215
I210.2/1:8

لۇشۈن ئەسەرلىرى

تەرجىمە قىلغۇچى : تۇختى باقى ئارتىشى

8

كەچتە ئۇزۇلگەن سەھەر غۇنچىسى

شىئىرلار

21500009806

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

لۇشۈن ئەسەرلىرى

1- توم
قەبرە
ياۋا كىياھ
2- توم
چۇقان
تىبىتىرقاش
بېيجىڭ بېيزىلغان گۈنا ھېكايە
3- توم
گىسسىق شامال
سايىۋەن
سايىۋەنىڭ داۋامى
«سايىۋەنىڭ داۋامى»نىڭ داۋامى
4- توم
ئۆچ «بىكار»
ئالا گۈڭۈل
5- توم
تاغدىن - باغدىن
ساختا ئەرگەنلىكنامە
6- توم
گۈلشەن پاراڭلىرىغا گىستىغارە
چىلتە گىلىك گەدەبىيات
7- توم
خالاس
گۈنس بوتكىسى قېلىيەتونلىرى
8- توم
كەچتە ئۇزۇلگەن سەھەر غۇنچىسى
شىئىرلار
گىگگى يەردىن مەكتۇپلار
مەكتۇپلار

图书在版编目(CIP)数据

鲁迅文集.8/鲁迅著；托呼提·巴克译. —乌鲁木齐：新疆人民出版社，2006.3
ISBN 7—228—09897—8

Ⅰ.鲁… Ⅱ.①鲁… ②托… Ⅲ.鲁迅著作—选集—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ.I210.2

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2006)第 018420 号

责任编辑：艾合买提·伊明
责任校对：阿布列孜·阿巴斯 牙生·扎衣都，外力
封面设计：买买提·乃拜提

鲁迅文集（8）（维吾尔文）

鲁迅 著
托呼提·巴克 译

新疆人民出版社出版
（乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮编：830001）
新疆新华书店发行
新疆新华印刷二厂印刷
880×1230 毫米 32 开本 15.375 印张 2 插页
2006 年 3 月第 1 版 2006 年 3 月第 1 次印刷
印数：1—3000

ISBN 7—228—09897—8 定价：28.00 元

مۇندەرىجە

كەچتە ئۇزۇلگەن سەھەر غۇنچىسى

مۇقەددىمە 3
ئىت، مۇشۇك، چاشقان 6
ئاچاق ۋە «تاغ ۋە دېڭىز دەستۇرى» 21
«24 ۋاپادارنىڭ سۇرىتى» 31
بەش پاسىقنىڭ سەيلىسى 42
ئەزرائىل 49
چىمەنباغدىن سەنۋبي مەدرىسىگە 62
دادامنىڭ كېسىلى 70
ئۇششاق خاتىرىلەر 79
تېڭيې ئەپەندى 91
فەن ئەينۇك 101
خاتىمە 115
ئىزاهلار 139

شېئىرلار

كىچىككىنە سۇرىتىمگە ئىلاۋە 157
«خالاس توپلىمى» غا بېغىشلىما 158
ماۋزۇسىز 159

ماۋزۇسىز 160
ماۋزۇسىز 161
مەسخىرە 162
ياڭ چۈەنگە تەزىيە 163
ماۋزۇسىز 164
توڭگۇز يىلى كەچ كۈزدە يېزىلدى ئۇشتۇمتۇت 165
ئىزاھلار 166

ئىككى يەردىن مەكتۇپلار

250311 شۇي گۇاڭپىڭغا 177
250318 شۇي گۇاڭپىڭغا 183
250331 شۇي گۇاڭپىڭغا 187
250408 شۇي گۇاڭپىڭغا 193
261023 شۇي گۇاڭپىڭغا 198
260117 شۇي گۇاڭپىڭغا 203
261115 شۇي گۇاڭپىڭغا 207
271011 شۇي گۇاڭپىڭغا 212
ئىزاھلار 218

مەكتۇپلار

180705 چېەن شۇەنتۇڭغا 227
190416 فۇسنىيەنگە 229

200504 سۇك چۇنيىنگە 232
210103 خۇ شىغا 235
270925 تەي جىڭنۇڭغا 236
280722 ۋېي سۇيۇەنگە 238
300327 جاڭ تىڭچيەنگە 240
300920 ساۋجىڭخۇاغا 244
310202 ۋېي سۇيۇەنگە 247
310204 لى بىڭجۇڭغا 249
310218 لى بىڭجۇڭغا 251
320509 زېڭتيەنشېغا 253
320618 تەي جىڭنۇڭغا 255
320815 تەي جىڭنۇڭغا 259
شاۋلىندوشىئېرنىڭ بالا ـ چاقلىرىغا (تەزىيە تېلېگراممـا)
..... 262
330504 لى لىيۇېنگە 263
330504 لى لىيۇېنگە 264
330618 ساۋ جۇيرېنگە 265
330620 «گۈلنار» سەنئەت ئۇيۇشمىسىغا 270
330625 شەنبېن چۇجى خانىمغا 272
330708 لى لىيۇېنگە 274
330714 لى لىيۇېنگە 276
330801 خۇ جىنشۇيگە 279
331007 خۇ جىنشۇيگە 281
331018 تاۋ كاڭدېغا 282

331031 ساۋ جىڭخۇاغا 283
331105 ياۋ كېغا 285
331220 شۇي ماۋيۇڭغا 291
340211 ياۋ كېغا 295
340306 ياۋ كېغا 299
340506 ياڭ جيىۇنگه 302
340522 ياڭ جيىۇنگه 306
340531 ياڭ جيىۇنگه 309
340602 ساۋ جۇيرېنگه 311
340603 ياڭ جيىۇنگه 313
340609 ياڭ جيىۇنگه 317
340621 جېڭ جېندوغا 319
340711 شەنبېن چۇجى خانىمغا 324
340729 ساۋ جۇيرېنگه 326
340813 ساۋ جۇيرېنگه 329
341013 قوشما باسمىخانىغا 332
341101 دۇ يىنفۇغا 333
341128 لىيۇ ژېيمىڭغا 336
341206 شياۋجۇن بىلەن شياۋخۇڭغا 338
341210 شياۋجۇن بىلەن شياۋخۇڭغا 343
341216 ياڭ جيىۇنگه 347
341218 ياڭ جيىۇنگه 350
341225 جاۋ جيابىغا 352
341226 شياۋجۇن بىلەن شياۋخۇڭغا 354

341231 لىيۇ ژېيمىڭغا 357
350104 شياۋجۇن بىلەن شياۋخۇڭغا 360
350207 ساۋ جىڭخۇاغا 364
350209 شياۋجۇن بىلەن شياۋخۇڭغا 369
350423 شياۋجۇن بىلەن شياۋخۇڭغا 373
350629 لەي شاۋچىغا 376
350824 شياۋجۇنگه 378
350824 خۇ فېڭغا 381
350912 خۇ فېڭغا 383
351004 شياۋجۇنگه 386
360203 زېڭ تيەنشېغا 390
360210 خۇاڭ پىڭسۇنغا 392
360221 ساۋجۇيرېنگه 393
360321 ساۋ بەيگه 395
360326 ساۋ بەيگه 396
360401 ساۋبەيگه 399
360402 يەن لىمىنگه 402
360405 ژاڭ يېچيۇغا 405
360415 يەن لىمىنگه 408
360423 ساۋ جىڭخۇاغا 411
360424 خې جياخۇەيگه 413
360502 شۇي ماۋيۇڭغا 414
360504 ژاڭ يېچيۇغا 416
360508 لى جىيېگه 418

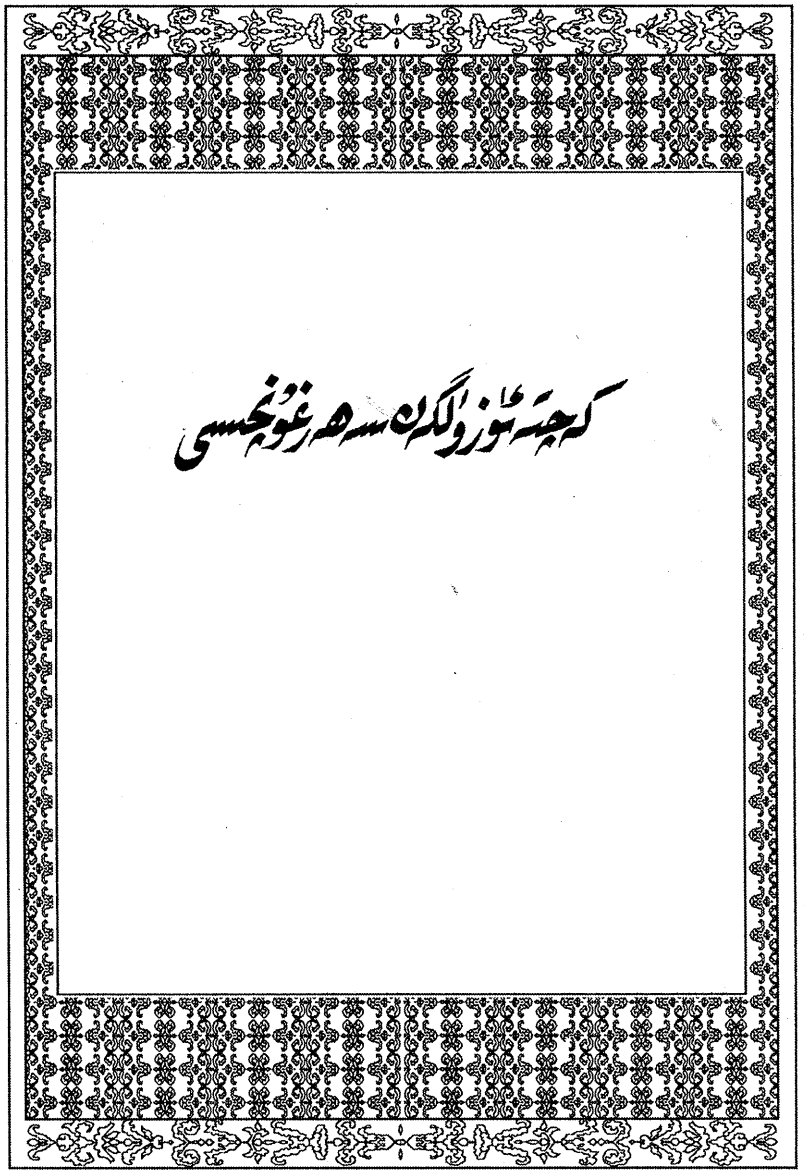

360514 ساۋ جىڭخۇاغا 419
360523 ساۋ جىڭخۇاغا 421
360525 شى دەيگە 423
360706 لۇ رۇيگە 426
360806 شى دەيگە 428
360828 ياڭ جيۇنگە 430
360915 زېڭ تيەنشېغا 433
360915 ۋاڭ يېچيۇغا 434
360928 لى ليېۋېنغا 436
361015 تەي جىڭنۇڭغا 437
ئىزاهلار 439
تەرجىماندىن 476

مۇقەددىمە[1]

كۆڭلۈم پاراكەندە بولۇپ تۇرغاندا، بىرئاز ئارام تېپىشنى ئارزۇ قىلىمەن، لېكىن بۇنداق ئاراملىقنى تېپىش ھەقىقەتەن تەس ئىكەن. مانا ھازىر ئەھۋال شۇنچە غەلىتە، كۆڭلۈم پەرىشان. ئادەم ئۇچۇن پەقەت ئۆتمۈشنى ئەسلەشتىن باشقا نەرسە قالمىسا، ئۇنىڭ ھاياتى ھەرھالدا مەنىسىز ئۆتىدۇ، بىراق بەزىدە ھەتتا شۇنداق ئەسلىمىلىرىمۇ قالمايدىغان چاغلار بولىدۇ. جۇڭگودا يېزىقچىلىق-نىڭ قېلىپ - مىزانى بار، ئالەمدىكى ئىشلارمۇ بۇرما شەكلىدە دەۋر قىلىپ تۇرىدۇ، بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۇن ئىلگىرى جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىدىن كېتىدىغان ۋاقتىمدىكى ئەھۋاللار ئېسىمگە چۈشتى، يەنى ئايروپىلانلارنىڭ بېشىمدا غۇڭۇلداپ يۇرگەنلىكىنى ئاڭلاپ، شۇنىڭدىن بىر يىل ئىلگىرى بېيجىڭ شەھىرى ئۇستىدە ھەر كۇنى ئايلىنىپ يۇرگەن ئايروپىلانلار[2] كۆز ئالدىمغا كەلگەندى. شۇ چاغدا «بىر تەسىرات»[3] سەرلەۋھىلىك بىر پارچە قىسقا ماقالىمۇ يازغانىدىم. مانا ئەمدى مەندە شۇنداق «بىر تەسىرات» مۇ قالمىغان.

گۇاڭجۇدا ھاۋا ناھايىتى تېز ئىسسىپ كەتتى، كۇنېپتىشتىكى دېرىزىدىن چۈشكەن كەچكى ئاپتاپ دەستىدىن ئادەمگە بىر قۇرلا يېلىڭ كىيىم كىيىشمۇ ئېغىر تۇيۇلاتتى. ئۇستىلىم ئۇستىدە تۇرغان بىر تەشتەك «سۆگەتگۇل»نى ئىلگىرى كۆرۈپ باقماپتىكەن: سۇغا چىلاپلا قويسا شاخ - يوپۇرماقلىرى ناھايىتى چىرايلىق كۆكىرىپ تۇرىدىكەن. ئەنە شۇ يېشىل يوپۇرماقلارغا قاراپ ئولتۇ-

رۇپ، كونا يازمىلىرىڭنى رەتلىسەڭ شۇنىڭ ئۆزىمۇ ھەرھالدا بىر مەشغۇلات بولىدىكەن، جان ئىگىسىنىڭ كۆنلىرى گويا ئۆلۈكىنىڭ يىلىدەك ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ھازىرقى كۈندە شۇنداق ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىش كىشىنى تومۇز ئىسسىقىتىن خېلىلا خارىج قىلىدىكەن.

ئالدىنقى كۈنى «ياۋا گىياھ»نى رەتلەپ بولغانىدىم، ئەمدى «دەشت ـ بايا‌ۋان»[4] غا داۋاملىق بېسىلغان «قايتا كەلگەن كونا ئىشلار»غا نۆۋەت كەلدى؛ بۇنىڭ ئىسمىنى «كەچتە ئۇزۇلگەن سەھەر غۇنچىسى» دەپ ئۆزگەرتتىم. گۈل ـ غۇنچىلارنى شەبنەملىرى بىلەن ئۇزۇش ناھايىتى ياخشى ئىش ئىدى، لېكىن ماڭا ئۇنداق قىلىش مۇمكىن بولمىدى. ھەتتا ھازىر كۆڭلۈمدە ساقلىنىۋاتقان غەلىتىلىك ۋە مالىمانچىلىقنىمۇ دەرھال غەلىتە ۋە چېچىلاڭغۇ ماقالىگە ئايلاندۇرۇۋېتىشكە قادىر بولالمىدىم. ئېھتىمال، ئۇ كېيىنكى كۈنلەردە ئاسماندا ئېقىپ كېتىۋاتقان بۇلۇتلارغا قاراپ تۇرغىنىمدا، پاللىدە قىلىپ كۆز ئالدىمغا كېلەر.

قايسىبىر چاغلاردا بالا ۋاقتىمدا يۇرتۇمدا يېگەن مېۋە ـ چېۋىلەر — سۇ ياڭقى، نوقۇت، شېكەر قومۇشى، چىلگە پات ـ پات كۆز ئالدىمغا كېلەتتى. ئۇلار تولىمۇ شېرىن، لەززەتلىك بولۇپ، ئېزىتقۇدەك ماڭا يۇرتۇمنى سېغىندۇراتتى. كېيىن ئۇزاققىچە يېيىش نېسىپ بولمىغان شۇ نەرسىلەرنى يەنە تېتىپ كۆرۈش نېسىپ بولدى، قارىسام بىرلا تەمى ئۇدا ئېسىمدىن كۆتۈرۈلمەي كەلگەنلىكىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، يەنە شۇ چاغلىق نەرسىلەر ئىكەن. ئېھتىمال ئۇلار مېنى ئۆمۈر بويى ئالداپ، دائىم ئەسلەشكە سېلىشى مۇمكىن.

مانا بۇ 10 پارچە ماقالە دەل ئەسلىمىلىرىمدىن كۆچۈرۈۋېلىنغان، بۇلار ئەسلىيەتتىن بىرئاز پەرق قىلىشىمۇ مۇمكىن، لېكىن ھازىر ئېسىمگە كەلگەنلىرى شۇنچىلىك. بۇ ماقالىلەر ئارىلاپ ـ

ئارىلاپ يېزىلىپ، توققۇز ئايدىن كۆپرەك ۋاقىتتا پۈتكەنلىكى ئۈچۈن، ئۇسلۇب جەھەتتە خېلىلا چۈۋالچاق. ئۇنىڭ ئۈستىگە يېزىلغان شارائىتىمۇ ئوخشاش ئەمەس: ئالدىنقى ئىككى پارچىسى بېيجىڭدىكى ياتاقخانامنىڭ[5] شەرقىي تېمى ئالدىدا يېزىلغان؛ ئوتتۇرىدىكى ئۈچ پارچىسى سەرسانچىلىقتا[6] — دوختۇرخانىدا، ياغاچچىخانىدا يېزىلغان، ئاخىرقى بەش پارچىسى شىيامېن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ كۈتۈپخانا بىناسىدا، ئالمىلار[7] تەرىپىدىن چېتكە قېقىلغىنىمدىن كېيىن يېزىلغان.

1927 ـ يىل 5 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى
گۇاڭجۇدىكى «ئاق بۇلۇت» راۋىقىدا[8]، لۇشۈن.

ئىت، مۇشۇك، چاشقان[9]

بۇلتۇردىن بۇيان، لۇشۇن مۇشۇككە ئۆچ ئىكەن، دېگەن گەپ قۇلىقىمغا كىرىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇ گەپكە مېنىڭ «توشقان ۋە مۇشۇك» سەرلەۋھىلىك ماقالەمنىڭ[10] ئاساس بولۇپ قالغانلىقى تەبىئىي. بۇ مېنىڭ ئۆز ئىقرارىم بولغاچقا ئۇ ھەقتە لام - جىم دېمىدىم، ئۇ گەپتىن رەنجىپمۇ كەتمىدىم. لېكىن بۇ يىل بىرئاز ئەندىشىگە چۈشۈپ قالدىم. مەن بولسام دائىم قەلەم تەۋرىتىدىغان ئادەم، يازغانلىرىم بېسىلىپ چىققاندىن كېيىن، تولا چاغلاردا بەزى ئادەملەرنىڭ قىچىشقان يېرىگە ئەمەس، ئېچىشقان يېرىگە تېگىپ كېتىدىكەن. مۇبادا ئېھتىيات قىلمايدىغان بولسام، ھەتتا مەشھۇر ئادەملەرنىڭ ياكى پروفېسسورلار[11] نىڭ ۋە ياكى ھەتتا «ياشلارغا يېتەكچىلىك مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالغان پېشقەدەم»[12] لەرنىڭ زىتىغا تېگىپ قويسام، تولىمۇ خەۋپلىك بولىدۇ. نېمىشقا؟ چۈنكى ئۇ كاتتا ئادەملەرگە «چېقىلىش»[13] مۇمكىن ئەمەس. نېمىشقا «چېقىلىش» مۇمكىن ئەمەس؟ چۈنكى ئۇلار ئۇغۇسى قايىنىغاندىن[14] كېيىن، گېزىتكە بىرەر پارچە خەت يېزىپ: «قاراڭلار! ئىت مۇشۇككە ئۆچ ئەمەسمىدى؟ لۇشۇن ئەپەندى مۇشۇككە ئۆچ ئىكەنلىكىنى ئۆزى ئېتىراپ قىلغان تۇرۇقلۇق، يەنە 〈سۇغا چۈشكەن ئىت〉نى ئۇرۇش كېرەك! دەۋاتىدۇ» دەپ ئېلان قىلىشى ئېھتىمال. بۇ «لوگىكا»نىڭ سىرى شۇكى، ئۇلار مېنى ئىت ئىكەن، دەپ ئۆز سۆزۈم بىلەن تىللايدۇ - دە، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ ھەرقانداق سۆزۈمنى پۈتۈنلەي

ئاغدۇرۇپ تاشلايدۇ، ھەتتا ئىككى كەرە ئىككى تۆت، ئۈچ كەرە ئۈچ توققۇز دېسەممۇ خاتاغا چىقىرىۋېرىدۇ. بۇلار خاتا بولۇپ چىقمىغان يەردە تۆرە - خوجاملار ئىككى كەرە ئىككى بولىدۇ يەتتە دېسىمۇ، ئۈچ كەرە ئۈچ بولىدۇ 1000 ۋەھاكازا دېسىمۇ توغرا بولۇپ چىقىشى تۇرغان گەپ.

شۇنىڭ ئۈچۈن گاھىدا ئۇلارنىڭ ئىت بىلەن مۇشۇكنىڭ ئۆچەكىشىشىدىكى «مۇددىئا»لىرىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈشكە دىققەت قىلىدىغان بولدۇم. بۇنداق قىلىشتىكى نىيىتىم ھازىرقى كۈندىكى ئالىملارنىڭ ئەسەرلەرنىڭ قىممىتىنى مۇددىئا بىلەن چۆكۈرىدىغان[15] مۇددىئالىرىنى دوراش ئەمەس، پەقەت ئۆزۈمنى ئالدىنىئالا ئاقلاش. مەن ئويلايمەنكى، ئىت بىلەن مۇشۇكنىڭ ئۆچەكىشىپ قالغانلىقىدىكى مۇددىئاسىنى بىلىش، ھايۋانلار پسىخولوگىيىسىنى تەتقىق قىلىدىغان ئالىملار ئۈچۈن ھېچقانچە گەپ ئەمەس، بىراق مېنىڭ ئۇنداق بىلىمىم يوق. ئىت بىلەن مۇشۇكنىڭ ئۆچەكىشىشىنىڭ سەۋەبىنى كېيىنكى كۈنلەردە دوكتور دىنخارت[16] (Dr. o. Dahnhardt) نىڭ «تەبىئەت تارىخىدىن خەلق چۆچەكلىرى» دېگەن كىتابىدىن تېپىۋالدىم. ئۇ كىتابتا يېزىلىشىچە، ئەھۋال مۇنداق ئىكەن: ھايۋانلار مۇھىم بىر ئىش ئۈستىدە مەسلىھەتلەشمەكچى بولۇپ يىغىن ئېچىپتۇ، بۇ يىغىنغا ئۈچارقاناتلار، بېلىق، ھايۋانلار جەم بولۇپ كەپتۇ، پەقەت پىل كەلمەپتۇ. شۇ چاغدا، پىلنى باشلاپ كېلىشكە بىرەرىنى ئەۋەتىش قارارىغا كېلىشىپتۇ ۋە بۇ ۋەزىپە توغرىسىدىكى چەك ئىتقا چىقىپ قاپتۇ. ئىت: «پىلنى قانداق تاپارمەن، ئۇنى كۆرمىگەن تۇرسام ياكى تونۇشمىسام؟» دەپتۇ. باشقىلار: «تېپىش ئاسان، ئۇ دۇمچەك» دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئىت ئىزدەپ مېڭىپتۇ، يولدا بىر مۇشۇك ئۇچراپ، دەرھال تۇگۈلۈپ دۇمبىسىنى چىقارغانىكەن، ئىت ئۇنى تەكلىپ قىلىپ، يىغىنغا ئەكەپتۇ ۋە دۇمبىسىنى

چىقىرىپ تۇرغان مۇشۇكنى باشقىلارغا تونۇشتۇرۇپ: «مانا پىل كەلدى!» دەپتۇ. لېكىن باشقىلار ئىتنى مازاق قىلىپ كۈلۈپتۇ. شۇنىڭدىن تارتىپ، ئىت بىلەن مۇشۇك دۇشمەنلىشىپ قاپتۇ.

گېرمانلارنىڭ ئورمانزارلىقتىن چىققىنىغا ئانچە ئۇزۇن بولمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئىلىم ۋە ئەدەبىيات - سەنئەتتە خېلىلا تەرەققىي تاپقان. ھەتتا، ئۇلارنىڭ كىتابلارغا باغلىغان شىرازلىرىمۇ، ئويۇنچۇقلىرىنىڭ نەپىسلىكىمۇ كىشىنى زوقلاندۇرىدۇ. لېكىن مۇشۇ چۆچىكى ھەقىقەتەن قاملاشمىغان، بۇنىڭدا توقۇلغان ئاداۋەتمۇ مەنىسىز بولۇپ قالغان. مۇشۇكنىڭ دۇمبىسىنى چىقىرىشتىن مەقسىتى ئۆزىنى پىلەك كۆرسىتىش، ئىتنىڭ ئالدىدا تەكەببۇرلۇق قىلىش بولمىسا كېرەك؛ ئەيىب ئىتنىڭ ئۆزىنىڭ پىلىنى تونۇمىغانلىقىدا. شۇنداق بولسىمۇ، بۇنى ھەرھالدا بىر باھانە - سەۋەب دەپ قاراشقا بولار. مېنىڭ مۇشۇككە ئۆچ بولۇپ قېلىشىم ئۇنىڭغا زادىلا ئوخشىمايدۇ.

ئەمەلىيەتتە ئادەم بىلەن ھايۋاننى ئۇقەدەر قاتتىق پەرقلەپ كېتىشنىڭ ھاجىتى يوق ئىدى. ھايۋانات دۇنياسى قەدىمكىلەرنىڭ تەسەۋۋۇر قىلغىنىدەك ئەركىن، ئازادە بولمىسىمۇ، لېكىن ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكىگە قارىغاندا، ئۇلارنىڭ بىمەنە قىلىقلىرى ھەرھالدا ئاز. ئۇلار ئۆز مەيلى بويىچە ئىش قىلىدۇ، توغرىسىنى توغرا، خاتاسىنى خاتا دەيدۇ، خاتاسىنى ئاقلايمەن، دەپ گەپدانلىق قىلىپ يۈرمەيدۇ. قۇرت پاك بولمىسا كېرەك، لېكىن ئۇلار ئۆزلىرىنى چوڭ تۇتمايدۇ؛ يىرتقۇچ قۇشلار ۋە ھايۋانلار ئۆزلىرىدىن ئاجىزراق ھايۋانلارنى يەم قىلىپ يەيدۇ، ئۇلارنى قانخور دېيىشكە بولار، لېكىن ئۇلارنىڭ «ئادالەت»، «ھەققانىيەت»[17] دېگەن تۇغۇنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، ئۆز قۇربانىنى تاكى يەم قىلىپ يېگەنگە قەدەر ئاپىرىن - تەشەككۇر ئېيتىشقا مەجبۇر قىلغىنىنى كۆرگىنىمىز يوق. ئىنسانچۇ، ئىنسانلارنىڭ ئۆزە ماڭالايدىغان بولغانلىقى،

تەبىئىيكى، زور تەرەققىيات؛ گەپ قىلالايدىغان بولغانلىقىمۇ، تەبىئىيكى، زور تەرەققىيات؛ خەت - يېزىق يازالايدىغان بولغانلىقى يەنە بىر چوڭ تەرەققىيات. لېكىن بۇ چاغدا قۇرۇق گەپ سېتىشقا كىرىشكەنلىكى ئۈچۈن چۈشكۈنلىشىشكە باشلايدۇ، قۇرۇق گەپ ساتسىغۇ ھېچ گەپ يوق، ئەگەر ئۆزىنىڭ قارىسىغا گەپ قىلىۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيدىغان بولسا، ھۆركىرەشنىلا بىلىدىغان ھايۋانلارغا نىسبەتەن ھەقىقەتەن «چەم يۇزلۈك» بولىدۇ. ئەگەر ئۇستىزدە راستتىن ھەممىنى بىر كۆزدە كۆرىدىغان پەرۋەردىگار بولىدىغان بولسا، خۇددى ھايۋانات باغچىسىدا مايمۇننىڭ موللاق ئاتقىنىنى، چىشى پىلنىڭ تاماشىچىلارغا سالام بەرگەنلىكىنى كۆرگىنىمىزدە چېھرىمىزنى ئېچىپ كۈلسەكمۇ، لېكىن شۇنىڭ بىلەن تەڭ، بۇنداق بىھۇدە چېچەنلىكنىڭ بولغىنىدىن بولمىغىنى ياخشىكەن دەپ، ئۆڭايسىزلانغىنىمىزغا، ھەتتا مەيۇسلەنگەنلىكىمىزگە ئوخشاش، ئىنسانلارنىڭ بۇ ئەخمەقلىقىنى مەقبۇل كۆرمەسلىكى ئېھتىمال. لېكىن ئۇلار ئىنسان بولغانكەن، ئۇلارنىڭ «ئۆز بەلەن بىرلىشىپ، ئۆزگىلەرگە پەشۋا بېرىشى»[18]، باشقىلارنى دوراپ سوقا - سۆھبەت قىلىشى، ئۆز ئادەتلىرى بويىچە پاراڭلىشىشى بەس - مۇنازىرە قىلىشى تۇرغان گەپ.

ئەمدى ئۇزۇمنىڭ مۇشۇككە ئۆچ بولۇپ قېلىشىمنىڭ سەۋەبلىرىگە كېلەي. مەن ئويلايمەنكى، مېنىڭ بۇ جەھەتتىكى ئاساسلىرىم تولۇق ۋە ئوچۇق - ئاشكارا.

(1) ئۇنىڭ مىجەزى باشقا يىرتقۇچ ھايۋانلارغا ئوخشايدۇ، ئۇ مەيلى قۇشقاچنى، چاشقاننى تۇتۇۋالسۇن، بىر بوغۇپلا ئۆلتۈرۈۋەتمەي، بىر قويۇۋېتىپ، بىر تۇتۇۋېلىپ، يەنە قويۇۋېتىپ، يەنە تۇتۇۋېلىپ، تاكى خۇماردىن چىققۇچە ئويناپ زېرىككەندە ئاندىن يەۋېتىدۇ. ئۇنىڭ بۇ قىلىقى ئادەملەرنىڭ ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تەپمەك قىلىدىغان، ئاجىزلارنى قىينايدىغان يامان مىجەزگە ناھايى-

تى ئوخشايدۇ.

(2) مۇشۇك شىر ۋە يولۋاس بىلەن نەسىلداش ئەمەسمۇ؟ بىراق ئۇ كۆزگە ئىسسىق كۆرۈنىدۇ! لېكىن بۇمۇ تەقدىردىن بولسا كېرەك. ئەگەر ئۇنىڭ قەددى - قامىتى ھازىرقىدىن 10 ھەسسە چوڭ بولىدىغان بولسا، ئۇنداق مىجەز - خۇلقى قانداق بولاركىن. تاڭ. مانا بۇ ۋەجلەر ئۆز ۋاقتىدا خىيالىمغا كەلگەندەك قىلغان بولسىمۇ، لېكىن مانا ئەمدى قەلەمنى تەۋرىتىپ تاپقان بولسام كېرەك. ئاساسلىقراق قىلىپ ئېيتسام، ئۇنى يامان كۆرۈشۈمنىڭ سەۋەبىنى مۇنداق دېسەم تۇزۇك بولار: ئۇلار جۇپلەشكۈسى كەلگەن چاغدا. شۇنداق مىياڭلايدۇكى، ئادەمنىڭ قولاق - مېڭىسىنى يەيدۇ، بولۇپمۇ كېچىدە كىتاب كۆرۈپ ئولتۇرغان، ئۇخلاش ئۈچۈن ياتقان چاغدا. شۇنداق چاغلاردا، مەن ئۇلارنى ئۇزۇن تايياق بىلەن قوغلايمەن. ئىتلار چوڭ كوچىلاردا جۇپلىشىپ - ئېلىشىپ قالغاندا، بىكار تەلەپ ئادەملەر ئۇلارنى كالتەكلەيدۇ. د. ئا. بىروگىل (PBruegeld. A)[19] نىڭ مىسقا ئويۇلغان Allegorie derwollust ناملىق رەسىمىدىمۇ شۇنداق ئەھۋالنىڭ سىزىلغانلىقىنى كۆرگەندىم. دېمەك، بۇنداق ھەرىكەت جۇڭگودىمۇ، چەت ئەللەردىمۇ، قەدىمكى زامانداىمۇ، ھازىرمۇ ئوخشاش. ئاۋسترىيەلىك كاج ئالىم فرىئۇد (S. Freud)[20] روھىي ھالەت توغرىسىدا ئانالىز تەلىماتىنى - Psychoanalysis، بۇنى جاڭ شجاۋ ئەپەندى «قەلب ئانالىزى» دەپ تەرجىمە قىلغانمىش، بۇ تەرجىمە ئىخچام ۋە قەدىمىي بولسىمۇ، لېكىن چۈشىنىش تەس، ئوتتۇرىغا قويغاندىن بۇيان، بىزنىڭ مەشھۇر ئەرباىلىرىمىز، داڭلىق پروفېسسورلىرىمىزمۇ چاندۇرماستىن قوللىنىپ كۆرۈپتۇ، ئۇلارنىڭ تەتبىقلىرى جىنسىي تەلەپكە چېتىلىشتىن خالىي بولالماس. ئىتنى كالتەكلەشنىڭ مەن بىلەن ئالاقىسى يوق؛ مۇشۇكنى بولسا ئۇلارنىڭ مىياڭلاپ خاپا قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇرىمەن، ئۇنىڭدىن باشقا يامان غەرىزىم يوق؛

مېنىڭدە ئۇقەدەر چوڭ قىزغانچۇقلۇقنىڭ يوقلۇقىغا ئىمانىم كامىل، «ھە دېگەندىلا قۇربان قىلىنىدۇ» غان ھازىرقى ۋاقىتتا بۇنى ئالدىن ئىزھار قىلىپ قويمىسام بولمايدۇ. ئادەملەرمۇ نىكاھلىشىشتىن ئىلگىرى بەزى رەسمىيەتلەرنى ئۆتەيدۇ، يېڭى پاسوندىكى ئادەملەر ئاز دېگەندە بىر تۇتام، كۆپ دېگەندە بىر باغلام مۇھەببەت خەتلىرى يېزىشىدۇ؛ كونا پاسوندىكى ئادەملەر «ئېغىز ئاچقۇ»، «چاي ئىچۈرۈش» دېگەندەك رەسمىيەتلەرنى ئورۇندىاپ، تەزىم قىلىدۇ، قول باغلايدۇ. بۇلتۇر بېيجىڭدا خەيچاڭ بىلەن جياڭ خانىمنىڭ توي مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى، ئۇلار توپتوغرا ئۈچ كۈن تەزىم قىلىشىپتۇ، ھەتتا قىزىل تاشلىق «توي مەرىكىسى مۇبارەكنامىسى» مۇ بېسىپ تارقىتىپتۇ، ئۇنىڭ «مۇقەددىمە» سىدە: «ئۆزىنى توختىتىپ ئېيتقاندا، مەرىكە دەپ ئاتالغانىكەن، ئۇنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىنى كۆتۈرۈش كېرەك، ئېغىرچىلىقتىن قېچىشقا ئۇرۇنغان ئادەمگە مەرىكىنىڭ نېمە ھاجىتى بولسۇن؟... بىزنىڭ زامانداشلىرىمىزنىڭ مەرىكە ئۆتكۈزۈشكە بەل باغلىغانلىرى ھەشەمەت بىلەن ئۆتكۈزسۇن! ئۆزلىرىنى ئەدەپ - يوسۇن جايىز بولمايدىغان رەئىيلەر قاتارىغا چۈشۈرۈپ قويمىسۇن!» دېگەن گەپلەر بار ئىكەن. بۇ گەپلەرنى كۆرۈپ تېرىكىپ كەتمىدىم، چۈنكى مېنىڭ مەرىكىگە بېرىشىم شەرت ئەمەس ئىدى. دېمەك، مانا بۇنىڭدىنمۇ مېنىڭ مۇشۇكنى يامان كۆرۈشۈمنىڭ سەۋەبى ھەقىقەتەن ئاددىي ئىكەنلىكىنى، يەنى ئۇلارنىڭ قۇلقىمنىڭ تۈۋىدە مىياڭلاۋەرگەنلىكى سەۋەب بولغانلىقىنى بىلۈالغىلى بولىدۇ. كىشىلەر تۇرلۇك مەرىكە - مۇراسىملارنى ئۆتكۈزسە، باشقىلار ئۇنىڭغا پەرۋا قىلمىسا قىلماۋېرىدۇ، مېنىڭغۇ پەقەتلا كارىم يوق؛ لېكىن ئەگەر مەن كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرغان ياكى ئۇخلاش ئۈچۈن ياتقان چاغدا بىرەر ئادەم يېنىمغا كېلىپ، مېنى مۇھەببەت خەتلىرىنى ئوقۇپ بېرىشكە، قول باغلاپ تەزىم قىلىشىپ بېرىشكە مەجبۇر قىلىدىغان

بولسا، ئۇ چاغدا ئۆزۈمنى قوغداش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا كالتەك بىلەن تاقابىل تۇرىمەن. يەنە، ئادەتتە ئانچە تونۇشلۇقۇم بولمىغان بىرەر ئادەم ئۇشتۇمتۇتلا ماڭا «سىڭلىمنى ياتلىق قىلماقچى»، «ئوغلۇمنى ئۆيلىمەكچى»، «توي مەرىكىمىزگە مەرھەمەت قىلىشلىرىنى سورايمەن» ياكى «قەدەم تەشرىپ قىلۇرلەر» دېگەنگە ئوخشاش «قەستەن بېشارەت»[21] بېرىدىغان سۆزلەر بىسىلغان باغاقنى ئەۋەتكەن بولسا، بۇنىڭ ئۈچۈن پۇل خەجلىمەي دېسەم، كۆڭلۈم ئۇنىمايدۇ، لېكىن بۇنىڭدىن ئانچە خۇشال بولۇپ كەتمەيمەن.

لېكىن بۇلار يېقىنقى گەپ. يەنە ئەسلەپ كەلسەم، مېنىڭ مۇشۇكنى يامان كۆرۈشۈم ئەنە شۇنداق ۋەجلەرنى ئېيتىپ بېرىشكە مۇۋاپىق بولالىشىمدىن ئىلگىرى بولغان ئىش، ئېھتىمال 10 ياش چاغلىرىمدا بولغان ئىش بولسا كېرەك.

ھازىرمۇ ئېنىق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، مۇشۇككە ئۆچ بولۇپ قېلىشىمنىڭ سەۋەبلىرى ناھايىتى ئاددىي: مۇشۇك چاشقاننى يەپ كەتكەن، يەنى مەن ئاسراپ بېقىۋاتقان ئازۇلۇق ئۈي چاشقىنىمنى يەپ كەتكەن.

ياۋروپالىقلار قارا مۇشۇكنى ئانچە ياقتۇرمايمىش، راست شۇنداقمۇ، بۇنىسىنى بىلمەيمەن؛ لېكىن Edgar All anPoe[22] نىڭ ھېكايىسىدە تەسۋىرلەنگەن قارا مۇشۇك ھەقىقەتەن كىشىنىڭ قورقۇسىنى كەلتۈرىدۇ. ياپونلارنىڭ مۇشۇكلىرى جىن - شەيتانغا ئايلىنىپ كېتىدىكەن، ئۇلارنىڭ رىۋايەتلىرىدە «مۇشۇك مومايى»[23] لارنى ئۇچرىتىپ قالىمىز، ئۇلار ئادەملەرنى تۇتۇپ يەيدىكەن، ئۇلارنىڭ ئادەمخورلۇقىنىڭ دەھشىتى تېخىمۇ قورقۇنچلۇق. جۇڭگودا قەدىمكى زامانلاردا «مۇشۇك شەيتان» دېگەن بىرنېمىلەر بولغان بولسىمۇ، لېكىن يېقىندىن بۇيان مۇشۇكنىڭ شەيتانلىق قىلغانلىقىنى ئانچە كۆپ ئاڭلىغىنىمىز يوق، ئېھتىمال ئۇلار كونا ھۇنىرنى يوقىتىپ قويۇپ، ياۋىشىپ قالغان بولسا كېرەك. مەن

بالا ۋاقتىمدا ئۇلارنى، بىرئاز شەيتانلىقى بار دەپ ئويلاپ، ئانچە ياخشى كۆرمەيتتىم. مېنىڭ گۆدەك ۋاقتىم ئىدى، ياز كۈنلىرىنىڭ بىر كېچىسىدە دەپنە دەرىخى تۇۋىدىكى كات ئۇستىدە سالقىنداپ ياتقانىدىم، چوڭ ئانام باناڭ يوپۇرمىقىدىن قىلىنغان يەلپۈگۈچ بىلەن يېنىمدا ئولتۇرۇپ يەلپۈگەچ تېپىشماق، ھېكايە ئېيتىپ بېرىۋاتاتتى. دەل شۇ پەيتتە دەپنە دەرىخىدىن بىرنەرسىنىڭ يامىشىپ ماڭغان ئاۋازى ئاڭلاندى، شۇ ئاۋاز بىلەن تەڭلا قاراڭغۇدا بىر جۈپ كۆز پال - پۇل قىلىپ تۆۋەن چۈشۈپ كەتتى، بۇنىڭدىن چۆچۈپ كەتتىم، چوڭ ئانامۇ سۆزىنى توختىتىپ، مۇشۇك توغرىسىدا ھېكايە قىلىپ بەردى:

«بىلەمسەن؟ مۇشۇك بولسا يولۋاسنىڭ ئۇستازى، — دېدى چوڭ ئانام، — سىلەر، كىچىك بالىلار نەدىن بىلسۇن، يولۋاس ئەسلىدە ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىكەن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە يولۋاس مۇشۇكنىڭ ئالدىغا قول بېرىپ كەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مۇشۇك ئۇنىڭغا خۇددى ئۆزىنىڭ چاشقان تۇتقىنىدەك، ئېتىلىشىنى، قامالاپ تۇتۇشنى، ماچىلدىتىپ يېيىشنى ئۆگىتىپتۇ. يولۋاس بۇلارنى ئۆگىنىپ بولغاندىن كېيىن، ھەممە ھۇنەرنى دەستىمگە ئالدىم، ھېچكىم ماڭا تەڭ كېلەلمەيدۇ، پەقەت ئۇستازىم مۇشۇكلا مەندىن ئۇستۇن، ئۇنى ئۆلتۇرۇۋەتسەملا، مەندىن قاۋۇل مەخلۇق قالمايدۇ، دېگەن خىيالغا كەپتۇ - دە، بېلىنى باغلاپ، مۇشۇككە ئېتىلىپتۇ. مۇشۇك ئۇنىڭ غەرىزىنى بۇرۇنلا بايقىغانىكەن، شۇڭا بىر سەكرەپلا دەرەخكە چىقىۋاپتۇ. يولۋاس بولسا دەرەخ تۇۋىدە چەكچەيگىنىچە تۇرۇپ قاپتۇ. مۇشۇك ھۇنىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۆگەتمىگەنىكەن، دەرەخكە يامىشىشنى ئۆگەتمىگەنىكەن.

مېنىڭ تەلىيىم بار ئىكەن، بەختىمگە يارىشا، يولۋاس سەۋر - تاقەتسىز ئىكەن، ئەگەر ئۇنداق بولمىغان بولسا، دەپنە دەرىخىدىن يولۋاس يامىشىپ چۈشكەن بولاتتى. شۇنداق بولسىمۇ،

ھەرھالدا قورقۇنچلۇق بولغاچقا، ئۆيگە كىرىپ ئۇخلىدىم. تۈن تېخىمۇ قاراڭغۇلىشىپ كەتتى، دەپنە دەرىخىنىڭ يوپۇرماقلىرى شىلدىرلىغىلى تۇردى، دېمەك، سەلكىن شامال چىقتى، ئاستىمغا سالغان بوريامۇ سالقىنداپ قالغان بولسا كېرەك، شۇڭا ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلۈش ئاۋارىچىلىكىدىن قۇتۇلۇپ قالدىم.

سېلىنغىنىغا بىرنەچچە يۇز يىل بولغان كونا ئۆي قارا چىراغ-نىڭ غۇۋا يورۇقى چاشقانلار ئۆچۈن ئودىكۈم ئويناىدىغان ماكان ئىدى، چاشقانلار پەگاھدا شىپىرلاپ چاپاتتى، چىرىلدايتتى. ئۇلار ھەتتا «مەشھۇر ئەرباب، داڭلىق پروفېسسور» لاردىنمۇ تەكەببۇر ئىدى. ئۆيدە بېقىلغان مۈشۈك بولسىمۇ، لېكىن ئۇ مۈشۈك تەييار-غا ئاشىق ئىدى. چوڭ ئانام ۋە باشقىلار چاشقانلارنىڭ ساندۇقلىرى-نى تېشىپ، ئۇنى - بۇنى قىرىپ يەپ كەتكەنلىكتىن قاتتىق ئۆكۈنۈپ كەتسىمۇ، مەن چاشقانلارنى ئانچە بەك ئەيىبلەپ كەتمەيت-تىم؛ ئۇ ئەھۋاللار مەن بىلەنمۇ ئالاقىسىز ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇنداق ئەسكىلىكلەرنى ياۋا چاشقان قىلغان بولۇشى مۇمكىن. مەن ياخشى كۆرىدىغان كىچىك ئۆي چاشقىنىغا تۆھمەت قىلىشقا بولمايت-تى. بۇنداق كىچىك چاشقان كۆپىنچە پەگاھدا يۇرىدۇ، ئۇ پەقەت ئادەمنىڭ باش بارمىغىچىلىكلا كېلىدۇ، ئادەمدىنمۇ ئانچە قاچماي-دۇ، بۇنداق چاشقان بىزنىڭ يۇرتىمىزدا «ئۆي چاشقىنى» دەپ ئاتىلىدۇ. ئۇلار تورۇسنى ماكان قىلىدىغان چوڭ چاشقانلارغا ئوخ-شاشمايدۇ. مېنىڭ كارىۋىتىمنىڭ ئالدىدا ئىككى پارچە رەڭدار رەسىملىك قەغەز چاپلاقلىق تۇرۇپتۇ، ئۇلارنىڭ بىرى، «جۇباجىيە-نىڭ ئىچ كۆيئوغۇل بولۇشى»، بۇ رەسىم پۈتۈنلەي ئۇزۇن تۇمشۇق ۋە سالپاڭ قۇلاقلار بىلەن تولغان؛ مېنىڭ نەزىرىمدە بۇ رەسىم ئانچە ياخشى ئەمەس. يەنە بىرى، «چاشقانلارنىڭ تويى»، بۇ رەسىم يارايدۇ، بۇنىڭدا يىگىت، قىز، قولداشلار ھەتتا مېھمانلار، يىگىت-ۋېشى بۇلارنىڭ ھەممىسى تۇمشۇقى ئۇزۇن، پاچاقلىرى ئىنچىكە

قىلىپ تەسۋىرلەنگەن، ئۇلار بەئەينى ئوقۇمۇشلۇق ئادەملەرگە ئوخ-شايدۇ، بىراق ئۇلارنىڭ ھەممىسى شەلپەر كۆڭلەك، پىياز كۆكى ئىشتان كىيگەن. مەن ئويلايمەنكى، بۇنداق كاتتا مۇراسىمنى پە-قەت مەن ياخشى كۆرىدىغان ئۆي چاشقانلىرىلا ئۆتكۈزەلىسە كې-رەك. ھازىر مەن بىئەدەپ بولۇپ كەتتىم، كوچىلاردا ئىنسانلار-نىڭ توي كۆچۈرۈش مۇراسىملىرىنى ئۇچراتىپ قالسام، ئۇ مۇرا-سىمنى جىنسىي مۇناسىۋەتنىڭ ئېلانى تەرىقىسىدە كۆرۈپ، ئانچە كۆڭۈل بۆلمەيدىغان بولۇپ قالدىم؛ ئۆز ۋاقتىدا بولسا «چاشقانلار-نىڭ تويى» غا ئوخشاش مۇراسىملارنى كۆرۈشكە تولىمۇ خۇشتار ئىدىم، ھەتتا خەيچاڭ بىلەن جياڭ خانىمغا ئوخشاش ئۇچ كېچە تەزىم قىلىشسىمۇ، ئۇنى كۆرۈشتىن زېرىكمىسەم كېرەك. 1 - ئاينىڭ 14 - كۈنى كېچىدە ئۆي چاشقانلىرىنىڭ مەرىكىچىلىرىنىڭ كارىۋات ئاستىدىن چىقىپ كېلىشىنى كۈتۈپ ئۇخلىماي ياتاتتىم، بىراق، كۆزۈمگە پەگاھدا نامايىش قىلىپ يۈرگەن بىرنەچچە يالا-ڭاچ ئۆي چاشقىنى كۆرۈندى، ئۇلارنىڭ ئەپتىدىن توي ئوينىۋاتقاد-دەك بىر ئالامەت كۆرۈنمەيتتى. ئاخىر قاتتىق ئۇيقۇ بېسىپ، كۆزۈم يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقاندا كۆزۈمنى پاللىدە ئېچىپ قارىسام، تاڭ يورۇپ قاپتۇ، پاندۇس بايرىمى يېتىپ كەپتۇ. چاشقانلار توي - تۆكۈن قىلغاندا، سوۋغا - يارىشىق يىغىۋېلىش مۇددىئاسى بىلەن تەكلىپ قەغىزى تارقاتمىسا كېرەك، راستتىنلا «مەرىكە - مۇراسىم تاماشىسى» ئۇچۈن كەلگەنلەرنىمۇ ھەرگىز ئالقىشلىمىسا كېرەك. مېنىڭچە، بۇ ئۇلارنىڭ ئەسلىي ئادىتى، بۇنىڭغا ئېتىراز بىلدۇرۇش مۇمكىن ئەمەس.

چاشقاننىڭ ھەممىدىن چوڭ دۇشمىنى ئەمەلىيەتتە مۇشۈك ئەمەس. باھارنىڭ ئاخىرقى كۈنلىرىدە چاشقاننىڭ: «چىر! چىر! چىر ر ر ر!» قىلغان ئاۋازىنى، كىشىلەر: «چاشقان داچەن پۇل ساناۋاتىدۇ» دەپ ئاتايدىغان ئاۋازنى ئاڭلاپ قالسىڭىز، شۇنى بە-

لىپ قويۇڭكى، ئۇلارنىڭ قورقۇنچلۇق پوكانچىلىرى يېتىپ كەل-گەن بولىدۇ. بۇ ئاۋاز ئۇلارنىڭ جان خەۋپىگە ئۇچرىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ، ئۇلار مۇشۇككە يولۇقۇپ قالغان چاغلىرىدىمۇ ئۇنداق چىرىلدىمايدۇ. چاشقانلىنىڭ مۇشۇكتىن قورقىدىغانلىقى تەبىئىي، لېكىن تۆشۈككە كىرىۋالسا، مۇشۇك ھېچقانداق قىلالمايدۇ، دېمەك، چاشقانلىنىڭ جان قۇتقۇزۇش ئىمكانىيىتى كۆپ. لېكىن چاشقان خەتەرلىك پوكانچىدىن — يىلاندىن ناھايىتى بەك قورقىدۇ، يىلان ئىنچىكە ئۇزۇن بوي بولۇپ، ئۇنىڭ تومۇلۇقى چاشقانلىنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئانچە پەرق قىلمايدۇ، ئۇ چاشقان بارالىغانلىكى يەرگە بارالايدۇ، ئۇزۇن ۋاقىتلارغىچە ئىز باستۇرۇپ قوغلايدۇ، چاشقا-نىڭ ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلۇپ ئامان قېلىشىمۇ تەس. ئۇنىڭ «پۇل ساناش» قا چۈشكەن ۋاقتى جان قۇتقۇزۇشقا ئامال قالمىغان ۋاقتى بولسا كېرەك.

كۆنلەرنىڭ بىرىدە، بىر قۇرۇق ئۆيدىن چىققان شۇنداق «پۇل ساناش» ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالدىم - دە، ئىشكىنى ئېچىپ كىرسەم، بىر يىلان تورۇستىكى لىمغا چىرمالغان ھالدا يەرگە قاراپ تۇرۇپ-تۇ، يەردە بىر دانە ئۆي چاشقىنى جاۋغايلىرىدىن قان ئاققان ھالدا يېتىپتۇ، لېكىن ئىككى بېقىنى بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر پەسىيىپ تۇرۇپتۇ. ئۇنى قولۇمغا ئېلىپ، بىر قەغەز كوروپكىغا سېلىپ قويدۇم، بىرھازادىن كېيىن ئەس - ھوشىغا كېلىپ، بىرنەرسە يەيدىغان، ماڭىدىغان بولدى. ئەتىسى پۈتۈنلەي ئوڭلىنىپ قالغان-دەك بولدى، لېكىن قېچىپ كەتمىدى. يەردە قويۇپ قويسام، بەزىدە ئالدىمغا كېلىدىغان، ھەتتا پۈتۈمغا يامىشىپ، تاكى تىزىم-غىچە چىقىدىغان بولدى. تاماق جوزىسى ئۇستىگە قويۇپ قويسام، چېچىلىپ كەتكەن سەيلەرنى يەيدىغان، چىنە - قاچىنىڭ گىرۋەك-لىرىنى يالايدىغان بولدى. يېزىق ئۇستىلى ئۇستىگە قويۇپ قوي-سام، بەھۇزۇر ئايلىنىپ يۈرىدىغان، دۇۋەتنى كۆرسە سىياھنى

يالايدىغان بولدى. بۇنىڭ بىلەن ناھايىتى خۇشال بولدۇم. دادامنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە، جۇڭگودا پەقەت ئادەمنىڭ باشمالتىقچىلىكلا كېلىدىغان قارا مايمۇن دەپ ئاتىلىدىغان بىر جانۋار بار ئىكەن، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايىنىڭ مويى تۇم قارا بولۇپ، يالتىراپ تۇرىدە-كەن، ئۇ ئادەتتە قەلەم دەستىسى ئىچىدە ياتىدىكەن، سىياھ ئەز-گەن ئاۋازنى ئاڭلىغان ھامان سەكرەپ چىقىپ، كۈتۈپ تۇرىدىكەن، ئادەم يازىدىغان خەتلىرىنى يېزىپ بولۇپ، قەلەمنى قەلەمدانغا سې-لىپ قويغاندىن كېيىن، دۇۋەتتە قالغان سىياھنى يالاپ تۈگىتىپ، يەنە قەلەم دەستىسىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىدىكەن. مەن ئەنە شۇنداق قارا مايمۇندىن بىرەرنى تېپىۋېلىشنى ئارزۇ قىلاتتىم، لېكىن نېسىپ بولمىدى؛ نەدە بارلىقىنى، قەيەرلەردە سېتىلىدىغا-لىقىنى سورىسام، ھېچكىم ئېيتىپ بېرەلمىگەن. «ئەرمەك بولە-دىغان نەرسىنىڭ بولغىنى يوقتىن ياخشى» دېگەندەك، ھېلىقى ئۆي چاشقىنى مەن ئۇچۇن قارا مايمۇن بولۇپ قالدى، ئۇ سىياھنى يالىسىمۇ، مېنىڭ يازىدىغان نەرسىلىرىمنى يېزىپ بولۇشۇمنى كۈ-تۈشكە تاقەت قىلىپ تۇرمايتتى.

ھازىر ئېنىق ئېسىمدە قالماپتۇ. ئەنە شۇ ھالدا بىر - ئىككى ئاي ئۆتۈپ كەتتى. بىر كۈنى خۇددى «بىر نەرسەمنى يوقىتىپ قويغاندەك»، ئۇشتۇمتۇتلا ئىچىم پۇشۇپ قالدى. ئادەتتە مېنىڭ ھېلىقى ئۆي چاشقىنىم كۆز ئالدىمدا ياكى جوزا ئۇستىدە ۋە ياكى يەردە ئۇيناپ يۈرەتتى. لېكىن شۇ كۈنى يېرىم كۈندەك ۋاقىت كۆزۈمگە چېلىقمىدى، ھەممىمىز چۈشلۈك تاماقنى يەپ بولغان چاغدىمۇ كۆرۈنمىدى، ئادەتتە شۇنداق چاغلاردا چوقۇم پەيدا بولۇپ قالاتتى. ئۇنى يەنە يېرىم كۈن كۈتتۈم، كۆرۈنمىدى.

چاڭ ئانا — مېنى بېقىپ كەلگەن خىزمەتكار ئايال. ئۇ مېنى تولا كۈتۈپ تىت - تىت بولۇپ كەتتى، دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك، قولىقىمغا بىر گەپنى ئېيتىپ قويدى. بۇ گەپنى ئاڭلاپ

ئوغام قاينىدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە كۆڭلۈم يېرىم بولدى ـ دە، مۇشۇكلەر بىلەن ئېلىشىشقا بەل باغلىدىم. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ئۆي چاشقىنىنى تۇنۇگۈن ئاخشام مۇشۇك يەپ كېتىپتۇ!

ياخشى كۆرىدىغان نەرسەمدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىم ئۈچۈن ئىچىم تىتىلداپ قالغاندا، بۇ ئىچ پۇشۇقىنى، ئىنتىقام ئالماي قويمايمەن، دېگەن يامان نىيەت بىلەن چىقىرىدىغان بولدۇم!

مېنىڭ ئىنتىقام ئېلىشىم ئۆيىمىزدە بېقىلغان ئالا مۇشۇكتىن باشلىنىپ، بارا ـ بارا كۆزۈمگە چېلىققانلىكى مۇشۇكىنىڭ ھەممىسگە كېڭەيدى. دەسلەپكى چاغلاردا ئۇلارنى قوغلىدىم، تۈيۇقسىز پەشۋا بەردىم؛ كېيىنچە تېخىمۇ ئەپچىل چارىنى قوللىنىدىغان بولدۇم. ئۇلارنىڭ بېشىغا تاش ئاتىدىغان بولدۇم، گاھىدا قورۇق ئۆيگە گوللاپ ئەكىرىپ، راسا ئوردىدىغان بولدۇم. بۇ جەڭنى خېلى ئۇزۇن ۋاقىتلارغىچە داۋاملاشتۇردۇم، شۇنىڭدىن كېيىن مۇشۇك ماڭا يېقىن يولىمايدىغاندەك بولۇپ قالدى. ئۇلار ئۇستىدىن شۇنچە غالىب كەلگەن بولساممۇ، ھەرھالدا قەھرىمان دەپ ئاتىلىشقا مۇناسىپ ئەمەس ئىدىم. جۇڭگودا ئۇمۇر بويى مۇشۇك بىلەن ئېلىشقان ئادەم كۆپ بولمىسا كېرەك، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنداق جەڭ تەدبىرلىرى، جەڭ نەتىجىلىرى جەڭنامىلەرگە كىرگۈزۈلمىگەن بولسا كېرەك.

لېكىن بىرقانچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى، ئېھتىمال يېرىم يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئۆتكەن بولسا كېرەك، ئۇشتۇمتۇتلا كۆتۈلمىگەن بىر خەۋەرنى ئاڭلاپ قالدىم: ھېلىقى ئۆي چاشقىنىنى مۇشۇك نابۇت قىلغان ئەمەس ئىكەن. بەلكى ئۇ چاڭ ئانىنىڭ پۈتىغا يامىشىپ كېتىۋاتقاندا، چاڭ ئانا ئۇنى گاچچىدە دەسسەپ ئۆلتۈرۈۋەتكەنىكەن.

بۇ ئەھۋالنى ئىلگىرى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىكەن. شۇ چاغدا قانداق ھېسسىياتتا بولغانلىقىمنى ھازىر كۆز

ئالدىمغا كەلتۈرەلمىدىم، شۇنداق بولسىمۇ، مۇشۇكتىن قايتقان رايىمنى زادىلا ياندۇرالمىدىم. كېيىن بېيجىڭغا كەلدىم، بۇ يەردىمۇ مۇشۇك توشقان بالىلىرىنى بوغۇپ قويغانلىقى ئۈچۈن، كونا دەردلىرىمگە يېڭى ئەلەملەر قوشۇلدى ـ دە، تېخىمۇ قاتتىق قوللۇق قىلىدىغان بولدۇم. «مۇشۇككە ئۆچ» دېگەن گەپمۇ ئەنە شۇنىڭ بىلەن يېيىلىپ كەتكەن. ھازىر بۇلارنىڭ ھەممىسى ئۆتمۈشتىكى بىر ئىش بولۇپ قالدى، ئاچچىقىممۇ يانىدى، مۇشۇككە سەل رەھىم قىلىدىغان بولۇپ قالدىم، زادىلا بولالمىغان چاغلىرىمدا، ئۇلارنى قوغلاپلا قويىمەن، ئۆلتۈرۈۋېتىش بۇياقتا تۇرسۇن ئۇرۇپ ـ سوقىدىغان ئىشنىمۇ ھەرگىز قىلمايدىغان بولدۇم. مانا بۇ مەندىكى يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيانقى ياخشى بۇرۇلۇش تەجرىبىلىرىم كۆپەيگەنلىكتىن، ئەقىل پەيدا بولۇپ، شۇنى چۈشىنىپ قالدىمكى، مۇشۇك گۆش ـ پۈشلەرگە چېپىلىپ، چۈجىلەرنى بوغۇپ قويىدىغان، كېچىلىرى قاتتىق مىياڭلايدىغان بولغاچقا، كىشىلەرنىڭ ئوندىن توققۇزىنىڭ مۇشۇكنى يامان كۆرىدىغانلىقى تەبىئىي، ئەگەر مەن كىشىلەر يامان كۆرىدىغان نەرسىنى يوقىتىپ بېرەي دېگەن نىيەت بىلەن ئۇنى ئوردىدىغان ياكى ئۆلتۈرىدىغان بولسام، كىشىلەر مۇشۇككە ئىچ ئاغرىتىپ، مېنى ئەكسىچە يامان كۆرۈشى تۇرغان گەپ. شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىر شۇنداق ئامال تاپتىمكى، مۇشۇك چاتاق چىقىرىپ قويسا، كىشىلەر ئۇنىڭدىن رەنجىپ تۇرسا، مەن دەرھال ئورنۇمدىن تۇرۇپ، ئىشىك ئالدىغا چىقىپ: «پەش! پەش!» دەپ توۋلاپ قويۇپ، غۇلغۇلا بىرئاز جىمىققاندا ھۇجرامغا كىرىپ كېتىدىغان، دېمەك، خورلۇققا قارشى تۇرۇپ، ئۆز روزغارىمنى ساقلاش لايىقىتىمنى دائىم ساقلايدىغان بولدۇم. ئەمەلىيەتتە بۇ ئۇسۇلنى جۇڭگونىڭ ھۆكۈمەت ئەسكەرلىرى ئاللىقاچان قوللانغانىدى، ئۇلار باسمىچىلارنى تازىلاشنى ياكى دۈشمەنلەرنى يوقىتىشنى خالىمايدۇ، چۈنكى شۇنداق قىلغاندىلا نەزەر ـ ئېتىبارىدىن

قالىدۇ، ھەتتا ئەمدى ئۇنىڭ رولى قالمىدى دېگەن سەۋەب بىلەن قىسقارتىلىدۇ، بوشتىلىدۇ. مەن ئويلايمەنكى، ئەگەر مۇشۇنداق ئۇسۇلنى كەڭ قوللىنىدىغان بولسام، ھەرھالدا «ياشلارغا يېتەكچىلىك قىلىدۇ»غان «پېشقەدەم» گە ئايلىنىپ قېلىشىم مۇمكىن. بىراق بۇنى ئەملەدە جارى قىلىشقا ھازىر تېخى بەل باغلىمىدىم، بۇ ھەقتە ھازىر تەتقىق قىلىۋاتىمەن ۋە ئويلىنىۋاتىمەن.

1926 - يىل 2 - ئاينىڭ 21 - كۈنى

ئاچاڭ ۋە «تاغ ۋە دېڭىز دەستۇرى»[24]

چاڭ ئانا[25]، ئىلگىرى ئېيتقىنىمدەك، مېنى بېقىپ كەلگەن خىزمەتكار ئايال، تەرىپلەپرەك ئېيتسام، مېنىڭ ئىنىكئانام. ئانامۇ ۋە باشقىلارمۇ ئۇنى شۇنداق ئاتايتتى، بۇنىڭدا ھەرھالدا بىرئاز ھۆرمەت مەنىسى بولسا كېرەك. پەقەت چوڭ ئانامىلا ئۇنى ئاچاڭ دەيتتى. مەن ئادەتتە ئۇنى «چاڭ» ھەرپىنى تاشلىۋېتىپ، «ئاپا» دەپ قىچقىراتتىم؛ لېكىن يامانلاپ قالغان چاغلىرىمدا، مەسىلەن، مېنىڭ ھېلىقى ئۆي چاشقىنىمنى ئۆلتۈرۈۋەتكەن ئادەمنىڭ شۇ ئىكەنلىكىنى بىلگىنىمدە ئۇنى ئاچاڭ دەپ قىچقىراتتىم.

بىزنىڭ يۇرتىمىزدا «چاڭ» دېگەن فامىلە ئۇچرىمايتتى. «ئۇزۇن» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدىغان «چاڭ» سۆزى ئۇنىڭ سېمىز ۋە پاكىنەك قەددى - قامىتىگىمۇ مۇناسىپ سۈپەت ئەمەس. «چاڭ» سۆزى ئۇنىڭ ئىسمىمۇ ئەمەس، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئېيتىشچە، ئۇنىڭ ئىسمى بىرنېمە قىز ئىكەن. زادى نېمە قىز دەپ ئاتىلىدىغانلىقى ھازىر ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ، ھەرھالدا چاڭ قىز ئەمەس. دېمەك، ئۇنىڭ فامىلىسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكى نامەلۇم. ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، ئۇنىڭ «ئاچاڭ» دېگەن ئىسمىنىڭ تارىخى توغرىسىدا قايسىبىر چاغدا ئېيتىپ بېرىشچە، بۇرۇنىنىڭ بۇرۇنسىدا بىزنىڭ ئائىلىدە بوي - تۇرقى چوڭ ۋە ئېگىز بىر خىزمەتكار ئايال بولغانىكەن، ئەنە شۇ ئايال «ئاچاڭ» دەپ ئاتىلىدىكەن. ئۇ ئايال كېتىپ قالغاندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئورنىغا ھېلىقى نېمە، بىرنېمە

قىز دېگەن كەلگەنكەن؛ لېكىن ھەممە ئادەمنىڭ ئاغزى «ئاچاڭ» دېگەن سۆزگە ئۆگىنىپ قالغاچقا ئۆزگەرتەلمەپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ھېلىقى نېمە، بىرنېمە قىزنىمۇ چاڭ ئانىغا ئايلاندۇرۇشۇۋاپتۇ.

كىشىنىڭ غەيۋىتىنى قىلىش ياخشى ئىش ئەمەس، لېكىن بىراۋلار، چىن كۆڭلۈڭدىكى سۆزۈڭنى قىلىپ باققىنا، دەيدىغان بولسا، مەن: مەن ئۇنى ئانچە ياراتمايتتىم، دەيمەن. ماڭا ھەممەدىن بەك يامان كۆرۈنىدىغان يېرى شۇكى، ئۇ سۇخەنچى ئىدى، دائىم ئۇنىڭ - بۇنىڭغا كۇسۇلداپ - پىچىرلاپ بىرنېمىلەرنى دەيتتى. ھەتتا باشمالتىقى بىلەن باشقىلارغا جونۇيتتى ياكى ئۆزىنى كۆرسىتەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئائىلىمىزدە بىرەر كۆڭۈلسىزلىك يۈز بېرىپ قالسا، نېمە ئۈچۈندۇر ئۇنى ھامان شۇ سۇخەنچىلىك بىلەن مۇناسىۋەتلىك دەپ گۇمان قىلاتتىم. ئۇ مېنىڭ ئۇيان - بۇيان بېرىشىمغا يول بەرمەيتتى؛ بىرەر تال ئوتنى يۇلۇپ قويسام، بىرەر تاشنى ئورنىدىن قوزغىتسەم، بەكئاشلىق قىلدىڭ دەپ، ئانامغا چاقاتتى. ياز كۈنلىرى ئۆخلاپ ياتسا، پۇت - قوللىرىنى ئېچىلىپ تۇرغان قايچىدەك كېرىپ، كارىۋاتنى بىرلا ئالاتتى - دە، ماڭا ئۇيان - بۇيان ئۆرۈلگۈدەكمۇ جاي قالدۇرمايتتى، مەن ئائىلاج كارىۋاتتىكى بورىنىڭ بىر بۇرجىكىدە ياتاتتىم ۋە ئىسسىقنىڭ دەسىتىدىن پىشىپ كېتەتتىم، ئۇنى ئىتتىرىپ باقسام، قىمىر قىلمايتتى؛ توۋلىسام ئاڭلىمايتتى.

— چاڭ ئانا، سىز سېمىز بولغاچقا، ئىسسىقتىن قورقسىڭىز كېرەك؟ كېچىدىكى ئۇيقۇڭىزمۇ بىسەرەمجان بولسا كېرەك؟...— ئارزۇ - ھالىمنى بىرقانچە قېتىم ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئانام ئۇنىڭدىن شۇنداق سورىغاندى، بۇنىڭدىن ئانامنىڭ ماڭا كەڭرى ئورۇن چىقارتتۇرۇپ بېرىشنى مەقسەت قىلغانلىقىنىمۇ چۈشىنىپ تۇراتتىم، لېكىن ئۇ ئېغىز ئاچمىدى. كېچىسى ئىسسىقتىن ئويغىنىپ كەتكەن چاغلىرىمدا قارىسام، ئۇ يەنىلا ئېچىلىپ تۇرغان

قايچىدەك كېرىلىپ، كارىۋاتنى بىرلا ئالاتتى، ھەتتا، بىر بىلىكى مېنىڭ بوينۇمدا تۇراتتى. بۇنىڭغا ئامال يوق ئىكەن، دەپ ئويلاپ قالاتتىم.

لېكىن ئۇ بىرمۇنچە قائىدە - يوسۇنلارنى بىلەتتى؛ بۇ قائىدە - يوسۇنلارمۇ ماڭا ياقمىسا كېرەك. ھەممىدىن كۆڭۈللۈك ۋاقىت، تەبىئىيكى، يېڭى يىل چاغىنىنىڭ ھارپىسى. كونا يىلنى ئۇزىتىش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلۈپ بولغاندىن كېيىن، چوڭلار ھېيتلىق پۇل بېرەتتى، ئۇلار پۇلنى قىزىل قەغەزگە ئوراپ، ياستۇقىمىزنىڭ يېنىغا قويۇپ قويۇاتتى، تۇنەك تۈگىگەندىن كېيىن، ئۇ پۇلنى ئىختىيارىمىزچە خەجلەيتتۇق. ياستۇقتا بېشىمنى قويۇپ، قىزىل بولاقتا قاراپ، ئەتىسى سېتىۋالىدىغان كىچىككىنە دۇمباقنى، نەيزىنى، لاي قونچاقنى، شېكەر بۇتنى... ئويلاپ ياتاتتىم. ئەنە شۇ چاغدا، ئاچاڭ كىرىپ كېلەتتى - دە، بىر دانە بەخت ئاپېلسىننى[26] ياستۇقۇمنىڭ يېنىغا قويۇپ قويۇاتتى.

— غوجام، ئېسىڭىزدە بولسۇن! — دەيتتى ئۇ ناھايىتى جىددىي بىر قىياپەتتە، — ئەتە نورۇز كۈنى، سەھەردە ئۇيقۇدىن ئويغىنىش بىلەنلا ماڭا: «ئاپا، قۇتلۇق بولسۇن!» دەڭ جۇمۇ! ئېسىڭىزدە بولسۇن، بۇ ھەربىر ئادەمنىڭ بىر يىللىق بەخت - تەلىيىگە مۇناسىۋەتلىك ئىش. ئۇنىڭدىن بۇلەك گەپنى قىلسىڭىز بولمايدۇ! شۇنداق مۇبارەكلەپ بولغاندىن كېيىن، بەخت ئاپېلسىننى يەيسىز، — ئۇ ھېلىقى ئاپېلسىننى قولىغا ئېلىپ كۆز ئالدىمدا كۆرسىتىپ قويۇاتتى، — ئەنە شۇنداق قىلغاندا، يىل بويى ھەممە ئىشىمىز ئاقار سۇدەك راۋان بولىدۇ...

نورۇز كۈنى چۈشۈمدىنمۇ چىقمايتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەتىسى ناھايىتى بالدۇر ئويغىنىپ كېتەتتىم. ئويغىنىش بىلەنلا ئورۇن - كۆرپە ئۈستىدە ئولتۇراتتىم، ئاچاڭ دەرھال قولى بىلەن نوقۇپ قويۇاتتى. مەن ھەيران بولۇپ قارىسام، ئۇنىڭ خەۋپسىرىگەن ھالدا

ماڭا قاراپ تۇرغانلىقىنى كۆرەتتىم.

ئۇ يەنە يېلىنغان ھالدا يەلكەمدىن تۇتۇپ تەۋرىتەتتى، شۇ چاغدا بىردىنلا ئېسىمگە ئالاتتىم - دە:

— ئاپا، قۇتلۇق بولسۇن! ... — دەيتتىم.

— قۇتلۇق بولسۇن! ھەممىمىزگە قۇتلۇق بولسۇن! ئەقىلـلىقلىقىڭىزدىن ئايلىناي! قۇتلۇق بولسۇن! — دەيتتى ئۇ ۋە ناھايىتى خۇرسەن بولغاندەك كۆلۈپ كېتەتتى، شۇنىڭ بىلەن تەڭ مۇزدەك سوغۇق بىرنەرسىنى ئاغـزىمغا سېلىـپ قويـاتتى. مەن ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالغاندىن كېيىن، ھېلىقى بەخت ئاپىلىسىنى دېگەن نەرسىنىڭ مۇشۇ ئىكەنلىكىنى ئېسىمگە ئالاتتىم. نورۇز كۈنى ھەممىدىن ئاۋۋال يولۇققان مۇشكۈلچىلىكتىن قۇتۇلغان بولاتتىم - دە، ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئوينىغىلى چىقىپ كېتەتتىم.

ئاچاڭ ماڭا يەنە بىرمۇنچە بىرنېمىدىن تەلىم بەرگەنىدى. مەسىلەن، ئۇ: بىرەر ئادەم ئۆلگەن بولسا، ئۆلدى دېمەسلىك كېرەك، «قازا تاپتى» دېيىش كېرەك؛ ئۆلۈملۈك، تۇغۇتلۇق ئۆيگە كىرمەسلىك كېرەك؛ يەرگە ئاش - نانىنىڭ ئۇۋاقلىرى چېچـىلىپ كەتكەن بولسا، تېرىۋېلىش كېرەك، ئەڭ ياخشىسى يەۋېتىش كېرەك؛ ئىشتان - تامبال يايغان بالداق ياغاچنىڭ ئاستىدىن ھەرگىز ئۆتمەسلىك... دەيتتى. بۇلاردىن باشقىلىرىنى ھازىر ئۇمۇمەن، ئۇنـتۇپ كېتىپتىـمەن، پەقـەت نورۇز كۈنى بولـىدىغان ئاجايىپ - غەلىتە مۇراسىملارلا يادىمدا ئېنىق تۇرۇپتۇ. قىسقىسى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى شۇنداق ئەرزىمەس ئۇششاق - چۈششەك ئىشلارکى، ھەتتا ھازىرقى كۈندە خىيالىمغا كېچىپ قالسىمۇ بىزار بولىمەن.

شۇنداق بولسىمۇ، قايسىبىر چاغلاردا ئۇنى ناھايىتى قەدىرلەگەنىدىم. ئۇ دائىم ماڭا «ئۇزۇن چاچلىقلار»[27] نىڭ ھېكايىسىنى سۆزلەپ بېرەتتى. ئۇ يالغۇز خۇڭ شيۇچۈەن لەشكەرلىرىنىلا ئەمەس، ھەتتاكى كېيىنكى چاغلاردىكى باسمىچى - قاراقچىلارنىمۇ «ئۇزۇن چاچلىقلار» دەپ ئاتايتتى. لېكىن ئىنقىلابچىلار ئۇلارنىڭ قاتارىغا كىرمەيتتى، چۈنكى ئۇ چاغدا ئىنقىلابچىلار تېخى يوق ئىدى. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ئۇزۇن چاچلىقلار ناھايىتى دەھشەتلىك ئىمىش. ئۇلارنىڭ سۆزىنى چۈشەنگىلى بولماسمىش. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، ئىلگىرىكى چاغلاردا ئۇزۇن چاچلىقلار شەھەرگە بېسىپ كىرگەندە، بىزنىڭ ئائىلىدىكىلەرنىڭ ھەممىسى دېگىز بويىغا قېچىپ كېتىپ، پەقەت بىر نەپەر ئىشكىباقارنى ۋە ياشىنىپ قالغان بىر ئاشپەز مومانى ئۆي بېقىشقا قويغانمىش. ھېلىقى ئاشپەز مومای ئۇلارنى «ئۇلۇغ خوجام» دەپ ئاتاپ — ئۇلارنى ئۆز ۋاقتىدا شۇنداق ئاتاش شەرت ئىكەن — ئۇزىنىڭ ئاچ قالغانلىقىدىن دەرد ئېيتىپتۇ. ئۇزۇن چاچلىقلار كۈلـۈپ: «ئـۇنداق بـولسا، مانا، يە!» دەپ، تاۋۇزدەك يۇپيۇمىلاق بىرنەرسىنى تاشلاپ بېرىپتۇ: قارىسا، بىر تال ئۆرۈمە چېچىمۇ سۆرىلىپ تۇرغۇدەك، بۇ دەل ھېلىقى ئىشكىباقارنىڭ كاللىسى ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن ئاشپەز مومانىڭ قورققانلىقىدىن يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكىلى تاس قاپتىكەن. كېيىنكى كۈنلەردە شۇ ھەقتە گەپ چىقىپ قالسىلا، ئۇنىڭ چىرايلىرى تاتارغان ھالدا، ئۇزىنىڭ ياقىسىنى تۇتۇپ: «ياۋاللا، قورقۇپ ئۆلگۈدەك بولدۇم، ئۆلگۈدەك قورقتۇم...» دەيدىكەنمىش.

مەن ئۇ چاغدا بۇ گەپلەردىن قورقۇپ كەتمەيتتىم، چۈنكى مېنىڭ نەزىرىمدە ئۇ ئىشلار مەن بىلەن قىلچىلىكمۇ ئالاقىسىز ئىدى، مەن ئىشكىباقار ئەمەس ئىدىم. لېكىن ئاچاڭمۇ مېنىڭ كۆڭلۈمدە ئويلىغانلىرىمنى پەملەپ قالغان بولسا كېرەك، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ:

— ئۇزۇن چاچلىقلار سىزگە ئوخشاش كىچىك بالىلارنىمۇ تۇتۇپ كېتىپ، ئۇز قاتارىغا قوشۇۋالىدىكەن. چىرايلىقراق قىزلار-

نىمۇ تۇتۇپ كېتىدىكەن، — دېدى.

— ئۇنداق بولسا، سىزگە ھېچ گەپ يوق ئىكەن، — دېدىم. چۈنكى مەن: ئۇنىڭغا خەۋپ يەتمەس، ئۇ ياكى ئىشكىباقار ئەمەس، ياكى كىچىك بالا ئەمەس، ئۇنىڭ ئۇستىگە چىرايلىقمۇ ئەمەس، بويىندا داغلاپ داۋالىغان بىرمۇنچە داغمۇ بار، دەپ ئويلىدىم.

— نەدىكىنى؟! — دېدى ئۇ جىددىي قىياپەتتە، — بىزنى لازىم قىلمايدۇ دەمسىز؟ بىزدەكلەرنىمۇ تۇتۇپ كەتكەن. چېرىكلەر سېپىل ئەتراپىغا بېسىپ كەلگەندە، ئۇزۇن چاچلىقلار بىزنىڭ ئىشتانلىرىمىزنى سالدۇرۇپ، سېپىل ئۇستىگە قاتار تىزىپ قويغانىدى، سېپىل ئەتراپىدىكى توپ ـ زەمبىرەكلەر ئېتىلماي قالغان؛ ئەگەر ئېتىلىدىغان بولسا، ئۇ زەمبىرەكلەر يېرىلىپ كېتەتتى!

بۇ كۆتۈلمىگەن ئەھۋال مېنى چۆچۈتۈۋەتتى. مەن ئۆز كۆڭلۈمدە، ئاچاڭنىڭ مېڭىسى كىشىنى بىزار قىلىدىغان پەتۋالار بىلەن تولۇپ كەتكەنكەن، دەپ ئويلاپ يۈرەتتىم، ئۇنىڭ بۇنداق چوڭ كارامىتىمۇ بارلىقىنى ئويلاپ باقماپتىكەنمەن. شۇنىڭدىن تارتىپ، ئۇنىڭ قورسىقىدا خېلى ئۇمىچى بار ئىكەن دەپ، ئۇنى ئالاھىدە ھۆرمەتلەيدىغان بولدۇم؛ كېچىسى پۇت ـ قوللىرىنى كېرىپ پۈتۈن كارىۋاتنى بىرلا ئالسىمۇ، خەيرىيەت دەيدىغان، ئۇنىڭغا يول قويسام بولىدىكەن دەيدىغان بولدۇم.

ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىم بارا ـ بارا ئازىيىپ بارغان بولسىمۇ، بۇ ھۆرمىتىمنىڭ پۈتۈنلەي يوقلىشى ئۇنىڭ ئۆڭي چاشقىنىمنى قەستەن ئۆلتۈرۈۋەتكىنىنى بىلگىنىمدىن كېيىن بولغان بولسا كېرەك. ئەنە شۇ چاغدا ئۇنىڭدىن قاتتىق سوراۋشتۇردۇم ھەتتا ئۇنى يۇزىدىن ـ يۇزىگە: «ئاچاڭ» دەپ ئاتىدىم. چۈنكى، كىچىك ئۇزۇن چاچلىقلاردىن ئەمەسمەن، سېپىلگە ھۇجۇم قىلغىنىم يوق، توپ ـ زەمبىرەكمۇ ئاتمايمەن، زەمبىرەكنىڭ يېرىلىپ كېتىشىدىنمۇ ئەنسىرەپ كەتمەيمەن. ئۇنىڭ نېمىسىدىن قورقاتتىم!

دەپ ئويلىدىم.

لېكىن ئۆڭي چاشقىنىنى يادلاپ، ئۇنىڭ ئەنتىسىنى ئاچاڭدىن ئېلىش كويىغا چۈشكىنىمدە، رەسىملىك «تاغ ۋە دېڭىز دەستۇرى»[28] گە زوقلىنىپ قالدىم. بۇ زوقنىڭ پەيدا بولۇشىغا يىراق تۇغقانلىرىمىزدىن بىرى[29] سەۋەب بولدى. ئۇ گۈلخۇمار سېمىز، مۇلايىم بىر بوۋاي ئىدى، خۇش پۇراقلىق چاي چېچىكى، قىزىل گۈل ۋە ناھايىتى كەم ئۇچرايدىغان، ئاڭلىشىمچە شىمال تەرەپتىن ئالغاچ كەلگەن مەجنۇن دېگەندەك گۈل ۋە دەرەخلەرنى يېتىشتۇرەتتى. ئۇنىڭ خوتۇنى بولسا غەلىتە بىر ئايال ئىدى، ئۇ كىيىم يايىدىغان بالداقنى خۇش پۇراق چاي چېچىكىنىڭ شاخلىرى ئۈستىدە قويۇپ، شاخنى سۇندۇرۇۋەتكەن، ئۇنىڭ ئۇستىگە زەردە بىلەن: «قۇرۇپ كەتكۇر!» دەپ تىللىغانىدى. بوۋاي بولسا كەم گەپ بىر ئادەم ئىدى، مۇڭداشقۇدەك ئادەم بولمىغاچقا، كىچىك بالىلار بىلەن ئارىلىشاتتى، بەزىدە بىزنى «كىچىك بۇرادەر» دەپمۇ ئاتايتتى. بىز قووزام ـ قېرىنداشلار بىر قورۇدا ئولتۇراتتۇق، شۇلارنىڭ ئىچىدە پەقەت شۇ بوۋايىدىلا غەلىتە كىتابلار كۆپ ئىدى. كىتاب ـ نامىلەرنىڭ شەرھلىرى، مەنسەپ ئىمتىھانىغا بېغىشلانغان ئەشئارلارمۇ بار ئىدى. لېكىن لۇجى يازغان «گىياھ، ئۇچار قانات، ھايۋان، ھاشارات، بېلىق توغرىسىدا نەزمىلەر» دېگەن كىتابنى ۋە يەنە ئىسمى ئانچە تونۇش بولمىغان بىرمۇنچە كىتابلارنى پەقەت شۇ بوۋاينىڭ كىتابخانىسىدىلا ئۇچراتقانىدىم. شۇ چاغلاردا بىرمۇنچە رەسىملەر قىستۇرۇلغان «گۈللەر ئەينىكى» دېگەن كىتابنى ھەممىدىن بەك ياراتاتتىم. ئۇنىڭ ماڭا سۆزلەپ بېرىشچە، ئىلگىرىكى چاغلاردا رەسىملىك «تاغ ۋە دېڭىز دەستۇرى» دېگەن بىر كىتاب بار ئىكەن، ئۇنىڭدا ئادەم باشلىق ھايۋان، توققۇز باشلىق يىلان، ئۇچ پۇتلۇق قۇش، قاناتلىق ئادەم، بېشى يوق ئەما ئىككى ئەمچىكىنى كۆز قىلغان غەلىتە مەخلۇق ۋەھاكازالارنىڭ

سۈرىتى بار ئىكەن، ئەپسۇسكى ھازىر قەيەردە قويغانلىقىنى بىلمەيدىكەن.

ئەنە شۇنداق رەسىملەرنى كۆرۈپ بېقىش ئارزۇيۇم بولسىمۇ، لېكىن ئۇنى، تېپىپ بېرىڭ، دەپ قىستاشقا خىجىل بولاتتىم، چۈنكى ئۇ تولىمۇ ھۆرۈن - ئېرىنچەك بىر ئادەم ئىدى. باشقىلار-دىن سورىسام، ھېچكىم راستى بىلەن جاۋاب بەرمىگەنىدى. ھېيت-لىق پۇلۇمدىن يەنە بىرنەچچە يۈز تىيىن بار ئىدى. سېتىۋالاي دېسەم، سېتىۋالغۇدەك پۈرسەتمۇ چىقمىدى. كىتاب دۇكانلىرى بار بازار بىزنىڭ ئۆيدىن ناھايىتى يىراق ئىدى. يەل بويى پەقەت 1 - ئايدىلا بىر قېتىم بېرىپ ئويناپ كېلەتتىم، ئۇ چاغدا كىتاب ساتىدىغان ئىككى دۇكانىنىڭ ھەر ئىككىسىلا تاقاقلىق ئىكەن.

ئويۇن - تاماشا بىلەن بولۇپ كەتكەن چاغدا ھېچ گەپ يوق ئىدى، لېكىن بىكار ئولتۇرغان چاغلاردا رەسىملىك «تاغ ۋە دېڭىز دەستۇرى» خىيالىمغا كىرىۋالاتتى.

تولىمۇ خەقىش قىلغانلىقىم ئۈچۈن بولسا كېرەك، ھەتتا ئاچاڭمۇ «تاغ ۋە دېڭىز دەستۇرى»غا قىزىقىپ، زادى نېمە گەپ، دەپ سوراپ قالدى. بۇ ھەقتە ئۇنىڭغا زادىلا بىرنەرسە دېمىگەنىدىم، ئۇنىڭ ساۋاتسىز ئىكەنلىكىنى، ئېيتسامۇ پايدىسى يوقلۇقىنى بە-لەتتىم. لېكىن سوراپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئېيتىپ بە-دىم.

10 نەچچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى، ئېھتىمال بىر ئاي ۋاقىت ئۆتكەن بولسا كېرەك؛ ھازىرمۇ ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، ئۇ رۇخسەت بىلەن ئۆز ئۆيىگە قايتىپ كېتىپ تۆت - بەش كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، يېڭى لەمبۇق كۆڭلەك كىيگەن ھالدا قايتىپ كەلدى، مېنى كۆرۈپلا بىر بولاق نەرسىنى ماڭا بەردى ۋە خۇشاللىق بىلەن:

— خوجام، رەسمى بار «تاغ ۋە دېڭىز دەستۇرى» دىن بىرنى سىزگە ئاتاپ ئەكەلدىم! — دېدى.

خۇددى بېشىمغا چاقماق چۈشكەندەك، پۈتۈن ئەزايىم جۇغۇل-داپ كەتتى، دەرھال قولۇمغا ئېلىپ، بولاقنى ئېچىپ قارىسام، تۆت نۇسخا كىتابچە ئىكەن، ئاندا - ساندا ۋاراقلاپ قارىسام، دەرۋەقە ئادەم باشلىق ھايۋان، توققۇز باشلىق يىلان... دېگەن بىرنېمىلەرنىڭ ھەممىسى بار ئىكەن.

باشقىلار ئورۇندىشىنى خالىمىغان ياكى ئورۇنداشقا قادىر بولال-مىغان ئىش ئاچاڭنىڭ قولىدىن كەپتۇ، ئۇنىڭ ھەقىقەتەن قالتىس كارامىتى بار ئىكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا بولغان ھۆرمىتىم تېخىمۇ ئاشتى. ئۆي چاشقىنىمغا قەست قىلغانلىقىدىن كېلىپ چىققان ئاداۋەتتىم شۇنىڭدىن باشلاپ تامامەن يوقىلىپ كەتتى.

شۇ تۆت كىتاب مېنىڭ قولۇمغا ھەممىدىن ئاۋۋال چۈشكەن، ھەممىدىن بەك سۆيۈندۈرگەن قەدىرلىك كىتاب بولدى.

شۇ كىتابنىڭ تەقى - تۇرقى ھازىرمۇ كۆز ئالدىمدا تۇرىدۇ. لېكىن ھازىرمۇ كۆز ئالدىمدا تۇرغان تەقى - تۇرقى بويىچە ئېيتە-سام، تولىمۇ ناچار بېسىلغان كىتاب ئىدى. قەغەزلىرى ساپسە-رىق، رەسىملىرىمۇ ناھايىتى ناچار، ھەتتا رەسىملىرىنىڭ تولىسى قاغا پۇتى قىلىپ سىزىلغان، ھەتتا ھايۋانلارنىڭ كۆزلىرىمۇ ئۇزۇن-چاق تۆت چاسا قىلىپ سىزىلغان. شۇنداق بولسىمۇ، مەن ئۈچۈن ناھايىتى قەدىرلىك كىتاب ئىدى. قارىسىڭىز ھەقىقەتەن ئادەم باش-لىق ھايۋان؛ توققۇز باشلىق يىلان؛ بىر ئاياغلىق كالا؛ بەئەينى تۇلۇمغا ئوخشايدىغان ئالتە ئاياغلىق، تۆت قاناتلىق ھايۋان؛ بېشى يوق ۋە لېكىن «ئەمچەكلىرىنى كۆز، كىندىكىنى ئېغىز» قىلغان، «نەيزە بىلەن ئۇسسۇل ئوينايدۇ»غان شەيتان سىزىلىق تۇرغان.

شۇنىڭدىن كېيىن رەسىملىك كىتابلارنى تېخىمۇ ئىزدەيدىغان بولدۇم، شۇنداق قىلىپ تاش مەتبەئەدە بېسىلغان «لۇغەت تەلقە-نى»، «شەرھ رەسىملىك غەزەلىيات»، «دىۋانشىجەي رەسىملە-رى»[30] ۋە «گۈلدار كېمە ئەشئارلىرى» دېگەن كىتابلارنى تاپ-

تىم. «تاغ ۋە دېڭىز دەستۇرى» نىڭ تاش مەتبەئىدە بېسىلغان نۇسخىسىنىمۇ سېتىۋالدىم، ئۇنىڭ ھەربىر جىلتىدا رەسىم ۋە مەزمۇنى بار بولۇپ، رەسىملىرى يېشىل، خەتلىرى قىزىل بېسىلغان، ياغاچ مەتبەئىدە بېسىلغان نۇسخىسىدىن كۆپ نەپىس ئىدى. شۇ نۇسخىسى ھەتتا ئالدىنقى يىلغىچە قولۇمدا بار ئىدى، ئۇنى خاۋ يىشىڭ[31] شەرھلىگەن بولۇپ، كىچىكلىتىپ بېسىلغان. ياغاچ مەتبەئىدە بېسىلغان نۇسخىسىنىڭ قاچان يوقىلىپ كەتكەنلىكى ئېسىمدە يوق.

مېنىڭ ئىنىكئانام، يەنى چاڭ ئانا ۋە يەنى ئاچاڭنىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە ھازىر 30 يىل بولغان بولسا كېرەك. ئۇنىڭ ئىسىم - فامىلىسىنى، تەرجىمھالىنى زادىلا بىلمىدىم، پەقەت ئۇنىڭ بىرلا ئوغلى ئوغلى بارلىقىنى بىلەتتىم، ئۇ چوكان ۋاقتىدىلا تۇل بولۇپ قالغان بولسا كېرەك.

رەھىم - شەپقەتلىك، زۇلمەت باسقان يەر ئانا، ئۇنىڭ روھىنى ئۆز قوينىڭدا مەڭگۈ ئامان ساقلىغايسەن!

3 - ئاينىڭ 10 - كۈنى

«24 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى»[32]

جانلىق تىلغا قارشى تۇرىدىغان، پۈتلىكاشاڭ بولۇۋاتقانلارنى قارغاش ئۈچۈن ناھايىتى ئۆتكۈر، تولىمۇ ئۆتكۈر بىر ئەپسۇن تاپسام، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى قارغىسام دەپ، ئىزدەپ يۈرۈۋاتىمەن. ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن، راستتىن ئۇنىڭ روھى تىرىك قالىدىغان بولسا، ئەنە شۇنداق يامان نىيىتى تۈپەيلىدىن دوزاخقا چۈشۈپ كېتىدىغان بولساممۇ، ھەرگىز پۇشايمان قىلمايمەن؛ نېمە بولسا بولسۇن، جانلىق تىلغا قارشى تۇرغۇچىلارنى، پۈتلىكاشاڭ بولغۇچىلارنى قارغىسام بولدى.

«ئەدەبىيات ئىنقىلابى»[33] دىن بۇيان بالىلارغا يەتكۈزۈپ بېرىلىۋاتقان كىتابلار ياۋروپا، ئامېرىكا ۋە ياپونىيىگە قارىغاندا ناھايىتى ئاز بولسىمۇ، لېكىن ھەرھالدا ئوقۇيالىسىلا چۈشىنەلەيدىغان سۈرەتلىرىمۇ، سۆزلىرىمۇ بار كىتابلار يوق ئەمەس، ئەمما باشقا غەرەزدىكى بىر تۈركۈم ئادەملەر شۇنداق كىتابلارغىمۇ توسقۇنلۇق قىلىۋاتىدۇ، ئۇلار بالىلار دۇنياسىدا ئازغىنىمۇ لەززەت قالدۇرماسلىق كويىدا بولماقتا. بېيجىڭدا ھازىرمۇ كىچىك بالىلارنى قورقۇتۇش ئۈچۈن «ما خۇزى كەلدى» دېگەن سۆز ئىشلىتىلىدۇ. بۇ «دەريا چېپىش خاتىرىسى»[34] دا بايان قىلىنغان، سۇي سۇلالىسىنىڭ پادىشاھى ياڭدىغا دەريا چاپتۇرغان، كىچىك بالىلارنى قاسقاندا پىشۇرۇپ يېگەن ما شۇمۇنىڭ ئۆزى شۇ؛ توغرىراقى «ما خۇزى» بولسا كېرەك. بۇ رىۋايەتكە قارىغاندا، ماشۇمۇ دېگەن ئادەم ھونلار[35] دىن بولسا كېرەك. مەيلى ئۇ كىم بولسا بولسۇن، ئۇنىڭ كىچىك بالىلارنى يېيىشى ھەرھالدا، چەكلىك بولغان، يەنى

پەقەت بىر ئۆمۈرلا شۇنداق قىلالىغان. لېكىن جانلىق تىلغا پۈتلەكاشاك بولۇۋاتقانلارنىڭ تارقاتقان زەھەرلىرى كەلكۈن سۈ ۋە يىرتقۇچ ھايۋاندىنمۇ كۈچلۈك، ئۇنىڭ تەسىرى تولىمۇ كەڭ ۋە ئۇزۇن غىچە داۋام قىلىشى، پۈتۈن جۇڭگونى چوڭ بىر «ما خۇزى»غا ئايلاندۇرۇپ قويۇشى، شۇنىڭ بىلەن كىچىك بالىلارنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ قورسىقىدا ئۆلۈپ تۈگىشى مۇمكىن.

جانلىق تىلنىڭ كۈشەندىلىرى يەر بىلەن يەكسان بولسۇن!

بۇ گەپلىرىمنى ئاڭلىغان تۇرلەر، تەبىئىيكى، قۇلاقلىرىنى ئېتىۋالماي قالمايدۇ، چۈنكى مېنىڭ بۇ گەپلىرىم «چىچاڭلاپ ئاسمانغا سەكرەتكەن، تىللاپ ئەبجىقىنى چىقارغان، شۇنداق بولسىمۇ يەنە پەسكويغا چۈشمىگەن»[36] گەپ ـ دە، ئەدىبلەرمۇ «تىل ئۇسلۇبى»غا تىل تەگكۈزگەنلىك «ئىنسانىي سۈپەت»نى بۇلغىغانلىق بولىدۇ، دەپ تىللىماي قويمايدۇ. چۈنكى «تىل بولسا يۇرەكنىڭ سادasى» ئەمەسمۇ؟ «تىل» بىلەن «ئىنسان» بىر ـ بىرىگە ئالاقىدار، ئەلۋەتتە. ئىنسانىيەت دۇنياسى ئەسلىدە ئاجايىپ ـ غارايىب ئەھۋاللار بىلەن تولغان، پروفېسسورلارنىڭ ئىچىدىمۇ ئاپتورنىڭ ئىنسانىي سۈپىتىنى «قەدىرلىمەي»، «ئۇنىڭ ھېكايىلىرى ياخشى دەيدۇ»[37] غان ئالاھىدە مەخلۇقلارمۇ يوق ئەمەس. لېكىن مەن ئۇلارغا پەرۋا قىلىپ ئولتۇرمايمەن، چۈنكى بەختكە يارىشا، مەن «پىل چىشى مۇنارى»[38] غا چىققىنىم يوق، شۇنىڭ ئۈچۈن پەخەس بولۇشۇمنىڭ ھاجىتى يوق. ئەگەر پەخەس بولماي ئۈسۈپ سېلىپ يىقىلىپ چۈشسەم مەيلى. لېكىن يىقىلىپ كېتىپ يەرگە چۈشۈپ بولغۇچە يەنە بىر قېتىم دەيمەن.

جانلىق تىلنىڭ كۈشەندىلىرى يەر بىلەن يەكسان بولسۇن!

باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ قوپال بېسىلغان «بالىلار دۇنياسى» دېگەنگە ئوخشاش كىتابلارنى زوق بىلەن ئوقۇپ تۇرغانلىقىنى كۆرسەم، باشقا ئەللەرنىڭ بالىلار كىتابلىرىنىڭ نە-

پسىلىكىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، جۇڭگو بالىلىرىغا تەبىئىي ھالدا ئىچ ئاغرىتىمەن. شۇنداق بولسىمۇ ئۆزۈمنىڭ ۋە مەن بىلەن بىللە ئوقۇغان ساۋاقداشلارنىڭ بالىلىق دەۋرىنى ئەسلىگىنىمدە، يەنە بۇلارنى بەختلىك ھېس قىلاتتىم ـ دە، ئۆزىمىزنىڭ مەڭگۈ قايتىپ كەلمەيدىغان گۈزەل باھارىمىزنى ھەسرەت بىلەن يادلىماي تۇرالمايمەن. ئۇ چاغدا بىزدە ئوقۇغۇدەك نېمە بولسۇن دەيسىز، ئاز ـ پاز رەسىملىرى بار كىتاب بولسىلا، خەلپىتىم، يەنى ئۆز ۋاقتىدىكى «ياشلارغا يېتەكچىلىك قىلىدىغان پېشقەدەم»لەر مەنئى قىلاتتى، تىللايتتى ھەتتا ئالقانغا پالاق ئۇراتتى. مېنىڭ ساۋاقداشلىرىم «ئادەم يارىتىلىشىدىن خۇش تەبىئەتلىكتۇر» دېگەن بىرنېمىلەرنىلا ئوقۇۋېرىپ، تولىمۇ زېرىككەنلىكتىن، نائىلاج بىرنىچى ۋاقىتنى ئوغرىلىقچە ئېچىپ، «قەلەم پىرى نۇر چاچماقتا» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان، ئالۋاستىغا ئوخشايدىغان قەلەم پىرىنىڭ رەسىمىگە قاراپ، ئۆزلىرىنىڭ گۈدەك، گۈزەللىككە تەلپۈنۈش خۇسۇسىيىتىنى تەمىن قىلاتتى. ئۇلار تۇنۇگۈنمۇ شۇنى كۆرگەن، بۈگۈنمۇ شۇنى كۆرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىن ئويغىنىش ۋە خۇرسەنلىك نۇرلىرى چاقناپ تۇراتتى.

مەدرىسىدىن باشقا يەرلەردە ئۇنداق مەنئى قىلىدىغان ئىشلار ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى، لېكىن بۇ مېنىڭ ئەھۋالىم، ھەر كەچۈرمىشلىرى ئوخشاش بولمىسا كېرەك. مېنىڭ باشقا ئادەملەر ئالدىدا بىمالال كۆرەلەيدىغانلىرىم «پەرىشتە كاتىپىنىڭ ساۋابلىق توغرىسىدىكى خاتىرىلىرى ئۈچۈن ئىزاھلىق سۆزەتلەر»[39] ۋە «ئەزرائىل ۋە جەبرائىل قىسسىسى» دېگەن كىتابلار بولۇپ ئۇلاردا ئۇ دۇنيادا ياخشىلارغا مۇكاپات، يامانلارغا جازا بېرىلىدىغانلىقى ھەققىدىكى ھېكايە رەسىملىرى بار ئىدى: گۈلدۇر ئاتا بىلەن چاقماق ئانا بۇلۇت ئارىسىدا تۇرغان، كالا باش ئەرۋاھ، ئات يۈز ئەرۋاھلار تۆۋەندە ساينىڭ تېشىدەك تۇرغان؛ ئۇ يەردە «چىچاڭلاپ سەكرەش»لا تەڭ-

رىنىڭ قانۇنىغا خىلاپ بولۇپ قالماستىن، ھەتتا بىرەر ئېغىز سۆز، بىرەر خىيال جايىدا بولماي قالسىمۇ، ئۆز لايىقىدا جازاغا لايىق بولۇپ قالىدىكەن. ئۇ جازامۇ «كۆز ئالايتىپ قويغانىڭ گۇناھى»[40] غا بېرىلگەن جازا ئەمەس ئىكەن، چۈنكى ئۇ يەر جىن - ئەرۋاھلار ۋە پەرىشتىلەر ھاكىملىق قىلىدىغان، «ئادالەت» ھۆكۈم سۈرىدىغان بىر جاي بولغاچقا، زىياپەت بېرىش، تىزلىنىپ يېلىنىشلاردىن پايدا چىقمايدىكەن. دېمەك، ئامال يوق ئىكەن. جۇڭگو ئالىمىدە ئادەم بولۇپ ياشىماق بۇ يەردە تۇرسۇن، ھەتتا روھ - ئەرۋاھ بولماقمۇ ناھايىتى مۇشكۇل. شۇنداق بولسىمۇ ھەر ھالدا پانىي ئالەمدىنمۇ ياخشىراق يەر يوق ئەمەس، ئۇ يەردە «تۆرە» دېگەن بىرنېمە يوق، «ئۆسەك سۆز» مۇ يوق.

بالا - قازاغا يولۇقۇپ قالماي دېسەڭ، باقىي ئالەمنى تەرىپلەيمە، بولۇپمۇ پات - پات قەلەم تەۋرىتىدىغان ئادەم ھازىرقى جۇڭگودا، ئۆسەك سۆزلەر ھۆكۈم سۈرۈپ تۇرغان شارائىتتا، ئۇنىڭ ئۇستىگە «سۆز بىلەن ھەرىكەتنىڭ بىرلىكى»[41] تەكىتلىنىپ تۇرغان بىر ۋاقىتتا، ئىبرەت بولغۇدەك ساۋاقلار ئالدىمىزدا تۇرۇپتۇ، ئارسىباشىپ[42] بىر قىزنىڭ سوئالىغا: «تىرىكچىلىك ئەمەلىيەتلىرىنىڭ ئۆزىدىن خۇرسەنلىكىنى تاپالمىغانلار ھايات ياشىيالايدۇ. ئەگەر شۇ ئەمەلىيەتتىن ھېچ نەرسىنى ئۇچرىتالمايدىكەن، ئۇنداق ياشىغاندىن كۆرە ئۆلگەن ياخشى» دەپ جاۋاب بەرگەنىكەن. شۇنىڭ بىلەن مەخايلوف دېگەن بىر ئادەم ئۇنىڭغا خەت يېزىپ: «... شۇنىڭ ئۈچۈن مەن سىزگە تولۇق سەمىمىيەت بىلەن شۇنداق مەسلىھەت بېرىمەنكى، ئۆز ھاياتىڭىزنى ئۆلۈۋېلىش يولى بىلەن تامام قىلىشىڭىز كېرەك، چۈنكى بۇ بىرىنچىدىن لوگىكىغا ئۇيغۇن، ئىككىنچىدىن سۆزىڭىز بىلەن ھەرىكىتىڭىز بىر - بىرىگە خىلاپ بولمايدۇ» دەپ تىللىغانىكەن.

ئەمەلىيەتتە بۇنداق گەپ — جانغا قىلىنغان قەست، ئۇ ئۆز

ھاياتىدا خۇرسەنلىكنى ئەنە شۇنداق يول بىلەن تاپقان، ئارسىباشىپ شۇنداق قاقشىغان - زارلانغان بولسىمۇ، ئۆزىنى ئۆزى ئۆلتۈرۈۋالمىغان. مىخايلوف ئەپەندىنىڭ كېيىنكى چاغلاردا قانداق بولغانلىقى نامەلۇم، ئېھتىمال ئۇ بىر خۇرسەنلىكتىن مەھرۇم قالغاندا، بەلكى باشقا قانداقتۇر يەنە بىر «نېمە»نى تاپقان بولۇشى مۇمكىن. دەر ھەقىقەت، «ئەنە شۇنداق چاغلاردا باتۇرلۇق قىلىشتىن خەۋپ تۇغۇلمايدۇ؛ قىزغىنلىقتىن ئەندىشە چىقمايدۇ.»

لېكىن مەن باقىي ئالەمنى تەرىپلەپ قويدۇم، ئەمدى ئۇنى تۇزىتىشىم مۇمكىن ئەمەس؛ «سۆزى بىلەن ھەرىكىتى بىر - بىرىگە ماس كەلمەيدۇ» دېگەن گۇمانغا قالغان بولساممۇ، لېكىن ئەزرائىلدىن ياكى جىن - ئەرۋاھلاردىن بىرەر يېرىم - تېسىن ھەق ئالغىنىم يوق، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزۈمنى ئاقلىيالايمەن. قىسقىسى، يەنە داۋاملىق يېزىۋېرەي:

مەن كۆرگەن باقىي ئالەم رەسىملىرى ئائىلىمىزدە تەۋرۈك بولۇپ ساقلىنىپ كەلگەن كىتابلار بولۇپ، ماڭىلا تەئەللۇق ئەمەس ئىدى. مېنىڭ قولۇمغا ھەممىدىن ئاۋۋال چۈشكىنى چوڭ جەمەتلىرىمىزدىن بىرى ھەدىيە قىلغان «24 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى» دېگەن رەسىملىك كىتاب. ئۇ كىتاب ناھايىتى يۇقىا بولسىمۇ، لېكىن ئاستىدا سۈرەتلىرى، ئۈستىدە سۆزلىرى بار ئىدى. ئۇنىڭدا جىن - ئەرۋاھلار ئاز، ئىنسان كۆپ ئىدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇنداق كىتاب يالغۇز مەندىلا بولغاچقا، ئۆزۈم ناھايىتى خۇشال ئىدىم. ئۇ كىتابتىكى ھېكايىلەرنى ھەممە ئادەم بىلىسە كېرەك: ھەتتا خەت - ساۋاتى يوق ئادەملەرمۇ، مەسلەن، ئاچاڭغا ئوخشاش ئادەملەرمۇ، كىتابتىكى سۈرەتلەرگە قاراپلا ئۇنىڭدىكى ھېكايىنى دۇدۇقلىماي سۆزلەپ كېتەلەيتتى. لېكىن مېنىڭ خۇشاللىقىمنى ئەندىشە قاپلىدى، چۈنكى «ۋاپادار» بولۇشنىڭ شۇقەدەر قىيىن ئىكەنلىكىنى شۇ كىتابتىكى 24 ھېكايىنى بىراۋغا سۆزلەتتۈرگەندە

دىن كېيىنلا بىلدىم ـ دە، ئىلگىرىكى شېرىن خىياللىرىم، ۋاپادار بولۇش پىلانلىرىم پۈتۈنلەي كۆز يەتمەيدىغان بىرنەرسە بولۇپ قالدى.

«ئادەم يارىتىلىشىدىن خۇش تەبىئەتلىكتۇر» مۇ؟ بۇ، ھازىر تەنقىد قىلىدىغان مەسىلە ئەمەس. لېكىن ھازىرمۇ چالا ـ پۇچۇق ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، گۈدەك چاغلىرىمدا تۇزكورلۇق قىلىش نىيىتىدە بولغان ئەمەسمەن، ئاتا ـ ئانامغا ۋاپا قىلىشنى ناھايىتى ئارزۇ قىلاتتىم. بىراق گۈدەك، نادان بولغانلىقىم ئۈچۈن، «ۋاپا» دار بولۇشنى پەقەت ئۆزۈمنىڭ بىلگىنىمچە ئىزاھلاپ، «گەپ ئاڭلىسام»، «ئىتائەت قىلسام» ۋە چوڭ بولغاندىن كېيىن، قېرىپ قالغان ئاتا ـ ئانامنىڭ قورسىقىنى ئوبدان باقسام بولدى، دەپ يۈرگەنىكەنمەن. مانا بۇ ۋاپادارلار دەرسلىكى قولۇمغا چۈشكەندىن كېيىن، ۋاپادار بولۇشنىڭ ئۇنداق ئاسان ئەمەسلىكىنى، بەلكى نەچچە ئون، نەچچە يۈز ھەسسە قىيىن ئىكەنلىكىنى بىلدىم. ئۇ كىتابتا تەرىشسىلا دورىغىلى بولىدىغان ئىشلارمۇ، مەسىلەن، «زەلۇنىڭ ئاشلىق توشۇشى»[43]، «خۇاڭ شياڭنىڭ تەكىيە تۈۋىدە ئولتۇرۇپ يەلپۈشى»[44] دېگەنگە ئوخشاش ئىشلارمۇ بار، ئەلۋەتتە. ئەگەر دۆلەتمەن ئادەملەر مېنى داستىخانغا تەكلىپ قىلىدىغان بولسا، مېنىڭمۇ «لۇجىنىڭ ماندارىنىنى بەلۋېغىغا تۇگۈۋېلىشى»[45] نى دورىشىممۇ قىيىن ئەمەس. «لۇشۇن ئەپەندى، مېھماندارچىلىق تا ئولتۇرۇپ، ماندارىنىنى بەلۋېغىڭىزغا تۇگۈۋېلىپ نېمە قىلسىز؟» دەيدىغان بولسا، مەن تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ: «ئانامنىڭ مېھرى. قايتقاندىن كېيىن ئانامغا بەرمەكچىمەن» دەپ جاۋاب بېرەمەن ـ دە، دۆلەتمەن ئادەمگە مەنزۇر بولمەن، شۇنىڭ بىلەن بىمالال ۋاپادار بولۇپ قالىمەن، بۇنىڭدا ئاۋارىگەرچىلىكمۇ تارتمايمەن. «نوتا چىقىرىپ بەر دەپ بامبۇكقا يېغلاش»[46] لىرىم ناتايىن، چۈنكى مېنىڭ ئىخلاسىم تەڭرىنى ئۇنداق تەسىرلەندۈرەلمەس. مېنىڭ كۆز يېشىم بامبۇك نوتىسىنى پەيدا قىلالمىسا، يۈزۈمنى ئۆرۈپ ئۆز يولۇمغا كېتىۋېرىمەن. «مۇزدا يېتىپ بېلىق تىلەش»[47] تىن جانغا خەۋپ كېلىدۇ. بىزنىڭ يۇرتىمىزدا ھاۋا ئىسسىق، قارا قىشتىمۇ سۇنىڭ يۈزى ناھايىتى يۇققا مۇز تۇتىدۇ، ھەتتا كىچىك بالىلار شۇنچە يېنىك بولسىمۇ، ئەگەر مۇز ئۈستىدە ياتمىغان بولسا، بېلىق ئۈزۈپ كەلگۈچە مۇزنىڭ چېقىلىشى بىلەن پولتۇقلاپ سۇغا چۈشۈپ كېتىشى تۇرغان گەپ. ئېھتىمال، جان خەۋپىگە قارىمىغاندا، تەڭرىم ئېرىپ كېتىپ ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىشى، كۈتۈلمىگەن مۆجىزىلەرنى يارىتىشى مۇمكىن، لېكىن ئۇ چاغلاردا مەن تېخى گۈدەك بولغاچقا، ئۇنداق ئەھۋاللارنى بىلمەپتىكەنمەن.

كىتابتا ماڭا ھەممىدىن بەك چۈشىنىكسىز بولغىنى، ھەتتا ئوغامنى قاينىتقىنى «لاۋ لەيزىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى ئېچىشى»[48] ۋە «گوجۈينىڭ ئۆز بالىسىنى كۆمۈشى»[49] دېگەن ئىككى ھېكايە.

ھازىرمۇ يادىمدا تۇرۇپتۇ. ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىدا ياتقان بىر چال، ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا تۇرغان بىر كىچىك بالا مەندە بىر ـ بىرىگە ئوخشاشمايدىغان تەسىراتنى پەيدا قىلغان. قارىسىڭىز ئۇلار قولىغا بىردىن «تاڭگىر»نى تۇتقان. بۇ نەرسە ھەقىقەتەن كىشىنى زوقلاندۇرىدۇ، بېيجىڭلىقلار بۇنى كىچىك دۇمباق دەپ ئاتايدۇ. جۇ شى[50]: «تاڭگىر — كىچىك دۇمباق؛ ئىككى يېنىدا قۇلىقى بار؛ ساپىقىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ، ئىككى يانغا پىرقىراتسا، ياندىكى قۇلاقلىرى دۇمباقنى تاراڭلىتىدۇ» دېگەنىكەن. لېكىن بۇ نەرسە لاۋلەيزىغا مۇناسىپ ئەمەس، ئۇنىڭغا ھاسا تاياق تۇتۇشقا لايىق. ئۇنىڭ ناغرىنى كۆتۈرۈۋالغانلىقى ھارامزادىلىك، بالىلار ئۇچۇن ئاھانەت. مەن ئۇنى بىر كۆردۈم ـ دە، ئىككىنچى قېتىم كۆرۈشكە رايىم بارمىدى، ھەرقاچان كىتابنىڭ شۇ ۋارىقىغا كۆزۈم

مەس. مېنىڭ كۆز يېشىم بامبۇك نوتىسىنى پەيدا قىلالمىسا، يۈزۈمنى ئۆرۈپ ئۆز يولۇمغا كېتىۋېرىمەن. «مۇزدا يېتىپ بېلىق تىلەش»[47] تىن جانغا خەۋپ كېلىدۇ. بىزنىڭ يۇرتىمىزدا ھاۋا ئىسسىق، قارا قىشتىمۇ سۇنىڭ يۈزى ناھايىتى يۇققا مۇز تۇتىدۇ، ھەتتا كىچىك بالىلار شۇنچە يېنىك بولسىمۇ، ئەگەر مۇز ئۈستىدە ياتمىغان بولسا، بېلىق ئۈزۈپ كەلگۈچە مۇزنىڭ چېقىلىشى بىلەن پولتۇقلاپ سۇغا چۈشۈپ كېتىشى تۇرغان گەپ. ئېھتىمال، جان خەۋپىگە قارىمىغاندا، تەڭرىم ئېرىپ كېتىپ ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىشى، كۈتۈلمىگەن مۆجىزىلەرنى يارىتىشى مۇمكىن، لېكىن ئۇ چاغلاردا مەن تېخى گۈدەك بولغاچقا، ئۇنداق ئەھۋاللارنى بىلمەپتىكەنمەن.

كىتابتا ماڭا ھەممىدىن بەك چۈشىنىكسىز بولغىنى، ھەتتا ئوغامنى قاينىتقىنى «لاۋ لەيزىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى ئېچىشى»[48] ۋە «گوجۈينىڭ ئۆز بالىسىنى كۆمۈشى»[49] دېگەن ئىككى ھېكايە.

ھازىرمۇ يادىمدا تۇرۇپتۇ. ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىدا ياتقان بىر چال، ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا تۇرغان بىر كىچىك بالا مەندە بىر ـ بىرىگە ئوخشاشمايدىغان تەسىراتنى پەيدا قىلغان. قارىسىڭىز ئۇلار قولىغا بىردىن «تاڭگىر»نى تۇتقان. بۇ نەرسە ھەقىقەتەن كىشىنى زوقلاندۇرىدۇ، بېيجىڭلىقلار بۇنى كىچىك دۇمباق دەپ ئاتايدۇ. جۇ شى[50]: «تاڭگىر — كىچىك دۇمباق؛ ئىككى يېنىدا قۇلىقى بار؛ ساپىقىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ، ئىككى يانغا پىرقىراتسا، ياندىكى قۇلاقلىرى دۇمباقنى تاراڭلىتىدۇ» دېگەنىكەن. لېكىن بۇ نەرسە لاۋلەيزىغا مۇناسىپ ئەمەس، ئۇنىڭغا ھاسا تاياق تۇتۇشقا لايىق. ئۇنىڭ ناغرىنى كۆتۈرۈۋالغانلىقى ھارامزادىلىك، بالىلار ئۇچۇن ئاھانەت. مەن ئۇنى بىر كۆردۈم ـ دە، ئىككىنچى قېتىم كۆرۈشكە رايىم بارمىدى، ھەرقاچان كىتابنىڭ شۇ ۋارىقىغا كۆزۈم

چۈشۈپ قالسا، دەرھال ۋاراقلاپ ئۆتۈپ كېتەتتىم.

ئەنە شۇ چاغلاردىكى «24 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى» ناملىق كىتابنىڭ نەدە قالغانلىقىنى بىلمەيمەن، ھازىر قولۇمدا قالغىنى ياپونىيىلىك شياۋتيەن خەيشيەن سىزغان نۇسخىسى. ئۇنىڭدا لاۋ لەيزى توغرىسىدا مۇنداق بايان قىلىنغان: «يېشى 70، قېرىلىقىنى ئېتىراپ قىلمايسىلەر؛ دائىم ئالا ـ بۇلماچ كىيىم كىيىپ، كىچىك بالا بولۇۋېلىپ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ يېنىدا ئويناۋاتىدۇ. بەزىدە ئايۇانغا سۇ كۆتۈرۈپ كېتىۋېتىپ، يالغاندىن يىقىلغان بولۇپ يەردە يېتىۋېلىپ، گۈدەك بالىدەك يىغلايدۇ، ئەنە شۇ يول بىلەن ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى ئاچىدۇ.» بۇ كىتابنىڭ كونا نۇسخىسىدىمۇ شۇنداق بولسا كېرەك، لېكىن «يالغاندىن يىقىلىش» لىرى ماڭا ياقمايتتى. بالىلار مەيلى تۇزكور بولسۇن، مەيلى ۋاپادار بولسۇن، «يالغانچىلىق» قىلىشنى خالىمايدۇ، ھېكايە ئاڭلىغان چاغدىمۇ ئۆسەك سۆزلەرنى ياخشى كۆرمەيدۇ، بالىلارنىڭ روھىي ھالىتىگە كۆڭۈل بۆلىدىغان ئادەملەرنىڭ ھەرقانداقى بۇ ئەھۋالنى بىلىدۇ.

كونىراق كىتابلارنى تەكشۈرۈپ قارايدىغان بولساق، ئۇلاردا يېزىلغانلىرى بۇقەدەر ساختا ئەمەس. شى پروفېسسورنىڭ «ۋاپادارلار تەزكىرىسى» دە مۇنداق گەپلەر بار: «لاۋ لەيزى... دائىم ئالا ـ بۇلماچ كىيىم كىيىدىكەن، ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىغا سۇ ئەكېتىۋېتىپ ئايۇاندا پۇتلىشىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ، ئاتا ـ ئانىمنىڭ دىلى سۇنمىسۇن، دەپ يەردە يېتىۋېلىپ، بوۋاق بالىغا ئوخشاش يىغلاپتۇ.» («تەيپىن شاھنامىسى» نىڭ 413 ـ بابىدىن نەقىل كەلتۈرۈلگەن). بۇ رىۋايەت ھازىرقى رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، ئەقىلگە خىلى يېقىن كۆرۈنىدۇ. نېمە ئۈچۈندۇر، كېيىنكى چاغلاردىكى ئەھلى موللىلار بۇ رىۋايەتنى «يالغان» لاشتۇرۇپ، ئۆز كۆڭلىنى ئارام تاپتۇرغان. دىلى بوداۋ ئۆز بالىسىنىڭ مېھرىدىن كېچىپ، تاغىسىنىڭ بالىسىنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇۋالغانىكەن، بۇ-

نىڭدىكى ئاساسىي گەپ پەقەت «مېھرىدىن كېچىش» دېگەن سۆزدىنلا ئىبارەت، لېكىن ئالجىپ قالغان ئادەملەر بۇنىمۇ: ئۇ ئۆزىنىڭ بالىسىنى دەرەخكە باغلاپ، ئارقىسىدىن ئەگىشىپ بارالمايدىغان قىلىپ قويغانىكەن، دەپ ئۆزگەرتىۋەتكەن. ئۇلار «شەرمەندىلىكنى ھۇزۇر دەپ بىلگەن» گە ئوخشاش، ئىنساپسىزلىقنى پەزىلەت دەپ بىلىپ، قەدىمكى ئادەملەرنى قارىلىغان، كېيىنكى ئەۋلادلارنىمۇ يامان يولغا باشلىغان. لاۋ لەيزى ھەققىدىكى رىۋايەت ئەنە شۇنىڭ بىر مىسالى. ئىلمىي تەرىقەتچى جانابلار لاۋ لەيزىنى غۇبارسىز جانان دەپ قاراۋاتقاندا، لاۋ لەيزى بالىلارنىڭ قەلبىدىن ئاللىقاچان كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن.

«تاڭگىر» ئويناۋاتقان گوجۇينىڭ بالىسى ھەقىقەتەن ئىچ ئاغرىتىشقا ئەرزىيدۇ. ئۇ ئانىسىنىڭ قۇچىقىدا خۇشال كۈلۈپ تۇرماقتا؛ دادىسى بولسا ئۇنى كۆمۈشكە ئورەك كولىماقتا. بۇ سۈرەتنىڭ ئىزاھاتىدا: «خەن زامانىسىدىكى گو جۇي كەمبەغەل ئادەم ئىكەن، ئۇنىڭ ئوچ ياشلىق بىر بالىسى بار ئىكەن، گو جۇينىڭ ئانىسى دائىم ئۆزىنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكىنى قىسىنىپ، شۇ بالىغا بېرىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە گو جۇي ئۆز خوتۇنىغا: 〈كەمبەغەللىك دەردىدە ئانامنىڭ خىزمىتىنى قىلالمايۋاتسام، بالىمىز ئانامنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكىگە شېرىك بولۇۋاتىدۇ. بۇ بالىنى كۆمۈپ تاشلىمايلىمۇ؟〉 دەپتۇ» دەپ يېزىلغان. لېكىن لىيۇ شاڭ يازغان «ۋاپادارلار تەزكىرىسى» دە بولسا: گو جۇي ئەسلىدە باي ئىكەن، ئۇ ئۆزىنىڭ بايلىقىنى ئىككى ئوكسىغا بېرىۋەتكەنىكەن، بالىسى بولسا، ئوچ ياش ئەمەس، بەلكى يېڭى تۇغۇلغانىكەن، دەپ باشقىچە يېزىلغان. لېكىن بۇ ھېكايىنىڭ ئاخىرى ئومۇمەن ئوخشاش: «ئورەكنى ئىككى چى چوڭقۇرلۇقتا كولىغاندا، بىر كوزا ئالتۇن چىقىپتۇ، كوزىدا: 〈تەڭرىم گو جۇيگە ئېھسان قىلدى، مەنسەپدارلارنىڭ ئېلىۋېلىشى، رەئىيىنىڭ تارتىۋېلىشى ھا-

رام!› دېگەن گەپلەر بار ئىكەن.»

مەن دەسلەپتە ھېلىقى كىچىك بالىنىڭ قايغۇسىنى قىلىپ قارا تەرگە چۆمۈپ كەتكەنىدىم، كېيىن بىر كۈزا ئالتۇن چىققانلىقىنى كۆرۈپ، ئاندىن يۈرىكىم ئورنىغا چۈشكەنىدى. شۇنداق بولسىمۇ ئۆزۈم ۋاپادار بولۇش نىيىتىگە كېلىش بۇياقتا تۇرسۇن، دادامنىڭ ۋاپادارلاردىن بولۇشىدىن ئەنسىرەيدىغان بولدۇم: ھال ـ كۈنـ ـمىز ناچارلىشىپ كېتىۋاتىدۇ، ئاتا ـ ئانام دائىم يېمەك ـ ئىچمەكـ ـتىن قىسىلىپ قالغانلىقىمىزدىن قايغۇرىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە چوڭ ئانامۇ قېرىپ قالدى، ئەگەر دادام گو جۇينى دورايدىغان بولسا، كۆمىدىغىنى دەل مەن ئەمەسمۇ؟ مۇبادا ئەھۋال شۇ تەقلىدتە بوـ لۇپ، دادام كولىغان ئۇرەكتىنمۇ بىر كۈزا ئالتۇن چىقىپ قالسا، ئۇ تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتى بولاتتى، ئەلۋەتتە. لېكىن ئۇ چاغدا ياشتا كىچىك بولساممۇ، جاھاندا ئۇنداق ئاسان ئىش يوقلۇقىنى پەملىسەم كېرەك.

ھازىر ئويلاپ كەلسەم، شۇ چاغلاردا ناھايىتى ئەخمەق ئىكەنـ ـمەن. چۈنكى ھازىر شۇنى بىلىپ قالدىمكى، ئۇنداق كونا سەنەمـ ـلەرگە ئەسلىدە ھېچكىممۇ دەسسىمەيدىكەن. پەزىلەت ۋە ئەدەپنى ياخشىلاش توغرىسىدىكى ماقالە، تېلېگراممىلارنى دائىم كۆرۈپ تۇرۇۋاتسەمەن، لېكىن تۆرىلەرنىڭ داق مۇزدا قىپيالىڭاچ يانقىنـ ـنى، قوماندانلارنىڭ پىكاپتىن سەكرەپ چۈشۈپ ئاشلىق توشۇغىنـ ـنى كۆرگىنىم يوق. ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىر چوڭ بولۇپ قالدىم، «تەپپىن شاھنامىسى»، «قەدىمكى ۋاپادارلار تەزكىرىسى» دېگەنـ ـدەك كونا كىتابلارنى ئوقۇدۇم؛ «نوپۇس مەسىلىسى»، «تۇغۇتنى چەكلەش»، «X X ئەسىر بولسا بالىلار دۇنياسى» دېگەندەك يېڭى كىتابلارنىمۇ سېتىۋالدىم، كۆمۈلۈشكە قارشى تۇرۇش توغرىسىدـ ـكى ئاساسلىرىم ئاز ئەمەس. لېكىن ئۇ چاغ بولسا ئۇ چاغ، ھازىر بولسا ھازىر؛ ئۇ چاغلاردا: ئۇرەكنى كولاپ بولسا، ئالتۇن چىقمـ

سا، «تاڭگىر» بىلەن قوشۇپ ئورەككە تىقىپ، تۆپەمدىن توپا تاشلاپ، دەسسەپ چىڭدىۋەتسە، ئۇنىڭغا نېمە ئامال بولسۇن، دەپ راستىنى قورقاتتىم. ئۇنداق ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشى ناتايىن بولـ ـسىمۇ، لېكىن شۇنىڭدىن تارتىپ ئاتا ـ ئانامنىڭ كەمبەغەللىكىنى قاقشىشىنى ئاڭلاشتىن قورقىدىغان بولۇپ قالغانىدىم؛ چاچلىرى ئاقىرىپ كەتكەن چوڭ ئانامنىڭ كۆزۈمگە كۆرۈنۈشىدىن قورقىدـ ـغان، ئۇنى دۇشمەن كۆرىدىغان، ھېچبولمىغاندا جېنىمغا بىرئاز زامىن بولىدىغان ئادەم دەپ ئويلايدىغان بولۇپ قالغانىدىم. كېيىنـ ـچە بۇنداق تەسىراتلار بارغانسېرى كۈچلۈمدىن كۆتۈرۈلۈشكە باشلىـ ـدى، شۇنداق بولسىمۇ بەزى قالدۇقلىرى تاكى شۇ چوڭ ئانام ئالەمدىن ئۆتكۈچە ساقلىنىپ قالدى. بۇ ئەھۋالنى «24 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى»نى ماڭا بەرگەن رايىش موللا خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقـ ـمىغان بولسا كېرەك.

5 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى

بەش پاسقىنىڭ سەيلىسى[51]

بالىلار، ھېيت - بايرامدىن باشقا چاغلاردا، تاۋاپ سەيلىسى ۋاقتىنىڭ يېتىپ كېلىشىگە تەلمۈرسە كېرەك. لېكىن بىزنىڭ ئۆيىمىز ناھايىتى چەت - ياقا يەردە بولغاچقا، سەيلىچىلەر بىزنىڭ ئۆينىڭ ئالدىدىن ئۆتكەندە كۈن قايرىلغان ۋاقىت بولۇپ قالاتتى، تاۋاپچىلارمۇ [52] بارا - بارا ناھايىتى ئازلاپ قالاتتى. تولا چاغلاردا كۆز تىكىپ خېلى كۆپ ۋاقىت ساقلاپ تۇرغاندىن كېيىنلا ئاندىن سېرىق يۈزلۈك ياكى كۆك يۈزلۈك ۋە ياكى قىزىل يۈزلۈك بىر مەبۇدنى كۆتۈرگەن 10 نەچچە ئادەمنىلا كۆرۈپ قالاتتىم، ئۇلار ناھايىتى تېزلا ئۆتۈپ كېتەتتى - دە، تۇگەيتتى.

مەن دائىم، بۇ نۆۋەت كۆرىدىغان سەيلە ئالدىنقى نۆۋەتتىكىدىن قىزىق بولسا ئىكەن، دېگەن ئۈمىدتە بولاتتىم. لېكىن نەتىجىسى «ھېچقانچە ئەمەس» بولۇپ چىقاتتى ۋە پەقەت خاتىرە ئۈچۈن بىرلا نەرسە قالدۇراتتى، ئۇ بولسىمۇ تاۋاپچىلار مەبۇدنى كۆتۈرۈپ ئۆتۈپ كېتىشتىن ئىلگىرى بىر تىيىن خەجلەپ سېتىۋالغان، ئازغىنە لاي، ئازغىنە رەڭدار قەغەز ۋە بىر تال بامبۇك تاياقچە، ئىككى - ئۈچ تال توخۇ پېيىدىن ياسالغان، پۇۋلىسە قۇلىقىنى زىكىلدىتىدىغان ئاۋاز چىقىدىغان، «ئىسقىرتما» دەپ ئاتىلىدىغان بىر دانە ئۇشتەك. ئۇنى ئىككى - ئۈچ كۈن چېلىپ ئويناپ يېتىم.

ئەمدى «مازار ئەسلىمىلىرى» دېگەن كىتابنى ئوقۇپ، شۇ چاغدىكى سەيلىلەرنىڭ ھەقىقەتەن قالتىس ھەشەمەتلىك بولغانلىقىنى بىلدىم، بۇ كىتابنى مەك سۇلالىسى زامانىسىدا ياشىغان ئادەم يازغانلىقتىن، بىرئاز مۇبالىغە قىلىنغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. سۇ

مۇئەككىلىدىن يامغۇر تىلەيدىغان ئادەت ھازىرمۇ بار، لېكىن بۇ مۇراسىم ھازىر ناھايىتى ئاددىيلىشىپ كەتكەن؛ 10 نەچچە ئادەم بىر ئەجدىھانى ئايلاندۇرىدۇ، يېزا بالىلىرى دېگىز جىنلىرىنىڭ رولىنى ئورۇندايدۇ، خالاس. ئىلگىرىكى چاغلاردا بولسا كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان قىزىق ھېكايىلەرمۇ ئوينالىپ بېرىلىدىكەن. «مازار ئەسلىمىلىرى»نىڭ ئاپتورى «سۇ بويىدا» ناملىق ئەسىرىدە كى قەھرىمانلارنىڭ رولىنى ئويناپ بېرىش ئەھۋاللىرى توغرىسىدا مۇنداق يازغان: «... شۇنداق قىلىپ ئۇلار لياڭشەنبو قەھرىمانلىرىنىڭ رولىنى ئورۇنايدىغان ئادەملەرنى — قارىمۇتوق ۋە لېكىن پاكار كەلگەن ئادەملەرنى، خادىمەك دارازىلارنى، دەرۋىشلەرنى، سېمىز خاراچانلارنى، قاۋۇل ئاياللارنى، غۇنچە بوي ئاياللارنى، تەرى سەت، بوينى قىڭغىر، قىزىل بۇرۇت، جىڭگىلەك ساقال ئادەملەرنى ئىزدەپ تەرەپ - تەرەپكە كېتىشەتتى. شەھەرنىڭ ھەممە بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىنىمۇ قويماي ئىزدەيتتى. ئۇيەردىن تاپالمىسا، شەھەر ئەتراپىدىن، يېزىدىن، يىراق تاغلاردىن، قوشنا ئۆلكە، ۋىلايەت ۋە ناھىيىلەردىن ئىزدەيتتى. نۇرغۇن ھەق تۆلەپ تەكلىپ قىلاتتى، شۇنداق قىلىپ 36 ئادەمنى ھازىر قىلاتتى، لياڭشەنبو ئەزىمەتلىرى جۇشقۇن ھالدا زەبەردەس بولۇپ ماڭاتتى...» مۇشۇنداق ئاددىي تەسۋىرلەنگەن تىرىك قەدىمىي ئادەملەرنى كىمنىڭمۇ كۆرگىسى كەلمەسۇن؟! ئەپسۇسكى، بۇنداق تەنتەنە مەك سۇلالىسى بىلەن بىللە ئاللىقاچان يوقالدى.

سەيلە، ھازىرقى كۈندە شاڭخەيدە زىنانە تون (ئۇزۇن چاپان)، بېيجىڭدا دۆلەتنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدىكى گەپ - سۆزلەر مەنئى قىلىنغاندەك[53]، ھۆكۈمەت تەرىپىدىن مەنئى قىلىنمىغان بولسىمۇ، ئاياللارنىڭ نارەسىدىلەرنىڭ سەيلە - تاماشىسىغا بېرىشىغا ئىجازەت بېرىلمەيدۇ؛ ئوقۇمۇشلۇق ئادەملەر، يەنى موللىلارمۇ ئومۇمەن بارمايدۇ. پەقەت بىكار تەلەپلەرلا بۇتخانا ياكى خانىقا

ئالدىغا بېرىپ تاماشا كۆرىدۇ. مەن سەيلە توغرىسىدىكى ساۋاتنىڭ تولىسىنى ئەنە شۇنداق تاماشىچىلارنىڭ سۆزلەپ بەرگەنلىرىدىن بىلىۋالغان؛ ئۇ ساۋات مەنبەچىلەر ئۈچۈن قىممەتلىك بولغان ۋە «ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈش» نەتىجىسىدە ھاسىل قىلىنغان ساۋات ئەمەس. لېكىن قايسىبىر چاغدا خېلى تەنتەنىلىك بىر سەيلىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەنلىكىمنى ئېسىمدە تۇرۇپتۇ: ئاۋۋال بىر كىچىك بالا ئاتلىق كەلدى. ئۇ «خەۋەرچى» دەپ ئاتىلىدىكەن؛ خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن، «تۇغ» يېتىپ كەلدى، ئۇ بىر تال ئۇزۇن بامبۇك خادىغا ئېسىلغان ناھايىتى ئۇزۇن بىر تۇغ بولۇپ، ئۇنى قارا تەرگە چۆمۈپ كەتكەن يوغان، سېمىز بىر ئادەم ئىككى قوللاپ كۆتۈرۈۋالغان؛ ئەگەر بۇ ئادەم خالىسا، خادىنىڭ تۇۋىنى بېشىغا ياكى چىشىغا ھەتتا بۇرنىنىڭ ئۇچىغا قوياتتى. ئاندىن كېيىن «ياغاچ ئاياغ»، «تەختىراۋان»، «ئاتلىق بالا» دېگەنلەر كەلدى؛ جىنايەتچىلەر رولىدا چىقىپ، بوينىغا شال سېلىنغان، قىزىل چاپان كىيدۈرۈلگەن جىنايەتكارلار كەلدى، بۇلارنىڭ ئىچىدە كىچىك بالىلارمۇ بار. شۇ چاغلاردا بۇنداق ئىشلار ماڭا شان - شەرەپلىك ئىشلاردەك كۆرۈنەتتى، شۇ ئىشلارغا قاتناشقان ئادەملەرنىڭ ھەممىسى ناھايىتى تەلەيلىك بولسا كېرەك، دەپ ئويلايتتىم. ئېھتىمال مەن ئۇلارنىڭ ئۆزىنى كۆرسىتىش پۇرسىتىگە ئىگە بولغانلىقىغا زوقلانغان بولسام كېرەك. مەن: قاتتىق بىر كېسەل بولۇپ قالسام، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئانامۇ مازارغا بېرىپ، مېنى «جىنايەتكار» رولىنى ئورۇنداش ئۈچۈن ئەۋەتىشكە نىيەت قىلسا ئىكەن، دەپ ئويلايتتىم... لېكىن سەيلە - تاۋاپچىلار قاتارىغا كىرىش ماڭا زادىلا نېسىپ بولمىدى.

ئاخىر، كۈنلەرنىڭ بىرىدە دۆڭگۈەندە[54] ئۆتكۈزۈلگەن بەش پاسىقنىڭ سەيلىسىنى تاماشا قىلىش ئۈچۈن بارماقچى بولۇپ قالدىم. ئۇ سەيلە مېنىڭ بالىلىق دەۋرىمدە كەم ئۇچرىغان تەنتەنە.

چۈنكى ئۇ سەيلە پۈتۈن ناھىيە بويىچە ھەممىدىن تەنتەنىلىك بولدى. دۆڭگۈەن دېگەن جاي بىزنىڭ ئۆيدىن ناھايىتى يىراق بولۇپ، شەھەردىن چىققاندىن كېيىن، كىمە بىلەن يەنە 60 نەچچە چاقىرىم يول يۈرۈشكە توغرا كېلەتتى، ئۇ يەردە باشقىچىلا ئىككى مازار بار ئىدى. ئۇنىڭ بىرى — «لياۋجەي رىۋايەتلىرى»دە بايان قىلىنغان مېيگۇ مازارى. مېيگۇ مەھرەم قىزلىق ئىپپىتىنى ساقلاپ ئولتۇرغان، ئۆلگەندىن كېيىن مالائىكىگە ئايلىنىپ كەتكەن ۋە لېكىن باشقا بىر ئايالنىڭ ئېرىنى تارتىۋالغانىكەن. ھازىر بۇ مازارنىڭ مېھرابىدا چىرايلىرىدىن كۈلكە يېغىپ تۇرغان بىر قىز بىلەن بىر يىگىتنىڭ بۇتى بولۇپ، ئۇلار شەرىئەت ئالدىدا نامەھرەم بولۇشتىن تارتىنماي تۇرۇپتۇ. يەنە بىرى — بەش پاسىقنىڭ مازارى. بۇ ئىسىمنىڭ ئۆزىمۇ غەلىتە. مەنبە خۇمار ئادەملەرنىڭ ئېيتىشچە، بۇلار بەش نەپەر مەبۇد ئىكەن. لېكىن بۇ ھەقتە ئۇلارنىڭ ئېنىق دەلىل - ئاساسلىرىنى كۆرگىنىم يوق. مەبۇدلار بەش نەپەر ئەر-كەك ئىكەن، ئۇلارنىڭ ئەپتى - تۇرقىدىن ھېچقانداق پاسىقلىق ئالامىتى كۆرۈنمەيدۇ؛ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدا بەش نەپەر ئايال مەبۇد قاتار بولۇپ ئولتۇرۇشۇپتۇ، ئۇلارنىڭ سورۇنى ئەركەكلەردىن «ئايرىم» ئەمەس، دېمەك، ئۇ يەردە ئەركەكلەر بىلەن ئايالالارنىڭ سورۇنىنى ئايرىۋېتىش بېيجىڭدىكى چاڭچىلىخانىلاردىكىدەك چىك ئەمەس ئىكەن. ئەملىيەتتە بۇ ئەھۋال «شەرىئەت» ئالدىدا دۇرۇس بولمىسا كېرەك. بىراق ئۇلار بەش نەپەر پاسىق بولغاچقا، نېمە ئامال بولسۇن؟! ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇنىڭمۇ «باشقا گەپ» بولۇشى تەبىئىي.

دۆڭگۈەن شەھەردىن يىراق بولغاچقا، سەھەردىلا ئورنىمىزدىن تۇردۇق. بىر كۈن ئىلگىرى سۆزلىشىپ قويغان ئۈچ ئەينەك پەنجىرىلىك چوك كېمە لىماندا كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭغا كېمە ئورۇندۇقى، ئوزۇق - ئوقەت، چىنە - چەينەك، توقاچ - نان

قاتارلىق نەرسىلەرنى توشۇدۇق. مەن خۇشاللىقىمدىن قىنىمغا پاتماي ھالدا، كېمىچىلەرنى، تېزرەك توشۇڭلار، دەپ ئالدىراتتىم. دەل شۇ ئەسنادا كېمىچىلەرنىڭ رەڭگىرويى بىردىنلا بىر قىسما بولۇپ قالدى، بىرئاز ھەيران بولۇپ ئەتراپىمغا قارىسام، دادام ئارقامدا تۇرۇپتۇ.

— ماڭ، كىتابىڭنى ئەكەل، — دېدى ئۇ ئالدىرىماستىن.

دادامنىڭ «كىتاب» دېگىنى ساۋات ئېچىشقا يېڭى كىرىشكەن چاغلىرىمدا ئوقۇغان «تارىخ مۇختەسەر» دېگەن كىتاب ئىدى. چۈنكى مەندە ئۇنىڭدىن باشقا كىتاب يوق ئىدى. بىزنىڭ يۇرتىمىزدا مەكتەپكە كىرىش يېشىمىز كۆپىنچە تاق بولاتتى؛ شۇنىڭ ئۈچۈن، شۇ چاغلاردا ئۆزۈمنىڭ يەتتە ياش ئىكەنلىكىم يادىمدا تۇرۇپتۇ.

كۆڭلۈم دەككە ـ دۈككە بولۇپ، كىتابىمنى ئەكەلدىم. دادام مېنى ئايۇاننىڭ ئوتتۇرىسىدىكى جوزا ئالدىغا باشلاپ كېلىپ ئولتۇرغۇزدى:

— دەرسىڭنى بىرمۇبىر ئوقۇ، — دېدى ئۇ. دەككە ـ دۈككە بىلەن جۈملىمۇجۈملە ئوقۇدۇم.

دەرسنىڭ ئىككىنچى بېتىگە قۇر ئىدى، تەخمىنەن 20 — 30 قۇرنى ئوقۇغان بولسام كېرەك.

— ماڭا ياخشى ئوقۇپ بەر. يادلاپ بېرەلمىسەڭ، سەيلىگە ئەۋەتمەيمەن، — دېدى ئۇ ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ، ئىچكەركى ئۆيگە كىرىپ كەتتى.

خۇددى بېشىمدىن بىر قاپاق سوغۇق سۇ قۇيۇلغاندەك بولۇپ قالدىم. لېكىن ئامالسىم قانچە؟ تەبئىيكى، ئوقۇدۇم، تەكرارلىدىم، ھەتتا يادلىدىم.

ھەزرىتى پەنگۇ ئەلمىساقتا ئاپىرىدە بولدى؛
شۇندىن باشلاپ كائىناتقا مۇرەببى بولدى؛
بارچە مەخلۇقاتنى رەتلىك يولدا سالدى.

مانا بۇ كىتابنىڭ بېشىدىكى ئەنە شۇ بىرنەچچە جۈملىسىلا ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، قالغانلىرى يادىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ. شۇ چاغلاردا ئاران يادلىغان 20 — 30 مىسرانىمۇ ئۇنتۇپ قالغانلىقىمدا گەپ يوق. ئېسىمدە قېلىشچە، شۇ چاغلاردا ئاڭلىشىمچە، «تارىخ مۇختەسەر»نى ئوقۇغانلىرىڭ «1000 سۆزلۈك كىتاب»، «100 فامىلە» دېگەن كىتابلارنى ئوقۇغانلىغا قارىغاندا پايدىسى كۆپ ئىمىش، چۈنكى ئۇنىڭدىن قەدىمكى زامانىدىن تارتىپ ھازىرقى زامانغىچە بولغان ئەھۋاللارنى ئومۇمەن دېگۈدەك بىلىۋالغىلى بولارمىش. قەدىمدىن تارتىپ ھازىرغىچە بولغان ئەھۋاللارنى ئومۇمەن بىلىۋېلىش ناھايىتى ياخشى ئىش، ئەلۋەتتە؛ لېكىن مەن ئۇ كىتابنىڭ بىرەر ئىبارىسىنىمۇ چۈشەنمەيتتىم. «ھەزرىتى پانگۇ ئەلمىساقتا» دېگەن سۆز «ھەزرىتى پانگۇ ئەلمىساقتا» دېگەن بولىدۇ دەپ ئوقۇۋېرەتتىم؛ «ھەزرىتى پانگۇ ئەلمىساقتا ئاپىرىدە بولدى» دەپ يادلاۋېرەتتىم!...

ئاخىر، لازىملىق نەرسىلەر كېمىگە توشۇلۇپ بولدى، ئۆي ئىچىدىكى قاتىلاڭچىلىق بېسىقتى. ئەتىگەندە چىققان قۇياشنىڭ نۇرى كۈنپېتىشتىكى تاملارغا چۈشۈپ تۇراتتى، ھاۋامۇ ناھايىتى ئوچۇق ئىدى، ئانام، يىللىقچى، چاڭ ئانا يەنى ئاچاڭمۇ مېنى بۇ ئەھۋالدىن قۇتۇلدۇرۇشقا ئامال تاپالمىدى. ئۇلار ئىلاجسىز قاراپ تۇرۇشتى، مەن بولسام دەرسىمنى پىشىقلاۋەردىم، يادلىدىم. شۇ جەمجىتىلىقتا گويا مېڭەمدە بىرمۇنچە ئامبۇر پەيدا بولۇپ، «ئەلمىساقتا ئاپىرىدە بولدى» دېگەن بىرنېمىلەرنى قىسۋالغاندەك، ئۆزۈمنىڭ قارىيچىلاپ ئوقۇغان ئاۋازىمۇ، خۇددى كۈز ۋاقتىدىكى چېكەتكىنىڭ كېچىدە چىرىلدىغىنىغا ئوخشاش، تىترەپ چىقىۋاتقاندەك بولدى.

ئۇلار كۈتۈپ ئولتۇرۇشماقتا؛ قۇياشمۇ نەيزە بويى كۆتۈرۈلدى.

مەن بىردىنلا خېلى ئىشەنچلىك ھالدا ئورنۇمدىن دەس تۇ-
رۇپ، كىتابنى كۆتۈرگىنىمچە دادامنىڭ ھۇجرىسىغا كىردىم - دە،
شارىلداپ يادقا ئوقۇپ بەردىم.

— دۇرۇس. بارغىن، — دېدى دادام بېشىنى لىڭشىتىپ.

ھەممەيلەنگە تەڭلا جان كىردى، چىرايلىرىمۇ ئېچىلدى، لە-
مانغا قاراپ ماڭدۇق. يىللىقچىمىز، خۇددى مېنىڭ ئۇتۇقۇمنى
تەبرىكلىگەندەك، مېنى ئېغىز كۆتۈرگىنىچە ھەممىنىڭ ئالدىدا
تېز - تېز ماڭاتتى.

لېكىن مەن ئۇلارچىلىك خۇشال بولۇپ كەتمىدىم. كېمە يولغا
راۋان بولغاندىن كېيىن يول بويىدىكى مەنزىرىلەر، زەللە - توقاچ-
لار ۋە دۇڭگۇەنگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن، بەش پاسىق سەيلىسە-
نىڭ قىزغىن شاۋقۇنلىرى مېنىڭ نەزىرىمدە ھېچقانچە نەرسە بول-
ماي قالدى.

تاكى ھازىرغىچە، باشقا ھەمىسى يادىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كەت-
كەن بولسىمۇ، پەقەت «تارىخ مۇختەسەر»نى قارىيېچىلاپ ئوقۇغان-
لىقىم تۇنۇگۈنكىدەكلا ئېنىق يادىمدا تۇرۇپتۇ.

بۇگۈنكى كۈندە خىيالىمغا كەچسىمۇ، دادامنىڭ نېمىشقا شۇ
چاغدىلا ماڭا كىتابنى ياد ئوقۇشقا زورلىغىنىغا ھەيران بولىمەن.

5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى

ئەزرائىل[55]

تاۋاپ سەيلىسى ئۆتكۈزۈلگەن كۈنى، سەيلە قىلىپ چىقىدىغان
پەرىشتىلەرنىڭ يارىتىش ياكى ئۆلتۈرۈش ھوقۇقى بولارمىش —
ياق، يارىتىش ياكى ئۆلتۈرۈش ھوقۇقى دېگەن سۆزۈم ئانچە مۇۋا-
پىق ئەمەس. جۇڭگودا پەرىشتىلەرنىڭ ھەرقاندىقىنىڭ ئۆز مەيلىچە
ئادەم ئۆلتۈرۈش ھوقۇقى بولسا كېرەك، بۇنىڭدىن كۆرە ئۇلارنى،
شەھەر مۇئەككىلى[56] ۋە تەيشەن پىرىمگە[57] ئوخشاش، خەلقنىڭ
ھايات - ماماتىغا ئائىت چوڭ ئىشلارنى ئۆز قولىدا تۇتىدۇ، دېگەن
تۈزۈك. شۇنىڭ ئۈچۈن، سەيلىگە چىققان پەرىشتىلەرنىڭ پەخرى
قاراۋۇللىرى ئىچىدە جىن ئەسكەر، جىن شاھ ۋە تىرىك
ئەزرائىل[58] دېگەنگە ئوخشاش بىرمۇنچە ئالاھىدە رولدا چىقىد-
ىغان ئادەملەرمۇ بار.

بۇ جىنلارنىڭ رولىنى تامامەن سوكال - سولتەكلەر ۋە سەھ-
رالىقلار ئورۇندايتتى. جىن ئەسكەر ۋە جىن شاھلار ئالىيېشىل
كىيىنگەن، يالاڭ ئاياغ بولاتتى؛ كۆك يۈزلىرىگە بېلىق قاسراقلە-
رى سىزىلغان؛ ئېھتىمال ئەجدىھانىڭ ياكى باشقا قانداقتۇر بىرنە-
مىلەرنىڭ قاسراقلىرى بولسا كېرەك، ئۇنى مەن ئانچە بىلىپ
كېتەلمىدىم. جىن ئەسكەرلەرنىڭ قوللىرىدا پولات ئارا، ئارىنىڭ
ھالقىلىرى جارانگلاپ تۇرىدۇ. جىن شاھلارنىڭ قوللىرىدا كىچىك-
كىنە بىر يولۋاس باشلىق سىپەر. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، جىن
شاھلار بىر پۇتى بىلەن ماڭىدىكەن؛ لېكىن ئۇ رولنى سەھرالىقلار
ئالغانلىقى ئۈچۈن، يۈزىگە بېلىق ياكى باشقا بىر نەرسىنىڭ قاسر-
اقلىرىنىڭ سۈرىتى سىزىلغان بولسىمۇ، ئىككى پۇتى بىلەن مې-

كۈشقا مەجبۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن تاماشىچىلار ئۇلاردىن ئانچە ئەيمىنمەي كەتمەيدۇ ۋە ئېتىبارىمۇ قىلمايدۇ، پەقەت بۇددا ئايەتلىرىنى ئوقۇيدىغان بۇۋىلەر ۋە ئۇلارنىڭ نەۋرىلىرىلا كۆڭلى قالمىسۇن ئۈچۈن، ئۇلارغا «پەرمانلىرىنى ئېھتىرام بىلەن كۈتۈپ تۇرۇڭلار» دېگەندەك مۇراسىم بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ.

بىز — مەن ئىشىنىمەنكى، مەن ئۆزۈم ۋە باشقا بىرمۇنچە ئادەملەر — بولساق تىرىك ئەزرائىلنى كۆرۈشنى ناھايىتى ئارزۇ قىلاتتۇق. تىرىك ئەزرائىل شوخ ۋە قىزىقچى ئىدى. ئۇ ئالىيېشىلچىلىق ئىچىدە پەقەت ئۆزىنىڭ قارەڭ ئاپئاق ئۇستۇېشى بىلەنلا توخۇ ئارىسىدا تۇرغان «قاقىر»غا ئوخشاش ئالاھىدە كۆرۈنەتتى. ئۇنىڭ ئاق قەغەزدىن ياسالغان ئۆزۈن كۇلالىسىنى ۋە قولىدىكى بانان يوپۇرمىقىدىن ياسالغان پۇچۇق يەلپۈگۈچىنى كۆرگەن ئادەمنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭغا دەققەت قىلاتتى ۋە سۆيۈنەتتى.

خەلق ئەنە شۇنداق جىنلار بىلەنلا ناھايىتى تونۇش ۋە ئۇلارغا ناھايىتى كۆڭلى يېقىن، ئۇلارنى ئادەتتىكى چاغلاردىمۇ ئۇچرىتىپ تۇرىدۇ. مەسىلەن، شەھەر مۇئەككىلى مازىرىنىڭ ياكى تەيشەن پىرىم مازىرىنىڭ چوڭ ئايۇىنىنىڭ ئارقىسىدا «ئاخىرەت ھۇجرىسى» دەپ ئاتىلىدىغان قاراڭغۇ ئۆي بار، ئۇ يەردىكى ئېسىلىپ ئۆلگەنلەرنىڭ جىنى، يېقىلىپ ئۆلگەنلەرنىڭ جىنى، يولۋاس يەپ كەتكەنلەرنىڭ جىنى، ئىمتىھاندا ھالاك بولغانلارنىڭ جىنى··· دېگەندەك ھەر خىل جىنلارنىڭ ھەيكىلىنى غۇۋا كۆرگىلى بولىدۇ. شۇ ئۆينىڭ ئىشىكىدىن كىرىش بىلەنلا كۆزگە تاشلىنىدىغان ئۇزۇن ۋە ئاق نەرسە ئەنە شۇ تىرىك ئەزرائىلنىڭ ئۆزى. قايسىبىر چاغدا شۇ «ئاخىرەت ھۇجرىسى»نى زىيارەت قىلغان بولسامۇ، لېكىن ئۇ چاغدا قورقۇنچاق بولغانلىقىم ئۈچۈن، ئوبدان سەپسالماپتىكەن. مەن. ئاڭلىشىمچە، ئۇنىڭ بىر قولىدا سىم ئارغامچا بار ئىكەن، چۈنكى ئۇ ئۆلگۈچىلەرنىڭ روھىنى ئارغامچا بىلەن سۆرەپ ئەكېلە-

دىغان ئەلچى ئىمىش. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، فەنجياڭدىكى[59] تەيشەن پىرىم مازىرىدىكى «ئاخىرەت ھۇجرىسى» ئەسلىدە ناھايىتى غەلىتە ياسالغانكەن؛ بوسۇغىسىدا بىر دانە لىڭگىرتاقتاق تاختا بار ئىكەن، ئىشىكتىن كىرگەن ئادەم بۇ تاختىنىڭ بىر بېشىغا دەسسەش بىلەنلا، تاختىنىڭ ئۇ بېشىغا قوندۇرۇپ قويۇلغان تىرىك ئەزرائىل ئېتىلىپ كېلىپ، قولىدىكى سىم ئارغامچىنى شۇ ئادەمنىڭ بوينىغا كىيدۈرۈۋالىدىكەن. كېيىنكى چاغلاردا مۇشۇنداق ئادەملەردىن بىرى قورقۇپ ئۆلۈپ كەتكەچكە، تاختىنى مەھكەم مىخلاپ قويۇشقانكەن، شۇڭا مىنىڭ گۈدەك چاغلىرىمدىلا، ئۇ تىرىك ئەزرائىل قىمىرلىماس بولۇپ قالغانكەن.

ئەگەر ئېنىق كۆرگۈچىز بولسا، «ئەزرائىل - جەبرائىل قىسسىسى» دە ئۇنىڭ سۈرىتى بار. بىراق ئۇ قىسسەنىڭ كۆچۈرمە نۇسخىلىرى ئوخشاش ئەمەس، مۇرەككەپ ۋە ئاددىي نۇسخىلىرى بار؛ مۇرەككەپ نۇسخىسى تېپىلسا، ئۇنىڭ سۈرىتى چوقۇم ئۇنىڭدىن تېپىلىدۇ. ئۇ ئۇستىگە ماتادىن ئېتەكلىرى تىكىلمىگەن ماتەم كىيىمى كىيگەن؛ بېلىگە كۇلا ئارغامچا باغلۇۋالغان، ئايىغىغا پاخالدىن توقۇلغان كېپىش كىيگەن؛ بوينىغا بولسا قەغەز داچەنلەرنى ئېسىۋالغان. قولىدا بانان يوپۇرمىقىدىن ئىشلەنگەن يىرتىق يەلپۈگۈچ، سىم ئارغامچا، سەنپەن. ئۇنىڭ ئىككى دولىسى تۆگىنىڭ لوكىسىدەك تىك چىقىپ تۇرىدۇ، چاچلىرى بولسا سېلىنىپ تۇرىدۇ؛ قاش - قاپاقلىرىنىڭ تاشقى جىيەكلىرى « /\ » شەكلىدە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ. بېشىدا تۇۋى يوغان، ئۇچى ئۇچلۇق، نىسبەت بويىچە ھېسابلىغاندا، ئېگىزلىكى ئىككى چى كېلىدىغان ئۇزۇن كۇلا؛ ئۇ كۇلانىڭ ئالدى تەرىپىدە، يەنى سارقىندى قەبرىلار ۋە سارقىندى ياشلارنىڭ شاپاق دوپپىسىنىڭ بىرەر دانە مەرۋايىت ياكى ياقۇت قوندۇرۇۋالىدىغان يېرىدە «بىر كۆرسەك مۇرادىڭغا يېتىسەن» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان. يەنە بىر خىل نۇسخىسىدا بولسا

«سەنمۇ كەپسەن» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان. بۇ سۆزلەر بەزىدە «ئادىل سوراقچى» باۋگۇڭنىڭ مازىرىنىڭ دەرۋازا بېشىغىمۇ يېزىلىدىكەن. ئەزرائىلنىڭ كۆلاسىغا كىم يازغان، ئۇ ئۆزى يازغانمۇ، جەھەننەمنىڭ شاھى يازغانمۇ، بۇنى تەتقىق قىلىپ چىقالمىدىم.

«ئەزرائىل - جەبرائىل قىسسىسى» دېگەن كىتابتا تىرىك ئەزرائىل قاتارىدا يەنە بىر خىل جىن بار، ئۇنىڭ كىيىنىشلىرىمۇ تىرىك ئەزرائىللىغا ئوخشىشىپ كېتىدۇ، ئۇ «ئەجىلى مۇتلەق» دەپ ئاتىلىدۇ. تاۋاپ سەيلىسىگە ئۇمۇ ئىشتىراك قىلىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئىسمى باشقىچە قىلىپ «ئۆلۈك ئەزرائىل» دەپ ئاتىلىدۇ؛ ئۇنىڭ رەڭگىرويى، كىيىملىرى تۇم قارا بولغاچقا، ھېچكىم ئۇنى كۆرۈشنى خالىمايدۇ: ئۇمۇ «ئاخىرەت ھۆجرىسى» دا بار، ئۇ كۆكرىكىنى تامغا يېقىپ، ناھايىتى سۈرلۈك ھالدا تۇرىدۇ؛ «بۇرنىغا يېيدى»[60] دېگەن گەپ ئەنە شۇ. كۆجە كۆيدۈرۈش ئۇچۇن كەلگەن ئادەملەر ئۇنىڭ دۇمبىسىنى سىلاپ ئۆتۈشى شەرت، شۇنداق قىلغاندا بالا - قازادىن ساقلىنىپ قالارمىش. مەنمۇ بالا ۋاقتىمدا ئۇنىڭ دۇمبىسىنى سىلىغانىدىم، لېكىن بالا - قازالاردىن زادىلا خالىي بولالمىغانىدەك تۇرىمەن. ئېھتىمال شۇ چاغدا سىلىمغان بولسام، ھازىرقى كۈندە بېشىمغا كېلىپ تۇرغان بالا - قازالار تېخىمۇ ئېغىر بولارمىدۇكى؛ بۇنىمۇ تەتقىق قىلىپ بىر يەرگە ئاپىرالمىدىم.

خىنايانا مەزھىپىدىكى[61] بۇددا كىتابلىرىنىمۇ تەتقىق قىلغىنىم يوق؛ لېكىن ئاندا - ساندا ئاڭلىغانلىرىمغا قارىغاندا، ھىندىلارنىڭ بۇددا كىتابلىرىدا «ئاغزىدىن ئوت چاچىدىغان جىن» بار ئىكەن، «كالا باش ئافان»[62] مۇ بار ئىكەن، ئۇلار جەھەننەمدە مۇدىرلىق قىلىدىكەن. ئۇلگۈچىلەرنىڭ روھىنى سۆرەپ ئەكېتىدىغان ئەلچى، يەنى ئەزرائىل ئەپەندى توغرىسىدا قەدىمدىن تارتىپ دەلىل - ئاساس بولمىسا كېرەك، دائىم ئاڭلايدىغانلىرىمىز پەقەت «ئۆمۈر مەڭگۈلۈك ئەمەس» دېگەنگە ئوخشاش گەپلەردىنلا ئىبا-

رەت. بۇ گەپ جۇڭگوغا يېتىپ كەلگەندىن كېيىن، كىشىلەر ئۇنى كونكرېتلاشتۇرغان بولسا كېرەك، بۇ ھەقىقەتەن بىز جۇڭگولۇقلارنىڭ ئىجادىيىتى.

كىشىلەر نېمىشقا ئۇنى كۆرۈش بىلەن ئۇنىڭغا دىققەت قىلىدۇ ۋە سۆيۈندۇ؟

مەيلى قانداقلا بىر جاي بولسۇن، ئەگەر شۇ جايدىن بىرەر موللا، ئالىم ياكى مەشھۇر ئەرباب چىقىدىغان بولسا، ئۇ ئۆز قولىدىكى قەلەمنى بىر ئويىنىتىش بىلەن شۇ جاينى ناھايىتى ئاسانلا «ئۇلگىلىك ناھىيە»[63] گە ئايلاندۇرۇۋالىدۇ. مېنىڭ يۇرتۇمنى خەن سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى دەۋرىدە يۇ جۇڭشياڭ ئەپەندىم تەرىپلىگەنىكەن، بىراق ئۇ تولىمۇ كونا گەپ. كېيىنكى چاغلاردا ئۇ يەر دېگەندەكلا «شاۋشىنلىق ئاقساقال»[64] دېگەنلەرنى پەيدا قىلىپ تۇردى، بىراق ئەر - ئايال، قېرى - ياشلارنىڭ ھەممىسىلا «شاۋشىنلىق ئاقساقال» ئەمەس، ئۇ يەردە باشقا «پېقىر» لەرمۇ ئاز ئەمەس. ئۇنداق «پېقىر» لەرگە «بىز — ھازىر خەۋپلىك چىغىر يولدا كېتىۋاتىمىز، سول تەرىپىمىز بىپايان سازلىق، ئوڭ تەرىپىمىز پايانى يوق دەشت، ئالدى تەرىپىمىز بولسا — تۇمان قاپلىغان كۆز يەتمەس مەنزىل»[65] دېگەندەك ئالجىغان، مۇلاھىزىلەرنى يېزىڭلار دەيدىغان بولسا، بۇنى يېزىش ئۇلارنىڭ قولىدىن كەلمەيدۇ، لېكىن ئۇلار «كۆز يەتمەس مەنزىل» گە يېتىپ بېرىشنىڭ يوللىرىنى، يەنى رەپىق تېپىش، تۇرمۇش قورۇش، پەرزەنتلىك بولۇش، ئاخىر ئۆلۈش يوللىرىنى ئىختىيارسىزلا ناھايىتى ئېنىق بىلىدۇ. لېكىن مەن بۇ گەپنى پەقەت ئۆز يۇرتۇم نۇقتىسىدىنلا ئېيتىۋاتىمەن، «ئۇلگىلىك ناھىيە» خەلقى نەزىرىدە باشقىچە بولۇشى تۇرغان گەپ. ئۇلار كەمىنلىرىگە يۇرتداش «پېقىر» لەرنىڭ تولىسى تىرىكچىلىك قىلماقتا، جەبىر - جاپا تارتماقتا، ئۆسەك سۆزلەرگە قالماقتا، بوھتانغا ئۇچرىماقتا، ئۇلار نۇرغۇن

تەجرىبىلەرنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەنلىكتىن، پانىي ئالەمنىڭ «ئادالەت» لىكىنى قوغدايدىغان بىرلا ئۈيۈشما[66] بارلىقىنى ۋە بۇ ئۈيۈشمىنىڭ ئۆزى «كۆز يەتمەيدىغان» بىرنەرسە ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار باقىي ئالەمگە ئىنتىلىشكە مەجبۇر. ئادەم، ئومۇمەن ئاز - پاز دەرد - ئەلەمدىن خالىي بولغىلى بولمايدۇ. تىرىك «ئالىيجاناب» لار پەقەت پالان نېمەمنىلا ئالدىيالايدۇ؛ ئەگەر «نادان ئادەملەر» دىن سورايدىغان بولسا، ئۇلار ھېچ-بىر ئويلىنىپ ئولتۇرماستىنلا: ئادىل ھۆكۈم ئاخىرەتتە! دەپ جاۋاب بېرىشى مۇمكىن.

ھاياتلىقنىڭ لەززىتىنى ئويلىغاندا، ھاياتلىقتىن مېھرىنى ئۈزگىلى بولمايدۇ، ئەلۋەتتە؛ لېكىن ھاياتلىقنىڭ دەرد - ئەلەملىرىنى ئويلىغان ئادەمگە ئەزرائىلنىڭ شۇم ئاياغ مېھمان بولۇپ كۆرۈنۈشىمۇ ناتايىن. ئەنە شۇنداق شۇم ئاياغ مېھمان يېتىپ كەلگەندە، مەيلى ئېسىلزادە ياكى پېقىر بولسۇن، مەيلى گادای ياكى باي بولسۇن، «تىغ جېنى بىلەنلا ئاللانىڭ دەرگاھىغا بارىدۇ»، دەردمەنلەر دەردىدىن قۇتۇلىدۇ، جىنايەتكارلار جازاسىنى تارتىدۇ. «پېقىر» لەرمۇ ئۆز ھاياتىنىڭ قانداق ئۆتكەنلىكىدىن ھېساب بەرمەي قالارمۇ؟ بىر ئۆمۈر قانداق ئىنسان بولۇپ ياشىدىم؟ «چىقالاپ ئاسمانغا سەكرىگەن» چاغلىرىم بولمىغاندۇرمۇ؟ «تەنە ئوقى»[67] ئاتمىغاندۇرمەنمۇ؟ دەپ ھېساب بەرمەي قالمايسەن. ئەزرائىلنىڭ قولىدا ھېساب ئالىدىغان يوغان سەنىپەن بولىدۇ، ئۇنىڭ ئالدىدا ھەرقانچە غادىيىپ تۇرساڭمۇ بىكار. ئۆزگىگە قىل سىغمايدىغان ئادالەتنى پەش قىلىش، ئۆزىگە ھەتتا ئاخىرەتتە بولسىمۇ، ياخشىراق ئاز - تولا رەھىم - شەپقەت تېپىۋېلىش ھەرھالدا ياخشى ئىش بولسا كېرەك. لېكىن ئاخىرەت بەرىبىر ئاخىرەت، ئۇنىڭ ھۆكۈمرانلىرىدىن بولغان جەھەننەم سۇلتانى، كالا باش ئافان ۋە جۇڭگولۇقلار ئۆزلىرى ئويلاپ تاپقان ئات يۈز[68] لەر بولسا قوشۇمـ

چە ۋەزىپە ئۆتىمەيدۇ، ئادالەتنى ھەق جايىغا قارار تاپقۇزىدۇ، ئۇلار گېزىت - ژۇرناللاردا چوڭ ماقالىلەر ئېلان قىلمىغان بولسىمۇ. روھ - ئەرۋاھقا ئايلىنىشتىن ئىلگىرى، ھارامخورلۇق قىلمىغان ئادەملەر يېراق كەلگۈسىنى نەزەردە تۇتۇپ، پۈتۈن ئادالەتتىن ئاز - پاز رەھىم - شەپقەت تېپىش كويىدا بولماي قالمايدۇ، ئەنە شۇ چاغدا بىزنىڭ جانابي تىرىك ئەزرائىلىمىز ئۇلارنىڭ كۆزىگە بەك ئىسسىق كۆرۈنىدۇ ۋە پايدىنىڭ چوڭىغا، زىيانىنىڭ كىچىكىگە تۇرىدۇ، بىزنىڭ قەدىمكى ھەكىمىمىز موزى[69] جانابنىڭ «كىچىكىگە تۇر» دېگىنى ئەنە شۇ.

تىرىك ئەزرائىلنىڭ مېھرى ئىسسىق ئىكەنلىكىنى ئۇنىڭ مازار - ئىبادەتخانىدىكى لاي ھەيكىلىدىن، كىتابلارغا بېسىلغان كۆرۈنۈشىدىن بىلگىلى بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئەڭ ياخشىسى، چاڭچىلىدىن كۆرۈش كېرەك. لېكىن ئادەتتىكى چاڭچىلىرمۇ بولمايدۇ، «چوڭ چاڭچىلە» ياكى «مۇلىيەن چاڭچىلىسى»[70] نى كۆرۈش كېرەك. مۇلىيەن چاڭچىلىسىنىڭ قىزىقلىقى توغرىسىدا جاڭ دەي ئۆزىنىڭ «ئەسلىمىلىرىم» دېگەن كىتابىدىمۇ، ئۇدا ئىككى - ئۈچ كۈن ئوينىلىدۇ، دەپ مەدھىيىلىگەنىكەن. لېكىن مېنىڭ بالىلىق چاغلىرىمدا ئەھۋال باشقىچە ئىدى، ئۇ خۇددى باشقا چوڭ چاڭچىلىلەرگە ئوخشاشلا كەچقۇرۇندا باشلانسا، ئەتىسى تاڭ سۈزۈلگەندە تۈگەيتتى. ئۇ چاڭچىلىلەر روھ - ئەرۋاھلارغا سېغىنىش، بالايىئاپەتلەردىن خالىي بولۇش يۈزىسىدىن قىلىنىدىغان دۇئا - تەلەپلەر ۋاقتىدا ئوينىلاتتى، سەھنە ئەسىرىدىكى قەھرىمانلار ئىچىدە جەزمەن رەزىل ئادەملەردىن بىرەرى بولۇشى كېرەك، ئەتىسى تاڭ سۈزۈلگەن ۋاقىت ئەنە شۇنداق رەزىل ئادەملەر يىغىشىتۇرۇلىدىغان ۋاقىت ئىدى، ئۇنىڭ «جىنايەت - قىلمىشلىرى چېكىگە يەتكەن» دە، جەھەننەم سۇلتانى ئۇنىڭ جېنىنى ئېلىشقا ئەمر قىلاتتى، ئەنە شۇ چاغدا ھېلىقى تىرىك ئەزرائىل سەھنىدە

پەيدا بولۇپ قالاتتى.

ئەنە شۇنداق چاڭچىلە سەھنىسى ئالدىدا كېمىدە ئولتۇرغان چېغىمدىكى ئەرۋاھلار ھازىرمۇ ئېسىمدە بار، تاماشىچىلارنىڭ تاڭ سۈزۈلگەن چاغدىكى روھىي ھالىتى ئادەتتىكىدىن باشقىچە بولاتتى. ئادەتتە تاماشىچىلار تۈن كېچە بولغانسېرى ئېزىلىپ - ئەسنەپ ئولتۇرغان بولسا، تاڭ ۋاقتىدا باشقىچىلا جانلىنىپ قالاتتى. تىرىك ئەزرائىل بېشىغا كىيىدىغان ئۇزۇن قەغەز كۆلا ئەسلىدە سەھنىنىڭ بىر بۇرجىكىدە ئېسىقلىق تۇرىدىكەن، تاڭ ۋاقتىدا ئۇنى ئىچكىرىگە ئەكىرىپ كېتىدىكەن. بىر خىل غەلىتە سازمۇ بولۇشچە چېلىشقا ھازىر تۇرىدىكەن. بۇ ساز ئىنچىكە، يەتتە - سەككىز چى ئۇزۇن-لۇقتا بولۇپ، كانايغا ئوخشايدىكەن، بۇنداق سازنى جىن - ئەرۋاھلار زوق بىلەن ئاڭلىسا كېرەك، شۇنىڭ ئۈچۈن جىن - ئەرۋاھلار بىلەن ئالاقىسىز چاغلاردا چېلىنمايتتى. ئۇنىڭ-دىن Nhatu,nhatu, nhatu tu u دېگەن ئاۋاز چىقاتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇنى «مۇلايەننىڭ كانىيى» دەيتتۇق.

تاماشىچىلار رەزىل ئادەمنىڭ ئاقۇبەتسىزلىك قانداق بولۇشىنى كۆرۈشكە ئىنتىزار بولۇپ تۇرغاندا، تىرىك ئەزرائىل سەھنىدە پەيدا بولاتتى، ئۇنىڭ كىيىنىشى رەسىمدىكىدىن ئاددىي بولۇپ، ئۇنىڭ قولىدا سىم ئارغامچىمۇ، سەپەنمۇ بولمايتتى، ئۇ يۈزىگە ئۇپا، كالىپۇكىغا ئەڭلىك سۈرتۈلگەن، تۇم قارا قاشلىق، قوشۇمسى تۈرۈلگەن بولاتتى. كۆلگەنلىكىنى ياكى يېغلىغانلىقىنى بىلگىلى بولمايدىغان ئاپئاق بىرنەرسە ئىدى. لېكىن ئۇ سەھنىگە چىقىش بىلەنلا 108 قېتىم چۈشكۈرىدىكەن، 108 قېتىم ئوسۇرىدىكەن، ئاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ تەرجىمھالىنى سۆزلەيدىكەن. ئەپسۇسكى ئۇنىڭ سۆزلىرى ئېسىمدە قالماپتۇ، ئۇنىڭ سۆزلىرىنىڭ بىر قىسمى مۇنداق بولسا كېرەك:

«.....
ئەمر قىلدى سۇلتانىم ئېلىپ كەل دەپ،
يان قوشناڭ تازنى تۇتۇپ كەل دەپ.
ئەسلىدە ئۆز تۇغقىنىمنىڭ بالىسى ئىكەن ئۇ،
سورىسام، كىم ئىكەن ئۇ، دەپ.

سورىدىم ئۇنىڭدىن، نېمە كېسەل دەپ،
بەردى جاۋاب، تولغاق ئارىلاش كېزىك، دەپ.
سورىدىم، قايسى تېۋىپقا كۆرسەتتىڭ، دەپ،
بەردى جاۋاب، چىن نيەنيىنىڭ ئوغلى، دەپ.

سورىدىم، بەرگىنى نېمە دورا دەپ،
بەردى جاۋاب، فۇزى، دارچىنغا قوشۇپ لېپەكگۈل دەپ.
دېدى ئۇ: سوغۇق تەر چىقتى بىرىنچى قېتىم يەپ،
ئىككى پۇتۇم تۇزلەندى ئىككىنچى قېتىم يەپ.

يەڭگەمنىڭ يىغا - زارىغا بولۇپ بىتاقەت،
قالدۇرۇپتىمەن پانىي دۇنيادا بىردەم ياشىسۇن دەپ.
سۇلتانىم قىرىق كالتەك ئوردى باغلاپ،
پارە ئالمىغان بولساڭ قالدۇرارمىدىڭ دەپ!»

بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان چىن نيەنيى شاۋشىڭلىق مەشھۇر تېۋىپ ئىكەن. يۇ جۇڭخۇا ئۇنى ئۆزىنىڭ «باسمىچىلارنىڭ بېسىقتۇرۇلۇشى» ناملىق ھېكايىسىدە ئۇنى ئەۋلىيا قىلىپ تەسۋىرلىگەنىكەن. لېكىن ئۇنىڭ ئوغلى قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان بىر ئادەم بولۇپ چىققان بولسا كېرەك.

بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان جەھەننەم سۇلتانىمۇ ئانچە پەملىك

بولمىسا كېرەك، ئۇ تىرىك ئەزرائىلنىڭ ئىنسانىي پەزىلىتى — ياق، شەيتان پەزىلىتى — نى توغرا چۈشەنمىگەن. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنىڭ «پانىي دۇنيادا بىردەم قالدۇرۇلغان» لىقىنىمۇ بىلىۋالغانلىقىغا قارىغاندا، ئۇ ئۆزىنىڭ «زېرەك ۋە توغرا پەرىشتە» لىكىنى ھەرھالدا يوقاتمىغان. بىراق ئۇنىڭ بەرگەن جازاسى بىزنىڭ تىرىك ئەزرائىلىمىزنى ئۆچمەس داغ - ھەسرەتتە قالدۇرغان. شۇڭا ئۇ، بۇ ئەھۋال تىلغا ئېلىنغاندا قوشۇمسىنى تۇرۇپ، بانان يوپۇرمىقىدىن ئىشلەنگەن پۇچۇق يەلپۈگۈچىنى قولىدا چىڭ تۇتۇپ، يۇزىنى يەرگە قىلغىنىچە، خۇددى ئۆردەك سۇ ئۈزگەندەك، ئۈسسۈل ئويناياتتى.

«مۇلىيەننىڭ كانىيى» nhatu, ngatu, nhatu, nhatu ھۇ قىلىپ، دەرد - ھەسرەتكە چىدىمىغاندەك چىلىناتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن، تىرىك ئەزرائىل ئۆزىنىڭ قارارىنى بايان قىلاتتى:

مەيلى سەن بېكىنگىن پولات ئىستېھكامغا،
مەيلى سەن تۇغقان بول شاھۇسۇلتانغا!
ئەمدى قويۇپ بەرمەيمەن مەن سېنى ئەسلا!
.....

«قەھرى بار، زەھرى يوق» دېگەندەك، تىرىك ئەزرائىل شۇنىڭدىن كېيىن رەھىم - شەپقەت قىلمايدىغان بولىدۇ. بۇنىڭغا جەھەننەمنىڭ خوجىسىنىڭ كايىشى سەۋەب بولغان؛ دېمەك، ئىلاجسىزلىقتىن بولغان. بارلىق جىن - ئەرۋاھلار ئىچىدە پەقەت تىرىك ئەزرائىللا بىرئاز رەھىمدىل. بىز جىن - ئەرۋاھقا ئايلانمىساقمۇ مەيلىدى، ئەگەر جىن - ئەرۋاھقا ئايلىنىپ قالىدىكەنمىز، بىز ئۈچۈن پەقەت شۇنىڭغىلا بىرئاز يېقىنچىلىق قىلىش مۇمكىن

بولىدىغانلىقى تۇرغان گەپ.

ھازىرچە ئېنىق ئېيتىمىدە تۇرۇپتۇ، يۈرتۇمدىكى چاغدا، جىن دېيىلمۇ، ئىنسان دېيىلمۇ بولىدىغان، ھەم ئادىل، ھەم رەھىمدىل، ھەم قورقۇنچلۇق، ھەم يېقىملىق بولغان، بۇ ئەزرائىل ھەققىدە «پېقىر» لەر بىلەن پاراڭلاشقىنىمدا، ئۇنىڭغا زوق بىلەن قارايتتىم، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ يېغا ياكى كۈلكىسىدىن، قاتتىق گەپ ۋە خۇش چاقچاقلىرىدىنمۇ ھۈزۈرلىناتتىم...

لېكىن تاۋاپ سەيلىسىدە ئوتتۇرىغا چىقىدىغان ئەزرائىل سەھنىسىدىكىسىگە ئانچە ئوخشاشمايدۇ. ئۇ ھەربىر قېتىملا بىلىدۇ، گەپ - سۆز قىلمايدۇ، بىر پەتنۇس غىزانى كۆتۈرۈۋالغان، كەمەك ھەييارغا ئوخشاپ كېتىدىغان بىرىنىڭ كەينىگە چۈشۈۋالىدۇ، غىزانى يەيمەن دەيدۇ، لېكىن ھېلىقى ئادەم ئۇنىڭغا بەرمەيدۇ. بۇلاردىن باشقا يەنە «پەزىلەتلىك ئالىيجاناب» لار[71] نىڭ نەزىرىدىكى «خوتۇن - بالا»[72] دېگەن ئىككى رولمۇ قوشۇلغان. ئومۇمەن «پېقىر» لەردە ئۆزى ياخشى كۆرگەن بىر ئىشنى باشقىلارغىمۇ سايە قىلىدىغان ئەيىب بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار جىنلارنىڭمۇ يالغۇز قېلىشىنى خالىمايدۇ، جىن - ئەرۋاھلارنىمۇ ئىككىدىن - ئىككىدىن قىلىپ قويىدۇ. ئەزرائىللارمۇ بۇنىڭدىن خالىي بولالمىغان. شۇنىڭ ئۈچۈن روللارنىڭ بىرىدە چىرايلىق ئايال چىقىدۇ، ئۇ يېزا ئايالىرىغا خېلىلا ئوخشاپ كېتىدۇ، ئۇنى ھەممە ئادەم ئەزرائىل قۇشناچىم دەپ ئاتايدۇ. دېمەك، ئەزرائىل بىز بىلەن بىر دېمەتلىك، شۇڭا ئۇ پروفېسسور ئەپەندىلەردەك گىدىيىمەيدىكەن. يەنە بىر كىچىك بالا؛ ئۇ كىچىك ئۇزۇن كۆلا، كىچىك ئاق كىيىم كىيگەن؛ ئۆزى كىچىك بولسىمۇ، لېكىن ئىككى يەلكىسى تۆگىنىڭ لوكىسىدەك چىقىپ قالغان، ئۇنىڭمۇ قاش - قاپاقلىرىنىڭ تاشقى جىيەكلىرى تۆۋەنگە ساڭگىلاپ چۈشكەن. بۇ كىچىك بالىنىڭ ئەزرائىل بايۋەچچە ئىكەنلىكى تۇرغان گەپ. ئۇنى

ھەممە ئادەم «ئۆگەي بالا» دەپ ئاتايدۇ، لېكىن ئۇنىڭغا ئانچە ئىلتىپات قىلمىسا كېرەك. مېنىڭ گۇمانىمچە، ئۇ ئەزرائىل قۇشـ
ناچىمنىڭ ئىلگىرىكى ئېرىدىن قالغان بالا بولسا كېرەك. لېكىن نېمىشقا ئۇنىڭ قامىتى ئەزرائىلغا شۇنچە ئوخشايدىغاندۇر؟ ئېھ!
جىن ـ ئەرۋاھلارنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا بىرنەرسە دېيىش تەس،
ھازىرچە بۇ ھەقتە سۆزلىمەي تۇرايلى. ئەزرائىلنىڭ ئۆز پەرزەنتـ
نىڭ يوقلۇقىنىڭ سەۋەبىنى يېشىش بۇ يىل ئاسان گەپ بولۇپ
قالدى: جىن ـ ئەرۋاھلار كېيىن بولىدىغان ئىشلارنى بىلىدۇ،
ئۇلار، بالىلىرىم كۆپ بولۇپ كەتسە، پىتىنخورلار گەپ يورغىلـ
تىپ، رۇبلى ئالىدۇ، دېگەن بەتنامغا قالدۇرمىغىيدى، دەپ ئېھـ
تىيات قىلىدۇ؛ شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار تەتقىق قىلىش بىلەنلا توختاپ
قالماي، بەلكى ئاللىقاچان «تۇغۇتنى چەكلەپ» قويغان.

ھېلىقى غىزا كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان كۆرۈنۈش «ئەزرائىلنى ئۇزىتىش». چۈنكى ئۇ جان ئالغۇچى ئەلچى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئەل ئىچىدە بىرەر ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن، ئەزرائىل ھەققىگە داستـ
خان سېلىنىدۇ. ئۇنىڭغا غىزانىڭ بېرىلمىگەنلىكى تاۋاپ سەيلىسـ
ىدىكى چاقچاق، ئەمەلىيەتتە بولسا بېرىلىدۇ. لېكىن ئەزرائىلغا چاقچاق قىلىش ھەممە ئادەمنىڭ خاھىشى، چۈنكى ئۇنىڭ كۆڭلى تۇز، گەپدان، رەھىمدىل، چىن دوست تۇتماقچى بولغان ئادەمگە ئەنە شۇ ئەزرائىل مۇڭاپىق.

بەزىلەر ئۇنى، باقىي ئالەمگە تىرىك كىرىپ كەتكەن، ئەسلـ
ىدىلا ئادەم، بىراق چۈشىدە باقىي ئالەمگە خىزمەتكار بولۇش ئۈـ
چۈن كىرىپ كەتكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن بىرئاز ئىنسانپەرۋەر، دەيـ
دۇ. ھېلىمۇ يادىمدا تۇرۇپتۇ، بىزنىڭ ئۆيىمىزدىن ئانچە يىراق بولمىغان كىچىككىنە بىر ئۆيدىكى بىر ئەر كىشى «ئەزرائىلنىڭ خىزمىتىنى قىلغۇچىمەن» دەپ دائىم ئىشىكىنىڭ ئالدىغا نۆكچە يېقىپ قويۇاتتى. لېكىن مېنىڭ قارىشىمچە، ئۇنىڭ چىرايىدا جىنـ

لارنىڭ ئالامىتى تىرىك ئەزرائىلغا قارىغاندا كۆپ ئىدى. باقىي ئالەمگە جىن بولۇپ كىرىپ كەتكەنلەرنىڭ ئىنسانىي خۇسۇسىيەتلىـ
رى كۆپىيىپ قالامدىكىنتاڭ؟ ئېھ! جىن ـ ئەرۋاھلارنىڭ ئەھۋالى ھەققىدە بىرنەرسە دېيىش تەس. بۇ توغرىدىمۇ ھازىرچە گەپ قىلـ
ماي قويايي.

6 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى

چىمەنباغدىن سەنۋەبي مەدرىسىگە(73)

بىزنىڭ ئۆينىڭ ئارقىسىدا ناھايىتى چوڭ بىر باغ بار ئىدى، ئۇ چىمەنباغ دەپ ئاتىلاتتى. ھازىر ئۆيلىرى بىلەن قوشۇپ جۇ ھەزرەتنىڭ نەۋرىلىرىگە سېتىپ بېرىۋېتىپتۇ، ئۇ باغنى ئاخىرقى قېتىم كۆرگىنىمگىمۇ يەتتە ـ سەككىز يىل بولۇپ قالدى، ئۇنىڭدا ھەقىقەتەن بەزى ئوت ـ چۆپ بارەدەك قىلاتتى، شۇنداق بولسىمۇ ئۆز ۋاقتىدا مېنىڭ جەننىتىم ئىدى.

زۇمرەتتەك ياپيېشىل كۆكتاتلىقلارنى، ئەينەكتەك سىلىق تاش بۇلاقنىڭ قاشالىرىنى، سۇۋادان تېرەكلەرنى، قىزغۇچ ئۇجمە كۆتەكلىرىنى قويۇپ تۇرايلى، تومۇزغىلارنىڭ يوپۇرماقلار ئارىسىدا تىنماي چىرىلداشلىرىنى، تويۇنۇپ قالغان سېرىق ھەرىلەرنىڭ ئوت-ياش چېچەكلىرى ئارىسىدا دەم ئېلىپ ياتقانلىقىنى، شوخ قۇشقاچ-لارنىڭ ئوت ـ چۆپلەر ئارىسىدىن غۇرقىراپ ئۇچۇپ، بۇلۇت ئارىسىغا كىرىپ كېتىپ قالغانلىقىنىمۇ قويۇپ تۇرايلى. ئەتراپتە-كى پاكار لاي تامنىڭ تۇۋىمۇ كىشىنى چەكسىز زوقلاندۇراتتى. بۇ يەردە چېكەتكىلەر تۆۋەن ئاۋاز بىلەن سايرىسا، پاختا قوڭغۇزلار نەغمە قىلاتتى. پۇچۇق كېسەكلەرنى كۆتۈرسىڭىز، بەزىدە ئۇنىڭ ئاستىدىن سازاڭ قۇرتلار چىقاتتى؛ چىپار قۇرتمۇ ئۇچراپ قالاتتى، ئەگەر بارمىقىڭىز بىلەن ئۇنىڭ دۇمبىسىدىن بېسىۋالسىڭىز قۇيرۇ-قى تەرىپىدىن پېرت قىلىپ تۇتۇن چىقىراتتى. چىڭگىلەك بىلەن نېلۇپەر ئىرمىشىپ ـ چىرمىشىپ تۇراتتى، نېلۇپەرنىڭ ئۆزىگە خاس مېۋىسى بولاتتى، چىڭگىلەكنىڭ تومى يىلتىزى بولاتتى. چىڭ-گىلەكنىڭ يىلتىزى ئادەمگە ئوخشايدۇ، ئۇنى يېگەن ئادەم مالائە-

كىگە ئايلىنىدۇ، دېگەن گەپلەرنى ئاڭلىغانىدىم، شۇڭا ئۇنى دائىم يىلتىز ـ پىلتىزلىرى بىلەن قومۇراتتىم، شۇنىڭ بىلەن لاي تام-نىڭ ئۈيەر ـ بۇ يېرى بۇزۇلۇپمۇ كېتەتتى، لېكىن ئادەمگە ئوخ-شايدىغان يىلتىزىنى زادىلا ئۇچراتمىدىم. ئەگەر تىكەنلىرى-دىن قورقمىساق، مايمۇنجانىنمۇ ئۇزۇۋالاتتۇق، ئۇنىڭ مارجانغا ئوخشايدىغان ھەم چۈچۈك، ھەم تاتلىق مېۋىسى بار ئىدى، ئۇنىڭ رەڭگى ۋە تەمى ئۇجمىنىڭكىنىمۇ بېسىپ چۈشەتتى.

ئۆسكىلەڭ ئوتلارنىڭ ئىچىگە بارمايتتۇق، چۈنكى بۇ باغدا ناھايىتى يوغان بىر چار يىلان بارمىش.

چاڭ ئانا ماڭا مۇنداق بىر ھېكايىنى سۆزلەپ بەرگەنىدى: بۇرۇنىسىدا بىر موللا ئادەم كونا ئىبادەتخانىدا ئىبادەت قىلىپ ئولتۇرىدىكەن، كەچقۇرۇنلۇقى ھويلىدا سالقىنلاپ ئولتۇرسا، ئۇشتۇمتۇتلا بىراۋ ئۇنى چاقىرىپتۇ. ئۇ لەببەي دەپ ئەتراپىغا قارىسا، بىر پەرىزات تامنىڭ نېرىسىدىن بېشىنى چىقىرىپ، ئۇنىڭ-غا قاراپ بىر كۈلۈپ قويۇپلا غايىب بولۇپ كېتىپتۇ. موللا ناھايە-تى خۇشال بوپتۇ. لېكىن ئاخشامدا پاراڭلاشقىلى كەلگەن قېرى شەيخ سىرنى بىلىپ قاپتۇ. ئۇ: بەشىرىڭىزدىن بىرئاز جادۇلۇق چىقىپ تۇرىدۇ، «پەرىزات يىلان» غا يولۇقىدىكەنسىز؛ ئۇ بېشى ئادەمگە، تېنى يىلانغا ئوخشايدىغان دېۋە، ئادەمنىڭ ئېتىنى ئاتاپ قىچقىرالايدۇ، ئەگەر لەببەي دەپ قويسا، كېچىدە كېلىپ شۇ ئادەمنىڭ گۆشىنى يەيدۇ، دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھېلىقى موللىنىڭ قورقۇپ جېنى چىققۇدەك بوپتۇ، لېكىن قېرى شەيخ ھېچ گەپ يوق دەپتۇ ۋە ئۇنىڭغا بىر دانە قۇتىنى بېرىپ، ياستۇقىڭىزنىڭ يېنىدا قويۇپ قويسىڭىز، غەم ـ غۇسسىدىن خالىي بولالايسىز، دەپتۇ. ئۇ شۇنداق قىلغان بولسىمۇ زادىلا ئۇخلىيالماپتۇ — كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەيدۇ ـ دە، ئەلۋەتتە. يېرىم كېچە بولغاندا، دەرۋەقە كەپتۇ. تالادىن خۇددى بوران ـ يامغۇرنىڭ ئاۋازىدەك، گۇر! گۇر! شار!

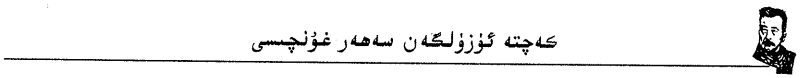

شار! قىلغان ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. موللىنى تىترەك بېسىپ تۇرغاندا، ياستۇقىنىڭ يېنىدىن ۋال - ۋۇل قىلىپ نۇر چاقناپ چىقىپتۇ - ده، تالادىكى ئاۋازمۇ يوقلىپ كېتىپتۇ، ھېلىقى نۇرمۇ قايتىپ كېلىپ قۇتىغا كىرىپ كېتىپتۇ. كېيىنچۇ؟ كېيىن قېرى شەيخ: بۇ بولسا ئۇچار سازاڭ قۇرت، ئۇ يىلاننىڭ مېڭىسىنى شورىيالايدۇ، پەرىزات يىلاننى ئەنە شۇ ئۆلتۈرۈۋەتكەن، دەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ئاخىرىدا: ئەگەر يات ئاۋاز ئىسمىڭنى چاقىرسا، ھەرگىز جاۋاب بەرمە، دەپ پەند - نەسىھەت قىپتۇ.

بۇ ھېكايىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئادەمنىڭ ياشىمىقى خەۋپلىك ئىكەن دەپ ئويلاپ، ياز كۈنلىرى سالقىنلىغاندا ئەندىشە قىلىدىغان، تامغا يېقىن بېرىپ ئۇنىڭ ئۇستىگە قاراشقا پېتىنالمايدىغان بولۇپ قالغانىدىم، قېرى شەيخنىڭكىدەك بىرەر قۇتا ئۇچار سازاڭ قۇرت تېپىۋالسام بولاتتى، دەپ ناھايىتى ئارزۇ قىلىدىغان بولۇپ قالغانىدىم. چىمەنباغدىكى ئوت - چۆپلەر يېنىغا بارساملا، شۇ ئارزۇ خىيالىمغا كىرىۋالاتتى، لېكىن تاكى ھازىرغىچە تاپالمىدىم، چار يىلانمۇ، پەرىزات يىلانمۇ ئۇچراپ باقمىدى. ئىسمىنى قىچقىرىدىغان يات ئادەملەر پات - پات ئۇچراپ تۇردى، لېكىن ئۇلار پەرىزات يىلان ئەمەس.

قىش كۈنلىرى چىمەنباغنىڭ ئانچە مەززىسى قالمايتتى. لېكىن قار ياغسىلا ئىش باشقىچە بولاتتى. قار ئادەم چىقىرايلى (قارغا يېتىپ پۇتۇن گەۋدىمىزنىڭ ئىزىنى چىقىرايلى)، قار بوۋا ياسايلى دېسەك، ئۇنى كۆرۈپ تاماشا قىلىدىغان ئادەم بولمىسا بولمايدۇ، باغ چۆلىسىرەپ قالغاچقا ئادەم ئاز كېلەتتى، شۇڭا ئۇنداق ئويۇننى لايىق كۆرمەي، قۇشقاچ تۇتۇشقا كىرىشەتتۇق. قار نېپىز بولسا بولمايتتى، قار بىر - ئىككى كۈن يېغىپ، يەر يۈزىنى قۇشقاچلار دانلىغۇدەك يەرنى تاپالمىغۇدەك كۆمۈۋەتكەندە بولاتتى،

ئەنە شۇنداق چاغلاردا بىرەر پارچە يەرنىڭ يۈزىنى سۈپۈرۈپ، ئۇ يەرگە كىچىككىنە بىر تال تاياق بىلەن يوغان غەلۋىرنى تىكلەپ قويۇپ، ئاستىغا دان چېچىپ قويياتتۇق، ھېلىقى تاياقتا بىر تال ئۇزۇن شوينىنى باغلاپ، ئۆزىمىز يىراقتا شوينىنىڭ بىر ئۇچىنى تۇتۇپ تۇراتتۇق، قۇشقاچلار دان ئىزەپ غەلۋىرنىڭ تېگىگە بارغاندا، شوينىنى بىر تارتاتتۇق - ده، غەلۋىر قۇشقاچلارنى كۆمتۇرۈۋالاتتى. لېكىن ئاق قۇشقاچ كۆپرەك چۈشەتتى، ئالا قۇشقاچمۇ چۈشەتتى، بىراق ئاسان قولغا ئاسان كۆنمەيدىغان بولغاچقا، بىرەر كۈنمۇ بېقىپ كۆندۈرۈۋالغىلى بولمايتتى.

بۇ ئۇسۇلنى ماڭا رۇكتۇ[74] نىڭ دادىسى ئۆگىتىپ قويغاندىكى، لېكىن تازا جايىدا ئىشلىتەلمەيتتىم. قۇشقاچنىڭ غەلۋىر ئاستىغا كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ تۇرۇپ، شوينىنى بىر تارتىپلا يۇگۈرۈپ بېرىپ قارىسام، ھېچ نەرسە يوق بولۇپ چىقاتتى، يېرىم كۈن ئاۋارە بولۇپ تۇتقىنىم ئۇچ - تۆتتىن ئاشمايتتى. رۇكتۇنىڭ دادىسى بولسا بىر ئاش پىشىم ۋاقىتتىنىڭ ئىچىدە نەچچە ئوننى تۇتۇپ، چىرىلداپ تۇرغىنىغا قارىماي خالتىسىغا سالاتتى. ئۇنىڭدىن بەزىدە تۇتالماسلىقمىنىڭ سەۋەبلىرىنى سورىسام، ئۇ كۈلۈپ قويۇپ: تولىمۇ ئالدىراڭغۇ ئىكەنسەن، غەلۋىرنىڭ ئوتتۇرىسىغا يېتىپ بارغۇچە تاقەت قىلىپ تۇرالمايدىكەنسەن، دەيتتى.

ئۆيۈمدىكىلەرنىڭ مېنى نېمىشقا مەدرىسىگە، يەنە كېلىپ پۇتۇن شەھەر بويىچە تالىپلارنى ھەممىدىن چىڭ تۇتىدىغان مەدرىسىگە ئەۋەتىپ بەرمەكچى بولۇپ قالغانلىقىنى بىلمىدىم. ئېھتىمال بۇنىڭغا چىڭگىلەكنى قومۇرىمەن دەپ تامنى زېدە قىلىۋەتكەنلىكىم ياكى يان قوشنىمىز لياڭنىڭ ئۆيىگە تاش ئاتقانلىقىم ۋە ياكى تاشبۇلاقنىڭ قاشاسىدىن سەكرەپ چۈشۈپ ئويناغانلىقىم... سەۋەبچى بولغاندۇر، زادى نېمە سەۋەبچى بولغانلىقىنى بىلمىدىم، قىسقىسى، چىمەنباغقا بارالمايدىغان بولدۇم. Ade[75] چېكەتكىلىرىم! Ade،

مېنىڭ مايمۇنجانلىرىم ۋە نېلۇپەرلىرىم...

بىزنىڭ ئۆيدىن چىقىپ شەرقە قاراپ يېرىم چاقىرىممۇ كەلمەيدىغان يولنى بېسىپ، تاش كۆۋرۈكتىن ئۆتكەندىلا خەلپىتىمىنىڭ ئۆيى ئىدى. قارا سىرلانغان بامبۇك دەرۋازىدىن كىرگەندىن كېيىن، ئۇچىنچى ئۆي مەدرىسە ئىدى. مەدرىسىنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىدا «سەئۇبي مەدرىسىسى»[76] دېگەن سۆزلەر يېزىلغان تاختا ئېسىقلىق تۇراتتى، تاختىنىڭ ئاستىدا قېرى دەرەخ تۈۋىدە ياتقان ناھايىتى چوڭ بىر دانە چىپار بۇغىنىڭ سۈرىتى بار ئىدى. كۆڭزىنىڭ نىشانى بولمىغاچقا، ھېلىقى تاختىغا ۋە بۇغىغا قاراپ تەزىم قىلدىم. بىرىنچى تەزىمىم كۆڭزىغا، ئىككىنچى تەزىمىم خەلپىتىمگە ھېساب بولدى.

ئىككىنچى قېتىم تەزىم قىلغىنىمدا، خەلپىتىم[77] مۇلايىملىق بىلەن بىر چەتتە تۇرۇپ جاۋاب تەزىم قىلدى. ئۇ زىلۋا، چاچ - ساقاللىرى ئاقارغان، يوغان كۆزەينەك تارتىۋالغان قېرى ئادەم ئىدى. مەن ئۇنىڭ ناھايىتى ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلاتتىم، چۈنكى ئۇنىڭ مۇشۇ شەھەر بويىچە ناھايىتى توغرا، ئاق كۆڭۈل، ئىلمى كۆپ ئادەم ئىكەنلىكىنى بۇرۇنلا ئاڭلىغانىدىم.

قەيەردىن ئاڭلىغانلىقىم ئېسىمدە يوق، دۇڭ فاڭساڭ[78] مۇ كۆپىنى بىلىدىغان ئادەم ئىكەنمىش. ئۇ «ئىسىت»[79] دەپ ئاتىلىدىغان، ئاھۇپىغاندىن تۆرەلگەن، ھاراقنى ئۇستىگە تۆكسە غايىب بولۇپ كېتىدىغان بىر خىل قۇرتنى تونۇيدىكەنمىش. بۇ ھېكايىنى تەپسىلىي بىلىۋېلىشنى ناھايىتى ئارزۇ قىلغان بولساممۇ، لېكىن ئاچاڭ ئۇنى بىلمەيدىكەن، چۈنكى ئۇنىڭ بىلىمى ئاز ئىكەن. مانا ئەمدى خەلپىتىمدىن سوراش پۇرسىتى چىقىپ قالدى.

— خەلپىتىم، «ئىسىت» دېگەن قۇرت زادى قانداق گەپ...؟ — تاپشۇرۇقلارنى تاپشۇرۇپ بېرىپ قايتىش ۋاقتىمدا دەرھال سورىدىم.

— بىلمەيمەن! — ئۇ ناھايىتى خاپا بولغاندەك قىلدى، چىرايىدىمۇ خاپىلىق ئالامەتلىرى پەيدا بولدى.

تالىپ بولغان ئادەمگە ئۇنداق ئىشلارنى سوراشنىڭ ئورۇنسىز ئىكەنلىكىنى، ئوقۇش بىلەنلا بولۇشى لازىم ئىكەنلىكىنى ئەنە شۇ چاغدىلا بىلدىم. ئۇ چوڭقۇر ئىلىملىك مۇرەككەپ موللا بولغاچقا، ئۇنى بىلمەي قالمايدۇ؛ بىلمەيمەن دېگىنى ئېيتىپ بېرىشنى خالىمىغانلىقى. يېشى مەندىن چوڭ ئادەملەر كۆپىنچە شۇنداق بولىدىكەن، شۇنداق ئادەملەرنى بىرقانچە قېتىم ئۇچراتتىپ قالدىم.

شۇنداق قىلىپ، ئوقۇش بىلەنلا بولۇپ كەتتىم، چۇش ۋاقتىدا خەت يېزىشنى مەشىق قىلدىم، كەچقۇرۇنلۇقى نەزمىگە سۆز تىزىدىغان[80] بولدۇم. خەلپىتىم دەسلەپكى كۈنلىرى ماڭا قاپىقىنى تۇرۇپلا يۇردى، كېيىن ئوبدان مۇئامىلە قىلىدىغان بولۇپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن ماڭا بېرىدىغان دەرسلىرىنى بارا - بارا كۆپەيتىۋەتتى، نەزىم تاپشۇرۇقلىرىنىمۇ كۆپەيتىپ ئۇچ سۆزلۈك نەزمىنى بەش سۆزلۈك نەزمىگە يەتكۈزدى، ئاخىر يەتتە سۆزلۈك نەزمىگىمۇ يەتكۈزدى.

«سەئۇبي مەدرىسىسى»نىڭ ئارقىسىدىمۇ بىر گۈللۈك بار ئىدى، ئۇ يەردىمۇ يومچاقلارغا ئارتىلىپ چىقىپ سېرىق ھەپىرەڭگۈللىرىنى ئۈزۈۋېلىش، يەردىن ياكى دالىچىن دەرىخىدىن سەرەتان پوستى ئىزدەپ تېپىش مۇمكىن ئىدى. چۈمۈلىگە چۈشۈن تۇتۇپ بېرىش ھەممىدىن ياخشى ئىش ئىدى، چۈنكى ئۇنىڭ غەلۋىسى، داۋرىڭى يوق ئىدى. بىراق، ساۋاقداشلىرىم گۈللۈككە كۆپ بېرىپ، ئۇ يەردە ئۇزاق تۇرىدىغان بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. خەلپىتىم مەدرىسىدە تۇرۇپ:

— قېنى، نەگە كېتىشتىڭ! — دەپ توۋلايتتى.

شۇنىڭ بىلەن ھەممىمىز بىر - بىرلەپ قايتىپ كىرەتتۇق، بىللە قايتىپ كىرسەكمۇ بولمايتتى. ئۇنىڭ بىر دانە پالىقى بار

ئىدى، لېكىن ئانچە كۆپ ئىشلەتمەيتتى؛ تىزلاندۇرۇپ قويۇش چارىسىمۇ بار ئىدى، لېكىن ئۇنىمۇ ئانچە كۆپ قوللانمايتتى. ئۇ تولىراق كۆزلىرىنى ئالايتىپ: «ئوقۇش!» دەپ ۋارقىراپ قوياتتى.

شۇنىڭ بىلەن ھەممىمىز ئۇنلۇك توۋلاپ ئوقۇيتتۇق، ئاۋازىمىز مەدرىسىنى بىر ئالاتتى. بەزىمىز «مېھىر ـ شەپقەت يىراقتىمۇ؟ ئەگەر مېھىر ـ شەپقەتنى ئارزۇ قىلسام، ئۇ دەرھال ئالدىمغا كېلىدۇ» نى ئوقۇيتتۇق؛ بەزىمىز «كوماكنىڭ ئالدىدا ئىت سۆڭگىچىنىڭ ھاڭدەك ئېچىلىپ تۇرغىنى نېمىسى؟» نى ئوقۇيتتۇق؛ بەزىمىز «يامانلار باش كۆتۈرگەندە، ياخشىلار ھەزەر ئەيلىسۇن» نى ئوقۇيتتۇق؛ بەزىبىرلىرىمىز «قەيەرنىڭ يەرلىرى تۆۋەن دەردىجىدىكى يەرلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىدىن ناچارراق بولسا، شۇ يەر ياساققا ئادراسمان ۋە جۇزە ـ يۇزى مېۋىسى بېرىدۇ» نى ئوقۇيتتۇق... خەلپىتىمۇ كىتاب ئوقۇيتتى، كېيىن بىزنىڭ ئاۋازىمىز پەسىيىپ، جىمىقىپ قالغاندا، ئۇنىڭ: «چويۇن توقماق شۇنداق سۈرۈپ ـ توقاي قىلدىلەركى، ئەل ـ خالايىق ئۇنىڭغا ئاپىرىن ئەيلىدى... تاشقىچە تولدۇرۇپ مىڭلاپ قەدەھ مەي قويۇلسۇن، ئالتۇن جام ھېچ مەست بولمىدى...»[81] دەپ ئۇنلۇك ئوقۇغان ئاۋازى چىقىپ تۇراتتى.

مەن ئۇنى ناھايىتى ياخشى يېزىلغان ماقالە بولسا كېرەك، دەپ ئويلايتتىم، چۈنكى ئۇ شۇ قۇرلارنى ئوقۇغىنىدا ھەردائىم كۈلۈمسىرەيتتى، ئۇنىڭ ئۇستىگە بېشىنى كۆتۈرۈپ، چاپقاپ، ئارقىسىغا تولغايتتى.

خەلپىتىمنىڭ كىتاب ئوقۇشقا تازا ېبرىلىپ كەتكەن ۋاقتى بىز ئۈچۈن غەنىيمەت ئىدى. بىرنەچچەيلەن بارمىقىغا قەغەز بۆك كىيىدۇرۇپ ئويناتتى، مەن رەسىم سىزاتتىم، «جىڭچۈەن قەغىزى» دېگەن قەغەزنى ھېكايە كىتابلاردىكى رەسىملەرنىڭ ئۇستىگە قويۇپ، خۇددى ئىملانى ئۇستىدىن سىزىپ ئۆگەنگەندەك، ئۇستىدىن سىزاتتىم. ئوقۇيدىغان كىتابلار كۆپەيگەنسېرى سىزغان رەسىملىرىمۇ كۆپىيىپ كەتتى؛ ئوقۇپ مولا بولالمىدىم، لېكىن رەسىم سىزىش نەتىجىلىرىم كۆپەيدى؛ پۈتۈنرەڭ چىققانلىرى «قاراقچىلارنى يوقىتىش قىسسىسى» بىلەن «غەرب ساياھىتى» دىكى رەسىملەر بولۇپ، بىر دەستە كېلەتتى. كېيىن پۇل لازىم بولغانلىقى ئۈچۈن، بىر باي ساۋاقدىشىمغا سېتىپ بەردىم. ئۇنىڭ دادىسىنىڭ مىنجۇما قەغەز دۇكىنى بار ئىدى، ئۆز ۋاقتىدا ئۇنى شۇ دۇكانغا خوجايىن بولۇپ قالدى، تۆرىلىك مەرتىۋىسىگىمۇ چىقىپ قالاي دېدى، دەپ ئاڭلىغانىدىم، ھېلىقى نەرسىلەر ئاللىقاچان يوقىلىپ كەتكەندۇر.

9 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى

دادامنىڭ كېسىلى[82]

بۇنىڭدىن تەخمىنەن 10 نەچچە يىل ئىلگىرى بولسا كېرەك، S شەھىرىدە[83] مەشھۇر بىر تېۋىپ توغرىسىدا مۇنداق بىر ھېكايە تارقالغانىدى:

ئۇ ئەسلىدە بىراۋنىڭ كېسىلىنى كۆرۈش ئۈچۈن بارسا، 1 تەڭگە 40 تىيىن ئالىدىكەن، ئالاھىدە تەكلىپ بىلەن بارسا 10 تەڭگە ئالىدىكەن، يېرىم كېچىدە بارسا بىر ھەسسە ئارتۇق ئالىدىكەن، شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقسا يەنە ھەسسىلەپ كۆپەيتىپ ئالىدىكەن. شەھەر سىرتىدا ئولتۇرۇشلۇق بىر ئادەمنىڭ قىزى بىر كۈنى كېچىدە ئۇشتۇمتۇتلا ئاغرىپ قاپتۇ، ئۇ ئادەم تېۋىپنى تەكلىپ قىلىپ كەپتۇ. شۇ چاغلاردا تېۋىپ خېلىلا ھاللىنىپ قالغاچقا بارغىلى خۇشياقماي، 100 تەڭگە بەرمەسەڭ بارمايمەن دەپتۇ. ھېلىقى ئادەم ئائىلاج بۇنىڭغا كۆنۈپتۇ. تېۋىپ كېسەلنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئانچىكىلا قاراپ قويۇپ: «ھېچ گەپ يوق ئىكەن» دەپ، بىر پارچە دورا قەغىزى يېزىپ بېرىپ، 100 تەڭگە پۇلنى ئاپتۇ - دە، بەدەر قايتىپ كېتىپتۇ. كېسەل بار ئائىلىمۇ پۇلدار بولسا كېرەك، ئەتىسى يەنە تېۋىپنى تەكلىپ قىلىپ كەپتۇ. تېۋىپ كېسەلنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا بارغىنىدا، ئۆي ئىگىسى كۈلۈمسىرەپ ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ: «ۋاي ھېكىم، تۇنۇگۈن ئاخشام ئۆزلىرى بەرگەن دورىنى يەپ، كۆپ ياخشى بولۇپ قالدى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزلىرىگە يەنە بىر قېتىم كۆرسەتكىمىز كەلدى» دەپ، ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ. موماي كېسەلنىڭ قولىنى چىملىدىقتىن

چىقىرىپ بېرىپتۇ. تېۋىپ ئۇنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ قارىسا، قوللىرى مۇزدەك تۇرغۇدەك، تومۇرلىرىمۇ سوقماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن تېۋىپ بېشىنى لىڭشىتىپ قويۇپ: «دۇرۇس، بۇ كېسەلنى چۈشەندىم» دەپ، بىمالال ھالدا جوزىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، دورا قەغىزىنى چىقىرىپ، قەلەمنى قولىغا ئاپتۇ - دە: «مۇشۇ ھۆججەت بويىچە 100 تەڭگە بېرىلسۇن» دەپ يېزىپتۇ ۋە ئىمزاسىنى قويۇپ، مۆھۈرىنى بېسىپتۇ.

— ھېكىم، بۇ كېسەلنىڭ ھالى ئېغىرەدەك تۇرىدۇ، يەنە بىرئاز قىممەترەك دورا كېتىدىغاندەك تۇرىدۇ، — دەپتۇ ئۇنىڭ كەينىدە تۇرغان ئۆي ئىگىسى.

— بولىدۇ، — دەپتۇ تېۋىپ ۋە يەنە بىر پارچە قەغەز يېزىپتۇ:

«مۇشۇ ھۆججەتكە ئاساسەن 200 تەڭگە بېرىلسۇن.»

ئۇ بۇنىڭ ئاخىرىغىمۇ ئىمزاسىنى يېزىپ، مۆھۈرىنى بېسىپتۇ.

شۇنداق قىلىپ، ئۆي ئىگىسى قەغەزنى قولىغا ئېلىپ، تېۋىپنى ئىززىتى بىلەن ئۇزىتىپ قويۇپتۇ.

مەن بۇ مەشھۇر تېۋىپ بىلەن توپتوغرا ئىككى يىل مۇناسىۋەت قىلدىم. چۈنكى ئۇ كۈن ئارىلاپ دادامنىڭ كېسىلىنى كۆرگىلى كېلەتتى. شۇ چاغلاردا ئۇنىڭ خېلىلا داڭقى چىقىپ كەتكەن بولسىمۇ، لېكىن ھېلىقىدەك خۇشياقماس دەرىجىدە ھاللىق ئەمەس ئىدى، بىراق كېسەل كۆرۈش ھەققىگە 1 تەڭگە 40 تىيىن ئېلىپ تۇراتتى. ھازىر شەھەردە كېسەل كۆرۈش ھەققىگە بىر قېتىمدا 10 تەڭگە ئېلىش ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس، لېكىن ئۆز ۋاقتىدا 1 تەڭگە 40 تىيىن قالتىس كۆپ پۇل ئىدى، ئۇنى ھازىرلاش خېلى گەپ ئىدى، كۈن ئارىلاپ بىر قېتىم ئېلىپ تۇرمىسا كاشكى. ئۇ ھەقىقەتەن بىرئاز باشقىچىرەك بولسا كېرەك، بەزى گەپ - سۆز-

لەرگە قارىغاندا، ئۇنىڭ بۇيرۇغان دورىلىرى باشقىلارنىڭكىگە ئوخشاشمايدىكەنمىش. مېنىڭ دورا - دەرمەكتىن خەۋىرىم يوق، لېكىن «سىڭدۈرگە»[84] نى تېپىشنىڭ تەسلىكىدىن قاقشايتتىم، دورا قەغىزىنى بىر قېتىم يېڭىلاپ بەرسە، ئۇ دورىلانى تاپمەن دەپ پالاقلاپ سەرسان بولۇپ كېتەتتىم. ئاۋۋال دورىلارنى سېتىۋالاتتىم، ئاندىن كېيىن «سىڭدۈرگە»نى ئىزدەيتتىم. ئۇ ئىككى ياپىراق «توم زەنجىۋىل»، ئۈچى كېسىپ تاشلانغان 10 ياپىراق بامبۇك يوپۇرمىقى دېگەن دورىلارنى ياراتمايتتى. ھېچبولمىغاندا قومۇش يىلتىزىنى بۇيرۇيتتى، بۇنى دەريا بويىغا بېرىپ كولاش توغرا كېلەتتى؛ ئۈچ يىل قىرو كۆرگەن شېكەر قومۇشنى ئاز دېگەندە ئىككى - ئۈچ كۈن ئىزدەش توغرا كېلەتتى. شۇنداق بولسىمۇ، ھەرھالدا ئاخىر تېپىلماي قالمايتتى.

خەقنىڭ گېپى - سۆزلىرىگە قارىغاندا، ئۇنىڭ كارامىتىمۇ مانا مۇشۇ يەردە ئىكەن. ئىلگىرىكى چاغلاردا بىر كېسەل ئادەم بار ئىكەنمىش، ئۇنىڭغا ھېچقانداق دورا شىپالىق بەرمەپتۇ، كېيىن يې تېيەنشى ھېكىم[85] دەمدۇ، بىر ھېكىم ئۇچراپ قاپتۇ، ئۇ ئىلگىرىكى كونا دورا قەغىزىگە بىر خىل سىڭدۈرگىنى، يەنى چىنار يوپۇرمىقىنىلا قوشۇپ قويۇپتۇ. ھېلىقى كېسەل ئادەم بۇنى ئىچىش بىلەنلا سەللىمازا بولۇپ كېتىپتۇ. «تېببابەت دېگەن سۆز ئىقبال دېگەن سۆز» مىش. شۇ ۋاقىت دەل كۈز ۋاقتى ئىكەن، چىنار بولسا كۈزنىڭ ئەلچىسى بولىدىكەن، ئىلگىرىكى تۈرلۈك دورىلار خىل كەلمەپتۇ، كېيىن كۈز پەسلىنىڭ مەجەزى بىلەن تەسىر ئۆتكۈزۈپتىكەن، مەجەز مەجەزىگە يېقىپ قاپتۇ. دېمەك... مەن بۇ گەپلەرنىڭ ماھىيىتىنى چۈشەنمىگەن بولسامۇ، ناھايىتى قايىل بولۇپ، كارامەت قىلىدىغان دورىلارنى تېپىش چوقۇم ئاسان بولمىسا كېرەك، ئەۋلىيا بولۇشنى تىلەيدىغان ئادەملەر ھەتتا بۇ يولدا جېنىنىمۇ پىدا قىلىپ، شۇنداق كارامەت قىلىدىغان دورىلار-

نى تېپىش ئۈچۈن تاغ ئىچىگىمۇ كىرسە كېرەك، دەپ ئويلايتتىم.

ئىككى يىل شۇنداق ئۆتتى، تېۋىپ بىلەن بارا - بارا تونۇش ھەتتا دوست بولۇپ قالدىم. دادامنىڭ ئىستىسقا كېسىلى كۈندىن - كۈنگە ئېغىرلىشىپ، ئورنىدىن تۇرالمايدىغان ھالغا بېرىپ قالاي دەپ قالدى؛ ئۇچ يىل قىرو كۆرگەن شېكەر قومۇشى دېگەندەك بىرنېمىلەرگە بولغان ئىخلاسىمىمۇ بارا - بارا كېتىپ قالدى، سىڭدۈرگىنى تېپىشقا ئىلگىرىكىدەك ھەپسىلەم قالمىدى. دەل شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھېلىقى تېۋىپ كېلىپ قالدى ۋە كېسەلنىڭ ئەھۋالىنى سورىغاندىن كېيىن ناھايىتى سەمىمىي ھالدا:

— قورسىقىمدا بار ئىلىمىنىڭ ھەممىسىنى ئىشلىتىپ بولىدۇم. بۇ يەردە چىن لىيەنخې دەيدىغان يەنە بىر ھېكىم بار، ئۇ مەندىن ئۇستا. شۇنى سايە قىلىپ، بىر پارچە خەت يېزىپ بېرەي، شۇنىڭغا كۆرسىتىپ بېقىڭلار، ھەرھالدا كېسىلىڭىزنىڭ ئەندىشە قىلغۇچىلىكى يوق، ئۇنىڭغا كۆرسەتسىڭىز تېخىمۇ تېز ئوڭلىنىپ كېتەلەيسىز، — دېدى.

شۇ كۈنى ھەممىزنىڭ كۆڭلى بىرئاز لەت يېگەن بولسىمۇ، يەنە ئىلگىرىكىدەكلا ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلىپ، تەختىراۋان بىلەن ئۆزىتىپ قويدۇق. ئۇ تېۋىپ ئۆيگە كىرگەندە، دادامنىڭ چىرايىنىڭ بۆلەكچە بولۇپ قالغانلىقىنى، دادامنىڭ باشقىلارغا، كېسەلدىن ساقىيىپ كېتىشكە كۆزۈم يەتمەيدۇ، دېگەندەك پاراڭلىرىنى قىلىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، ئۆزىنىڭ بۇ كېسەلنى ئىككى يىل داۋالاپ، قىلچىلىكمۇ مەنپەئەت بېرەلمىگەنلىكىنى، ئۇنىڭ ئۇستىگە تولىمۇ تونۇش بولۇپ قالغانلىقىنى ئويلاپ، بىرئاز خىجىل بولغان بولسا كېرەك. شۇنىڭ ئۈچۈن، بولالمىغان چېغىدا باشقا بىر ناتونۇشنى ئۆزىنىڭ ئورنىغا تونۇشتۇرۇپ، ئۆزى كېسەل بىلەن ئالاقىسىنى ئۈزۈش نىيىتىگە كەلگەن بولسا كېرەك. بۇنىڭدىن باشقا نېمە ئىلاجى بولسۇن؟ بۇ شەھەردە ئۇنىڭدىن باشقا راستىنلا

چېن لىەنخي دېگەن بىر داڭلىق تېۋىپ بار ئىدى. ئەتىسى شۇ چېن لىەنخېنى تەكلىپ قىلدۇق.

چېن لىەنخي كېسەل كۆرۈش ھەققىگە 1 تەڭگە 40 تىيىن ئالاتتى. لېكىن ئىلگىرىكى مەشھۇر تېۋىپنىڭ يۈزى دوملاق، خام سېمىز ئىدى، بۇنىڭ يۈزى بولسا سوزۇق، خام سېمىز. مانا بۇ تەرىپى زادىلا ئوخشاشمايتتى، بۇيرۇغان دورىلىرىمۇ ئوخشاشمايتى. ئىلگىرىكى مەشھۇر تېۋىپ بۇيرۇغان دورىلارنى بىرلا دورىپۇرۇشتىن تاپقىلى بولاتتى؛ بۇنىڭكىنى بولسا بىرلا دورىپۇرۇشتىن تېپىش بىرئاز تەس ئىدى، چۈنكى بۇ بىر پارچە دورا قەغىزىگە ھەرقاچان بىرەر خىل ئالاھىدە كۈملاچ، ئۈڭاق دورىلارنى، بىرەر خىل غەلىتە سىڭدۈرگىنى قوشۇپ قويۇاتتى.

قومۇشنىڭ يىلتىزى، ئۇچ يىل قىرو كۆرگەن شېكەر قومۇشى دېگەن نەرسىلەرنى ئۇ زادىلا بۇيرۇمايتتى. ئۇنىڭ دائىم بۇيرۇيدىغىنى «چېكەتكە — بىر جۇپ» ئىدى، گويا بويتاق بولۇپ قالغانلىرى قايتا ئۆيلەنسە ياكى تۇل قالغانلىرى قايتا ياتلىق بولسا ھەتتا دورا بولۇش سالاھىيىتىنىمۇ يوقتىپ قويىدىغاندەك. شۇڭا قۇرت ـ قوڭغۇزلارنىڭمۇ ئىپپەتلىكلىرى شىپا بولىدىغاندەك، ئۇنىڭ يېنىغا «ئەسلىي جۇپتى، ئەسلىي بىر ئۇۋىدىن چىققىنى بولسۇن» دەپ كىچىك ھەرپ بىلەن ئىزاھلاپ قويۇاتتى. لېكىن بۇ خىزمەت ماڭا تەس كەلمەيتتى، چىمەنباغقا كىرسەم، 10 جۇپنى تېپىشمۇ ئاسان ئىدى. ئۇلارنى يىپ بىلەن باغلاپ، قاياناپ تۇرغان سۇغا تىرىكلا تاشلايتتىم ـ دە، ئىش تۈگەيتتى. بىراق «پىڭدىمۇ 10 تۇپ» دېگىنىمۇ بار ئىدى، ئۇنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى ھېچكىم بىلمەيتتى، دورىپۇرۇشتىن، يېزىلىقلاردىن، دورا ـ دەرمەك ئەكېلىپ ساتىدىغانلاردىن، قېرىلاردىن، موللىلاردىن، ياغاچچىلاردىن سوراپ باقتىم، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بېشىنى چايقىشاتتى. ئاخىر ئاز ـ پاز گۇل تېرىپ قويۇشنى ياخشى كۆرىدىغان بىراقتىكى چوڭ تاغام ئېسىمگە چۈشتى ـ دە، يۈگۈرۈپ بېرىپ

سورىسام، دەرۋەقە ئۇ بىلىدىكەن، ئۇ تاغدىكى دەرەخلەرنىڭ تۈۋىدە بولىدىغان، خۇددى ئۇششاق مارجانغا ئوخشاش قىزىل مېۋە سالىدىغان كىچىك ئۆسۈملۈك ئىكەن، ئادەتتە ئۇ «چوڭماس» دەپ ئاتىلىدىكەن.

«ئىزدەپ يۈرۈپ تۆمۈر ئايىغىم تېشىلدى ۋە لېكىن ئاسانلا قولغا كەلدى» دېگەندەك، سىڭدۈرگە تېپىلدى، لېكىن «يىرتىق دۇمباق قۇملىقى» دەيدىغان ئالاھىدە بىر خىل قۇملاق دورا قالدى. «يىرتىق دۇمباق قۇملىقى» يىرتىلىپ كەتكەن دۇمباقنىڭ تېرىسىدىن تەييارلىنىدىكەن. ئىستىسقا كېسىلى «دۇمباق» دەپمۇ ئاتىلىدۇ، ئۇنىڭغا يىرتىق دۇمباقنىڭ شىپا بولۇشى تەبىئىي. مەنچىلىك خانىدانلىقنىڭ ئۆزلىرىگە ھۇجۇم قىلغان «پەرەڭ ئالۋاستى» لاردىن ئەنتىنى ئېلىش ئۈچۈن تەييارلىغان لەشكەرلىرىنى «يولۋاس، مالائىكە لەشكەر» — يولۋاس قوينى يەيدۇ، مالائىكە ئالۋاستى بەند قىلالايدۇ — دەپ ئاتىغانلىقىنىڭ سەۋەبىمۇ ئەنە شۇ، ئەپسۇسكى، ئۇنداق كارامەت دورا پۈتۈن شەھەر بويىچە بىرلا دورىپۇرۇشلۇق دۇكىنىدا سېتىلىدىكەن، ئۇ دۇكان بىزنىڭ ئۆيدىن بەش چاقىرىم كېلەتتى. لېكىن بۇنى تېپىش ئۈچۈن پىڭدىمۇنى ئىزدىگەندەك خۇپيانە ئىزدەشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ئىكەن، چېن لىەنخي ھېكىم دورا قەغىزىنى يېزىپ بولغاندىن كېيىن، بۇنى بىزگە تەپسىلي ئېيتىپ بەردى.

— مەندە بىر خىل قۇملاق دورا بار، — دېدى چېن لىەنخي ھېكىم بىر كۈنى، — تىلىڭىزغا تەگكۈزسىڭىز پايدا قىلىپ قېلىشى مۇمكىن، چۈنكى تىل بولسا يۈرەكنىڭ تارىسى... پۈلمۇ قىممەت ئەمەس، بىر قۇتىسى ئىككى تەڭگە...

دادام بىرئاز خىيال سۈرگەندىن كېيىن، بېشىنى چايقىدى.

— مېنىڭ دورىلىرىم ئانچە كار قىلمايدىغاندەك تۇرىدۇ، — دېدى چېن لىەنخي ھېكىم يەنە بىر كۈنى، — باشقىلارغا قارىتىپ باقسىڭىز بولارمىكىن، بىرەر پېشكەللىك بارمىكىنتاڭ... تېۋىپ

كېسەلگە سەۋەب قىلالايدۇ، تەقدىرگە سەۋەب قىلالمايدۇ، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ئەلۋەتتە، ئۇمۇ تەقدىر - ئىرادە...

دادام بىرئاز خىيال سۈرگەندىن كېيىن، بېشىنى چايقىدى.

مەملىكەت بويىچە داڭلىق ئۇستىلارنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپ كېتىۋاتقان ئادەمنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قالالايدىكەن — بىز دەرۋازىسى ئالدىدىن ئۆتكەن تېۋىپلارنىڭ دەرۋازىسى بېشىدا دائىم شۇنداق مەزمۇندىكى تاختىلارنى كۆرۈپ تۇراتتۇق. مانا ئەمدى ئۇلار بىرئاز يول قويىدىغان بولدى، ھەتتا تېۋىپنىڭ ئۆزىمۇ: «دوختۇر تاشقى كېسەلگە ئۇستا، تېۋىپ ئىچكى كېسەلگە» دەيدىغان بولدى. بىراق شۇ چاغلاردا S شەھىرىدە دوختۇر يوق ئىدى. دۇنيادا دوختۇر دېگەن نەرسىنىڭ بارلىقىنى ھېچكىممۇ خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمايتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن مەيلى ھەرقانداق كېسەل بولسۇن، شۇنىۋەن ھېكىم[86] نىڭ ئەۋرە - چەۋرە شاگىرتلىرى كۆتۈرە قىلىۋالاتتى. شۇنىۋەن زامانىسىدا تېۋىپ ۋە داخان دەپ ئايرىلمايدىكەنمىش، شۇڭا تاكى ھازىرغا قەدەر ئۇلارنىڭ شاگىرتلىرى كۆزبويىاپ كەلمەكتە، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇلار «تىل بولسا دىلنىڭ تارجىمىسى» دەپ كېلىۋاتىدۇ. جۇڭگولۇقلارنىڭ ھەتتا داڭلىق تېۋىپلارمۇ سەۋەب قىلالمايدىغان «تەقدىرى» ئەنە شۇ.

كارامەت قىلىدىغان قۇمىلاق دورىنى تىلغا تەگكۈزگىلى ئۇنىمىسا «پىشكەللىك» نىمۇ ئويلاپ تاپالمىسا، 100 نەچچە كۈن «يىرتىق دۇمباق قۇمىلىقى» نىلا يېگەندىن نېمە پايدا كېلەتتى؟ ئىستىسىقا يەنىلا يانمىدى، دادام ئاخىر دەمسىقما بولۇپ يېتىپ قالدى. چېنى لەيلەخى ھېكمىنى يەنە تەكلىپ قىلدۇق، بۇ نۆۋەت ئالاھىدە تەكلىپ قىلغاچقا، 10 تەڭگە تۆلىدۇق. ئۇ يەنە ئىلگىرىكىدەكلا پەرۋاسىز ھالدا بىر پارچە دورا قەغىزى يازدى، لېكىن يىرتىق دۇمباق قۇمىلىقىنى ئاللىقاچان توختىتىپ قويغانىدى، سىكىدۇرگىمۇ ئانچە مەنپەئەت قىلمىغانىدى. يېرىم كۈن ئاۋارە بولۇپ قاينات-

قان دورىنى ئىچۈرسەك، جاۋغىيىدىن ئېقىپ كەتتى.

شۇنىڭدىن تارتىپ چېنى لەيلەخى ھېكمىنى ئىزدىمەيدىغان بولدۇم. بەزىدە، كوچىدا ئۇچ نەپەر تەختىراۋانچى كۆتۈرۈپ ماڭىدىغان تەختىراۋاندا ئولتۇرۇپ ئۇچقاندەك كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپمۇ قالاتتىم. ئاڭلىشىمچە ئۇ ھازىرمۇ ساغلام ئىكەن، تېۋىپلىك قىلماچ، تېبابەتچىلىك توغرىسىدا قانداقتۇر ئىلمىي ژۇرنالمۇ چىقىرىپ، تاشقى كېسەللەرگىلا ئۇستا كەلگەن دوختۇرلۇققا قارشى كۈرەش قىلىۋېتىپتۇ.

جۇڭگو بىلەن ياۋروپا ئىدىيە جەھەتتە ھەقمۇقەتەن بىرئاز پەرق قىلىدۇ. ئاڭلىشىمچە، جۇڭگودىكى ئاتا - ئانىسىغا ئەقىدە قىلىدىغان ئادەملەر «ئۆزىنىڭ گۈناھىنىڭ كاساپىتى ئاتا - ئانىسىغا تېگىدۇ» غان چاغلاردا بىرنەچچە جىڭ ئادەمگىياھ سېتىۋېلىپ، ئاتا - ئانام يېرىم كۈن بولسىمۇ كۈنىنىڭ سېرىقىنى كۆرسۇن، دېگەن ئارزۇ بىلەن قاينىتىپ ئىچۈرىدىكەن. ماڭا تېببىي ئىلىمدىن دەرس بېرىدىغان ئوقۇتقۇچى دوختۇرلۇق كەسپىنى ئۆگەتكەندە، ساقايتقىلى بولىدىغانلارنى داۋالاپ ساقايتىش كېرەك، ساقايتقىلى بولمايدىغانلارنى ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلارغا ئۆلۈمنى بېرىش كېرەك، دەيتتى. لېكىن ئۇ ئوقۇتقۇچى دوختۇر ئىدى.

دادامنىڭ دېمى سىقىلىدىغان بولۇپ قالغىنىغا خېلى ئۇزۇن ۋاقىت بولۇپ قالدى، مەنمۇ خىرىلداپ ياتقىنىنى كۆرۈپ ناھايىتى بىئارام بولىدىغان بولدۇم، لېكىن ھېچقايسىمىز ياردەم بېرەلمەيتتۇق، بەزىدە: «پاتراق سىقىلىپ تۇگەشسىمۇ بوپتىكەن...» دېگەن خىيال خۇددى چاقماقتەك لىپ قىلىپ كۆز ئالدىمغا كېلەتتى، لېكىن شۇ ئاندىلا، بۇنداق خىيالنى ھارام، گۇناھ، دەپ ئويلايتتىم. شۇنداق بولسىمۇ يەنە بۇ خىيالنى توغرا دەپ بىلەتتىم، چۈنكى دادامغا ناھايىتى كۆيۈنەتتىم. ھەتتا ھازىرمۇ شۇنداق

خىيالدىمەن.

سەھەر ۋاقتى ئىدى، بىر ھويلىدا ئولتۇرىدىغان يەن تەتەي[87] كىرىپ كەلدى. ئۇ قائىدە - يوسۇننى ئوبدان بىلىدىغان ئايال ئىدى. ئۇ بىزگە، بىكار قاراپ ئولتۇرماسلىق كېرەك، دېدى - دە، دادامنىڭ ئېگىن - ئاياغلىرىنى يۆتكەپ قويدى؛ قەغەز پۇلنى ۋە «ئىسمىئەزەم»[88] دېگەن بىرنېمە پۈتۈلگەن قەغەزنى كۆيدۈرۈپ، ئۇنىڭ كۈلىنى قەغەزگە ئوراپ دادامنىڭ چاڭگىلىغا تۈتقۇزۇپ قويدى...

— توۋلا! داداڭنىڭ تىنىقى تۈگەي دەۋاتىدۇ! تېز قىچقىر! — دېدى يەن تەتەي.

— دادا! دادا! — دەپ توۋلىغىلى تۇردۇم.

— ئۇنلۈك قىچقىر! ئاڭلىمىدى. ۋاي بول، تېز قىچقىر!

— دادا! دادا!

دادامنىڭ ئارامىغا چۈشۈپ قالغان چىرايى بىردىنلا پۈرۈشۈپ كەتتى، ئۇ كۆزىنى سەل - پەل ئاچتى، ئاغرىقى بىرئاز تۈتقان بولسا كېرەك.

— قىچقىر! تېز قىچقىر! — يەن تەتەي مېنى ئالدىراتتى.

— دادا! !

— نېمە؟... ۋارقىرىماڭلار... ۋا ... — دادام پەس ئاۋاز بىلەن سۆزلىدى ۋە يەنە تېز - تېز خىرىلداشقا باشلىدى. بىرھازادىن كېيىن ئەسلىي ھالىغا كېلىپ، تىنچىپ قالدى.

— دادا! ! — تاكى دادامنىڭ نەپسى ئۈزۈلگۈچە توۋلاۋەردىم.

ئۆزۈمنىڭ شۇ چاغدىكى ئاۋازىم ھازىرمۇ قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ، ھەر قېتىم شۇ ئاۋازىمنى ئاڭلىغىنىمدا، بۇنى دادام ئالدىدا قىلغان ناھايىتى چوڭ گۇناھىم دەپ ئويلاپ قالىمەن.

ئۇششاق خاتىرىلەر[89]

يەن تەتەي ھازىر چوڭ ئانا بولۇپ قاپتۇ، بەلكىم ئانىكا بولۇپ قالغان بولۇشىمۇ مۇمكىن؛ ئۆز ۋاقتىدا ئۇ تېخى ياش ئىدى، ئۇنىڭ بار - يوق بىرلا ئوغلى بولۇپ، مەندىن ئۇچ - تۆت ياش چوڭ ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئوغلىغا باغرى تاش بولسىمۇ، باشقىلار-نىڭ بالىلىرىغا ياخشىلىق قىلاتتى، باشقىلارنىڭ بالىلىرى مەيلى ھەرقانداق چاتاق چىقىرىپ قويسىمۇ، ھەرگىز ئاتا - ئانىسىغا چېقىپ قويمايتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆيىدە ياكى ئۆيىنىڭ ئەتراپىدا ئويناشنى ياخشى كۆرەتتۇق.

بۇنىڭغا بىر مىسال كەلتۈرەي: قىش كۈنلىرى كۈپتىكى سۇ چىلىمدان مۇز تۇتقاندا، بىز سەھەردە كۆزىمىز چۈشۈش بىلەنلا ئېلىپ يېتىتۇق. بىر كۈنى شىنسى تەتەي[90] كۆرۈپ قېلىپ، «يېمەڭلار، قورسىقىڭلارنى ئاغرىتىدۇ!» دەپ توۋلىغانىدى. بۇنى ئانام ئاڭلاپ قاپتۇ، ئۇ يۈگۈرۈپ چىقىپ، ھەممىمىزنى تىللىدى ۋە يېرىم كۈندىن كۆپرەك ۋاقىت بىزنىڭ ئويىنىشىمىزغا يول قويمىدى. بىز بۇنىڭغا كىمنىڭ زامىن بولغانلىقى ئۈستىدە پەرەز قىلىپ، شىنسى تەتەي زامىن بوپتۇ، دېگەن خۇلاسىگە كەلدۇق - دە، شۇنىڭ بىلەن ئۇ تىلغا ئېلىنىسلا، ئۇنىڭ ھۆرمەتلىك ئىسمىنى ئاتىمايدىغان بولدۇق، ئۇنىڭغا «قورساق ئاغرىقى» دەپ لەقەم قو-يۇپ قويدۇق.

يەن تەتەي بولسا ئۇنداق قىلمايتتى، ئەگەر ئۇ بىزنىڭ مۇز يەۋاتقانلىقىمىزنى كۆرۈپ قالسا، مۇلايىمغىنا كۈلۈپ: «ھە، قې-نى، يەنە بىر پارچە يە. قېنى قايسىڭلار كۆپ يەيسىلەر» دەيتتى.

شۇنداق بولسىمۇ ئۇنىڭدىن رەنجىيدىغان يەرلىرىمىزمۇ بار ئىدى. خېلى بۇرۇن، مەن تېخى كىچىك ئىدىم، بىر كۈنى ئۇشتۇمتۇتلا ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپ قالدىم، ئۇ ئۆزىنىڭ ئېرى بىلەن كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرغانىكەن. مېنىڭ كىرىشىم بىلەنلا، ئۇ كىتابنى ماڭا كۆرسىتىپ: «قارا‌ڭ، مانا بۇ نېمە؟» دېدى. قارىسام، ئۇ كىتابقا ئۆي ـ ئىمارەت سىزىلغان، ئىككى ئادەم خۇددى سوقۇشۇۋاتقاندەك يالىڭاچلىنىپ تۇرۇپتۇ، لېكىن ئانچە ئوخشاشمايدۇ. تازا ئاڭقىرالماي تۇراتتىم، ئۇلار قاقاقلاپ كۈلدى، شۇنىڭ بىلەن خۇددى ناھايىتى بەك خورلانغاندەك خىجىل بولدۇم ـ دە، ئۇ يەرگە 10 نەچچە كۈن بارماي قويدۇم. 10 نەچچە ياشقا كىرىپ قالغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىرنەچچە بالا بىلەن بىللە پىرقىراپ مۇسابىقىلىشىپ تۇراتتۇق. يەن تەتەي يېنىمىزدا ساناپ بەردى: «ھە، 82! يەنە بىرنى پىرقىراڭ، 83! يارايسىز، 84!...» لېكىن پىرقىراۋاتقان ئاشياڭ بىردىنلا يىقىلىپ چۈشتى، ئۇنىڭ ھامما ئاچىسىمۇ كىرىپ كەلدى ـ دە، «قارا، يىقىلىپ چۈشۈپسەنغۇ؟ گېپىمنى قۇلىقىڭدا تۇتمايسەن. پىرقىرىما، پىرقىرىما دەپ ئېيتىپ تۇرسام...» دەپ سۆزلەپ كەتتى.

شۇنداق بولسىمۇ، بالىلار ئۇنىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئويناشنى ياخشى كۆرەتتى. ئەگەر ئۇسۇۋېلىپ بېشىنى ئىشىشتۇۋېلىپ، ئاندىن ئالدىغا بارىدىغان بولسا، ياۋاشراقلىرى بىر ـ ئىككى ئېغىز كايىپ، ئاندىن كېيىن دورا چېپىپ قويۇاتتى؛ يامانراقلىرى دورا سۈرتۈپ قويۇش بۇياقتا تۇرسۇن، پېشانىسىگە بىرنەچچىنى نوقۇپ قويۇاتتى ۋە تىللايتتى. لېكىن يەن تەتەي ھەرگىز تاپا ـ تەنە قىلماي، دەرھال ھاراققا ئۇپىنى چېلىپ، ئىشىشىغان يەرگە چېپىپ قويۇاتتى ۋە ئەمدى ئاغرىقى بېسىلىدۇ، ئەتە ـ ئۆگۈن تاتۇق بولۇپمۇ قالمايدۇ، دەيتتى.

دادام ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىن، مەنمۇ پات ـ پات

ئۇنىڭ ئۆيىگە بارىدىغان بولدۇم، بىراق بالىلار بىلەن ئويناش ئۇچۇن ئەمەس، يەن تەتەي ياكى ئۇنىڭ ئېرى بىلەن پاراڭلاشقىلى بارااتتىم. شۇ چاغلاردا خېلى كۆپ بىرنەرسىلەرنى، ئوقۇيدىغان، يەيدىغان نەرسىلەرنى ئالغۇم كېلەتتى، لېكىن پۇلۇم يوق ئىدى، بىر كۈنى شۇ ھەقتە گەپ بولغاندا، يەن تەتەي: «ئانىڭىزنىڭ پۇلىنى ئېلىپ خەجلەۋېرىڭ، ئۇمۇ سىزنىڭكىغۇ!» دېدى. ئانامنىڭ پۇلى يوق دېسەم، سوكە ـ سىرغىلىرىنى ئاچقىپ ساتسىڭىز مۇ بولىدۇ، دېدى. سوكە ـ سىرغىسى يوق دېسەم، «سەپسالمىغان ئوخشايسىز. ئىشكاپ غەلىسىنىڭ بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلىرىغا قارىسىڭىز، ھەرھالدا ئاز ـ پاز مەرۋايىت دېگەندەك بىرنەرسىلەر تېپىلىپ قالار...» دېدى.

بۇ سۆزلەر ماڭا غەلىتە تۇيۇلغانلىقتىن، ئۇنىڭ يېنىغا بارمايدىغان بولدۇم. لېكىن بەزىدە ئىشكاپنى ئېچىپ، ئوبدان ئاختۇرۇپ باققۇمۇ كېلەتتى. شۇنىڭدىن بىرەر ئاي ئۆتە ـ ئۆتمەيلا ئۆيدىكى نەرسىلەرنى ئوغرىلاپ چىقىپ سېتىپتۇ دېگەن گەپ قۇلقىمغا كىرىپ قالدى. بۇ گەپنى ئاڭلاپ خۇددى مۇزدەك سوغۇق سۇغا چۈشۈپ كەتكەندەك بولدۇم. بۇ گەپنىڭ نەدىن چىققانلىقى ماڭا مەلۇم ئىدى. ھازىرقى ۋاقتىم بولىدىغان بولسا، ماقالەمنى بېسىپ چىقىرىدىغان يەر بولىدىغانلا بولسا، شۇ سۆز ـ چۆچەكنىڭ يېغىرىنى ئېچىۋەتكەن بولاتتىم. لېكىن ئۇ چاغدا تولىمۇ ياش ئىدىم، سۆز ـ چۆچەكنى ئاڭلىسام، ھەتتا ئۆزۈمۇ راستىنلا گۇناھ قىلغاندەك، خەقنىڭ كۆزىگە تىكىلىپ قاراشتىن، ئانامنىڭ تەسەللىسىدىن قورقاتتىم.

خەير، ئۇنداق بولسا، كېتەيچۇ!

لېكىن، نەگە بارايلى؟ S شەھىرىدىكى ئادەملەرنىڭ چىرايىنى ئوبدان بىلمەن، ھەتتا ئۇلارنىڭ قورسىقىدىكىنىمۇ بىرئاز چۈشىنىمەن. ھەرھالدا باشقا بىرخىل ئادەتلەرنى، S شەھىرىدىكى ئادەم-

لەر نەپرەت قىلىدىغان ئادەملەرنى تاپاي، ئۇلار ھايۋان بولسىمۇ ياكى جىن - ئالۋاستى بولسىمۇ مەيلى. شۇ چاغلاردا پۈتۈن شەھەر-دىكىلەر يېڭى ئېچىلغان بىر مەكتەپنى يامان كۆرەتتى، ئۇ «جۇڭگو ۋە چەت ئەلچە مەكتەپ»[91] دەپ ئاتىلاتتى. ئۇنىڭدا خەنزۇ تىلىدىن باشقا، چەت ئەل تىلى ۋە ھېسابمۇ ئوقۇتۇلىدىكەن، لېكىن ئۇ ھەممە ئادەم نەپرەتلىنىدىغان بىر جاي بولۇپ قالغانىكەن؛ ئەۋلىيا ۋە ئەنبىيالارنىڭ كىتابلىرىنى پىششىق بىلىدىغان موللىلار «چاھار كىتاب»نىڭ ئىبارىلىرىدىن باگۇ[92] چە ماقالە يېزىپ، ئۇنىڭغا تەنمۇ قىلغانىكەن، ئۇلارنىڭ بۇ مەشھۇر ماقالىسى پۈتۈن شەھەرگە يېيىلغان، ھەممە ئادەم ئۇنى قىزىق پاراڭغا ئايلاندۇرۇۋالغانىكەن. مەن ئۇنىڭ مۇنداق بىسمىللاسىنلا بىلەتتىم:

«شۇيزى بەدەۋلەرگە: شيا ئىقلىمىنىڭ بەدەۋلەرنى ئۆزگەرتكەنلىكىنى ئاڭلىغانمەن، لېكىن بەدەۋلەرنىڭ شيا ئىقلىمىنى ئۆزگەرتكەنلىكىنى ئاڭلىماپتىكەنمەن دەپتىكەن. ھازىر ئەھۋال باشقىچە: قارلىغاچ تىللىقلارنىڭ زۇۋانىمۇ ئوبدان چىقىدىكەن...»

ئۇنىڭ ئاخىرىنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن، ئېھتىمال ھازىرقى ۋاقىتتىكى مىللىي تەۋەررۇكلەرنى قوغدىغۇچى ئۇلۇغ ئەربابلارنىڭ مۇلاھىزىلىرىدىن ئانچە پەرق قىلمىسا كېرەك. لېكىن مەنمۇ بۇ جۇڭگوچە - چەت ئەلچە مەكتەپتىن رازى ئەمەس ئىدىم، چۈنكى ئۇنىڭدا پەقەت خەنزۇ تىلى، ھېساب، ئىنگلىز تىلى ۋە فرانسۇز تىلىلا ئوقۇتۇلىدىكەن. خاڭجۇدىكى «ھەقىقەت» مەكتىپى[93] نىڭ دەرسلىرى خېلى پەيزىلىك بولسىمۇ، لېكىن ئوقۇش خىراجىتى كۆپ ئىكەن.

ئوقۇش خىراجىتى كەتمەيدىغان مەكتەپ نەنجىڭدا بار ئىكەن،

شۇنىڭ ئۈچۈن نەنجىڭغا قاراپ ماڭدىم. بىرىنچى قېتىم كىرگەن مەكتەپنىڭ[94] نېمىدەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى ھازىر ئېيتىپ بېرەلمەيمەن، قۇتۇلۇشتىن كېيىن بىر مەزگىل «چاقماق» مەكتىپى دەپ ئاتالغاندەك تۇراتتى، ئۇنىڭ ئىسمى «مالائىكە تۇماری»[95] دىكى «رەتلىك سەپ»، «رەتسىز سەپ» دېگەن سۆزلەرگە ئوخشاپ كېتەتتى. قىسقىسى، دەھلىز تامدىن كىرگەندىن كېيىنلا ئۇنىڭ 20 غۇلاچ ئېگىز موما ياغىچى ۋە تولىمۇ ئېگىز تۇرخۇنى كۆرۈنۈپ تۇراتتى. دەرسلىرىمۇ ئاددىي ئىدى، ھەپتىگە تولۇق تۆت كۈن ئىنگلىز تىلى ئۆتۈلەتتى؛[96] «It is a cat» «Is it a rat?». تولۇق بىر كۈن خەنزۇ تىلى ئۆتۈلەتتى: «موللام ئېيتىدۇرلەركى: يىن كاۋشۇ ھەقىقەتەن ئەقىدىلىك ۋاپادار ئادەم؛ ئۇنىڭ ئانىسىغا ۋاپا قىلغانلىقى جۇڭ ھەزرەتكىمۇ تەسىر قىلغان.»[97] تولۇق بىر كۈن خەنزۇچە ماقالە يازدۇراتتى: «ئۆزۈڭنى بىلسەڭ، ئۆزگىنىمۇ بىلسەڭ، ھەر جەڭدە غەلىبە قىلىسەن توغرىسىدا»، «يىن كاۋشۇ توغرىسىدا»، «بۇلۇت سۈمۈرغقا، شامال يولۋاسقا باقىدۇ توغرىسىدا»، «كۆكتاتنىڭ يىلتىزىنى يېيىلگەن ئادەمنىڭ قولىدىن ھەممە ئىش كېلىدۇ توغرىسىدا».

مەكتەپكە يېڭى كىرگەندە 3 - سىنىپنىڭ ئوقۇغۇچىسى بولۇش مۇمكىن ئىدى. ياتاقخانىدا بىر جوزا، بىر بەندىك، بىر كارىۋات بار ئىدى، كارىۋاتنىڭ ئاران ئىككى دانىلا تاختىيى بار ئىدى. ئالدىنقى ئىككى سىنىپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى باشقىچە بولۇپ، ئۇلارنىڭ ياتاقخانىلىرىدا ئىككىدىن جۈرا، ئىككىدىن بەندىك ياكى ئۈچتىن بەندىك، بىردىن كارىۋات بار ئىدى، كارىۋات تاختىسى ئۈچ ئىدى. دەرسخانىغا كىرگەندە قولتۇقىدا بىر دەستە قېلىن ۋە چوڭ ئەجنەبىيچە كىتابلار بولاتتى، ئۇلار ھەيۋەت ماڭاتتى، ئۇلارغا ئاران بىر نۇسخا «فرىمېر»[98] ۋە تۆت نۇسخا «زو چيۈمىڭ يىلنامىسى»[99] بار 3 - سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى تىكلىپ قارىيال-

خىش ئوچاق بار ئىكەن، ئوچاقنىڭ بېشىدا توغرىسىغا يېزىلغان «ئىملا ـ قەغەزلەرنى قەدىرلەيلى» دېگەن سۆز بار ئىكەن. ئەپسۇسكى، ھېلىقى غەرق بولۇپ كەتكەن ئىككىيلەننىڭ ئەرۋاھى كۆلچەكتىن مەھرۇم بولۇپ قالغاچقا، قايتا تىرىلىش ئۇچۇن ئىسقات بولىدىغانلارنى تاپالماي[101]، «جىن ـ ئەرۋاھلارنى بەند قىلغۇچى مەبۇد» ھازىر بولۇپ بۇتخانىدا ئولتۇرغان بولسىمۇ، ھەرقاچان بۇتخانىنىڭ سول تەرىپىدە ئايلىنىپ يۇرىدىكەن. مەكتەپ ئاچقان ئادەم ياخشى نىيەتلىك ئادەم بولسا كېرەك، شۇنىڭ ئۇچۇن ھەر يىلى 7 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۇنى بىرقانچە شەيخنى «يامغۇرلۇق كۇندە مەشىق قىلىدىغان مەيدان» غا «ئەپسۇن»[102] ئوقۇشقا تەكلىپ قىلىپ تۇرىدىكەن. قىزىل بۇرۇن، تۇلۇمەك سىمىز ۋە بەستلىك بىر شەيخ كۇلا كىيگەن ھالدا[103] تەسۋىرىنى سىيرىپ، دۇرۇت ئوقۇيتتى: «خىزىرۇ، پۇمىيخۇن! ئەنيىخۇن! ئەن! يى! خۇن[104]!!!»

مېنىڭ سابىق ساۋاقداشلىرىم ئەرۋاھلارنى بەند قىلغۇچى مەبۇد قولىدا توپتوغرا بىر يىل بەند بولغانىكەن، ئۇلار دۇرۇت ئوقۇيدىغان كۇنلەردىلا بىرئاز ياخشىلىققا ئېرىشىدىكەن — قانداق ياخشىلىق ئىكەنلىكىنى ئوبدان بىلمەيمەن. شۇنىڭ ئۇچۇن، ھەرقاچان شۇنداق كۇنلەردە، بىر ئوقۇغۇچى بولغان ئادەم ئۆزىگە پەخەس بولۇش كېرەك ئىكەن، دەپ ئويلاپ قالاتتىم.

قانداقتۇر بىر خىل قاملاشماسلىقنى ھېس قىلاتتىم، لېكىن بۇ قاملاشماسلىقنى سۇپەتلەپ بېرەلمەيتتىم. ھازىر ئومۇمەن يېقىنراق كېلىدىغان سۆزنى تاپتىم، «ئادەمنى بۇرۇقتۇرما قىلىدىغان ھاۋا قاپلاپ كەتكەن» دېسەم بولىدىغاندەك تۇرىدۇ. بۇ يەردىن كېتىشكە مەجبۇر بولدۇم. لېكىن كېيىنكى چاغلاردا كېتىشمۇ ئاسان بولماي قالدى، «پەزىلەتلىك ئالىيجاناب» مەجەز ئادەملەر سىزگە، ئادەم تىللايدىغان، ھەتتا تەكلىپنامىنىمۇ تىللايدىغان بو-

مايتتى. قولىدا ھېچ نەرسە بولمىغان تەقدىردىمۇ، خۇددى قىسقۇچ-پاقىغا ئوخشاش كېرىلىپ ماڭاتتى. تۆۋەن سىنىپتىكىلەر ئۇلارنىڭ كەينىدىن ماڭاتتى، ھەرگىزمۇ ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئۆتەلمەيتتى. ئەنە شۇنداق قىسقۇچپاقىغا ئوخشاش مەشھۇر جانابلار بىلەن ئايرىلىشىپ كەتكىنىمگە ھازىر ئۇزۇن بولدى، بۇنىڭدىن تۆت ـ بەش يىل ئىلگىرى مائارىپ ژازارىتىنىڭ سۇنۇق دېۋانىدا شۇنداق بىر قىياپەت كۆزۈمگە چېلىقىپ قالدى، لېكىن ئۇ جاناب «چاقماق» مەكتىپىدىن چىققان ئەمەس؛ دېمەك، قىسقۇچپاقا قىياپىتى جۇڭگودىمۇ خېلى ئومۇملىشىپ قاپتۇ.

كىشىنى زوقلاندۇرىدىغىنى موما ياغاچ. لېكىن ئۇنىڭ زوقلاندۇرۇشى «شەرقىي قوشنا» مىزدىكى «چىن شۇناس»[100] نىڭ ئېيتقىنىدەك، ئۇنىڭ «دىڭگىيىپ تۇرغان» لىقىدىن، قانداقتۇر بىر نەرسىنىڭ سىمۋولى بولغانلىقىدىن ئەمەس. بەلكى ئۇنىڭ ئېگىزلىكى، قاغا ۋە سېغىزغانلارنىڭ ئۇنىڭ قاپ بېلىدىكى قوندىقلارغا قونالايدىغانلىقى؛ ئەگەر ئۇنىڭ ئۇچىغا چىقىدىغان بولسىڭىز، يېقىندىكى ئارسلان تېغىنى، يىراقتىكى قايغۇسىز كۆلنى كۆرەلەيسىز، لېكىن راستىنلا شۇقەدەر يىراق يەرنى كۆرگىلى بولىدىغان ـ بولمايدىغانلىقى ھازىر ھەقىقەتەن ئېنىق ئېسىمدە يوق؛ ئۇنىڭ ئۇستىگە، خەۋپلىك ئەمەس، مۇمىنىڭ ئاستىدا تور بار، يېقىلىپ چۇشكەن تەقدىردىمۇ، خۇددى بېلىجان تورغا چۇشكەندەك بولىدۇ؛ تور يېيىپ قويۇلغاندىن كېيىن، بىرەر ئادەمنىڭ يېقىلىپ چۇشكەنلىكىنىمۇ ئاڭلىمىدىم.

ئىلگىرى ئوقۇغۇچىلارنىڭ سۇ ئۇزۇشنى ئۆگىنىشى ئۇچۇن تەييارلانغان بىر كۆلچەك بار ئىكەنمىش، ئۇنىڭدا ئىككى ياش ئوقۇغۇچى غەرق بولۇپ ئۆلگەنىكەن. مەن مەكتەپكە كىرگەن چاغ-لاردا تىندۇرۇۋېتىلگەن، ئۇنىڭ ئورنىغا كىچىككىنە بىر بۇتخانا سېلىنغانىكەن. بۇتخانىنىڭ يېنىدا قەغەزلەرنى كۆيدۇرىدىغان بىر

لۈپ قالدى، دەپ ياكى «مەشھۇر ئەرباب»[105] لارچە مىجەزگە كىرىۋالدى، دەپ ھەزىل قىلىشى مۇمكىن ئىدى. لېكىن ئۆز ۋاقتىدا بۇنىڭ كارايىتى يوق ئىدى، ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئالدىغان يارىدەم پۇلى بىرىنچى يىلدا ئاران ئىككى سەر تەڭگە ئىدى، دەسلەپكى ئۈچ ئايلىق سىناق مەزگىلىدە بولسا، پارچە خىراجەت ئۈچۈن 500 داچەن ئالالايىتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن، كان يولى مەكتىپىگە[106] ئىمتىھان بېرىشكە كېتىشىمگە قىلچە گەپ كەتمەيدىغان بولدى. ئېھتىمال كان يولى مەكتىپى بولسا كېرەك، ھازىر ئېسىمدە ئېنىق قالماپتۇ، دېپلومىمۇ قولۇمدا بولمىغاچقا، ئېنىقلاپ بېرىشىم تەخمۇ مۇمكىن ئەمەس. ئىمتىھانى قىيىن بولمىغاچقا ئۆتۈپ كەتتىم.

بۇ يەردە ئوقۇغىنىم Dermann, ئەمەس DieWeib, Itisacat Kind[107] بولدى. خەنزۇچىسى يەنىلا «يىن كاۋشۇ ھەقىقەتەن ئەقىدىلىك ۋاپادار ئادەم» دېگەندىن ئىبارەت بولدى، بىراق ئۇنىڭ ئوستىگە «باشلانغۇچ مەلۇماتلارنىڭ تەپسىرى»[108] قوشۇلدى. يەنە زىددىغان ماقالىلەرنىڭ ماۋزۇلىرىمۇ بىرئاز باشقىچە. مەسىلەن، «ئىشىكنى ساز قىلاي دېسەك، ئاۋۋال قورالىكنى ساز قىل توغرىسىدا»، بۇ ھەقتە ئىلگىرى ماقالە يازدۇرۇپ باقمىغانىدى.

يۇلاردىن باشقا، ئىلمىي ھېكمەت[109]، ئىلمىي زېمىن، ئىلمىي مەدەن... دېگەندەك ناھايىتى يېڭى - يېڭى دەرسلەر ئۆتۈلدى. لېكىن بۇ يەردە شۇنى ئىزاھلاپ قويايكى، كېيىنكى ئىككى ئىلىم يەر - زېمىن ۋە ئىبادەتخانىلارنىڭ مەدەن قوغۇراقلىرى، تاش لەۋھەلىرى توغرىسىدىكى بىرنەرسە ئەمەس، ھازىرقى گېئولوگىيە، مىنېرالوگىيە دېگەن ئىلىم. بۇ نەرسىلەرنى ئوقۇغاندا، تۆمۈر يول رېلىسلىرىنىڭ توغرىسىغا كەسمە يۇزىنى سىزىش بىرئاز قىيىن ئىدى، پاراللېل سىزىقلارنى سىزىش تېخىمۇ چاتاق ئىدى. لېكىن ئىككىنچى يىلى بىر جەدىت[110] زۇڭبەن[111] بولدى، ئۇ

پوچتا بىلەن ماڭغىنىدا دائىم «ئېقىم گېزىتى»[112] نى ئوقۇيتتى، خەنزۇ تىلىنىڭ ئىمتىھان سوئاللىرىنى ئۆزى چىقىراتتى، مۇئەللىملەرنىڭ چىقارغان سوئاللىرىغا ئانچە ئوخشاشمايتتى. بىر كۈنى «ۋاشىنگتون توغرىسىدا» دېگەن سوئالنى چىقارغانكەن، خەنزۇ تىلى مۇئەللىمى خىجىل بولغان ھالدا بىزدىن: «ۋاشىنگتون دېگەن قانداق نەرسە ئىكەن؟...» دەپ سورىدى.

يېڭى كىتابلارنى ئوقۇش ئادىتى ئەۋج ئېلىپ كەتتى، مەنمۇ جۇڭگودا «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيىسى»[113] دەيدىغان كىتاب بارلىقىنى بىلىۋالدىم، يەكشەنبە كۈنى شەھەرنىڭ جەنۇب تەرىپىگە بېرىپ سېتىۋالدىم، تاش مەتبەئىدە سوت قەغەزگە بېسىلغان قېلىن بىر كىتاب ئىكەن، نەرخى توپتوغرا 500 داچەن؛ ژاراقلاپ قارىسام، خۇشخەت بىلەن يېزىلغانكەن، ئۈنىڭدا گەپ مۇنداق باشلانغان:

«گېيكىسلى بىر ئۆيدە يالغۇز ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئۆيى لوندون شەھىرىنىڭ جەنۇبىدا بولۇپ، ئارقا تەرىپى تاغ، ئالدى تەرىپى دالا ئىدى، قاشاسىنىڭ سىرتىدىكى دۇنيا مانا مەن دەپ ئېنىق كۆرۈنەتتى. بىر كۈنى گېيكىسلى 2000 يىل بۇرۇنقى، رىم سەردارى قەيسەر[114] بۇ يەرگە كەلمەستىن ئىلگىرىكى ئەھۋاللارنى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى: بۇ يەرلەردە نېمىلەر بولغان بولغىيدى؟ بۇ يەرلەر تەبىئىي يارىتىلغان ھالدا بولسا كېرەك...»

پاھ! دۇنيادا گېيكىسلى دېگەن ئادەم ئۆز ئۆيىدە ئولتۇرۇپ، شۇنداق خىياللارنى سۈرگەنكەن - دە، ئۇنىڭ ئوستىگە قالتىس يېڭى خىيال ئىكەن - دە؟ كىتابنى قولۇمدىن چۈشۈرمەي ئوقۇۋەردىم، «مەخلۇقاتلارنىڭ رىقابىتى»، «تەبىئىي تاللىنىش» دېگەن گەپلەرمۇ بار ئىكەن، سۇقرات، ئەپلاتونمۇ بار ئىكەن، ئىستوئىت

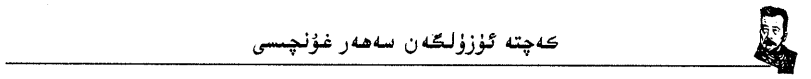

مۇ[115] بار ئىكەن. مەكتەپتە گېزىت ئوقۇش بۆلۈمىمۇ تەسىس قىلىنغانىدى، «ئېقىم گېزىتى» بۇ ياقتا تۇرسۇن، «تەرجىمە قىلىنغان كىتابلار مەجمۇئەسى»[116] مۇ بار ئىدى، بۇنىڭ مۇقاۋىسىدىكى كۆك رەڭدە بېسىلغان جاڭ لىيەنچىڭ[117] دېگەن ھەرپلەر كۆزگە ناھايىتى ئىسسىق كۆرۈنەتتى.

«بالام، بىرئاز يولدىن ئېزىۋاتىسەن، مانا ماۋۇ ماقالىنى ئوقۇ، كۆچۈرۈۋېلىپ ئوقۇ.» — ئۆز ئۇرۇقىمىزدىن بولغان پېشقەدەملەردىن بىرى ماڭا جىددىي قىياپەت بىلەن ئېيتتى ۋە بىر پارچە گېزىتنى قولۇمغا بەردى. ئۇنى قولۇمغا ئېلىپ قارىسام، «كەمىنىلىرى شۇي يىڭكۇي[118] تۆۋەنچىلىك بىلەن ئىلتىماس قىلىمەنكى...» دېگەن گەپلەر بار ئىكەن، ئۇ ماقالىدىكى سۆزلەر ھازىر ئېسىمدە قالماپتۇ، ئومۇمەن، كاڭ يۇۋېينىڭ قانۇننى ئۆزگەرتىش توغرىسىدىكى تەشەببۇسى ئۈستىدىن شىكايەت قىلىنغان ماقالە ئىدى. ئۇنى كەچۈرگەن - كەچۈرمىگەنلىكىمۇ ئېسىمدە يوق.

ئۆزۈمنىڭ يولدىن قانداق «ئازغان» لىقىمنىمۇ بىلەلمىدىم. بىكار بولۇپ قالغان چاغلىرىمدا ئاۋۇالقىدەكلا قورسىقىمغا نان، خاسىڭ، لازا يەپ، «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيىسى» نى ئوقۇپ يۈرۈۋەردىم.

شۇنداق بولسىمۇ، بىزدە ناھايىتى ئەنسىزلىك ۋاقىتمۇ بولۇپ ئۆتتى. مەكتەپكە كىرگىنىمىزنىڭ ئىككىنچى يىلى ئىدى، مەكتەپنى يېپىۋەتمەكچى بولۇۋاتىتۇ، دېگەن گەپنى ئاڭلاپ قالدۇق. بۇنىڭ ئەجەبلەنگۈچىلىكىمۇ يوق، چۈنكى، بۇ مەكتەپنى ئەسلىدە جياڭنەن - جياڭشى زۇڭدۇسى[119] (ئېھتىمال لېۋكۇنيى[120] بولسا كېرەك) چىكلۇڭسەن تېغىدىكى كۆمۈر كانىدا بەرپا قىلغان ئىكەن دەپ ئاڭلاپ، ئېچىشقا كىرىشكەنىكەن؛ مەكتەپ رەسمىي ئېچىلغاندا، كۆمۈر كان تەرەپ ئىلگىرىكى تېخنىكىنى ۋەزىپىسىدىن

قايتۇرۇۋېتىپ، ئۇنىڭ ئورنىغا ئىشتىن ئانچە خەۋىرى يوق بىر ئادەمنى قويۇپتۇ. بۇنىڭ سەۋەبى، بىرىنچىدىن، ئىلگىرىكى تېخنىكىنىڭ ماڭاشى تولىمۇ كۆپ ئىكەن؛ ئىككىنچىدىن، ئۇلار كۆمۈر كان ئېچىش ئانچە قىيىن بىر ئىش ئەمەس ئىكەن، دەپ ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر يىل بولماستىنلا، ھەتتا كۆمۈرنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنىمۇ بىلىشەلمەپتۇ، قازغان كۆمۈرى ئاران ئىككى دانە سۇ ناسوسىغىلا يېتىدىكەن، يەنى سۇنى ناسوس بىلەن تارتىپ چىقىرىۋېتىپ، ئاندىن كۆمۈر قازىدىكەن، قېزىپ چىقارغان كۆمۈرنى سۇنى تارتىپ چىقىرىۋېتىدىغان ناسوسقا ئىشلىتىدىكەن، دېمەك، ئالمىغان - بەرمىگەن بولۇپ چىقىدىكەن. كاندىن بەرىكەت بولمىغاچقا، كان يولى مەكتىپىنى ئېچىشنىڭمۇ ھاجىتى قالماپتۇ، لېكىن نېمە ئۈچۈندۇر، ئۇ چاغدا مەكتەپنى ياپمىدى. ئۇچىنچى يىلى خاڭغا چۈشۈپ قارىساق، ئەھۋال ناھايىتى خاراب؛ سۇ ناسوسلىرىغۇ ئايلىنىپ تۇرۇپتۇ، لېكىن خاڭدا يېرىم گەز سۇ يىغىلىپ قاپتۇ، ئۈستى تەرىپىدىنمۇ سۇ تامچىلاپ چۈشۈپ تۇرۇپتۇ، بىرنەچچە ئىشچى ئۇ يەردە خۇددى جىن - ئەرۋاھقا ئوخشاش تېپىرلاپ ئىشلەۋېتىپتۇ.

ھەممىمىز مەكتەپنى پۈتتۈرسەك بولاتتى، دەپ ئارزۇ قىلاتتۇق. لېكىن مەكتەپنى پۈتتۈرگەندىن كېيىن، خۇددى قانداقتۇر بىرنەرسىمىز چالا قالغاندەك كۆڭلىمىز يېرىم بولدى. موما ياغاچقا بىرنەچچە قېتىم يامىشىپ چىقىپتۇق، يېرىم ماتروس بولۇشقىمۇ لايىق ئادەم بولۇپ چىقالماپتۇق؛ بىرنەچچە يىل دەرس ئالدۇق، خاڭغىمۇ بىرنەچچە قېتىم چۈشتۇق، شۇ ھالىمىز بىلەن ئالتۇن، كۈمۈش، مىس، تۆمۈر ياكى رو قازالارمىزمۇ؟ ھەقىقەتەن بۇنىڭغا ئۆزىمىزنىڭمۇ كۆزى يەتمىدى، چۈنكى ئىش «ئىشىكنى ساز قىلاي دېسەك، ئاۋۇال قورالىكنى ساز قىل توغرىسىدا» نى يازغاندەك ئاسان ئەمەس. ئەرشكە 20 غۇلاچ چىقتۇق، تەختىسارىغا 20 غۇلاچ

كىردۇق. نەتىجىدە قولىمىزدىن ھېچ نەرسە كەلمىدى، ئالغان ئىلىم - بىلىمىمىز «يۇقىرىدا ئەرشكە چىققان، تۆۋەندە تەھتىسارا-غا چۈشكەن بولسامۇ، ھېچ نەرسىنى كۆرمىدىم»[121] دېگەندەك بولۇپ قالدى. ئەمدى پەقەت چەت ئەلگە بېرىشتىن باشقا يول قالمىدى.

چەت ئەلگە بېرىپ ئوقۇشقا مەنسەپدارلارمۇ رۇخسەت قىلدى، بەش ئادەمنى ياپونىيىگە ئەۋەتمەكچى بولدى. بۇلارنىڭ بىرى چوڭ ئانىسىنىڭ زار - زار يىغلاپ تۇرۇۋالغانلىقى ئۈچۈن بارماس بولدى، شۇنىڭ بىلەن تۆت كىشى قالدى. ياپونىيە جۇڭگوغا ئوخشاش-مايدۇ، قانداق تەييارلىق كۆرۈش كېرەك؟ بىزدىن بىر يىل ئىلگىرى مەكتەپنى پۈتتۈرگەن، ياپونىيىگىمۇ بېرىپ كەلگەن سابىق بىر ساۋاقدىشىمىز بار ئىدى. ئۇ بەزى ئەھۋالنى بىلىسە كېرەك دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭدىن سوراپ كۆرۈشكە باردۇق.

ئۇ سالماق بىلەن:

— ياپونىيىنىڭ پايپاقلىرىنى كىيگىلى بولمايدۇ، جۇڭگو پايپاقلىرىدىن كۆپرەك ئالغاچ بېرىش كېرەك. مېنىڭچە، قەغەز پۇلمۇ بولمايدۇ، ئېلىپ بارىدىغان پۇلۇڭلارنى ئۇلارنىڭ تەڭگىسىگە تېگىشىۋېلىڭلار، — دېدى.

تۆتىلىمىز، شۇنداق قىلايلى، دېدۇق. باشقىلار قانداق قىلىدىكىنتاڭ: مەن پۇلۇمنىڭ ھەممىسىنى شاڭخەيدە ياپون تەڭگىسىگە تېگىشۈۋالدىم، 10 جۇپ جۇڭگو پايپىقى — ئاق پايپاقمۇ ئېلىۋالدىم.

كېيىنچۇ؟ كېيىن كاستۇم ۋە بەتنىكە كىيىش توغرا كەلدى، جۇڭگو پايپىقىنىڭ لازىمى بولمىدى. بىر دوللارلىق ياپون تەڭگىسى ئاللىقاچان ئۆتمەس بولۇپ قالغانىكەن، ئۇنى زىيىنىغا يېرىم دوللارلىق تەڭگە ۋە قەغەز پۇلغا تېگىشتىم.

10 - ئاينىڭ 8 - كۈنى

تېڭىپ ئەپەندى[122]

توكيودىمو شۇنداق. شاڭيې[123] نىڭ جېنەستە گۈللىرى تازا پورەكلەپ ئېچىلغان چاغلاردا كۆز سېلىپ قارايدىغان بولسىڭىز، ئۇز گۈللەر بەئەينى قىپقىزىل بۇلۇتقا ئوخشايدۇ، لېكىن شۇ گۈل-لەرنىڭ ئاستىدىمۇ تېز پۈتتۈرۈش سىنىپى[124] دا ئوقۇش ئۈچۈن «مەنچىڭ دۆلىتىدىن بارغان ئوقۇغۇچىلار»نى توپ - توپى بىلەن كۆرىسىز، ئۇلارنىڭ ئوقۇغۇچى شەپكىسىنى چوقچايتىپ تۇرغان ئۇرۇمە چاچلىرى گويا فۇشى تېغىغا[125] ئوخشايتتى. چاچلىرىنى تۇگۇۋالمايدىغانلىرىمۇ بولاتتى، ئۇلار چاچلىرىنى سىلىق تارىۋالاتتى، شەپكىسىنى ئېلىۋەتسە، ئەينەكتەك يالتىراپ تۇراتتى، خۇددى قىزلارنىڭ سېكىلەكلىرىگە ئوخشاش، تۆۋىدىن بوغۇۋشۇپمۇ ئالاتتى، ھەقىقەتەن باشقىچە پەيزىلىك تۇراتتى.

جۇڭگولۇق ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ ھۇجرىلىرىغا بىر-نەچچە كىتاب سېتىۋېلىپ قويۇلغانىدى، بەزىدە شۇ ھۇجرىلارغىمۇ كىرىپ ئولتۇراتتۇق. چۈش ۋاقتى بولۇپ قالغان بولسا، ئۇيۇشمە-نىڭ ياۋروپاچە ئۆيلىرىدە بىردەم - يېرىمدەم ئولتۇرۇشقىمۇ بولاتتى. لېكىن كەچقۇرۇنلۇقى شۇ ئۆيلەرنىڭ بىرىدىن تاق - تۇق قىلىپ چېقىپ تۇرىدىغان ئاۋاز قۇلاقنى يارىتتى، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆي تاماكا تۈتۈنى بىلەن تولۇپ كېتەتتى. ۋەزىيەتتىن خەۋىرى بار ئادەملەردىن سورايدىغان بولسىڭىز، «تانسا ئۆگىنىۋاتىدۇ» دەپ جاۋاب بېرەتتى.

باشقا جايغا بېرىپ باقساق قانداق؟

مەن شىيەنتەيدىكى[126] تېببىي تېخنىكومغا قاراپ ماڭدىم،

توكيودىن يولغا چىقىپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا بىر ئۆتەڭگە باردىم، قارد-
سام «رىمولى» دېگەن سۆز يېزىقلىق تۇرۇپتۇ. نېمە ئۈچۈندۇر،
شۇ ئىسىم ھازىرمۇ يادىمدا تۇرۇپتۇ. ئاندىن قالسا، شۇيخۇ[127]
مۇ ئىسىمىدە بار، ئۇ يەر مىڭ خانىدانلىقى دەۋرىدىكى مۇسا-
پىر جۇ شۇنشۇي ئېپەندى ۋاپات بولغان يەر[128] ئىكەن. شىيەنتەي
كىچىككىنە بىر شەھەر ئىكەن؛ قىشتا قاتتىق سوغۇق بولىدىكەن؛
ئۇ يەرگە جۇڭگولۇق ئوقۇغۇچىلار بارماپتىكەن.

ھەرقانداق نەرسە ئازلىقىدىن ئەزىز بولسا كېرەك. بېيجىڭ-
نىڭ بەسىيى جەجيانىڭغا بېرىپ قالسا، ئۇنىڭ كۆتىكىگە قىزىل
شوينا باغلاپ، مېۋە دۇكانلىرىغا «ئەزىز» لەپ ئېسىشىپ قويىاتتى؛
فۇجيەننىڭ يېكەنلىرى بېيجىڭغا بېرىپ قالسا، ئۇنى «ئەجدىھا
تىللىق رەيھان» دەپ قەدىرلەپ، پارنىكلارغا ئەكىرىپ قويۇشاتتى.
مەنمۇ شىيەنتەيگە بارغىنىمدا شۇنداق ئەزىز - قەدىرلىك بولۇپ
قالدىم، مەكتەپ مەندىن ئوقۇش خىراجىتى ئالمىغانلىقىڭ ئۈستىگە،
بىرنەچچە خىزمەتچى مېنىڭ يېمەك - ئىچمەك ۋە يېتىپ - قوپۇ-
شۇمغا ناھايىتى غەمخورلۇق قىلدى. ئىلگىرى تۇرمىنىڭ يېنىدىكى
بىر سارايغا چۈشكەنىدىم، قىشنىڭ ئەمدىلا كىرىشى بىلەن سوغۇق
چۈشۈپ كەتتى، شۇنداق تۇرۇقلۇق پاشا يەنىلا كۆپ ئىدى، شۇڭا
بۈيۈمنى يوتقان بىلەن، بېشىمنى چاپانلىرىم بىلەن ئوراپ، نەپەس
ئېلىش ئۇچۇن پەقەت بۇرنۇمنىڭ ئىككى تۆشۈكىنىلا ئوچۇق قويۇپ
ياتىدىغان بولدۇم. پاشىلار ئەنە شۇ تىنماي نەپەس ئېلىپ تۇرغان
يەرگە تۈمشۇقىنى تېقىشقا ئىلاجسىز قالغاچقا، خاتىرجەم ياتىدىغان
بولدۇم. تاماقمۇ يامان ئەمەس ئىدى. لېكىن قايسىبىر ئەپەندى
ماڭا: بۇ سارايدا مەھبۇسلارغىمۇ تاماق تەييارلايدۇ، ئۇ يەردە تۇرۇ-
ۋېرىشىڭىز مۇۋاپىق ئەمەس، دەپ قايتا - قايتا سۆزلەۋەردى.
سارايىنىڭ مەھبۇسلارغىمۇ تاماق تەييارلاپ بېرىدىغانلىقىنى ئۆزۈم
بىلەن مۇناسىۋەتسىز، دەپ ئويلىغان بولساممۇ، لېكىن ھېلىقى

ئەپەندىنىڭ رايىنى ياندۇرماسلىق ئۈچۈن، باشقا مۇۋاپىق بىر جايىنى
ئىزدەشكە مەجبۇر بولدۇم، شۇنىڭ بىلەن باشقا بىر سارايغا كۆچۈپ
كەتتىم. ئۇ يەر تۇرمىدىن خېلى يىراق ئىدى، بىراق ھەر كۈنى
ئادەمنىڭ گېلىدىن نېرى يۇتسا بېرى كېلىپ تۇرىدىغان، قەلەم
قىلىنغان ياڭيۇ شورپىسىنى ئىچىشكە مەجبۇر بولۇپ قالدىم.

شۇنىڭدىن تارتىپ، بىرمۇنچە يات ئەپەندىلەرنى كۆردۈم، بىر-
مۇنچە يېڭى دەرسلەرنى ئاڭلايدىغان بولدۇم. ئاناتومىيە دەرسىنى
ئىككى پروفېسسور ئۆتەتتى، دەسلەپتە سۆڭەك ئىلمىدىن دەرس
ئۆتتى. شۇ دەرسكە قارامتۇل كەلگەن ئورۇققىنا بىر ئەپەندى
كىردى؛ شاپ بۇرۇت، كۆزەينەك تاقىغان بۇ ئەپەندىنىڭ قولتۇقىدا
چوڭ - كىچىك بىر دەستە كىتاب بار ئىدى. ئۇ كىتابلىرىنى
مۇنبەرگە قويۇپ، ئالدىرمايدىغان، ناھايىتى سالماقلىق ئاۋازى
بىلەن ئوقۇغۇچىلارغا ئۆزىنى تونۇشتۇردى:

«مەن بولسام تېڭيې يەنجيۇلاڭ[129] دېگەن كىشى...»

ئاردىدا ئولتۇرغانلاردىن بىرنەچچىسى كۈلدى. تېڭيې ئاناتومە-
يىنىڭ ياپونىيىدىكى تەرەققىيات تارىخىنى، ھېلىقى چوڭ - كە-
چىك كىتابلارنىڭ دەسلەپتىن تارتىپ تاكى ھازىرغىچە شۇ ئىلىم
توغرىسىدا چىققان ئەسەر ئىكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇ
كىتابلارنىڭ دەسلەپكى بىرنەچچىسى شىراز باغلانغان كىتابلار ئى-
كەن؛ جۇڭگونىڭ تەرجىمە قىلغانلىرىدىن كۆچۈرۈپ باسقانلىرىمۇ
بار ئىكەن، ئۇلارنىڭ يېڭى مېدىتسىنانى تەرجىمە قىلىش ۋە تەتقىق
قىلىش تارىخى جۇڭگودىكىدەك كونا ئەمەس ئىكەن.

ئارقىدا ئولتۇرۇپ كۈلگەنلەر ئۆتكەن ئوقۇش يىلىدا ئىمتىھا-
دىن ئۆتەلمەي قالغان ئوقۇغۇچىلار ئىكەن، ئۇلار بۇ مەكتەپكە
كىرگىنىگە بىر يىل بولغانلىقتىن تۇرلۇك رىۋايەتلەرنى ئوبدان
بىلمەيكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار يېڭى ئوقۇغۇچىلارغا ھەربىر
پروفېسسورنىڭ تارىخىنى سۆزلەپ بەردى. ئۇلارنىڭ ئېيتىشچە،

تېكچې ئەپەندى كىيىملىرىنى ناھايىتى پەلىپەتىش كىيىدىكەن، بەزىدە گالستۇكىنىمۇ تاقاشنى ئۇنتۇپ قالىدىكەن؛ قىش كۈنلىرى بىرلا كونا پەلتو بىلەن دۇگدىيىپ يۈرىدىكەن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە پويىزغا چىققىنىدا، ھەتتا پويىز خادىملىرى ئۇنى يانچۇقچى بولسا كېرەك، دەپ گۇمان قىلىپ، يولۇچىلارغا پەخەسرەك بولۇشنىمۇ تاپشۇرغانىكەن.

ئۇلارنىڭ سۆزلىرى راست بولسا كېرەك، ئۇنىڭ قايسىبىر كۈنى دەرسخانىغا گالستۇك تاقىماي كىرگەنلىكىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم.

بىر ھەپتە ئۆتتى، شەنبە كۈنى بولسا كېرەك، ئۇ ئۆز ياردەمچىسى ئارقىلىق مېنى چاقىرتىپتۇ. تەتقىقات بۆلۈمىگە كىرسەم، ئۇ ئادەم سۆڭەكلىرى ۋە بىرمۇنچە يەككە - يەككە باش سۆڭەكلىرى ئارىسىدا ئولتۇرۇپتۇ — ئۇ شۇ كۈنلەردە باش سۆڭەكلىرىنى تەتقىق قىلىۋاتقانىكەن، كېيىن مەكتېپىمىزنىڭ ژۇرنىلىغا بىر پارچە ئىلمىي ماقالىسى بېسىلدى.

— مېنىڭ دەرسلىرىمنى خاتىرىلىيەلەمدىكەنسىز؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— خاتىرىلىيەلەيدىكەنمەن.

— قېنى ئەكېلىڭ، كۆرۈپ باقاي.

خاتىرىلەپ يازغان دەرسلىرىمنى بەردىم، ئېلىپ قالدى، ئىككى - ئۈچ كۈندىن كېيىن قايتۇرۇپ بەردى ۋە بۇنىڭدىن كېيىن ھەر ھەپتىسىگە بىر قېتىم كۆرسىتىپ تۇرۇشۇمنى تاپشۇردى. قايتۇرۇۋالغاندىن كېيىن، قاراپ ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالدىم ۋە ھەم خىجىل بولدۇم، ھەم مىننەتدار بولدۇم. ئەسلىدە مېنىڭ دەرستىن يازغان خاتىرىلىرىمنى باشتىن - ئاياغ كۆرۈپ چىقىپ، قىزىل قەلەم بىلەن تۈزىتىپتۇ، چالا تاشلىنىپ قالغان بىرمۇنچە يەرلىرىنى تولدۇرۇش بىلەنلا قالماستىن، ئىملا خاتالىقلىرىنىمۇ بىر - بىر-

لەپ توغرىلاپ قويۇپتۇ. تاكى ئۇ ئۆتۈۋاتقان سۆڭەك ئىلمى، قان تومۇرى ئىلمى، نېرۋا ئىلمى دېگەن دەرسلەر تۈگىگۈچە شۇنداق داۋام قىلدى.

ئەپسۇسكى، ئۇ چاغدا مەن ئانچە تىرىشمايتتىم، بەزىدە ئۆز مەيلىمگە تولىمۇ بېرىلىپ كېتەتتىم. تېخىچە ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، بىر كۈنى تېكچې ئەپەندى مېنى ئۆزىنىڭ تەتقىقات بۆلۈمىگە چاقىرىپ كىرىپ، مېنىڭ دەرستىن خاتىرىلەپ كۆچۈرگەن بىر رەسىمنى — بىلەك قان تومۇرلىرىنىڭ رەسىمىنى كۆرسىتىپ، مۇلايىملىق بىلەن:

— قاراڭ، مانا بۇ قان تومۇرىنىڭ ئورنىنى بىرئاز يۆتكىۋېتىپسىز. دۇرۇس، مۇشۇنداق يۆتكەلسە ھەقىقەتەن چىرايلىقراق كۆرۈنىدۇ، بىراق ئاناتومىيە رەسىملىرى تەسۋىرىي سەنئەت ئەمەس، ئەينەن نەرسە شۇنداق ئىكەن. ئۇنى ئۆزگەرتەلمەيمىز. ھازىر تۈزىتىپ قويدۇم، بۇنىڭدىن كېيىن پۈتۈنلەي دوسكىدىكىدەك سىزىڭ، — دېدى.

لېكىن قايىل بولمىدىم، ئاغزىمدا خوپ دېگەن بولسامۇ، كۆڭلۈمدە: «مېنىڭ سىزغىنىمدا ئەيىب يوق؛ ئەينى ئەھۋالنىڭ قانداقلىقىنى ئۆزۈم بىلىمەن - دە» دەپ ئويلىدىم.

يىللىق ئىمتىھان تۈگىگەندىن كېيىن، يازنى توكيودا ئۆتكۈزدۈم. كۈزنىڭ كىرىشى بىلەن مەكتەپكە قايتىپ بارسام، ئىمتىھان نەتىجىسىز ئېلان قىلىنىپتۇ، 100 دىن ئارتۇق ساۋاقداشلىرىم ئىچىدە ئوتتۇرا ھال نەتىجە ئاپتىمەن، دېمەك، ئىمتىھاندىن ئۆتۈپتىمەن. شۇنىڭدىن كېيىن تېكچې ئەپەندى ئاناتومىيە ئەمەلىيىتىدىن ۋە جۈزئىي ئاناتومىيىدىن دەرس بېرىدىغان بولدى.

ئاناتومىيە ئەمەلىيىتى دەرسىنىڭ باشلانغىنىغا بىر ھەپتە بولغان بولسا كېرەك، ئۇ مېنى يەنە چاقىرىپ، ناھايىتى خۇرسەن بولغان ھالدا، يەنىلا ئىلگىرىكىدەك ناھايىتى سالماقلىق ئاۋازى

بىلەن:

— جۇڭگولۇقلار جىن - ئەرۋاھقا ناھايىتى ئىخلاس قىلىدۇ، دەپ ئاڭلىغانىدىم، شۇڭا سىزنى جەسەتنى يېرىشقا ئۇنىماسمىكىن دەپ ئەندىشە قىلغانىدىم. ئەمدى ھەرھالدا كۆڭلۈم تىندى، سىزدە ئۇنداق ئەھۋال يوق ئىكەن، — دېدى.

لېكىن ئۇنىڭ مېنى ناھايىتى تەڭلىكتە قالدۇرغان چاغلىرىمۇ بولدى. ئۇ جۇڭگودا ئاياللارنىڭ پۇتىنى بوغىدىغانلىقىنى ئاڭلىغانىكەن، لېكىن تەپسىلىي بىلمەيدىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن قانداق بوغىدىغانلىقىنى، پۇت سۆڭەكلىرىنىڭ قانداق غەلىتە شەكىلگە كىرىپ قالىدىغانلىقىنى مەندىن سوراپ قالدى ۋە:

— ھەرھالدا كۆرگەندىن كېيىن بىلگىلى بولسا كېرەك. زادى قانداق گەپ؟— دېدى ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ.

بىر كۈنى ئوقۇغۇچىلار ئۇيۇشمىسىنىڭ سىنىپىمىزدىكى كادىرلىرى دەرستىن يازغان خاتىرىلىرىمنى كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن مېنىڭ ياتقىمغا كىرىپ كەلدى. ئۇلارغا ئېلىپ بېرىۋىدىم، بىر قۇر ۋاراقلاپ قويدى - دە، ئەكەتمىدى. لېكىن ئۇلار قايتىپ كەتكەندىن كېيىن، خەت توشۇغۇچى ناھايىتى قېلىن بىر پارچە خەتنى ئەكىردى. كونۋېرتنى ئېچىپ قارىسام، ئۇنىڭ بىرىنچى جۈملىسى: «توۋا قىل!» دېگەن گەپ ئىكەن.

بۇ «ئىنجىل» دىكى ئىبارە بولسا كېرەك، لېكىن بۇ ئىبارىنى تولستوي[130] يېقىندا نەقىل كەلتۈرگەن. شۇ چاغلاردا ياپونىيە - روسىيە ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش[131] بولۇۋاتاتتى، شۇڭا تولستوي بوۋاي روسىيە ۋە ياپونىيە پادىشاھلىرىغا خەت يېزىپ، خېتىنىڭ بىرىنچى جۈملىسىدە ئەنە شۇ سۆزنى ئىشلەتكەنىكەن، ياپونىيە گېزىتلىرى ئۇنى ھۆرمەتسىزلىك قىلدى دەپ قاتتىق ئەيىبلىگەن. ۋەتەنپەرۋەر ياشلارمۇ غەزەپلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن كۆڭلىدە ئۇنىڭ تەسىرىنى ئاللىقاچان قوبۇل قىلغان. خەتتە ئۇنىڭدىن كېيىن-

كى گەپلەر ئومۇمەن مۇنداق: ئۆتكەن يىلدىكى ئاناتومىيە دەرسىدىن ئېلىنىدىغان ئىمتىھان سوئاللىرىغا تېگىپ ئەپەندى بەلگە قويۇپ قويغانمىش، مەن ئۇ بەلگىلەرنى دەرستىن يازغان خاتىرىلىرىمگە قويۇلغان شۇ بەلگىلەردىن ئالدىن بىلىۋالغانمىشمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن شۇنداق نەتىجە ئالالىغانمىشمەن.

خەتنىڭ ئاخىرىغا يوشۇرۇن نامىلار يېزىلغان.

شۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى بولۇپ ئۆتكەن بىر ۋەقە ئەنە شۇ خەتنى كۆرۈش بىلەن كۆز ئالدىمغا كەلدى. سىنىپداشلار يىغىنى ئېچىش ئۈچۈن، ئۇيۇشما كادىرلىرى دوسكىغا بىر ئېلان چىقارغانىكەن، ئۇ ئېلاننىڭ ئاخىرىدا «يىغىنغا ھېچكىم قالماي تولۇق قاتناشسۇن» دېگەن سۆز بار ئىدى. يەنە كېلىپ ھېلىقى «قالماي» دېگەن سۆزنىڭ يېنىغا تەكتىلەش بەلگىسىمۇ قويۇلغان. مەن شۇ چاغدا ھېلىقى تەكتىلەش بەلگىسىنىڭ قويۇلغانلىقىغا ئەجەبلىنىپ كۈلگەن بولسامۇ، پەرۋا قىلمىغانىدىم. لېكىن مەن ئەمدى شۇ سۆزنىڭ ماڭا تەگكۈزۈلگەنلىكىنى، ئوقۇتقۇچى يوشۇرۇپ قالماي تىنىپ قويغان سوئاللارنى بىلىۋالغان دەپ ماڭا ئىما قىلىنغانلىقىنى پەملەپ قالدىم.

شۇنىڭ بىلەن بۇ ۋەقەنى تېگىپ ئەپەندىگە ئېيتتىم؛ مەن بىلەن ئوبدان سىرداش بولۇپ يۈرگەن بىرنەچچە ساۋاقداشنىڭمۇ بۇ ئىشقا قورسىقى كۆپتى، ئۇلار مەن بىلەن بىللە بېرىپ، ئۇيۇشما كادىرلىرىنىڭ يوقلاڭ باھانە بىلەن يولسىزلارچە تەكشۈرگەنلىكىنى ئەيىبلىدى ۋە ئۇلارنىڭ تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى ئېلان قىلىشىنى تەلەپ قىلدى. ئاخىر، بۇ ئۆسەك سۆزلەر يوقلىپ كەتتى، كادىرلارمۇ ھېلىقى يوشۇرۇن ئىسىملىك خەتنى قايتۇرۇۋېلىش يولىدا جىق ھەرىكەت قىلدى. ئاخىرىدا مەن تولستويچە خەتنى ئۆزلىرىگە قايتۇرۇپ بەردىم.

جۇڭگو ئاجىز دۆلەت، شۇنىڭ ئۈچۈن «جۇڭگولۇقلارنىڭ ئىق-

تىدارسىز بولۇشى تەبىئىي، ئۇلارنىڭ 60 تىن يۇقىرى نومۇر ئېلىشى ئۆزلىرىنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس - دە! بۇ ھەقتە ئۇلارنىڭ گۇمانلانغانلىقىمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس.

لېكىن، كېيىن جۇڭگولۇقلارنىڭ ئېتىلغانلىقىنى كۆرۈش ما-ڭا نېسىپ بولۇپ قالدى. ئىككىنچى يىلى بىزگە باكتېرىئولوگىيە دەرسى كىرگۈزۈلدى، باكتېرىيىنىڭ شەكلى پۇتۇنلەي كىنو بىلەن كۆرسىتىلەتتى، بۇ دەرس بىردەم ئۆتۈلۈپ، بىر يەرگە بارغاندىن كېيىن، تېخى دەرستىن چۈشمەي تۇرۇپلا، ئېقىم مەسلىلىرىگە دائىر فىلىملەر قويۇلاتتى؛ ئەلۋەتتە، بۇلارنىڭ تولىسى ياپونىيە-نىڭ روسىيىدىن غالىب كەلگەنلىكىنى تەسۋىرلەيدىغان فىلىملار ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇلارغا جۇڭگولۇقلارمۇ قىستۇرۇلۇپ قالاتتى؛ روسىيىلىكلەرگە جاسۇس بولغان، ياپونىيە قوشۇنلىرى-نىڭ قولىغا چۈشۈپ قېلىپ، ئېتىپ ئۆلتۈرۈش جازاسىغا مەھكۇم بولۇپ قالغانلار؛ ئۇلارنىڭ ئەتراپىغا ئولىشىپ قاراپ تۇرغانلارمۇ جۇڭگولۇق؛ دەرسخانىدا مەنمۇ بار.

«ياشاپ كەت!» ئۇلار چاۋاك چېلىشىپ تەنتەنە قىلىشاتتى.

بۇنداق تەنتەنە سادالىرى ھەربىر فىلىمنى كۆرگەندە ئۇچراپ تۇراتتى، لېكىن بۇ سادا مېنىڭ قۇلقىمغا تاش ئۇرغاندەك تېگەتتى. كېيىن جۇڭگوغا قايتىپ كەلگىنىمدە، شۇنداق ئېتىشقا مەھكۇم بولغان گۇناھكارلارنىڭ تاماشىسىنى قىلىپ تۇرغان ئادەملەرنى، ئۇلارنىڭمۇ خۇددى مەستلەردەك ھۇزۇر قىلىپ تۇرغانلىقىنى كۆردۈم — ئەستاغپۇرۇللا، بۇنىڭغا نېمە ئامال بولسۇن! — لېكىن شۇ چاغ ۋە شۇ يەردە مېنىڭ پىكرىم ئۆزگەردى.

ئىككىنچى ئوقۇش يىلىمىز ئاخىرلاشقاندا، تېڭىپ ئەپەندىنىڭ ئالدىغا بېرىپ، مېدىتسىنانى ئوقۇمايدىغانلىقىمنى ۋە شىيەنتەيدىن كەتمەكچى بولۇۋاتقانلىقىمنى ئېيتتىم. ئۇنىڭ چىرايىدا بىرئاز مە-يۈسلۇك ئالامىتى پەيدا بولغاندەك بولدى، ئۇنىڭ گەپ - سۆز

قىلغۇسى كەلگەندەك بولسىمۇ، لېكىن گەپ قىلمىدى.

— بۇ يەردىن كېتىپ، بىئولوگىيىنى ئوقۇغۇم بار. جانابلە-رى ئۆگەتكەن ئىلىم ئۇنىڭغىمۇ ئەسقاتار، — ئەمەلىيەتتە مېنىڭ بىئولوگىيىنى ئوقۇش نىيىتىممۇ يوق ئىدى، تېڭىپ ئەپەندىنىڭ بىرئاز مەيۈس بولغانلىقىنى كۆرۈپ، شۇنداق يالغان گەپ بىلەن كۆڭلىنى ياساپ قويدۇم.

— مېدىتسىنانى كۆزدە تۇتۇپ ئوقۇتۇلغان ئاناتومىيە قاتارلىق ئىلىم بىئولوگىيىگە ئانچە كۆپ ياردەم بېرەلمىسە كېرەك، — دېدى ئۇ ھەسرەتلىنىپ.

مېڭىشتىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى، ئۇ مېنى ئۆز ئۆيىگە چاقىرىپ، ئارقا تەرىپىگە «يادىكار» دېگەن سۆز يېزىلغان بىر پارچە سۈرىتىنى بەردى ۋە مېنىڭمۇ ئۆز سۈرىتىمنى ھەدىيە قىلە-شىمنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. لېكىن شۇ كۈنلەردە مې-نىڭ سۈرىتىم يوق ئىدى. ئۇ كېيىنچە ئەۋەتىپ بېرىشىمنى ھەمدە بۇنىڭدىن كېيىن ئەھۋالىمدىن پات - پات خەت يېزىپ تۇرۇشۇمنى جېكىلىدى.

شىيەنتەيدىن يۇرۇپ كەتكەندىن كېيىن، كۆپ يىللارغىچە سۈ-رەتكە چۈشمىدىم، ئەھۋالىمۇ مەنسىز بولغانلىقى، سۆزلەپ كەل-سەم ئۇنى مەيۈسلەندۈرۈشتىن خالىي بولالمايدىغانلىقى ئۈچۈن، خەت يېزىشقىمۇ پېتىنالمىدىم. خېلى كۆپ يىللار ئۆتۈپ كېتىپ، گەپنى نەدىن باشلاشنىڭمۇ يولى بولمىغاچقا، بەزىدە خەت يازغۇم كەلگەن بولسىمۇ، قەلەم تەۋرىتەلمىدىم، شۇنداق قىلىپ تاكى ھازىرغىچە بىرەر پارچە خەت ياكى بىرەر پارچە سۈرەت ئەۋەتمىدىم. ئۇنىڭ نەزىرىدە، شۇ بىر كەتكىنىمچە دېرەكسىز بولۇپ كەتتىم.

شۇنداق بولسىمۇ، نېمە ئۈچۈندۇر، ئۇ پات - پاتلا كۆز ئالدىمغا كېلىپ قالىدۇ. مەن ئۇستازىم دەپ بىلىدىغانلار ئىچىدە ئۇ مېنى ھەممىدىن بەك رازى قىلغان، ماڭا ھەممىدىن بەك ئىلھام

بەرگەن ئادەملەرنىڭ بىرى ئىدى. بەزىدە شۇنداق ئويلاپ قالىمەن: ئۇنىڭ مەندىن كۆتكەن قىزغىن ئارزۇلىرى، ماڭا ھارماي ـ تالماي بەرگەن تەربىيىلىرى، كىچىكىرەك قىلىپ ئالغاندا جۇڭگونى كۆزدە تۇتقانلىقى، يەنى جۇڭگونىڭ يېڭى مېدىتسىنالىق بولۇپ قېلىشىنى ئارزۇ قىلغانلىقى ئىدى؛ چوڭراق قىلىپ ئېيتقاندا، ئىلمىنى كۆزدە تۇتقانلىقى، يەنى يېڭى مېدىتسىنانىڭ جۇڭگوغا يېتىپ بېرىشىنى ئۈمىد قىلغانلىقى ئىدى، مېنىڭ نەزىرىمدە ۋە قەلبىمدە ئۇنىڭ خۇلقى ئۇلۇغ ئىدى، ئۇنىڭ ئىسىم ـ فامىلىسى بىرمۇنچە ئادەملەرگە نامەلۇم بولغان تەقدىردىمۇ.

ئۇ توغرىلاپ ـ تۇزتىپ بەرگەن خاتىرىلەرنى قېلىن ئۈچ دەپتەر قىلىپ تۇپلەپ، مەڭگۈلۈك خاتىرە سۈپىتىدە ساقلاپ يۈرگەنىدىم. ئەپسۇسكى، بۇنىڭدىن يەتتە يىل ئىلگىرى كۆچكەندە[132] كىتاب قاچىلانغان بىر سانduقۇم يېرىم يولدا چېقىلىپ كېتىپتۇ، كىتابلىرىمنىڭ يېرىمى يوقىلىپ كېتىپتۇ، ھېلىقى خاتىرىلەرمۇ شۇ قاتاردا يوقىلىپ كېتىپتۇ. يۈك توشۇغۇچى ئورۇندىن سۈرۈشتۈرۈپ خەت يازسام، زادىلا ئۇچۇرى بولمىدى. پەقەت تېڭىپ ئەپەندىنىڭ سۈرىتى ھازىرغىچە بېيجىڭدىكى ئۆيۈمنىڭ شەرقىي تېمىدا، يېزىق ئۈستىلىمنىڭ ئۈدۈلىدا ئېسىقلىق تۇرىدۇ. ھەرقانچان كېچىدە ھېرىپ ـ تېلىپ، ھۇرۇنلۇقۇم تۇتقاندا، ئۇنىڭ ئۈستۈمدىكى چىراغ نۇرىدىن تاۋلىنىپ تۇرغان قارامتۇل، ئورۇق چىرايىغا، خۇددى سالماق بىلەن گەپ قىلىشقا تەمشىلىپ تۇرغاندەك قىياپىتىگە كۆزۈم چۈشىدۇ ـ دە، بىردىنلا خىجىل بولۇپ قالىمەن، شۇنىڭ بىلەن يەنە غەيرەتكە كېلىپ، بىر تال تاماكىنى تۇتاشتۇرۇپ، «پەزىلەتلىك ئالىيجاناب» قا ئوخشاش بىرنېمىلەرنىڭ تىتاڭ تومۇرىغا تېگىدىغان ماقالىلىرىمنى يېزىشنى داۋاملاشتۇرىمەن.

10 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى

فەن ئەينۇك[133]

توكيودىكى سارايدا، ئومۇمەن، ئورنىمىزدىن تۇرۇش بىلەنلا گېزىت ئوقۇيتتۇق. ئوقۇغۇچىلار كۆپىنچە «ئەتىگەنلىك خەۋەر» نى ۋە «يۇمىئۇرى خەۋەرلىرى»[134] نى كۆرەتتى؛ جەمئىيەتتىكى ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارغا ھەۋەس قىلىدىغانلار بولسا «2 — 6 خەۋەرلىرى» نى كۆرەتتى. بىر كۈنى سەھەردە، ھەدىگەندىلا، جۇڭگودىن كەلگەن مۇنداق بىر مەزمۇندىكى تېلېگرامما خەۋەرلىرىگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى:

«ئەنخۇي شۇنفۇسى[135] ئېنىمىن Jo Shiki Kin تەرىپىدىن قەست بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن. قاتىل قولغا چۈشتى».

ھەممىمىز ھاڭ ـ تاڭ بولغاندىن كېيىن، چىرايلىرىمىز ئېچىلغان ھالدا بىر ـ بىرىمىزگە خەۋەر قىلدۇق ۋە قاتىلنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، ئىسمىنىڭ خەنزۇچە قانداق يېزىلىدىغانلىقىنى تەتقىق قىلدۇق. لېكىن شاۋشىڭلىق بولغانلىكى ئادەم دەرسلىك كىتابلارنى ئانچە ئوقۇمايدىغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ شۇي شىلىن[136] ئىكەنلىكىنى ئاللىقاچان بىلىپ بولغانىدى، ئۇ ياپونىيىدە ئوقۇپ مەملىكەتكە قايتقاندىن كېيىن، ئەنخۇيدا كاندىدات ۋالىي بولۇپ، ساقچىلىق ئىشلىرىنى باشقۇرۇۋاتقانلىقتىن، ئۇنىڭ ئورنى شۇن فۇنى قەست بىلەن ئۆلتۈرۈشكە لايىق ئىدى.

ھەممىمىز، ئۇ ئۆلۈمگە مەھكۇم بولىدۇ، ئۇرۇق ـ ئەۋلادىمۇ سورۇقچىلىقىنى تارتىدۇ، دېگەن پەرەزلەرنى قىلىشتۇق. ئۇزۇن

ئۆتمەيلا، چيۇ جىن قىزنىڭ شاۋشىكدا ئۆلتۈرۈلگەنلىكى توغرىسىدىكى خەۋەرمۇ تارقىلىپ كەلدى. شۇي شىلىننىڭ يۈرىكىنى سۇغۇرۇۋېلىپ، ئېنىمىننىڭ پاسىبانلىرىغا كاۋاپ قىلىپ يېگۈزۈشۈپتۇ. ھەممىمىز ناھايىتى غەزەپلەندۇق. بىرنەچچەيلەن مەخپىي يىغىن ئېچىپ، يول خىراجىتىگە پۇل يىغدۇق، شۇ چاغدا ياپون سەرگەردانلىرىدىن بىرى ئەسقاتتى، ئۇ قارا بېلىقنى زاكۇسكا قىلىپ، بىرئاز ھاراق ئىچكەندىن كېيىن پىدائىي بولۇپ مەيدىسىگە قېقىپ، شۇي شىلىننىڭ بالا ـ چاقىلىرىنى ئەكېلىش ئۈچۈن يولغا چىقتى.

يۈرتداشلار ئۈيۈشمىسىمۇ ئادەت بويىچە ئۇ شېھىتىنىڭ ھەققىگە تەزىيە بىلدۈرۈپ، مانجۇلارغا لەنەت قىلدى؛ شۇنىڭدىن كېيىن بەزىلەر بېيجىڭغا تېلېگراممۇ سوقۇپ، مەنچىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ ئىنسانىيەتسىزلىكىنى قاتتىق ئەيىبلەشنى تەشەببۇس قىلدى. يىغىنغا قاتناشقانلار ئىككى گۇرۇھقا بۆلۈنۈپ كەتتى: بىرى تېلېگراممۇ بېرىمىز دېسە، يەنە بىرى بەرمەيلى دېدى، مەن تېلېگراممۇ بېرىش تەرەپدارى بولدۇم، لېكىن بۇ تەشەببۇسۇمنى ئوتتۇرىغا قويۇش بىلەنلا:

— ئۆلتۈرگۈچى ئۆلتۈرۈپ بوپتۇ، ئۆلگۈچىمۇ ئۆلۈپتۇ، ئەمدى نېمىسىگە تېلېگراممۇ بېرىمىز؟ — دېگەن بوغۇق بىر ئاۋاز چىقتى.

بۇ ئېغىز بويلۇق، ئۇزۇن چاچلىق، كۆزىنىڭ ئېقى كۆپ، قارىسى ئاز، ئادەمگە ھەمىشە كۆزگە ئىلمىغاندەك بىر خىل قىياپەت بىلەن قارايدىغان بىر ئادەمنىڭ ئاۋازى. ئۇ بوردا زوڭزىيېپ ئولتۇراتتى، مەنلا سۆز قىلسام قارشى چىقاتتى. بۇنىڭغا ئىلگىرىدىنلا ھەيران بولۇپ، دىققەت قىلىپ يۈرەتتىم. ئەمدى باشقىلاردىن: بۇ گەپنى قىلغان كىم؟ ئەجەبمۇ مۇزدەك سوغۇق ئادەم ئىكەنغۇ؟ دەپ سۇرۇشتۇرسەم، تونۇيدىغانلار ماڭا: ئۇ فەن

ئەينۈك [137]، ئەسلىي شۇي شىلىننىڭ شاگىرتى، دېدى.

غەزىپىم قاينىاپ تاشتى. ئادەم ئەمەس بىر نەرسىكەن، ئۆزىنىڭ ئۇستازى ئۆلتۈرۈلسە، تېلېگراممۇ بېرىشتىنمۇ قورقىدىكەن، دەپ ئويلاپ، تېلېگراممۇ بېرىشنى قەتئىي تەشەببۇس قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن تاكاللىشىپ قالدىم. ئاخىر، تېلېگراممۇ بېرىشنى قۇۋۋەتلەيدىغانلار كۆپ بولغاچقا، ئۇ بويۇن ئەگدى. ئاندىن كېيىن تېلېگراممىنى يازىدىغان ئادەملەر سايلاشقا كىرىشتۇق.

— سايلاشنىڭ نېمە كېرىكى؟ تېلېگراممۇ بېرىشنى تەشەببۇس قىلغان ئادەم يازىدۇ ـ دە، ئەلۋەتتە... — دېدى ئۇ.

مەن: ئۇ يەنە سۆزنى ماڭا تەگدۈرۈۋاتىدۇ، ئۇنىڭ سۆزىنى يولسىزمىكىن دېسەم ئۇنداقمۇ ئەمەس دەپ ئويلاپ، بۇ ئەلەملىك ماقالىنى شېھىتىنىڭ ھايات‌ىنى ئوبدان بىلىدىغان ئادەم يېزىشى كېرەك، چۈنكى شۇنداق ئادەم باشقىلارغا قارىغاندا ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىن، ئۇ كۆڭلىدە تېخىمۇ ئېچىنىدۇ، شۇڭا ئۇنىڭ يازغان تېلېگراممىسى چوقۇم تېخىمۇ ئۆتكۈر بولىدۇ، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن يەنە تالاش ـ تارتىش باشلاندى. ئاخىر، ئۇمۇ يازمىدى. مەنمۇ يازمىدىم، كىمدۇر باشقا بىرى ئۆز ئۈستىگە ئالدى.

كېيىن ھەممىمىز تارقىلىپ كەتتۇق، پەقەت تېلېگراممىنى يازغۇچى ۋە يېزىلىپ بولغاندىن كېيىن تېلېگراممىنى بېرىۋېتىشكە ھازىرلانغان بىر ـ ئىككى نەپەر ئۇيۇشما كادىرلا قالدى.

شۇنىڭدىن تارتىپ، فەن ئەينۈك تولىمۇ غەلىتە ۋە ناھايىتى قەبىھ ئادەم ئىكەن، دەسلەپتە جاھاندا مانجۇلارنى قەبىھ دەپ ئويلاپ يۈرگەنىكەنمەن، ئۇلارنىڭ تېخى ئىككىنچى ئورۇندا تۇرىدىغانلىقىنى، بىرىنچى ئورۇندا تۇرىدىغىنى فەن ئەينۈك ئىكەنلىكىنى ماڭا ئەمدى بىلدىم: جۇڭگودا ئىنقىلاب بولمىسا خەيرىيەت، ئىنقىلاب بولۇپ قالىدىغان بولسا، ئاۋۋال فەن ئەينۈكنى يوقىتىش شەرت، دەپ ئويلايدىغان بولۇپ قالغانىدىم.

لېكىن بۇ پىكىر كېيىنچە بارا - بارا يوقىلىپ كەتكەندەك بولدى، ئاخىر ئۇنتۇپ كەتتىم، شۇنىڭدىن كېيىن بىز قايتا كۆرۈشمىگەنىدۇق. ئىنقىلابتىن بىر يىل ئىلگىرى مەن ئۆز يۇرتۇمدا مۇئەللىملىك قىلىۋاتاتتىم، باھارنىڭ ئاخىرقى چاغلىرى بولسا كېرەك، بىر كۈنى تونۇش - بىلىشلەرنىڭ بىر سورۇندا ئۇشتۇمتۇتلا بىر ئادەمگە كۆزۈم چۈشۈپ قالدى، بىر - بىرىمىزگە ئىككى - ئۈچ سېكۇنت قارىشىۋالغاندىن كېيىن، تەڭلا:

— ئوھۇ، سىز فەن ئەينۇڭغۇ!

— ئوھۇ، سىز لۇشۈنغۇ! — دېيىشتۇق.

نېمە ئۈچۈندۇر، ھەر ئىككىمىز كۈلدۇق، بۇ كۈلكە ئۆزئارا مەسخىرە قىلىشتىن ۋە مەيۈسلىنىشتىن دېرەك بېرەتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرى يەنىلا ئاۋۋالقىدەك ئىدى، لېكىن شۇنىسى ئەجەبلىنەرلىككى، تېخى بىرنەچچە يىل ئۆتمەيلا ئۇنىڭ چاچلىرى ئاقىرىپ كېتىپتۇ، ئەسلىدە شۇنداق بولۇشىمۇ مۇمكىن، ئىلگىرى مېنىڭ دەققەت قىلمىغان بولۇشۇمۇ ئېھتىمال. ئۇ ناھايىتى كونىراپ كەتكەن ماتا چەزمەك، يىرتىق خەي كىيىۋالغان، ئۇنىڭ ئەپتىدىن ناھايىتى غۇربەتچىلىكتە قالغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىدىن سۆز ئېچىپ، كېيىنكى چاغلاردا ئوقۇش خىراجىتىگە پۇلى قالماي، داۋاملىق ئوقۇۋېرىشكە ئىلاجى بولمىغانلىقى ئۈچۈن قايتىپ كەلگەنلىكىنى، يۇرتىغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن خورلىنىپ، يەكلىنىپ، زىيانكەشلىككە ئۇچراپ، ئۆزىنى سىغدۇرغۇدەك جايمۇ قالمىغاندەك ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى، ھازىر يېزىدا بىرنەچچە ئوقۇغۇچىغا دەرس ئۆتۈپ، شۇنىڭ بىلەن جان بېقىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، بەزىدە ئىچى قاينىپ قالىدىغانلىقىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان كېمىگە چۈشۈۋېلىپ شەھەرگە كىرگەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى.

ئۇ ھازىرقى كۈندە ھاراقنى بېرىلىپ قالغانلىقىنمۇ ئېيتىپ

بەردى، شۇنىڭ بىلەن ھاراق ئىچىشكە باشلىدۇق. شۇنىڭدىن تارتىپ، ئۇ شەھەرگە كىرسىلا مېنى يوقلاپ كېلىدىغان بولدى، ناھايىتى ئەسىرا بولۇشۇپ كەتتۇق. شىركەيپ بولغاندىن كېيىن خۇددى مەجنۇنلاردەك پاراڭلارغا چۈشۈپ كېتىدىغان بولدۇق، ھەتتا ئانامۇ بۇ پاراڭلىرىمىزنى ئاڭلاپ قالسا كۈلۈپ كېتەتتى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، توكيودا يۈرتداشلار ئۇيۇشمىسىدا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار ئېسىمگە چۈشۈپ قالدى - دە، ئۇنىڭدىن:

— شۇ كۈنى سىز ماڭىلا قارشى تۇردىڭىز، قەستەن شۇنداق قىلغاندەك تۇرىسىز، زادى سەۋەبى نېمە ئىدى؟ — دەپ سورىدىم.

— تېخىچە بىلمىدىڭىزمۇ؟ مەن ئەزەلدىن سىزنى يامان كۆرەتتىم. مەنلا ئەمەس، بىز ھەممىمىز.

— مېنىڭ كىم ئىكەنلىكىمنى ئۇنىڭدىن ئىلگىرى بىلەمتىڭىز؟

— نېمىشقا بىلمەيدىكەنمەن. بىز خېڭبىنغا بارغاندا، ئالدىمىزغا چىققانلار زىيىڭ[138] بىلەن سىز ئەمەسمۇ؟ سىز بىزنى ياراتماي، بېشىڭىزنى چايقاپ كەتتىڭىز. يادىڭىزدا باردۇر؟

ئويلاپ باقسام، بۇنىڭدىن يەتتە - سەككىز يىل ئىلگىرىكى ئىش بولسىمۇ، يادىمدا تۇرۇپتۇ. شۇ چاغدا مەن زىيىڭنىڭ، ئۇ قۇشقا يېڭى كەلگەن يۈرتداشلارنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن خېڭبىنغا بارىمىز، دېگەن تەكلىپى بىلەن بارغانىدىم. پاراخوتتىن 10 نەچچىدەك ئادەم چۈشتى، ئۇلار قىرغاقتا چىقىش بىلەنلا خورجۇن - قاچىلىرىنى تاموژنىغا تەكشۈرتۈش ئۈچۈن قويدى، تاموژنچىلار كېيىم چامادانلىرىنى ئۇيان - بۇيان قىلىپ ئاختۇرۇپ، بىردىنلا كەشتە قىلىنغان زەيپانە خەينى كۆرۈپ قالدى - دە، تەكشۈرۈش ئىشىنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، زەيپانە خەيگە سىنچىلاپ قاراپ كەتتى. كۆڭلۈمدە: ھەي بەتبەختىلەرەي، بۇ نەرسىنى نېمىدەپ ئەكېلىشكەنسەن؟ دەپ ئويلاپ، ناھايىتى نارازى بولدۇم. شۇ چاغدا

ئۆزۈم بىخەستە بولۇپ، بېشىمنى چايقىغان بولسام كېرەك. تەكـ
شۇرۇش تۇگىگەندىن كېيىن، سارايدا بىرئاز ئولتۇردۇق، ئاندىن
كېيىن پويىزغا چىقىش توغرا كەلدى. كىم ئويلىسۇن، بۇ بىر
توپ ئەپەندىلەر پويىزدا بىر - بىرىنى ئورۇنغا تەكلىپ قىلغىلى
تۇردى، A ئەپەندى B ئەپەندىنى بۇ ئورۇنغا تەكلىپ قىلسا،
B ئەپەندى C ئەپەندىنى تەكلىپ قىلدى، قول باغلاپ تەزىم قىلىپ،
ئۆتۈنۈش تەكەللۇپلىرىنى تۇگەتمىدى، پويىزنىڭ ئورنىدىن قوزغـ
لىپ مېڭىشى بىلەن تەڭ ئۇچ - تۆتى دەلدەڭلەپ يىقىلىپ چۈشتى.
شۇ چاغدىمۇ ناھايىتى نارازى بولۇپ، كۆڭلۈمدە: بۇلار ھەتتا پو-
يىزدىكى ئورۇنىمۇ تۆر، پەگاھقا ئايرىغىلى تۇردى... دەپ ئويلاپ
قالغانىدىم. شۇ چاغدىمۇ بىخەستەلىك قىلىپ، بېشىمنى چايقىغان
بولسام كېرەك. لېكىن شۇ تەزىم بىلەن سۇلكەت قىلىشقا ئادەملەر
ئىچىدە ئەنۇڭنىڭمۇ بار ئىكەنلىكىنى مانا ئەمدى ئېسىمگە
ئالدىم. يالغۇز ئۇلا ئەمەس، ئېيتىپ كەلسەم ئۆزۈمۇ خىجىل
بولىمەن، شۇ بىر توپ ئادەم ئىچىدە كېينىكى چاغلاردا ئەنخۇيدا
جەڭدە شېھىت بولغان چېن بوپىڭ[139]، ئۆلتۇرۇلگەن شېھىت ما
ز ۇڭخەنمۇ[140] بار ئىكەن؛ قاراڭغۇ زىندانغا تاشلىنىپ، ئىنقىلاب-
تىن كېيىنلا يورۇقلۇققا چىققان، تېنىدە باسمىچىلارنىڭ
قىيىن - قىستاقلىرىدىن جاراھەت ئىزلىرى قالغان يەنە بىر -
ئىككى ئادەمنمۇ بار ئىكەن. لېكىن مەن بۇلارنى بىلمەي، بېشىمنى
چايقىغىنىمچە توكيوغا ئېلىپ بارغانمەن. شۇي شىلىن ئۇلار بىلەن
بىر پاراخوتتا بارغان بولسىمۇ، لېكىن ھېلىقى پويىزدا يوق ئىدى،
چۈنكى ئۇ شىڭخۇ دېگەن يەردىلا ئۆز رەپىقىسى بىلەن بىللە ئاپتومو-
بىل بىلەن يۇرۇپ كەتكەن.

شۇ چاغدا بېشىمنى ئىككى قېتىم چايقىغان بولسام كېرەك،
ئۇلارنىڭ قايسى قېتىمقىسىنى كۆرگەنلىكىنى بىلمەيمەن. ئورۇن
ئۆتۈنۈشكەن چاغدا غەلۋە بولۇپ تۇرغانىدى؛ تەكشۈرۈش ۋاقتىدا

جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەنىدى، ئېھتىمال تاموژنىدىكىسى بولسا
كېرەك. مەن ئەينۈگىدىن سورىسام، دەرۋەقە شۇ قېتىمقىسى
ئىكەن.

— سىلەرنىڭ شۇ نەرسىنى نېمە ئۈچۈن ئالغاچ بارغانلىقىڭلار-
نى زادىلا چۈشەنمىدىم. كىمنىڭكى ئىدى؟

— ئۇستازىمىزنىڭ ئانىسىنىڭ بولمامدۇ؟— دېدى ئۇ ئېچىقى
كۆپ كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ.

— توكيودا پۈتى يوغان ئادەم قىياپىتىدە يۈرۈش توغرا كېلەتـ
تى. ئۇ نەرسىنى ئالغاچ بېرىشنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى بولسۇن؟

— بۇنى كىم بىلىدۇ؟ ئۇنىڭ ئۆزىدىن سوراڭ.

قىش كىرىش بىلەن بىزنىڭ قول - ئىلكىمىز تېخىمۇ قىسقـ
راپ قالدى. شۇنداق بولسىمۇ ئىچىدىغان ھارىقىمىزنى ئىچەتتۇق،
چاقچاق پاراڭلىرىمىزنى قىلىشۇېرەتتۇق. كېيىن بىردىنلا ژۇچاڭـ
دا قوزغىلاڭ كۆتۈرۈلدى، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن شاۋشىڭ قۇتۇلدۇ-
رۇلدى. ئىككىنچى كۈنى مەن ئەينۈڭ شەھەرگە كەلدى، ئۇ دېھقاـ
لار كىيىپ يۈرىدىغان كىگىز تەلپەك كىيىۋاپتۇ، ئۇنىڭ چىرايىدە-
كى خۇشاللىقنى ئىلگىرى زادىلا ئۇچراتمىغانىدىم.

— بۇرادەر لۇشۈن، بۈگۈن ھاراقنى قويۇپ تۇرايلى. قۇتۇل-
دۇرۇلغان شاۋشىڭنى كۆرۈپ كېلەيلى، بىللە بارايلى.

بىز كوچىلارنى بىرقۇر ئايلاندۇق، ھەممىلا يەرگە ئاق بايراق-
لار قادالغان. كۆرۈنۈشى شۇنداق بولسىمۇ، لېكىن تېگىدىن ئاۋ-
ۋالقىدەك كونىلىقى چىقىپ تۇرۇپتۇ. چۈنكى ھۆكۈمەت يەنىلا كونا
يۇرت ئاقساقاللىرىدىن تەشكىللەنگەن ھەربىي ھۆكۈمەت ئىكەن،
تۆمۈرىيول پايچىكلىرى دېگەن بىرنەچىلەر مەمۇرىي مەھكىمىنىڭ
باشلىقى بولۇۋاپتۇ، سەرراپ دۇكانلىرىنىڭ خوجايىنلىرى دېگەن
بىرنەچىلەر ھەربىي قورال مەھكىمىسىنىڭ باشلىقى ۋەھاكازا...
بولۇۋاپتۇ. بۇ ھەربىي ھۆكۈمەتمۇ ئۇزۇن ئۆمۈر سۈرەلمىدى،

بىرنەچچە ياش يىگىتنىڭ سۇرەن سېلىشى بىلەن، ۋاڭ جىنفا خاڭ-جۇدىن ئەسكەر باشلاپ كەلدى، سۇرەن سالمىغان تەقدىردىمۇ ئەسكەر باشلاپ كېلىشى ئېھتىمال ئىدى. ئۇ ئەسكەر باشلاپ كىرگەن-دىن كېيىن بىرمۇنچە بىكار تەلەپلەرنىڭ ۋە جەدىت ئىنقىلابچىلار-نىڭ ھە - ھۇسى بىلەن ۋاڭ دۇدۇ بولۇپ قالدى، يامۇلدىكى ئادەملەر دەسلەپتە ماتا كىيىم بىلەن كەلگەن بولسا، 10 كۈن ئۆتمەيلا، ھاۋا ئانچە سوغۇق بولمىسىمۇ، جۇۋا تونلۇق بولۇپ قالدى.

ماڭا دائىلمۇئەللىمن مۇدىرىنىڭ تاۋقىنىڭ يېنىدىن ئورۇن بېرىشتى. ۋاڭ دۇدۇ مەكتىپىمىزگە 200 سەر تەڭگە بەردى. فەن ئەينوك مۇپەتتىش بولدى، ئۇ تېخىچە ھېلىقى ماتا كەمزۇلىدىن ئايرىلالمىغانىدى، لېكىن ھاراقنى ئانچە كۆپ ئىچمەيتتى، قۇرۇق پاراڭ سېلىشقىمۇ ئانچە چولى تەگمەيتتى. ئۇ ئىشقا، دەرس ئۆتۈش-كە ناھايىتى تىرىشاتتى.

— ئەھۋال يەنىلا چاتاق. ۋاڭ جىنفالار ... — ئالدىنقى يىلى مېنىڭ دەرسىمنى ئاڭلىغان بىر ياش يىگىت مېنى يوقلاپ كېلىپ، مەردانىلىك بىلەن سۆزلىدى، — بىز بىر گېزىت چىقىرىپ، ئۇلارغا نازارەت قىلماقچى بولۇۋاتىمىز، بىراق تەشەببۇسچىلىققا ئۆزلىرىنىڭ نامىدىن پايدىلانماقچى بولۇۋاتىمىز. زىيىڭ ئەپەندىمۇ، دېچىڭ[141] ئەپەندىمۇ بار. جەمئىيەت مەنپەئىتى ئۈچۈن سىزنىڭ ھەرگىز ياق دېمەيدىغانلىقىڭىزنى بىلىمىز.

مەن ماقۇل بولدۇم. ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، گېزىت چىقىرىش توغرىسىدا تارقىتىلغان تەشۋىقات ۋەرەقىسىنى كۆردۇم، دەرۋەقە ئۇچەيلەننى تەشەببۇسچى قىپتۇ. بەش كۈندىن كېيىن گې-زىت چىقتى، باشتىلا ھەربىي ھۆكۈمەت ۋە ئۇنىڭ خادىملىرىغا لەنەت ئېيتىلغان؛ ئاندىن كېيىن دۇدۇغا، دۇدۇنىڭ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىغا، يۇرتداشلىرىغا، كىچىك خوتۇنلىرىغا... لەنەت

ئېيتىلغان.

10 نەچچە كۈن ئەنە شۇنداق لەنەت قىلىنغاندىن كېيىن، مېنىڭ ئۆيۈمگە: سىلەر دۇدۇنىڭ پۇلىنى كۆز بويىاپ ئېلىۋاپسى-لەر، ئۇنىڭ ئۇستىگە تېخى ئۇنى تىللاپسىلەر، شۇڭا دۇدۇ ئادەم ئەۋەتىپ، سىلەرنى ئاتتۇرۇۋەتمەكچى بولۇۋېتىپتۇ، دېگەن بىر خە-ۋەر يېتىپ كەلدى.

باشقىلارغىغۇ ھېچ گەپ ئەمەس، ئانام ھەممىدىن بەك ئۆرتەن-دى، ئۇ ماڭا ئەمدىلا تاشقىرىغا چىقماسلىقنى تاپىلىدى. لېكىن مەن ئاۋۋالقىدەكلا چىقىۋەردىم ۋە: ۋاڭ جىنفا بىزنى ئۆلتۇرمەيدۇ، ئۇ لۇيلىن ئالىي مەكتىپىدىن[142] چىققان بولسىمۇ، ئاسانلىقچە ئادەم ئۆلتۇرمەيدۇ؛ ئۇنىڭ ئۇستىگە مېنىڭ ئالغىنىم مەكتەپكە بېرىلگەن پۇل، بۇنى ئۇنىڭ ئۆزى چۇشىنىدۇ، ھېلىقى خەۋەر ئانچىكى بىر گەپ بولسا كېرەك، دېدىم.

دەرۋەقە، ئۆلتۇرگىلى ئادەم كەلمىدى. خىراجەت ئۇچۇن خەت يېزىپ، يەنە 200 سەر تەڭگە ئالدىم، لېكىن بىرئاز خاپىلىقى بار ئىكەن، پۇلنى بېرىش بىلەن تەڭ، يەنە پۇل سورىساڭلار بېرىلمەي-دۇ، دەپ بۇيرۇقمۇ بېرىپتۇ!

بىراق، فەن ئەينوك تاپقان بىر يېڭى خەۋەر مېنى خېلى بىئارام قىلدى. ئەسلىدە ھېلىقى «كۆز بويىاپ ئالدى» دېگەن گەپ مەكتەپ خىراجىتى توغرىسىدىكى گەپ ئەمەس گېزىتخانىغا بەرگەن پۇل توغرىسىدىكى گەپ ئىكەن. گېزىت بىرنەچچە كۈن تىللىغاندىن كېيىن، ۋاڭ جىنفا 500 سەر ئەۋەتىپ بەرگەنىكەن، شۇ چاغدا بىزنىڭ ياش يىگىتلىرىمىز مەجلىس ئېچىپ، مۇزاكىرىلىشىپتۇ. بىرىنچى مەسىلە: ئالامدۇق، يوقمۇ؟ قارار: ئالىمىز. ئىككىنچى مەسىلە: ئالغاندىن كېيىن تىللامدۇق، يوقمۇ؟ قارار: تىللاۋېرە-مىز. چۇنكى: پۇلنى ئالغاندىن كېيىن، ئۇ پايچىك بولىدۇ، پايچىك ياخشى بولمىسا، ئۇنى تىللاش ھەققىمىز بار.

مەن دەرھال گېزىتخانىغا بېرىپ، بۇ ئىشنىڭ راست ـ يالغانلىقىنى سۈرۈشتۈردۈم. راست ئىكەن، ئۇنىڭ پۇلىنى ئالماسلىق كېرەكلىكى توغرىسىدا بىرئاز سۆز قىلىشىدىم، بوغالتىر دېگەن بىر ئادەم خاپا بولۇپ، ماڭا سوئال قويدى:

— گېزىتخانا نېمىشقا پاي قوبۇل قىلمايدىكەن؟

— بۇ پاي ئەمەس...

— پاي بولمىسا نېمە؟

مەن سۆزۈمنى توختىتىۋالدىم، چۈنكى بۇنچىلىك جاھانسازلىقتىن بۇرۇنلا خەۋىرىم بار ئىدى. ئەگەر ئۆزىمىزگە چېتىلىپ قالىدىغان سۆزلەرنى قىلىشىرىدىغان بولسام، ئۇ مېنىڭ يۈزۈمگىلا: ئەرزىمەس جېنىڭنى ئايىماپ، جەمئىيەت ئۈچۈن قۇربان بولۇشنى خالىمايدىكەنسەن، دېيىشى ياكى ئەتىسى گېزىتتە مېنى ئۆلۈمدىن ئانداق قورقۇپ، مۇنداق لاغىلداپ تىترەپ كەتتى، دەيدىغان خاتىرىلەرنى كۆرۈپ قېلىشىم مۇمكىن ئىدى.

لېكىن شۇنداق بىر ئەھۋال توغرا كېلىپ قالىدىكى، جى فۇ[143] مېنى نەنجىڭغا كېلىڭ دەپ ئالدىرتىپ خەت يېزىپتۇ. فەن ئەينۈكىمۇ بۇنى ناھايىتى قوللىدى، لېكىن ئۇ مەيۇسلىنىپ:

— بۇ يەردىكى ئەھۋال يەنىلا ئاتام ئېيتقان بايىقىدەك تۇرۇپتۇ، بۇ يەرنىڭ تۇرغۇچىلىكى قالمىدى، تېزرەك كېتىۋېلىڭ ... — دېدى.

ئۇنىڭ ئېيتمىغان سۆزلىرىنى چۈشەندىم، نەنجىڭغا كېتىش قارارىغا كەلدىم. ئاۋۇال دۇدۇ مەھكىمىسىگە ئىستېپا بەرگەنىدىم، دەرۋەقە تەستىقلاپتۇ ۋە پوتلا ماڭقىسى ئېقىپ تۇرىدىغان بىر ئادەمنى ئىشلارنى ئۆتكۈزۈۋېلىشقا ئەۋەتىپتۇ. مەن ھېسابات‌لىرىمنى ۋە ئېشىپ قالغان 12 تېيىن پۇلنى ئۆتكۈزۈپ بەردىم. ئۇ مۇدىر ئەمەس ئىدى. مۇدىرلىقىنى كېيىن كۆڭزى دىنى ئۇيۇشمىسىنىڭ[144] رەئىسى فۇ لىچىڭ تاپشۇرۇۋالدى.

گېزىتخانا ۋەقەسى مەن نەنجىڭغا كېتىپ ئىككى ـ ئۈچ ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن ئاخىرلىشىپتۇ. بىر توپ ئەسكەر كېلىپ، گېزىتخانىنى ئەرەختەن ـ پەرەختەن قىلىۋېتىپتۇ، زىيىڭ يېزىدا بولغاچقا، ئۇنىڭغا ھېچ ئىش بولماپتۇ؛ دېچىڭ شەھەردە بولغاچقا، ئۇنىڭ يوتىسىغا بىر خەنجەر ئۇرۇشۇپتۇ. ئۇ قاتتىق غەزەپلىنىپتۇ؛ ئەلۋەتتە، خەنجەر خېلىلا ئاغرىتىدۇ ـ دە، ئۇنىڭ غەزەپلەنگەنلىكىدىن ئاغرىنغىلى بولمايدۇ، ئۇ قاتتىق غەزەپكە كېلىپ، كېيىملىرىنى سېلىۋېتىپ، بىر سۇڭ كەڭلىكتىكى خەنجەر يارىسىنى كۆرسىتىپ، بىر سۈرەت تارتتۇرۇپتۇ ۋە ئەھۋالنى تەسۋىرلەپ بىر پارچە ماقالە يېزىپ ھەرقايسى ئورۇنغا ئەۋەتىپ، ھەربىي ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇستىدىن داد ـ پەرياد قىپتۇ. مەن ئويلايمەنكى، ھازىر شۇ سۈرەتنى ساقلاپ قويغان ئادەم بولمىسا كېرەك، چۈنكى ئۇ سۈرەت تولىمۇ كىچىك تارتىلغان، خەنجەرنىڭ ئۆزى سۈرەتتە يوق دېيەرلىك دەرىجىدە كىچىكلەپ كەتكەن، ئەگەر ئىزاھات بېرىلمىگەن بولسا، ئۇ سۈرەتنى كۆرگەن ئادەم: بىرئاز ئالجىپ قالغان سەتەڭ ئادەمنىڭ يالىڭاچ چۈشكەن سۈرىتى بولسا كېرەك، دەپ ئويلىماي قالمايتتى؛ ئۇلۇغ مارشال سۇن چۈەنفاڭ[145] كۆرۈپ قالسا، ئۇ سۈرەتنى مەنئى قىلىشى ھەم ئېھتىمال ئىدى.

مەن نەنجىڭدىن بېيجىڭغا كۆچۈپ كەلگەن چاغدا، كۆڭزى دىنى ئۇيۇشمىسىنىڭ رەئىسى بولغان مۇدىر فەن ئەينۈكىنى تەپتىشلىكتىن بوشتىۋېتىپتۇ. فەن ئەينۈكى يەنە ئىنقىلابتىن ئىلگىرىكى ھالىغا چۈشۈپ قاپتۇ. ئۇنىڭغا بېيجىڭدىن بىرەر خىزمەت تېپىپ بېرىش نىيىتىم بار ئىدى، بۇنى ئۇنىڭ ئۆزىمۇ ناھايىتى ئارزۇ قىلاتتى، لېكىن شۇنداق پۇرسەت تېپىلماي قالدى. كېيىن ئۇ باشقا بىر تونۇشىنىڭ ئۆيىدە قورساق بېقىپ يۈرۈپتۇ، بەزىدە ماڭا خەت يازاتتى، ھال ـ كۇنى ئېغىرلاشقانلىرى، خەتتە يازغان سۆزلىرىمۇ ئېچىنىشلىق ئىدى. ئۇ ئاخىر ھېلىقى تونۇشىنىڭ ئۆيىدىن چىقىپ

كېتىپ، سەرسان بولۇپ يۇرۇشكە مەجبۇر بولۇپ قاپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەيلا، يۇرتداشلاردىن ئۇشتۇمتۇتلا بىر خەۋەر كېلىپ قالدى، ئاڭلىسام، ئۇ سۇغا چۈشۈپ كېتىپ، غەرق بولۇپ ئۆلۈپ كېتىپتۇ.

ئۇ ئۆزى ئۆلۈۋالغان بولسا كېرەك، دېگەن گۇماندا بولدۇم، چۈنكى ئۇ سۇ ئۇزۇشكە ماھىر ئىدى، ئاسانلىقچە غەرق بولۇپ كەتمەيتتى.

يۇرتداشلار ئۇيۇشمىسىدا كېچىدە يالغۇز ئولتۇرۇپ، ناھايىتى مەيۇسلەندىم، ھېلىقى خەۋەرنى يالغان بولسا كېرەك، دېگەن گۇمانغىمۇ كەلدىم، لېكىن بىرەر دەلىل بولمىسىمۇ، يەنە ھېچبىر ئاساسسىزلا بۇ خەۋەر ئىشەنچلىك بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدىم. ھېچبىر ئىلاج بولماي، ئاخىر تۆت پارچە شېئىر يازدىم، كېيىن قايسىبىر گېزىتكە بېسىلدى، ھازىر ئۇ شېئىرلارنىڭ ھەممىسى ئېسىمدىن كۆتۈرۈلەي دەپ قاپتۇ. شۇ شېئىرنىڭ بىر پارچىسىنىڭ بىرنەچچە مىسراسى يادىمدا تۇرۇپتۇ. باشتىكى تۆت مىسراسى مۇنداق: «مەي ئېلىپ قولغا پەلەكتىن سۆز ئاچاتتىڭ كەڭتاشا، مەيخۇمارلىق ۋە لېكىن ئەسلىدە ياتتۇر ساڭا. چۆككىنىدەك گويا ئالەم غەرق مەستلىك ئىچىگە، سەنمۇ شۇكلەپ قالار ئىدىڭ شىر-كەيپلىك ئىلكىدە.» ئوتتۇرىدىكى ئىككى مىسراسى ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ قاپتۇ. ئاخىرقى ئىككى مىسراسى مۇنداق:

«تېزىپ - توزۇپ تۆگىدى كونا دوست - بۇرادەرلىرىم،
خاك، خەس - خازان بولۇش ئوخشايدۇ ئەمدى تەقدىرىم.»

كېيىنكى كۈنلەردە يۇرتۇمغا قايتىپ بارغاندىن كېيىن، تەپسىلىي ئەھۋالدىن خەۋەر تاپتىم. فەن ئەينۈك ئەپەندىگە ھېچقانداق خىزمەتمۇ تېپىلماپتۇ، چۈنكى ھەممىسى ئۇنىڭدىن بىزار بولۇشۇپ قاپتۇ. ئۇنىڭ ھال كۈنى مۇشكۈلچىلىككە قاپتۇ، شۇنداق بولسىمۇ، يار - بۇرادەرلىرىنىڭ تەكلىپى بىلەن ھاراق ئىچىپ تۇرۇپ-

تۇ. ئۇنىڭ رابىتەسىمۇ ئازىيىپ قاپتۇ، كېيىن تونۇشقان بىرنەچچە ياشراق يىگىتلەر بىلەنلا باردى - كەلدى قىلىدىغان بوپتۇ، لېكىن ئۇلارمۇ ئۇنىڭ رەنجىلىك سۆزلىرىنى ئانچە خالىمايدىكەن، ئۇنىڭ بۇنداق دەردلىك سۆزلىرىنى كۈلكىلىك پاراڭلىرىغا ئوخشاش پەيزىلىك ئەمەس، دەپ قارايدىكەن.

«ئەتىلا بىر پارچە تېلېگرامما كېلىپ قېلىشى مۇمكىن، ئېچىپ قارايمەن، لۇشۈنىڭ مېنى چاقىرتقان تېلېگرامىسى...—» ئۇ دائىم شۇنداق دەپ يۇرىدىكەن.

بىر كۈنى بىرنەچچە يېڭى دوستى ئۇنى كېمە بىلەن ئويۇن كۆرۈپ كېلىشكە تەكلىپ قىپتۇ، قايتقان چاغدا يېرىم كېچە بولۇپ قاپتۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە بوران چىقىپ، يامغۇر يېغىپ تۇرغانىكەن، ئۇ كەيپ بولۇپ قالغان بولسىمۇ كېمىنىڭ لېۋىگە تەرەت سۇندۇرماقچى بوپتۇ. باشقىلار ئۇنى توسۇسىمۇ قولاق سالماي، سۇغا چۈشۈپ كەتمەيمەن دەپتۇ. لېكىن چۈشۈپ كېتىپ قاپتۇ، سۇ ئۇزۇشنى بىلسىمۇ، شۇنىڭدىن كېيىن چىقماپتۇ.

ئەتىسى ئۇنىڭ جەستى يېكەنلىك كۆلدىن تېپىلىپتۇ، جەسىتى ئۆرە تۇرغۇدەكمىش.

ئۇنىڭ زادى يىقىلىپ چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى ياكى ئۆلۈۋالغانلىقىنى ھازىرغىچە چۈشىنەلمىدىم.

ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭدىن ھېچ نەرسە قالماپتۇ، بىر گۆدەك قىزى بىلەن رەپىقىسىلا قاپتۇ. بىرنەچچە ئادەم ئۇنىڭ قىز بالىسىنىڭ ئوقۇش خىراجىتىگە دەسمايە قىلىش ئۈچۈن بىرئاز پۇل يىغىش قىلىپ بېرىش نىيىتىگە كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن بۇ مەسىلىھەتنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇلۇشى بىلەن ئۇنىڭ ئۇرۇق - ئەۋلادلىرىدىن بەزى كىشىلەر بۇ پۇلغا ۋارىسلىق قىلىش ھوقۇقىنى تالىشىپ قالغاچقا —ئەمەلىيەتتە ئۇ تېخى يوق پۇل ئىكەن — باشقىلارنىڭ ھەپسىلىسى پىر بولۇپ قاپتۇ - دە، ئۆز - ئۆزىدىن تارقىلىپ

كېتىشىپتۇ.

ئۇنىڭ بىردىنبىر قىزىنىڭ ھازىرقى ھالى قانداقكىنتاك؟ ئەگەر مەكتەپكە كىرگەن بولسا، ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتتۈرگەندۇر.

11 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى

خاتىمە(146)

«24 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى» سەرلەۋھىلىك ئۇچىنچى ماقالەمىزنىڭ بېشىدا، بېيجىڭلىقلارنىڭ كىچىك بالىلارنى قورقۇتۇشتا ئىشلىتىدىغان «ما خۇزى» (马虎子) دېگەن سۆزدىنى «ما خۇزى» (麻胡子) دېيىش كېرەك، ئۇ ئەسلىدە ما شۇمۇنىڭ ئۆزى، دەپ يازغانىدىم، يەنە كېيىنچە ھونلاردىن بولسا كېرەك، دەپ ئويلىغانىدىم. ئەمدى بىلدىمكى، ئۇ سۆزۈم خاتا ئىكەن، «خۇ» (胡) نى «خۇ» (袄) دەپ يازغاندا توغرا بولىدىكەن. تاڭ دەۋرىدە ياشىغان لى جۇڭبن يازغان «تەۋەررۈكلەر تەپسىرى» ناملىق ئەسىرىنىڭ ئاخىرقى جىلدىدا «ما خۇ ئەمەس» دېگەن سۆزلەر بار ئىكەن. ئۇنىڭ ئەسلىي تېكىستى مۇنداق:

«ئەل ئىچىدە كىچىك بالىلارنى، ما خۇ كەلدى! دەپ قورقۇتىدىغان ئادەت بار. بۇ سۆزنىڭ مەنبەسىنى بىلمەيدىغان ئادەملەر ئۇنى، بومبىرا ساقال، ئادەمنى يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈش خۇمارى بار ئادەم، دەپ ئويلايدۇ؛ ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس. سۇي پادىشاھلىقىنىڭ قوماندانى ما خۇ ناھايىتى زالىم ئادەم ئىكەن، ئۇ، سۇي پادىشاھى ياڭدىنىڭ ئەمر ـ پەرمانى بىلەن بىيەنخې ئۆستىڭىنى چاپتۇرغانىكەن، شۇ چاغلاردا ئۇنىڭ زالىملىقى چېكىگە يەتكەنىكەن، ھەتتا كىچىك بالىلارمۇ ئۇنىڭ شەپىسىنى ئاڭلاش بىلەنلا قورقۇپ كېتىدىكەن ۋە ما خۇ كەلدى! دەپ، بىر ـ بىرىنى قورقۇتىدىكەن، كىچىك بالىلارنىڭ تىلى توختىمىغاچقا، خۇ (袄) دېگەن سۆزنى

خۇ (胡) دەيدىكەن. شىەنزۇك زامانىسىدا جىڭيۇەن ھاكـ
مى خاۋ پىن[147] ھەم شۇنداق زالىم ئادەم ئىكەن، قوشنا
ئەللەر ئۇنىڭدىن ناھايىتى قورقىدىكەن، ئۇلارنىڭ كىچىك
بالىلىرى يىغلىغاندا، خاۋپىن كەلدى، دەپ قورقۇتسا، دەر-
ھال توختاپ قالىدىكەن، ۋۇزۇك زامانىسىدىمۇ يۇرت - مە-
ھەللە ئىچىدىكى كىچىك بالىلار، شۆيىن[148] كەلدى، دەپ
بىر - بىرىنى قورقۇتىدىكەن. بۇ ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسى بىر
- بىرىگە ئوخشىشىپ كېتىدۇ. «ۋېي پادىشاھلىقى تەزكىرە-
سى» دىكى جاك لياۋ (جاك ۋېنيۇەن)[149] كەلدى، دېگەنگە
ئوخشاش خاتىرىلەرمۇ بۇنىڭ روشەن دەلىلى ئەمەسمۇ؟!»
(ئەسلىي ئىلاۋە: ماخۇ مازارى سۇيياك دېگەن جايدا. فۇفاڭـ
نىڭ بېگى لى پى ئۇنىڭ ئەۋلادى. ما خۇنىڭ مازارىنى ئەنە
شۇ لى پى قايتا سالغان.)

دېمەك، مېنىڭ چۈشەنچەم تاك سۇلالىسى دەۋرىدىكى «مەنبە-
سىنى بىلمەيدىغانلار» نىڭ چۈشەنچىسى بىلەن ئوخشاش بولۇپ قا-
تۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن 1000 يىل ئىلگىرىكى ئادەملەر ئالدىدىمۇ
مەسخىرىگە قالتىمەن. بۇ، ئۆزۈمنىڭ شورى — بۇنىڭ خىجالەتچى-
لىكىنى تارتماي ئامالىم يوق. لېكىن ما خۇ مازارى ياكى شۇ
مازارغا پۈتۈلگەن خەتلەر ھازىرمۇ سۇيياڭدا ياكى تەزكىرىلەردە
بارمۇ؟ بۇنىسى ماڭا نامەلۇم. ئەگەر بولسا، «ئۆستەك چېپىش
خاتىرىسى» دېگەن ھېكايىدە يېزىلغىنىنىڭ ئەكسىچە، ئۇ (ما خۇ)
نىڭ كۆرسەتكەن خىزمەتلىرىنى بىلىشىمىز مۇمكىن.

※ ※

بىرنەچچە پارچە قىستۇرما سۆرەت تېپىش ئارزۇسىدا بولغانلـ

قىم ئۇچۇن، چاك ۋېيجۇن ئاغا[150] ماڭا ئاتاپ بېيجىڭدا بىرمۇنچە
ماتېرىيال توپلاپتۇ. ئۇلارنىڭ بىرنەچچە خىلىنى ئىلگىرى كۆرمەپ-
تىكەنمەن. مەسىلەن، گۇاڭشۇينىڭ توشقان يىلى (مىلادىيىنىڭ
1879 - يىلى) سۇجۇلۇق خۇ ۋېنبېن يازغان «240 ۋاپادارنىڭ
سۆرىتى» ئەنە شۇ ماتېرىياللارنىڭ بىرى. خۇ ۋېنبېن مەن ياراتمـ
غان ھېلىقى «گو جۇينىڭ ئۆز ئوغلىنى كۆمۈشى» دېگەن ھېكايـ
نى، مەن تۇغۇلۇشتىن بىرقانچە يىل بۇرۇنلا چىقىرىپ تاشلىغانـ
كەن. ئۇ ئۆزىنىڭ كىرىش سۆزىدە مۇنداق يازغان:

«كىتابپۇرۇشلار بېسىپ چىقارغان 〈24 ۋاپادار〉 دېگەن
كىتاب مۇكەممەل ئىكەن. بىراق ئۇنىڭدىكى 〈گو جۇينىڭ ئۆز
ئوغلىنى كۆمگەنلىكى〉 توغرىسىدىكى ۋەقە ئىنسانپ بىلەن ئۆل-
چىگەندە ئىبرەت ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ... پېقىر خۇ ۋېنبېن
ئۆزۈمنى چاغلىماي، تەۋەككۇل قىلىپ رەتلىدىم. دۇرۇسلاي-
مەن، دەپ ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتكەن، نام چىقىرىشقا بېرىلىپ
كەتكەن يەرلىرىنى چىقىرىپ تاشلىدىم؛ پەقەت ھەققانىيەتكە
دەخلى يەتكۈزمەيدىغان، ھەمما ئادەم ئىبرەت ئېلىشقا بولىدى-
غانلىرىنىلا تاللاپ، ئالتە قىسىمغا ئايرىدىم...»

بۇ سۇجۇلۇق خۇ ۋېنبېن ئەپەندىنىڭ باتۇرلۇقى مېنى
ھەقىقەتەن قايىل قىلدى. مۇنداق پىكىردىكى ئادەملەر ئاز
بولمىسا كېرەك ۋە مۇنداق پىكىرلەرنىڭ پەيدا بولغانلىقىغىمۇ
خېلى ئۇزۇن ۋاقىت بولغان بولسا كېرەك، بىراق ئۇلارنىڭ
تولىسى شۇنداق چىقىرىپ تاشلاشقا، ئۆز پىكرىنى كىتابقا
يېزىشقا جۇرئەت قىلالمىغان. تۇڭجىنىڭ 11 - يىلى (مىلادـ
يىنىڭ 1872 - يىلى) بېسىلغان «100 ۋاپادارنىڭ سۆرىتى»
نى ئالسام، ئۇنىڭ بېشىدا جىچاڭ جىڭجىنىڭ مۇنداق كىرىش
سۆزى بار ئىكەن:

«... يېقىنقى زاماندىن بۇيان ئەھلى ئالەمدە ئىنساپ ـ تەۋپىق كۆتۈرۈلۈپ كەتتى، ژاپادارلىق تۇغما ـ تەبئىي بىر ئىشمۇ ياكى ژاپادارلىق ئەكسىچە باشقا بىر ئىشقا ئايلاندۇرۇ-ۋېلىنغانمۇ، بۇنىسى نامەلۇم. قەدىمكىلەرنىڭ 〈داش قازانغا ئۆزىنى تاشلىشى〉[151]، 〈بالىسىنى كۆمۈشى〉 ژۇجدانسىزلىق؛ 〈يوتىسىنى كېسىشى〉، 〈ئۇچەيلىرىنى سۈ-غۇرۇۋېلىشى〉 ئاتا ـ ئانىسىنىڭ تەۋەررۈك تېنىگە زەخمى ئۇرغانلىق. ئۇلار ژاپادارلىقنىڭ زاھىرداً ئەمەس، باتىنده بولىدىغانلىقىنى بىلمىگەن. ژاپادارلىق مەجبۇرىيىتىنى ئۆ-تەشنىڭ مۇئەييەن شەكلى بولمايدۇ، مۇئەييەن ئەمەلىيىتى بولمايدۇ. قەدىمكى ژاپادارلىق ھازىرغا توغرا كەلمەيدۇ، ھا-زىرقى ژاپادارلىقتا قەدىمكى ئەمەلىيەتلەرگە چاپلىشىۋالغىلى بولمايدۇ. زامان ۋە ماكان ئوخشاش بولمايدۇ، ئادەم ۋە ئۇلارنىڭ ئەمەلىيەتلىرىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ، لېكىن ئۇلار-نىڭ ژاپادارلىق قىلىش نىيىتى ئوخشاش بولۇش كېرەك. زىشيا: ئاتا ـ ئانىنىڭ خىزمىتىنى قىلىشتا كۈچنى ئايىماس-لىق كېرەك، دەپتىكەن. دېمەك، كۆڭزىنىڭ شاگىرتلىرى ژاپادارلىق دېگەن نېمە دەپ سورىغاندا، ئۇلارنىڭ ئالغان جا-ۋابلىرى قاچان ئوخشاش بولۇپ باققان؟...»

تۇڭجى يىللىرىدا كىمدۇر بىراۋنىڭ «بالىسىنى كۆمۈش» دېگەندەك ئەمەلىيەتلەرنى «ۋجدانسىزلىق» دەپ قارىغانلىقى ھەم-مىگە ئايان. ھېلىقى «جىچاڭ جىڭچى» ئەپەندىنىڭ مەقىستىنى مەن ئانچە چۈشىنىپ كەتمىدىم، ئېھتىمال ئۇ، ئۇنداق ئىشلار ھازىرقى ژاقىتتا ئىبرەت ئېلىشقا ئەرزىمەيدۇ، دېمەكچى بولسا كېرەك؛ لېكىن ئۇنىڭ سۆزىنى خاتا دېيىشىنىڭمۇ زۆرۈرىيىتى يوق.

※ ※

بۇ «100 ژاپادارنىڭ سۈرىتى»نىڭ مەنبەسى بىرئاز غەلىتە كۆرۈنىدۇ، چۈنكى ئۇنى «يۆدۈڭلۇق يەنزى» دېگەن ئادەم «100 ساھىبجامال توغرىسىدا يېڭى شېئىر» دېگەن رەسىملىك شېئىر كىتابىنى كۆرگەندىن كېيىن ئىشلىگەنىكەن. دېمەك، باشقا ئادەم-لەر ساھىبجامالالارنى قەدىرلىسە، ئۇنىڭ ئۆزى ژاپادارلىقنى قە-دىرلىگەن؛ مانا بۇنىڭدىن ئۇنىڭ تەرىقەتكە ھامىيلىق قىلىش شىجا-ئەتىنىڭ نەقەدەر ئۈستۈن ئىكەنلىكىنى كۆرگىلى بولىدۇ. ئۇنى «كۈەيجىلىق يۈيباۋ — جىنلەنپۇ تەھرىرلىگەن» ئىكەن، ئۇ پېقىر بىلەن يۈرتداش بولسىمۇ، لېكىن گەپنىڭ راستىنى قىلسام، ئانچە ياخشى ئەمەس. مەسىلەن، ئۇ مۇلەننىڭ ئەسكەرلىككە كىرگەنلىكى توغرىسىدىكى رىۋايەتنى، «سۇي سۇلالىسى تارىخى»دىن كېلىپ چىققان، دەپ ئىزاھلىغان. شۇنداق ئىسىملىك كىتاب ھازىرقى كۈندە تېپىلمايدۇ. ئەگەر ئۇ كىتابنىڭ ئىسمى «سۇي سۇلالىسى داستانى» بولغان بولسا، بۇ كىتابتىمۇ مۇلەننىڭ ئەسكەرلىككە كىرگەنلىكى توغرىسىدا خاتىرە يوق.

شۇنداق بولسىمۇ، جۇڭخۇا مىنگونىڭ 9 ـ يىلى (1920 ـ يىلى) شاڭخەيدىكى قايسىبىر كىتابپۇرۇشلۇق دۇكىنى ئۇنى تاش مەتبەئەدە بېسىپ چىقاردى، كىتاب ئىسمىنىڭ باش ـ ئايىغىغا: «ئەر ـ ئايال 100 ژاپادارنىڭ سۈرىتى ھەققىدە ئومۇمىي بايان» دېگەن سۆزلەرنى قوشۇپ قويغان. بىرىنچى ژارىقغا، ئائىلىۋى تەرىبىنىڭ ياخشى نەمۇنىسى، دېگەن كىچىك ھەرپلىك سۆزلەرنى-مۇ قىستۇرۇپ قويغان. بۇلاردىن باشقا، «ۋۇشيالىق داسۇژاڭدىڭ-نىڭ زىكرى» سەرلەۋھىلىك بىر پارچە مۇقەددىمىمۇ بار، بۇ مۇ-قەددىمىنىڭ بېشىدىلا تۇڭجى يىللىرىدىكى «جىچاڭ جىڭچى» ئەپەن-دىگە ئوخشاش پېغان قىلىنغان:

«ياۋروپا مەدەنىيىتى شەرقتە ئومۇملىشىشقا باشلىغاندىن بۇيان، ئېلىمىزدە ئۇنىڭغا ئىشتىياق باغلىغان زاتلار ئەركىن-لىك، باراۋەرلىك دېگەن بىمەنە گەپلەرنى ئەۋج ئالدۇرۇۋەتتى؛ شۇنىڭ كاساپىتىدىن ئەخلاق - دىيانەت كۇندىن - كۇنگە خارابلاشتى، ئىنساپ - تەۋپىق كۇندىن - كۇنگە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى، شەرم - ھاياسىزلىق، ھارامخورلۇق، تەۋەككۇلچى-لىك ۋە ئىنساپسىزلىق ئەۋج ئېلىپ كەتتى، ئۆزىنى گۇزەل ئەخلاق، ياخشى پەزىلەت بىلەن تۇتىدىغان ئادەملەر خەلقئا-لەمدە كەم ئۇچرايدىغان بولدى... خەلقئالەم ئىچىدىكى ۋىج-دانسىزلىق پۈتۈنلەي چىن شۇباۋ[152] نىڭ نائىنساپلىقىغا ئوخ-شاش دەرىجىگە يېتىپ قالدى. مۇشۇنداق بولۇپ كېتىۋەرسە، بۇنىڭ ئاخىرى نەگە بارا؟...»

چىن شۇباۋنىڭ تەلۋىلىكتە «نائىنساپ»لىق دەرىجىسىگە يە-تىپ بارغانلىقى ئەمەلىيەتتە راست بولۇشىمۇ مۇمكىن، لېكىن ئۇنىڭغا «ۋىجدانسىز» دېگەن بەتنام چاپلانسا بىرئاز ئۇۋال بولۇشى مۇمكىن. بۇلار بىرنەچچە ئادەمنىڭ «گو جۇينىڭ ئۆز ئوغلىنى كۆمۈشى» ۋە «لى ئى قىزنىڭ ئۆزىنى داش قازانغا تاشلىشى» توغرىسىدىكى مۇلاھىزىسى.

ئىنساپ - تەۋپىق توغرىسىدا توختىلىدىغان بولساق، ئىنساپ - تەۋپىق ھەققىتەن بىرئاز كۆتۈرۈلۈپ كېتىۋاتقاندەك تۇرىدۇ. «ئەر - ئايالىنىڭ سىرى»، «ئەر - ئايالىنىڭ جۇپلە-شىشى توغرىسىدا يېڭى مۇھاكىمە» دېگەندەك ئەسەرلەر پەيدا بول-غاندىن كېيىن، شاڭخەيلىكلەر كىتابلارنىڭ ئىسمىنىڭ ئالدىغا «ئەر - ئايال» دېگەن سۆزنى تاج قىلىپ قىستۇرۇپ قويۇشقا خۇشتار بولۇپ قالدى. ھازىر ھەتتا «ئىنساپ - تەۋپىق ۋە ئەخلاق - پەزىلەتنى توغرا يولغا باشلايدۇ»غان «100 ۋاپادارلىق

سۆرىتى» گىمۇ قىستۇرۇپ قويىدىغان بولدى. بۇ ئەھۋال بەلكىم «100 ساھىبجامال توغرىسىدا يېڭى شېئىر»نى ياراتماي، ۋاپادار-لىقتىن تەلىم بەرگەن «كۆيجىلىق يۇيباۋ — جىنلەنپۇ» ئەپەندە-نىڭ خىيالىغىمۇ كېچىپ باقمىغان بولسا كېرەك.

※ ※

«100 خىل ئەمەلنىڭ بېشى» ۋاپادارلىق دېگەن ئەقىدىدىن بىردىنلا «ئەر - ئايال»غا كۆچۈپ كېتىشىمۇ ئىنساپ - تەۋپىقنىڭ كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنلىكىگە ئوخشىشىپ كېتىدىغان بىر ئەھۋال بولسا كېرەك. شۇنداق بولسىمۇ، گېزى كېلىپ قالغاچقا بۇ ھەقتە بىر-نەچچە ئېغىز سۆز قىلغۇم بار؛ ئەلۋەتتە، بۇ سۆزۈمنى ئىمكانقەدەر قىسقارتىمەن.

مەن شۇنداق ئېيتالايمەنكى، بىزنىڭ جۇڭگولۇقلار ھەتتا «100 ئەمەلنىڭ بېشى» توغرىسىدىمۇ ئەر - ئايالنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەي قويمىسا كېرەك. جاھان تىپتىنچ بولۇپ تۇرغان، بە-كارچى ئادەملەر كۆپىيىپ كەتكەن بىر شارائىتتا، مۇبادا بىر ئادەم «ئىنسانىيەت ۋە ھەققانىيەت يولىدا جان پىدا قىلسا»، ئېھتىمال شۇ ئادەم بۇ يولدا باشقا ئىشلارغا پەرۋا قىلمىشقىمۇ ئۇلگۇرەلمىگەن ھالدا ئالدىراپ - ھولۇقۇپ قېلىشى مۇمكىن، شۇنداق بولسىمۇ ھايات تۇرغان ئەنزارچىلار شۇ پىداكارنىڭ ئەھۋالىنى تۇجۇپىلەپ تەتقىق قىلىشماي قويمايدۇ. ساۋ ئېنىڭ ئۆز دادىسىنى ئىزدەپ دەريا‌غا سەكرىگەنلىكى، غەرق بولۇپ ئۆلگەندىن كېيىن دادىسىنىڭ جەسىتىنى قۇچاقلاپ لەيلەپ چىققانلىقى رەسمىي تارىخلاردا قەيت قىلىنغان، بۇنى بىلمىدىغان ئادەم ئاز ئەمەس. لېكىن ئەنە شۇ «قۇچاقلاش» دېگەن سۆزدىن بىرمۇنچە گەپ چىققان.

گۆدەك ۋاقتىمدا يۇرتۇمدىكى قېرىلاردىن مۇنداق گەپلەرنى

ئاڭلىغانىدىم:

ئۆلگەن ساۋ ئېنىڭ جەستى بىلەن ئۇنىڭ دادىسىنىڭ جەستى دەسلەپتە يۇزىنى يۇزىگە قىلىپ قۇچاقلاشقان ھالدا لەيلەپ چىقىپتۇ، يولدىن كېتىۋېتىپ بۇلارنى كۆرگەن ئادەملەر: «ۋاللى! بىر ياش قىز شۇنداق بىر قېرى چالنى قۇچاقلاۋاپتۇ! دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھېلىقى ئىككى جەسەت يەنە چۆكۈپ كېتىپتۇ؛ بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن يەنە بىر - بىرىگە دۇمبىسىنى ياققان ھالدا لەيلەپ چىقىپتۇ.»

ۋاللى! ئەدەپ - دىيانەتلىك ئەلدە ھەتتا ياش — «ساۋ ئې 14 ياش» ئىكەن — ۋە مەرھۇم ۋاپادار قىزنىڭ ئۆز دادىسى بىلەن بىللە لەيلەپ چىقىشىمۇ شۇنچە مۇشكۈل بولىدىكەن - ھە!

«100 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى» بىلەن «240 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى»نى تەكشۈرۈپ كۆردۇم، ئۇنىڭ رەسساملىرى ناھايىتى زېرەك ئىكەن. ئۇلارنىڭ سىزغانلىرىغا قارىغاندا، ساۋ ئې تېخى دەريادا سەكرىمەي، دەريا بويىدا يىغا - زار قىلىپ تۇرغان. لېكىن ۋۇ يۈرۇ[153] سىزغان «24 ۋاپادار قىزنىڭ سۈرىتى» (1892 - يىلى) دە بولسا، ئىككى جەسەتنىڭ بىللە لەيلەپ چىققانلىقىلا كۆرسىتىلگەن، بىرىنچى سۈرەتنىڭ يۇقىرى قىسمىدىكىدەك، «دۇمبىسىنى دۇمبىسىگە ياققان» ھالىتىمۇ كۆرسىتىلگەن. مەن ئويلايمەنكى، مەن ئاڭلىغان ھېلىقى ھېكايىدىن ئۇنىڭمۇ خەۋىرى بولسا كېرەك. «كېيىنكى 24 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى ۋە شەرھى»مۇ بار، بۇنىمۇ ۋۇ يۈرۇ سىزغان، بۇ سۈرەتتىمۇ ساۋ ئې بار. بۇنىڭدا، خۇددى بىرىنچى سۈرەتنىڭ تۆۋەنكى قىسمىدىكىدەك، دەريادا سەكرەۋاتقان ھالىتى تەسۋىرلەنگەن.

ھازىرقى كۈندە مەن ئۇچراتقان، ۋاپادارلىقنى تەرغىب قىلىدى-

غان سۈرەت ۋە شەرھىلەرنى ئالسام، ئۇلاردا قەدىمكى ۋە ھازىرقى زامانداۋ قاراقچىغا، يولۋاسقا، ئوتقا، بورانغا يولۇققان بىرمۇنچە ۋاپادارلار تەسۋىرلەنگەن؛ ئۇ ۋاپادالارنىڭ ئوندىن توققۇزى شۇنداق ھادىسىلەرگە «يىغلاش» ۋە چوقۇنۇش يولى بىلەن تاقابىل تۇرغان. جۈڭگودا يىغلاش ۋە چوقۇنۇش قاچانغىچە داۋام قىلاركىن؟

※ ※

سىزىش ئۇسۇلىدىن گەپ ئاچساق، مېنىڭچە، ھەممىدىن ئادەمنى قەدىمىي ئۇسۇلدا سىزىلغىنى ياپونىيىلىك شياۋتىيەن خەيشىيەن سىزغان نۇسخا. بۇ نۇسخا خېلى بۇرۇنلا «دىيەنشىجەي رەسىملىرى مەجمۇئەسى»گە كىرگۈزۈلۈپ، مىللىي نەرسىگە ئايلاندۇرۇۋېلىنغان، بۇنى تېپىش ئاسان. ۋۇ يۈرۇنىڭ سىزغانلىرى تولىمۇ نەپىس ۋە تەسىرلىك. بىراق ئۇ تارىخىي سۈرەتلەرنى سىزىشقا ئانچە مۇناسىپ ئەمەس، ئۇ شاڭخەيدىكى كونسېسسىيىدە ئۇزۇن ئولتۇرغانلىقتىن، شۇ يەرنىڭ تەسىرىگە كۆپ بېرىلىپ كەتكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ «يامان دەللىنىڭ پاھىشە ئاياللارغا زۇلۇم قىلىشى»، «لۇكچەكلەرنىڭ قانات سۆرىشى» دېگەنگە ئوخشاش ئېقىم مەسىلىلىرىگە دائىر سۈرەتلەرنى سىزىشقا ئۇستا بولۇپ كەتكەن؛ ئۇنىڭ شۇنداق سۈرەتلىرى ناھايىتى جانلىق بولۇپ، شاڭخەيدىكى ئەجنەبىيلەر دىيارىنى قەغەز يۈزىدىنلا چۈشىنىپ كەتكىلى بولىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇنىڭ تەسىرى ياخشى ئەمەس، يېقىنىدىن بۇيان بىرمۇنچە ھېكايە ۋە بالىلار ئوقۇش كىتابلىرىغا كىرگۈزۈلگەن قىستۇرما سۈرەتلەردە خوتۇن - قىزلارنىڭ ھەممىسى پاھىشە قىياپىتىدە، بالىلارنىڭ ھەممىسى بالا لۇكچەك قىياپىتىدە تەسۋىرلىنىۋاتىدۇ، بۇ، كۆپىنچە، ئەنە شۇ ۋۇ يۈرۇ سىزغان سۈرەتلەرنى كۆرگەنلىكتىن بولغان.

24 ۋاپادارلىرنىڭ سۈرەتلىرىدىن: ساۋ ئېنىڭ ئۆز دادىسىنىڭ جەستىنى ئىزدەپ دەريادا چۈشۈشى

ۋاپادارلارنىڭ پائالىيەتلىرىنى سىزىش خېلى قىيىن، چۈنكى ئۇلارنىڭ پائالىيەتلىرىدە پاجىئە كۆپ. مەسىلەن، «گو جۇينىڭ

ئۆز ئوغلىنى كۆمۈشى»نى ئالسام، بۇ ھەقتىكى سۈرەتلەرنى ھەر-قانچە قىلغان تەقدىردىمۇ كىچىك بالىلارنى خۇشاللىققا چۆمدۈرىدى-غان، ئۆز رازىلىقى بىلەن ئورەككە كىرىپ ياتىدىغان ھالغا كەلتۈ-رەلمەك قىلىپ سىزىش قىيىن. «گەندىنى تېتىپ بېقىش ۋەھىمە-سى»[154] مۇ كىشىنى ئۆزىگە جەلپ قىلالمايدۇ. لاۋ لەيزىنىڭ «ئالىچىپار كىيىنىپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى ئېچىشى» نامى-لىق سۈرەتنىڭ بېغىشلىما شېئىرىدا «ئۆينى خۇشاللىق قاپلىدى» دېيىلگەن بولسىمۇ، لېكىن سۈرەتنىڭ ئۆزىدە خۇشاللىققا چۆمگەن ئائىلىگە خاس خۇسۇسىيەت ناھايىتى ئاز.

مەن ھازىر بىر - بىرىگە ئوخشاشمايدىغان ئۇچ خىل نۇسخىنى تاللاپ، 2 - رەسىم قىلىپ قىستۇردۇم.

بۇ رەسىملەرنىڭ يۇقىرىدىكىسى «100 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى» نىڭ بىر قىسمى بولۇپ، ئۇنى «چىنسۇنلۇق خې يۇنتى» سىزغان؛ ئۇنىڭدا لاۋ لەيزىنىڭ «ئايۇانغا سۇ ئېلىپ كېتىۋېتىپ، يالغاندىن يىقىلغان بولۇپ، يەرگە يېتىۋېلىپ، بوۋاق بالىلارچە يىغلىشى» سىزىلغان؛ «ئاتا - ئانىسىنىڭ كۆلگەنلىكى»مۇ تەسۋىرلەنگەن. ئوتتۇرىدىكى كىچىككىنە سۈرەتنى مەن ئۆزۈم جىبىلىق لى شىتۇك سىزغان «24 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى ۋە شېئىرىي بايانى»دىن كۆچۈ-رۈۋالغان؛ بۇنىڭدا لاۋلەيزىنىڭ «ئالىچىپار كىيىم كىيىپ، بوۋاق بالا قىياپىتىدە بولۇپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ يېنىدا ئوينىغانلىقى» تەسۋىرلەنگەن؛ ئۇنىڭ قولىدا «تاڭگىر»نى تۇتۇپ تۇرغانلىقى «بو-ۋاق بالا قىياپىتىدە ئوينىغانلىقى»، دېگەن سۆزلەرنى ئىزاھلاپ بېرىدۇ. ئېھتىمال، لى شىتۇك ئەپەندى شۇنچە چوڭ بىر چالنىڭ شۇنداق ئوينىشىنى ياراتمىغان بولسا كېرەك، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ-نىڭ ئېگىز - يوغان بوينى ئىمكانقەدەر كىچىكلىتىپ، ساقاللىق كىچىك بالا قىياپىتىگە كەلتۈرۈپ سىزغان بولسا كېرەك. شۇنداق بولسىمۇ بۇ سۈرەت يەنىلا كىشىنى قىزىقتۇرالمايدۇ، بۇ سۈرەتنىڭ

سىزىقلىرىنىڭ خاتا ۋە چالا بولغانلىقىنى ئاپتورغا ئارتقىلى بولمايدۇ، بۇ ھەقتە مەندىنمۇ ئاغرىنىش مۇمكىن، ئەيىب پەقەت مەتبەئە نۇسخىسىنى ئويغۇچىدا. تەكشۈرۈپ قارىسام بۇ ئويغۇچى چىڭ سۇلالىسى تۇڭجىنىڭ 12 - يىلى (1873 - يىلى) «سەندۇق ئۆلكىلىك باج مەھكىمىسى كوچىسىنىڭ جەنۇبىي دوقمۇشىدىكى خۇڭۇېنتاڭ ناملىق مەتبەئەخانا» دا ئىشلىگەنىكەن. تۆۋەندىكىسى — «مىنگونىڭ ئىت يىلى (1922 - يىلى) زاھىتخانا» ناملىق مەتبەئەدە بېسىلغان نۇسخىسى؛ ئۇنىڭدا سىزغۇچىنىڭ ئىسىم - فامىلىسى يوق ئىكەن؛ لېكىن بۇ سۈرەت قوش مەنىلىك قىلىپ سىزىلغان، يەنى بىر تەرەپتىن «يالغاندىن يىقىلغان بولۇپ، يەردە يېتىۋالغان» لىقى تەسۋىرلەنگەن؛ يەنە بىر تەرەپتىن، «بوۋاق بالا قىيا پىتىدە ئوينىغانلىقى» تەسۋىرلەنگەن. دېمەك، بۇنىڭدا ئىككى ۋەقە بىرلەشتۈرۈلگەن، لېكىن «ئالتىچىپار كىيىم» ئۇنتۇپ قېلىنغان. ۋۇ يۈرۇ سىزغان نۇسخىدىمۇ ئىككى ۋەقە بىرلەشتۈرۈلگەن، ئالتىچىپار كىيىم ئۇنتۇپ قېلىنغان. لاۋ لەيزى بىرئاز سېمىزرەك، قوش سېكىلەكلىك قىلىپ سىزىلغان، شۇنداق بولسىمۇ زوقلىنارلىق ئەمەس.

بەزىلەر، ھەجۋىي بىلەن تەنىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق پەقەت بىر ۋاراق نېپىز قەغەزچىلىكلا كېلىدۇ، دەيدۇ. مېنىڭچە، زوقلىنارلىق (قىزىقارلىق) بىلەن يىرگىنچلىك ئوتتۇرىسىدىكى پەرقمۇ شۇنداق. بالىنىڭ ئاتا - ئانا ئالدىدا ئەركىلىشى كىشىنى زوقلاندۇرىدۇ؛ ئەگەر ياش قۇرامىغا يەتكەن ئادەم ئەركىلىسە، كىشىنىڭ غىدىقى كېلىشى تۇرغان گەپ. تارتىنچاقلىق قىلمايدىغان ئەر - خوتۇن باشقا ئادەملەر ئالدىدا بىر - بىرىگە مۇھەببەت قىلغىنىدا، ئەگەر زوقلاندۇرۇش چېگرىسىدىن ئېشىپ كېتىپ قالسا، ئۇ مۇھەببەتمۇ يىرگىنچلىك بىر ئەھۋالغا ئايلىنىپ قالىدۇ. لاۋ لەيزىنىڭ قىلىقلىرىنى ھېچكىمنىڭ ياخشى سىزالمىغانلىقى ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس. مانا مۇشۇ سۈرەتلەردىكىگە ئوخشاش ئائىلىدە مەن بىر كۈنمۇ كۆڭۈللۈك تۇرالمايمەن. 70 نەچچە ياشلىق قېرى چالنىڭ 360 ھارامزادىلىك بىلەن «تاڭگىر» چېلىپ تۇرغىنىنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟!

خەن خانىدانلىقى زامانىسىدىكى ئادەملەر ئوردا - ساراي ۋە قەبرە ئالدىدىكى تاش ھۈجرىلارغا قەدىمكى پادىشاھ - سۇلتان، كۆڭزىنىڭ شاگىرتلىرى، پىداكار ئەركەك، پىداكار ئايال، ۋاپادار بالا دېگەنگە ئوخشاشلارنىڭ سۈرىتىنى سىزىشنى ياكى نەقىش قىلىشنى ياخشى كۆرىدىكەن. ئۇنداق ئوردا - سارايلارنىڭ ھازىر ھەتتا بىرەر تال چەنزىسىمۇ تېپىلمايدۇ، ئەلۋەتتە؛ تاش ھۈجرىلار گاھىدا ئۇچراپمۇ قالىدۇ، شۇنداق ھۈجرىلاردىن ئەڭ ساق تۇرغىنى — سەندۇق ئۆلكىسىنىڭ جياشياڭ ناھىيىسىدىكى ۋۇ فامىلىلىك ئادەمنىڭ تاش ھۈجرىسى. شۇ ھۈجرىغا لاۋ لەيزىنىڭ ھېكايىسى نەقىش قىلىنغانلىقى چالا - پۈچۈق يادىمدا تۇرۇپتۇ. لېكىن ھازىر قولۇمدا ئۇنىڭ كۆچۈرۈۋېلىنغان نۇسخىسىمۇ، «مەن ۋە تاش يازمىلىرى توپلىمى» مۇ بولمىغاچقا ئېنىقلاش مۇمكىن ئەمەس. ئېنىقلاش مۇمكىن بولغان بولسا، ھازىرقى سۈرەتلەرنى تەخمىنەن 1800 يىل ئىلگىرىكى سۈرەتلەر بىلەن سېلىشتۇرۇپ كۆرۈشمۇ كىشىنى ناھايىتى زوقلاندۇرىدىغان بىر ئىش ئىدى.

※ ※

لاۋ لەيزى توغرىسىدىكى «100 ۋاپادارنىڭ سۈرىتى» ده مۇنداق گەپلەرمۇ بار:

... لاۋ لەيزىنىڭ باچكىنى ئويىنتىپ، ئاتا - ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى ئاچقانلىقى توغرىسىدىمۇ رىۋايەت بار: ئۇ دائىم ئاتا - ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى ئېچىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ

يېنىدا باچكىنى ئويناتقىدەك. (ئەسلىي «ئىسمىئەزەم» نامـ
لىق كىتابتىكى شەرھ.)

ئالىچىپار كىيىنىپ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ
كۆڭلىنى ئېچىش

«ئىسمىئەزەم»نى كىم يازغان؟ جىكاڭمۇ ياكى خۇاڭ پۇمـمۇ؟ قولۇمدا بۇنىڭغا دائىر كىتاب بولمىغاچقا، بۇنىمۇ ئېنىقلاش مۇمـ كىن بولمىدى. يېقىندا بىر ئايلىق مائاشىم بىكارغا كېلىپ قالغانـ لىقى مۇناسىۋىتى بىلەن چىشىمنى چىشلەپلا «تەيپىن شاھنامىسى»نى سېتىۋېلىپ، شۇنىڭدىن قاراپ كۆردۈم، ئاخىر يەنە بۇ رىۋايەت تېپىلمىدى؛ گۇمانىمچە، بۇ رىۋايەت تاڭ، سۇڭ زامانلىرىدىكى ئادەملەرنىڭ كاتولوگلىرىدىن چىققان بولسا كېرەك. لېكىن ئۇنىڭـ مۇ كارايىتى چاغلىق. ماڭا غەيرىي تۇيۇلغىنى — شۇ رىۋايەتتىكى «باچكا» دېگەن سۆز.

مېنىڭچە، بۇ يەردىكى «باچكا» دېگەن سۆزنىڭ ئۇششاق ئۇـ چارقانات بولۇشى ناتايىن. بالىلار كۆپ چاغلاردا لايدىن ياكى رەختـ تىن ئادەم شەكلىدە ياساپ ئويناىدىغان نەرسىنى ياپونلارمۇ Hina دەپ ئاتايدۇ، يېزىقتا «باچكا» دەپ يازىدۇ. ئۇلاردىمۇ جۇڭگونىڭ قەدىمكى تىللىرى ساقلىنىپ قالغان. لاۋ لەيزىنىڭ ئاتا ـ ئانا ئالدىدا ئۇششاق ئۇچارقاناتلارنى ئويناتقىنى قارىغاندا، كىچىك بالىغا ئوخشىشىدىغان ئويۇنچۇقنى ئويناتقىنى تېخىمۇ تەبىئىي. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنگلىزلارنىڭ Doll دېگىنىنى، يەنى ھازىرقى ژاـ پىتتا بىزنىڭ «جىن قونچاق» ياكى «لاي قونچاق ئادەم» دېگىنـ مىزنى يېزىقتا «قورچاق» دەپ يېزىشقا توغرا كېلىدۇ. ئۇنى قەدىمكى ئادەملەر «باچكا» دەپ ئاتىسا كېرەك، كېيىنكى چاغلاردا بۇ ئىسىم ئىستېمالدىن قېلىپ، پەقەت ياپونلاردىلا ساقلىنىپ قالـ غان. لېكىن بۇلار مېنىڭ ھازىرقى پەرەزلىرىم، بۇنىڭدىن باشقا كۆچلۇك بىرەر دەلىل ـ ئاساسلىرىمۇ يوق.

باچكا ئويناتقانلىقى توغرىسىدىكى رىۋايەتنىمۇ بىرەر ئادەم سۆـ رەت قىلىپ سىزمىغان بولسا كېرەك.

※ ※

مەن توپلىغان يەنە بىر تۈركۈم كىتاب ئىچىدە «ئەزرائىل» نىڭ سۈرىتى بار كىتاب بولۇپ، ئۇلارنىڭ بىرى — «ئىبرەتلىك ئاخىرەتنامە» (گاھىلىرىدا «ئىبرەتلىك» دېگەن سۆز يوق)؛ يەنە بىرى — «ئەزرائىل ـ جەبرائىل قىسسىسى» (گاھىدا «توپلام» دەپمۇ يېزىلىدۇ). ئەمەلىيەتتە بۇ ئىككى خىل كىتاب بىر ـ بىرىدىن ئانچە پەرق قىلمايدۇ. بۇ كىتابلارنى توپلىغانلىقىم توغرـ سىدا ئاۋۋال چاڭ ژېيجۇن ئاكىغا تەشەككۇر بىلدۈرىمەن. ئۇ ماڭا بېيجىڭدىكى «لۇڭگۇاڭجەي» باسمىخانىسىنىڭ نۇسخىسىنى، «جـ يەنگۇاڭجەي» باسمىخانىسىنىڭ نۇسخىسىنى؛ تيەنجىندىكى «توۋـ خانا» نۇسخىسىنى ۋە تاش مەتبەئە نۇسخىسىنى؛ نەنجىڭدىكى «لى گۇاڭمىڭ» مەتبەئەسى نۇسخىسىنى ئەۋەتىپ بەردى. ئاندىن قالسا، جاڭ ماۋچىن ئاغا خاڭجۇدىكى «ھەقىق» نامىلىق كىتاب — نامە باسمىخانىسى نۇسخىسىنى، شاۋشىڭدىكى «شۇي گۇاڭ» نامىلىق باسمىخانا نۇسخىسىنى ۋە يېقىندا بېسىلغان تاش مەتبەئە نۇسخىسـ نى ئەۋەتىپ بەردى. ئاندىن قالسا، ئۆزۈم گۇاڭجۇدىكى «مۇقەدـ دەس كىتابلار» باسمىخانىسى، «خەنيۇەنلۇ» نامىلىق مەتبەئەخانا نۇسخىسىنى تاپتىم.

بۇ «ئاخىرەتنامە»، «قىسسە» لەرنى ئاددىي ۋە مۇرەككەپ نۇسخىلىق بولۇپ، مەزمۇنى مېنىڭ مۇقەددىمە يازغانلىرىمغا ئوخـ شاش. لېكىن ئەزرائىل توغرىسىدىكى سۈرەتلەرنى تەكشۈرۈپ كۆرگەندىن كېيىن، ساراسىمىگە چۈشۈپ قالدىم. چۈنكى بۇ كـ تابلاردىكى «تىرىك ئەزرائىل» ئالا چەكمەن تون، داكا تەلپەك كىيىۋاپتۇ، بېلىگە خەنجەر قىستۇرۇۋاپتۇ؛ قولىغا سەنپەن ئېلىۋالـ غىنى، بېشىغا ئۇزۇن كۆلا كىيىۋالغىنى بولسا «ئەجىلى مۇتلەق»

ئىكەن! ئۇلارنىڭ بىرىنىڭ چىرايىدىن ياۋۇزلۇق، يەنە بىرىنىڭ چىرايىدىن مۇلايىملىق چىقىپ تۇرغان، بىرى چىغ چورۇق، يەنە بىرى لاتا (؟) پوپۇچ كىيىۋالغان بولسىمۇ، بۇنى رەسسام ئۆز مەيلىچە توقۇپ سىزغان. ھەممىدىن مۇھىم بولغان بېغىشلىما بولسا، پۈتۈنلەي ئوخشاش. «ئەجىلى مۇتلەق» ئەستاغپۇرۇللا، مانا ئەھـۋال مەخسۇسلا مېنى مۇشكـۈلچىلىكـكە قالدۇرغانلىق ئەمەسمۇ؟!

شۇنداق بولسىمۇ، مەن بۇنىڭغا قايىل بولمىدىم. چۈنكى، بىرىنچىدىن، بۇ كىتابلار مەن ياش ۋاقتىمدا كۆرگەن نۇسخىلىرى ئەمەس. ئىككىنچىدىن، ئۆز خاتىرەمنىڭ ھېلىمۇ توغرا ئىكەنلـ كىگە ئىشىنىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىرەر ۋاقىتنى يىرتىۋېلىپ قىستۇرما سۈرەت ئورنىدا پايدىلىناي، دېگەن ئۇمىدىم ئۇن ـ تىنسىز بەربات بولۇپ كەتتى. ئائىلاج، ھەرقايسى نۇسخىلىرىدىن بىر پارچە — نەنجىڭ نۇسخىسىدىكى «ئەجىلى مۇتلەق» بىلەن گۇاڭجۇ نۇسخىسىدىكى «تىرىك ئەزرائىل» — نى تاللىۋالغاندىن باشقا، يادىمدا قالغان مۇلىيەن چاڭچىلىسىدە ياكى تاۋاپ سەيلىسىدە ئۇچرايدىغان «تىرىك ئەزرائىل»نى ئۆز قولۇم بىلەن سىزىپ قىسـ تۇردۇم. 3 ـ رەسىمنىڭ يۇقىرىسىغا قارىڭ. شۇنىڭغا شۇكۇركى، مەن رەسسام ئەمەسمەن، سىزغانلىرىم ئانچە ياخشى بولمىسىمۇ، كىتابخانىلار ئەيىبكە بۇيرۇماس، دەسلەپكى چاغلاردا ئويلاشماستىنلا ۋۇ يۇرۇ ئەپەندى ۋە باشقىلارغا بەزى قاملاشمىغان گەپلەرنى قىلىپ سالغانىكەنمەن، ئاز ۋاقىت ئۆتمەيلا ئۆزۈم خىجىل بولۇپ قالدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن مانا بۇ يەردە ئالدى بىلەن ئۆزرە ئېيتىمەن. ئەگەر بۇ ئۆزرە كارغا يارىماي قالسا، دازۇكتۇڭ شۇي شىچاڭنىڭ مۇنداق پەلسەپىسىنى توغرىدىن ـ توغرا كۆچۈرۈپ قويۇشقا مەجبۇرمەن: مەيلى[155].

ئوڭدىن سولغا: (1) ئەجىلى مۇتلەق، (2) «مەيلى سەن بېكىنگىن پولات ئىستىمكامغا!»
1927 - يىل 6 - ئاينىڭ 25 - كۈنى
(3) تىرىك ئەزرائىل

مەن قايىل بولمايدىغان يەنە بىر ئىش شۇكى، مېنىڭچە «ئاخىرەتنامە»نى تەشۋىق - تەرغىب قىلىدىغان جانابلارنىڭ ئۆزىمۇ ئاخىرەتتە بولىدىغان ئىشلارنى ئانچە بىلمىسە كېرەك. مەسىلەن، ئۇلار ئادەم يېڭى ئۆلگەن چاغدىكى ئەھۋاللار توغرىسىدىكى سۇرەتلەر ھەققىدە ئىككى ئېغىزغا بۆلۈنگەن. بىرى، قولىدا پولات ئارا تۇتقان، «جان ئەلچىسى» دەپ ئاتىلىدىغان جىن، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ نەرسە يوق؛ يەنە بىرى، بىر ئات باش، ئىككى ئەزرائىل — پانىي ئالەم ئەزرائىلى بىلەن باقىي ئالەم ئەزرائىلى — لېكىن تىرىك ئەزرائىلمۇ، ئەجىلى مۇتلەق ئەمەس. بۇ ئىككىسىنى تىرىك ئەزرائىل ۋە ئەجىلى مۇتلەق دەپ دېسەكمۇ، ئايرىم سىزىلغان سۇرەتلەرى بىر - بىرىگە ئوخشاشمايدۇ. مەسىلەن، 4 - رەسىمدىكى A غا قاراڭ، پانىي ئالەم ئەزرائىلنىڭ نەدىمۇ ئالا چەكمەن تون، داكا تەلپەكلىرى بولسۇن؟! بۇ يەردە باقىي ئالەم ئەزرائىلى يەككە سىزىلغان ئەجىلى مۇتلەققە خېلىلا ئوخشاپ تۇرىدۇ. لېكىن ئۇ سەنپەننى تاشلاپ، قولىغا يەلپۈگۈچ ئېلىۋالغان. ئېھتىمال شۇ چاغ ياز كۈنلىرى بولۇشىمۇ مۇمكىن. لېكىن چېكىسىدىكى ۋە ئېڭىكىدىكى ساقاللىرىنى شۇنچە ئۇزۇن ئۆستۈرۈۋېتەرمۇ؟ ياز كۈنلىرى يۇقۇملۇق كېسەللەر شۇنچە كۆپ تۇرسا، ئۇنىڭ ھەتتا قىرقىش - تاراشقىمۇ چولىسى تەگمىگەندۇرمۇ؟ بۇ يەردە شۇنىمۇ ئىزاھلاپ قويايكى، بۇ سۇرەت تېيەنجىندىكى «توۋېخانا» نۇسخىسىدىن ئېلىندى؛ بېيجىڭ ۋە گۇاڭجۇ نۇسخىلىرىدىكىسىمۇ بۇنىڭدىن ئانچە پەرق قىلمايدۇ.

B سۇرەتنى نەنجىڭدىكى «لى گۇاڭمىڭ» نامىدىكى مەتبەئە نۇسخىسىدىن ئالدىم، بۇ سۇرەت A غا ئوخشىشىپ كېتىدۇ، لېكىن بېغىشلىما سۆزى پۈتۈنلەي ئەكسىچە بولۇپ، تېيەنجىن نۇسخىسىدا باقىي ئالەم ئەزرائىلى، دەپ ئاتالغىنى نەنجىڭ نۇسخىسىدا پانىي ئالەم ئەزرائىلى، دەپ ئاتالغان. لېكىن بۇ قاراش مېنىڭ تەشەببۇسۇمغا ئوخشاش. دېمەك، سىدام كېيىم، ئۇزۇن كۆلا كىيگەن بىر نەرسىنى، مەيلى ئۇنىڭ ساقىلى بولسۇن - بولمىسۇن، بېيجىڭلىق-

لار، تېەنجىنلىكلەر، گۈاڭجۇلۇقلار باقىي ئالەم ئەزرائىلى ياكى پانىي ئالەم ئەزرائىلى، دەپ ئاتىسا ئاتاۋەرسۇن؛ مەن ۋە نەنجىڭلىق-لار ئۇنى تىرىك ئەزرائىل، دەپ ئاتاۋېرەيلى، ھەركىمنىڭ ئۆز مەيلى «ئىسىم جىسمىنىڭ مېھمانى»[156] ئۇنىڭ كارايىتى يوق.

«ئاخىرەتنامە» رەسىملىرىدىن

مەن يەنە سۇرەتنىمۇ قوشۇپ قويدۇم، بۇ سۇرەت شاۋشىڭدىكى «شۇي گۇاڭ» باسمىسىنىڭ بىر قىسمى بولۇپ، ئۇنىڭدا بېغىشلىما سۆزى يوق، بۇ ھەقتە تەشۋىق قىلغۇچىنىڭ مۇددىئاسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكى مەلۇم ئەمەس. ياش ۋاقتىمدا «شۇي گۇاڭ» مەتبەئەخا-نىسىنىڭ ئالدىدىن پات - پات ئۆتۈپ قالاتتىم، ئۇلارنىڭ سۇرەت ئويۇڭاتقانلىقىنىمۇ تاماشا قىلاتتىم، ئۇلار سۇرەتلەرنى ئەگىم ۋە توز سىزىق بويىچە سىزاتتى، ئەگرى سىزىق بويىچە سىزىشنى ئانچە خالىمايتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەزرائىل جانابنىڭ ئەينى قىياپىتىگە بۇنىڭدىن ھۆكۈم قىلىشمۇ تەس. ئۇنىڭ يېنىدا يەنە بىر ئۇزۇن كۇلا تۇرغانلىقى ئېنىق بىلىنىپ تۇراتتى، بۇ كۇلا باشقا نۇسخىلاردا ئۇچرىمايدۇ. بۇ مەن ئېيتىپ ئۆتكەن، تاڭاپ سەيلىسىدە ئوتتۇرغا چىقىدىغان ئالىنىڭ ئۆزى. ئۇ ھەتتا رەسمىي خىزمەت ۋاقتىدىمۇ بالىسى (؟) نى بىللە ئېلىپ يۈرىدىكەن. ئېھتىمال ئۇ، چوڭ بولغاندىن كېيىن «ئاتىسىنىڭ ئۇدۇمىنى ئۆزگەرتمەيدۇ» غان ئادەم بولسۇن دەپ، ئۇنى ئەگەشتۇرۇپ يۈرۈپ تەربىيىلىسە كېرەك.

ئىنسانلارنىڭ جېنىنى ئالىدىغانلىقىنى قويۇپ تۇرايلى، 10 دوزاخنىڭ سۇلتانلىرى قاتارىدىكى تۆتىنچى دوزاخ سۇلتانىنىڭ ئۇستىلىنىڭ يېنىدا مۇتلەق كۆپ چاغلاردا ئۇزۇن كۇلا كىيگەن بىر ئادەم بولىدۇ. مەسىلەن، D سۇرەتكە قارىڭ. بىرىنچىسى، تېەنجىندىكى «توۋېخانا» نۇسخىسىدىن ئېلىندى، ئۇنىڭ كۆرۈنۈشى خېلى چىرايلىق؛ ئىككىنچىسى، نەنجىڭ نۇسخىسىدىن ئېلىندى، نېمە ئۈچۈندۇر، ئۇنىڭ تىلى تاشقىرىسىغا ساڭگىلاپ چىققان؛ ئۈچىنچىسى، گۈاڭجۇدىكى «مۇقەددەس كىتابلار» مەتبەئەسى نۇسخىسىدىن ئېلىنغان، ئۇنىڭ يەلپۈگۈچى يىرتىلىپ كەتكەن؛ تۆتىنچىسى، بېيجىڭدىكى «لۇڭگۇاڭ» مەتبەئەسى نۇسخىسىدىن ئېلىندى، ئۇنىڭ يەلپۈگۈچى يوق، ئېڭىكىنىڭ ئاستىدا ئۇزۇن قارا سىزىق بار، ئۇنىڭ ساقال ياكى تىل ئىكەنلىكىنى ئاڭقىرالمىدىم؛

بەشىنچىسى، تىەنجىندىكى تاش مەتبەئە نۇسخىسىدىن ئېلىندى، بۇمۇ خېلى چىرايلىق، لېكىن ئۇ يەتتىنچى دوزاختىكى تەيشەن ۋاڭنىڭ ئىش ئۇستىلىنىڭ يېنىغا ئۆتكۈزۈپ قويۇلغان. مانا بۇ ناھايىتى غەلىتە بىر ئەھۋال.

يەنە، يولۋاسنىڭ ئادەم يەۋاتقانلىقى تەسۋىرلەنگەن سۈرەتلەر-دىمۇ ئۇزۇن كۆلا كىيگەن، قولىدا قەغەز يېلپۈگۈچ تۇتقان ھالدا چاندۇرماستىن قوماندانلىق قىلىپ تۇرغان بىر ئادەممۇ بار. بۇ ئەزرائىلمۇ ياكى «يانتاياق»[157] دەپ ئاتىلىدىغان جىنمۇ، مەلۇم ئەمەس. لېكىن بىزنىڭ يۇرتىمىزدا ئويىنىلىدىغان چاڭچىلىلەردە يانتاياق ئۇزۇن كۆلا كىيمەيتتى.

مۇشۇنداق تۇتۇرۇقسىز ئروھ - ئەرۋاھلار توغرىسىدىكى ۋە «ئۆلۈمدىن كېيىنكى ئىشلارنىڭ گۇۋاھچىسى يوق» دېگەن بىلىمنى تەتقىق قىلىش ناھايىتى چوڭ يېڭىلىق ۋە تولىمۇ نەپ تېگىدىغان ئىش. ئەگەر ماتېرىياللارنى توپلاپ، تەتقىق قىلىشقا كىرىشسە-ڭىز، بۇ ھەقتە كەلدى - باردى خەت - چەكلەرنى رەتلەپ چىقسە-ڭىز، ئۇچ - تۆت تۇم كىتاب چىقىرىشىڭىز ۋە شۇ مۇناسىۋەت بىلەن «ئالىم» دەرىجىسىگە كۆتۈرۈلۈشىڭىز مۇمكىن. لېكىن «تىرىك ئەزرائىل ئالىم» دېگەن نام ئانچە ھەشەمەتلىك ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ ئىشتىن رايىم قايتتى. بۇ يەردە ئۆزۈمچە مۇنداق ھۆكۈم چىقىراي:

«ئاخىرەتنامە» چە ئىدىيە تولىمۇ ئاددىي: «تىرىك ئەزرائىل» بىلەن «ئەجىلى مۇتلەق» نىڭ قوشۇلمىسى كىشىلىك ھاياتنىڭ سىمۇولى بولۇپ چىقىدۇ. ئادەم ئۆلىدىغان چاغدا، ئەسلىدە «ئەجەلى مۇتلەق» يېتىپ كېلىدۇ. ئۇ يېتىپ كەلگەن چاغدا، «تىرىك ئەزرائىل» نىمۇ كۆرگىلى بولىدۇ.

ئەل ئىچىدە ئۆزىنى «باقىي ئالەمنىڭ چاپارمىنى» ياكى «باقىي ئالەمنىڭ خىزمەتكارى» دەپ ئاتىۋالغان ئادەملەرمۇ بولىدۇ،

ئۇلار ھايات تۇرۇپ ئاخىرەتكە ۋاقىتلىق بېرىپ، ئاخىرەتنىڭ رەسمىي خىزمەتلىرىگە يارىدەملەشكۈچىلەردۇر. ئۇلار جان ئېلىشقا يار-دەملىشىدىغان بولغانلىقى ئۈچۈن، ئۇلارنى ھەممە ئادەم «ئەزرا-ئىل» دەپ ئاتايدۇ. ئۇلار ئەسلىدە ھايات بولغانلىقى ئۈچۈن، «پانىي ئالەمدىكى ئەزرائىلدىن» پەرقلىق ھالدا «پانىي ئالەم ئەزرا-ئىلى» دەپ ئاتىلىدۇ ۋە لېكىن شۇنىڭدىن باشلاپ «تىرىك ئەزرا-ئىل» بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ قويۇلىدۇ. 4 - سۈرەتتىكى A غا قاراڭ، بېغىشلىمىدا پانىي ئالەم ئەزرائىلى» دېيىلگەن، ئۇنىڭ ئادەتتىكى ئادەملەردەك كىيىنگەنلىكىدىن ئۇنىڭ باقىي ئالەم خىز-مەتكارى ئىكەنلىكى مانا مەن دەپ تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى — جىنلارنى دەرۋازىدىن باشلاپ كىرىش، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ پەگاھدا تۇرغان.

ھايات تۇرۇپ ئاخىرەتكە كىرىدىغان «پانىي ئالەم ئەزرائىلى» بولغانىكەن، ۋەزىپىسىنىڭ ئوخشاشلىقىدىن «پانىي ئالەم ئەزرائى-لى» دەپ ئاتىلىدىغان، لېكىن ھايات ئەمەس «ئەجەلى مۇتلەق» مۇ بولىدۇ.

مۇلىيەن چاڭچىلىسىنى ئويناش ۋە تاۋاپ سەيلىسى ئۆتكۈزۈش پائالىيەتلىرى دۇئا - تەلەپ جۈملىسىگە كىرىدۇ، لېكىن شۇنىڭ بىلەن بىللە ئۇ كۆڭۈل ئېچىش قاتارىغىمۇ كىرىدۇ. بۇنىڭدا رولغا چىقىدىغانلار باقىي ئالەم خىزمەتكارلىرى بولۇشى كېرەك، چۈنكى ئادەتتىكى ھالەتتە رولغا چىقسا ئۇنىڭ ئانچە قىزىقى بولمايدۇ، رولغا چىقىش دېگەن گەپ يوق، غەلىتىرەك بولغىنى ياخشى، شۇنىڭ ئۈچۈن، رولغا چىققۇچىلارغا «بىرەر ئەزرائىل» نىڭ كىيى-مى كىيدۈرۈپ قويۇلىدۇ؛ — ئەلۋەتتە، بۇنى ئەسلىدە ئېنىق بىلىپ بولمايتتى. بىراق شۇنىڭدىن ئېتىبارەن بۇ ياسىمىلىق تېخى-مۇ تارقىلىپ كەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن نەنجىڭلىقلار بىلەن مېنىڭ تىرىك ئەزرائىل دېگىنىم، ئەسلىدە باقىي ئالەمنىڭ خىزمەتكارى

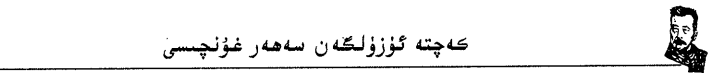

بولۇپ تۇرۇقلۇق ئەجىلى مۇتلەقنىڭ كىيىمىنى كىيىۋالغان. جىڭ تىرىك ئەزرائىلنىڭ نامىنى ئېلىۋېلىپ، «مۇقەددەس كىتاب» لارغا خىلاپ ئىش قىلىدىغان ئەخمەقلەردۇر.

ۋەتىنىمىزدىكى چوڭقۇر ئىلىملىك جانابلار بۇنىڭغا قانداق قارايدىكىن؟

ئەسلىدە خاتىمە يېزىش نىيىتىم يوق ئىدى، بىرنەچچە كونا سۆرەتنىلا قىستۇرۇپ قويۇش ئارزۇيۇم بار ئىدى، لېكىن ئارزۇيۇم بىر چەتتە قايرىلىپ قالىدى، بىر تەرەپتىن سېلىشتۇرۇپ قىرقىپ - چاپلاپ، يەنە بىر تەرەپتىن قالايمىقان مۇھاكىمە بىلەن بولۇپ كەتتىم، ماقالىنىڭ ئەسلىنى بىر يېزىپ، بىر توختىتىپ قويۇپ، بىر يىلدەك ۋاقىتتا پۈتتۈردۈم، مانا بۇ ئازغىنە خاتىمىنى مۇ بىر يېزىپ، بىر توختىتىپ قويۇپ، ئىككى ئايدەك ۋاقىتتا پۈتتۈردۈم. ھاۋا شۇنداق ئىسسىپ كەتتىكى، تەرگە چۆمدۈم، ئەمدى بەس قىلسامۇ بولار.

1927 - يىل 7 - ئاينىڭ 11 - كۈنى، گۈاڭجۇ، شەرقىي توما بويىدىكى بىنانىڭ غەربىي دېرىزىسى ئالدىدا يېزىپ تۈگەتتىم.

ئىزاھلار:

(1) بۇ ماقالە دەسلەپتە 1927 - يىل 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى بېيجىڭدىكى «دەشت - بایاۋان» ناملىق يېرىم ئايلىق ژۇرنالنىڭ 2 - جىلد 10 - سانىغا بېسىلغان.

(2) 1926 - يىل 4 - ئايدا فېڭ يۈشياڭنىڭ مىللىي ئارمىيىسى خېبېي سىستېمىسىدىكى مىلىتارىست جاڭ زولىن، لى جىنلىن قوشۇنلىرى بىلەن ئۇرۇشقاندا، مىللىي ئارمىيە بېيجىڭنى قوغداپ تۇرغانىدى، شۇ چاغدا خېبېي سىستېمىسىدىكى قوشۇنلار بىرنەچچە قېتىم بېيجىڭنى بومباردىمان قىلغان.

(3) «بىر تەسىرات» — نەسرىي نەزمە. بۇ ھەقتە «ياۋا گىياھ»غا قارالسۇن.

(4) «دەشت - بایاۋان» — بېيجىڭدا لۇشۈننىڭ تەھرىرلىكى بىلەن چىققان ئەدەبىي ژۇرنال.

(5) بېيجىڭدىكى ياتاقخانام — ئاپتورنىڭ بېيجىڭ شەھىرى فۇچىڭمېن دەرۋازىسى ئىچىدىكى غەربىي 3 - كوچا، 21 - نومۇرلۇق قورۇدىكى ئۆيى: ھازىرقى «لۇشۈن مۇزېيى»نىڭ بىر قىسمى.

(6) سەرسانچىلىقتا — 1926 - يىل «18 - مارت» پاجىئەسىدىن كېيىن، شىمالىي مىلىتارىستلار ھۆكۈمىتى ئۆز ۋاقتىدىكى بېيجىڭدىكى ئەدەبىيات، ماۋارىپ ساھەسىدىكى ئەربابلاردىن لۇشۈن قاتارلىق 50 كىشىنى قولغا ئالماقچى بولغان، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاپتور «سەنبىن دوختۇرخانىسى»، گېرمانىيە دوختۇرخانىسى، فرانسىيە دوختۇرخانىسى قاتارلىق جايلاردا يوشۇرۇنۇپ يۈرگەن. گېرمانىيە دوختۇرخانىسىغا يوشۇرۇنۇپ بارغىنىدا كېسەلخانىلار تولۇپ كەتكەچكە، ئەسكى - تۈسكى نەرسىلەر قويۇلىدىغان ھەم ياغاچچىخانا قىلىنغان بىر ئۆيدە يېتىشقا مەجبۇر بولغان.

(7) ئالىملار — ئۆز ۋاقتىدا شيامېن ئۇنىۋېرسىتېتىدا دەرس ئۆتىدىغان گۇ جيېگاڭ قاتارلىق كىشىلەر.

(8) ئاق بۇلۇت راۋۇقى — گۈاڭجۇ شەھىرىدىكى شەرقىي قىرغاقنىڭ «ئاق بۇلۇت كوچىسى»دا، ئاپتور 1927 - يىل 3 - ئاينىڭ 29 - كۈنى جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىدىن شۇ يەرگە كۆچۈپ بارغان.

(9) بۇ ماقالە دەسلەپتە 1926 - يىل 3 - ئاينىڭ 10 - كۈنى «دەشت - بایاۋان» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ 1 - جىلد 5 - سانىغا

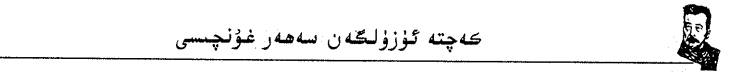

بەسلىغان.

(10) «توشقان ۋە مۇشۇك» — ھېكايە. بۇ ھەقتە «چۇقان» غا قارالسۇن.

(11) بۇ يەردە «ھازىرقى زامان ئەنزارچىلىرى» دىن چىن شىيىلىك قاتارلىق ئادەملەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ. 1926 - يىل 1 - ئاينىڭ 20 - كۈنى «سەھەر گېزىتىنىڭ قوشۇمچە سەھىپىسى» دە چىمىڭنىڭ «قۇرۇق گەپنىڭ قۇرۇق گەپلىرىدىن قۇرۇق گەپ» سەرلەۋھىلىك ماقالىسى بەسلىغان، ئۇ- نىڭدا «ھېيجىڭدا يېڭى مەدەنىيەت، يېڭى ئەدەبىيات ساھەسىدىكى ئىككى مەشھۇر ئادەم ۋە مەشھۇر پروفېسسور» قىز ئوقۇغۇچىلارنى ھاقارەتلىمەكتە دەپ يېزىلغانىدى. چىن شىيىلىك شۇ ئاينىڭ 30 - كۈنى شۇ قوشۇمچە سەھىپىدە «〈قۇرۇق گەپنىڭ قۇرۇق گەپلىرىدىن قۇرۇق گەپ〉 تىن چىققان بىرنەچچە پارچە خەت» نى ئېلان قىلغان، شۇ خەتلەردىن «چىمىڭغا» قارىتىل- غان خەتتە: «مەن يېڭى مەدەنىيەت، يېڭى ئەدەبىيات ساھەسىدىكى مەشھۇر ئادەم، مەشھۇر پروفېسسورلارغا مۇناسىپ بولمىساممۇ، گەپنىڭ پوسكاللە- سىنى تۇتۇۋالمىغان بولسامۇ، لېكىن سىز تىللىغان ئادەملەر ئىچىدە مەنمۇ بار ئوخشايمەن دەپ، باشقا كىتابخانلارغا ئوخشاش، گۇمان قىلمۇاتىمەن» دەپ يازغان.

(12) «ياشلارغا يېتەكچىلىك قىلىش مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالغان پېشقەدەم» — بۇ يەردە شۇي جىمۇ، چىن شىيىڭلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(13) «چېقىلىش» مۇمكىن ئەمەس دېگەن سۆز شۇي جىمۇنىڭ ئاپتور- غا قىلغان پوپوزىسى.

(14) ئوغىسى قاينىغان — بۇ سۆز چىن شىيىڭغا تەنە.

(15) ئەسەرلەرنىڭ قىممىتىنى مۇددىئا بىلەن چۆكۈرىدىغان — بۇ سۆزمۇ چىن شىيىڭغا دارتىلغان.

(16) دىنخارت (1870—1915) — گېرمانىيىلىك ئەدەبىيات تارىخشۇ- ناسى.

(17) «ئادالەت»، «ھەققانىيەت» — بۇ، چىن شىيىڭنىڭ ئاغزىدىن چۇشۇرمەيدىغان سۆزى. بۇ ھەقتە «سايىۋەن، 〈ئادالەت〉 رەڭۋازلىقى» غا قارالسۇن.

(18) چىن شىيىلىك لۇشۇنگە مۇشۇ سۆز بىلەن دارتىپ ھۇجۇم قىلغان- دى.

(19) د. ئا. بروگبل (1525—1569) — ياۋروپادىكى ئەدەبىي ئويغە- نىش دەۋرىدىكى ھەجۋىي رەسسام. ALLegoriewollust — نېمىسچە «شەھۋا- نى تەمسىل» دېگەن سۆز.

(20) فرىئۇد (1856—1939) — ئاۋستىرىيىلىك مەنىۋى كېسەللىك- لەر ئالىمى، مەنىۋى ئانالىز تەلىماتىنىڭ ئاساسچىسى.

(21) «قەستەن بېشارەت» — بۇمۇ چىن شىيىڭنىڭ سۆزى.

(22) ئىدگار ئاللان پوئى (1809—1849) — ئامېرىكىلىق شائىر ۋە ھېكايىچى. ئۇ «قارا مۇشۇك» ناملىق ھېكايىسىدە بىر مەھبۇسنىڭ بىر مۇشۇكنى ئۆلتۈرۈۋەتكەنلىكى ئۈچۈن، سىرلىق قارا مۇشۇكنىڭ زورلۇقى بىلەن قاتىلغا ئايلىنىپ قالغانلىقىنى تەسۋىرلىگەن.

(23) «مۇشۇك مومای» — ياپونلارنىڭ چۆچەكلىرىگە قارىغاندا، بىر مومای باققان مۇشۇك ئۇزۇن يىللار ئۆتكەندىن كېيىن جىنغا ئايلىنىپ مومايىنى يەۋەتكەندىن كېيىن يەنە شۇ مومايىنىڭ قىياپىتىگە كىرىۋېلىپ باشقە- لارغا زىيان سالغان.

(24) بۇ ماقالە 1926 - يىل 3 - ئاينىڭ 25 - كۈنى «دەشت - بایاۋان» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ 1 - جىلد 6 - سانىغا بېسىلغان.

(25) چاك ئانا — شاۋشىك ناھىيىسىنىڭ دۆڭپۇ رايونىدىكى دامېنلۇ كوچىسىدىن.

بۇ ماقالىنىڭ ئاخىرىدا تىلغا ئېلىنغان «ئۆگەي ئوغلى» نىڭ ئىسمى ژۇچيۇ، كىيىم تىككۈچى.

(26) بەخت ئاپېلىسىنى — ئىلگىرى جياڭسۇ، جېجياڭ خەلقىدە نورۇز كۈنلىرى (كونىچە چاغان بايرىمى) سەھەردە بەخت تىلەپ ئاپېلىسىن يەيدىغان ئادەت بار ئىدى.

(27) «ئۇزۇن چاچلىقلار» — بۇ يەردە خۇك شىۋچۇەن (1814—1864) رەھبەرلىكىدىكى تەيپىڭچى قوشۇن كۆزدە تۇتۇلىدۇ، ئۇلار چاچلىرىنى ئۆرۈمەستىن ئۇزۇن قويۇۋېتەتتى.

(28) «تاغ ۋە دېڭىز دەستۇرى» — مىلادىيەدىن ئىككى — تۆت ئەسىر ئىلگىرى يېزىلغان 18 جىلدلىق جۇغرافىيە ئەسىرى.

(29) بۇ يەردە جۇ جاۋلەن ناملىق بىر موللا كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(30) «يەنشىجەي رەسىملىرى» — جۇڭگو رەسساملىرى ئەسەرلىرى- نىڭ 1885 - يىلى بېسىلغان توپلىمى.

(31) خاۋ يىشىڭ (1757—1825) — سەندۇڭ ئۆلكىسىنىڭ سەيشا ناھىيىسىدىن بولۇپ، مەنچىڭ دەۋرىنىڭ مەشھۇر كىتاب - نامىشۇناسى.

(32) بۇ ماقالە دەسلەپتە 1926 - يىل 5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى «دەشت - بایاۋان» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ 1 - جىلد 10 - سانىغا بېسىلغان.

(33) بۇ يەردە «4 - ماي» دەۋرىدىكى كونا ئەدەبىياتقا قارشى يېڭى ئەدەبىياتنى تەرغىب قىلىش ھەرىكىتى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(34) «دەريا چېپىش خاتىرىسى» — سۇك دەۋرىدە يېزىلغان ھېكايە، بۇنىڭدا پادىشاھ سۇي ياڭدىنىڭ ما شۇمۇ دېگەن ئادەمگە بېيىنچۇي دەريا‌سىنى

چاپتۇرغانلىقى، ما شۇمۇنىڭ كىچىك بالىلارنى قاسقاندا پىشۇرۇپ يېگەنلىكى بايان قىلىنىدۇ.

(35) بۇ ھەقتە مۇشۇ توپلامنىڭ ئاخىرىدىكى «خاتىمە» نىڭ بىرىنچى ئابزاسىغا قارالسۇن.

(36) بۇ سۆز چىن شىيېڭنىڭ لۇشۈنگە ھۇجۇم قىلىپ ئېيتقان سۆزى، بۇ يەردە تەنە بىلەن قوللىنىلغان.

(37) بۇ ھەم چىن شىيېڭنىڭ سۆزىدىن كەلتۈرۈلگەن نەقىل.

(38) «پىل چىشى مۇنارى» — بۇ دەسلەپتە فرانسىيىلىك ئەدەبىي تەنقىدچى سان فىرۇي (1804—1864) ئۆز زامانىسىدىكى پاسسىپ رومانتىك شائىر ۋېرنى (1797—1863) گە باھا بەرگىنىدە قوللانغان سۆز ئىدى. كېيىنكى چاغلاردا رېئال تۈرمۇشتىن چەتنىگەن سەنئەتكارلارنىڭ ماكانىنىڭ تەمسىلى بولۇپ قالغان.

(39) بۇ يەردە خۇراپىي رىۋايەتلەردىكى ئىنسانلارنىڭ ياخشىلىق ۋە يامانلىقلىرىنى خاتىرىلەپ تۇرىدىغان پەرىشتىنىڭ خاتىرىلىرىگە ئاساسەن سىزىلغان، فېئودال خۇراپاتلىقنى تەرغىب قىلىدىغان بىر رەسىملىك كىتاب كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(40) بۇ سۆز ئەسلىدە چىن شىيېڭنىڭ لۇشۈنگە ھۇجۇم قىلغان سۆزى بولۇپ، بۇ يەردە كىنايە ئورنىدا قوللىنىلغان.

(41) چىن شىيېڭ ئۆزىنىڭ «قۇرۇق گەپ» سەرلەۋھىلىك بىر ماقالىسىدە: «سۆزى بىلەن ھەرىكىتىنىڭ بىر بولماسلىقى ھېچقانچە ئىش ئەمەس، دۇنيادا ئۇنداق ئادەملەر كۆپ. ئىنقىلابنى تەشەببۇس قىلغانلار مەنسەپدارلىق قىلماقتا. سۆز ئەركىنلىكىنى تەشەببۇس قىلغانلار گېزىتخانىلارغا ئوت ياقماقتا» دەپ يازغان.

ئۇنىڭ «مەنسەپدارلىق قىلماقتا» دېگىنى لۇشۈننىڭ مائارىپ ۋازارىتىدە ئىشلەۋاتقانلىقىغا قارىتىلغان؛ «گېزىتخانىلارغا ئوت ياقماقتا» دېگىنى بېيجىڭ خەلقىنىڭ 1925 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 29 ـ كۈنى دۇمەن چىرۇيگە قارشى نامايىشتا «سەھەر گېزىتى» (ئەكسىيەتچى سىياسىي گۇرۇھ — تەنقىداتچىلار سىستېمىسىدىكى گېزىت) ئىدارىسىنى ئوت قويۇپ كۆيدۈرۈۋەتكەنلىكىگە قارىتىلغان.

(42) ئارسىباشېف (M. L. Arsibaxip 1878—1927) — روسىيە يازغۇچىسى. ئۇكتەبىر ئىنقىلابىدىن كېيىن 1923 ـ يىلى چەت ئەلگە قېچىپ كېتىپ، ۋارشاۋادا ئۆلگەن.

(43) «زىلۇنىڭ ئاشلىق توشۇشى» — زىلۇ ئەسلىدە كۇڭزىنىڭ شاگىرتى. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، ئۇ ئاتا ـ ئانىسىغا ۋاپادارلىق قىلىش ئۈچۈن ئۆزى دائىم ياۋا مېۋىلەرنى يەپ، ئاتا ـ ئانىسىغا 100 چاقىرىم يىراق يەردىن

ئاشلىق توشۇپ بەرگەنىكەن.

(44) «خۇاڭ شياڭنىڭ تەكىيە تۇۋىدە ئولتۇرۇپ يەلپۈشى» — رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، خۇاڭ شياڭ توققۇز يېشىدا ئانىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، دادىسىنى ياز ۋاقتىدا تەكىيە تۇۋىدە يەلپۈپ، قىش كۈنلىرى دادىسىنىڭ ئورنىنى ئۆز تېنى بىلەن ئىسسىتىپ بېرىدىكەن.

(45) «لۇ جىنىڭ ماندارىننى بەلۋېغىغا تۇگۇۋېلىشى» — لۇجى، ئۇچ دۆلەت دەۋرىدىكى ئالىم. خاتىرىلەرگە قارىغاندا، ئۇ ئالتە ياشقا كىرگىنىدە بىراۋ بەرگەن ئۇچ دانە ماندارىننى يېمەي، ئانىسىغا ئەكەتكەن.

(46) «نوتا چىقىرىپ بەر دەپ بامبۇكقا يىغلاش» — بۇ، ئۇچ دۆلەت دەۋرىدىكى مىڭزۇڭنىڭ ھېكايىسى: «مىڭزۇڭنىڭ ئۆگەي ئانىسى بامبۇك نوتىسىغا ئامراق ئىكەن، شۇڭا قارا قىش ۋاقتىدا مىڭزۇڭنى بامبۇك نوتىسىنى تېپىپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ. مىڭزۇڭ بامبۇكزارلىققا بېرىپ يېلىنىپ يىغلىغانىكەن، بامبۇكتىن نوتا ئۇنۇپ چىقىپتۇ.»

(47) «مۇزدا يېتىپ بېلىق تىلەش» — بۇ، چىڭ دەۋرىدىكى ۋاڭ شياڭنىڭ ھېكايىسى: ۋاڭ شياڭنىڭ ئۆگەي ئانىسى «تىرىك بېلىققا ئامراق ئىكەن، دەريا مۇزلاپ كەتكەن زىمىستان كۈنلىرى ۋاڭ شياڭ كىيىملىرىنى سېلىۋېتىپ مۇزدا يېتىپ تىلگەنىكەن، مۇز يېرىلىپ، ئىككى دانە بېلىق سەكرەپ چىقىپتۇ، ئۇنى ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپتۇ.»

(48) «لاۋ لەيزىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ كۆڭلىنى ئېچىشى» — لاۋ لەيزى چۈنچىيۇ دەۋرىدە ياشىغان ئادەم. ئۇ 70 يېشىدا قۇراق چاپان كىيىپ، يالغاندىن يىقىلىپ چۈشكەن بولۇپ، ئاتا ـ ئانىسىنى كۈلدۈرگەنىكەن.

(49) «گو جۈينىڭ ئۆز بالىسىنى كۆمۈشى» — خاتىرىلەرگە قارىغاندا، گو جۈي ناھايىتى باي ئادەم ئىكەن، دادىسى ئۆلگەندىن كېيىن، مىراستا تەگكەن 20 مىليون سەر پۇلنى ئىككى ئۈكىسىغا بېرىۋېتىپ، ئۆزى يالغۇز ئانىسىنى باققانىكەن؛ خوتۇنى ئوغۇل تۇغسا، ئۇنى كۆتۈرۈپ باقسام ئانامنىڭ خىزمىتىنى قىلالماي قالىمەن دەپ، بالىنى خوتۇنىغا كۆتۈرگۈزۈپ، يەرنى كولاپ كۆمۈۋېتەكچى بوپتۇ. شۇ چاغدا كولاۋاتقان يەردىن بىر كومزەك ئالتۇن چىقىپتۇ ۋە كومزەكتە «ۋاپادار گو جۈيگە مەدھىيە» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان بىر پارچە تۆمۈر تاختىمۇ بار ئىكەن، شۇنىڭ بىلەن ئوغلىنىمۇ بېقىپتۇ...

(50) جۇ شى (1130—1200) — قەدىمكى خۇيجۇ، ھازىرقى جياڭشىدىن، سۆڭ دەۋرىدە ياشىغان ئالىمى ھېكمەت ئالىمى.

(51) بۇ ماقالە دەسلەپتە 1926 ـ يىل 6 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى «دەشت ـ باياۋان» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ 1 ـ جىلد 11 ـ سانىغا بېسىلغان.

(52) تاۋاپ سەيلىسى — كونا زاماندىكى خۇراپىي ئادەت: بەزى تەقۋادار ئادەملەر ناغرا ـ كاناي چېلىپ، تۇرلۇك ئويۇنلارنى ئويناپ، بۇتخانىدىكى بۇتلارنى كۆتۈرۈپ چىقىپ، كوچىلارنى ئايلىنىپ، بۇتلارغا شۇكۇر ئېيتاتتى، ئۇلاردىن شاپائەت تىلەيتتى.

(53) ئۆز ۋاقتىدا بېيجىڭدىكى مىللىتارىستلار خەلقنى پىكىر يۈرگۈزۈشتىن توسۇپ، خەلقنىڭ قارشىلىقىنى باستۇرۇش ئۈچۈن، «دۆلەتنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا گەپ ـ سۆز قىلىش»نى مەنئى قىلغانىدى؛ شۇنىڭ ئۈچۈن ئاشپۇزۇل ـ چايخانىلاردىمۇ «دۆلەتنىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا گەپ ـ سۆز قىلماڭلار» دەيدىغان قەغەزلەر چاپلاپ قويۇلاتتى.

(54) دۈڭگۈەن — ئۆز ۋاقتىدا شاۋشىڭ ۋىلايىتىنىڭ بىر كەنتى بولۇپ، شاۋشىڭ شەھىرىدىن تەخمىنەن 60 چاقىرىم كېلەتتى، ھازىر شاۋشىڭ ۋىلايىتىنىڭ شاڭيۇ ناھىيىسى.

(55) بۇ ماقالە 1926 ـ يىل 7 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى «دەشت ـ بايا‌ۋان» ژۇرنىلىنىڭ 1 ـ جىلد 13 ـ سانىغا بېسىلغان.

(56) شەھەر مۇئەككىلى — خۇراپىي رىۋايەتلەردە، شەھەرنى باشقۇرۇشقا مەسئۇل پەرىشتە.

(57) تەيشەن پىرىم — تەرىقەتچىلەر (داۋ دىنىدىكىلەر) نىڭ پىرى، ئۇ ئىنسانلارنىڭ ھايات ـ ماماتىغا مەسئۇلمىش.

(58) ئەزرائىل — بۇددا ئەقىدىلىرى بويىچە، «جان ئالغۇچى پەرىشتە» نىڭ نامى.

(59) فەنجياڭ — شاۋشىڭ شەھىرىنىڭ 30 چاقىرىم نېرىسىدىكى بىر كەنت.

(60) «بۇرنىغا يېدى» — قىزلار دارىلمۇئەللىمىنىنىڭ ئوقۇغۇچىلىرى مۇدىر ياڭ يىڭيۈگە قارشى چىققاندا، ئوقۇغۇچىلاردىن بىرى «بۇ ئىشتا بۇرنۇڭلارغا يەپ قالماڭلار» دەپ توسۇغان. ئاپتور بۇ سۆزنى بۇ يەردە كىنايە ئورنىدا ئىشلەتكەن. بۇ ھەقتە «سايىۋەن. 〈بۇرنىغا يېگەن〉دىن كېيىن» گە قارالا.

(61) خىنايانا مەزھىپى — بۇددا دىنىنىڭ دەسلەپكى چاغلاردىكى ئاساسىي مەزھىپى، ئۇنىڭدا ئۆزنى ئىستىقامەت بىلەن تۇتۇش، پانىي دۇنيادىن ئۆزىنى خالىي قىلىش تەرغىب قىلىنىدۇ.

(62) كالا باش ئافان — بۇددا كىتابلىرىدا، دوزاخ چاپارمەنلىرىدىن بىرى، ئۇنىڭ بېشى كالىغا، قولى ئادەمگە، ئىككى پۇتى كالىنىڭ پۇتىغا ئوخشارمىش، تاغنى يۇلۇۋالغۇدەك كۈچى بارمىش، قولىدىن پولات ئارا چۈشمەسمىش.

(63) ئۇلگىلىك ناھىيە — بۇ يەردە گەپ چىن شىيىڭغا دارىتىلغان.

چىن شىيىڭ ئەسلىي ۋۇشى ناھىيىسىدىن. ئۇ ئۆزىنىڭ بىر ماقالىسىدە: «ۋۇشى — جۇڭگونىڭ ئۇلگىلىك ناھىيىسى» دەپ يازغانىدى.

(64) شاۋشىڭلىق ئاقساقال — بۇ سۆز چىن شىيىڭغا دارىتىلغان. چىن شىيىڭ ئۆزىنىڭ بىر ماقالىسىدە ئاپتورنى «ئۆز يۇرتى بولغان شاۋشىڭلىقلارچە ئاقساقاللىق قىلىش مىجەزى بار» دەپ قارىلىغانىدى.

(65) بۇ گەپمۇ چىن شىيىڭنىڭ ماقالىسىدىن چىققان.

(66) بىرلا ئۈيۇشما — بۇ يەردە چىن شىيىڭلار بېيجىڭ قىزلار دارىلمۇئەللىمىنى ئوقۇغۇچىلىرىنى ۋە مائارىپ ساھەسىدىكى تەرەققىيپەرۋەر ئەربابلارنى بېسىش ئۈچۈن 1925 ـ يىل 12 ـ ئايدا تەشكىللىگەن «مائارىپ ساھەسىدىكىلەرنىڭ ئادالەتنى قوغداش ئۈيۈشمىسى» كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ ھەقتە «سايىۋەن. 〈ئادالەت رەڭۋازلىقى〉»غا قارالا.

(67) بۇ يەردىمۇ چىن شىيىڭغا ئۆز سۆزى بىلەن تەنە قىلىنغان.

(68) ئات يۇز — خۇراپىي ئەقىدىلەردە دوزاختىكى ئادەم تەنلىك ئات باشلىق مالائىكە.

(69) موزى — (مىلادىيەدىن 376—468 يىل ئىلگىرى) — ئېلىمىزنىڭ قەدىمكى مۇتەپەككۇرى، موزى تەلىماتىنىڭ ئاساسچىسى، ئۇ 15 جىلدلىق «موزى» دېگەن ئەسىرىنىڭ «چوڭىغا تۇر»، «كىچىكىگە تۇر» سەرلەۋھىلىك بابلىرىدا: «پايدىنىڭ چوڭىغا تۇر، زىيانىنىڭ كىچىكىگە تۇر؛ زىيانىنىڭ كىچىكىگە تۇرماق زىيانغا ئەمەس، پايدىسىغا تۇرماقتۇر» دەپ يازغان.

(70) «چوڭ چاڭچىلە» ياكى «مۇلىيەن چاڭچىلىسى» — ئۆز ۋاقتىدا شاۋشىڭدا ئوينالغان يەرلىك چاڭچىلە. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، مۇلىيەن ساكىيامونىنىڭ شاگىرتى بولۇپ، چوڭ كارامەتلەرنى قىلالايدىغان ئەۋلىيامىش، ئۇ دوزاختا كىرىپ ئانىسىنى دوزاختىن قۇتۇلدۇرغانمىش.

(71) «پەزىلەتلىك ئالىيجاناب» — بۇ سۆز ۋە تۆۋەندىكى «پروفېسسور ئەپەندى» دېگەن سۆزلەر ئۆز ۋاقتىدىكى «ھازىرقى زامان ئەنزارچىلىرى» قاتارىدىكى بەزى ئادەملەرگە قارىتىلغان.

(72) «خوتۇن ـ بالا» — چىن شىيىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى بىر ماقالىسىدە: ئۇنىڭ يۇكى ئېغىرلىشىپ، ئېھتىياج كۈندىن ـ كۈنگە كۈچەيگەندە، ئادەتتىكى ئادەم تۇرماق، ئاقسۆڭەك مايىل بولۇش بىرمۇنچە ئادەمنىڭ بىردىنبىر يولى بولۇپ قالدى، ھەتتا بەزى ۋىجدان ئىگىلىرىمۇ بۇنىڭدىن خالىي بولالمايدۇ... ئۇلار ئۆزلىرى ئاچ يۇرسە بولار، خوتۇن ـ بالىلىرى قورساققا يېمىسە بولامدۇ؟ سوۋېت روسىيەسىنىڭ پۇلىنى ۋاستە ـ بىۋاستە خەجلەيدىغان ئادەملەرمۇ شۇنداق» دەپ يازغانىدى.

(73) بۇ ماقالە دەسلەپ 1926 ـ يىل 10 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى «دەشت ـ بايازان» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ 1 ـ جىلد 19 ـ سانىغا بېسىلغان.

(74) ئاپتور «يۈرتۇم» ناملىق ھېكايىسىدە تەسۋىرلىگەن رۇڭتۇنىڭ ئىسىم ـ فامىلىسى جاڭ يۇڭشۇي بولۇپ، ئەسلىي شاۋشىڭ ژىلايىتىنىڭ داۋشۇي يېزىسىغا قاراشلىق دۇيۇ كەنتىدىن. ئۇنىڭ دادىسى فۇچىڭ دېھقان ھەم بامبۇكچى، ئۇ دائىم ئاپتورنىڭ ئۆيىدە كۇنلۇكچىلىك قىلاتتى. بۇ ماقالىدە تىلغا ئېلىنغان رۇڭتۇ ۋە رۇڭتۇنىڭ دادىسى ئەنە شۇ ئىككى ئادەمگە قارىتىلغان.

(75) نېمىسچە «خەير خوش» دېگەن سۆز.

(76) «سەنۇبي مەدرىسىسى» — ئاپتورنىڭ شاۋشىڭ شەھىرىدىكى ئۆينىڭ يېنىدا. كېيىن لۇشۈن خاتىرە سارىيىنىڭ بىر قىسمى قىلىنغان.

(77) ئاپتورنىڭ ساۋاتىنى چىقارغان بۇ خەلپەتنىڭ فامىلىسى شۇ، ئىسمى خۇەيجيەن؛ ئۇ چوڭ موللا (1849—1929).

(78) دۇڭ فاڭساۋ (مىلادىيىدىن 93—154 يىل ئىلگىرى) — پىڭيۈەن ژىلايىتىنىڭ يەنسى دېگەن يېرىدىن (ھازىرقى سەندۇڭ ئۆلكىسىنىڭ خۇيمىن ناھىيىسىدىن)، غەربىي خەن خانىدانلىقى دەۋرىدە ياشىغان ئەدىب، نەزىم يېزىشقا ئۇستا، قىزىق پاراڭچى. كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭ توغرىسىدىكى رىۋايەتلەر كۆپ تارقالغان.

(79) بۇ چۆچەكنىڭ ئومۇمەن مەزمۇنى مۇنداق: خەن خانىدانلىقىنىڭ پادىشاھى ژۇدى بىر كۈنى بېشى، كۆزى، چىشى، قولاق ۋە بۇرنى بار غەلىتە بىر قۇرۇتنى كۆرۈپ قاپتۇ، دۇڭ فاڭساۋ بۇ ھەقتە پادىشاھقا: ئۆتكەن چىن خانىدانلىقى نۇرغۇن بىگۇناھ پۇقرانى قولغا ئالغانىكەن، پۇقرالار «ئىسىت، ئىسىت!» دەپ ئاھ ئۇرۇپتۇ، شۇنىڭ بىلەن خۇدايىتائالانىڭ رەھمى كېلىپ، شۇنداق «ئىسىت» دېگەن قۇرتنى ئاپىرىدە قىپتۇ، دەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. پادىشاھ ژۇدى بۇ قۇرتنى يوقىتىشنىڭ چارىسىنى سورىغاندا، دۇڭ فاڭساۋ: قايغۇ ـ ھەسرەتكە قالغانلىكى ئادەم ھاراق ـ شاراب ئىچسە، قايغۇ ـ ھەسرەتتىن قۇتۇلۇپ كېتەلەيدۇ، ھازىر بۇنداق قۇرتنى ھاراق ـ شاراب قۇيۇش يولى بىلەن يوقىتىش مۇمكىن، دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

(80) نەزمىگە سۆز تىزىش — كونا زامانىدا مەدرىسىلەردە تالىپلارغا شېئىر يېزىشنى ئۆگىتىش ئۇسۇلى.

(81) بۇلار كونا مەكتەپ، مەدرىسە دەرسلىكلىرىدىكى ئىبارە.

(82) بۇ ماقالە دەسلەپ 1926 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى «دەشت ـ بايازان» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ 1 ـ جىلد 21 ـ سانىغا بېسىلغان.

(83) S شەھىرى — شاۋشىڭ.

(84) تېببىي ئاتالغۇ. دورىلارنى ئاغرىق بار جايغا باشلاپ بېرىپ سىڭدۈرۈشكە يارىدىم بېرىدىغان دورىلار سىڭدۈرگە دەپ ئاتىلىدۇ.

(85) يې تيەنشى — سۇجۇلۇق، مەنچىڭ سۇلالىسىنىڭ چېيەنلۇڭ دەۋرىدە جياڭسۇدا ياشىغان مەشھۇر تېۋىپ.

(86) شۇەنيۈەن ھېكىم — تېۋىپنىڭ يەنە بىر خىل ئېيتىلىشى، بۇنى «لوقمان ھېكىم» دېگەن مەنىدە قوللىنىش ھەم مۇمكىن.

(87) يەن تەتەي — ئاپتورنىڭ چوڭ تاغىسى جۇ زىچۈەننىڭ خوتۇنى.

(88) «ئىسمىئەزەم» — «ئۇلۇغ مەبۇد توغرىسىدىكى قەسىدە». رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، بۇرۇن بىر ئادەم ئۇلۇم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنىپتۇ، بوينىغا قىلىچ ئۇرغاندا، قىلىچ زادىلا كەسمەپتۇ. چۈنكى ئۇ بىر كۈنى چۈشىدە كىمدۇر بىر ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا «ئىسمىئەزەم»نى 1000 يانداۋرۇپ ئوقۇ، دېگەنلىكىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ ھېلىقى ئادەمنىڭ دېگىنىدەك قىلغانىكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن قىلىچ كەسمەپتۇمىش. كېيىنكى چاغلاردا كىشىلەر ئەنە شۇ خۇراپىي رىۋايەتلەرگە ئىشىنىپ، «ئىسمىئەزەم» پۈتۈلگەن قەغەزنى كۆيدۈرۈپ، ئۇنىڭ كۈلىنى ئۆلگۈچىنىڭ قولىغا سىقىمدىتىپ قويىدىكەن. بۇنىڭدا، ئۆلگۈچى دوزاختا قىيىن ـ قىستاققا ئېلىنغاندا ئازراق ئازاب چېكىدۇ، دېگەن مەنە بار ئىكەن.

(89) بۇ ماقالە دەسلەپ 1926ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى «دەشت ـ بايازان» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ 1 ـ جىلد 22 ـ سانىغا بېسىلغان.

(90) شىنسى تەتەي — جۇ ئائىلىسىدىكى مېھمانلارنىڭ بىرى.

(91) جۇڭگو ۋە چەت ئەلچە مەكتەپ — 1897 ـ يىلى شاۋشىڭدا ئېچىلغان خۇسۇسىي مەكتەپ، 1899 ـ يىل كۈزدە شاۋشىڭ ژىلايەتلىك مەكتەپكە ئۆزگەرتىلگەن.

(92) باگۇ — مىڭ ۋە چىڭ خانىدانلىقلىرى دەۋرىدە مەنسەپ ئىمتىھانىدا ئىشلىتىلىدىغان ئەدەبىي ئۇسلۇب. ئۇنىڭدا «چاھار كىتاب» ۋە «پەنجەنامە» دىكى ئىبارىلەر قوللىنىلاتتى ۋە ماقالە بەلگىلىك خەت سانى ھەم قىلىپ بويىچە يېزىلاتتى.

(93) «ھەقىقەت» مەكتىپى — 1897 ـ يىلى قۇرۇلغان، ئۆز ۋاقتىدا جېجياڭ بويىچە يېڭىچە ئالىي مەكتەپ.

(94) بۇ يەردە جياڭنەن سۇچىلار مەكتىپى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، شىنخەي ئىنقىلابىدىن كېيىن دېڭىز ئارمىيىسىنىڭ «چاقماق» مەكتىپىگە ئۆزگەرتىلىدى.

(95) «مالائىكە تۇماری» — مىڭ دەۋرىدىكى ئادەملەر يازغان

جىن - ئالۋاستىلار توغرىسىدىكى ھېكايە.

(96) بۇلار ئىنگلىزچە باشلانغۇچ سىنىپ دەرسلىكىدىكى سۆز. مەنىسى: «بۇ — بىر دانە مۇشۇك»، «بۇ چاشقانمۇ؟»

(97) بۇ سۆز «زو چيۇمىك يىلنامىسى»دىن چىققان.

(98) ئىنگلىزچە Primer — باشلانغۇچ دەرسلىكى دېگەن مەنىدە.

(99) «زو چيۇمىك يىلنامىسى» — كۈڭزىچى رايىش موللىلارنىڭ دەستۇرلىرىدىن بىرى.

(100) «چىن شۇناس» — جۇڭگونىڭ ئەھۋالىنى تەتقىق قىلىدىغان ۋە پىششىق بىلىدىغان ئادەم. بۇ يەردە ياپونىيەلىك ئەنگاك شيۇفۇ كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ «چىننىڭ مىللىي خۇسۇسىيىتىگە ھېكايىلەردىن بىر نەزەر» دېگەن ئەسىرىدە غەلىتە ھالدا: جۇڭگولۇقلار راھەت - پاراغەتكە بېرىلىدۇ، كەيىپ - ساپا ۋە ئەيش - ئىشرەت ئەۋج ئالغان، ھەتتا تاڭام يېيىشتىمۇ شەھۋانىي ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇشنى مەقسەت قىلىدۇ. مەسىلەن، ئۇلارنىڭ بامبۇك نوتىسىنى ياخشى كۆرۈپ يەيدىغانلىقى «ئۇنىڭ قوزۇقتەك دىڭگىيىپ تۇرۇشى ھەۋەسنى قوزغايدۇ» غا ئىلىقتىن بولغان، دەپ يازغان.

(101) كونا خۇراپىي رىۋايەت. ئەجەلسىز ئۆلگەن ئادەم ئەرۋاھ بولۇپ قالارمىش، ئۇ بىر ئىلاج قىلىپ ئۆزىنىڭ ئورنىغا باشقا ئادەمنى غەرق قىلىپ ئۆلتۈرۈۋېتىپ، ئۆزى قايتىدىن تۆرىلىپ چىقارمىش. بۇ يەردىكى ئىسقات بولىدىغانلار دېگەن سۆز ئەنە شۇنىڭغا قارىتىلغان.

(102) كونا ئادەت بويىچە شەمسىيە 7 - ئاينىڭ 15 - كۈنى تولۇن ئاي ئاخشىمى شەيخلەر ئەپسۇن ئوقۇشقا تەكلىپ قىلىناتتى، ئۇلار ئەپسۇن ئوقۇپ، ئەرۋاھلارغا سەدىقە بېرەتتى. بۇ «ئەپسۇن ئوقۇش» دەپ ئاتىلىدۇ.

(103) بۇ يەردە شەيخلەرنىڭ ئەپسۇن ئوقۇش ۋاقتىدا بېشىغا كىيىۋالىدىغان بۇددا تەلىپىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(104) بۇ، براھما تىلى، ئەپسۇن - ئايەت.

(105) ئاپتور بۇ ماقالىنى يازغان ۋاقتىدا شىيامېن ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئوقۇنقۇچىلىق قىلاتتى، شۇ چاغدا شۇ مەكتەپتە ئوقۇنقۇچىلىق قىلىدىغان گو جيېگاك ۋە باشقىلار ئاپتورنى «مەشھۇر ئەرباب» دەپ، شۇ يول بىلەن چەتكە قاققانىدى.

(106) تولۇق ئىسمى كانچىلىك تۆمۈرىيولى مەكتىپى، نەنجىڭدا ئېچىلغان.

(107) باشلانغۇچ نېمىسچە دەرسلىكتىكى سۆز، مەنىسى: «ئەر، ئايال، بالا».

(108) «باشلانغۇچ مەلۇماتلارنىڭ تەپسىرى» — سۇڭ دەۋرىدە جۇ شى رەتلىگەن، مىڭ دەۋرىدە چېن شۇەن شەرھىلىگەن؛ كونا مەكتەپلەردىكى

ساۋات چىقىرىش دەرسلىكلىرىنىڭ بىر خىلى.

(109) «ئىلمىي ھېكمەت» — شەيئىلەرنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى تەتقىق قىلىپ، بىلىم ئاشۇرىدىغان ئىلىم. بۇ يەردە فىزىكا، خىمىيە قاتارلىق بىلىملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان پەنلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(110) بۇ يەردە ئۆز ۋاقتىدىكى كانچىلىق تۆمۈرىيولى مەكتىپىنىڭ زۇڭبەنى يۇ مىڭشيا كۆزدە تۇتۇلغان.

(111) زۇڭبەن — چىڭ خانىدانلىقىنىڭ كېيىنكى يىللىرىدا مەركەزدىمۇ، جايلاردىمۇ قۇرۇلغان ۋاقتىلىق ئورگانلارنىڭ مەسئۇل ئەمەلدارى زۇڭبەن ياكى دۇبەن دەپ ئاتىلاتتى.

(112) «ئېقىم گېزىتى» — 1896 يىل 8 - ئايدا شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلىغان؛ ئۇ قانۇننى ئۆزگەرتىش - يېڭىلاش ھەرىكىتىنى تەشۋىق قىلىدىغان ئاساسىي ژۇرناللارنىڭ بىرى، مەسئۇل مۇھەررىرلىرى لياڭ چىچاۋ قاتارلىق كىشىلەر ئىدى.

(113) «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيىسى» — ئەنگلىيىلىك گېكسلى (1825—1895) نىڭ «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەرىيىسى ۋە ئەخلاق قائىدىلىرى» دېگەن ئەسلىي ئەسىرىدىن يەن فۇ تەرجىمە قىلغان ئالدىنقى ئىككى باب. بۇ كىتابتا تەدرىجىي تەرەققىيات ئىدىيىسى تەشۋىق قىلىنىدۇ، بۇ ئىلىمىزنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى زىيالىيلىرىغا ناھايىتى چوڭ تەسىر قىلغان.

(114) قەيسەر (مىلادىيىدىن 44 - 100 يىل بۇرۇن) — قەدىمكى رىم قومانداني، ئوكيانداس ئىككى قېتىم ئۆتۈپ، برىتانىيە (ئەنگلىيە) گە ھېسپ كىرگەن.

(115) ئىستوئىت — مىلادىيىدىن تەخمىنەن تۆت ئەسىر ئىلگىرى قەدىمكى يۇنانداً پەيدا بولغان ۋە مىلادىيە II ئەسىرگىچە ياشىغان پەلسەپىۋى ئېقىم، ئىستوئىتىسىزم.

(116) توغرىسى «تەرجىمە كىتابلار مەجمۇئەسى»، ئايلىق ژۇرنال، ياپونىيىدە ئوقۇغان ئوقۇغۇچىلىرىمىز 1900 - يىلى ياپونىيىدە چىقارغان، ئۇنىڭغا شەرق، غەرب دۆلەتلىرىنىڭ سىياسىي، قانۇن ئەسەرلىرى تەرجىمە قىلىنىپ ھېسابلاتتى.

(117) جاك لىيەنچىڭ (1823—1894) — خۇيىي ئۆلكىسىنىڭ ۋۇچاك شەھىرىدىن، ئۆز ۋاقتىدا خەتتات ئىدى.

(118) شۇي يېڭكۇي — گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسىنىڭ فەنيۇ ناھىيىسىدىن، مەنچىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ ۋەزىرى، ئۆز ۋاقتىدىكى يېڭىلاش ھەرىكىتىگە قارشى جاھىللارنىڭ بىرى.

(119) جياڭنەن — جياڭشى زۇڭدۇسى، مەنچىڭ خانىدانلىقىنىڭ دەسلەپكى يىللىرىدا، جياڭنەن ئۆلكىسى بىلەن جياڭشى ئۆلكىسىگە ھاكىم-

لىق قىلاتتى.

(120) لىيو كۇنيى (1830—1901) — خۇنەن ئۆلكىسىنىڭ شىننىڭ ناھىيىسىدىن، جياڭنەن ۋە جياڭشى ئۆلكىلىرىگە زۇڭدۇ بولغان، ئۆز ۋاقتىدىكى مەنسەپدارلار ئىچىدە يېڭىلىققا مايىل ئىدى.

(121) بۇ تاڭ خانىدانلىقى دەۋرىدىكى بەي جۇيىنىڭ «پىغان» ناملىق شېئىرىنىڭ ئىككى مىسراسى.

(122) بۇ ماقالە دەسلەپ 1926 - يىل 12 - ئاينىڭ 10 - كۇنى «دەشت - بايا‌ۋان» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ 1 - جىلد 23 - سانىغا بېسىلغان.

(123) شاڭيې — ياپونىيىنىڭ توكيو شەھىرىدىكى جەنەستە گۇللىرى بىلەن مەشھۇر بولغان باغچە.

(124) بۇ يەردە ئۆز ۋاقتىدا ياپونىيىگە يېڭى بارغاندا ئاۋۋال توكيودىكى خۇڭۈەن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىنىڭ تېز پۈتتۈرۈش سىنىپىدا ياپون تىلىنى ئوقۇغان ئوقۇغۇچىلىرىمىز كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(125) فۇشى تېغى — ياپونىيە بويىچە ھەممىدىن ئېگىز تاغ، مەشھۇر يانار تاغ، بىنجۇ ئارىلىنىڭ ئوتتۇرا جەنۇبىي قىسمىدا.

(126) شىيەنتەي — ياپونىيە شەھىرى، بىنجۇ ئارىلىنىڭ شەرقىي شىمال قىسمىدا. ئاپتور 1904 - يىلىدىن 1906 — يىلىغىچە شۇ يەردە دوختۇرلۇقتا ئوقۇغان.

(127) شۇيخۇ — ياپونىيىنىڭ شەرقىي قىسمىدىكى شەھەر، توكيو بىلەن شىيەنتەينىڭ ئارىلىقىدا.

(128) جۇ شۇنشۇي (1600—1682) — جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ يۈياۋ ناھىيىسىدىن. مىڭ، چىڭ دەۋرىدىكى مۇتەپەككۇر، ئۇ مەنچىڭغا قارشى پائالىيەت قىلغان، ھەربكەتتە مەغلۇپ بولغاندىن كېيىن ياپونىيىدە يەرلەشىپ، ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان، كېيىن شۇيخۇدا ۋاپات بولغان.

(129) تېڭيې يەنجيۇلاڭ (1874—1945) — ياپونىيىنىڭ فۇجىڭ ناھىيىسىدىن؛ ئەيجى ناھىيىلىك مېدىتسىنا تېخنىكومىنى پۈتتۈرگەن، كېيىن شۇ مەكتەپتە ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان؛ 1904 - يىلى شىيەنتەي مېدىتسىنا تېخنىكومىدا پروفېسسور بولغان؛ 1915 - يىلى ئۆز يۇرتىغا قايتىپ دوختۇرخانا ئاچقان، مۇئاملىدە ياخشى بولغانلىقى ئۈچۈن شۇ يەرلىك دېھقانلارنىڭ ھۆرمىتى ۋە ئىشەنچىنى قازانغان.

(130) تولستوي (1928—1910) — روسىيە يازغۇچىسى، «ئۇرۇش ۋە تىنچلىق»، «ئاننا كارىننا»، «تىرىلىش» قاتارلىق رومانلىرى بار. ئۇنىڭ روسىيە ۋە ياپونىيە پادىشاھلىرىغا يازغان خېتى 1904 - يىل 6 - ئاينىڭ 27 - كۇنى لوندوندىكى «تايمىس» گېزىتىگە، ئىككى ئايدىن كېيىن

ياپونىيىدىكى «ئەل خەۋەرلىرى»گە بېسىلغان.

(131) 1904 - يىلى ياپونىيە بىلەن چارروسىيە ئوتتۇرىسىدا جۇڭگو-نىڭ شەرقىي شىمالىنى ۋە چاۋشىيەننى يېڭىۋاشتىن بۆلۈۋېلىش يۈزىسىدىن بولغان جاھانگىرلىك ئۇرۇشى، ئۇرۇش ئاساسەن جۇڭگو زېمىنىدا بولۇپ، خەلقىمىزنى زور ئاپەتكە ئۇچراتقان.

(132) بۇ يەردە ئاپتورنىڭ 1919 - يىل 12 - ئايدا شاۋشىڭدىن بېيجىڭغا كۆچۈپ بارغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(133) بۇ ماقالە دەسلەپ 1926 - يىل 12 - ئاينىڭ 25 - كۇنى «دەشت - بايا‌ۋان» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ 1 - جىلد 24 - سانىغا بېسىلغان.

(134) ياپونىيە بۇرژۇئا گېزىتلىرى.

(135) شۇنفۇ — مەنچىڭ خانىدانلىقىدا ئۆلكە دەرىجىلىك يەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ باشلىقى.

(136) شۇي شىلىن (1873—1907) — جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىڭ ناھىيىسىدىن، مەنچىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىكى «قۇتۇلدۇرۇش جەمئىيىتى» دېگەن ئىنقىلابىي تەشكىلاتنىڭ مۇھىم ئەزاسى بولغان.

(137) فەن ئەينۇڭ (1882—1912) — جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىڭ شەھىرىدىن، ئۇ 1912 - يىل 7 - ئاينىڭ 10 - كۇنى شاۋشىڭدا نەشر قىلىنىدىغان «مىللىي گۈللىنىش» گېزىتىدىكى بۇرادەرلىرى بىلەن بىللە كۆلدە تاماشا قىلىپ كېتىۋېتىپ، غەرق بولۇپ ئۆلگەن.

(138) زىيىڭ — جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىڭ شەھىرىدىن.

(139) چېن بوپىڭ (1882—1907) — جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىڭ شەھىرىدىن. ياپونىيىگە ئىككى قېتىم بېرىپ ئوقۇغان. 1907 - يىل 6 - ئايدا ما زۇڭخەن بىلەن ئەنخۇيگە بېرىپ، شۇي شىلىنىڭ قوزغىلاڭىغا تەييارلىق كۆرۈش پائالىيەتلىرىگە قاتناشقان؛ شۇي شىلىن قوزغىلاڭ كۆتۈرگەندە، ئۇ ھەربىي قورال ئىدارىسىدە بولغان جەڭدە قۇربان بولغان.

(140) ما زۇڭخەن (1884—1907) — جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ يۈباۋ ناھىيىسىدىن، 1905 - يىلى ياپونىيىگە ئوقۇشقا بارغان، 1906 - يىلى قايتىپ كەلگەن، 1907 - يىل 6 - ئايدا چېن بوپىڭ بىلەن بىللە ئەنخۇيگە بېرىپ شۇي شىلىنىڭ قوزغىلاڭىغا تەييارلىق كۆرۈش پائالىيىتىگە قاتناشقان، شۇي شىلىن قوزغىلاڭ كۆتۈرگەندە، ئۇ قورال ئىدارىسىنى ساقلاش جېڭىدە ئوقى تۈگەپ قولغا چۈشۈپ كەتكەن، 8 - ئاينىڭ 24 - كۇنى ئۆلتۈرۈلگەن.

(141) دېچىڭ — سۇن دېچىڭ، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىڭ شەھىرىدىن، ئۆز ۋاقتىدىكى تەرەققىپەرۋەر ئادەم؛ ئۇ مەنچىڭ ھاكىمىيىتىگە

قارشى ھەربىكەتلەرگە قاتناشقان.

(142) غەربىي خەن خانىدانلىقىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ۋاڭ كۈاڭ، ۋاڭ فېڭ دېگەن كىشىلەر دېھقانلارنى باشلاپ لۈيلىن تېغىدا قوزغىلاڭ كۆتۈرگەن. ئۇلار «لۈيلىن لەشكەرلىرى» دەپ ئاتىلاتتى. «لۈيلىن» دېگەن سۆز ئەنە شۇنىڭدىن كېلىپ چىققان. لېكىن كېيىنكى چاغلاردا ئومۇمەن «قاراقچى» دېگەن سۆز ئورنىدا ئىشلىتىلىدىغان بولدى. ۋاڭ جىنفا ئىلگىرىكى چاغلاردا چىڭشيەن ناھىيىسى ئەتراپىدا قاراقچىلىق قىلغانىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يەردە ئۇ «لۈيلىن ئالىي مەكتىپىدىن چىققان» دېيىلگەن.

(143) جى فۇ يەنى شۇي شوتاڭ (1882—1948) — جېجياڭ ئۆلكەسىنىڭ شاۋشىڭ شەھىرىدىن، ماۋارىپچى؛ ئاپتونۇمىيە يولىنى يولغا قويغان دوستى؛ كېيىن ئۇ ماۋارىپ ۋازارىتىدە، گۇاڭدۇڭدىكى جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىدا ئاپتور بىلەن بىرقانچە يىل بىللە ئىشلىگەن، ئالاقىسى ناھايىتى قويۇق بولغان. ئۇنىڭ «مەرھۇم دوستۇم لۇشۈن تەسىراتلىرى» ۋە باشقا ئەسەرلىرى بار. ئۇنى 1948 ـ يىلى گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى تەيۋەندىكى ئۆيىدە يوشۇرۇن ئۆلتۈرگەن.

(144) بۇ يۇەن شىكەينىڭ پادىشاھلىقىنى تىرىلدۈرۈش ھەرىكىتىگە خىزمەت قىلىدىغان، كۈڭزىنىڭ چوقۇنۇش تەشكىلاتى، 1912 ـ يىل 10 ـ ئايدا شاڭخەيدە قۇرۇلغان، كېيىن بېيجىڭغا كۆچكەن. باشقا جايلاردىكى فېئودال كۈچلەرمۇ شۇنداق تەشكىلاتلارنى قۇرغان.

(145) سۈن چۇەنفاڭ (1884—1935) — سەندۇڭ سىستېمىسىدىكى شىمالىي مىلىتارىست. ئۇ 1926 ـ يىلى جياڭسۇ — جېجياڭ ئۆلكىلىرىگە باش قوماندان بولۇپ تۇرغىنىدا، ئەدەپ ـ قائىدىلەرنى قوغداشنى باھانە قىلىپ، شاڭخەيدىكى تەسۋىرىي سەنئەت تېخنىكومىنىڭ يالىڭاچ مودا سىزىشىنى مەنئى قىلىپ بۇيرۇق چۈشۈرگەن.

(146) بۇ ماقالە دەسلەپتە 1927 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى «دەشت ـ بايازان» ژۇرنىلىنىڭ 2 ـ جىلد 15 ـ سانىغا بېسىلغان.

(147) خاۋ پىن — «كونا تاڭنامە»گە قارىغاندا، ئۇ ئۆز ۋاقتىدا چېگرا رايوندا ئۈچ يىل ھەربىي سەردار بولۇپ، ھەر قېتىم جەڭگە چىققاندا ئەسكەر-لەرگە ئوزۇقلۇق، ئاتلارغا يەم ـ بوغۇز ئالدۇرماي، ئۇلارنى دۈشمەنلىرىدىن ئولجا ئالدىكەن، شۇڭا يات ئەللەر (بۇ يەردە شىزاڭ، چىڭخەي ئېگىزلىكلىدىكى ئاز سانلىق مىللەتلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ) ئۇنىڭدىن قالتىس قورقىدىكەن، باللىرى يىغلىسا، خاۋپىن كەلدى، دەپ پەش قىلىدىكەن.

(148) شۆ يىن — ئەسلىي ئىسمى شۇي يۈەنشاڭ، تاڭ دەۋرىدە پايتەخت ھاكىمى بولغان. «يېڭى تاڭنامە»دە: «شۇي يۈەنشاڭ مەھكىمىگە

خىزمەتكە كېلىپ ئۈچ كۈن ئۆتكەندىلا، يولدىن ئازغان ياش بالىلارنى تۇتتۇرۇپ، 30 نەچچىسىنى كالتەكلەپ ئۆلتۈرۈپ، ئۆلۈكىنى شەھەر ئىچىگە تاشلىغان» دېگەن رىۋايەت بار.

(149) جاڭ لياڭ (169—222) — ئۆز دەۋرىدە ساۋ ساۋنىڭ قول ئاستىدا سەردار بولۇپ ئىشلىگەن. سۈن چۈەن خېبېي شەھىرىگە ھۇجۇم قىلغاندا، جاڭ لياڭ 800 پىدائىينى باشلاپ، سۈن چۈەننىڭ قوشۇنىنى تارمار كەلتۈرۈپ داڭ چىقارغان.

(150) جاڭ ژېيجۈن — ئۆز ۋاقتىدا بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ فرانسۇز تىلى فاكۇلتېتىنى پۈتتۈرگەن، شۇ مەكتەپنىڭ «غەزەل» نامىلىق ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى بولغان.

(151) «داش قازانغا ئۆزىنى تاشلىشى» — «تەيپىن شاھنامىسى»دا رىۋايەت قىلىنىشىچە، لى ئېنىڭ دادىسى پادىشاھ ھۇزۇرىدا ھەربىي قورال سوققۇچى ئەمەلدار ئىكەن. بىر كۈنى ئۇ تۆمۈر ئېرىتىش ئۈچۈن ئوچاققا بولۇشچە ئوت قالاپتۇ، لېكىن زادىلا تۆمۈر چىقماپتۇ. ئۇ چاغدا ھاكىمىيەت يېڭى ئورنىتىلغان بولغاچقا، قانۇن ـ تۈزۈم ناھايىتى چىڭ ئىكەن، ھۆكۈمەت-كە 10 مىڭ سەر زىيان سالغان ئادەمنىڭ كاللىسى ئېلىنىدىكەن، بالا ـ چاقىلىرىمۇ ئۇنىڭ كاساپىتىگە ئۇچرايدىكەن. لى ئېنىڭ دادىسى بولسا 10 مىليون سەر زىيان سالغان. شۇڭا ئۇنىڭ 15 ياشلىق ئوغلى دادىسىنىڭ غېمىنى يەپ، ئۆزىنى قىزىق داش قازانغا تاشلىغانىكەن، شۇنىڭ بىلەن تۆمۈر سۈيۇقلۇقى داش قازاندىن قاينىاپ ـ تېشىپتۇ، ئۇنىڭ جەسىتى ئېرىپ كېتىپتۇ، پۈتىدىكى ئىككى كېپىشى لەيلەپ چىقىپتۇ.

(152) چىن شۇباۋ — جەنۇبىي سۇلالە دۈرىدىكى چىن بەگلىكىنىڭ بېگى. «جەنۇبىي سۇلالە تارىخى»دىكى رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، پادىشاھ سۇي ۋېندى ئۇنىڭغا زىيادەتلەردە ئۇنىڭ كۆڭلى بۇزۇلمىسۇن دەپ، ئۇنىڭغا ياقمايدىغان مۇزىكىلارنى چالدۇرمىغان، لېكىن ئۇ: «ماڭا چوڭراق مەنسەپ تەگمىدى، چوڭراق بىرەر مەنسەپ بېرسىكەن» دېگەن. شۇنىڭ ئۈچۈن پادىشاھ سۇي ۋېندى: «چىن شۇباۋ ۋېجدانسىز، نائىنساپ ئىكەن» دېگەن.

(153) ۋۇ يۈرۇ (؟ — تەخمىنەن 1893) — جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ يۈەنخې (ھازىرقى ۋۇشيەن) ناھىيىسىدىن، چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى دەۋرىدە ياشىغان رەسسام.

(154) «گەندىنى تېتىپ بېقىش ۋەھىمىسى» — «لىيەن سۇلالىسى تارىخى»دا رىۋايەت قىلىنىشىچە، گېن چېەنلۇي دېگەن ئادەمنىڭ دادىسى ئېغىر كېسەل بولۇپ ياتقاندا، دوختۇر: كېسىلىنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلەي دېسەڭ، گەندىسىنىڭ تاتلىق ياكى ئاچچىقلىقىنى تېتىپ كۆر، دېگەن، شۇنىڭ بىلەن دادىسىنىڭ ئىچى ئۆتكەندە، گەندىسىنى تېتىپ كۆرگەن.

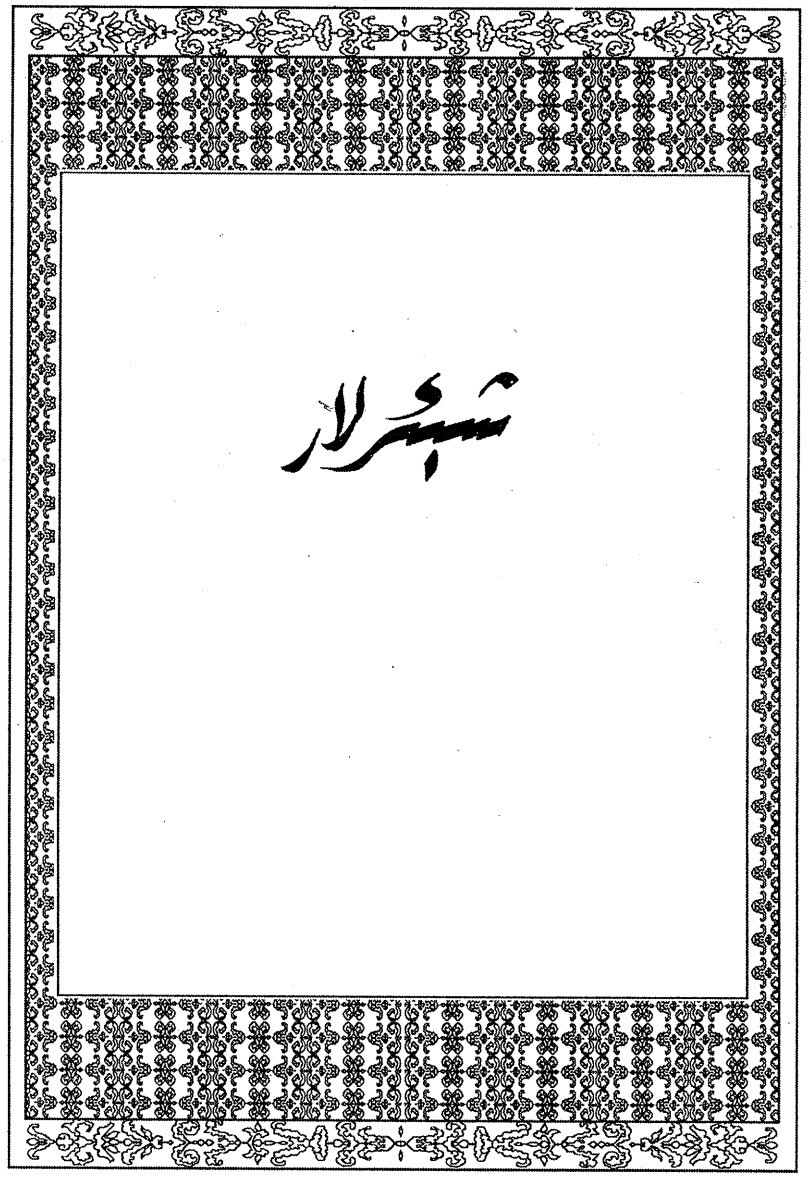

(155) شۇي شىچاڭ (1855—1939) — ئەسلىي تېخنجىندىن. مەنچىڭ دەۋرىدە ياردەمچى ۋەزىر بولغان، 1918 ـ يىلىدىن 1922 ـ يىلىغىچە شىمالىي مىلىتارىستلار ھۆكۈمىتىنىڭ زۇڭتۇڭى بولغان. ئۇ ناھايىتى قاقۋاش، كاززاپ ئىدى. «مەيلى» دېگەن سۆز ئۇنىڭ ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدىغان سۆزى بولۇپ، جاھانسازلىق ئۇسۇللىرىنىڭ بىرى ئىدى.

(156) «ئىسىم جىسمىنىڭ مېھمانى» — بۇ سۆز شەيئىنىڭ ئۆزى ئاساسىي ئورۇندا، ئىسىم بېقىندى ئورۇندا تۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بېرىدۇ.

(157) كونا خۇراپىي رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، يولۋاسقا يەم بولۇپ كەتكەن ئادەمنىڭ «روھى» يولۋاسنىڭ ئادەم يېيىشىگە ياردەم بېرەرمىش، شۇڭا ئۇ يامانغا «يانتاياق» دەپ ئاتىلىدىكەن.

كىچىككىنە سۈرىتىمگە ئىلاۋە[1]

يوق رىجەسى داجىشقا ئىلاھىي ئوقتىن[2] دىلىستانىم[3]،
باستى قۇيۇن قورامدەك[4]، زۇلمەتتە گۈلىستانىم[5].
كۆچىيۈلتۈز[6] دىن يوللىغان ئىشقىمنى سەزمىدىرەيھان[7]،
ھەدىيەدۇر ساڭا قانىم ئەزىزانە سۈلتانىم[8].

«خالاس توپلىمى» غا بېغىشلىما[9]

كۆردۈم يەنە شۇ يېرىم يىلدا،
شۇنچە قان ۋە شۇنچە ياش.
لېكىن مەندە
قالدى پارچە تەسىرات، خالاس.

ئۆچتى قان ۋە
سۈرتۈلدى ياش؛
بەھۇزۇر يۈرمەكتە
قاسساپلار —
پۇلات پىچاق،
يۇمشاق پىچاق[10]
ئىشلەتكەن كاززاپلار؛
لېكىن مەندە
قالدى «پارچە تەسىرات» خالاس.

«تېگىشلىك جايغا تاشلانغان»[11] دا
«پارچە تەسىرات» لىرىم تامام،
لېكىن مەندە
قالغىنى — پەقەت «خالاس» ۋەسسالام!

ماۋزۇسىز[12]

بولدى ئادەت ئۆتكۈزمەك باھار پەسلىنى،
شۇنچە ئۇزاق - زۇلمەتلىك ئۇشبۇ تۈنلەردە[13]
بولۇپ ھەمدەم ئايالمىغا يېتىلەپ بالىنى[14]،
چېكەمگىمۇ ئاق كىردى تۇرۇپ خىلۋەت يەرلەردە.
كۆز ياش تۆكۈپ ھەمىشە مېھرىبان ئانام،
كۆز ئۆڭۈمدىن كەتمەيدۇ — چۈشۈمگە ئايان[15].
تاش قەلئەدە كاتتىۋاش يەڭگۈشلەپ ئەلەم[16]،
قىلماقتا خوپ رەڭۋازلىق تېپىشقا ھايان.
زادى مەندە قالمىدى سەۋر ۋە تاقەت،
كى ئايلاندى ئەرۋاھقا دوست - ھەمراھلىرىم[17].
ياغدۇرسۇن قىلىچ - تىغلارغا[18] قەھرى ۋە نەپرەت،
ئۇزۇلمەستىن توقۇلغان نەزم - مىسرالىرىم.
قاپاقلىرىم سېلىقلىق قىلۇرمەن ئاھۇ پىغان،
چۈنكى مۇندا يېزىشقا يوقتۇر ھېچ ئىمكان[19].
سۈدەك تىنىق، شۇ ئاينىڭ يارقىن شولىسى
چۈشمەكتە تۇن لىباسىغا[20] بولۇپ پەيكان[21].

ماۋزۇسىز[22]

نېمە ئانچە كۆپ تۆمۈر تىكەن، چىزغاندۇر بايا‌ۋاندا[23]،
جەڭ - جېدەل بۇلۇتلىرى[24] يېيىلغان كەڭ ئاسماندا.
قانچە تۇرخۇندىن چىقىپتۇ ئىس - تۈتۈن شۇ باھاردا[25]،
ھەممە تىمتاس — ئۇن - تىنسىز، قايغۇ بىلەن پىنھاندا.
ئىشرەت بىلەن ئۆتمەكتە خاقان — چىن جاھاندا[26]،
توختىدى ناخشا - سادا دەريا كېزىپ قاينامدا[27].
تۇرۇلۇپ كەلگەن دەھشەتلىك مەشئۇم قارا بوراندا،
دەل - دەرەخ ۋە گىياھلار سولدى پەسلى خازاندا[28].

3 - ئاي

ماۋزۇسىز[29]

قان بىلەن سۇغىرىلىپ تۇزلىقى، مەزمۇتدۇر گىياھ كۆرەكەم[30]،
زېمىستان بولسىمۇ زېمىندا ئېچىلدى لەيلى كۆكلەم
باتۇرلاردا چاتاق كۆپ، كېسەلمىش تېخى مەززاق[31]،
ھۆكۈمسە زاراتگاھدا[32]، زاۋالدا قىلۇر قاق - قاق[33].

1 - ئاي

مەسخىرە[34]

چۈشسە قىسمەت سايىسى، قىلاي قانداق مۇددىئا،
رۇسلمايلا قەددىمنى كەلدى ماڭا چوڭ پەشۋا.
چۆكتۇرۇپ سەت شەپكەمنى ئۆتتۇم ئاۋات رەستىدىن،
خاراب كېمە مەي بېسىپ ئۇزمەكتە قاينام ئارا.
ھومىيىپ لەنتىلەرگە باقمەن قەھرىم بىلەن،
باش ئېگمەن سەبىيلەرگە بولۇپ گويا ياۋاش كالا
كۆلبەمنى قىلىپ دۇنيا، شۇندا بولسام مەن تەنھا،
بولسا قىش ـ ياز، كۇز ـ كۆكلەم، قىلمايمەن ئاڭا پەرۋا.

10 ـ ئاينىڭ 12 ـ كۈنى

ياڭ چۈەنگە تەزىيە[35]

مەردانىلىك باردۇر تېخى شۇ پېتىچە گويا مەندە،
گۇل ئېچىلسۇن مەيلى سولسۇن، بولماسمەن ئاڭا زوقمەن[36].
تۆكۈلدى خوپ ياشلىرىم سەلدەك بولۇپ كۈتمىگەندە[37]،
خەلقئالەم يىغلىشۇر مەرد يىگىتكە بولۇپ دەردمەن[38].

6 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى

ماۋزۇسىز[39]

جۈدەڭ ئاۋام غايىبدۇر كامىپا - تەركان ئىچىدە[40]،
داد - پەريات مەرسىيە قىلدى يەرنى زىلزىلە[41].
كەڭ دالىدا قىلۇر پەرۋاز نىيەت - ئىقبال سەلسەلە[42]،
گۈلدۇر - چېقىن نەرە تارتۇر ئۇنسىز ماكان ئىچىدە[43].

5 - ئاي

توڭگۇز يىلى كەچ كۈزدە يېزىلدى
ئۇشتۇمتۇت[44]

قىلسا ھەيران خازان پەسلى قەدىم تەشرىپ شول دىيارە،
ئىللىق باھار شەنىگە ھەددىم ئەمەس تارتىش قەلەم[45].
چەكسىز ئالەم غەپلەتتە، غەم - ئەلەم كۆپ بىسيارە،
سۈردى مەڭ ئەمەلدارنى كۈز شامىلى چالغان نەغمەم[46].
قالمىدى ساس - ئەمەنلىك قېرى - سالالار قونۇشقا،
چۈشەكەپ چۈشتۈم پەلەكتىن چىشلىرىم قىلۇر جاق-جاق[47]
قۇلاق سالسام تاڭ خورازى ئۇن سۈرمەيدۇ نېمىشقا،
چولپانمۇ ئېغىپ قاپتۇ، ئەنە باقسام تۇرۇپ شۇ چاغ[48].

12 - ئاي

ئىزاھلار:

(1) بۇ شېئىرنى ئاپتور ياپونىيىدە ئوقۇۋاتقان چېغىدا كىچىككىنە فوتو سۈرىتىنىڭ كەينىگە يېزىپ، دوستى شۇي شۇشاڭغا تەقدىم قىلغان؛ شۇي شۇشاڭ «ئۆتكەننى ئەسلەش» دېگەن ماقالىسىدە: «1903 - يىلى ئۇ 23 ياش ئىدى، توكيودا «كىچىككىنە سۈرىتىمگە ئىلاۋە» دېگەن بىر كۇپلېت شېئىر يېزىپ ماڭا تەقدىم قىلغان» دەپ يازغان. لۇشۈن ئۆزى 1931 - يىلى قايتا كۆچۈرگىنىدە: «21 يېشىمدا ئىجاد قىلدىم، 51 يېشىمدا كۆچۈرۈدۇم، ۋاقتى قوي يىلى 2 - ئاينىڭ 16 سى ئىدى.» دېگەن. لۇشۈن ئۆز يېشىنى ھېسابلاشتا، ئەزەلدىن جۇڭگو ئادىتىگە ئەمەل قىلغان، شۇڭا 21 ياش دېگىنى 1901 - يىل 2 - ئايدىن 1902 - يىل 2 - ئايغىچە بولغان ئارىلىققا توغرا كېلىدۇ. كېيىن بۇ شېئىر «توپلام سىرتىدىكى توپلام»غا كىرگۈزۈلگەن.

ئاپتور بۇ شېئىرنى يازغان چاغ سەككىز دۆلەت بىرلەشمە قوشۇننىڭ جۇڭگوغا قىلغان تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشى ئەمدىلا ئاياغلاشقان، جاھانگىرلىكىنىڭ غالجىرلارچە تاجاۋۇزى ۋە مەنچىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ سانتۇنلۇقى ئېغىر ئازاب - ئوقۇبەت ئىچىدىكى جۇڭخۇا مىللىتىنى مۇستەملىكە ۋە يېرىم مۇستەملىكىدىن ئىبارەت چوڭقۇر ھاڭغا ئىتتەرگەن چاغ ئىدى. ئاپتور ۋەتەنپەرۋەرلىك تۇيغۇ ۋە ئىنقىلابىي پىكىر ئېقىمىدىن ئىنتايىن ھاياجانلىنىپ، بوران - چاپقۇن ۋە زۇلمەت - جاھالەت ئىچىدە يانقان ۋەتەنگە نەزەر سالىدۇ - دە، ۋەتەن يولىدا جېنىنى پىدا قىلىش ئۈچۈن مەردلەرچە قەسەمياد قىلىدۇ. شۇي شۇشاڭ «ئۆتكەننى ئەسلەش» دېگەن ماقالىسىدە بۇ شېئىرنى شەرھلەپ مۇنداق يازىدۇ: «بىرىنچى مىسرادا چەت ئەلدە ئوقۇۋاتقىنىدا چوڭقۇر ئىزتىراپ چەككىنىنى يازغان، ئىككىنچى مىسرادىنى ۋەتەنىنىڭ بوران - چاپقۇن ئىچىدىكى ھالىتىگە نەزەر ئەيلەپ يازغان، ئۈچىنچى مىسرادا قېرىنداشلارنىڭ غەپلەتتە ياتقانلىقىدىن ئىچى پۇشقانلىقىنى بايان قىلغان، ئاخىرىدا ئارزۇ - ئارمانىنى — ئۆمۈر بويى ئەمەل قىلىدىغان ئىبرەتلىك سۆزىنى يازغان.» بۇ شەرھىدىن پايدىلىنىشقا بولىدۇ.

(2) ئىلاھىي ئوق — مۇھەببەت تەڭرىسىنىڭ ئوقى. قەدىمكى رىم ئاساتىرلىرىدە بايان قىلىنىشچە، مۇھەببەت تەڭرىسى كۈپىدۇ (گرېك ئاسا-

تىرلىرىدە ئېروس) ئوقيادىن ئەر بىلەن ئايالنىڭ يۈرەكلىرىگە ئوق ئاتىدىكەن - دە، ئىككىيلەن بىر - بىرىگە ئاشىق بولىدىكەن. ئاپتور مەزكۇر ئىبارە ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئىنقىلاب دولقۇنىدىن چوڭقۇر تەسىرلەنگەنلىكىنى، كۈچلۈك ۋەتەنپەرۋەرلىك شەۋقى قوزغالغانلىقىنى بىلدۈرگەن.

(3) دىلىستانىم — دىلىم، قەلبىم، يۈرەك - باغرىم.

(4) باستى قۇيۇن — جاھانگىرلىك ۋە فېئودال كۈچلەرنىڭ ئەكسىيەتچىل ھۆكۈمرانلىقىنىڭ تەمسىلى.

قورام - قورام تاش، يوغان تاش.

(5) گۈلىستانىم — ۋەتىنىم.

(6) كۆچ يۈلتۈز — كۆچكەن (ئاققان) يۈلتۈز. كۆچ يۈلتۈزدىن يوللۇغان ئىشقىمنى دېگەن ئىبارە — ئاپتور شۇ چاغلاردا چەت ئەلدە تۇرۇپ، ئاسماندىكى كۆچكەن يۈلتۈزلار ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ۋەتەنگە بولغان سېغىنىشىنى يوللىماقچى بولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

(7) سەزمىدى رەيھان — چۈي يۈەن رەيھانىنى پادىشاھقا تەمسىل قىلىدۇ. لۇشۈن بۇ يەردە ۋەتەن خەلقىنى نەزەردە تۇتىدۇ. ئاپتورنىڭ تونۇشچە، ئۇنىڭ ۋەتەنگە بولغان مۇھەببىتىنى شۇ چاغدىكى كىشىلەر بىلمىگەن.

(8) ئەزىزانە سۇلتانىم — قەدىمكى زامان رىۋايەتلىرىدە قەبىلە ئاقساقىلى بولغان خۇاڭدىنى — ئەزىز شۇەنيۇەن (نەپەدار — سۇلتان) دەپ ئاتايتتى، كىشىلەر ئادەتتە سۇلتانىم دېگەندە ۋەتەننى نەزەردە تۇتاتتى.

(9) 1926 - يىل 10 - ئاينىڭ 14 - كۈنى، ئاپتور «سايىۋەننىڭ داۋامى» دېگەن فېلىيەتونلار توپلىمىنى كوررېكتورلۇق قىلىپ بولغاندا، مەزكۇر شېئىرنى يېزىپ، توپلامنىڭ ئاخىرىغا ئىلاۋە قىلىپ قويغان. 1928 - يىل 10 - ئاينىڭ 30 - كۈنى، ئاپتور بۇ شېئىرنى «خالاس توپلىمى»غا بېغىشلىما قىلىپ كۆچۈرگەن ۋە شېئىرنىڭ ئاخىرىغا مۇنداق دەپ قەيت قىلغان: «يۇقىرىدىكى مىسرالىرىمنى 1926 - يىل 10 - ئاينىڭ 14 - كۈنى كېچىدە، شۇ يىلى شۇ چاغقىچە بولغان پارچە تەسىراتلار توپلىمىنى رەتلەپ بولغاندىن كېيىن ئاخىرىغا يېزىپ قويغانىدىم، ئەمدى ئۇنىڭدىن ئېلىپ 1927 - يىلدىكى پارچە تەسىراتلار توپلىمىغا بېغىشلىما قىلىپ قويدۇم».

(10) 1926 - يىل 10 - ئاينىڭ 30 - كۈنى، لۇشۈن «‹قەبرە› گە بېغىشلىما» سىدا مۇنداق دەيدۇ: «چاكىلداقچى ھاپىز ‹بىر نەچچە يىلغىچە يۇمشاق پىچاق بىلەن كاللىنى غىرداۋەرسە تۈيماي ئۆلىدۇ› دەپ جايىدا ئېيتقانىكەن، مەن ئەنە شۇنداق ئۆزىنى ‹قورالسىز سىنىپ› دەپ ئاتىۋالغان، ئەمەلىيەتتە قولىدا يۇمشاق پىچاق تۇتقان ئالۋاستىلارنى مەخسۇسلا ئەيىبلەۋېرىمەن». چاكىلداقچى ھاپىز — چاكىلداقچى دەرۋىش دەپمۇ ئاتىلە-

دۇ، بۇ — مىڭ سۇلالىسىدىن ساقىت بولۇپ قالغان جيا فۇشى (تەخمىنەن 1592 — 1674 - يىللار) نىڭ لەقىمى.

(11) چېن شىيىڭ «جىمۇغا» دېگەن (1926 - يىل 1 - ئايدا «سەھەر» گېزىتىنىڭ قوشۇمچە بېتىگە بېسىلغان) مەكتۇپىدە لۇشۈنگە «قەلەم تەۋرىتىش بىلەنلا كىشىگە جىنايەت تۇقۇماقچى بولىدۇ، ... بىراق ئۇنىڭ ماقالىلىرىنى ئوقۇپ بولۇشۇم بىلەنلا تېگىشلىك جايىغا تاشلىۋېتىمەن، — بەجايىكى سۆزۈمنى دېسەم، مېنىڭچە ئۇ نەرسىلەر شۇ جايدىن چىقماسلىقى كېرەك» دەپ ھۆجۇم قىلغان.

(12) بۇ شېئىر 1931 - يىل 2 - ئايدا يېزىلىپ، دەسلەپتە 1932 - يىل 7 - ئاينىڭ 11 - كۈنىدىكى «لۇشۈن: كۈندىلىك خاتىرىلەر» دىن مەلۇم بولغان. ئۇ خاتىرىدە: «يەنە بىر ۋەرەقە كۆچۈرۈپ قويدۇم، بۇ — بۈلتۇر يېزىلغان كونا شېئىر ئىدى» دەپ مەزكۇر شېئىر قەيت قىلىنغان. 1933 - يىل 2 - ئايدا، لۇشۈن «ئۇنتۇش ئۇچۇن ئەسلەش» (بۇ — «تاغدىن - باغدىن توپلىمى» غا كىرگۈزۈلگەن) نى يازغاندا، بۇ شېئىرنى شۇ ماقالىسىگە كىرگۈزگەن. ئاپتور «ئۇنتۇش ئۇچۇن ئەسلەش» تە شۇ چاغدا بۇ شېئىرنى يېزىشنىڭ جەريانىنى بايان قىلغان. پايدىلىنىپ كۆرۈشكە بولىدۇ.

(13) ئۇزاق — زۇلمەتلىك ئۇشبۇ تۈنلەر — شۇ چاغدىكى زۇلمەت - جاھالەت ئىچىدىكى جۇڭگو جەمئىيىتىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ بېيىتنىڭ مەنىسى: قاراڭغۇ - زۇلمەتلىك تۈندەك يىرگىنچلىك مۇھىتتا باھار پەسلىنى، جەڭگىۋار يىللارنى بىر - بىرلەپ ئۆتكۈزۈشكە كۆنۈپ قالدىم، دېگەنلىك بولىدۇ.

(14) بولۇپ ھەمدەم ئايالىمغا يېتىلەپ بالىنى — ئۇ چاغدا لۇشۈننىڭ بالىسى خەيىمىڭ بىر ياش ئوچ ئايلىق بولغان. «لۇشۈن: كۈندىلىك خاتىرىلەر» نىڭ 1931 - يىل 1 - ئاي 20 - كۈنىدىكى خاتىرىسىدە: «چۈشتىن كېيىن گۈاڭپىڭ بىلەن بىرلىكتە خەيىمىڭنى يېتىلەپ، شۇي ئاۋ مومای بىلەن بىللە خۇايۇەنجۇاڭغا كۆچۈپ باردۇق» دەپ يېزىلغان. بۇ چاغدا، لۇشۈن ئۆز ئائىلىسى بىلەن كۆچۈپ، ياپونلار ئاچقان ساراي — خۇايۇەنجاڭ تۇرالغۇسىدا ئۆزىنى خىلۋەتتە تۇتۇشقا مەجبۇر بولغان.

(15) ئۇ چاغدا ئاپتورنىڭ ئانىسى بېيجىڭدا تۇراتتى، ئاپتورنىڭ يامان ئەھۋالدا قالغانلىقىدىن ئەنسىرەپ كۆز يېشى قىلاتتى. «لۇشۈن مەكتۇپلىرى» دىن 1931 - يىل 2 - ئاي 4 - كۈنى لى بىنغا يازغان مەكتۇپىدە مۇنداق دېيىلگەن: «ئۆتكەن ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدا، بۇ يەردە ياشلاردىن نەچچە ئون كىشى قولغا ئېلىندى، شۇلاردىن بىرى — مېنىڭ ئوقۇغۇچىم (ئۇلارنىڭ قايسىبىرى ئۆز فامىلىسىنى لۇ دەپ ئېيتىپتۇمىش). شۇنىڭ ئۇچۇن

بەزىبىر شاتىراقلار مېنى قولغا ئېلىنىپ كەتتى دېگەن گەپنى تارقىتىپ-تۇ ... قەلەم ئىگىلىرى قەلىمىنى تەۋرەتكەندە ھېچقانچە كۆچىمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ماڭا كەلتۈرۈۋاتقان زىيانلىرى ئاز ئەمەس. بىچارە ئانامنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇمايۋېتىپتۇ. جان دوستلىرىمنىڭ ئەلەڭگۈلۈكى بىسىقمايۋاتىدۇ. بۇ ئەھۋالغا تۈزىتىش بېرىمەن دەپ 10 كۈندىن بۇيان، ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۇياق - بۇياققا خەت يېزىۋاتىمەن. ۋاھ دەرىخا!»

(16) تاش قەلئە — نەنجىڭ شەھىرىنىڭ يەنە بىر نامى.

(17) دوست - ھەمراھلىرىم — رۇشى قاتارلىق ئىنقىلابىي يازغۇچىلار.

(18) قىلىچ - تىغلار — ئاق تېررورلۇقنىڭ تەمسىلى.

(19) يېزىشقا يوقتۇر ھېچ ئىمكان — «تاغدىن - باغدىن توپلىمى. ئۇنتۇش ئۇچۇن ئەسلەش» تە يېزىلىشىچە: «بىراق جۇڭگودا ئۇ چاغلاردا ھەقىقەتەن يېزىش ئۇچۇن ئىمكانىيەت يوق ئىدى. خۇددى كونسېرۋاتورىيەك چىڭ بەند قىلىنغانىدى».

(20) تۇن لىباسى — تۇن كىيىمى، قارا كىيىم.

(21) پەيكان — ئوق، نەيزە.

(22) بۇ شېئىر 1931 - يىل 3 - ئاينىڭ 5 - كۈنى يېزىلغان. «لۇشۈن: كۈندىلىك خاتىرىلەر» نىڭ 1931 - يىل 3 - ئاينىڭ 5 - كۈنىدىكى خاتىرىسىدە: «چۈشتىن كېيىن شېكۇۇ، سۇكزاۋ ۋە سۇكىيوەنگە بىر پارچە-دىن شېئىر يېزىپ بەردىم» دېيىلگەن. بۇ شېئىر سۇكزاۋغا يېزىلغان، كېيىن «توپلام سىرتىدىكى توپلام» غا كىرگۈزۈلگەن. سۇكزاۋنىڭ فامىلىسى پىيەنشەن، لۇشۈننىڭ ياپونىيەلىك دوستى نېيشەن ۋەنزاۋنىڭ ئىنىسىنىڭ خوتۇنى.

(23) باياۋان — كەڭ زېمىن. تۆمۈر تىكەن ۋە چىزغان — تىكەنلىك ياۋا گىياھلار. بۇنى قورال - ياراغ مەنىسىدە يېشىشكىمۇ بولىدۇ، تۆمۈر تىكەن — شەمشەر شەكلىدە بولۇپ ئۇچ تەرىپى ئەگىم كەلگەن چاڭگاك شەكلىدىكى قورال؛ چىزغان — يالمانلىق نەيزىگە ئوخشاش پۇتاقلىق قورال.

(24) كەڭ ئاسمانىنى قانخورلۇق جەڭ - ئۇرۇش تۇمانلىرى قاپلىغان دېگەن مەنىدە.

(25) بۇ مىسرانىڭ مەنىسى — زۇلمەتلىك كونا جۇڭگودا قېنى قانچە ئائىلە باھار خۇشاللىقى بىلەن — ناھايىتى راھەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ، دېمەكتۇر.

(26) بۇ مىسرانىڭ مەنىسى — زالىملارنىڭ ئەيش - ئىشرەت، كەيپ - ساپا سۈرۈپ شەرمەندىلىك تۇرمۇش كەچۈرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

(27) بۇرۇنقى تەسىللەردە رىۋايەت قىلىنىشىچە، خۇەن بېگى قېيىق

بىلەن دەريانىڭ قاينىمىدا كېزىپ يۈرۈپ، قېيىقچىنىڭ مۇھەببەت ناخشىسىنى ئاڭلىغان. بۇ يەردە خۇشال -خۇراملىق كۆيلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(28) بۇ مىسرالاردا ئاپتور رەمزە (سىمۇزول - ئىشارەت) ۋاستىسىدىن پايدىلانغان.

(29) بۇ شېئىر 1932 - يىل 1 - ئاينىڭ 23 - كۈنى يېزىلغان. «لۇشۈن: كۈندىلىك خاتىرىلەر» نىڭ شۇ كۈنىدىكى خاتىرىسىدە: «چۈشتىن كېيىن گاۋلياڭ فۇرېن ئۈچۈن بىر ۋەرەقە يازدىم: قان بىلەن سۈغىرىلىپ تۇزلەڭ، مەزمۇتدۇر گىياھ كۆركەم ... دېگەن مىسرالاردىن ئىبارەت» دەپ قەيت قىلىنغان. گاۋلياڭ فۇرېن — لۇشۈننىڭ ياپونىيىلىك دوستى.

(30) تۇزلەك — ئوتتۇرا تۇزلەڭلىك، بۇ يەردە پۈتۈن جۇڭگو نەزەردە تۇتۇلىدۇ. مەزمۇت گىياھ: «كېينىكى خەن يىلنامىسى. ۋاڭ با تەزكىرىسى» دىكى «ئىتتىك شامال مەزمۇت گىياھنى بىلىدۇ» دېگەن ئىبارىدىن كېلىپ چىققان.

(31) باتۇرلار — ياپتا گەپ بۇلۇپ، گومىنداڭنىڭ ئەكسىيەتچى كاتتا-ۋاشلىرىنى بىلدۈرىدۇ؛ چاتاق كۆپ — شۇلارنىڭ ئىچكى زىددىيەتلىرىنىڭ كۆپلۈكىنى بىلدۈرىدۇ. مەززاق — ھېيلىگەر، مەككار، مۇناپىق مەنىسىدە بولۇپ، گومىنداڭنىڭ سىياسەتۋازلىرىنى بىلدۈرىدۇ. 1931 - يىلنىڭ كېيىنكى يېرىمىدا، گومىنداڭ مىلىتارىستلىرىنىڭ ئىككى گۇرۇھى جەڭ - جىدەل قىلىشىدۇ؛ 12 - ئاينىڭ 10 - كۈنى ۋاڭ جېڭۋېي ئومۇمىي تېلېگراممىا يوللاپ، نىڭ نەنجىڭ بىلەن گۇاڭجۇدىكى ئىككى تەرەپنىڭ يارىشىش سۆھبىتى ئۆتكۈزۈشنى قۇۋۋەتلىگەن؛ 15 - كۈنى، جياڭ جېيشى قورچاق مىللىي ھۆكۈمەت رەئىسلىكى ۋە باشقا قوشۇمچە ۋەزىپىلىرىدىن ئىستېپا بەرگەن؛ 21 - كۈنى سۇڭ زىۋېن مالىيە ۋەزىرلىكى ۋەزىپىسىدىن ئىستېپا بەرگەن؛ 22 - كۈنى، جياڭ جېيشى تەختتىن چۈشۈپ، فېڭخۇاغا ئۈچۈپ كەتكەن. گومىنداڭنىڭ 4 - نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېتىنىڭ 1 - ئومۇمىي يىغىنى نەنجىڭدا ئۆتكۈزۈلگەن؛ ۋاڭ جېڭۋېي، خۇ خەنمىڭلار كېسەلمىز دەپ ئۇ يىغىنغا قاتناشمىغان.

(32) زاراتگاھ — نەنجىڭدىكى جۇڭشەن قەبرىستانلىقى، نەنجىڭدىكى ئەڭ ئالىي زاراتگاھلىق. شۇ چاغدا قورچاق مەمۇرىيەت پالاتاسىنىڭ باشلىقى سۇن كې جۇڭشەن زاراتگاھلىقىغا بېرىپ ھۆكۈمەپ يىغلاپ ناھايىتى سەتچىلىك قىلغانىدى.

(33) زاۋال ۋاقتىدا قاغىلارنىڭ قاقىلداشلىرى. بۇ يەردە گومىنداڭچىلارنىڭ توختىماي تالاش - تارتىش قىلىپ، زاۋاللىققا - ھالاكەتكە يۈزلەنگەنلىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(34) بۇ شېئىر 1932- يىل 10 - ئاينىڭ 12 - كۈنى يېزىلغان.

«لۇشۈن: كۈندىلىك خاتىرىلەر» نىڭ شۇ كۈنىدىكى خاتىرىسىدە: «چۈشتىن كېيىن لىيۇ يازى ئۈچۈن بىر ۋەرەقە يازدىم: چۈشسە قىسمەت سايىسى، قىلاي قانداق مۇددىئا...» دەپ قەيت قىلىنغان. لىيۇ يازى (1887—1958) — جياڭسۇ ئۇلكىسىنىڭ ۋۇجياڭ ناھىيىسىدىن، يېقىنقى زامان شائىرى، جەنۇب تەھرىراتىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى، ۋەتەنپەرۋەر دېموكرات. كېيىن بۇ شېئىر «توپلام سىرتىدىكى توپلام» غا كىرگۈزۈلگەن.

(35) بۇ شېئىر 1933 - يىل 6 - ئاينىڭ 21 - كۈنى يېزىلغان. «لۇشۈن: كۈندىلىك خاتىرىلەر» نىڭ شۇ كۈنىدىكى خاتىرىسىدە قەيت قىلىنىشىچە: «چۈشتىن كېيىن پېڭجىڭ ئەپەندىمنىڭ دوستى تۇڭكۇ لياڭچىڭ جانابلىرى ئۈچۈن بىر قىتئە يازدىم: مەردانىلىك باردۇر تېخى شۇ پېتىچە گويا مەنده،...» بۇنىڭدىن باشقا «لۇشۈن شېئىرلىرىنىڭ كوپىيىلىرى» گە ئاساسلانغاندا، ئەسلىي ماۋزۇسى «جىڭ سۇڭرېن ئاغىنىڭ مەسلىھەتى بويىچە، توخۇ يىلى 6 - ئاينىڭ 20 - كۈنى يېزىلغان» دەپ يېزىلغان. كېيىن بۇ شېئىر «توپلام سىرتىدىكى توپلام» غا كىرگۈزۈلگەن.

ياڭ چۈەن — لۇشۈننىڭ دوستى، لۇشۈن بىلەن بىللە شاڭخەي خەلق ھوقۇقىنى قوغداش ئىتتىپاقىنىڭ ئىجرائىيە ئەزاسى بولغان. ياڭ چۈەن گومىنداڭ ئەزاسى بولسىمۇ، لېكىن گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنىڭ فاشىستلىق ھۆكۈمرانلىقىغا قارشى تۇرغانىدى، 1933 - يىل 6 - ئاينىڭ 18 - كۈنى گومىنداڭنىڭ فاشىست- ئىشپىيونلۇق تەشكىلاتى — «كۆك كىيىملىكلەر جەمئىيىتى» تەرىپىدىن مەخپىي ئۆلتۈرۈلگەن. «لۇشۈن: كۈندىلىك خاتىرىلەر» نىڭ 6 - ئاي 20 - كۈنىدىكى خاتىرىسىدە: «يامغۇر... چۈشتە جىشى كەلدى. چۈشتىن كېيىن بەينەلمىلەل دەپنە مۇراسىمىغا بىللە بېرىپ ياڭ چۈەننىڭ تاۋۇتقا سالدۇق» دەپ يېزىلغان. شۇ چاغلاردا لۇشۈنمۇ قارا ئىسمىلىككە كىرگۈزۈلۈپتۇ، دېگەن گەپ كەڭ تارقالغان، شۇڭا دوستى شۇي شۇشاڭ (جىشى) ئۇنى بىخەتەرلىكىگە دىققەت قىلىشقا، ياڭ چۈەننىڭ دەپنە مۇراسىمىغا قاتناشماسلىققا دەۋەت قىلغان بولسىمۇ، لېكىن لۇشۈن ھېچ ئىككىلەنمەي مۇراسىمغا بارغان. مەردلىك — جان پىدالىق قەتئىي نىيىتىنى بىلدۇرۇپ، ھەتتا ئۆينىڭ ئاچقۇچىنىمۇ ئالماستىن بارغان، تاۋۇتنى ئۈزىتىپ بولغاندىن كېيىن كىشىنى ھاياجانلاندۇرىدىغان مەزكۇر شېئىرنى يازغان.

(36) بۇ — قەھر - غەزەپ ئىزھار قىلىنغان مىسرا. گۈل ئېچىلسۇن مەيلى سولسۇن — زامانىدىكى ئۆزگىرىشلەرنىڭ خىلمۇخىل بولغانلىقىنىڭ تەمسىلى.

(37) بۇ مىسرادا ياڭ چۈەننىڭ تاۋۇتىنى ئۈزاتقاندا لۇشۈننىڭ سەل كەبى ياغقان يامغۇردەك ياش تۆكۈپ، ئىنتايىن قايغۇرغانلىقى ئىپادىلىنىدۇ.

(38) مەرد يىگىت — ياك چۆەن.

(39) بۇ شېئىر 1934 - يىل 5 - ئاينىڭ 30 - كۈنى يېزىلغان. «لۇشۈن: كۈندىلىك خاتىرىلەر» نىڭ شۇ كۈنىدىكى خاتىرىسىدە قەيت قىلىنىشچە: «چۈشتىن كېيىن شىنجۇيگې جانابلىرى ئۇچۇن بىر ژەرەقە يازدىم: جۇدەڭ ئاژام غايىبدۇر كامپا - تەركان ئىچىدە،...». شىنجۇيگې — ياپونىيىلىك جەمئىيەت ئەنزارچىسى. كېيىن بۇ شېئىر «توپلام سىرتىدىكى توپلام» غا كىرگۈزۈلگەن.

(40) جۇدەڭ ئاژام — ئاچ - يالىڭاچلىقتا چىرايلىرى قاربداپ، ئورۇقلاپ كەتكەن ئامما. غايىبدۇر كامپا - تەركان ئىچىدە — چۆل - بايازاندا ئۆسىدىغان ئەمەن — چاتقاللىق ئىچىدە باش كۆتۈرەلمەي كۆمۈلۈپ قالغان.

(41) سان - ساناقسىز ئاھالە ياپون باسقۇنچىلىرى ژە جياڭ جيېشى باندىتلىرىنىڭ بۇلاڭ - تالىڭى كاساپىتىدىن خانۇەيران بولۇپ چۆل - دالا گىياھلىرى ئىچىدە كۆمۈلۈپ ياتقان، خەلق ئىنتايىن جاپا تارتقان بولسىمۇ، ئۆزىنىڭ تارتقان ئازابلىرىنى ئىزھار قىلىش ھوقۇقلىرىدىنمۇ مەھرۇم قىلىنغان، غەزەپ - نەپرىتىنى ئىچىگە يۇتۇشقىلا مەجبۇر بولغان.

(42) سەلسەلە — تۇتاش، ئۇزۇلمەي؛ ئىستىقبالنى كۆزلىگەن نىيەت - ئۈمىد داۋاملىق پەرۋاز قىلىدۇ. خەلقنىڭ ئىستىقبالى پارلاق ئىكەنلىكى ئىزھار قىلىنىدۇ.

(43) ئۇنسىز ماكان — ئەكسىيەتچىل ھۆكۈمرانلىق شارائىتىدا كۆرۈنۈشتىكى سۈكۈت - جىمجىتلىق دېگەننى بىلدۈرىدۇ؛ گۈلدۈر - چېقىن نەرە تارتۇر — خەلقنىڭ جەڭگىۋار نەرە - سادالىرى، ئىنقىلابنىڭ گۈرۈلدىگەن بورانلىرى دېگەنلىكتۇر.

(44) بۇ شېئىر 1935 - يىل 12 - ئاينىڭ 5 - كۈنى يېزىلغان. «لۇشۈن: «كۈندىلىك خاتىرىلەر» نىڭ شۇ كۈنكى خاتىرىسىدە قەيت قىلىنىشچە: چۈشتىن كېيىن ... جىشىنغا ئاتاپ بىر ژەرەقە يازدىم: قىلسا ھەيران خازان پەسلى قەدەم تەشرىپ شول دىيارە ...» جىشى — لۇشۈننىڭ دوستى شۇي شۇشاڭ. توڭگۈز يىلى كەچ كۈز — 1935 - يىلى (مۇچەل يىل ھېسابى بويىچە توڭگۈز يىلى) كۈزنىڭ ئاخىرى. كېيىن بۇ شېئىر «توپلام سىرتىدىكى توپلام» غا كىرگۈزۈلگەن.

(45) 1 - ژە 2 - مىسرالارنىڭ مەنىسى شۇكى، ژەتىنىم ماماتلىق پەيتىدە تۇرغانلىقىدىن ھەيران - ھەس بولۇۋاتسام، ئىللىق باھار سۆيۈنچىسىنى تەسۋىرلەشكە قانداقمۇ پېتىنىمەن! بۇ لۇشۈننىڭ زەردە بىلەن قىلغان سۆزى. دىيارە — جاي، رايون، بۇ يەردە ژەتەن كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(46) بىسيارە — كۆپ، تولا، كۆز شامىلى چالغان نەغمەم - كۆز

شامىلىدا دەل - دەرەخلەردىن چىققان سادالاردۇر.

(47) بۇ ئىككى مىسرانىڭ مەنىسى شۇكى، ئەگەر ياماق كۈنلەر داۋام قىلىۋەرسە، ياشانغان قېرى - چۆرىلەرتۇرۇشقىمۇ ماكان تاپالمايدۇ، — بۇ ئەمەلىيەتتە كەڭ ئەمگەكچى خەلقنىڭ شۇ چاغدىكى پاجىئەلىك كەچۈرمىشلىرى ئىدى. ئاپتور بۇ مەنزىرىنى ئويلاپ چۈشىدە ئېگىز ئاسماندىكى بۇلۇتتىن يېقىلىپ چۈشكەندەك بولۇپ، غەم - غۇسسە بىلەن ئەنسىرەپ، چىشلىرى غۇچۇرلاپ كەتكەنلىكىنى ئىزھار قىلغان.

(48) چولپانمۇ ئېغىپ قاپتۇ - تاڭ يوراي دەپتۇ. بۇ ئىككى مىسرانىڭ مەنىسى شۇكى، ئەتراپى زۇلمەتلىك، تىمتاس؛ خورازلارنىڭ چىللاشلىرى ئاڭلانمايۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن چولپان يۇلتۇز ئېقىپ تاڭ ئاتاي دېدى.

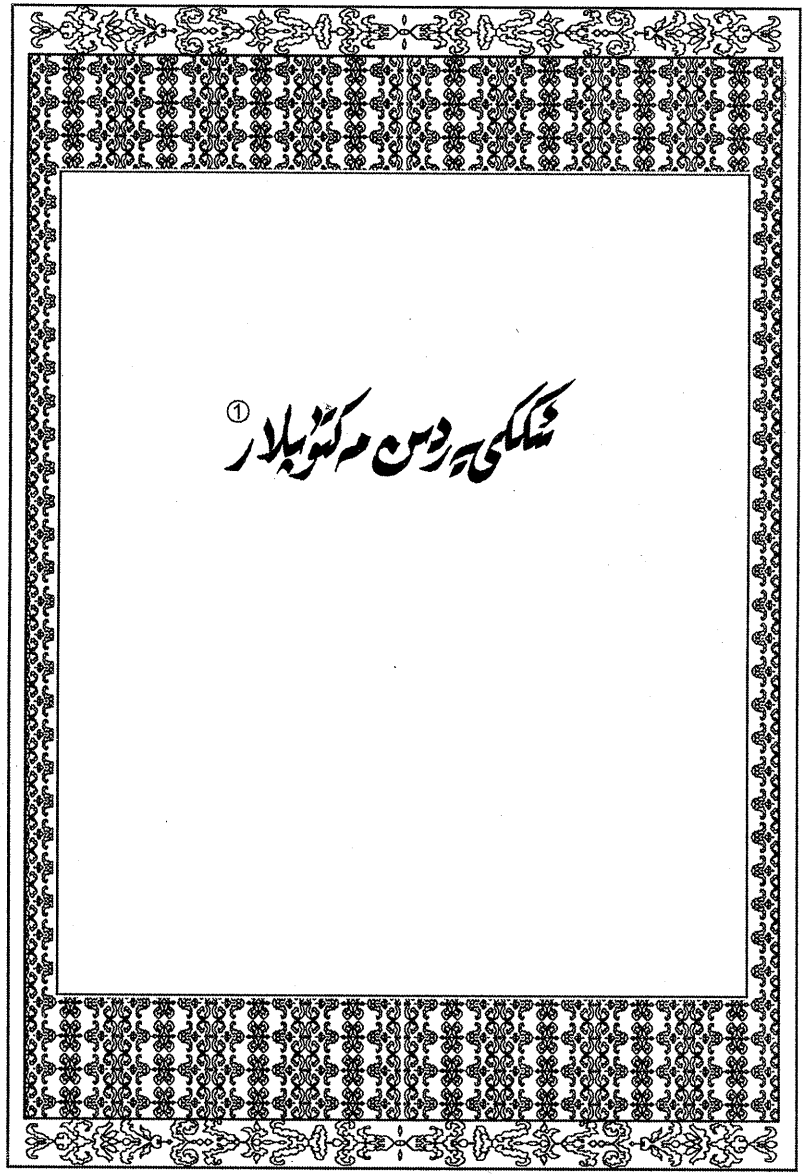
شکایہ دین مکتوبلار ①

250311* شۇي گۇاڭپىڭغا(2)

گۇاڭپىڭ ئاغا:

بۈگۈن خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم، ئوتتۇرىغا قويغان بەزى مەسىلىلىرىڭىزگە جاۋاب بېرەلمىسەم كېرەك، شۇنداق بولسىمۇ يېزىپ كۆرەي:

ئوقۇغۇچىلار دولقۇنىنىڭ قانداق بولۇشى، مېنىڭچە، سىياسىي ۋە ئىجتىمائىي ئەھۋاللار بىلەن مۇناسىۋەتلىك. تاغ - ئورمان ئىچىدە بولسا، ئەگەر خادىملار ياخشىلا بولسا، ئەھۋال شەھەرديكى ياخشىراق بولۇشى مۇمكىن. لېكىن، ئەگەر سىياسىي ئەھۋال زۇلمەتلىك بولسا، ياخشى ئادەملەرمۇ خادىملىكىنى قىلالمايدۇ، ئوقۇغۇچىلار مەكتەپتە قۇلاقنى يادىتىدىغان بەزى خەۋەرلەرنى ئاز ئاڭلايدۇ؛ بىراق مەكتەپ دەرۋازىسىدىن چىقىپ جەمئىيەتكە قەدەم قويغىنىدا، يەنىلا دەرد تارتىدۇ، چۈشكۈنلىشىدۇ، گەپ پەقەت بىرئاز ئىلگىرى - كېيىنلىكتە. شۇنىڭ ئۈچۈن، مېنىڭچە، مەكتەپنىڭ شەھەردە بولغىنى ياخشى، چۈشكۈنلىشىدىغانلار تېزرەك چۈشكۈنلەشسۇن، دەرد تارتىدىغانلار تېزرەك دەرد تارتسۇن؛ ئۇنداق بولمىسا، تىنچراق يەردىن ئاۋات شەھەرگە ئۈشتۈمتۇت كەلگەن چاغدىمۇ كۆتۈلمىگەن ھالدا ھەيران بولۇپ دەرد تارتىشقا توغرا

* بۇ رەقەملەر شۇ خەتنىڭ يېزىلغان ۋاقتى. مەسىلەن، 1925 - يىل 3 - ئاينىڭ 11 - كۈنى يېزىلغان بولسا، 250311 دەپ، 1936 - يىل 10 - ئاينىڭ 15 - كۈنى يېزىلغان بولسا، 361015 دەپ نومۇر قويۇلغان. ئاياغدا ھەم شۇنداق — ت.

كېلىدۇ، بۇنداق دەرد ـ ئەلەمنىڭ سالمىقى ئەسلىي شەھەردە تۇرۇپ تارتقان دەردلەر بىلەن ھەر ھالدا ئوخشاش بولۇپ چىقىدۇ.

مەكتەپنىڭ ئەھۋالىمۇ ئىلگىرىدىن شۇنداق بولۇپ كەلمەكتە. لېكىن، بۇنىڭدىن 10 — 20 يىل ئىلگىرى بىرئاز ياخشىدەك كۆرۈنۈشنىڭ سەۋەبى شۇكى، ئۇ چاغلاردا مەكتەپنى باشقۇرۇش سالاھىيىتى يېتەرلىك ئادەملەر ئانچە كۆپ ئەمەس ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن رىقابەتمۇ قاتتىق ئەمەس ئىدى. ھازىر بولسا كۆپىيىپ كەتتى، رىقابەتمۇ كۈچەيىپ قالدى، شۇڭا يامان خۇلق ـ مىجەز-لەرمۇ مانا مەن دەپ ئاشكارىلاندى. مائارىپ ساھەسىدىكى كىشىلەرنىڭ مۇسەپپا بولۇۋالغانلىقى پەردازدىنلا ئىبارەت، ئەمەلىيەتتە ئۇلارمۇ باشقا ساھەدىكىلەرگە ئوخشاش؛ ئىنسانىيەتنىڭ تەبىئىتى ئاساسلىقچە ئۆزگەرمەيدۇ، ئالىي مەكتەپتە بىرنەچچە يىل ئوقۇسىمۇ، تەربىيە ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە ئانچە كار قىلمايدۇ. ئۇنىڭ ئۇستىگە مۇھىت شۇنداق، خۇددى ئادەمنىڭ تېنىدىكى قان بۇزۇلسا، تەنىنىڭ بىرەر قىسمى ھەرگىزمۇ ئۆزىنىڭ ساقلىقىنى يېگانە ساقلىيالمىغانغا ئوخ-شاش، مائارىپ ساھەسىدىكىلەرمۇ مۇشۇنداق خەلق ئىچىدە ئالاھىدە مۇسەپپا بولالمايدۇ.

دېمەك، مەكتەپنىڭ قولىدىن ئانچە ئىش كەلمەيۋاتقانلىقىغا ئەمەلىيەتتە خېلى ۋاقىت بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئۇستىگە پۇلنىڭ مەپتۇن قىلىش كۈچى ناھايىتى چوڭ؛ جۇڭگو بولسا پۇل بىلەن ئازدۇرۇش ھۇنىرىگە ئەزەلدىن ناھايىتى باشى بىر جاي، شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىرقى ھادىسىلەر تەبىئىي يوسۇندا كېلىپ چىققان. ھازىر ئوتتۇرا مەكتەپلەردىمۇ ئەھۋال شۇنداق ئىكەن. بۇنداق ھادىسىلەر-دىن خالىي بولغانلىرىمۇ بار، بۇنىڭغا ئېھتىمال ئوقۇغۇچىلارنىڭ ياشتا تولىمۇ كىچىك بولۇپ، ئىقتىسادىي قىيىنچىلىققا ئۇچراپ باقمىغانلىقى ياكى خەج ـ خىراجەتنىڭ زۇرۇرلۇكىنى ھېس قىلمـ-ىغانلىقى سەۋەب بولسا كېرەك. قىزلار مەكتەپلىرىگە تەسىر قىلغاڭ-

لىقى يېقىنقى ئەھۋال بولسا كېرەك، بۇنىڭغا خوتۇن ـ قىزلارنىڭ ئىقتىسادىي مۇستەقىللىقىنىڭ زۇرۇرلۇكىنى ھېس قىلغانلىقى سە-ۋەب بولغان بولۇشى مۇمكىن. بۇنداق مۇستەقىللىقنى قولغا كەلتۇ-رۇشنىڭ ئۇسۇلى ئىككى: بىرى، كۈرەش بىلەن قولغا كەلتۇ-رۇش، يەنە بىرى، ھىيلە بىلەن قولغا كەلتۈرۈش. بىرىنچى ئۇ-سۇلنى قوللانغاندا ناھايىتى كۈچ كېتىدۇ، شۇڭا كېيىنكى ئۇسۇلغا يېتىپ قېلىشقان، يەنى سەل ـ پەل ئويغانغاندىن كېيىن، يەنە غەپلەت ئۇيقۇسىغا چۆكۈپ كەتكەن. بۇنداق ئەھۋال ئاياللار بىلەنلا چەكلىنىپ قالغىنى يوق. ئەركەكلەرنىڭمۇ تولىسى شۇنداق، پەرقى شۇكى، ئەركەكلەر ھىيلە بىلەن قولغا كەلتۈرۈشتىن باشقا، ئۆكتەملىكمۇ قىلىدۇ.

ئەمەلىيەتتە مەن نەدىمۇ «پەرىشتە» بولۇپ كېتەي. تاماكا بىھوش دورىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس، تاماكا تۈتۈنى ئىچىدىن چەننەتنى كۆرگىنىمىمۇ يوق. ئەگەر ھەقىقەتەن ياشلارغا يول كۆر-سەتكۈدەك ماھارىتىم بولغان بولسا — مەيلى خاتا ياكى توغرا يول كۆرسىتەي — ھەرگىز ئۇنى يوشۇرۇپ يۈرمەس ئىدىم. ئەپسۇس-كى، ھەتتا ئۆزۈم ئۇچۇنمۇ بىرەر قىبلىنامام يوق، شۇڭا ھازىرمۇ تۇسۇن ئاتتەك چېچىپ يۈرۈۋاتىمەن. ئەگەر شۇ چاپقىنىمچە چوڭقۇر ھاڭغا كىرىپ قالسام، ئۆزۈمگە ئۆزۈم جاۋابكار بولمەن، باشقىلارنىمۇ باشلاپ بارسام قانداق قاملىشىدۇ؟ مېنىڭ مۇنبەرگە چىقىپ قۇرۇق گەپ سېتىشتىن ئۆزۈمنى تارتىشمىنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ يەردە. يادىمدا تۇرۇپتۇ، موللامغا تىل تەگكۈزۈلگەن قايسىبىر ھېكايىدە يېزىلىشچە، بىر سەھرالىق ئايال بىر موللامغا ئۆزىنىڭ دەرد ـ ھالىنى بايان قىلىپ، ئۇنىڭدىن مەدەت تىلىگەنىكەن، موللام ئۇنىڭ دەردىنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن: «سەۋر قىلىڭ، تەڭرى سىزنى ھاياتلىقىڭىزدا كۈلپەتكە قالدۇرغانىكەن، ئۆلگەندىن كېيىن چوقۇم راھەت ئاتا قىلىدۇ»[3] دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئەمەلـ-

يەتتە قەدىمكى ۋە ھازىرقى ئەۋلىيا ـ دانىشمەنلەر، ئالىم ۋە ھۆكۈمالارنىڭ ئېيتقانلىرى ئەنە شۇنىڭدەك ئېسىل ئەمەس. ئۇلار-نىڭ «كەلگۈسى» دېگەنلىرى موللامنىڭ «ئۆلگەندىن كېيىن» دې-گىنى ئەمەسمۇ؟! مېنىڭ بىلىدىغانلىرىم پۈتۈنلەي ئەنە شۇنداق. مەن ئۇلارغا ئىشەنمەيمەن، لېكىن تېخىمۇ ياخشىراق شەرھلەپمۇ بېرەلمەيمەن. جاڭ شىشېڭ[4] ئەپەندىنىڭ جاۋابى ناھايىتى مۇج-مەل، ئاڭلىشىمچە، ئۇ بىر كىتابپۇرۇشلۇق دۇكىنىدا شىركەتچە-لىك قىلىۋېتىپتۇ، ئۇ دائىم زار قاقشايدىكەن.

مېنىڭچە، دەرد ـ ئەلەم ھەرقاچان ھاياتلىق بىلەن ئالاقىدار بولىدۇ، لېكىن بەزىدە، يەنى ئادەم قاتتىق ئۇخلاپ قالغان چاغلاردا ئۇ دەرد ـ ئەلەم كېتىپمۇ قالىدۇ. ئويغاق تۇرغان چاغدا دەرد ـ ئەلەمدىن بىرئاز خالىي بولۇش ئۈچۈن، جۇڭگولۇقلار قوللىنىدى-غان كونا ئۇسۇل — «تەكەببۇر» بولۇۋېلىش ۋە «بىپەرۋا» بولۇۋې-لىش. مېنىڭچە، مەندە شۇنداق ئەيىب بار، بۇ ياخشى ئەمەس. ئاچچىق چايغا شېكەر ئارىلاشتۇرسىڭىز، چاينىڭ ئاچچىقلىق دەرد-جىسى ئىلگىرىكىدەكلا تۇرۇۋېرىدۇ. پەقەت شېكەر سالمىغاندىن ئوبدانراق بولىدۇ، لېكىن ئۇنداق شېكەرنى تېپىش تەس، ئۇنىڭ قەيەردە بار ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سوئالنى جاۋابسىز قالدۇرۇشقا مەجبۇرمەن.

يۇقىرىدا ئېيتقان سۆزلىرىم يەنىلا جاڭ شىشىڭنىڭ سۆزى بىلەن ئوخشاش، ئەمدى ئۆزۈمنىڭ قانداق جاھاندارچىلىق قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىمنى سۆزلەپ بېرەي، پايدىلىنارسىز.

(1) «ئىنسانىي ھاياتلىق»نىڭ ئورۇن مۇساپىسىگە قەدەم قويغاندا، كىشى مۇنداق ئىككى چوڭ پىلىسراتقا ناھايىتى ئاسان دۇچ كېلىپ قالىدۇ: بىرى «ئاچا يول». رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، موزى[5] ئەپەندى قاتتىق يىغلاپ ئارقىسىغا يېنىپ كەتكەنمىكەن. لېكىن، مەن ھەم يىغلىمايمەن، ھەم ئارقامغا قايتمايمەن، ئاۋۇال

شۇ ئاچا يولنىڭ دوقمۇشىدا ئولتۇرۇپ بىرئاز ھاردۇق چىقىرىمەن ياكى بىر پەس ئۇخلايمەن، ئاندىن كېيىن شۇ ئاچا يولنىڭ ماڭغىلى بولغۇدەك بىرىنى تاللاپ كېتىۋېرىمەن، ئەگەر ياۋاش ئادەم ئۇچراپ قالسا، ئۇنىڭ نان ـ پانلىرىنى تارتىۋېلىپ قورسىقىمنى تويغۇزۇ-شۇم مۇمكىن، لېكىن ئۇنىڭدىن يول سورىمايمەن، چۈنكى ئۇنىڭ ئېيتىپ بېرەلمەسلىكى تۇرغان گەپ. ئەگەر يولۇاس ئۇچراپ قالسا دەرەخكە چىقىۋالىمەن. ئۇ قورسىقى ئېچىپ كېتىپ قالغاندىن كېيىن چۈشىمەن، ئەگەر كەتمىسە، ئۆزۈم دەرەخ ئۈستىدە ئېچىر-قاپ ئۆلۈپ كېتىۋېرىمەن. ئۆلۈشتىن ئىلگىرى ئۆزۈمنى بەلۋېغىم بىلەن دەرەخكە تېڭىپ قويىمەن، ئۆلۈكۈمنىمۇ ئۇنىڭغا يەم قىلىپ بەرمەيمەن. دەرەخ بولمىسىچۇ؟ ئۇ چاغدا ئامال يوق، ئۇنىڭغا يەم بولماي مۇمكىن ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ ئۇنى چىشلىۋالماي قوي-مايمەن. يەنە بىرى «بارسا كەلمەس يول». رۈەن جى[6] ئەپەندىمۇ ھۆكۈرەپ يىغلاپ ئارقىسىغا يانغانىكەن. لېكىن، مەن خۇددى ئاچا يولدا قوللانغان ئوخشاش چارىنى قوللىنىپ كېتىۋېرىمەن، تىكەن ئېچىدىمۇ مېڭىۋېرىمەن. لېكىن، پۈتۈنلەي تىكەن ـ يانتاق بىسىپ كەتكەن، ماڭغىلى بولمايدىغان يەرگە دۇچ كېلىپ باقمىدىم، دۇن-يادا بارسا كەلمەس يول يوقمىكەن ياكى بەختىم ئوڭ كېلىپ قېلىپ، ئۇنداق يولغا دۇچ كەلمىدىممىكىنتاڭ.

(2) جەمئىيەتتە بولۇۋاتقان كۇرەشلەردە مەن كۆكرەك كې-رىپ مەيدانغا چۈشمىدىم، مېنىڭ باشقىلارغا قۇربان بېرىڭلار ۋەھا-كازا دەپ مەسلىھەت بەرمەسلىكىمنىڭ سەۋەبىمۇ ئەنە شۇ يەردە. ياۋروپا ئۇرۇشىدا[7] «ئاكوپ جېڭى»غا ناھايىتى ئەھمىيەت بېرىل-گەن. جەڭچىلەر ئاكوپلاردا يېتىپ تۇرۇپ، گاھىدا تاماكىسىنى چېكىۋېرەتتى، ناخشىسىنى ئوقۇۋېرەتتى، قارتىسىنى ئويناۋېرەت-تى، ھارىقىنىمۇ ئىچىۋېرەتتى، ئاكوپتا تەسۋىرىي سەنئەت كۆرگەز-مىسىمۇ ئاچاتتى، لېكىن، گاھىدا دۇشمەن تەرەپكە بىرنەچچە پاي

ئوق ئېتىپمۇ قويماتتى. جۇڭگودا يوشۇرۇن ئوق كۆپ، كۆكرەك كېرىپ مەيدانغا سەكرەپ چۈشكەن باتۇر ئاسانلا جېنىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ھېلىقىدەك جەڭ قىلىش ئۇسۇلى زۆرۈر بولسا كېرەك. لېكىن، بىۋاستە تۇتۇشۇشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدىغان چاغلارمۇ بولىدۇ، ئۇنداق ۋاقىتتا ئىلاج يوق، بىۋاستە ئېلىشىش، تۇتۇشۇش كېرەك.

خۇلاسە قىلىپ ئېيتسام، مەن دەرد ـ ئەلەمگە شۇنداق مۇئامىلە قىلىمەنكى، ئۆزۈمگە ھۇجۇم قىلىپ كەلگەن دەرد ـ ئەلەمنىڭ چىشىغا تېگىپ، غەلىبە ئورنىدا ئۇنىڭغا قارشى ئۆكتەملىك قىلىمەن، زورمۇ زور زەپەر ياڭرىتىپ، شۇنىڭ بىلەن ئۆز كۆڭلۈمنى خۇش قىلىمەن، شېكەر ئەنە شۇ بولسا كېرەك. لېكىن، ئاخىر، «ئىلاجسىز» بولۇپ قالسا، ئۇنىڭغا ئامال يوق!

يۇقىرىدا ئۆز چارەمنى ئېيتىپ بولدۇم، مېنىڭ چارەم پەقەت ئەنە شۇلاردىنلا ئىبارەت، بۇ خۇددى ئويۇن ـ چاقچاقتەك تۇرىدۇ، ھەر قەدەمدە ئىنسانىي ھاياتنىڭ توغرا يولىدا ماڭمىغاندەك تۇرىدۇ (ئىنسانىي ھاياتنىڭ توغرا يولىمۇ باردۇر، لېكىن مەن ئۇنى بىلمەيمەن). مېنىڭ يازغانلىرىم سىزگە نەپ يەتكۈزەلمەس، شۇنداق بولسىمۇ مېنىڭ قولۇمدىن كېلىدىغانلىرى پەقەت ئەنە شۇ.

لۇشۈن

1925 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنى

250318 شۇي گۇاڭپىڭغا

گۇاڭپىڭ ئاغا:

بۇ نۆۋەت ئاۋۋال «ئاغا» دېگەن سۆزنى يېشىپ ئۆتەي. بۇنى ئۆزۈم بەلگىلىۋالغان. بۇ چاغقىچە ئىشلىتىپ كەلگەنلىرىمدىن مەسىل كەلتۈرسەم: ئىلگىرى ياكى يېقىنىدىن بۇيان تونۇشقان دوستلىرىمغا، ھازىرمۇ باردى ـ كەلدى قىلىۋاتقان كونا ساۋاقداشلىرىمغا، دەرسىمنى بىۋاستە ئاڭلىغان كونا ئوقۇغۇچىلىرىمغا خەت يازسام، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى «ئاغا» دەپ ئاتاپ يازمەن. بۇلاردىن باشقا، ئەگەر ئىلگىرىكى چاغلاردا مەن ئۇچۇن پىشقەدەم بولغان ياكى ياتراق بولغان، بىرئاز سۈلكەت قىلىش توغرا كەلگەن ئادەم بولسا، ئۇلارنى ئەپەندى، تەقسىر، تەتەي، بايۇەچچە، خانىم، ھەزرەت... دەپ ئاتايمەن. قىسقىسى، مېنىڭ «ئاغا» دەپ ئاتىشىمنىڭ مەنىسى شۇكى، بۇنداق ئاتىشىم ئىسمىنى بىۋاستە ئاتىغىنىمدىن بىرئاز ياخشىراق؛ ئۇنىڭدا شۇي شۇجۇڭ[8] ئەپەندىنىڭ ئاتىغىنىدەك راستتىنلا «ئاكا» دېگەن مەنە يوق. بىراق، بۇ سەۋەبلەرنى پەقەت ئۆزۈملا چۈشىنىمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن سىزنىڭ بۇ سۆزنى كۆرۈش بىلەنلا چۆچۈپ كەتكەنلىكىڭىز ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس. ھازىر ئىزاھلاپ ئۆتتۈم، ئەمدى ئەجەبلەنمەسسىز.

ھازىرقى ماۋارىپ دېگەن نەرسە، مەيلى دۇنيادىكى قايسىبىر دۆلەتتە بولسۇن، مۇھىتقا ئۇيغۇنلىشالايدىغان بىرمۇنچە ماشىنىنى تەييارلاش ئۈسۈلىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. ھەربىر ئادەمنىڭ خۇسۇسىيىتىنى ئۆزىگە يارىشا راۋاجلاندۇرىدىغان ۋاقىت ھازىر تېخى يېتىپ كەلمىدى، كەلگۈسىدە شۇنداق ۋاقىت بولارمىكىنتاڭ. كەل-

گۈسىدىكى ئالتۇن دەۋردىمۇ ئىسيانچىلار ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنسا، يەنە ھەممە ئادەم ئۇنى ئالتۇن دەۋرده بولىدىغان ئىش، دەپ قارارمىكىن دەپ گۇمان قىلىمەن، بۇ كىيسەلىنىك چوڭ يىلتىزى ھەربىر ئادەمنىڭ ئوخشاش ئەمەسلىكىدە، ھەربىر ئادەمنىڭ، خۇددى مەتبەئىدە بېسىلغان كىتابلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاش بولۇپ چىققاندەك، ئوخشاش بولۇشى مۇمكىن ئەمەس. بۇنداق ئېقىمنى ئۈزۈل ـ كېسىل تارمار كەلتۈرمەن دەيدىغان ئادەم، خۇددى «ئىشچى سۇيرىئوف»[9] دېگەن ئەسەردە تەسۋىرلەنگەن سۇيرىئوفقا ئوخشاش، ئاسانلا «شەخسىي ھۆكۈمەتسىز» گە ئايلىنىپ قالىدۇ. بۇنداق ئادەملەرنىڭ تەقدىرى شۇكى، ئۇلار ھازىر — ئېھتىمال كەلگۈسىدىمۇ — ئاممىغا شاپائەت قىلمەن دەيدۇ، لېكىن ئەكسىچە ئاممىنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرايدۇ، ئاخىر بېرىپ تېرىغان تىكەندەك يالغۇز قالىدۇ، دەردكە چىدىمايدىغان ھەممە ئادەمنى دۈشمەن كۆرىدۇ ـ دە، ھەممە ئادەمگە ئوق ئاتىدۇ، ئۆزىمۇ ھالاك بولىدۇ.

جەمئىيەتتە ئاجايىپ ـ غارايىپ ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدۇ؛ مەكتەپتە شىرازى باغلانغان كىتابلارنى[10] قولدىن چۈشۈرمەيدىغان ۋە دىپلوم ئېلىش ئارزۇسىدىلا يۈرگەن ئادەملەر، تېگى ـ تەكتىدىن ئالغاندا، «پايدا ـ زىيان» دېگەن سۆزدىن خالىي بولمىسىمۇ، لېكىن ھەرھالدا ئۇلارنىڭ كۆنى ياخشى. جۈڭگو تولىمۇ كونىراپ كەتكەن بولسا كېرەك، جەمئىيەتتە مەيلى ھەرقانداق ئىش بولسۇن، مەيلى چوڭ ياكى كىچىك ئىش بولسۇن، تولىمۇ رەزىللىشىپ كەتتى، جەمئىيەت گويا قارا بوياق كۆپى بولۇپ قالدى، ئۇنىڭغا چۈشكەن ھەرقانداق يېڭى نەرسىمۇ قاپقارا بولۇپ چىقىدۇ. لېكىن، ئىسلاھاتنىڭ يەنە باشقا چارىلىرىنى تاپماقتىن باشقا يولمۇ يوق. مېنىڭچە، بارلىق غايە ئىگىلىرى بىر بولسا «ئۆتمۈش» تىن ۋىشتىسىنى ئۈزەلمەيۋاتىدۇ، بىر بولسا «كەلگۈسى» گە ئۇمىد باغلاۋاتىدۇ؛ لېكىن «ھازىر» دېگەن تېما توغرىسىدا ئىمتىھان قەغەزلىرىنى قۇرۇق تاپشۇرۇۋاتىدۇ، چۈنكى ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسى شىپا قىلىدىغان دورىنى تاپالمايۋاتىدۇ. ھەممىسىنىڭ ئەڭ ياخشى شىپالىق دورىسى «ئۇمىد كەلگۈسىدە» دېگەندىنلا ئىبارەت بولۇۋاتىدۇ.

«كەلگۈسى» نىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولمىسىمۇ، ئۇ چوقۇم يېتىپ كېلىدۇ. گەپ شۇ يەردىكى، شۇ چاغدا ئۇ ئۆز ۋاقتىنىڭ «ھازىر»ى بولۇپ قالىدۇ، لېكىن بۈنىڭدىن قايغۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، «ئۆز ۋاقتىنىڭ ھازىرى»، «ھازىرنىڭ ھازىرى» دىن ياخشىراق بولسىلا بولدى، تەرەققىيات دېگەن ئەنە شۇ.

بۇ قۇرۇق خىياللارنى چوقۇم قۇرۇق خىيال بولۇپ چىقىدۇ، دەپ ئىسپاتلاپ بېرىشمۇ مۇمكىن ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن بۈنى خۇددى بەندىلەرنىڭ خۇداسىدەك، ئىنسانىي ھاياتنىڭ بىر خىل تەسەللىسى، دەپ ھېسابلاشمۇ مۇمكىن. ئەھۋالدىن قارىغاندا، سىز مېنىڭ ئەسەرلىرىمنى ئوقۇپ تۇرىدىغاندەك قىلىسىز، لېكىن مېنىڭ ئەسەرلىرىم تولىمۇ زۇلمەت بىلەن تولغان، چۈنكى مەن دائىم پەقەت «زۇلمەت بىلەن يوقلۇق» لا «ئەمەلىي مەۋجۇت»، دەپ ھېس قىلىپ، ئۇلارغا قارشى پىداكارلىق بىلەن كۆرەش قىلمەن، شۇڭا مېنىڭ ئەسەرلىرىمدە زەردىلىك سادا كۆپ. ئەمەلىيەتتە بۇلار يېشىم ۋە سەرگۈزەشتلىرىم بىلەن ئالاقىدار بولۇپ، مېنىڭ ھېس قىلغىنىمدەك بولماسلىقىمۇ مۇمكىن، چۈنكى پەقەت زۇلمەت بىلەن يوقلۇقنىڭلا ئەمەلىي مەۋجۇت ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ بېرەلمەيمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، مەن ئويلايمەنكى، ياشلار ئىچى قاينايدىغان بولۇشى، لېكىن ئۇمىدسىز بولماسلىقى، ئىسيان كۆتۈرۈشى، لېكىن ئۆزىنى قوغدىشى كېرەك؛ ئەگەر بېسىپ ئۆتمەي بولمايدىغان پۇتلىكاشاڭ يانتاقلارغا توغرا كېلىپ قالسا، ئۇنى بېسىپ ئۆتۈشى

لازىم.

كېرەك، بېسىپ ئۆتۈشنىڭ ھاجىتى بولمىسا، كەلسە ـ كەلمەس قەدەم تاشلاۋەرمەسلىك كېرەك. مېنىڭ «ئاكوپ جېكى» نى تەشەبـ
بۇس قىلىشىمنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ. بۇنىڭدىن مەقسەت، جەڭدە تېخىمۇ كۆپ نەتىجىگە ئېرىشىش ئۈچۈن بىرنەچچە جەڭچىنى كۆپـ
رەك ئاسراپ قېلىشتىن باشقا ئەمەس.

زىلۇ ئەپەندى ھەقىقەتەن باتۇر ئىكەن، بىراق ئۇ: «ئەھلى ئىلىم ئادەم ئۆلۈپ كېتىۋاتسىمۇ كۈلاسىنى يوقاتماسلىق كېرەك دېگەن سۆزنى ئاڭلىغانىدىم» دەپ، «كۈلاسىنىڭ پۆپۈكىنى ئۈلاپ، ئاندىن ئۆلگەن» ئىكەن[11]. ئۇ بىرئاز گىرى ئىكەن. كۈلاسى چۈشۈپ كەتكەن بولسا نېمە بولاتتى؟! ئۇنىڭ كۈلاسىنى شۇنچە قەدىرلىشىگە قارىغاندا، ئۇ ھەقىقەتەن جۇڭنى ئەپەندىنىڭ دامىغا چۈشۈپ كەتكەن. جۇڭنى ئەپەندىنىڭ ئۆزى «چىن بىلەن سەيدە مۇشكۈل ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغان»[12] بولسىمۇ ئېچىرقاپ ئۆلمـ
گەنلىكى ھەقىقەتەن ئۇنىڭ قالتىس كاززاپلىقى. زىلۇ ئەپەندى ئۇنىڭ قورۇق گەپلىرىگە ئىشەنمەي، چاچلىرى چۈۋۈلۈپ كەتكەن بولسىمۇ جەڭ قىلىۋەرگەن بولسا، ئېھتىمال ھايات قالغان بولاتـ
تى. لېكىن، ئۇنداق چاچلىرى چۈۋۈق ھالدا جەڭ قىلىش ئۇسۇلـ
مۇ مەن ئېيتقان «ئاكوپ جېكى» جۈملىسىگە كىرىدۇ.

ۋاقىت خېلى بىر يەرگە بېرىپ قالدى، خېتىمنى مۇشۇ يەردە توختىتاي.

لۇشۈن

1925 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى

250331 شۇي گۇاڭچىڭغا

گۇاڭچىڭ ئاغا:

جاۋاب خەت يېزىشقا مانا ئەمدى چولام تەگدى، شۇنىڭ ئۈچۈن جاۋاب يېزىۋاتىمەن.

ئۆتكەن نۆۋەت ئويۇن قويۇلغاندا، مېنىڭ بالدۇر قايتىپ كەتـ
كەنلىكىم ئويۇننىڭ ياخشى ـ يامانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتسىز، مەن ئەزەلدىن ئادەم توپلانغان يەردە ئۇزاق ئولتۇرمايمەن. شۇ كۈنى تاماشىچىلار خېلى كۆپەتكە كۆرۈندۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن پۇل توپلاش مەقسىتىگىزلەرگە بىرئاز يەتكەن بولسىمۇ، ئۇلارغا شۇنداق ھېلىمۇ ياخشى تەنقىدچى، زوقمەن تاماشىچى يوق، ئۇلارغا شۇنداق ئويۇن قويۇپ بېرىلسە كۈپايە قىلىدۇ. ئەستايىدىللىق بىلەن ئېيتـ
سام، شۇ كۈنكى تاماشىچىلار ئىچىدە ھېچ نەرسىنى ئۇقماي بىكار چاتاق سالىدىغانلار ئاز ئەمەس، ئۇلارنى پاشىلارنى قوغلايدىغان ئاچچىق بۇس بىلەن بۇلۇقتۇرۇپ چىقىرۋېتىش كېرەك.

يېقىندىن بۇيان يۇز بەرگەن ۋەقەلەرنىڭ مەزمۇنى ئومۇمەن مۇرەككەپ، ئۇ ۋەقەلەر مەكتەپلەر بىلەنلا چەكلەنگەن ئەمەس. مېنىڭ بىلىشىمچە، قىز ئوقۇغۇچىلار ھەر ھالدا ياخشى، ئۇلارنىڭ تاشقى جەمئىيەت بىلەن ئالاقىسى ئانچە كۆپ بولمىغانلىقى ئۈچۈن بولسا كېرەك، شۇڭا ئۇلارنىڭ گەپ ـ سۆزلىرى كىيىم ـ كېـ
چەك، چاي ـ زىياپەت دېگەندەك مەسىلىلەرنىڭ نېرىسىغا ئۆتمـ
گەن. باشقا يەرلەردە بولسا، غەلىتە ـ غەلىتە ئەھۋاللار ئايىغى ئۈزۈلمەي پەيدا بولماقتا، شەرقىي جەنۇب ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ۋەقە[13] ئەنە شۇلارنىڭ بىرى. ئەگەر تەپسىلىي تەھلىل قىلىپ

كۆرىدىغان بولسىڭىز، جۇڭگونىڭ ئىستىقبالىدىن شۇنداق قاتتىق قايغۇرىسىزكى، بۇ ھەقتە گەپ قىلماي قويۇڭ. ۋەقەنىڭ ئۆزى چاغلىق ۋەقە بولسىمۇ، «ھازىرقى زامان ئەنزارى»[14] غا بېسىلغان «بىر مۇشتەرى قىز»نىڭ ماقالىسىدىكى گەپ - سۆزگە، ئۇرانىدىن قارىغاندا، ئۇنى مېنىڭچە، ئەركەك ئادەم يازغاندەك تۇرىدۇ، دېمەك، سىزنىڭ پەرىزىڭىز توغرا بولمىسا كېرەك. دۇنياغا شەيتانلىق تولمۇ كۆپ.

مىنگونىڭ 1 - يىلىدىكى ئەھۋالنى ئېيتسام، ئۇ چاغ خېلى كۆپ نۇرلۇق ئىدى، شۇ چاغدا مەن ئۆزۈمنى نەنجىڭدىكى ماتارىپ ۋازارىتىدە ئىدىم، جۇڭگونىڭ ئىستىقبالى خېلى ئۈمىدلىك بولغاچقا، تەبىئىيكى، ئۇ چاغدا بەختلىك بولسىمۇ، لېكىن ھامان مەغلۇپ بولىدۇ، دەپ ئويلايتتىم. 2 - يىلىدىكى ئىككىنچى قېتىملىق ئىنقىلاب[15] مەغلۇپ بولۇغاندىن كېيىن، ئەھۋال يامانلىشا - يامانلىشا، ھازىرقى ئەھۋالغا كېلىپ قالدى، ھەقىقەتەن بۈمۈ يېڭى يامانلىق ئەمەس، يېڭى سىرلىرى تۆكۈلۈپ بولغاندىن كېيىن، كونا قىياپەتنىڭ يەنە ئېچىلىپ چىققانلىقى. ئۆيگە غالچا خوجايىن بولسا، ئۇ ئۆي قانداقمۇ يېڭى قىياپەتكە كىرەلمەسۇن؟! دەسلەپكى ئىنقىلاب مەنچىكنى چەتكە قاقىدىغان ئىنقىلاب بولغاچقا، ئاسان بولغانىدى، ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئىسلاھات خەلق ئۆزىدىكى يامان خۇسۇسىيەتلەرنى ئۆزى ئۆزگەرتىدىغان ئىسلاھات بولغاچقا، خەلق ئۇنى خالىمىدى. دېمەك، بۇنىڭدىن كېيىنكى ھەممىدىن مۇھىم ئىش خەلقنىڭ خۇسۇسىيىتىنى ئۆزگەرتىش. ئۇنداق قىلمىغاندا، مەيلى ئىستىبدات بولسۇن، مەيلى جۇمھۇرىيەت بولسۇن ياكى باشقا بىرنېمە بولسۇن، ۋېتنامدىكى ئۆزگەرتىلىپ، مېلى يەنە شۇ كونا مال بولۇپ تۇرۇۋېرىدىغان بولسا، كارغا كەلمەيدۇ.

لېكىن، شۇنداق ئىسلاھاتنى «نەدىن باشلاش كېرەك» كىشى

تاڭ. يالغۇز بۇلا ئەمەس، ھازىرقى ۋاقىتتا «سىياسىي قىياپەتنى ئاز - پاز ياخشىلاشمۇ ناھايىتى تەس. ھازىر جۇڭگودا ئىككى خىل «ئىزمچى» ھەرىكەت قىلىۋاتىدۇ، ئۇلار ئەپتىدىن خېلى يېڭى كۆرۈنسىمۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ روھىنى تەتقىق قىلىپ قارىسام، ئۇلار يەنىلا كونا ئىكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىغا مايىل ئەمەس؛ شۇنداق بولسىمۇ ئۇلارنىڭ ئەقىل - ھوشىنى تېپىپ، ئۆزلۇكىدىن ئىسلاھ قىلىشىنى ئارزۇ قىلىمەن. مەسىلەن، دۇنيا ئىزمچىلار (كوسموپولىتىزمچىلار) بىر يولداش بولۇپ تۇرۇقلۇق، ئاۋۇال ئۆزلىرى بىر - بىرى بىلەن ياقا سىقىشىۋاتىدۇ؛ ھۆكۈمەتسىزمچىلارنىڭ گېزىتخانىسىنى پاسىبانلار ساقلاۋاتىدۇ، بۇ زادى نېمە گەپكىنتاڭ. باسمىچىلارمۇ يارىماس بولۇپ قالدى. خەنىدىكى باسمىچىلار ئوت قويۇش، بۇلاشنىلا بىلىدۇ؛ شەرقىي ئۇچ ئۆلكىدىكىلەر بولسا بارا - بارا ئەپيۇننى قوغداشقا بېرىلىپ كېتىۋاتىدۇ؛ قىسقىسى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە «پۇل تاپارىزم»غا بېرىلىپ كەتكەنلەر كۆپ، لياڭشەن بويىدىكىلەرنىڭ بايلارنى بۇلاپ، كەمبەغەللەرگە شاپائەت قىلغانلىقى ئاللىقاچان جەڭنامىلەردىكى ھېكايىگە ئايلىنىپ قالدى. ھەربىي قوشۇنلارمۇ يارىمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە يەكلەش - چەتكە قېقىش ھاۋاسى ناھايىتى ئەۋج ئېلىپ كەتكەن، ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى باتۇرلار، شەخسىيەتسىزلەر يېتىم بولۇپ قالدۇ، بۇ ھالەتتىن دۈشمەنلەر پايدىلانسا، سەپداشلار نىجات قولىنى سۇنمايدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئاخىر شېھىت بولۇپ كېتىدۇ. مۇغەمبەر، ئاق ئۈستىلار، بىرەر يۇرتنى قولغا چۈشۈرۈش كويىدىلا يۇرىدىغانلار بولسا ناھايىتى خۇشال. ھەربىي قوشۇندا بىرنەچچە ئوقۇغۇچىم بار، ئۇلار ئۆزلىشىپ كەتمىسە، ھەرگىزمۇ كۈچ - قۇۋۋىتىنى تاپالمىسا كېرەك؛ ئۆزلىشىپ كەتسە، تاپقان كۈچ - قۇدرىتىنىڭ كەلگۈسىدە نېمە پايدىسى بولسۇن؟! ئۇلارنىڭ بىرى خۇيجۇغا ھۇجۇم قىلماقتا ئىدى، ھازىر ئاڭلىشىمچە غەلبە

قىپتۇ، لېكىن تېخىچە خەت - خەۋىرى يوق، شۇنىڭ ئۈچۈن ھەربىر ئەسلىسەم ئازابلىنىمەن.

قولۇمدىن ياكى مۇشت ئېتىش، ياكى پالۋانلىق قىلىش كەلمەيدۇ، ئامالىم قانچە. قولۇمدىن پەقەت قەلەم ئىشلا، مانا مۇشۇ خەتكە ئوخشاش تۈتۈرۈقسىز بىر نەرسىلەرنى يېزىشلا كېلىدۇ، خالاس. شۇنداق بولسىمۇ چوڭقۇر يىلتىز تارتىپ كەتكەن كونا ئاتالمىش مەدەنىيەتكە ھۈجۇم قىلىپ، ئۇنى تەۋرەتكۈم بار، شۇنىڭدا كەلگۈسىدىن ھەر ھالدا ئاز - پاز ئۈمىد كۈتكىلى بولار، دەيمەن. دەققەت بىلەن كۆز سېلىپ قارىسام، پىكىرده ماڭا پۈتۈن لەي ئوخشاش بولسىمۇ، مۇۋەپپەقىيەت قازىنىش - قازىنالماسلىقىدىن قەتئىينەزەر، كۆرەش قىلىشقا ئىنتىلىدىغان ئادەملەرمۇ بار ئىكەن، لېكىن بۇنداق ئادەملەر بۇنىڭدىن بىرنەچچە يىل ئىلگىرى ئۇچرىمايتتى. مەن «بۇزۇپ تاشلاشقا ھازىر تۇرغان ئادەملەر ھازىرمۇ بارەكەن» دېگىنىمده، ئەنە شۇنداق ئادەملەرنى كۆزده تۇتماقتىمەن. بىرلىك سەپ قۇرۇش كەلگۈسىدىكى ئىش.

مېنىڭ بىرەر ئىش قىلىشىمنى ئارزۇ قىلىدىغان ئادەملەر يوق ئەمەس، بىراق مېنىڭ ئۇنداق ئىشلارغا يارىمايدىغانلىقىم ئۆزۈمگە مەلۇم. رەھبەرلىك قىلىدىغان ئادەم بىرىنچىدىن، جەسۇر - باتۇر بولۇشى كېرەك. مەن بولسام بىرەر ئىشنى تولىمۇ تۇجۇپىلەپ كېتىمەن، تولىمۇ تۇجۇپىلەيدىغان ئادەم گۇمانخور، قورقۇنچاق بولىدۇ، باتۇرلۇق بىلەن ئىلگىرىلىيەلمەيدۇ؛ ئىككىنچىدىن، قۇربان بېرىشتىن باش تارتماسلىقى كېرەك. مەن بولسام باشقىلارنى قۇربان قىلىشنى ھەرگىز خالىمايمەن (بۇمۇ ئىنقىلابتىن ئىلگىرىكى تۈرلۈك ئىشلارنىڭ تەسىرىنىڭ نەتىجىسى)، شۇنىڭ ئۈچۈن بىرەر چوڭراق ۋەزىيەتنىمۇ ۋۇجۇدقا چىقىرالمايمەن. دېمەك، نەتىجە قۇرۇق گەپ بىلەن قاقشاپ - زارلىنىپ، كىتاب - ژۇرنال چىقىرىشتىن باشقا ئەمەس. ئەگەر سىزنىڭمۇ قاقشىغۇڭىز، زارلا-

غۇڭىز بولسا، مەرھەمەت، بىزگە يارىدەملىشىڭ. ئەگەر «ئاتلىقلارنىڭ ئالدىدا پوش - پوش دەپ ماڭىدىغان پېشكا» بولمەن دەيدىغان بولسىڭىز، مەن «ئاتلىقلار» دىن بولۇشقا مۇناسىپ ئەمەسمەن، چۈنكى ئەملىيەتته مېنىڭ ئېتىم يوق؛ رېكىشدا ئولتۇرۇشمۇ خېلىلا ھاللىق بولۇپ قالغاندا مۇمكىن بولىدىغان ئىش.

گېزىتكه ماقاله ئەۋەتىش تەلەي سىنايدىغان ئىش، بىرىنچىدىن، مۇھەررىر ئەپەندىلەرنىڭ ھەرھالدا پەمسىزلىرىمۇ بولىدۇ؛ ئىككىنچىدىن، ماقالىلەر كۆپ بولسا، مۇھەررىرلەرنىڭ كۆزلىرى ئالىپاساق بولماي قالمايدۇ. يېقىندىن بۇيان ماقاله كۆرۈۋاتىمەن، بوش ۋاقىت چىقىرىش بۇياقتا تۇرسۇن، چارچاپ قالدىم؛ بۇنىڭدىن كېيىن بىرنەچچه تونۇش ئادەمنى ھېسابقا ئالمىغاندا، باشقىلارنىڭ ماقالىسىنى كۆرۈپ بەرمەسلىك خىيالىغا كېلىۋاتىمەن. سىز يازغان ماقالىلىرىڭىزگه پالانى «قىز» دەپ يازمىغان بولسىڭىزمۇ، مەن يازغان خەتلىرىمده سىزنى «ئاغا» دەپ ئاتىغان بولساممۇ، لېكىن ماقالىلىرىڭىزدىن ئايالىلىق ئالامىتى ھەر ھالدا كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. مەن تەپسىلىي تەتقىق قىلىپ كۆرمىگەن بولساممۇ، لېكىن ئومۇمەن قارىغاندا، «قىز» لارنىڭ سۆز - ئىبارىلىرى «ئەركەك» لەرنىڭكىگه ئوخشاشمايدىغاندەك كۆرۈنىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن قەغەزگه يېزىلغانلىرىدىن بىر قاراش بىلەنلا پەرقلىۋالغىلى بولىدۇ.

بېيجىڭدا مەتبۇئات ھازىر ئىلگىرىكىدىن كۆپ بولسىمۇ، لېكىن ياخشىلىرى ئاز. «جەسۇرانه ئالغا»[16] خېلى جەسۇر ئىكەن، لېكىن رېئال سىياسىي ۋەزىيەتتىن گەپ ئۇرىدىغان ماقالىلىرى تولىمۇ ئاز. «ھازىرقى زامان ئەنزارى» نىڭ ئاپتورلىرى ئىچىده مەشھۇر ئادەملەر كۆپ بولسىمۇ، لېكىن ئۇ ناھايىتى خۇنۇك كۆرۈنىدۇ؛ «تىل رېشتىسى»[17] ئىسيان كۆتۈرۈش روھىنى ئىپادىلەشكه ئىنتىلسىمۇ، لېكىن چىرايىدىن ھەمىشه بىر خىل ھارغىنلىق

چىقىپ تۇرىدۇ، ئېھتىمال جۇڭگونىڭ ئىچكى ئەھۋالىنى تولىمۇ ئېنىق كۆرگەچكە، بىرئاز ئۇمىدسىزلىنىپ قالغان بولۇشى مۇمكىن. بۇنىڭدىن مەلۇمكى، ئەھۋالنى تولىمۇ ئېنىق بىلگەن ئادەم ئىشتا باتۇرلۇق قىلالمىسا كېرەك. جۇاڭزىنىڭ «سۇنىڭ چوڭقۇر يېرىدىكى بىلىقنى كۆرەلىگەن ئادەمدىن كىشىلەر ھەزەر ئەيلەيدۇ[18]» دېگەن سۆزى ئۇنداق ئادەمدىن ھەممە ئادەم ئۆزىنى قاچۇرىدۇ، بۇ ئەھۋال ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ ئىلگىرىلىشىگىمۇ پۈتلىكاشاڭ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. مەن ھازىرمۇ ئىسياندىكارلارنى كۆپەيتىش ئۈچۈن جانلىق كۈچلەرنى ئىزدەۋاتىمەن.

لۇشۈن

1925 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 31 ـ كۈنى

250408 شۇي گۇاڭپىڭغا

گۇاڭپىڭ ئاغا:

مەن ئىلگىرى بەش ئادەم ئىمزا قويغان مەكتۇپنى تاپشۇرۇۋېلىپ، مەكتەپتە يەنە بىرئاز ئەھۋال يۈز بەرگەنلىكىدىن خەۋەر تاپتىم[19]، لېكىن شۇ ئېپەندىنىڭ خىتابنامىسىنى تاپشۇرۇۋالغىنىم يوق، پەقەت ئوقۇغۇچىلاردىن كەلگەن خەتلەردىنلا بىرئاز بايقىدىم. مېنىڭ ئادىتىم ئانچە ياخشى ئەمەس، يۈزەكى ئەھۋاللارغا ئىشىنىپ كەتمەيمەن؛ شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ گۇمانىمچە، شۇ ئېپەندىنىڭ ئىستېپا بېرىش غەرىزى ئاۋۋالقى ئىش بولسا كېرەك، ھازىر خىزمەتتىن چىرايلىقچە كېتىپ قالاي دەپ گەپ ياساۋاتقان بولسا كېرەك. لېكىن، «سۇرى چوڭ» دېگەن بەتنام ئانچە مۇۋاپىق بولمىسا كېرەك، شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ، ئىستېپا بېرىشنىڭ زۆرۈرىيىتى يوق ئىدى. ئەگەر ئۆزى ئىستېپا بەرمەكچى بولۇپ، ئۇنىڭغا بىرنەچچە ئوقۇغۇچىنى چېتىۋېلىشنى شەرت قىلغان بولسا، مېنىڭچە، بۇ چارىسى بىرئاز قەبىھ بوپتۇ. لېكىن، مەن ئىچكى ئەھۋالنى بىلمەيمەن. قىسقىسى، ئادەتتە كىشىنىڭ كۆز ئالدىغا كېلىدىغىنى، ئوقۇغۇچىلارنى ئامالسىز قالدۇرۇش ئۈچۈن «سۇيىقەست ئىشلىتىپتۇ»، «مۇتتەھەملىك بىلەن يېتىۋاپتۇ» دېگەندىن باشقا نەرسە ئەمەس. ھازىر مۇرەسسە ـ ماداراچىلىق ئۆتۈپ كەتكەن ئىش بولۇپ قالدى؛ ئەگەر ئۇنىڭ ئاتالمىش جىنايەتلىرى «سۇرى چوڭ» دېگەندىنلا ئىبارەت بولسا، ئۇ جان ئالىدىغان ئىش ئەمەسقۇ، ھېلىقى بىر پارچە رەددىيە خېتىلا كۈپايە قىلاتتىغۇ. بۇنىڭدىن

كېيىن سوغۇق قان بولۇپ، كېيىنكى ئەھۋالغا قاراپ، توغرا ئۇسۇل بىلەن مۇئامىلە قىلسا بولاتتىغۇ.

بۇ نۆۋەت ئويۇن قويۇش نەتىجىسىدە ھەربىر ئادەمگە 20 نەچچە دوللاردىن تەگكەن بولسا، مېنىڭچە، بۇ نەتىجە خېلى جايىدا، ئالدىنقى يىلى «دۇنيا تىلى مەكتىپى»[20] پۇل توپلاش ئۇچۇن ئويۇن قويغاندا، نەچچە ئون دوللار زىيان تارتقانىدى. لېكىن، سىلەرگە تەگكەن پۇل، تەبىئىيكى، سەپەرگە يەتمەيدۇ؛ سەپەر قىلىش توغرا كەلسە، ئاران تېيەنجىنگىلا بارالايسىلەر. ئەمەلىيەتتە ھازىر سەپەرگە چىقىشنىڭ نېمە ھاجىتى بولسۇن؟! جىياڭسۇ، جېجىياڭنىڭ مائارىپ ئىشلىرى قارىماققا راۋاجلانغاندەك كۆرۈنسەمۇ، ئىچكى ئەھۋالى نەدىمۇ ياخشى بولسۇن. ئانا مەكتەپكە قارىساقلا، باشقا ھەممىسنى پەرەز قىلغىلى بولىدۇ. سەپەرگە چىققاندىن كۆرە، شۇ پۇلغا كۇنىگە بىر دوللارلىق پېچىنە ئېلىپ يېگەن پايدىلىق.

دۇنياۋى بىرلىك ھازىرچە يېتىپ كېلەلمىسە كېرەك؛ يېتىپ كەلگەن تەقدىردىمۇ جۇڭگونىڭ ھازىرقىدەك مىللىتى چوقۇم بىرلىك دەرۋازىسى سىرتىدا قالىدۇ. دېمەك، مەن ئويلايمەنكى، مەيلى قانداقلا بولسۇن، ئىنقىلاب قىلغان ياخشى. لېكىن، ئىنقىلابتا ھەممىدىن زۆرۈرى ئوت بىلەن خەنجەر. سۇن جۇڭشەن بۇ يولدا ئۆمۇر بويى چاپتى، لېكىن جۇڭگو يەنىلا شۇنداقلا تۇرماقتا، بۇنىڭ ھەممىدىن چوڭ سەۋەبى شۇكى، ئۇنىڭ پارتىيە ئەسكىرى يوق ئىدى، شۇنىڭ ئۇچۇن قورال كۇچى بار بولغان باشقا ئادەملەرگە يول قويۇشقا مەجبۇر بولغان. ئۇلار كېيىنكى بىرنەچچە يىل ئىچىدە بىرئاز ئەقىل ـ ھوشىنى تاپقان بولسا كېرەك، ھەربىي ئەمەلدارلار مەكتىپى[21] ئاچتى، بىراق تولىمۇ كېچىكىپ قالدى. جۇڭگو خەلقىنىڭ مىللىي تەبىئىتى جەھەتتە چوشكۇنلىشىپ كەتكەنلىكى، مېنىڭچە، ئەس ـ يادى ئائىلە بىلەن بولۇپ كەتكەنلىكىدىنمۇ بولغان ئەمەس، ئۇلار «ئائىلە»نىڭ غېمىنى يەپ كەتكىنىمۇ يوق. كېسەلنىڭ ھەممىدىن چوڭ يىلتىزى — نەزەر دائىرىسىنىڭ تارلىقى، ئۇنىڭ ئۇستىگە «قورقۇنچاق» ۋە «ئاچ كۆز» بولغانلىقى. لېكىن، بۇ ئۇزۇن تارىختىن بۇيان شەكىللىنىپ قالغان، بۇنى دەرھال يوقىتىش تەس. ئەنە شۇ كېسەلنىڭ يىلتىزىغا ھۇجۇم قىلىش خىزمىتىنىڭ ئىشلەۋەرگۈچىلىكى بار، بۇ خىزمەتنى ھازىرمۇ قولدىن بەرگۈم يوق، لېكىن بۇ خىزمىتىم ناھايىتى كېچىكىپ ئۇنۇم بېرىدىغاندەك تۇرىدۇ، ئۇ ئۇنۇمنى ئۆزۈم ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرەلمەيدىغاندەك تۇرىمەن. مېنىڭچە — بۇ پەقەت بىر ھېسسىيات، بۇنىڭ سەۋەبلىرىنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن — ھازىرقى زۇلۇم ۋە زۇلمەت يەنىمۇ كۆپىيىدىغاندەك تۇرىدۇ. لېكىن، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن كەسكىن ئىسيان كۆتۈرىدىغان ۋە قورسىقى كۆپىدىغان، كەلگۈسىدىكى يېڭى ئۆزگىرىشلەرنىڭ ئۇندۇرمىسى بولغان يېڭى ئاممىلارمۇ بارلىققا كېلىشى ئېھتىمال.

«ئۆينىڭ ئىچگە كىرىۋېلىپ ھەسرەتلىنىش»، تەبىئىيكى، كىشىنى تولىمۇ بۇلۇقتۇرۇۋېتىدۇ. مېنىڭچە، ھازىر ئالدى بىلەن ئىدىيەگە، ئادەتكە ئېنىق ھۇجۇم قىلىش كېرەك. مەن ئىلگىرى كونىلارغىلا ھۇجۇم قىلغانىدىم، ئەمدى ياشلارغىمۇ ھۇجۇم قىلىمەن. لېكىن، ھۆكۈمەت سۆز ئەركىنلىكىنى چەكلەش تورلىرىنى يېپىپ قويغاندەك تۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۇچۇن «تورنى بۆسۈپ ئۆتۈش» چارىسىنىمۇ ھازىرلاپ قويۇش كېرەك، ھەرقايسى ئەللەردىكى ئىسلاھاتنى تەشەببۇس قىلغان ئادەملەر ئادەتتە شۇنداق ئەھۋالغا دۇچ كېلىدۇ، مەن ھازىرمۇ ئىسيان كۆتۈرۈش ۋە ھۇجۇم قىلىش قەلەمى بار ئادەملەرنى ئىزدەۋاتىمەن، يەنە بىرقانچىسى تېپىلسا، «تەۋەككۇل»[22] قىلىپ كۆرمەكچىمەن. لېكىن، ئۇنۇمىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىغا ھازىرمۇ كۆزۈم يەتمەيدۇ. ئېھتىمال، بۇنىڭ نەتىجىسى ئۆز كۆزلىرىمنى ئۆزۈم خۇش قىلىش بولۇپلا چىقىشى مۇمكىن.

كىن. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىر تەرەپتىن، بۇنى بىمەنىلىك، دەپ ھېس قىلسام، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۆزۈمدە بىرئاز غەيرەتسىزلىك بولسا كېرەك، دەپ گۇمان قىلىمەن. «شاكىچىك»، سىز تېخى ياش، سىزنىڭ غەيرىتىڭىز بار، ئەلۋەتتە. سىزنىڭچە، تېخىمۇ ئوبدان، تېخىمۇ مەنىلىك چارە بارمۇ؟

مېنىڭ «ئايالىلار» ماقالىسى دېگەن سۆزۈم مەخسۇسلا «ئاھ ـ ئۇھ...» لارنىڭ كۆپ بولغانلىقىغىلا قارىتىلغان ئەمەس؛ لېرىك ماقالىلەردە چىرايلىق سۆزلەرنىڭ كۆپ ئىشلىتىلگەنلىكىگە، مەنزىرىنىڭ كۆپ تەسۋىرلەنگەنلىكىگە، ئائىلىگە كۆپ بېرىلىپ كەتكەنلىككە، كۆزنىڭ سولغۇن گۈللىرىنى كۆرگەندە مەيۈسلىنىشكە، تولۇن ئايىنى كۆرگەندە كۆز يېشى قىلىشقا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاشلارغا قارىتىلغان مۇنازىرە ماقالىلىرىدە ئالاھىدىلىك تېخىمۇ ئاسان كۆرۈنۈپ قالىدۇ. مەسىلەن، رەقىبىنىڭ سۆزلىرىگە باشتىن ـ ئاياغ بىرمۇ بىر رەددىيە بېرىلگەن؛ بۇ رەددىيە ئۆتكۈر بولسىمۇ، لېكىن تولۇق ئەمەس، «تىل رەقىبلىرى»نىڭ جان يېرىگە ئۇرۇپ، ئۇنىڭ بىر پەشۋا بىلەنلا جېنىنى ئالغۇدەك ئېغىر زەربە بېرەلەيدىغان ماقالىلەر ئاز. قىسقىسى، زەھەرلىرى ئاز، زەردىسى كۆچلۈك ئەمەس، ئۆزۈن ماقالە يېزىشقا خۇشتار بولۇپ كەتكەن، قىسقا ماقالە يېزىشقا ماھىر ئەمەس.

«جەسۇرانە ئالغا»نىڭ 5 ـ سانىنى تۇنۇگۈن ئەۋەتكەنىدىم، تاپشۇرۇۋالغانسىز. بۇنىڭدىن كېيىن مەنئى قىلىشمىسىلا ئەۋەتىپ تۇرىمەن، چۈنكى مەندە بىرنەچچە نۇسخا بار.

لۇشۈن

1925 ـ يىل 4 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى

×× قىز[23] نىڭ قىلمىشى ياخشى بولمىغاندەك تۇرىدۇ: ئۇ گېزىت چىقىرىش ئۈچۈن كاراخانىنىڭ[24] ئالدىغا ئىئانە تىلەپ قىلىپ بېرىپتۇ، ئىئانە بەرمىسەك، روسىيىنىڭ غەيۋىتىنى قىلىمەن، دەپتۇ.

261023 شۇي گۇاڭپىڭغا

19 ـ كۈنى ئەۋەتكەن خېتىڭىز بىلەن ماقالىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. مېنىڭ قارىشىمچە، ماقالىڭىزنى ئىشلەتكىلى بولىدۇ. لېكىن، جۇملىلىرىنىڭ تۈزۈلۈشىدە بەزى قامالاشمىغان يەرلەر بار ئىكەن. بۇ، خېنىملاردا بولىدىغان ئومۇمىي كېسەل، بۇ كېسەلنىڭ يىلتىزى بىخەستەلىك. يېزىپ بولغاندىن كېيىن ئۆزىڭىز بىر قېتىم كۆرۈپمۇ چىقمىغان ئوخشايسىز. بىر ـ ئىككى كۈندىن كېيىن تۈزىتىپ، پوچتىدىن ئەۋەتىپ بېرىمەن.

جېنىشى[25] 27 ـ كۈنى شاڭخەيگە قاراپ يولغا چىقماقچى؛ گۇاڭدۇڭغا بارمايدىغان بوپتۇ. فۇيۇەن[26] ئاللىقاچان كېتىپ قاپتۇ، چېن شىڭنۇڭدىن[27] سۇرۇشتۇرۇپ باقسىڭىز، ئۇنىڭ ئادرېسىنى بىلىشى مۇمكىن. لېكىن، مېنىڭچە، ئۇ تەرجىمىنى كىرەك قىلمايدىغان، ئەستايىدىلمىكىن دېسەك ئەستايىدىل ئەمەس، قۇۋۇمكىن دېسەك قۇۋۇ ئەمەس، پاڭقۇشلۇق بىلەن قاتراپ يۈرىدىغان، «تەسلىك»نى ئۆزىگە زادىلا يولۇقتۇرمايدىغان ئادەم، لېكىن سەپەرگە چىقسىلا قەدىمى تەگكەنلا يېرىدە ھەمىشە ئۇششاق چاتاقلارنى چىقىرىپ، باشقىلارنىڭ سۇپۇرۇپ تازىلىشىغا قالدۇرۇپ تۇرىدىغان ئادەم. مەن بىر ئىشچى ياللىغان ئەمەسمىدىم؟ چېن شىڭنۇڭ ئەنە شۇ ئىشچىنىڭ بىر دوستىنى «چېن يۇەننىڭ مۇرىتى»[28] نىڭ تامىقىنى ئېتىپ بېرىشكە تونۇشتۇرۇپتۇ، مەن ئۇنىڭغا بۇنداق ئىش بىلەن كارىڭ بولمىسۇن دېسەممۇ، ئۇ قولاق سالمىغانىدى. مانا ئەمدى «چېن يۇەننىڭ مۇرىتى»، خۇددى مەن ئاشپەزلەرنىڭ سەر-

داردەك، دائىم ماڭا، ئاش ـ تامىقىم قاملاشماي كەتتى، دەپ تىللاپ بېرىدىغان بولدى؛ مېنىڭ ئىشچىم بولسا ئۆز بۇرادىرىگە يارىدەم بېرىمەن دەپ، مېنىڭ ئىش ـ كۈشۈمنى ئانچە قىلمايدىغان بولۇۋالدى. مەن شۇنچە ئەجرى قىلىپ، 20 دوللار خەجلەپ ئۇلارنىڭ ئاشپىزىگە بىر يارىدەمچى ياللاپ بەرگەن بولساممۇ، يەنىلا غۇت ـ غۇتتىن قۇلىقىم تىنچمىدى. بۇگۈن ئاڭلىسام، ئۇلار ياللىماس بوپتۇ، شۇكۇر.

شاڭسۇينىڭ[29] ئىشىنى ھېلىقى تاياق قېپى فۇيۇەنگە بېۋاستە ئېيتىپ قويۇشنى تاپشۇرغاندىن باشقا، تۇنۇگۈن يەنە جيەنشى بىلەن بىرلىكتە مېڭىۋېلەر[30] گە بىر پارچە خەت يازدىم، قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلارنى قىلىپ بولدۇم، ئەمدى كېيىنكى نەتىجىسىگە قارارمىز.

ئەمدى باشقا جايدىكى ئورنۇمغا كەلسەم، بۇ ھەقتە كېيىنچە بىرنەرسە دەرمەن. چۈنكى، مېنىڭ بۇ يەردە ئۇزۇنراق تۇرۇش نىيىتىم بولمىسىمۇ، لېكىن ھازىر بۇ يەردىن كېتىشىمنىڭ زۆرۈرىيىتى ھەم يوق، شۇنىڭ ئۈچۈن كۆڭلۈم خاتىرجەم. «كۆمسەم پىشارمىكىن، ياقسام پىشارمىكىن» دەيدىغان ئەندىشەم بولمىغاچقا، كۆڭلۈمنى خاتىرجەم، لېكىن بۇ سۆزۈمدە «باشقىلارنى ئالداپ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن شۇنداق دەۋاتىمەن» دېگەندەك غەرەز يوق، بۇنى چۈشىنىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

تەبىئىي پەنلەر بۆلۈمىدىكى جانابلارنىڭ مىللىي ئىلىم يۈرتىغا قاراتقان ھۇجۇملىرىمۇ مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان باشلىنىپ كەتتى. مىللىي ئىلىم يۈرتىنىڭ ئۆيلىرى پۈتمەي، بىئولوگىيە دارىلفۇنۇنىنىڭ ئۆيلىرىنى ئاريېەت ئالغانىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىرىنچى قەدەمدە ئۆيلىرىنى قايتۇرۇۋالماقچى بولۇۋاتىدۇ. بۇ ئىش مەن بىلەن قىلچىلىكمۇ مۇناسىۋەتسىز، شۇڭا بىر چەتتە كۆلۈپ قاراپ تۇرۇۋاتىمەن، بىر تالاي لاي ئادەمنىڭ[31] ئوچۇقچىلىققا

كۆچۈپ چىقىپ، يامغۇر ۋە بوراندا قالغانلىقىنى كۆرۈپ پەيزى قىلىۋاتىمەن. بۇ مەكتەپنىڭ ئەھۋالى نەنكەي ئۇنىۋېرسىتېتىدىكىگە ناھايىتى ئوخشىشىپ كېتىدىغاندەك تۇرىدۇ؛ بەزى پروفېسسورلىرى بولسا، مۇدىر[32] نىڭ قاش - قاپىقىغا قاراپ ئىش قىلىدىكەن، باشقا بۆلۈملەرنىڭ داڭقى چىقىرىشىدىن قىزغىنىپ، ئۇلارغا پەشۋا بەرمەكتە، كۆزلىرىنى ئالايتماقتا؛ دېمەك، ئۇلار خۇددى چوڭ خوتۇن بىلەن توقالغا ئوخشاش، قولىدىن كەلگىنىنى قىلىۋاتىدۇ. مەن بېيجىڭنى دۇغ ئىكەن دەپ شىيامېنغا كەتمەكچى بولغانىدىم، ھازىر قاراپ باقسام، ئۇ ئەخمىقانە خىيال ئىكەن. سۇنىڭ بېشى لاي بولسا ئايىغى نەدىمۇ سۇزۇك بولسۇن؟! بۇ يەردىن ئۇ يەرنىڭ ياخشىلىقى پۈقەت مائاشنى ۋاقتىدا بېرىپ تۇرىدىغانلىقىدىنلا ئىبارەت. لېكىن، «مەكتەپ خوجىسى» نىڭ ئاچچىقى كېلىپ قالسا، مەكتەپ دەرھال تاقىلىپ قېلىشىمۇ ئېھتىمال.

مەن جايلاشقان بۇ زامانىۋى كاتتا بىنادا كېچىسى پەقەت ئۇچلا كىشى قالاتتۇق: بىرى جاڭ يى پروفېسسور[33]، يەنە بىرى فۇ يۈەن، يەنە بىرى مەن. جاڭ يى ئوڭايسىزلانغانلىقى ئۈچۈن بىر دوستىنىڭ ئۆيىدە تۇرۇۋاتىدۇ؛ فۇيۈەنمۇ كەتتى؛ شۇڭا ھازىر ئۆزۈملا يالغۇز قالدىم. لېكىن، ماڭا جىمجىت ئولتۇرۇپ كىتاب كۆرۈش، ئويلىنىش ئىمكانىيىتى بار، شۇنىڭ ئۈچۈن مەنۇى جەھەتتە ئىچ پۈشۈقمۇ تارتمىدىم. تەتىل ۋاقتىمۇ يېقىنلىشىپ قالدى، شۇڭا بۇ يەر ئىلگىرىكىدىنمۇ جىمجىت. ھېسابلاپ كۆرسەم، مېنىڭ بۇ يەرگە كەلگىنىمگە ئەمدى 50 كۈن بوپتۇ، لېكىن ماڭا خۇددى يېرىم يىل ئۆتۈپ كەتكەندەك تۇيۇلدى. يالغۇز مەنلا ئەمەس، جىيەنشىلارمۇ شۇنداق دەيدۇ. بۇنىڭدىن تۇرمۇشىمىزنىڭ تېتىقسىز ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ.

مەن يېقىندا بۇ مەكتەپنى سۈپەتلەپ بېرەلەيدىغان بىر جۈملە سۆزنى ئويلاپ تاپتىم: «بىر يۇرۇش زامانىۋى بىنانى قاقاس ئارىلى

بار دېگىز بويىغا زورمۇزور جايلاشتۇرغان». بىر تامچە سۇغا مىكروسكوپ بىلەن قارىسىڭىز، بىپايان دۇنيا بولۇپ كۆرۈنگەندەك، مۇشۇنداق بىر جايدىمۇ ھەرخىل ئادەملەر بار ئىكەن. بۇلارنىڭ ئىچىدە يۇقىرىدا ئېيتقىنىمدەك «توقال» لارمۇ بار. ئايال مۇئەللىملەرنىڭ كۆڭلىنى ئۈتۈۋېلىش ئۈچۈن ئۇلارغا بىر قۇتىسى توقۇز دوللارلىق كەمپۈت سۇڭلاپ بېرىدىغان چەت ئەللىك قېرى پروفېسسورلارمۇ بار؛ مەشھۇر سەتەڭ ئايالار بىلەن نىكاھلىشىپ، ئۈچ ئايدىن كېيىن ئۇلارنى تالاق قىلىۋېتىدىغان ياش پروفېسسورلارمۇ بار؛ باشقا جىنسلارنى ئويۇنچۇق قىلىۋېلىپ، ھەرىيلى بىرەرى بىلەن باردى - كەلدى قىلىدىغان، ئاۋۇال ئۆزىگە تارتىدىغان، ئاخىرى رەت قىلىدىغان مىس[34] لار، ئەپەندىلەرمۇ بار؛ قەنت - گېزەك بار يەرنى سۈرۈشتۇرۇپ، قاراباستى قىلىپ بېرىپ يەيدىغان نومۇسسىزلارمۇ بار... جىمى ئالەمدە ئەھۋال ئوخشاش بولسا كېرەك، زېمىنىڭ كۆكرىپ ياشىرىشى ياكى چۆلسىرەپ كېتىشى، ئادەمنىڭ كۆپ ياكى ئازلىقى ئۇنداق ئادەملەرنىڭ پەرۋا-يىغمۇ كىرىپ باقمىسا كېرەك.

جېجياڭنىڭ مۇستەقىل بولغانلىقى ئېنىق ئىكەن؛ بۇگۈن ئاڭلىشىمچە، چېن يىنىڭ ئەسكەرلىرى لۇ يۈڭشياڭ بىلەن سوقۇشۇۋېتىپتۇ. دېمەك، چېن يىمۇ شۇيجۇدا مۇستەقىل بولۇۋالغان ئوخشايدۇ، لېكىن، راست شۇنداقمۇ، قانداق، بۇنى بىلگىلى بولمايدۇ. جۇ جيەن تەرەپنىڭ خەۋىرى ئاز، جۇ يىڭرېن[35] جەزمەن تەختتىن چۈشىدىغاندەك تۇرىدۇ، مىللىي قوشۇن[36] جاڭجۇغا يېتىپ بېرىپتۇ.

چاڭخۇڭ يەنە ۋېي شۇيۈەن بىلەن جاڭجاللىشىۋاتىدۇ، ئۇ شاڭخەيدە چىقىدىغان «قۇيۇن» دا ئاغزىغا كەلگىنىچە تىللاۋاتىدۇ؛ مېنى بىرنەچچە ئېغىز گەپ - سۆز قىلسۇن دەپ، ماڭا قارىتىلغان بىر پارچە خەتنىمۇ شۇ ژۇرنالغا بېسىپ چىقىرىپتۇ. بۇ ھەقتەتەن

بىكار ئاۋارىگەرچىلىك. لېكىن، مەن مەرھەمەت قىلىشنى خالىمايمەن. مۇشۇ بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ئۆمرۈم خېلى كۆپ زايە كەتتى، يېتەرلىك مەرھەمەت قىلدىم، شۇنىڭ ئۈچۈن ئەمدى پەرۋا قىلماسلىققا بەل باغلىدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئۇنىڭ جاڭجال قىلىشىغا «دەشت ـ بايازان» نىڭ شاڭ پېيلياڭنىڭ سەھنە ئەسىرىنى باسمىغانلىقى سەۋەبچى بولغانمىش. لېكىن، شاڭ پېيلياڭ بىلەن شۇيۈەن بېيجىڭدا غىجىللىشىپ قالسا، شاڭخەيدىكى چاڭخۇڭ ئاغىزىنى بۇزۇپ تىللايدىكەن، شيامېندا تۇرغان مېنىمۇ گەپ ـ سۆز قىلدۇرتماقچىكەن، قاراڭلار، بۇ چارىسىنىڭ قالتىسلىقىنى. بۇ ئىشنىڭ تېگى ـ تەكتىنى مەن نەدىن بىلەي.

ھازىر بۇ يەردە سوغۇق چۈشۈپ قالدى، ئەستەرلىك كىيىم كېيىش توغرا كېلىدۇ. ئەتە يەكشەنبە، كېچىدە كىنو كۆرگىلى بارىدىغاندەك تۇرىمەن، لىنكولن[37] نىڭ ھاياتىغا دائىر ھېكايە فىلىم ئىكەن. بۇ كىنونى كۆپچىلىك پۇل يىغىش قىلىش يولى بىلەن ئەكېلىپ قويىماقچى، 60 دوللار كېتىدىكەن، مەن بىر دوللار چىقاردىم، ئالاھىدە ئورۇندا ئولتۇرۇپ كۆرۈشۈم مۇمكىن. لىنكولن قاتارلىق ئادەملەرنىڭ ھېكايە فىلىملىرىنى ئانچە كۆرمەيتتىم، لېكىن بۇ يەردە ئۇلاردىن باشقا كۆرگۈدەك ياخشى فىلىم نېمە ئىش قىلسۇن؟! ھەممە ئادەمگە مەلۇم بولغان ۋە ھەممە ئادەم ياخشى ئىكەن دەيدىغان فىلىملەر كۆپ بولسا لىنكولنىڭ ھاياتى دېگەنگە ئوخشاش بىرنېمىلەردىن باشقا ئەمەس.

بۇ خەتنى ئەتە پوچتىغا سالىمەن. دەرس باشلانغاندىن كېيىن، پوچتىخانا يەكشەنبە كۈنىمۇ يېرىم كۈن ئىشلەيدىغان بولدى.

L. S.

10 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى، چىراغ تۇتۇلغان

260117 شۇي گۇاڭچىڭغا

گۇاڭچىڭ ئاغا:

تۇنۈگۈن چۈشتىن بۇرۇن پوچتىدىن بىر پارچە خەت يوللىغانىدىم، يېتىپ بارغاندۇر. چۈشتىن كېيىن فۇيۈەن قايتىپ كەلدى، مەكتەپنىڭ ئەھۋالى توغرىسىدا ئۇ ھېچ نەرسە دېمىدى. سوراش نەتىجىسىدە بىلدىمكى، (1) مەكتەپ مېنىڭ مۇئەللىملىك قىلىش ئۈچۈن بېرىشىمنى ئارزۇ قىلمىدىكەن، لېكىن تەكلىپ قەغىزى كەلگىنى يوق؛ (2) شاڭسۈينىڭ مەسلىسى توغرىسىدا تېخى بىرەر نەتىجە چىقمىغان، ئاخىرقى جاۋاب «ھەر ھالدا بىر ئامال قىلارمىز» دېگەندىن ئىبارەت بولغان؛ (3) ئۇنىڭ ئۆزى قوشۇمچە سەھىپە چىقارغاندىن باشقا، پروفېسسورلۇقمۇ قىلمىدىكەن، قولىدا تەكلىپ قەغىزى بار ئىكەن؛ (4) مەكتەپ يەنە بىر نەچچە ئادەمنى تەكلىپ قىلىپ، ئۇلارغا تېلېگرامما ئەۋەتىپتۇ، ئۇلارنىڭ ئىچىدە «ھازىرقى زامان» چىلارمۇ بار ئىكەن. بۇ ئەھۋالىدىن قارىغاندا، مېنىڭ بېرىش ـ بارماسلىقىم كېيىنكى ئەھۋاللارغا باغلىق. شۇنداق بولسىمۇ قەمەرىيە نورۇز بايرىمىدا بېرىپ كۆرمەكچىمەن، بۇ يەردە نورۇز بايرىمىدا بىرنەچچە كۈنلا قويۇپ بېرىلمىدۇ، بايرامغا يەنە ئۇچ ھەپتە بار.

لى فېڭجىدىن[38] خەت كەلدى، ئۇنىڭ يېزىشىچە، ئۇ يار ـ بۇرادەرلىرىنى ئىزدەپ تاپالماپتۇ، مېنىڭ خىزمەتكە تونۇشتۇرۇپ قويۇشۇمنى ئۆتۈنۈپتۇ. مەن چىن شىگۇڭغا تونۇشتۇرۇپ خەت يازسام، ئۇچۇرى بولمىدى. بۇ نۆۋەت فۇيۈەننىڭ ئېيتىشىچە، ئۇنى

يولدا ئۇچرىتىپ قاپتۇ، ئۇ ئاللىقاچان جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ خىزمەتچىسى بولۇپ قاپتۇ، شىڭنۇڭ بىلەنمۇ كۆرۈشمەپتۇ. بۇ ئىشنىڭ سىرىنى بىلمىدىم، گويا چۈشۈمدىكىدەك بىر ئىش. ئۇ-نىڭ ئۆزىدىن كېيىن كەلگەن خەتكە قارىغاندا، ئۇ شىڭنۇڭ بىلەن نېمە ئۈچۈن كۆرۈشمىگەنلىكىنىمۇ يازماپتۇ، لېكىن: ئەگەر سىز گۇاڭجۇغا كەلسىڭىز، «ئىجادىيەت تەھرىراتى»[39] دىكى ئادەملەر ناھايىتى خۇرسەن بولاتتى، دەپ يېزىپتۇ. ئۇلار بىلەن يەنە بىللە بولۇشۇم ھەقىقەتەن بىمەنىلىك بولىدۇ.

فۇيۈەن شاپتۇل ئالغاچ كەلگەنكەن، تۇنۇگۈن ئاخشام يېدىم، تەمى ئانچە ياخشى ئەمەس، لېكىن سۇلۇق ئىكەن؛ ئۇنىڭ شېرىن پۇرىقى باشقا ھەرقانداق مېۋىنى بېسىپ چۈشىدىكەن. يەنە «پۆپۈك-لۈك قۇرت» ۋە «قارا قوڭغۇز»مۇ بار ئىكەن، بۇ مېۋىلەرنىڭ كۆرۈنۈشى ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن، لېكىن ھېچقايسىسىز يەپ كۆرۈشكە پېتىنالمىدۇق، بۇ ئىككى خىل نەرسە شىيامېندىمۇ بار، لېكىن بۇ يەردىكىلەر يېمەيدۇ. سىز يەپ كۆرگەنمۇ؟ تەمى قانداق ئىكەن؟

يۇقىرىقى قۇرلارنى چۈشتىن ئىلگىرى يازغانىدىم، يېزىپ شۇ يەرگە كەلگەندە، تاشقىرىدىكى ئاشپۇزۇلغا بېرىپ تاماق يېيىشكە توغرا كەلدى. چۈنكى، مېنىڭ خىزمەتكارىم ماڭا تاماق ئەكېلىپ بەرمەيدۇ، ئۇنىڭ ئېيتقىنىچە، مەكتەپنىڭ ئاشپىزى ئۇنى ئۇرماق-چىمىش (بۇ ئۇنىڭ سۆزى، راست ياكى يالغانلىقىنى بىل-مەيمەن)، بىزنىڭ بۇ يەردە بىرەر قېتىم تاماق يېيىشمۇ ئەنە شۇنداق تەس. ئاشپۇزۇلدا رۇڭ جاۋزۇ (دۇڭژۇەنلىك ئادەم، مەك-تىپىمىزنىڭ مۇئەللىمى) ۋە ئۇنىڭ پۈتۈنلەي گۇاڭدۇڭچە سۆزلەي-دىغان رەپىقىسى بىلەن ئۈچرىشىپ قالدىم، ئۇلارنىڭ پۆپۈكلۈك قۇرت دېگەنگە ئوخشاش مېۋىلەر توغرىسىدىكى قاراشلىرى ئوخشاش

ئەمەس ئىكەن. رۇڭ يېيىشلىك دېسە، ئۇنىڭ رەپىقىسى بەتتام دەيدۇ.

6 ـ كۈنى، چىراغ تۈۋىدە

تۇنۇگۈندىن تارتىپ تاماق يەنە چاتاق بولۇپ قالدى، ئاشپۇ-زۇلغا بېرىپ يېيىش ياكى نان سېتىۋېلىپ كېلىپ يېيىش توغرا كەلدى. بۇ مەسىلىلەر ئۈستىدە ئۆزۈم باش قاتۇرۇش توغرا كەل-گەچكە، ئانچە تىنىم تاپالمىدىم، ئەسلىدە يىلنىڭ ئاخىرىدا بۇ يەرنى تاشلاپ كېتىش نىيىتىگە كەلگەنىدىم، گۇاڭجۇدا بۇ يەردىكىدىنمۇ بەكرەك قاقىلاقچىلىققا قالارمەنمىكىن، تونۇش ئادەملەرمۇ كۆپ، بىرنەچچە كۈن ئۆتمەيلا بېيجىڭدىكىدەكلا ئالدىراشچىلىققا قالارمەن-مىكىن دەپ ئارقىغا سۇرۇپ كەلدىم.

جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ بىرىدىغان ماۋاشى شىيامېن ئۇنى-ۋېرسىتېتىنىڭكىدىن ئاز ئىكەن، بۇنىڭغىمۇ مەيلى ئىدى، بىراق دەرسى ئېغىر ئىكەن، ئاڭلىشىمچە، ھەپتىسىگە ئاز دېگەندە 12 سائەتكە يېتىپ بارىدىكەن. ماقالە يېزىش ئىشىدىن خالىي بولغىلى بولمايدۇ، مەسىلەن، فۇيۈەن چىقىرىۋاتقان قوشۇمچە سەھىپىگە ماقالە يېزىپ بەرمىسەم بولمايدۇ؛ ئەگەر باشقا ئىشلارنى قوشىدىغان بولسام، ئۇ چاغدا دورا ئىچىپ تۇرۇپ ماقالە يېزىشىم كېرەك.

مۇشۇ بىرنەچچە يىل ئىچىدە بەزى ئەدەبىي ھەۋەسكار ياشلارنى ئۇچراتتىم، تەجرىبىدىن مەلۇم بولدىكى، ئۇلار مېنى ئىشلىتىش توغرا كەلگەندە، كۆپىنچە، جان ـ جەھلى بىلەن ئىشقا سالىدۇ، ئەيىبلەش توغرا كەلگەندە جان ـ جەھلى بىلەن ئەيىبلەيدۇ، ھۇجۇم قىلىش توغرا كەلگەندىمۇ، تەبىئىيكى، جان ـ جەھلى بىلەن ھۇ-جۇم قىلىدۇ[40]. شۇنىڭ ئۈچۈن، پەرۋايىمغا ئالمايدىغان، لېكىن ھەزەر ئەيلەيدىغان بولدۇم. ئېھتىمال، بۇمۇ روھىي چۈشكۈنلۈك-

نىڭ بىر قىسمى بولسا كېرەك، لېكىن بۇنىڭغىمۇ مۇھىت سەۋەبچى.

مەندە مۇنداق بىر نىيەتمۇ بار، گۇڭجۇغا بارغىنىمدىن كېيىن «تۆرە»[41] لەر يەنە ماڭا ھۇجۇم قىلىشى مۇمكىن، شۇنىڭ بىلەن يامىنغا كەلسە بېيجىڭغا بارالماسلىقىمۇ مۇمكىن، بۇنىڭغىمۇ مەيلى. ئىككىنچىسى، ئىجادىيەت تەھرىراتى بىلەن بىرلىشىپ، بىر سەپ ھاسىل قىلىپ، كونا جەمئىيەتكە تېخىمۇ ھۇجۇم قىلغۇم بار، يەنە غەيرەت قىلىپ ماقالە يازغۇم بار ئىدى. بىراق، نېمە ئۈچۈندۇر، فۇيۇەن قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ دۇدۇقلاپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ بۇ خىيالدىن توختاپ قالدىم. لېكىن، بۇمۇ مۇشۇ بىر - ئىككى كۈندىن بۇيان كۆڭلۈمگە كەچكەن خىيال؛ زادى قانداق قىلىدىغانلىقىم توغرىسىدا كېيىنكى ئەھۋالغا قاراش كېرەك.

بۇگۈن بوران چىقىپ كەتتى، يەنىلا قورساق غېمى بىلەن بولدۇم؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇگۈن يەكشەنبە بولغاچقا، يېرىم كۈن مېھمان بىلەن بولدۇم، كۈننىڭ مەنىسىز ئۆتكەنلىكىدىن بېشىم پىرقىراپ كەتتى، شۇڭا كەيپىم ئانچە ياخشى ئەمەس، بىرئاز قاقشاپ قالدىم، بۇنىڭدىن ئەندىشە قىلماڭ، بىرئازدىن كېيىن كۆڭلۈم تەسكىن تېپىپ قالار.

ئەتە سىزگە بىر بولاق كىتاب ئەۋەتىپ بەرمەكچىمەن، ياخشىراقلىرى يوق، ئەگەر ئۆزىڭىز لازىم قىلمىسىڭىز، باشقىلارغا بېرەرسىز.

لۇشۈن

11 - ئاينىڭ 7 - كۈنى، چىراغ تۇۋىدە

261115 شۇي گۇاڭپىڭغا

گۇاڭپىڭ ئاغا:

10 - كۈنى بىر پارچە خەت ماڭدۇرغانىدىم، ئەتىسىلا سىزنىڭ 7 - كۈنى يازغان خېتىڭىز كېلىپ تەگدى. بىرئاز ھۇرۇنلۇقۇم تۇتقاچقا كېچىكتۈرۈپ، مانا بۇگۈن جاۋاب يازدىم.

يېزنە ئوغۇلغا ياردەم بېرىش توغرىسىدىكى سۆزلىرىڭىز توغرا. مېنىڭ زەردىلىك سۆزلىرىم كۆپ، بەزىدە ھەتتا «ھېچكىمگە ھاجەتمەن بولمايمەن، باشقىلارمۇ ماڭا ھاجەتمەن بولمىسۇن» دەپ سالىمەن. شۇنداق بولسىمۇ بۇ سۆزۈمنىڭ تولىمۇ ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەن سۆز ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ قالىمەن، ئەمەلىيەتتە بولسا ئېيتقان سۆزۈمنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلىمەن. باشقا ئادەمنىڭ ھەممىسىنى يامان دەپ قاراش يارىمايدىكەن، قولدىن كەلسە ياردەم بېرىش كېرەك، لېكىن ئەڭ ياخشىسى، ئۆزىنىڭ چامىغا قاراش كېرەك. ھەددىدىن ئارتۇق كۈچەپ كەتمەسلىك كېرەك.

«ئالدىراپ كېتىش» مەسىلىسى[42] ئانچە ئېسىمدە قالماپتۇ، ئۇ سۆزنى «ئىش بېجىرىش» كە قارىتىپ ئېيتقان بولسام كېرەك، ئالدىنقى يېرىم يىل ئىچىدە ئىش بېجىرىشكە مەجبۇر بولۇپ قېلىشىمغا بەزى ئادەملەرنىڭ چىشىمغا تەگكەنلىكى سەۋەب بولغان ئەمەس، ئۆزۈمنىڭ بېيجىڭدا بولۇپ قالغانلىقىم سەۋەب بولدى. مەسىلەن، قىستاپ سەھىنىنىڭ ئالدىغا ئاپىرىشىپ قويغاندا، ئويۇنىنى كۆرمەي قايتىپ چىقىشىمۇ ئاسان ئەمەس. باشقىلارنى مەركەز قىلماسلىق مەسىلىسىگە كەلسەم، بۇ ھەقتە بىر نەرسە دېيىشمۇ تەس، چۈنكى ھەربىر ئادەمنىڭ مەركىزى شۇ ئادەمنىڭ ئۆزىدە

بولماسلىقىمۇ مۇمكىن، بەزىدە، ئەكسىچە باشقا ئادەم ئۇنىڭغا مەركەز بولۇپ قالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، باشقىلارنى كۆزلەيمەن، دېگەن تەقدىردىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۆزىنى كۆزلەش روي بېرىدۇ. دېمەك، «ئۆزى ھۆكۈم قىلىش» مۇمكىن بولمايدىغان ئەھۋاللارمۇ گاھىدا يۈز بېرىپ قالىدۇ.

مەن ئىلگىرى بېيجىڭدا ئەدەبىياتچى ياشلارنىڭ كەتمىنىنى چېپىپ، بىرمۇنچە ئۆمرۈمنى سەرپ قىلدىم، بۇ ئۆزۈمگە ئايان. لېكىن، بۇ يەرگە كەلگەندىن كېيىن، يەنە بىرنەچچە ئوقۇغۇچى «دولقۇن كېمىسى»[43] ناملىق بىر ژۇرنال چىقارغانىدى، ئۇنىڭمۇ كەتمىنىنى چاپتىم. بۇنىڭدىنمۇ يۇقىرىدا ئېيتىپ ئۆتكىنىمدەك، بىرنەچچە يامان ئادەمنى كۆرۈش بىلەنلا، ئادەملەرنىڭ ھەممىسىنى يامان دەپ قاراش يارىمايدۇ، دېگەن مەنە چىقمىدۇ. لېكىن، ئىلگىرى مەندىن پايدىلانغان ئادەملەر ھازىر مېنىڭ بايراقلىرىمنى قاتلاپ، دۈمبىقلىرىمنى يىغىشتۇرۇپ قويغانلىقىمنى، دېگىز ياقىسىدا خالىي يۇرگەنلىكىمنى كۆرۈپ، مەندىن پايدىلىنىشنىڭ مېھرىدىن كېچىپ، ماڭا ھۇجۇم قىلىشقا باشلىدى. چاڭخۇڭ «قۇيۇن» نىڭ 5 ـ سانىدا ماڭا جان ـ جەھلى بىلەن ھۇجۇم قىلىپ، مېنى بىرەر يۈز قېتىم كۆرگەنلىكىنى، مېنى ناھايىتى ئوبدان بىلىدىغانلىقىنى يېزىپتۇ، بىرمۇنچە سۆزلەرنى (مەسىلەن، گو مورونى تىللىدى ۋەھاكازا دېگەن سۆزلەرنى)[44] ئويدۇرۇپ چىقىرىپتۇ. ئۇنىڭ مۇددىئاسى «دەشت ـ باياۋان»نى ئاغدۇرۇپ تاشلاپ، بىر تەرەپتىن، «قۇيۇن»نىڭ بازىرىنى قىزىتىش، دېمەك، يەنىلا پايدىلىنىش؛ بىراق بۇ يولدا قوللانغان ئۇسۇلى باشقا. ئۇلارنىڭ ئۆز ۋاقتىدا مەندىن پايدىلانغانلىقىنى چۈشىنىپ تۇراتتىم، لېكىن ھايات تۇرغان چېغىمدا قېنىمنى شورىيالمىغانلىقتىن، كالتەكلەپ ئۆلتۈرگەندىن كېيىن پىشۇرۇپ يېمەكچى بولغانلىقىنى، دېمەك ئۇ قەدەر زەھەرخەندە ئىكەنلىكىنى ئويلاپ كۆرمەپتىكەنمەن. ھازىرچە

ئۇلارغا پەرۋا قىلمايمەن، قېنى ئۇلار نەيرەڭلىرىنى قەيەرگىچە ئىشلىتەركىن. قىسقىسى، ئۇ مېنى «بىرەر يۈز قېتىم كۆرگەن» دېگەن نىقابنى تارتىپ يۈرگەنىكەن، مانا ئەمدى ئۇ نىقابنى ئېلىپ تاشلاپتۇ، ئەمدى ئوبدانراق سەپسېلىپ قاراپ كۆرەي.

مەكتەپنىڭ ئەھۋالى قانداق؟ ئەگەر ۋاقتىڭىز يار بەرسە، مېنى قىسقىچە بولسىمۇ خەۋەردار قىلىپ قويارسىز. ھازىر جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تەكلىپنامىسىنى تاپشۇرۇۋالدىم، ئايلىق 280 دوللار مائاش بېرىدىكەن، قانچە يىل ئىشلىشىمگە چەك قويماپتۇ. ئۇلار مەكتەپنى پروفېسسورلارغا باشقۇرتماقچى بولسا كېرەك، شۇڭا مىللىتارىستلارنىڭ گۇڭپاڭچىسى ئەمەس دەپ قارالغان ئادەملەرگە يىل چېكى يوق ئىكەن. بىراق، مېنىڭ بېرىش ـ بارماسلىقىم ھازىر تېخى ناتايىن. بۇ يەرنىڭ ھاۋاسى ناچار، بۇ يەردە ئۇزۇن تۇرماسلىقىم چوقۇم؛ لېكىن گۇاڭجۇغا بېرىشىمنىڭ مۇۋاپىق بولمايدىغان يەرلىرىمۇ بار: (1) مەمۇرىي ئىشلارغا ئەزەلدىن دىققەت قىلىپ باقماپتىكەنمەن، مەكتەپنى باشقۇرۇش ئىشى قولۇمدىن كەلمىسە كېرەك؛ (2) ئاڭلىشىمچە، ھۆكۈمەت ۋۇچاڭغا كۆچۈرۈلەرمىش، ئۇنداق بولغاندا تونۇش ئادەملەرنىڭ ھەممىسى گۇاڭجۇدىن كېتىپ، مەندەك «ياقا يۇرتلۇق» بىر ئادەم مەكتەپتە يالغۇز قالسام، قاملاشماسلىقى مۇمكىن؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە (3) مېنىڭ بىر دوستۇم شەنتۇ[45] غا ماڭىدىغاندەك تۇرىدۇ، ئۇ ھالدا مەن گۇاڭجۇغا بارساممۇ، شىيامېندىكىدىن نېمە پەرقى بولار؟! دېمەك، زادى قانداق قىلىدىغانلىقىم توغرىسىدا ئەھۋالغا قاراپ ئاندىن بىر نەرسە دەرمەن. بەختىمگە يارىشا مېنىڭ دەرسىم كېلەر يىل 3 ـ ئاينىڭ باشلىرىدا باشلانماقچى، شۇڭغىچە ئوبدان ئويلىنىپ كۆرەرمەن.

جىمجىت كېچىدە ئۆتمۈش كەچۈرمىشلىرىم كۆز ئالدىمغا كەلدى: ھازىرقى جەمئىيەتتە، ئومۇمەن، ئۆزلىرىگە پايدىلىق بول-

سىلا، پايدىلىنىش توغرا كەلگەندە جان - جەھلى بىلەن پايدىلىنىپ، ھۇجۇم قىلىش توغرا كەلگەندە، جان - جەھلى بىلەن ھۇجۇم قىلىشىدىكەن. بېيجىڭدىكى چېغىمدا شۇنچە ئالدىراش بولۇدۇم، ئالدىمدىن مېھمان ئۈزۈلمىدى: لېكىن دۇەن چىرۇي، جاڭ شىجاۋلارنىڭ زۇلمىغا ئۇچرىۋېدىم، بەزىلەر دەرھال ماقالىلىرىنى قايتۇرۇۋالدى، ماڭا ماقالە تاللاتتۇرمايدىغان، كىرىش سۆز يازدۇرمايدىغان بولدى. ھەتتا ئۆلگەنىنىڭ ئۇستىگە تەپمەك دېگەندەك، مەن بىراۋلارنى تاماققا تەكلىپ قىلغان بولساممۇ، بۇ ئىشىم ئۇنى قۇتراتقان جىنايەت بولدى، بىراۋلارنى بىرەر پىيالە چايغا تەكلىپ قىلغان بولسام، بۇمۇ مېنىڭ ھەشەمەتچىلىكىمنىڭ دەلىلى بولۇپ قالدى. ئۆزگىلەرنىڭ گەپ - سۆزلىرىنىڭ ئۆزگىرىشىنى ئۆزىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى ياكى چۈشۈپ قېلىشى ئارقىلىق بىلىپ قويۇش پايدىلىق، پەيزىلىك بىر ئىش بولسىمۇ، لېكىن تەمكىنلىكىم كەم بولغانلىقى ئۈچۈن بەزىدە بىرئاز تىت - تىتمۇ بولدۇم، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنىڭدىن كېيىن: (1) رايىمدىن قايتىپ، بىرئاز پۇل توپلاپ، كەلگۈسىدە ھېچ ئىش قىلماي، غۇربەتچىلىكتە ئۆتسەممۇ مەيلى؛ (2) ئۆز غېمىمنى يەپ يۈرمەي، خەلق ئۈچۈن بىرئاز ئىش قىلاي، كەلگۈسىدە ئاچ قالساممۇ مەيلى، باشقىلار تىللاپ - قارغاپ يۈرسىمۇ مەيلى؛ (3) يەنە بىرئاز ئىش قىلاي، ئەگەر ئاتالمىش «سەپداش» لىرىممۇ ئارقامدىن نەيزە ئۇرىدىغان بولسا، ياشاش ۋە ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشتىن يانمايمەن، لېكىن دوستلىرىمدىن ئايرىلىپ قېلىشنى خالىمايمەن، دېگەن خىياللاردىمۇ بولدۇم. ئىككىنچىسىنى ئىككى يىل ئىجرا قىلىپ، ئۇنداق قىلىشنىڭ تولىمۇ ئەخمەقلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم. بىرىنچى يولدا مېڭىش ئۈچۈن ئاۋۇال كاپىتالىستلارنىڭ قولىغا قاراشقا توغرا كېلىدۇ، ئۇنداق قىلىش بىلەن ئىش تاڭ ئاتمىسا كېرەك. ئاخىرقى يول خەۋپلىك، (تۇرمۇش كەچۈرۈش جەھەتتىمۇ) ئىشەنچ يوق،

ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇ يولدا مېڭىشقا كۆڭلۈممۇ ئانچە ئۇنمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىر قارارغا كېلىش ھەقىقەتەن تەس بولدى، بۇ ھەقتە بۇرادەرلىرىمدىن ئەقىل سوراپ خەت يازماقچى بولۇۋاتىمەن.

بۇ يەردە تۇنۇگۈن يامغۇر ياغدى، بۇگۈنمۇ يېغىۋاتىدۇ، ھاۋا بىرئاز سوغۇق. ئۆزۈم ھازىرمۇ ياخشى. ئانچە ئالدىراش ئەمەس.

لۇشۈن

11 - ئاينىڭ 15 - كۈنى، چىراغ تۇۋىدە

271011 شۇي گۇاڭپىڭغا

گۇاڭپىڭ ئاغا:

5 ـ ۋە 7 ـ كۈنى يازغان خەتلىرىڭىزنى بۇگۈن (11 ـ كۈنى) چۈشتىن ئىلگىرى تەڭلا تاپشۇرۇۋالدىم. بۇ زاكاز خېتىمدە بىرەر مۇھىم ئىشمۇ يوق، بىراق بىرنەچچە ئېغىز مۇلاھىزە يۈرگۈزمەكـچىمەن، يوقتىشۇەتسە ئىستېكېتىشى مۇمكىن، شۇنىڭ ئۈچۈن يېپىقراق يېزىشنى ئەۋزەل كۆردۈم.

بۇ يەردىكى دولقۇن[46] يەنمۇ كېڭىيىدىغاندەك تۇرىدۇ، لېكىن نەتىجىسى ياخشى بولماس. بىرنەچچە ئادەم بۇ پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ مەنسىپنى ئۆستۈرۈش كويىغا چۈشتى، ئۇلارنىڭ بەزىسى ئوقۇغۇچىلارغا خۇشامەت قىلىۋاتىدۇ، بەزىسى مۇدىرغا كۆچۈكلىنىۋاتىدۇ، بۇ ئەھۋالنى كۆرسىڭىز ھەسرەتلىنىسىز. مېنىڭ ئىشىم ئومۇمەن بىر ياقلىق بولۇپ قالدى، يولغا چىقسام بولاتتى، بىراق بۇگۈنكى كېمىگە ئولگۈرەلمىدىم؛ ئەمدى شەنبە كۈنى كېمە چىقىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن 15 ـ كۈنى يولغا چىقالىشىم مۇمكىن. بۇ خەت گۇاڭدۇڭغا مەن بىلەن بىر كېمىدە بېرىشى مۇمكىن، شۇنداق بولسىمۇ ئاۋۋال يوللىدىم، 15 ـ كۈنى كېمىگە چىقسام، كېمە 16 ـ كۈنى مېڭىشى، گۇاڭجۇغا 19 ـ ياكى 20 ـ كۈنى بېرىشىم مۇمكىن. مەن ئاۋۋال گۇاڭتەيلەي سارىيىغا چۈشۈپ، مەكتەپ بىلەن سۆزلەشكەندىن كېيىن مەكتەپكە ۋاقتىنچە كۆچۈپ كىرمەكچىمەن. مەن چۈشىدىغان ئۆي «قوڭغۇراق بىناسى»دا. فۇيۇەننىڭ يازغان خېتىگە قارىغاندا، ئۇ ئۆزى ئولتۇرغان ئۆينىڭ بىر ئېغىزىنى ماڭا قالدۇرۇپ قويۇپتۇ.

يارەمچى مۇئەللىملىك خىزمىتىگە فۇيۇەن كۈچ چىقىرىپتۇ، جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتى تەكلىپ قىپتۇ[47]. ئۇ خىزمىتىنى مەن قانداقمۇ «ئۆزۈم بەرگەن» بولاي؟ قالغان ئىشلارغا كەلسەم، مەيلى «پارتلاپ» كېتەي، مەيلى «يېرىلىپ» كېتەي، ئىشلەۋېرىمەن. تۇرلۇك ئېھتىياتچانلىق ياكى قاتمۇقات مەجبۇرلۇق مەن ئۈچۈن تۇغمەس دەرد بولۇپ قالىدىغان ئوخشايدۇ. ھازىر ئۆزۈم ئىقرار قىلىپ، ساۋۇت ـ قالقانلىرىمنى تاشلاپ قويساي، قېنى ئۇلار ئىكـكىنچى مۇشتنى قانداق ئاتاركىن؟! «كەلگەن»لەرگە ئىلگىرى شەپقەت قىلىش نىيىتى بىلەن مۇئامىلە قىلغانىدىم، لېكىن ئەمدى ئۇنداق قىلمايمەن، بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ بىرىگە، خويمۇ ئوبدان يانپـشىمغا چىقتى، دېگەندەك ھېسسىيات بىلەن مۇئامىلە قىلمەن (بۇ ھەقتە مەن ئەسلىي مەقسەتنى سەۋەن چۈشىنىپ قالغان بولۇشۇممۇ مۇمكىن، لېكىن بۇ سۆزنى يېزىپ قويۇپتىمەن، شۇڭا ئۆزگەرتىپ ئولتۇرمىدىم.) ئۇ مەيلى رەقىب بولسۇن، دۇشمەن بولسۇن، مەيلى ئېزىتقۇ شەيتان بولسۇن، مەن ئۇنى سۇرۇۋۇشتۇرۇپ ئولتۇرـمايمەن؛ مېنى ئىتتىرىپ چۈشۈرۈۋەتمەكچى بولىدىكەن، دەلدەڭـشىپ يىقىلىپ چۈشۈپ كەتسەممۇ مەيلى، مەن سەھنىدە تۇرۇشقا قاچان ھېرىس بولۇپ قاپتىكەنمەن؟ ماڭا شان ـ شۆھرەت، مەرتىۋە كېرەك ئەمەس، ماڭا ئېزىتقۇ شەيتانلار كۇپايە قىلىدۇ، شۇنداقلارـنى «دوست» دەپ ئاتايمەن. بۇنىڭغا كىم ئامال قىلالىسۇن؟ لېكىن ھازىر پەقەت(!) چەكلىك خەۋەرنىلا ئېيتىشمىدىكى مەقسەت: (1) ئۆزۈمنى كۆزدە تۇتمەن، تىرىكچىلىك مەسىلىسى ھەر ھالدا كۆز ئالدىمدا تۇرۇپتۇ؛ (2) باشقىلارنى كۆزدە تۇتمەن، ئۆزۈمـنىڭ ۋۇجۇدقا كەلگەن مەۋقەمدىن پايدىلىنىپ، ئىسلاھات ھەرىكـىتى بىلەن شۇغۇللىنىشىم مۇمكىن. لېكىن، مېنى مەخسۇسلا مۇشۇ ئىككى ئىش يولىدا ئەجرى قىل، قۇربان بەر، دەپ دەۋەت قىلىشىدىغان بولسا، مەن ئۇنىڭغا ئۇنمايمەن. مېنىڭ بەرگەن

قۇربانلىرىم ئاز ئەمەس، لېكىن بەھرىلەنگۈچىلەر تېخى قانائەتلەنمەي، جان - پېنىكىنى تۇگەل قۇربان قىل، دېيىشۇاتىدۇ. ئەمدى ئۇنىمايمەن، رەقىبلىرىمنى سويىمەن - دە، ئۇلارغا قارشى چىقىمەن.

مۇشۇ ئۇچ - تۆت يىل ئىچىدە ئوبدان تونۇش بولغان ۋە ئەمدىلا تونۇشقان ئەدەبىياتچى ياشلارغا قانداق مۇئامىلە قىلغانلىقىمدىن خەۋىرىڭىز بار، ئۇلار ئۇچۇن كۆچ چىقىرىش مۇمكىن بولغاندىكى يەردە كۆچ چىقاردىم، ئۇلارغا يامانلىق قىلمىدىم. شۇنداق بولسىمۇ، ئەركەكلىرى بىر - بىرىنى كۆرەلمەي، ئاخىر جېدەلىشتى، يەنە بىر تەرەپتىن، قانائەت ھاسىل قىلالماي، مېنى دۇمبالىماقچى، پۇتلىماقچى بولدى، شۇنداق قىلىپ ھەر ئىككى تەرەپ يارەمدىن مەھرۇم قالدى. ئۇلار مېنىڭ يېنىمدا قىز ئوقۇغۇچىلار ئولتۇرغانلىقىنى كۆرگەندە، پىتنە - ئىغۋا قىلىشتى. مەيلى بىرەر ئىش بولسۇن - بولمىسۇن، مەن ئايالىلار بىلەن كۆرۈشمىسەم مەيلى، كۆرۈشىدىكەنمەن، ئۇلارنىڭ شۇنداق پىتنە - ئىغۋالارنى پەيدا قىلىشى مۇقەررەر؛ ئۇلارنىڭ تولىسى كۆرۈنۈشتە يېڭى ئىدىيىلىك بولۇپ كۆرۈنىدۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە ئۇلار زالىم پادىشاھ، جاللات، پايلاقچى، چۈپرەندە. ئەگەر مەن يەنە بېشىمنى ئىچىمگە تىقىپ يۇرۇۋېرىدىغان، يول قويىدىغان بولسام، ئۇلار دېۋەيلەپ كېلىشتىن ھەرگىز توختىمايدۇ. ئۇلارغا لەنەت ئوقۇيمەن.

ئىلگىرىكى چاغلاردا مۇھەببەت گاھىدا كۆز ئالدىمغا كېلەتتى، لېكىن، مەن ئۇنىڭغا مۇناسىپ بولمىسام كېرەك، دەپ دەرھال خىجىل بولاتتىم، شۇڭا بىرەر ئادەمگە مۇھەببەت قويۇشقا پېتىنالمايتتىم. لېكىن ئۇلارنىڭ سۆز - ھەرىكەتلىرىنىڭ، ئىدىيىلىرىنىڭ سىرىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۆزۈمنى شۇنداق ئادەم دەرىجىسىگە چۈشۈرۈپ قويماي، مۇھەببەت قويسام بولىدىكەن، دېگەن

ئىشەنچىكە كەلدىم.

ھېلىقى پىتنە - ئىغۋانى بۇلتۇر 11 - ئايدا ۋېي سۇيۈەننىڭ خېتىدىن ئۇقتۇم. ئۇنىڭ يېزىشچە، ئۇ «بوم قوڭغۇراق» تەھرىرلىگى[48] دا ئاڭلاپتۇ، چاڭخۇڭنىڭ ماڭا جان - جەھلى بىلەن ھۇجۇم قىلغانلىقى بىر ئايالنىڭ تۆپەيلىدىن بولغانمىش، ئۇ «قۇيۇن» دا بىر شېئىرىنى چىقىرىپتۇ، شۇ شېئىردا ئۆزىنى كۈنگە، مېنى تۈنگە، ئايالىنى[49] ئايغا ئوخشىتىپتۇ. ئۇ تېخى مەندىن: راست شۇنداق ئەھۋال بولغانمۇ، تەپسىلىيرەك بىلگۈم بار، دەپ يېزىپتۇ. ئەنە شۇنىڭدىن چاڭخۇڭنىڭ «ھىجرى ئوتى» دا كۆيۈۋاتقانلىقىنى، مېنىڭ ئۆيۈمگە پات - پات كېلىپ تۇرۇشىنىڭ سەۋەبىنى، يەنى ئۇنىڭ «دەشت - باياۋان» نى دەپ ئەمەس، ئايىنى كۈتۈش ئۈچۈن كېلىپ تۇرغانلىقىنى چۈشەندىم، شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ ئۆزىنىڭ رەقىبلىكىنى قىلچە بىلدۈرمىگەنىدى؛ مەن شىيامېنغا يېتىپ بارغاندىن كېيىن، كەينىمدىن مېنى بىمەنە گەپلەر بىلەن تىللاپتۇ، ئۇ نېمىدېگەن قورقۇنچاق - ھە؟! مەن تۇن ئىكەنمەن، ماڭا ئاي كېرەك، ئەلۋەتتە. بۇ ھەقتە شېئىر - پېئىر يېزىشنىڭ نېمە ھاجىتى بار؟! بۇ نېمىدېگەن دىتسىزلىق؟! مەن شۇ چاغدا ئۇنىڭ چىشىغا تېگىپ، بىر پارچە ھېكايە[50] يېزىپ، «نامسىز تەھرىرات» قا ئەۋەتىپ بەرگەنىدىم.

شۇ چاغدا گۇلىڭغىمۇ سۇرۇشتۇرۇپ خەت يازغاندىن كېيىن، شۇ پىتنە - ئىغۋانىڭ ئاللىقاچاندىن بۇيان بار ئىكەنلىكىنى، ئۇنى پىنچىكى، فۇيۇەن، خەيچىڭ، ۋېيفېڭ، يەنتەي تارقاتقانلىقىنى بىلدىم. بۇلارنىڭ بەزىسى تېخى مېنى ئۇ ئايالنى شىيامېنغا ئەكېتىپتۇ دېگەن گەپلەرنىمۇ قىپتۇ، بۇ گەپتە فۇيۇەن بولمىسا كېرەك، بۇ گەپنى مېنى پويىزغا ئۇزىتىپ قويغان ئادەملەر تارقاتقان بولسا كېرەك. بەيگو بالا - چاقىلىرىنى بېيجىڭدىن بۇ يەرگە ئەكەلگەندە شۇ گەپنىمۇ شىيامېنغا كۆتۈرۈپ كەلگەن. ئۇ ماڭا ھۇجۇم قىلىش

ئۇچۇن، تيەن چيەنچىن بىلەن باشمۇباش تارقىتىپ، مېنىڭ شيا-
مېندا تۇرۇشنى خالىمىغانلىقىمنى ئاينىڭ شيامېندا بولمىغانلىقى-
دىن بولغان، دېگەن. ئۇزىتىش يىغىندا تيەن چيەنچىن ماڭا پەشۋا
بېرىش ئۈچۇن، بۇ گەپنى ئامما ئالدىدا قەستەن ئېچىۋەتكەنىدى،
لېكىن بىر تىينىگە ھەم ئەرزىمەيدى.

دولقۇن سېلىكمىدى، چۇنكى بۇ قېتىمكى دولقۇننىڭ يىلتىزى
چوڭقۇر، ئۇ يالغۇز مەن بىر ئادەمنىڭلا تۇپەيلىدىن قوزغالغان
ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ ئۇلار شۇنداق شەيتانلىقلىرىنى يەنە قىلى-
دىغاندەك تۇرىدۇ، «ئۆلگۈچە ھوشىنى تاپماپتۇ» دېگەن گەپ ئەنە
شۇ.

ھازىر تۇن سائەت 2؛ مەكتەپنىڭ ئېلېكتر چىراغلىرىنى
كىمدۇر بىراۋلار شەپسىز ئۆچۈرۈۋېتىپ، تەتىلگە قويۇۋېتىش
ئېلانى چاپلىغانىكەن، ئوقۇغۇچىلار كۆرۈپ قېلىپ، دەرھال يىر-
تىپ تاشلاپتۇ. دولقۇن بۇنىڭدىن كېيىن يەنمۇ كېڭىيىدىغاندەك
تۇرىدۇ.

ھازىر ئۆزۈمنىڭ دائىم قاتتىق گەپ قىلىدىغانلىقىمغا كۇلىدى-
غان بولدۇم. ئەسلىدە باشقىلارغا ناھايىتى كەڭ قورساق ئىدىم،
شۇنچىكەك بىرنېمىلەرنىڭ مېنىڭ ئالدىمغا مېنىڭ ئۇستۇمدىن
پايلاقچىلىق قىلىش ئۈچۈن كېلىپ يۈرگەنلىكىدىن زادىلا گۇمان
قىلمىغانىكەنمەن؛ ئۇ دىتسىز بىر نەرسە بولغاچقا، كۆزلىرىنى
چاشقاندەك ئۇيەر - بۇيەرگە يۈگۈرتۈپ يۈرسە، بەزىدە بىرئاز نەپ-
رەتلىنەتتىم. بۇگۈن چۈشەندىمكى، بەزىدە ئۇلارنى مېھمانخانىغا
باشلىسام، ئۇلار رەنجىپ كېتەتتى، ئەسلىدە مەن ئاينى ئىچكەركى
ئۆيگە يوشۇرۇپ قويۇپ، ئۇلارنى ئىچكەركى ئۆيگە كىرگۈزمەپتى-
مىشمەن. قاراڭ، كاتتا ئەپەندىلەرنى كۈتمەك نېمىدېگەن تەس!
ئۈكىنىڭغا بىرنەچچە تۇپ چوكانتال ئالدۇرۇپ، ئارقا ھويلىغا
تىكتۇرۇپ، ئۇ يەردىكى بىرنەچچە تۇپ قوناقنى يۇلدۇرۇۋەتسەم،

ئانام بۇنىڭغا ناھايىتى ئەپسۇسلىنىپ، بىرئاز رەنجىگەنىدى؛ شۇ-
نىڭ بىلەن يەنتەي: ئوقۇغۇچىسىنى كۈشكۈرتۈپ، ئانىسىنى خور-
لىدى، دەپ مېنىڭ ئۇستۇمدىن پىتنە - ئىغۋا تارقىتىپ يۈرۈپتۇ.
قۇلاق تىنچلىقىنى شۇنچە ئارزۇ قىلسام، قېرىشقاندەكلا، قۇلاقنى
يادىتىدىغان ئىشلار كۆپىيىپ قالدى. مېنىڭ ئىلگىرىكى: ئاھ ئانا
يۇرتۇم، يەنە قايتىپ بېرىش - بارالماسلىقىم مەسىلە بولۇپ قال-
دى، دېگەن سۆزۈم ھەقىقەتەن ئەسەبىيلىكتىن كېلىپ چىققان سۆز
ئەمەس ئىدى.

خەير، بۇلارغا سالاۋات، مەن ئۆز يولۇمدا كېتىۋېرىمەن.
بىراق، شيامېندىكى بۇ قېتىمقى چوڭ دولقۇندىن كېيىن، بىرمۇنە-
چە ئوقۇغۇچىلارنىڭ بەزىسى مەن بىلەن بىللە گۇناھكارغا كەتمەك-
چى، بەزىسى ۋۇچاڭغا يۆتكىلىپ بېرىپ ئوقۇماقچى بولۇۋاتىدۇ.
ئەنە شۇلارنى كۆزدە تۇتۇپ، يەنە بىرەر - يېرىم يىلغىچە ئۇستۇمدە-
كى ساۋۇتنى ساقلاپ تۇرسام قانداق بولاركىن، ھازىر بۇ ھەقتە
تېخى ئۇزۇل - كېسىل بىر قارارغا كېلەلمەيۋاتىمەن. بۇ ھەقتە
ۋاقتى كەلگەندە يەنە مەسلىھەتلىشەرمىز. بىراق، بۇنىڭلىق بىلەن
يارەمچى مۇئەللىملىك قىلىشتىنمۇ قورقۇپ، خىزمەتداشلارنى
چەتلەشتۇرۇپ قويۇشنىڭ ھاجىتى يوق. ئەگەر ئۇنداق قىلىدىكەن-
سىز، پىتنە - ئىغۋانىڭ مەھبۇسى بولۇپ قالىسىز، پىتنىخورلار-
نىڭ دامىغا چۈشۈپ كەتكەن بولىسىز.

لۇشۈن

1 - ئاينىڭ 11 - كۈنى

ئىزاهلار:

(1) «ئىككى يەردىن مەكتۇپلار» — لۇشۇن بىلەن شۇي گۇاڭپىڭ يېزىشقان خەتلەرنىڭ توپلىمى بولۇپ، جەمئىي 135 پارچە، بۇنىڭ 68 پارچىسى لۇشۇننىڭ. لۇشۇن بۇ خەتلەرنى ئۆز قولى بىلەن رەتلىگەن، 1933 ـ يىلى 4 ـ ئايدا شاڭخەيدىكى «كۆك نۇر» باسمىخانىسى بېرىنچى قېتىم نەشر قىلغان.

(2) شۇي گۇاڭپىڭ (1898 — 1968) — يەنە بىر ئىسمى جىڭسۇڭ، گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسىنىڭ فەنيۇ ناھىيىسىدىن، لۇشۇننىڭ رەپىقىسى، لۇشۇن بەزى خەتلىرىدە ئۇنى «ئاغا» دەپمۇ ئاتىغان. ئۇ «تەسەللىلىك خاتىرە»، «لۇشۇننىڭ تۇرمۇشى توغرىسىدا» دېگەن ئەسەرلەرنى يازغان.

(3) بۇ نەقىل پولشا شائىرى ھىنىرى سىنكىۋىچنىڭ «سىزما رەسىم» ناملىق ئەسىرىنىڭ ئالتىنچى بابىدىن ئېلىنغان.

(4) جاڭ شىشېك (1889 — 1969) — جېجياڭلىق، ئۆز ۋاقتىدا «تىجارەت باسمىخانىسى» دىن چىقىدىغان «ئايالار» ژۇرنىلىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى بولۇپ، دائىم شۇ ژۇرنالنىڭ «خەۋەر» سەھىپىسىدە كىتابخانىلارنىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب يېزىپ تۇراتتى.

(5) موزى (مىلادىيەدىن 468 — 376 يىل ئىلگىرى) — ئەسلىي لۇ بەگلىكىدىن، مۇتەپەككۇر، موزى تەلىماتىنىڭ ئاساسچىسى.

(6) رۇەن جى (210 — 263) — ئەسلىي خېنەندىن، ئۇچ بەگلىك دەۋرىنىڭ شائىرى.

(7) ياۋروپا ئۇرۇشى — 1914 ـ يىلىدىن 1918 ـ يىلىغىچە داۋام قىلغان بىرىنچى دۇنيا ئۇرۇشى.

(8) شۇي شۇجۇڭ (تەخمىنەن 58 — 147) — يەنە بىر ئىسمى شۇي شېك، خېنەن ئۆلكىسىنىڭ يەنچېك ناھىيىسىدىن، شەرقىي خەن سۇلالىسىنىڭ يېزىقشۇناسى. ئۇنىڭ «تىل ـ يېزىق لۇغىتى» ناملىق ئەسىرى مەملىكىتىمىزنىڭ ئەڭ دەسلەپكى لۇغەتلىرىنىڭ بىرى. ئۇنىڭ شۇ كىتابىنىڭ 8 ـ پارىسىدا: «ئاغا — ئۆزىدىن چوڭ دېمەكتۇر» دېگەن سۆز بار.

(9) «ئىشچى سۇرىئوف» — روسىيە يازغۇچىسى مىخائىل پېتروۋىچ ئارسىباشېفنىڭ پوۋېستى، لۇشۇن ئۇنى خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

(10) بۇ يەردە كونا «كىتاب ـ نامە»لەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ — ت.

(11) زىلۇ (مىلادىيەدىن 542 — 480 يىل ئىلگىرى) — كۇڭزىنىڭ شاگىرتى، «زو چيۇمىڭ يىلنامىسى»غا قارىغاندا، شۇچى ۋە مېڭيەن زىلۇ بىلەن سوقۇشۇپ، ئۇنىڭ كۇلاسىنىڭ پۇپۇكىنى قىلىچ بىلەن چېپىپ تاشلىغان؛ زىلۇ: «ئەھلى ئىلىم ئادەم ئۆلگەندە كۇلاسىدىن ئايرىلمايدۇ» دەپ ۋارقىرىغان. ئۇ كۇلاسىنىڭ پۇپۇكىنى باغلاۋاتقاندا ھېلىقى ئىككىيلەن زەرب بىلەن ئۆلتۈرگەن.

(12) جۇڭنىي، يەنى كۇڭزى (مىلادىيەدىن 551 — 479 يىل ئىلگىرى) — رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، كۇڭزى چۇ دۆلىتىگە قاراپ ماڭغىنىدا، «چىن ۋە سەي دېگەن يەردە مۇشكۇل ئەھۋالغا چۈشۈپ قېلىپ» (چىن دۆلىتى بىلەن سەي دۆلىتى ئوتتۇرىسىدىكى بىر جايدا قامىلىپ قالغان)، يەتتە كۈن ئوزۇقسىز قالغان.

(13) 1925 ـ يىل 1 ـ ئايدا نەنجىڭدىكى شەرقىي جەنۇب ئۇنىۋېرسىتېتىدا شىمالىي مىلىتارىستلار ھۆكۈمىتى مائارىپ ۋازارىتىنىڭ يېڭى مۇدىر تەيىنلىگەنلىكىگە قارشى ئوقۇغۇچىلار دولقۇنى قوزغالغان.

(14) «ھازىرقى زامان ئەنزارى» — ئۇنىۋېرسال ژۇرنال، 1924 ـ يىلى نەشر قىلىنىشقا باشلىغان؛ ئۇنىڭ ئاساسىي ئاپتورلىرى: خۇ شى، ۋاڭ شىجيې، چېن شىيىڭ، شۇي جىمو.

«ھازىرقى زامان ئەنزارى»نىڭ 1 ـ جىلد 15 ـ سانىغا «بىر مۇشتەرى قىز» نىڭ «قىزلار دارىلمۇئەللىمىندىكى ئوقۇغۇچىلار دولقۇنى» سەۋلەۋھەلىك بىر پارچە خېتى بېسىلغان.

(15) «ئىككىنچى قېتىملىق ئىنقىلاب» — سۇن جۇڭشەننىڭ رەھبەرلىكىدە يۈەن شىكەيگە قارشى قىلىنغان ئۇرۇش. بۇ ئۇرۇش 1911 ـ يىلىدىكى شىنخەي ئىنقىلابىغا نىسبەتەن «ئىككىنچى قېتىملىق ئىنقىلاب» دەپ ئاتىلىدۇ.

(16) «جەسۇرانە ئالغا» — ئۆز ۋاقتىدىكى سىياسىي ژۇرنال، ئۇ 1925 ـ يىل 3 ـ ئايدا شۇي بىڭشۇننىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكىدە چىقىشقا باشلاپ، 1926 ـ يىل 3 ـ ئايدا نەشرىدىن توختىغان.

(17) «تىل رىشتىسى» — ئۆز ۋاقتىدىكى ئەدەبىي ژۇرنال، 1924 ـ يىل 11 ـ ئايدا بېيجىڭدا نەشر قىلىنىشقا باشلىغان، لۇشۇن بۇ ژۇرنالنىڭ مۇھىم ئاپتورلىرى ۋە مەدەتكارلىرىدىن بىرى ئىدى.

(18) بۇ سۆزنىڭ مەنىسى، باشقا ئادەملەرنىڭ قورسىقىدىكى «سىر»نى بىلىۋالالايدىغان ئادەم ئاسانلا گۇمانغا قالىدۇ، دېگەن سۆز.

(19) بۇ يەردە قىزلار دارىلمۇئەللىمىنىنىڭ شۇي گۇاڭپىڭ قاتارلىق بەش نەپەر ئوقۇغۇچىسى تارقاتقان ئوچۇق خەت كۆزدە تۇتۇلىدۇ. شۇ چاغدا بۇ مەكتەپنىڭ ئىلىم بۆلۈم مۇدىرى شۇي شىيۈەن دارىلمۇئەللىمىندىكى

ئوقۇغۇچىلار دولقۇننى باستۇرۇپ، ئوقۇغۇچىلارنىڭ شوئارلىرىنى ئاشكارا يىرتىپ تاشلىغان، كېيىن ئىستېپا خىتابنامىسى تارقىتىپ، ئوقۇغۇچىلارغا زورلۇق قىلىپ، ئاممىنىڭ دىققىتىنى مالىمانلاشتۇرماقچى بولغانىدى. شۇي گۇاڭپىڭ قاتارلىق بەش كىشى ئوچۇق خەت ئېلان قىلىپ، ئۇنى پاش قىلغان.

(20) «دۇنيا تىلى مەكتىپى» — 1923 ـ يىلى بېيجىڭدا قۇرۇلغان دۇنيا تىلى تېخنىكومى، لۇشۇن بۇ مەكتەپتە دەرس ئۆتكەن.

(21) بۇ يەردە خۇاڭپۇ ھەربىي ـ سىياسىي مەكتەپ كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ سۇن جۇڭشەن گومىنداڭنى قايتا تەشكىللىگەندىن كېيىن قۇرغان قۇرۇق. لۇق ئارمىيە ئوفىتسېرلار مەكتىپى بولۇپ، ئورنى گۇاڭجۇنىڭ خۇاڭپۇ دېگەن يېرىدە ئىدى. بۇ مەكتەپ 1927 ـ يىلىدىكى «12 ـ ئاپرېل» ئەكسىلئىنقىلابىي سىياسىي ئۆزگىرىشىدىن ئىلگىرى گومىنداڭ بىلەن كوم. مۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ھەمكارلىقىدا بولۇپ، جۇ ئېنلەي، يې جيەنيىڭ، خۇي دەييىڭ، شياۋ چۇنيۇ قاتارلىق كوممۇنىستلار مەسئۇل خىزمەتلەرنى ئۆتىگەن.

(22) بۇ يەردە خۇ شىنىڭ سۆزى تەنە بىلەن نەقىل كەلتۈرۈلگەن. دۇەن چىرۇي 1925 ـ يىلىنىڭ بېشىدا «ئۇرۇشتىن كېيىنكى ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش يىغىنى» دېگەن بىرنەمىنى ئاچقانىدى، خۇ شى شۇ يىغىنغا قاتناشقىنىدا: «بۇ نۆۋەت ئۇرۇشتىن كېيىنكى ئىشلارنى ئورۇنلاشتۇرۇش يىغىنى توغرىسىدا بىرمۇنچە گۇمانىم بولسىمۇ، لېكىن تەۋەككۇل قىلىپ كۆرۈشنى خالايمەن» دېگەنىدى.

(23) ×× قىز — بۇ يەردە ۋەن پۇ ئىسىملىك قىز كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(24) كاراخان (Л.М.Карахан 1889 — 1937)— سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى جۇڭگودا تۇرۇشلۇق ئەلچىلەر ئۆمىكىنىڭ باشلىقى ئىدى.

(25) جيەنشى — شېن جيەنشى، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ ۋۇشىن ناھىيىسىدىن، بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا پروفېسسور بولغان؛ شيامىن ئۇنىۋېرسىتېتى مىللىي ئىلىم تەتقىقات يۈرتىنىڭ مۇدىرى بولغان.

(26) فۇيۈەن — سۇن فۇيۈەن، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىن ناھىيىسىدىن. لۇشۇن شاۋشىن دارىلمۇئەللىمىنىدە مۇدىر بولۇپ تۇرغاندا ئوقۇغۇچى ئىدى، كېيىن شيامىن ئۇنىۋېرسىتېتى مىللىي ئىلىم تەتقىقات يۈرتى تەھرىر بۆلۈمىنىڭ خىزمەتچىسى بولغان.

(27) چېن شىڭنۇڭ — چېن چىشيۇ، يەنە بىر ئىسمى شىڭنۇڭ، سىچۈەن ئۆلكىسىنىڭ جۇڭجياڭ ناھىيىسىدىن؛ بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا پروفېسسور بولغان.

(28) بۇ يەردە ئۆز ۋاقتىدا شيامىن ئۇنىۋېرسىتېتى مىللىي ئىلىم تەتقىقات يۈرتىدا پروفېسسورلۇق قىلغان گۇ جيېگاڭ (جۇ شەنگېن) قاتارلىق ئادەملەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ. گۇ جيېگاڭ ئۆز ۋاقتىدا «خۇ شى بىلەن چېن يۈەنگىلا قايىلمەن» دېگەنىدى.

(29) شاڭسۇي — لۇشۇننىڭ قەدىناس دوستى شۇي شۇشاڭنىڭ تەخەللۇسى. ئۇ ئۆز ۋاقتىدا لۇشۇنگە خىزمەت تېپىپ بېرىشنى ھاۋالە قىلغان.

(30) مېڭيۇ — گۇ مېڭيۇ، ئۆز ۋاقتىدا گۇاڭجۇ جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مەكتەپ ئىشلىرى ھەيئىتىنىڭ ئەزاسى ئىدى.

(31) ئۆز ۋاقتىدا مىللىي ئىلىم يۈرتى بىئولوگىيە دارىلفۇنۇنىنىڭ ئوچىنچى بىناسىنى كىتاب ۋە ئاسارئەتىقىلەر كۆرگەزمىخانىسى قىلغانىدى. بۇ يەردىكى «لاي ئادەملەر» دېگەن سۆز لايدىن ياسالغان ھەرخىل ھەيكەللەرگە قارىتىلغان.

(32) بۇ يەردە شيامىن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى مۇدىرى ھەم مىللىي ئىلىم تەتقىقات يۈرتىنىڭ باشلىقى لىن ۋېنچىڭ كۆزدە تۇتۇلىدۇ؛ ئۇ فۇجيەن ئۆلكىسىنىڭ خەيچېن ناھىيىسىدىن بولۇپ، ئەنگلىيىدە ئوقۇغان. لۇشۇن ئۇنى «كۆڭزىنى ئاغزىدىن چۈشۈرمەيدۇ» غان ئادەم دەيتتى.

(33) جاڭ يى — يەنە بىر ئىسمى جىنرۇ، بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى ئىدى، ئۆز ۋاقتىدا شيامىن ئۇنىۋېرسىتېتى ئىجتىمائىي پەن ـ پەلسەپە فاكۇلتېتىدا پروفېسسورلۇق قىلغان.

(34) ئىنگلىزچە mis بولۇپ، خانىم دېگەن سۆز — ت.

(35) جۇ يىڭرېن — ئۆز ۋاقتىدا فۇجيەننى ئىلكىگە ئېلىۋالغان مىلىتارىست بولۇپ، 1927 ـ يىلى شىمالغا يۈرۈش قوشۇنى تەرىپىدىن تارمار قىلىنغان.

(36) مىللىي قوشۇن — ئۆز ۋاقتىدىكى شىمالغا يۈرۈش قوشۇنى.

(37) ئابراھام لىنكولن (1809 — 1865) — ئامېرىكىنىڭ 16 ـ نۆۋەتلىك زۇڭتۇڭى، شىمالىي ئامېرىكا بىلەن جەنۇبىي ئامېرىكا ئۇرۇشى تۇغۇلغاندا، شىمال بۇرژۇئازىيىسىنىڭ سەردارى بولغان، 1865 ـ يىلى خەنجەردە ئۆلگەن.

(38) لى فېڭجى — يەنى لى يۈئەن؛ بېيجىڭ دارىلمۇئەللىمىنى پۈتتۈرگەن؛ «تىل رېشتىسى»گە ماقالە يېزىپ تۇرغۇچى.

(39) «ئىجادىيەت تەھرىراتى» — «4 ـ ماي» يېڭى ئەدەبىيات ھەرىكىتىدىكى مەشھۇر يېڭى ئەدەبىيات تەشكىلاتى. 1921 ـ يىلى گو مورو، يۈ دافۇ، چېڭ فاڭزولارنىڭ تەشەببۇسى بىلەن قۇرۇلغان، 1927 ـ يىلىدىن كېيىن يەنە بىر تۈركۈم يېڭى ئەزا قوشۇلغان، 1929 ـ يىل 2 ـ ئايدا

گومىنداڭ ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن پىچەتلەنگەن. بۇ تەشكىلات ئىلگىرى - ئاخىر بولۇپ «ئىجادىيەت» (پەسسلىك ژۇرنال، ئايلىق ژۇرنال)، «ھەپتە-لىك ئىجادىيەت گېزىتى»، «كەلكۈن»، «مەدەنىي پىپىەن» قاتارلىق گېزىت - ژۇرناللارنى چىقارغان ھەمدە «ئىجادىيەت مەجمۇئەسى» مۇ چىقار-غان. «ئىجادىيەت تەھرىراتى» نىڭ ئاساسىي تايانچىلىرى 1926 - يىلى گۈڭ-جۇدا ئىدى.

(40) لۇشۈن بۇ يەردە گاۋ چاڭخۇڭلارنى كۆزدە تۇتقان.

(41) بۇ يەردە فېئودالىزم كۈچلىرى ۋە ھازىرقى زامان ئەنزارچىلىرى قاتارلىق دەللال بۇرژۇئا ئەدىبلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(42) لۇشۈننىڭ شىيامېندا بولغان مەزگىلدە ئېلان قىلغان فېلىيەتونلە-رى، كۆرۈنۈشتىن قارىغاندا، كۆپ ئەمەس. ئۇ 1926 - يىل 10 - ئاينىڭ 28 - كۈنى شۇي گۈاڭپىڭغا يازغان خېتىدە: «... مېنى ماقالە يېزىشقا ئالدىرىتىپ كەلگەنلەرگە كۆپىنچە پەرۋا قىلمىدىم. ئىشمدا ئۆتكەن يېرىم يىلدىكىدەك ئالدىراشلىق يوق، بۇ گويا ئارقىغا چېكىنىپ كەتكەندەك كۆرۈ-نىدۇ، لېكىن يەنە بىر تەرەپتىن قارىغاندا، بۇ ئەكسىچە، ئىلگىرىلىگەنلىك بولۇشىمۇ مۇمكىن» دەپ يازغان. بۇ يەردىكى «يەنە بىر تەرەپتىن» دېگەن سۆز لۇشۈننىڭ ئۆزىنى ئىدىيە جەھەتتىن ئادالىغانلىقىغا قارىتىلغان. شۇي گۈاڭپىڭ خەتنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن يەنە 11 - ئاينىڭ 7 - كۈنىدىكى جاۋاب خېتىدە لۇشۈنگە: «سىز ئىشمدا ئۆتكەن يېرىم يىلدىكىدەك ئالدىراش-لىق يوق، بۇ بەلكىم ئىلگىرىلىگەنلىكتۇر دەپسىز. ئۇنداق بولسا ئۆتكەن يېرىم يىلدىكىدەك ئالدىراشلىق بولمىغىنى نېمىسى؟ بۇنىڭغا باشقىلارنىڭ سىزنىڭ چىشىڭىزغا تەگكەنلىكى سەۋەب بولدىمۇ يا؟ باشقىلارنى مەركەز قىلماي، ئۆزىڭىز ئەھۋالغا قاراپ ھۆكۈم چىقىرىڭ» دېگەنىدى. لۇشۈن ئۇنىڭغا بۇ خېتىدە جاۋاب بەرگەن.

(43) «دولقۇن كېمىسى» — ئۆز ۋاقتىدا شىيامېن ئۇنىۋېرسىتېتىدىكى ئوقۇغۇچىلار تەشكىللىگەن «دولقۇن كېمىسى» تەھرىراتى بىلەن «شاۋقۇن» تەھرىراتى چىقارغان ئايلىق ژۇرنال. بۇ ژۇرنال ماقالىلىرىنى كۆرۈپ - تۇزىتىپ بېرىشكە ۋە يېتەكچىلىك قىلىشقا لۇشۈننى تەكلىپ قىلغان؛ مەتبە-ئەدە بېسىش ئىشى ئۇچۇنمۇ لۇشۈن «شىمال يېڭىلىقلىرى» باسمىخانىسىنى سۆزلىشىپ بەرگەن؛ 1926 - يىل 11 - ئايدا نەشر قىلىنىشقا باشلاپ، جەمئىي ئىككى سان چىققان، كېيىن لۇشۈننىڭ شىيامېندىن كېتىپ قېلىشى بىلەن نەشردىن توختاپ قالغان.

(44) «قۇيۇن» — ھەپتىلىك ژۇرنال بولۇپ، گاۋ چاڭخۇڭ بىلەن شياڭ پېيلياڭنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكىدە چىققان.

(45) «مېنىڭ بىر دوستۇم» — شۇي گۈاڭپىڭ. ئۇ 1926 - يىل

قىشتا گۈاڭجۇدىن كېتىپ، شەنتۇغا بېرىپ ئىنقىلابىي خىزمەتلەر بىلەن شۇغۇللىنىش نىيىتىدە كەلگەنىدى.

(46) لۇشۈن شىيامېن ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئىستېپا بەرگەندىن كېيىن، ئۇ يەردىكى ئىلغار ئوقۇغۇچىلار بىر تەرەپتىن، لۇشۈننىڭ شىيامېن ئۇنىۋېر-سىتېتىدا داۋاملىق ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋېرىشىنى تەلەپ قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن، مەكتەپ دائىرىلىرىنىڭ جاھىلانە تەدبىرلىرىنى تەنقىد قىلغان، كېيىن مەكتەپنى ئىسلاھ قىلىش دولقۇننىي قوزغىغانىدى.

(47) بۇ يەردە جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ شۇي گۈاڭپىڭنى جۇڭگو تىل - ئەدەبىياتى فاكۇلتېتىغا يارەمچى مۇئەللىملىككە تەكلىپ قىلغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(48) «بوم قوڭغۇراق» تەھرىراتى — ئۇ ئەسلىدە 1924 - يىلى شاڭخەيدە قۇرۇلغان «چىم» تەھرىراتى بولۇپ، «چىم» ناملىق پەسسلىك ئەدەبىي ژۇرنال چىقارغان؛ تۆت سان چىقارغاندىن كېيىن توختاپ قالغان. ئۇنىڭ ئاساسىي ئەزالىرى فېڭ جى، ياڭ خۇي، چېن شياڭخې قاتارلىق كىشىلەر ئىدى؛ 1925 - يىلى «بوم قوڭغۇراق» تەھرىراتىغا ئۆزگەرتىلىپ، ھەپتىلىك «بوم قوڭغۇراق» ئەدەبىي ژۇرنىلىنى چىقارغان.

(49) گاۋ چاڭخۇڭنىڭ ھەپتىلىك «قۇيۇن» ژۇرنىلىنىڭ 7 - سانىدا (1926 - يىل 11 - ئاينىڭ 21 - كۈنى) ئېلان قىلغان «...غا» سەرلەۋھە-لىك شېئىرىدا مۇنداق مىسرالار بار ئىدى:

ئاي، سېنى بەردىم ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ،
تۇن ساڭا قانسۇن تازا ھۇزۇرلۇنۇپ،
.....
تۇن قاراڭغۇ ھەم سوغۇق،
قىزغىنار ئۇ قۇياشتىن؛
قۇياش كەتتى تاشلاپ ئۇنى،
ئايرىلدى مەڭگۇ قاياشتىن.

(50) بىر پارچە ھېكايە — بۇ يەردە «ئايغا سەپەر» (كېيىن «يېڭى تۇزۇلگەن كونا ھېكايىلەر» گە كىرگۈزۈلگەن) كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

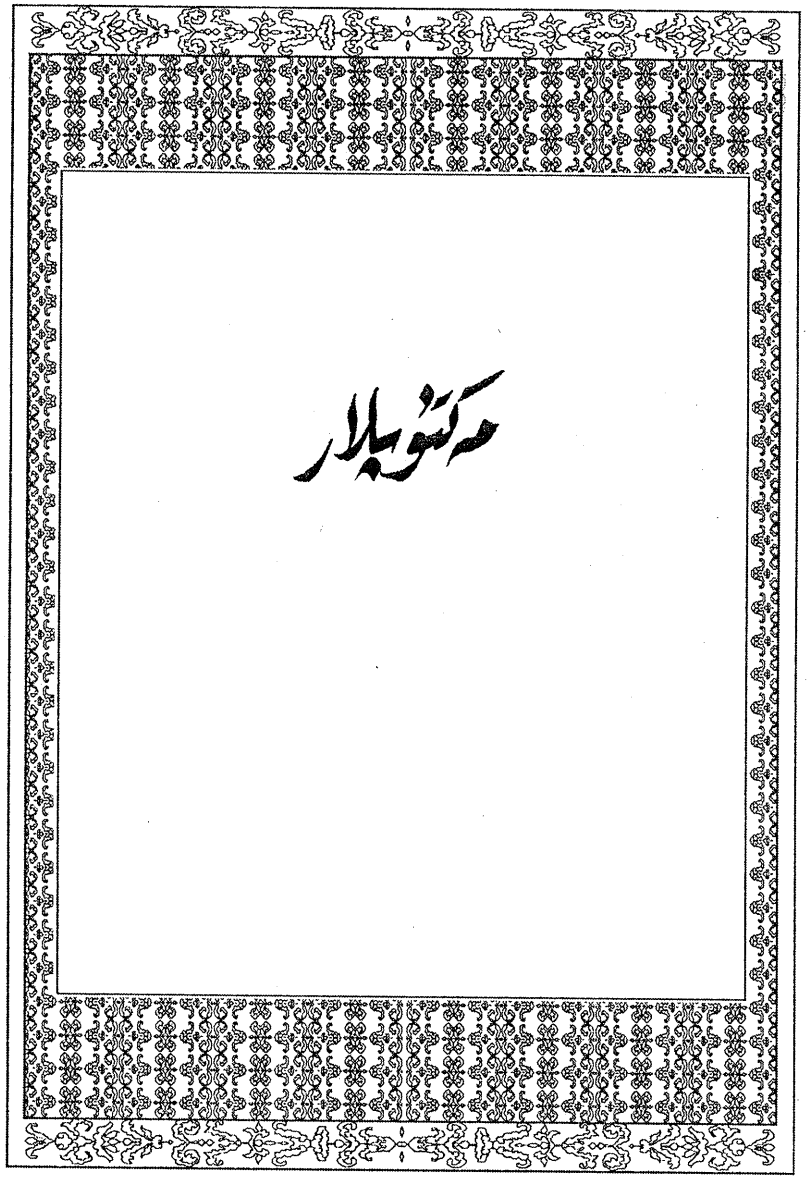
مه کتو بلار

180705 چىەن شۈەنتۈڭغا[1]

شۈەنتۈڭ ئاكا:

خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. ئىلگىرى، 7 ـ ئايدا كونسېرت يازماقچىمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن «يېڭى ياش»[2] ژۇرنىلىنى چىقىرىش ئىشىنى باشقىلارغا ئۆتۈنۈپ بېرىمەن، كېيىن يىل ئۆزۈم ئىككى سان چىقىرىمەن، دېگەندەكىز، ئەمدى نېمىشقا يەنە ئۆزدەكىز چىقىرىدىغان بولۇپ قالدىكىز؟ چىمېڭ[3] قىسقىراق بىر پارچە ھېكايە تەرجىمە قىلىش نىيىتى بارلىقىنى ئېيتقانىدى، لېكىن تېخىچە ئەۋەتىپ بەرگىنى يوق؛ ئېھتىمال ئۆيىگە قايتىپ بارغاندىن كېيىن ئىچكى ـ تاشقى ئىشلار بىلەن بەند بولۇپ قالغاندۇر، ھەر ھالدا بىرقانچە كۈندىن كېيىن پۈتتۈرۈشى مۇمكىن. بۇ ھەقتە زادىلا ئۈچۈر بەرمىگەنلىكىدىنمۇ ئاغرىنغىلى بولمايدۇ، 20 ـ چېسلاغىچە تەرجىمە قىلىپ بولۇشى مۇمكىن. پېقىر ۋەدە قىلغان بىر پارچە ماقالىنىمۇ[4] ئىشەنچ قىلغىلى بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ، چۈنكى پېقىر ئىشلەيمەن دەپ ۋەدە قىلغان نەرسىلەر ئىلگىرىكىدىن ناھايىتى كۆپ بولدى، ئەمما قول سېلىپ ئىشلىگىنىم يوق. ئەنە شۇ ئەھۋالغا قاراپ پەرەز قىلغاندا، ئىشلىمەسلىكىمنىڭ ئېھتىمالى ئاتمىش پىرسەنتتىن ئاشىدۇ.

جۇڭگونىڭ مىللىي تەۋەررۈكلىرى[5] ئوسۇرۇقتا دال بولمايدىغان بىر نەرسە ئىدى، لېكىن، بەزىبىر نائەھلىلەر بۇ ھەقتە مەجمۇئە چىقارماقچى بولۇۋاتىدۇ، بۇمۇ ھەيران قالغۇدەك ئىش ئەمەس. بۇ نائەھلىلەر ھازىرمۇ ئادەمخورلۇق قىلماقچى، ئۇلار بىر

چاغلاردا ئادەم قەلبىگە قىلتاق قويۇپ، ئادەم گۆشىنى سېتىپ يۈرگەن ئاغلاقچىنى يىگىتۈبشى قىلىشۇاپتۇ[6]. قاراڭ ئۇلارنىڭ دىتىنى! مانا مۇشۇ ئەھۋالنىڭ ئۆزىلا پېقىرنىڭ ھومىيىپ قارىشىمغا كۇپايە قىلىدۇ، ئۇلارنى ئىزا - ئەلەمگە قالدۇرۇشۇم تېخى ئىككىنچى گەپ. پېقىر يۈەن شىكەي زامانىسىدا[7] تاج كىيگەنمەن (نامەلۇم بىر ئادەمنىڭ سۆزى)، ئەۋلىيايىئەزەم، پىر ئۇستاز[8] ھەزرەتلىرىنىڭ ھەققىگە دۇئا - تەكبىر قىلىش مۇراسىمىغا قاتناشقان ئاقساقاللارغا ساقىيلىق قىلغانمەن، كۆرگەن - بىلگەنلىرىم ئاز ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن كونىلىقنى ھەرقانچە تىرىلدۇرۇشسەمۇ، مىللىي تەۋەررۇكلەرگە ھەرقانچە ئىتىمات قىلىشسىمۇ قورقۇپ كەتمەيمەن. لېكىن، بۇ نائەھلىلەرنىڭ مەخسۇسلا «يېڭى ياش» قا قارشى نەس ژۇرنال چىقارماقچى بولۇۋاتقانلىقى كىشىنىڭ قورسىقىنى كۆپتۈرىدۇ. «يېڭى ياش»نىڭ ئۇلارنى شۇنچە بىئارام قىلىۋەتكەنلىكىنى دەسلەپتە خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقماپتىكەنمەن. ئۇلار چىقارماقچى بولغانكەن، قېنى چىقارسۇن، كۆرۈپ باقايلى، ئۇلارنىڭ قانداق مىللىيلەشتۈرۈشىنى، قانداق تەۋەررۇكلەشتۈرۈشىنى، قانداق ئالجىشىنى، قانداق كاپشىشىنى، قانداق چۇش كۆرۈشىنى، قانداق ئاغلاقچىلىق قىلىشىنى كۆرۈپ قويۇشمۇ كىشى ئۈچۈن زور راھەت. مىللىي تەۋەررۇكلەر مەجمۇئەسى ياشاپ كەتسۇن! ئالجىغان قېرى - چۈرى قاقۇاشلار ياشاپ كەتسۇن! پاشا چېقىۋاتىدۇ، خېتىمنى شۇ يەردە توختىتاي.

لۇشۈن

7 - ئاينىڭ 5 - كۈنى

190416 فۇ سىنىيەنگە[9]

مېڭجىن ئەپەندى:

خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. «يېڭى دولقۇن»[10] توغرىسىدا ھازىر باشقا پىكرىم يوق. كېيىنچە خىيالىمغا بىرەر پىكىر كېچىپ قالسا، ۋاقتىدا خەۋەردار قىلىشقا تەييارمەن.

«يېڭى دولقۇن»نىڭ ھەربىر سانىدا پۈتۈنلەي پەي توغرىسىدا يېزىلغان بىر - ئىككى پارچە ماقالىنىڭ بولغىنىمۇ ياخشى. لېكىن، مېنىڭچە، تولىمۇ كۆپ بولۇپ كەتمىسۇن. ئەڭ ياخشىسى، قانداقلا بولسۇن، جۇڭگونىڭ كونا كېسەللىرىگە بىرنەچچە نەشتەر ئۇرۇش كېرەك، مەسىلەن، ئاستىرونومىيە توغرىسىدا يازغاندا قەمەرىيەنى تىللاش كېرەك؛ فىزىئولوگىيە توغرىسىدا يازغاندا تېۋىپلارنى دۇمبالاش كېرەك. ھازىر قېرى جانابلار «يەر شارى سوقىقچاق» بولىدۇ، «ئېلېمېنتلار 77 خىل» بولىدۇ[11] دېگەن سۆزلەرنى ئاڭلىسا ئۇنىڭغا قارشى چىقمايدىغان بولدى. «يېڭى دولقۇن» ئەنە شۇنداق ماقالىلەر بىلەن تولۇپ كەتسە، ئۇلار بەلكىم ئۆزكۆڭلىدە خۇش بولىدۇ (ئۇلارنىڭ بىرمۇنچىسى ھازىر ياش - ئۆسمۈرلەرنىڭ مۇھاكىمە قىلماستىن، مەخسۇسلا پەنگە ئەھمىيەت بېرىشىنى تەرغىب قىلىدىغان بولۇپ قالدى. «يېڭى دولقۇن»نىڭ 3 - سانىدا شى جىيۇەن ئەپەندىنىڭ بىر پارچە خېتى بار ئىكەن، ئۇمۇ شۇلارنىڭ دامىغا چۇشۇپ قالغاندەك تۇرىدۇ). ھازىرقى ۋاقىتتا مۇھاكىمە قىلىش كېرەك، ئۇنىڭ ئۈستىگە پەنگە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك؛ پەنگە ئەھمىيەت بېرىش بىلەن تەڭ مۇھاكىمىنى قىلىۋەرسەك، ئۇلارنىڭ كۆڭلى تەسكىن تاپالمايدۇ.

لىشى مۇمكىن، شۇنىڭ بىلەن بىز ئۆزىمىزمۇ خەلقىمىزنىڭ ئالدىدا بەتنامغا قالمايمىز. قىسقىسى، ئۇچ سۇلتان، بەش پادىشاھ[12] دەۋرىدىكى نەزەر بىلەن قارىغاندا، پەنگە ئەھمىيەت بەرگەن ۋە مۇھاكىمە قىلغان ئادەملەر گويا چايان بولۇپ كۆرۈنەتتى، پەنگە ئەھمىيەت بەرگەنلەر ئاق يىلان، مۇھاكىمە قىلغانلار چار يىلان دەپ قارىلاتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ھاكىملارنىڭ قولىدا كالتەكى بار ئىكەن، ئۇلار ئۈرۈپ ئولتۇرۇشتىن يانمايتتى. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، تېخىمۇ زەھەرلىك بولغان ياخشى. لېكىن، يىلاننىڭ كالتىكى ئاستىدا ئۆلۈشنى خالىمايدىغانلىقىدا گەپ يوق.

«يېڭى دولقۇن» دىكى شېئىرلار ئىچىدە لىرىكىلىق شېئىرلار ئاز، ئېپىك شېئىرلار كۆپ ئىكەن، شۇڭا ئانچە قىزىقتۇرمايدىغان بولۇپ قاپتۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇسلۇب جەھەتتە بىر - بىرىگە ئانچە ئوخشاشمايدىغان شېئىرلارنىڭ كۆپرەك بولغىنى ياخشى. چەت ئەل شېئىرلىرىنى تەرجىمە قىلىپ بېسىشمۇ مۇھىم ئىش، ئەپسۇسكى بۇ ئىش ئاسان ئەمەس.

«سەۋدايى خاتىرىسى» ناھايىتى خام، ئۇنىڭ ئۇستىگە تولىمۇ ئالدىراش يېزىلغان، بەدىئىيلىكى جەھەتتىن ئالغاندا، يارىمايدۇ. خېتىگىزدە ياخشى دەپسىز، ئېھتىمال كېچىدە ئۇچارقاناتلارنىڭ ھەممىسى ئۆز ئۇۋىسىغا كىرىپ كەتكەندىن كېيىن، شەپەرەڭنىڭلا پەرۋاز قىلىپ يۈرگەنلىكىنى كۆرگەن ئوخشايسىز. مەن ئۆزۈمنىڭ يازغۇچى ئەمەسلىكىنى بىلىمەن، ھازىر چۇقان سېلىپ يۈرۈشتىن مەقسىتىم — مېنىڭچە، جۇڭگودا تالانت بارلىققا كېلىشى تېگىشلىك ئىدى، بىراق جەمئىيەت ئۇلارنى تىك مولاق چۈشۈرۈۋاتىدۇ، — جۇڭگونى غەپلەتتىن ئويغاتسىكەن، دېگەندىن ئىبارەت.

«يېڭى دولقۇن» دىكى «قار كېچىسى»، «بۇمۇ ئادەم»، «مۇھەببەتمۇ ياكى رىيازەتمۇ»[13] (باش تەرىپىدە ئازراق ئەيىب بار) ياخشى يېزىلغان. بۇنى شائىرىدىكى ھېكايە يازغۇچىلار چۈشىدىمۇ

كۆرمىگەن. مۇشۇنداق يېزىلىۋەرسە، ئىجادىيەتتە خېلى ئۈمىد بار. «ۋېندىمىر خانىمنىڭ يەلپۈگۈچى»[14] ناھايىتى ئوبدان تەرجىمە قىلىنغان. «شەپەق»[15] نىڭ ھەقىقەتەن تەرىپلىگۈچىلىكى يوق ئىكەن.

لۇشۈن

4 - ئاينىڭ 16 - كۈنى

200504 سۇئال چۈنىيىگە[16]

ساۋاقدىشىم چىفاڭ جانابلىرىغا:

ئالدىنقى كۈنى يازغان مۇبارەك مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋېلىپ، ھەرنە يازمىشلىرىڭىزدىن ۋاقىپ بولدۇم.

كەمىنە خىزمەتكارىڭىز بۇلتۇر قىش بالا - چاقىلىرىمنى ئېلىپ شىمالغا كېلىش ۋاقتىدا شاۋشىڭغا چۈشۈپ ئۆتكەنىدىم، سەپىرىم تولىمۇ ئالدىراش بولغاچقا، خاڭجۇدىكى شاۋشىڭلىق يار - بۇرادەرلىرىم بىلەنمۇ دىدار كۆرۈشەلمىدىم، بۇنىڭغا ھازىرمۇ ھەسرەت قىلىمەن!

بىرنەچچە يىلدىن بۇيان مەملىكەت ئىچىدىكى ئەنسىزلىك ئۇقۇغۇچىلارغىمۇ تەسىر يەتكۈزدى، ئۇلارنىڭ مالىمانچىلىق ئىچىدە قالغىنىغا بىر يىل بولۇپ قالدى. جاھالەتچىلەر بۇ ئەھۋالنى مالىمانچىلىقنىڭ مەنبەسى دەپ قاراۋاتىدۇ؛ ئىسلاھاتچىلار بولسا ناھايىتى تەرىپلەۋاتىدۇ. پۈتۈن مەملىكەتتىكى ئوقۇغۇچىلارنى بەزىلەر بالايىئاپەتنىڭ ئوتقۇيرۇقى دېسە، بەزىلەر جىگەرلىك غازى دەپ ماختاۋاتىدۇ. لېكىن، كەمىنە خىزمەتكارلىرىنىڭ قارىشىچە، جۇڭگوغا ھېچقانداق تەسىر قىلغىنى يوق، پەقەت ۋاقىتلىق ھادىسىدىنلا ئىبارەت، جىگەرلىك غازى دېگەن سۆز ھەددىدىن ئاشۇرۇپ تەرىپلىۋەتكەنلىك؛ بالايىئاپەتنىڭ ئوتقۇيرۇقى دېگەن سۆز تولىمۇ ئۇۋال قىلغانلىق.

جەنۇب تەرەپتىكى مەكتەپلەردە يۈز بېرىۋاتقان ھادىسىلەر بۇ يەردىكىگە قارىغاندا ناھايىتى غەلىتە بولسا كېرەك. ئوقۇتقۇچىلارنى تۆت تەبىقىگە ئايرىش مائارىپ تارىخىدىكى بىر يېڭى دەۋر بولسا

كېرەك. بېيجىڭدا ھازىر تېخى ئۇنداق ئىشلار بولغىنى يوق، پەقەت ئالىي سانائەت مەكتەپلىرىنىڭ مۇدىرلارنى كۆتۈرۈپ چىققانلىقى بىرئاز پار بولالايدۇ. لېكىن، بۇ يەردە مۇدىرلار تەشەببۇس قىلمىغاچقا، ئوقۇغۇچىلارمۇ ئوتتۇرىغا چىقمىغان. ئەگەر بۇ يەردىمۇ مۇدىر جياڭنىڭ[17] ئۇسۇلىدەك ئۇسۇل قوللىنىلغان بولسا، ھادىسە ئوخشاش بولغان بولاتتى. مۇلاھىزىچىلەر جەنۇب بىلەن شىمالنىڭ پەرقىنى كۆپ سۆزلەيدۇ، ئەمەلىيەتتە ھەممىسى ئوخشاش بىر جۇڭگو ئادىمى بولغاچقا، مىجەزىدە ئانچە چوڭ پەرق يوق.

يېقىندىن بۇيان يېڭى ئىدىيىۋى ئېقىم دېگەن نەرسە چەت ئەللەردە ئومۇمىي بىر نەرسە بولۇپ قالدى، لېكىن جۇڭگوغا كىرىشى بىلەنلا كىشىنى چۆچۈتمەكتە. تەشەببۇس قىلغۇچىلار ئىدىيىدە ئۇزۇل - كېسىل ئەمەس، ئۇلارنىڭ سۆزى بىلەن ھەرىكىتى بىر يەردىن چىقمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ھەرقاچان نۇقسان پەيدا بولۇپ تۇرۇۋاتىدۇ؛ يېڭى ئىدىيىۋى ئېقىمنىڭ ئۆزى بۇنىڭغا جاۋابكار ئەمەس، ئەلۋەتتە.

قىسقىسى، جۇڭگودىكى كونىلىقلارنىڭ ھەممىسى بەربىر گۇم بولىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ ئۆزگىرىشىگە يېڭى تەلىمات بىلەن يارەم بېرەلەيدىغان بولساق، ئىسلاھات تەرتىپلىك بولىدۇ، ئۇنىڭ ئاپىتىمۇ تەبىئىي گۇم بولغىنىدەك قاتتىق بولمايدۇ. بىراق، جەمئىيەت كونىلىققا چاپلىشىۋېلىۋاتىدۇ، يېڭىلىق تەرەپدارلىرى بولسا ئۆز سۆزىگە ئەمەل قىلمايۋاتىدۇ، ئۇلار گويا بىر - بىرىگە يېپىشىمايدىغان چېچىلاڭغۇ قۇم؛ مۇشۇنداق كېتىۋەرسەك، كەلگۈسىدە ئۆزىمىزنى ئوڭشىۋالالماسلىقتىن باشقا يول يوق.

ھازىرقى كۈندىكى مۇھاكىمىچىلەر، روسىيىنىڭ ئىدىيىۋى ئېقىمى جۇڭگوغا يۇقۇپ قالسا مالىمانچىلىق پەيدا قىلىدۇ، دەپ تەشۋىشلىنىۋاتىدۇ. بۇمۇ يوقىلاڭ گەپ. مالىمانچىلىق بولىدۇ، ئىدىيىۋى ئېقىمنىڭ يۇقۇپ قېلىشى ناتايىن. جۇڭگولۇقلارنىڭ

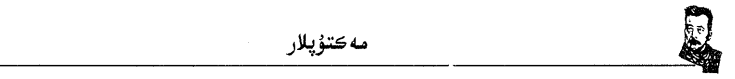

يۇقتۇرۇڭىلىش خۇسۇسىيىتى يوق، باشقا ئەللەرنىڭ ئىدىيىۋى ئېقىمى يەرلىشىپ كېتىشى ناھايىتى تەس. كەلگۈسىدە مالىمانچىلىق بولسا، ئۇمۇ روسىيىچە مالىمانچىلىق ئەمەس، جۇڭگوچە مالىمانچىلىق باشقىلارنىڭكىگە قارىغاندا ياخشىراق بولامدۇ، يوقمۇ، بۇنىڭغا مەندەك كەم پاراسەت ئادەم ھۆكۈم قىلالمايمەن.

قىسقىسى، كونا دەستۇرلارنى ساقلاپ قېلىشنىڭ مۇمكىن ئەمەسلىكىدە شەك يوق؛ ئۇنىڭ ئۆزگىرىشى مەنسەپدارلارنىڭ ئارزۇ قىلغىنىغا ئوخشاش ھازىرقىدەك ھالەتتىمۇ بولمايدۇ، يېڭى مۇتەخەسسىسلەر تەرغىب قىلغان يېڭى ئۇسۇلدىمۇ بولمايدۇ، لېكىن ئەرەختەن - پەرەختەن بولۇپ ئۆزگىرىدۇ.

جۇڭگو جۇمھۇرىيىتىنى دوراپ قاملاشتۇرالمىغاندى، مۇلاھىزىچىلەرنىڭ كۆپچىلىكى جۇڭگوغا جۇمھۇرىيەت مۇناسىپ كەلمەيدىكەن، دېيىشتى. ئەمەلىيەتتە ئىلگىرىكى ئىستىبداتلىقلارنىڭ قايسىسى مۇناسىپ كەلگەن؟ ئىستىبداتلىق ھۆكۈم سۈرگەن دەۋرلەردىمۇ سادىق مۇلازىم بولغان ئەمەس، شۇڭا ئۇ دۆلەتمۇ قۇدرەت تاپالمىغان.

كەمىنلىرىنىڭ قارىشىچە، تۆپ - نېگىزلىك ئىلىم بولمايدىكەن، ۋەتەننى سۆيمىز دېگەن گەپلەرنىڭ ھەممىسى قۇرۇق گەپ بولۇپ قالىدۇ. ئەمدى بەل باغلايدىكەنمىز، جاپاغا چىداپ ئىلىم - پەننى ئۆگىنىشىمىز كېرەك. ئەپسۇسكى، بۇ سۆز ھازىرقى ئىلىم ئىگىلىرىنىڭ قۇلىقىغا ياقمايدۇ.

ھۆرمەت بىلەن خەيرلىكىشىنى تىلەپ:

كەمىنىڭىز جۇ شۇرېن

5 - ئاينىڭ 4 - كۈنى

210103 خۇ شىغا[18]

شىجى ئەپەندى:

چىمبىڭ دۇشيۇغا ئەۋەتكەن خېتىڭىزنى كۆرۈپ، ئىككىنچى چارە بويىچە ئىش قىلىشنى ناھايىتى ياخشى دەيدۇ. ئۇ ھازىر كېسەل، دوختۇر ئۇنىڭ خەت يېزىشىغا رۇخسەت قىلمىدى، شۇڭا مەن ئۇنىڭغا ۋاكالەتەن ئۇچۇر بېرىۋاتىمەن.

مېنىڭ پىكرىمچە، ئۇچىلىسى بولىدۇ[19]، لېكىن ئەگەر بېيجىڭدىكى سەپداشلىرىمىز چوقۇم ئىشلەيمىز دەيدىغان بولسا، ئالدىنقى ئىككى چارىنى قوللانساقمۇ بولىدۇ، شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ ئىككىنچى چارە تېخىمۇ مۇۋاپىق. سىياسىي مەسىلە ئۇستىدە گەپ قىلمايمىز دەپ خىتابنامە ئېلان قىلىش مەسىلىسىگە كەلسەم، مېنىڭچە، ئۇنىڭ ھاجىتى يوق، بۇنىڭ ئازغىنە بىر قىسىم سەۋەبى شۇكى، «باشقىلارغا ئۆزىمىزنى ئاجىز كۆرسىتىشنى خالىمايمىز»[20]، ئەلۋەتتە، ئەمەلىيەتتە «يېڭى ياش» دىكى ئۇلۇپەتلىرىمىزنىڭ ئەسەرلىرى، مەيلى ھەر قانداق خىتابنامە ئېلان قىلايلى، بەربىر ھۆكۈمەتنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ، ھۆكۈمەت كەڭچىلىك قىلمايدۇ. بۇنىڭدىن كېيىن، ئىلىم، ئىدىيە، سەنئەت خۇسۇسىيىتىنى قويۇقلاشتۇرىدىغانلا بولساق — ماڭا نامەلۇم بولغان بىرنەچچە كىتابخان «يېڭى ياش»نىڭ شۇنداق چىقىرىلىشىنى ناھايىتى ئارزۇ قىلىدۇ — ياخشى بولىدۇ.

جۇ شۇرېن

1 - ئاينىڭ 3 - كۈنى

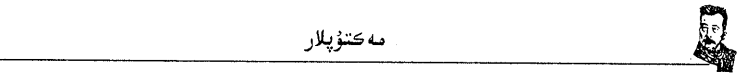

270925 تەي جىڭنۇڭغا[21]

جىڭنۇڭ ئاغا:

9 ـ ئاينىڭ 17 ـ كۈنىدىكى خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. بەنىۋڭ[22] ئەپەندىگە ئېيتىپ قويغايسىز، ئۇنىڭ ياخشى نىيىتىگە، ئۆزۈم ئۈچۈن، جۈڭگو ئۈچۈن تەشەككۈر بىلدۈرىمەن. لېكىن، مېنىڭ ئۆزرەم بار، مەن ئۇنداق قىلىشنى خالىمايمەن.

نوبېل[23] مۇكاپاتىغا لىياڭ چىچاۋ[24] غۇ مۇناسىپ ئەمەس، مەنمۇ مۇناسىپ ئەمەس. ئۇ پۈلنى ئېلىشقا يارىغۇدەك تىرىشچانلىق كۆرسەتكىنىم يوق. دۇنيادا مەندىن ياخشى يازغۇچىلار ئازمۇ، ئۇلارمۇ ئالالمايۋاتىدۇ. مەن تەرجىمە قىلغان «كىچىك يۇھەننا» نى كۆرگەنسىز، ئۇنداق ئەسەرنى يېزىش مېنىڭ قولۇمدىن قانداقمۇ كەلسۇن، ئەنە شۇنىڭ ئاپتورىمۇ ئالالمىدىغۇ.

ئېھتىمال، مېنىڭ جۈڭگو ئادىمى بولۇپ قالغانلىقىمنىڭ، «جۈڭگو» دېگەن سۆزنىڭ يۈزى بولغانلىقىنىڭ خاسىيىتى بولسا كېرەك. ئۇنداق بولسا، مېنىڭ چىن خۇەنجاڭنىڭ[25] ئامېرىكىدا «كۆڭزىچىلارنىڭ مالىيە نەزەرىيىسى» نى يېزىش بىلەن ئالىملىق ئۇنۋانىغا ئىگە بولغانلىقى بىلەن پەرقىم بولماي قالىدۇ، بۇمۇ كۈلكىلىك بىر ئىش.

مېنىڭچە، جۈڭگودا نوبېل مۇكاپاتى ئېلىشقا يارىغۇدەك ئادەم يوق، شۇڭا ئېتىسىنىڭ، ئەڭ ياخشىسى، بىز بىلەن كارى بولمىسۇن، بىزنىڭ ھېچبىر ئادىمىمىزگە بەرمىسۇن. ئەگەر سېرىق بەتلىك بولغانلىقىمىز ئۈچۈن ئالاھىدە غەمخورلۇق قىلىدىغان بولسا، ئەكسىچە، جۈڭگو ئادەملىرىنىڭ شۆھرەتپەرەسلىكىنى ئۆستۈ-

رۈپ قويىدۇ، جۈڭگو ئادەملىرى ھەقىقەتەن باشقا ئەللەرنىڭ چوڭ يازغۇچىلىرى بىلەن تەڭ تۇرالايدىكەنمىز، دېگەن خىيالغا كېلىپ قالىدۇ ـ دە، نەتىجىسى تېخىمۇ يامان بولۇپ چىقىدۇ.

ھازىر مېنىڭ كۆز ئالدىمدا تۇرغىنى يەنىلا قاراڭغۇلۇق، بىر-ئاز ھارغىنلىق، دەرمانسىزلىق ھېس قىلىۋاتىمەن، بۇنىڭدىن كې-يىن يېزىش ـ يازالماسلىقىم ناتايىن. ئەگەر مۇكاپاتنى ئېلىپ قويۇپ، شۇنىڭدىن كېيىن قەلەم تەۋرەتمەي قالسام، باشقىلارغا يۈز كېلەلمەيمەن؛ ئەگەر يەنە يازسام، ئېھتىمال مولالاملارچە بىر نەرسە بولۇپ، كۆرگۈچىلىكى قالماسلىقى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئىلگىرىكىدەك نامسىز، گادايى ئۆتكىنىم ياخشى.

«نامسىز تەھرىرات» نىڭ مەتبۇئاتلىرىنىڭ بۇ يەردە ئىناۋىتى بار، لېكىن ئۇلارنى سېتىپ بېرىدىغان ئورۇن ئانچە كۆپ ئەمەس-تەك كۆرۈنىدۇ. كىتابخانلارنىڭ تولىسى زامانغا باقىدۇ، بۇلتۇر گو مورونىڭ كىتابلىرىنىڭ بازىرى چاقىقان بولغانىدى، بۇ يىلنىڭ دەسلەپكى يېرىمىدا مېنىڭ كىتابلىرىمنىڭ بازىرى چىقتى، ھازىر «دەي جىتاۋ[26] نىڭ نۇتۇقلىرى» ھە دەپ سېتىلىۋاتىدۇ (جىياڭ جىيېشىنىڭمۇ بىر مەھەل دەۋران سۈرۈپ قالدى). بۇ يەردە كىتاب-لار، خۇددى چار بازارچى دورىپۇرۇشلارنىڭ يولۇاس سۆڭەكلىرىنى ئۆز يېنىغا ئېسىپ قويۇشى زۆرۈر بولغىنىدەك، ئاپتورى تۆپىدە تۇرسا ھەم سۆلەتلىك بولسا ئاقىدىغان بولۇپ قالدى.

يەنە بەزى ئۇششاق ـ چۈششەك مەسىلىلەر بار ئىدى، ئۇلارنى جى يېگە يازغان خېتىمدە تەپسىلىي يازدىم، شۇڭا بۇ يەردە تەكرار-لىمايمەن.

لۇشۈن

9 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى

280722 ۋېي سۈيۈەنگە[27]

سۈيۈەن ئاغا:

7 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنىدىكى خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم.

«تەسۋىرىي سەنئەت پىكىر ئېقىمى توغرىسىدا»[28] «شىمال يېڭىلىقلىرى» ناملىق ئايلىق ژۇرنالدا چىقىۋاتىدۇ، تېخى كىتاب بولۇپ چىقمىدى، كىتاب بولۇپ چىققاندىن كېيىن ئەۋەتىپ بېرىمەن.

«تەپەككۇر، تەبىئەت مەنزىرىسى، پېرسوناژ»[29] غا دىققەت قىلماپتىمەن، سېتىلىش ئەھۋالىنىڭ قانداق ئىكەنلىكىدىن خەۋىرىم يوق.

ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى تارىخىي ماتېرىيالىزم ئاساسىدا باھالايدىغان كىتابلارنى مەنمۇ بىرئاز كۆردۈم، تارىخىي ماتېرىيالىزم تولىمۇ ئۆتكۈر ئىكەن، بىرمۇنچە تۇتۇق چىگىش مەسىلىلەرنى يېشىپ بېرەلەيدىكەن. لېكىن، يېقىندىن بۇيان «ئىجادىيەت تەھرىراتى» چىلار[30] بولسا ھەرقانداق بىر نەرسە يېزىشتا شۇ تارىخىي ماتېرىيالىزمغا ئاساسلانماي بولمايدۇ، دەپ تەشەببۇس قىلىۋاتىدۇ، چۈنكى ئۇلار ئۆزلىرى ئۇنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنى گىچماچلاشتۇرۇپ قويدى. لېكىن، يېقىنقى كۈنلەردىن بۇيان يەنە زۇۋان سۈرمەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۇلار توخۇ يۇرەكلىكىگە باقماي ئىنقىلاب قىلماقچى تېخى.

سوۋېت روسىيەسىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىگە دائىر كىتابلار گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى ۋە خۇنەن، خۇبېيلاردا سېتىلمايدىكەن، قايتۇرۇشۇۋېتىپتۇ.

ھازىر مېنىڭ تۇرمۇش خىراجىتىمدە قىينىچىلىق يوق، بىراق ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلار تولىمۇ كۆپىيىپ كەتتى. ھەركۈنى دېگۈدەك ئەنە شۇنداق ئىشلار بىلەن كۆمۈلۈپ قېلىۋاتىمەن، ئەتتەگۈنەي.

شاڭخەيدە ھاۋا ناھايىتى ئىسسىپ كەتتى، كېچىلىرى پاشىمۇ كۆپ، ئىشلىگىلى بولمايدۇ. شىسەنىدە بۇنداق جاپا بولمىسا كېرەك[31].

لۇشۈن

7 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى

300327 جاڭ تىڭچيەنگە[32]

ماۋچېن ئاغا:

25 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى بۈگۈن تاپشۇرۇۋالدىم.

شوتا توغرىسىدىكى مۇھاكىمە ناھايىتى توغرا، بۇ ھەقتە مەنمۇ خېلى ئويلىنىپ قويغانىدىم، ئەگەر كېيىن ئوتتۇرىغا چىققان جانابلار بۇ شوتا بىلەن يۇقىرىراق ئۆرلىيەلەيدىغان بولسا، مەن ئاياغ ئاستى بولۇپ كەتسەممۇ ئەيلى. جۇڭگودا شوتىلىق رولىنى ئويناپالايدىغانلارمۇ ئەمەلىيەتتە مەندىن باشقا كۆپ ئەمەس. شۇنىڭ ئۈچۈن، 10 يىلدىن بۇيان «نامسىز تەھرىرات»[33] قا، «قۇيۇن تەھرىراتى»[34] غا، «سەھەر غۇنچىسى تەھرىراتى»[35] غا يارىدەم بېرىپ، مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىماي، خورلانماي قالغان يېرىم يوق. لېكىن، جۇڭگودا زەكىي ئادەملەر بارلىققا كەلسەكەن دەيدىغان ئارزۇيۇمدىن زادىلا قالغىنىم يوق، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ نۆۋەت يەنە ياشلارنىڭ تەكلىپىگە بىنائەن ئەركىنلىك ئىتتىپاقىغا قاتناشقاندىن تاشقىرى، سول قانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقىغىمۇ قاتناشتىم. شاڭخەيگە توپلانغان ئىنقىلابىي يازغۇچىلارنى يېڭىن مەيدانلىرىدا ئۇچرىتىپ تۇرىمەن. لېكىن، مېنىڭچە، ئۇلارنىڭ تولىسى كارغا يارىمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن يەنە شوتا بولۇپ بېرىشكە مەجبۇر بولدۇم، بىراق ئۇلار شوتىغا يامىشالىسىدى كاشكى!

دەرۋەقە، بىر نەچچە گېزىت يەنە ماڭا ھەدەپ ھۇجۇم قىلىۋاتىدۇ، تەبىئىيكى، ئۇلار شەخسىيىتىمگە ھۇجۇم قىلىۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئۇسۇلى بۇنىڭدىن ئىككى يىل ئىلگىرى «ئىنقىلابىي ئەدەبىياتچى» لارنىڭ ماڭا ھۇجۇم قىلغىنى بىلەن ئوخشاش، پەرقى پەقەت

شۇ يەردىكى، بۇ نۆۋەت «جىنايى قىلمىشلىرى ئېغىر» مىشمەن، «بالا ـ قازا» لىرىم بالامغىمۇ يەتكەنمىش. خەيىنىك[36] نىڭ تۇغۇلغىنىغا يېرىم يىل بولار ـ بولمايلا، جەنۇب ۋە شىمال گېزىتلىرى ئالتە ـ يەتتە قېتىم تەنە بىلەن تىللىدى. بۇنداق دۈشمەنلەرگە پەرۋا قىلمىشنىڭ ھاجىتى يوق، شۇنىڭ ئۈچۈن يەنە بىر يىل تەرجىمە ۋە يېزىش ئىشى بىلەن شۇغۇللىنىۋەرمەكچىمەن.

سىزنىڭ «قورقۇنچاق ۋە شۇدسىز» لىكىڭىزگە ئەجەبلەنمەيمەن. دەم ئېلىش ئارزۇسى مەندىمۇ پات ـ پاتلا پەيدا بولۇپ قالىدۇ. بىراق، قاينامغا يېقىنلىشىش بىلەنلا، تەبىئىيكى، بارغاسىرى چىڭ تارتىلىۋاتىمەن، ھەتتا بەزىدە قاينامنىڭ مەركىزىگە كىرىپمۇ قالىمەن. قەلەم تۇتقىنىمغا 10 يىل بوپتۇ، بۇنىڭدىن ماڭا تەگكەن نەپ ھارغىنلىق ۋە ئەرزىمەس غەلىبە ۋە ئىلغارلىق بولدى، شۇنداق بولسىمۇ يالتىيالمايۋاتىمەن، خەير.

سەي ئەپەندى[37] ھەقىقەتەن قەدىناس دوستلىرىنى ئۇنتۇمايدىغان ئادەم. ئەگەر ئۇ شىمال تەرەپكە بارىدىغان بولسا، سىزمۇ بىللە بارسىڭىز بولارمىكىن. بىراق، ئەھۋال خىلمۇخىل ئۆزگىرىپ تۇرىدۇ، ئۇ ئەمدى بارماس بولغان بولۇشى مۇمكىن. بېيجىڭدىمۇ كىشىنىڭ جېنىغا تېگىدىغان ئىشلار خاڭجۇدىكىدەك كۆپ ئەمەستۇر. مېنىڭ بىلىشىمچە، ئىلگىرىكى چاغلاردىكى ئاتالمىش جەڭچىلەرنىڭ ھازىر پەيلى بۇزۇق. بەزىلىرى زاۋالغا يۈزلەنگەن، ھەتتا ئۇلارنىڭ سۆز ـ ھەرىكەتلىرىمۇ ناھايىتى پەسلىشىپ كەتكەن، ئۇلارنىڭ سەپداش بولغۇچىلىكى قالمىدى، ئۇلارغا قارشى جەڭ قىلاي دېسەڭ تېخى. گەپنىڭ قىسقىسى، ھازىرقى ئەھۋال كىشىنى گويا پاتقاق ئازگىلىغا كىرىپ قالغاندەك بىر ھالغا چۈشۈرۈپ قويىدى. لېكىن، شىمال تەرەپنىڭ مەنزىرىسى ناھايىتى ياخشى، ئەگەر كۈندىن ـ كۈنگە خارابلىشىپ كەتمىگەنلا بولسا، بېرىپ ئولتۇرۇشقا خېلى يارايدۇ.

«شۇي فۇرېن» دېگەن سۆزنىڭ قايسى كىتابتىن چىققانلىقىنى بىلمەيمەن، قولۇمدا تەكشۈرۈپ كۆرگۈدەك كىتابمۇ يوق. مېنىڭ پەرىزىمچە، بۇ ئايالچە ئىسىم قويۇۋالغان ئەركەكنىڭ ئىسمى بولسا كېرەك. ئادەملەرنىڭ ئىسىملىرى ئىچىدە شۇي فۇ (徐妇=徐负) دېگەن خەت بارمىكىنتاق. ئەگەر بولسا، سىز ئېيتقان شۇ ئادەم بولۇشى مۇمكىن.

چياۋفېن[38] شائېخەيدىكى ئەھۋاللارنى بېيجىڭغا ئاڭلىتىپتۇ، نېمە مەقسەت بىلەن شۇنداق قىلىدىكىن، بىلمىدىم. ئۇ بۇ ھەقتە ماڭا ئېغىز ئاچمىدى. لېكىن، ئۇ دائىم قورساق بېقىشنىڭ قېيىن بولۇپ كەتكەنلىكىدىن ھەسرەتلىنەتتى ھەمدە: باداۋاننىڭ[39] ئىشى كۆپىيىپ كەتتى، بىرەر ئىش چىقسىلا شىمالغا كېتىمەن دەپ ۋايسايدۇ، بارسام بار دەپ ياكى بارما، دەپ مەسلىھەت بېرىش تەس، شۇنىڭ دەردىدە كۆزۈمگە ئۇيقۇ كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى، دەيتتى. ھازىر ئۇنىڭ ئۇنداق قىلىشىدا بىرەر مۇددىئا بارمىكىن؟! بېيجىڭنىڭ (بولۇپمۇ باداۋاننىڭ) ئەھۋالى شائېخەيگە ئانچە ئوخشاشمايدۇ، پادىشاھلارچە ئادەت ئاخىر ئەجنەبىيلەر دىيارىدىكى ئاھالىلەر بىلەن ئۆزئارا تىنچ ياشاشقا ئىمكان بەرمەيدۇ، چۈنكى كۆزىمىز كۆرۈپ تۇرغان سەرسانلىق ـ سەرگەردانلىقلارغا قارىغاندا، ئەبەدىي ئاسايىشلىق ئۈمىدى بارا ـ بارا يوقلىپ كېتىدىغاندەك، زۇلۇم كۈچەيسىلا ئاتالمىش «ئامانلىق» گويا جۇلۇقى چىقىپ كەتكەن ئەسكى كەشتەك بىرنەرسىگە ئايلىنىپ قالىدىغاندەك تۇرىدۇ.

يېزىقچىلىق ئىشى بىلەن تۇرمۇش كەچۈرۈشتە، شائېخەيدىكى ئەھۋال تامامەن باشقا. سەرگەردانلارنىڭ ھال ـ كۈنى مۇقىم ئولتۇراقلىقلارنىڭ ھال ـ كۈنىگە قارىغاندا ياخشى. بۇمۇ بۇلتۇر «ئىنقىلابىي ئەدەبىيات»نىڭ راۋاج تېپىپ كېتىشىگە سەۋەبچى بولىدى. مەن گاھىدا شوتا بولۇپ قالغانلىقىم ئۈچۈن، ھازىر ئۆيدە

تۇرالمايدىغان بولۇپ قالدىم (لېكىن خەتنى ئۆيگە يازسىڭىز، ھازىرمۇ قولۇمغا تېگىۋېرىدۇ). بىراۋ تەرجىمە ماقالىنىڭ ھەر 1000 ھەرپىگە 10 دوللاردىن ھەق بېرىمىز دەپ ئالدىن ۋەدىلىشىپ قويىدى، بۇنىڭدىن كېيىنكى بەرىكەت ياكى پالاكەتلىك، تەبىئىيكى، ئەمەلىي كۈچنىڭ ۋە زۇلۇمنىڭ دەرىجىسىگە باغلىق بولىدۇ.

لۇشۈن

3 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى كېچىدە
مەلۇم بىر بالىخانىدا يېزىلدى

مۇشۇ خېتىم بىلەن فېي ئاكىغا ۋە شياۋېن ئۈكىغىمۇ سالام يوللايمەن.

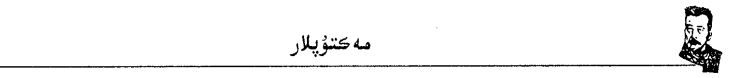

300920 ساۋ جىڭخۇاغا[40]

تەرجىمانلىق ۋاباسى ھازىر يەنە بىرئاز ئوڭلىنىپ قالدى، چۈنكى ھۆكۈمەت دائىرىلىرى ياخشى - يامىنىغا قارىماي ھەممىسىگە ھەدەپ زۇلۇم قىلىۋاتقانلىقتىن، تەرجىمانلارمۇ، نەشرىياتچىلارمۇ بۇنداق كىتابلارنى سېتىشنىڭ قىيىنلىقىنى كۆرۈپ، ئازغىنە كۈچ بىلەن كۆپ پۇل تاپقىلى بولىدىغان باشقا ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولۇپ كەتتى.

ھازىر ئەركىنلىك ھەرىكىتىنىڭ تەشەببۇسچىسى بولغان «چۈشكۈن ئەدەب»[41] لۇشۈن قاتارلىق 51 ئادەمنى تۈتۈشنىڭ پېيىگە چۈشۈشۈپتۇ. ئاڭلىشىمچە، ھەتتا ئۇلارنىڭ تەرجىمە ئەسەرلىرىنىمۇ (ئېھتىمال ھەتتا خەت - چەكلىرىنىمۇ) پوچتىخانىلاردا يوشۇرۇن ھالدا تۈتۈشۈپ قاپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بەزىلەر ئېتىنىڭ يولىنى بۇراپ، بەدەر باشقا تەرەپكە يول ئالدى. شۇنىڭ بىلەن تەرجىمانلار ساھەسىمۇ پاكلىنىپ قالدى، ئەمەلىيەتتە بۇ، ياخشى ئىش.

بۇ يەردىكى يېڭى ئەدەبىيات - سەنئەت ھەرىكىتىگە كەلسەم، ئىلگىرى قۇرۇق داۋراڭدىن باشقا نەرسە يوق ئىدى، نەتىجىسىمۇ كۆرۈلمىگەنىدى. مانا ئەمدى ھەتتا قۇرۇق داۋراڭمۇ يوقىلىپ كەتتى. يېڭى ئەدەبىلەر ھايات - ھۆيت دېگۈچە بىردىنلا پرولېتارىيات ئەدەبىياتچىسىغا ئايلىنىپ كېتىشكەنىدى[42]، ھازىر ئۇلارنىڭمۇ ئۇنى ئېچىگە چۈشۈپ كەتتى. مېنىڭچە، بۇنداق ئادەملەر يېڭى ئەدەبىياتقا ناھايىتى زىيانلىق. ئۇلارنىڭ شۇنداق نامىنى ئوتتۇرىغا

چىقىرىپ، كۆپچىلىكنىڭ دىققىتى قوزغالسا، بۇنىڭ خاسىيىتى ئۆچمەيدۇ. لېكىن، يەنە بىر تەرەپتىن، قاغا - قۇزغۇنغا ئوخشاش بىمەنە تەشكىلاتلار پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ ئوتتۇرىغا چىقىپ قالدى، ئۇلارنىڭ بەزىسى ئىتالىيىنچە، بەزىسى فرانسىيىنچە تەشكىلات؛ لېكىن ئۇلارنىڭ بىرەر ئىجادىيىتى يوق. ئۇلارنىڭ بىردىنبىر ئارتۇقچىلىقى شۇكى، ئۇلار زومىگەرلەرگە: پالانى ئادەمنىڭ ئەسىرى رۇبلى ئالغانلىقىنىڭ خاسىيىتىدىن كېلىپ چىققان، دەپ ئىشارەت قىلىدۇ[43]. مەن ئىلگىرى ئەدەبىياتچىلار قولى ۋە مېڭىسى بىلەن ئىش قىلىدۇ دەپ ئويلاپ يۈرۈپتىكەنمەن، مانا ئەمدى بىلدىمكى، بەزى ئادەملەر بۇرنى بىلەن ئىش قىلىدىكەن.

قىزىڭىزنى دوختۇرغا كۆرسەتمىگۈچە ساقايتىش قىيىن بولسا كېرەك. ئەقلى - ھوشى جايىدا تۇرۇقلۇق، بەش - ئالتە ياشقا كىرگۈچە تىلى چىقمىغانلىقىغا قارىغاندا، قۇلىقىدا كېسەل بولسا كېرەك؛ چۈنكى ئۇنىڭ قۇلىقى ئاڭلىمىغاچقا، گەپ قىلىشنى دورىيالمىغان. ئايىغىنىڭ چىقمىغانلىقى بەلكىم «لەقۋا» كېسىلىدىن بولغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئوكۇلىنىڭ پايدىسى بولمايدۇ، خەيشىن جۈڭگودا قۇۋۇەت دورىسى ھېسابلانسىمۇ، ئەمەلىيەتتە قۇۋۇتى ناھايىتى ئاز (ئۇنىڭ قۇۋۇتى بېلىق ياكى راك يېگەندىن كەلگەن قۇۋۇەتچىلىكلا بار). ئوغلۇم خەيىگە دورا بىرئاز كار قىلىۋاتىدۇ. لېكىن، ئۇ دورا ئۇششاق كېسەللەرگىلا كار قىلالايدىكەن.

بىراق، ھازىر باشقا ئامالمۇ يوق، شۇڭا بۇگۈن بىر قۇتا تابلېتكا، ئىككى جىڭ خەيشىن ئېلىپ، شىيەنسى شىركىتىگە يەتكۈزۈپ بېرىشنى ھاۋالە قىلغانىدىم (بۇ شىركەتنىڭ پوچتا بۆلۈمى بار، ھەرقانداق نەرسىنى قوبۇل قىلىدۇ، ناھايىتى ئوڭاي)، ئۇلارنىڭ ئېيتىشچە، لوشەنگە پوچتا ماڭمىغىلى يېرىم يىلدىن كۆپرەك بولۇپ قاپتۇ، يەنە ئىككى ھەپتىدىن كېيىن مېڭىش ئېھتىمالى بار ئىكەن (سەۋەبىنى بىلمىدىم). شۇڭا، بۇ خالتىنى شىركەتتە قو-

يۇپ قويدۇم، ئىككى ھەپتىدىن كېيىن يەنە بېرىپ باقماقچىمەن. ئىككى ھەپتە ئۆتكەندىن كېيىن يەنە بىر بېرىپ سوراپ باقمەن.

بۇ يەردە سوغۇق چۈشۈپ قالدى. مەنمۇ قېرىپ قالدىم، بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى بىرنەچچە يار - بۇرادىرىم 50 ياشقا كىرگەنلىكىمنىڭ خاتىرىسىنى ئۆتكۈزۈپ بەردى[44]، 50 يىل ياشىغان بولسامۇ، قىلچىلىك نەتىجە كۆرسىتەلمىدىم، ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىمۇ بىرمۇنچە يېڭى ياشلار ئوتتۇرىغا چىقسىكەن، دېگەن ئۈمىدتىلا بولۇۋاتىمەن.

خەير، ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

ئىنىڭىز جۇ يۇنتەن

9 - ئاينىڭ 20 - كۈنى

(ئادرېسىم ئىلگىرىكىدەك)

310202 ۋېي سۈيۈەنگە

سۈيۈەن ئاغا:

جىڭسۈڭغا ئىنىم[45] ئارقىلىق كەلگەن خەتنى تۇنۇگۈن كۆرۈپ، بۇ قېتىمقى پىتنە - ئىغۋانىڭ ھەتتا شىمال تەرەپكىمۇ تارقالغانلىقىنى، سىزنى ئەنسىرەتكەنلىكىنى بىلىپ، ناھايىتى ئېچىندىم. ئۆتكەن ئاينىڭ 17 - كۈنى شاڭخەيدە نەچچە ئون ئادەمنى قولغا ئېلىشىپتۇ، لېكىن تەپسىلىي ئەھۋالدىن خەۋىرىم يوق، بۇ يەردىكى چوڭ گېزىتلەرمۇ ھازىرغىچە بۇ ھەقتە بىرەر خەۋەر باسمىدى، كېيىنكى كۈنلەردە كىچىك گېزىتلەرنى ئوقۇغاندىن كېيىن، مېنىمۇ شۇ قاتاردا قولغا ئېلىنغان دەپ يېزىلغانلىقىنى ئۇقتۇم. بۇ خەۋەر چىققاندا بىرنەچچە كۈن ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەنىدى. شۇنداق بولسىمۇ ئاخبارات مۇئەسسەسىسى بۇ خەۋەرنى پۈتۈن مەملىكەت بويىچە تارقىتىپ مېنىمۇ قولغا ئېلىنغان ئادەملەردىن قىلىپ قويۇپتۇ.

ئەمەلىيەتتىمۇ مەن شاڭخەيگە كەلگەندىن بۇيان ھۇجۇمغا ئۇچرىمىغان كۈنۈم بولمىدى، ھەر يىلى مېنىڭ ئۇستۇمدىن بىرنەچچە قېتىم پىتنە - ئىغۋا تارقىلىپ تۇردى. بۇ نۆۋەتتىكى پىتنە - ئىغۋا چوڭراق بولدى. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى، بەزى ئادەملەر مېنىڭ شۇنداق ئەھۋالغا قېلىشىمنى ئارزۇ قىلىدۇ. ئۇ ئادەملەرنىڭ تولىسى ئاتالمىش «ئەدەبىياتچى»لار. مەسىلەن، چاڭچۇڭغا ئوخشاش بىرنېمىلەرنىڭ قارىشىچە، مەن «پۈتلىكاشاڭ»[46] بولۇپ قالغانمىشمەن، مېنى يوقىتىۋەتسە، ئاندىن ئۇلارنىڭ ماقالىلىرى ئالەمگە نۇر چاچارمىش. ئەمەلىيەتتە بولسا ئۇنداق بولمايدۇ. مەن ئەدەبى-

يات تارىخىدا ئۆزىنىڭ رەقىبلىرىنى سۆيىقەست بىلەن يوقىتىۋېتىپ، ئۆزى ئەدەب بولۇۋالغان ئادەمنى كۆرگەن ئەمەسمەن.

لېكىن، جۇڭگودا پىتنە - ئىغۋاموۋ ھەقىقەتەن كىشىنىڭ بېشىغا چىقماي قالمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، يېقىندا باشقا يەرگە كۆچۈپ كەتتىم. جىڭسۈڭمۇ سالامەت، لېكىن بالا بېقىش بىلەن ئاۋارە. مەن تېخى سىزگە خەۋەر قىلمىغان بولسام كېرەك، بىز بىر ئوغۇل پەرزەنتلىك بولۇپ قالدۇق، ھازىر بىر ياشقا كىرىپ تۆت ئاي ئاشتى، ئۇنىڭ تۆرەلگىنىگە ئىككى ئاي بولار - بولمايلا گېزىتتە «ئەدەبىياتچى» لارنىڭ ئىككى - ئۈچ قېتىم تىلىنىشىغا دەدى، شۇنداق بولسىمۇ ئۇنىڭغا تەسىرى يەتكىنى يوق. ئۇ ناھايىتى تېمەن.

يېقىندا Gladkov نىڭ «Zement» (ئۇيغۇرچە ئاتىلىشى «سېمېنىت») ناملىق ئەسىرنىڭ قىستۇرما رەسىملىرى توپلىمىنى باستۇردۇم[47]، جەمئىي 10 پارچە رەسىم: سىزگە «نامسىز تەھرىرات» يېقىندا ئەۋەتىپ بېرىشى مۇمكىن. Fadejev نىڭ «تارمار» (Razgrom)[48] دېگەن ئەسىرنىڭ تەرجىمە قىلىپ بولدۇم، مەتبەئىگە بەرمەكچىمەن. جۇڭگودا ياشىماق ناھايىتى تەس بولسىمۇ، دۇشمەنلىرىم (يوشۇرۇن دۇشمەنلىرىم) ناھايىتى كۆپ بولسىمۇ، لېكىن ھاياتلا تۇرىدىكەنمەن، ئەدەبىيات - سەنئەت ئۈچۈن كۈچ چىقىرىمەن. قېنى، يېڭى ئەدەبىيات - سەنئەت بىلەن زالىملارنىڭ قانىتى ئاستىدىكى نەس باسقان ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ قايسىسى بالدۇر كۈلگە ئايلىنارکىن، كۆرىمىز.

ئاغا، ئۆزىڭىزنى ئوبدان پەرۋىش قىلىپ، كېسىلىڭىزنى پاتراق ساقايتىڭ. قانداقلا بولسۇن، كېلەچەك ئاخىر بىزگە مەنسۇپ بولىدۇ.

لۇشۈن

2 - ئاينىڭ 2 - كۈنى

جىڭسۈڭدىنمۇ سالام

310204 لى بىڭجۇڭغا[49]

بىڭجۇڭ ئاغا:

ئىنىمگە يازغان خېتىڭىزنى كۆرۈپ، شاڭخەيدىكى پىتنىڭ ياپونىيىگىمۇ يېتىپ بارغانلىقىنى بىلدىم. سىزنىڭ مېنىڭ غېمىمنى يەپ يولغا چىقماقچى بولغانلىقىڭىزنى ئۇقۇپ، تەسىرلەنگەنلىكىمنى ھەم ئېچىنغانلىقىمنى سۆز بىلەن سۈپەتلەپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلىمەن!

مەن شاڭخەيگە كەلگەندىن بۇيان، تولىمۇ ئېھتىيات قىلغانلىقىم ئۈچۈن ئادەملەر بىلەن ئالاقە قىلىشتىن توختاپ قالغۇدەك، تىلىمنى سۆزدىن تارتقۇدەك بولدۇم، شۇنداق بولسىمۇ ئىلگىرى قەلەم بىلەن شۇغۇللانغاچقا، ئىسلاھات ئۆتكۈزۈش نىيىتىمدىن يانمىدىم. دېمەك، يىلتىز قۇرۇمىغاچقا، يەنىلا سول قانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ بىر ئەزاسى بولۇپ قالدىم. لېكىن، شاڭخەيدىكى ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى كەمەكلەر پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ مېنى ئورىغا تىقىپ، شۇنىڭ بىلەن مۇرادىغا يەتمەكچى. ئۇلار ئۆزۈندىن بۇيان يوقىلاڭ گەپلەرنى تېپىپ، ماڭا پەشۋا بېرىپ كەلمەكتە. ئۇلارنىڭ بىمەنىلىكىنى مىيىقىمدا كۈلۈپ قويۇش بىلەنلا ئۆتكۈزۈپ كەلدىم. ئۆتكەن ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدا بۇ يەردە ياشىلاردىن نەچچە ئون كىشى قولغا ئېلىندى، ئۇلارنىڭ بىرى مېنىڭ ئوقۇغۇچىم (ئۇلارنىڭ قايسىبىرى ئۆز فامىلىسىنى «لۇ» دەپ ئېيتىپتۇمىش). شۇنىڭ ئۈچۈن، بەزىبىر سۆخەنچىلەر مېنى قولغا ئېلىنىپ كەتتى دېگەن گەپنى تارقىتىپتۇ. ئاخبارات مۇئەسسەسى پۈتۈن مەملىكەت بويىچە خەۋەر تارقىتىپتۇ، كىچىك گېزىتلەرنىڭ مۇخبىرلىرىمۇ

ياۋداق سۆزلەرنى پەيدا قىلىپ، بەزىسى مېنىڭ جىنايەتلىرىمنى يېزىپتۇ، بەزىسى ھۆكۈمەت دائىرىلىرىگە، لۇشۇننى تۆتۈش كېرەك، دېگەن ئىشارەتنى بېرىش مەقسىتى بىلەن مېنىڭ ئادرېسىمنى يېزىپتۇ. ئەمەلىيەتتە مېنىڭ ئۇستەل ئالدىدا قەلەم تۆتۈپ ئولتۇرۇشتىن باشقا غەرىزىمنىڭ يوقلۇقىنى ئۇلارمۇ بىلمەي قالمايتتى. بىراق، شاڭخەي ئادەملىرى تولا چاغلاردا بىر ئادەمنىڭ بالا - قازاغا يولۇققانلىقىنى كۆرسە، خوپ بوپتۇ دېيىشىدۇ، كىشىنىڭ بېشىغا كۈلپەت كەلسە، ئۇنى شېرىن پاراڭغا ئايلاندۇرۇۋېتىدۇ. ئۇلار ئاۋۋال لۇ خۇاڭنىڭ ئىشقىي سەۋداسىغا[50] گىرىپتار بولۇپ قالغانلىقىنى، كېيىن ما جىڭخۇانىڭ ئۆزىنى سۇغا تاشلاپ ئۆلگەنلىكىنى[51]، ئۇنىڭدىن كېيىن شياۋ خانمنىڭ باش قۇنچىلىققا ئۇچرىغانلىقىنى[52] ئاغزىدىن چۈشۈرمىگەنىدى. مانا ئەمدى نۆۋەت مېنىڭ قولىغا ئېلىنغانلىقىمغا كەپتۇ. قەلەم ئىگىلىرى قەلىمىنى تەۋرەتكەندە ھېچقانچە كۈچىمىگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ماڭا كەلتۈرۈۋاتقان زىيانلىرى ئاز ئەمەس. بىچارە ئانامنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇمايۋېتىپتۇ، جان دوستلىرىمنىڭ ئەلەڭگۈلۈكى بېسىقمايۋاتىدۇ. 10 كۈندىن بۇيان بۇ ھەقتە تۈزىتىش بېرىمەن دەپ ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۇياق - بۇياققا خەت يېزىۋاتىمەن. ۋاداڭرىخا! بۇگۈن باشقا ئىشىم بولمىغاچقا، يىراقتىكى قەدىناسلىرىمنى ئەلەڭگۈلۈكتىن ئازاد قىلىش ئۈچۈن مانا بۇ خەتنى يېزىۋاتىمەن. «ئۇچ قېتىم خەۋەر كەلگەندىن كېيىن، مېھرىبان ئانىسى گۇمانىغا كېلىپ، قولىدىكى موكىسىنى تاشلاپتۇ»[53]، «ھەممە ئادەم ئەيىبلەۋەرسە، ئادەم كېسەلسىز ئۆلىدۇ»[54]. بۇ زامانىدا ياشىغان ئادەم ھەقىقەتەن ئۆزىنىڭ ئەتە - ئۆگۈنلۈكىگە كۆز يەتكۈزەلمەيدۇ. ياپونىگە قاراپ، ھەم تەسىرلەنمەكتىمەن، ھەم ئېچىنماقتىمەن.

سىزگە بەخت تىلەپ،

خانىمىڭىزغا سالام يوللاپ: لۇشۇن

2 - ئاينىڭ 4 - كۈنى

310218 لى بىڭجۇڭغا

بىڭجۇڭ ئاغا:

9 - كۈنى يازغان مۇبارەك خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. بۇ زامان ۋە بۇ جايدا ياشىغان ئادەم گويا تىكەن - يانتاق ئىچىدە قالغانغا ئوخشايدۇ. بىزنىڭ ئېلىمىزدە باشقىلارنىڭ جېنىغا زامىن بولۇش بىلەن ئۆزىنى بوردايدىغان ئادەملەر يوق ئەمەس، خەپ! بەزىدە بۇ خەۋپلىك دىيارىدىن بېشىمنى ئېلىپ كېتىش نىيىتىگىمۇ كېلىپ قالىمەن، بىراق ئانا يۈرتۇمغا تارتىشىپ قالغانلىقىمدىن پەشىنى قېقىپ چىقالمايۋاتىمەن[55]. سەھرالىق ئادەملەر يۈرتىدىن كېچەلمەيدۇ، ئوت - چۆپلەردىن مېھرىنى ئۈزەلمەيدۇ، خەير.

ياپونىيە بولسا مەن ئىلگىرى ئايلانغان يەر، مەنزىرىسى ياخشى، ھەقىقەتەن كىشىنىڭ كۆڭلىنى يايرىتىدۇ. ئۇ يەر ماڭا توغۇش بولۇپ قالغاچقا، كۆڭلۈم ئۇ يەرنى ئانچە تارتمىدى، بۇلتۇر گېرمانىيىگە كەتكۈم كەلدى، لېكىن بۇ ئارزۇيۇم پەقەت كۆڭلۈمدىلا قالدى. ھازىر بولسا ئالتۇننىڭ باھاسى ناھايىتى ئۆرلەپ كېتىۋاتىدۇ، ئۇچ ھەسسە ئۆرلەيدىغاندەك تۇرىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە شاڭخەيدە بالا - چاقىلىرىم بار، بىر - بىرىمىزگە ئەرمەك بولۇپ ئۆتۈۋاتىمىز، بۇ يەردىن كېتىپ قالسام، ئۆزۈمگىمۇ، بالا - چاقىلىرىمغىمۇ قىيىن بولۇشى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن، دەردىمنى ئېچىمگە يۇتۇپ، ئاخىرقى ئۆمرۈمنى مۇشۇ يەردە ئۆتكۈزگۈم بار. ئەگەر ھۆكۈمەتنىڭ ھەربىي، مۇلكىي ئەمەلدارلىرى يەنىلا بىر - بىرى بىلەن پېتىشمايدىغان بولسا، بالا - چاقىلىرىم بىلەن بىللە باشقا ئەلگە بېشىمىزنى ئېلىپ كېتەرمىز ياكى پېشانىمىزگە پۈتۈل-

گەننى كۆرەرمىز.

سەممىي مەسلىھەتىگىزدىن كۆپ مىننەتدار بولدۇم. لېكىن، ھازىر ئەندىشە قىلغۇدەك ئىش يوق، خاتىرجەم بولۇشىڭىزنى سورايمەن ھەمدە ئۆزىڭىزنى ئاسرىشىڭىزنى تىلەيمەن.

سىزگە بەخت تىلەپ:

لۇشۈن

2 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى

رەپىقىڭىز گىمۇ سالام.

320509 زېخىتيەنشېغا[56]

5 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋېلىپ، مەزمۇنىدىن ۋاقىپ بولدۇم. مەنمۇ تۇنۇگۈن بىر پارچە خەت يازغانىدىم، جانابىڭىزنىڭ ئادرېسىنى بىلمىگەچكە، شەنبېن خانىمدىن[57] ئەۋەتكەنىدىم، تەگكەندۇر.

جېيېشەن ئەپەندى[58] ھەقىقەتەن جېيېشەن ئەپەندىگە ئوخشايدىكەن. مەن دائىم: ياپونلار جۇڭگو مەستانىسى بولۇپ قالسىلا، ئۇنىڭ ئىشى تۈگەيدۇ، دەپ ئويلايتتىم. «مانجۇرىيە دۆلىتى»[59] دە كۈڭزى، مېڭزى تەرىقەتلىرى يوق، فۇيمۇ ئادىللارنىڭ رەھىمدىللىك سىياسىتىنى يولغا قويىدىغان ئادەم ئەمەس. ئۇنىڭ جانلىق تىل بىلەن يازغان ئەسەرلىرىنى ئوقۇغانىدىم، ۋاي دەپ كەتكۈچىلىكى يوق.

راھىب مەنشۇ[60] ياپونچە تىلنى ناھايىتى ياخشى سۆزلەيدىكەن، مەن ئۇنى ياپون ئوخشايدۇ، دەپ ئويلاپتىمەن.

«گۈدۈك دوۋەن»[61] نىڭ 4 ـ سانىنى شەنبېن خانىمدىن تاپتىم. زوتېڭ ئەپەندى ناھايىتى تارتىنچاق ئىكەن، ھەممىسىنى ئالماي، پەقەت بىر قىسمىنىلا ئەكەتتى، ئەمەلىيەتتە 10 پارچىنى تولۇق كۆچۈرۈپ تەييارلىسىمۇ ياخشى قىلغىنى[62]. چۈنكى، «ئۇچ بىكار» باسمىخانىسى ھامىنى غۇلايدۇ.

لېيەنتيەن ئەپەندىنىڭ[63] ئېيتقىنچە، پاراخوت باشلىقى شەنبېن ياپونىيىگە قايتىپ مېڭىپتۇ. بۇنىڭغا قارىغاندا، ئۇنىڭ رەپىقىسى شاڭخەيگە كەلمەيدىغان ئوخشايدۇ، بۇمۇ ئادەمنىڭ ئىچىنى

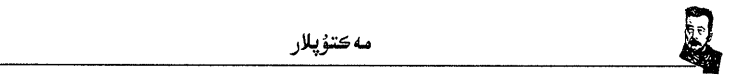

پۇشۇرىدىغان بىر ئىش.

چۈشاڭ ئەپەندى[64] «ئەدەبىيات فرونتى»[65] غا ماقالە يازغا-نىكەن. «پرولېتارىيات ئەدەبىياتى» نىڭ 5 - سانىغا بېسىلغان جۈڭگو سول قاناتلار ئىتتىپاقىنىڭ خېتىگە قارىسام، ئۇنى ناھايىتى قاتتىق تەنقىد قىپتۇ.

بىز ھەممىمىز ئامان - ئېسەن. بېيجىڭغا بېرىشتىن يالتايدىم. مېنىڭ ۋاقتىم ئىلگىرىكىدەكلا بىكار ئۆتۈۋاتىدۇ، تىلغا ئالغۇدەك بىرەر نەتىجەم يوق. بۇنىڭدىن كېيىن ھېكايە ياكى جۈڭگو ئەدەبىياتى تارىخى يازماقچىمەن.

شاڭخەيدە چىقىدىغان «قۇتۇپ يۇلتۇزى»، «ئەدەبىيات - سەنئەت ئاخباراتى»، «جۈڭگو ئەپكار مۇنبىرى»[66] قاتارلىق ژۇرنال-لارنى بۇگۈن نېيشەن كىتابخانىسى ئارقىلىق ئەۋەتتىم، بىراق ئۇلاردا ھېچقانداق ياخشى ماتېرىيال يوق.

سىزگە ھۆرمەت بىلدۇرۇپ:

لۇشۈن

5 - ئاينىڭ 9 - كۈنى

320618 تەي جىڭنۈڭغا

جىڭنۈڭ ئاغا:

6 - ئاينىڭ 12 - كۈنى يازغان خېتىڭىزنى تۇنۈگۈن تاپشۇرۇ-ۋالدىم، بۈگۈن «مەرھۇم سادىق ۋاڭ جانابنىڭ ئەسەرلىرى»[67] نى تاپشۇرۇۋالدىم، كۆپ رەھمەت. ئىككى ھېكايىنىڭ ھەربىرىدىن ئىككى نۇسخىنى زاكاز بىلەن ئەۋەتىپ بېرىشنى بۇگۈن چۈشتىن كېيىن بېيشەن كىتابخانىسىغا ھاۋالە قىلىپ قويدۇم. يېقىندا قو-لىڭىزغا تېگىشى مۇمكىن. بۇ ئىككى كىتابنى ئۆزۈم سېلىشتۇرۇپ كۆرۈپ، ئۆزۈم باستۇردۇم. لېكىن، كىتاب دۇكىنى يەنە بۇرىدە-چىلىق قىلىپ كەتتى، ئەمگىكىمگە يارىشا نەپ تەگمىدى. ئەسلىدە سودىگەرلەرنىڭ ھىيلىلىرىنى بىلەتتىم، لېكىن ئۇلار بىلەن تەگ-شىپ ئولتۇرۇشقا كۆڭلۈم ئۇنمىدى. قىسقىسى، يەنىلا مەغلۇبە-يەتكە ئۇچرىدىم.

«تۆمۇر ئېقىن» نىڭ بەزى بەتلىرى خاتا تۇپلىنىپ قاپتۇ، لېكىن بەتلىرى كەم ئەمەس، ئۇنى ئەۋەتىشتە تەكشۈرۈپ كۆرۈشكە ئۇلگۈرەلمىدىم. تەكشۈرۈپ كۆرۈشىڭىزنى، ئەگەر خاتا تۇپلىنىپ قالغان بولسا ئوڭلاپ ئوقۇشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن؛ بەتلىرى كەم بولسا ماڭا خەۋەر قىلىپ قويۇڭ، باشقىسىنى ئەۋەتىپ بېرىمەن. ئۆزە-ڭىزدىن ئاشقان نۇسخىلىرىنى خالىغان ئادىمىڭىزگە بېرىۋېتىڭ، چۈنكى تۆت نۇسخا ئەۋەتسەممۇ، ئىككى نۇسخا ئەۋەتسەممۇ پوچتا ھەققى ئانچە پەرق قىلمايدۇ.

بېيپىڭنىڭ زاكازلىرىدىن خەۋىرىم يوق. كېيىن كاڭ ئەپەندە-نىڭ خېتىنى تاپشۇرۇۋېلىپ، كىتاب سودىگەرلىرىنىڭ شۇنداق

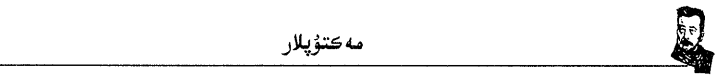

نەيرەڭ ئىشلەتكەنلىكىنى شۇنىڭدىن بىلدىم، لېكىن ئۇنىڭمۇ كارا-
يىتى يوق.

ئۆزۈم باستۇرغان ئىككى كىتابقا 1000 دوللار كەتكەنىدى، هازىرغىچە ئاران 200 دوللىرىنى تىرىلدۈرۈۋالالىدىم. «ئۇچ بە-
كار» باسمىخانىسىنىمۇ[68] شۇنىڭ بىلەن تاقاپ قويۇشقا مەجبۇر بولدۇم. كېيىنچە بىرئاز پۇل جۇندىيەلىسەم، «سېمېنتنىڭ رە-
سىملىرى» گە ئوخشاش باشقىلار كۆچۈرۈپ باسالمايدىغان تەسۋىرلي سەنئەتنى باستۇرىمەن.

هېكايە يازماقچى بولغان بولسىڭىز، ناهايىتى ياخشى بوپتۇ. مۇشۇ بىرنەچچە يىل ئىچىدە 10 پارچە تەسىرات يازدىم، لېكىن ئۇنىڭ تولىسىنى باشقا تەخەللۇس بىلەن ئېلان قىلدىم. 1928 ـ يىلىدىن 1929 ـ يىلىغىچە يازغانلىرىمنى يېقىندا «ئۇچ بىكار توپلىمى» قىلىپ رەتلەپ چىققانىدىم، هازىر «شىمال يېڭىلىقلە-
رى» باسمىخانىسى تىزىۋاتىدۇ. 1930 ـ يىلىدىن 1931 ـ يىلىغە-
چە يازغانلىرىمنى «ئالا كۆڭۈل توپلىمى» قىلىپ رەتلەپ چىققانە-
دىم، ئۇلار بۇنى بېسىپ بەرگىلى ئۇنىمىدى — ئۇلار بۇ هەقتە تۇرلۇك ۋەجلەرنى كۆرسەتكەن بولسىمۇ، لېكىن مېنىڭچە، بۇنىڭغا كوراگان جاۋجىڭشېننى[69] تىللايدىغان سۆزلىرىمنىڭ تولىمۇ كۆپ بولغانلىقى سەۋەب بولماقتا، «قۇتۇپ يۇلتۇزى» ژۇرنىلىدىكى «چاڭگېن» ئىمزالىق ماقالىنى ئەمەلىيەتتە مەن يازغان — نەشر قىلىدىغان ئورۇننى تېخى قارارلاشتۇرمىدىم، ئەگەر نەشر هەققە-
دىن كېچىدىغان بولسام، ئۇنى نەشر قىلدۇرۇش ناهايىتى ئاسان.

«28 ـ يانۋار» ۋەقەسى توغرىسىدىمۇ بىرئاز يېزىش كېرەك ئىدى، لېكىن بۇ جەهەتتە كۆرگەنلىرىم تولىمۇ ئاز، شۇڭا يېزىش ـ يازماسلىقىم ناتايىن. هەممىدىن يامان يېرى شۇكى، ئاڭلىغانلىرىمنىڭ تولىسى ئىشەنچلىك ئەمەس؛ تەكشۈرۈپ كۆرۈ-
شۇمچە، ئاڭلىغانلىرىمنىڭ تولىسى يالغان بولۇپ چىقتى. هەتتا

بەزىلەر ئۆزى ئۇستىدىن ئۆزى «ئادەم ئىزدەيمەن» دېگەن ئېلانىنىمۇ چىقىرىپتۇ، ئۇلار شۇ يول بىلەن نامىنى يايماقچى. جۇڭگو ئادەمـ-
لىرى جىڭ ئىش بىلەن ئويۇن ـ چاقچاقنى ئارىلاشتۇرۇۋېتىدۇ. ۋەهالەنكى، چەت ئەللىكلەر بولسا ئۇنداق ئىشلاردا ناهايىتى ئەستا-
يىدىل. بۇگۈن «شېنباۋ» گېزىتىنىڭ «ئەركىن پارا‌ڭ» بېتىدە «زامانىۋى ۋەتەنپەرۋەر ياش» سەرلەۋهىلىك بىر پارچە ماقالە بېسـ-
لىپتۇ، ئۇنىڭدا مۇنداق سۆزلەر بار ئىكەن:

«مىس جاڭ دۆلەت نومۇسىنى خاتىرىلەش ئۈچۈن، زەرگەرگە ئالاهىدە ‹ياپونغا قارشى ۋەتەن قۇتقۇزۇش› دېگەن سۆزلەر ئويۇل-
غان بىر دانە كۈمۈش قۇتا سوۋغۇرغاندى. ئۇ رېنەدىننى ياخشى كۆرەتتى، ئۇ هەمىشە ئايدىڭدا، گۈللۈكتە... ئۇ هەمىشە ‹ياپونغا قارشى ۋەتەن قۇتقۇزۇش› قۇتىسىدىن بىرنەچچە تال رېنەدىننى ئېـ-
لىپ، ئاستا شۇمەتتى ۋە شۇمۇپ تۇرۇپ، ‹ئايال قېرىنداشلار، قۇلاق سېلىڭلار! 18 ـ سېنتەبىر بىلەن 28 ـ يانۋارنى ئۇنتۇپ قالماڭلار، ياپونغا قارشى تۇرۇپ، ۋەتەننى قۇتقۇزۇڭلار!› دەيتتى.»

بۇ مۇبالىغىدىن خالي بولمىسىمۇ، لېكىن 28 ـ يانۋاردىن ئىلگىرى شۇنداق ئادەملەرمۇ ئاز ئەمەس ئىدى؛ لېكىن 28 ـ يانۋار ۋاقتىدا قاچا ـ قۇچىلارغا شۇنداق سۆزلەرنى يازغان، ئويغان ئادەمـ-
لەرنىڭ هايات تۇرۇشى مۇشكۈل ئىدى. «قارشى تۇرۇش» تا بوش، ئۆلتۈرۈشته چىڭ ئىدى. بۇ ئەهۋالنى هەتتا هازىرمۇ بىرمۇنچە ئادەملەر تېخى پەملىيەلمەيۋاتقاندەك تۇرىدۇ. تا هازىرغىچە جۇڭگو جەڭدە ئۆلگەن ئەسكەرلەرنىڭ، قىرىلغان ئادەملەرنىڭ سانىنى ئېلان قىلىپ باقمىدى، دېمەك، ئويۇن ـ چاقچاقمۇ قىلمايدىغان بولدى.

مەن جىيابېيدا ئولتۇرغان چاغلاردا، ئۇ يەرگە كېلىپ چۈشكەن زەمبىرەك ئوقلىرىنىڭ هەممىسى جۇڭگونىڭ ئوقلىرى ئىدى، بە-

زىلىرى بىز ئولتۇرۇشلۇق يەردىن ئۇچ مېتىر يىراقتىلا چۈشەتتى. دېمەك، ئۇلار قارىغا ئېلىشقا ماھىر ئىدى؛ بىراق ئۇ زەمبىرەك ئوقلىرىنىڭ تولىسى پارتلىمايتتى. ئاڭلىشىمچە، كېيىن ئۇلار تېخىمۇ ياخشى زەمبىرەكلەرنى كەلتۈرۈپتۇ. لېكىن، ئۇ چاغدا مەن ئاللىقاچان ئەنگلىيە كونسېرسىيىسىگە قېچىپ كېتىۋالغانىدىم، زەمبىرەك ئوقلىرى چۈشىدىغان يەردىن خېلى يىراقتا ئىدىم؛ شۇڭا بولسىمۇ يېغىلىقتىن قېچىپ ماڭغانلارنىڭ ئەتىدىن كەچكىچە ئايىغى ئۈزۈلمەي ئۆتۈپ تۇرغانلىقىنى، قاچمىغانلارنىڭ، خۇددى قارشىلىق كۆرسەتمەيدىغان تەشكىلسىز، تارقىلىپ ئوتلايدىغان قوي-لاردەك، ئىلگىرىكىگە ئوخشاشلا خۇشال - خۇرام يۈرگەنلىكىنى كۆرەتتىم. ھازىر مېنىڭ ئۆيۈمنىڭ ئەتراپى بازاردەك قىزىپ كەتتى، ئېھتىمال، ئۈزۈن ئۆتمەيلا ھېچ نەرسىدىن ئەسەر قالماسلىقى مۇمكىن.

بېيپىڭنىڭ ئەھۋالى ماڭا ناھايىتى يوچۇن بولۇپ قالدى. ئالىم لىيو[70] نىڭ سۆز ۋە پائالىيەتلىرىنى گاھىدا گېزىتتىن كۆرۈپ قالىمەن. ئۇنىڭ گەپ - سۆزلىرى ھەقىقەتەن غەلىتە بولۇپ كېتىپتۇ. «يېڭى ياش» قا ئىشلەپ تۇرغان چاغلىرىدا، ئۇنىڭ ھازىرقىدەك بولۇپ قالىدىغانلىقىنى زادىلا ئويلىمىغانىدىم. مەتبۇئاتلاردىن پەقەت «ئەنياڭ قېزىلمىلىرى توغرىسىدا دوكلات»[71] دېگەندەك بىرنەچچە پارچە نەرسىنىلا كۆردۈم، ئۇلار-دىمۇ قورۇق گەپ كۆپ. شاڭخەينىڭ ئەھۋالىمۇ ياخشى ئەمەس. پالانى - پوكۇنلار ئوقۇتقۇچىلىق قىلىۋاتىدۇ؛ لېكىن بۇ يەردە تۇرالمىغان ئادەملەرمۇ بېيپىڭغا كېتىپ ئوقۇتقۇچى بولۇشۇۋالدى. بۇمۇ غەلىتە بىر ئىش.

سىزگە ئاسايىشلىق تىلەپ:

لۇشۇن

6 - ئاينىڭ 18 - كۈنى كېچىدە

320815 تەي جىڭنۇڭغا

جىڭنۇڭ ئاغا:

8 - ئاينىڭ 10 - كۈنىدىكى خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. سۈيۈەن ۋاپات بولۇپ كەتتى[72]، ۋاي ئىسىت، شىجائەتلىك ئادەم-لەرنىڭ ئۆلۈپ كېتىشى، تەييارتاپلارنىڭ ھايات قېلىشى ئەجەب بىر ئىش ئىكەن. ئۇ ئالدىنقى يىلى ماڭا رەختتىن مۇقاۋا قىلىنغان «شېغىل» دىن بىر نۇسخا ھەدىيە قىلغانىدى، شۇ چاغدىلا ئۇنىڭغا ئەزرائىل يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلغانىدىم[73]. ئۇ كىتاب ھازىر چامادانىمدا تۇرۇپتۇ، كۆزۈم چۈشۈپ قالسا كۆڭلۈم بۇزۇلىدۇ.

جېك ئەپەندى[74] ئىلىم - بىلىم ئىشىدا خۇ شىنىڭ ئۇسۇل-نى قوللانغاچقا، كۆپ چاغلاردا كەم ئۇچرايدىغان تەۋرۈك كىتابلارنى كىشىنى ھەيران قالدۇرىدىغان قورال قىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ئەسەرلىرى كىشىلەرنىڭ كۆزىنى چاقنىتىدۇ، ھەۋەسكارلارنى زوقلاندۇرىدۇ. مېنىڭ ئۇسۇلۇم بىرئاز باشقىچىرەك. مېنىڭ ئوقۇغانلىرىم ئومۇملاشقان، ئاسان تېپىلىدىغان كىتابلار بولغاچقا، يازغان ئەسەرلىرىم ئىلىم ئەھلىنىڭ سىرتىدا يەككە - يېگانە بولۇپ قېلىۋاتىدۇ. «جۇڭگو ھېكايىلىرىنىڭ قىسقىچە تارى-خى» نەسىل سۈرمەيدىغان بىر نەرسە ئەمەس ئىدى، بىراق كىشى-لەرنىڭ نەزىرىگە سىغمايۋاتىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، بۇ كىتابنىڭ تۈزىتىلگەن نۇسخىسى بۇلتۇر نەشر قىلىندى، سىزگە بىر نۇسخا ئەۋەتىپ بېرىشنى كىتابخانىغا تاپىلاپ قويدۇم، تاپشۇرۇۋالارسىز.

ئۇ تۇزىتىلگەن نۇسخا دېيىلسىمۇ، لېكىن تۇزىتىلگەن يەرلىرى كۆپ ئەمەس. چۈنكى، يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان چەت ئەل-لەرنىڭ غەيرىي - غەيرىي كىتابلىرى، ئۇ يەر - بۇ يەردىكى خارابىلاردىن تېپىلغان كونا يازمىلار پات - پاتلا جۇڭگوغا تونۇشتۇ-رۇلۇۋاتىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن «قىسقىچە تارىخ»نى شۇ مۇناسىۋەت بىلەن كۆپرەك ئۆزگەرتىشكە ھاجەتمۇ قالمىدى، شۇڭا كۆپىنچە ئەسلىي ھالىتىنى قالدۇردۇم. جېڭ ئەپەندى يازغان «جۇڭگو ئەدە-بىياتى تارىخى»نى شاڭخەيدىكىلەر نەشر قىلىپ بەرمەكچى، مەن ئۇنىڭ ھېكايە توغرىسىدىكى بىرنەچچە بابىنى «ھېكايىلەر ژۇرنا-لى»دىن كۆردۇم، ھەقىقەتەن ئۇنىڭ سۆزلىرى مارجاندەك تىزىل-غان، لېكىن ئۇ ئەدەبىيات «تارىخى» ئەمەس، ئەدەبىياتقا دائىر تارىخىي ماتېرىياللارنىڭ توپلىمى بوپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ، تارىخ-تىن خەۋىرى بار ئادەملەر تارىخ ئورنىدا پايدىلانسىمۇ بولىدۇ.

بۇ يىل ئۇستەل ئالدىدا ئولتۇرغىنىمدا، ھېكايە تارىخىغا دائىر ئىشلارغا كۆڭۈلشىمىدىم، شۇنىڭ ئۈچۈن يېڭى بىرنەرسەمىمۇ يوق. تاش مەتبەئىدە بېسىلغان «ھەپىرەڭگۇلنىڭ چۈشى» ناملىق قىسسە-دىن ئىككى نۇسخا ئۆتكەن ئايدا قولۇمغا چۈشۈپ قالدى، ئۇنى پىلىنلىق چېن سېن يازغانىكەن. ئۇ ئادەم «ئاشىق - مەشۇقلار دۇرنامىسى»[75] نى يازغان كىشىنىڭ ئۆزى شۇ. «جۇڭگو ھېكايە-لىرىنىڭ قىسقىچە تارىخى»دا چېن سېن كۆچۈرگەن دەپ خاتا يازغانىكەنمەن، دەرس ئۆتكەندە تۇزىتىپ قويۇشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. بۇنىڭدىن باشقا، «ھەپىرەڭگۇلنىڭ چۈشى توغرىسىدا قىسسە» نام-لىق ياغاچ مەتبەئىدە بېسىلغان بىر كىتابمۇ بار، ئۇنى جاڭ فاملە-لىك ئادەم كۆچۈرگەن ئەمەس، ئويغان.

شاڭخەيدە بۇنىڭدىن ئىلگىرى قاتتىق ئىسسىق بولغانىدى، يېقىندىن بۇيان بىرئاز سالقىنلىدى. لېكىن، يېزىقچىلىق ئىشى توغرىسىدىكى چەكلىمىلەر ئادەمنىڭ چېچىدەك كۆپ؛ مىرشەپلەر

بولسا قۇمدەك كۆپ[76]؛ ھازىرقى ئەھۋال ئىلگىرىكىگە ئوخشاش-مايدۇ، بۇنداق ئەھۋالنى تولا كۆرگەچكە كۆنۈكۈپ قالدىم. شۇنىڭ ئۈچۈن، سارايلاردىن ياكى بىرەر ئادەمنىڭ ئۆيىدىن بىرەر ياش قولغا ئېلىنىپ كەتسە، كىشىنى بىرەر توخۇنى تۇتۇپ كەتكەنچە-لىكمۇ ئەجەبلەندۈرمەيدۇ. مەنمۇ بىرەر ئەسەر يازمىدىم، نان قېپى بولۇپ قالدى دېگەن گەپ ئەنە شۇ بولسا كېرەك. 24 تارىخنى ئوقۇپ چىققۇم بار ئىدى، تىجارەت باسمىخانىسىغا بىر پارچە ئەسەر يېزىپ بېرىش توغرىسىدا ۋەدىمۇ بەرگەنىدىم، بۇ يىل بۇ ۋەدەمدىكى مۇھلەتنى ئارقىغا سۈرۈش توغرا كەلدى، ياندۇرقى يىلى قىشتا پۈتتۈرۈشۇم مۇمكىن، لېكىن بۇنىڭ ئۈچۈن بېلىق مېيى يەپ، كېسەلدىن تۇگىشىپ، ئۆمرۈمنى ئۇزارتىشىم كېرەك.

سىزگە بەخت تىلەپ:

لۇشۈن

8 - ئاينىڭ 15 - كۈنى كېچىدە

شياۋلىندو شىئېرنىڭ بالا ـ چاقلىرىغا (تەزىيە تېلېگراممىا) (77)

جۇڭگو خەلقى بىلەن ياپونىيە خەلقى قېرىنداشلارىدەك يېقىن ئىدى، بۇرژۇئازىيە خەلقنى ئالداپ، بىزنىڭ ئوتتۇرىمىزدا قان بىلەن چوڭ ھاڭ پەيدا قىلدى ۋە قىلىۋاتىدۇ. لېكىن، پرولېتارىيات ۋە ئۇنىڭ ئاۋانگارتلىرى بۇ چوڭ ھاڭنى ئۆز قېنى بىلەن يوقىتىۋاتىدۇ. يولداش شياۋلىندو شىئېرنىڭ ۋاپاتى بۇنىڭ روشەن دەلىلى. بۇ ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسى بىزگە مەلۇم، بىز بۇنى ئۇنتۇمايمىز. بىز قەتئىي قولغا قول تۇتۇشۇپ، يولداش شياۋلىندو شىئېرنىڭ قانلىق يولى بىلەن ئالغا باسماقتىمىز.

330504 لى لېيۋېنگە(78)

لېيۋېن ئەپەندى:

3 ـ كۈنى يازغان مۇبارەك خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. «ئەركىن پاراڭ»غا تۇنۇگۈن ۋە بۈگۈن ئىككى پارچە ماقالە ئەۋەتتىم. مۇشۇ خېتىمدىن ئىلگىرى يېتىپ بېرىشى مۇمكىن. بەزىلەرنىڭ خۇشامەت قىلغانلىقى ئەسلىدە كۆڭلۈمگە تايىن بىر ئىش ئىدى، شۇنداق بولسىمۇ يېقىندىن بۇيان يازغان ماقالىلىرىمدە ئۇلارنىڭ زىتىغا تېگىشتىن ناھايىتى ساقلاندىم. بەزىدە دەرد خۇددى بوغۇزۇمغا سۆڭەك تۇرۇپ قالغاندەك بولدى، ئۇنى ياندۇرۇشقا مەجبۇر بولدۇم، شۇنىڭ ئۈچۈن بەزىلەرنىڭ ئۆچمەنلىكىدىن خالىي بولالمىدىم. كېيىنكى كۈنلەردە ئىبارىلىرىمنى ناھايىتى ئەگىتىپ يېزىۋىدىم، ماقالەم جانسىز ـ پۇچەك بولۇپ چىقتى، شۇنداق بولسىمۇ يەنىلا كاتتا جانابلارنىڭ جېنىغا تەگكەن بولۇشى مۇمكىن. جانابىڭىزنىڭ بېسىپ چىقارغىلى بولىدىغانلىرىنى تاللاپ بېسىپ چىقىرىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. ئەگەر بىراۋلار باسۇرۇپ قويغان بولسا، ئۇنىڭ ئورنىغا باشقا ماقالىنى ئالماشتۇرۇۋەتكەن بولسا، ئەسلىي ماقالەمنى قايتۇرۇۋېتەرسىز. يەنە گەپ ـ سۆزۈم بولسا يېزىپ ئەۋەتىمەن، ماقالەمنىڭ بىرەر سەۋەب بىلەن بېسىلماي قالغانلىقى ئۈچۈن يېزىشتىن ھەرگىز توختاپ قالمايمەن.

سىزگە ئامانلىق تىلەپ:

شۇن

5 ـ ئاينىڭ 4 ـ كۈنى كەچتە

330504 لى لىيۇبنگە

لىيۇبن ئەپەندى:

ئاخشام ئىككىلىك خەت يېزىپ ماڭدۇرغانىدىم، كېچىدە مانا بۇ بىر پارچە ماقالىنى يازدىم. ئەسلىدە كۇلكە - چاقچاق روھىدا يېزىشنى ئويلىغانىدىم، لېكىن نەتىجە قامچىغا تۇكۇرگەن، يەڭنى تۇرگەن بىر روھتا پۈتۈپ چىقتى. دېمەك، كۆڭۈلدە نېمە بولسا، چىرايغا شۇ چىقىدىكەن، بۇنىڭغا نېمە چارە بولسۇن؟! باشقىلارنىڭ دىققىتىدىن ئۆزۈمنى تارتىش ئۈچۈن تەخەللۇسۇمنى ئۆزگەرتىپ قويدۇم، ئېھتىمال بۇنىڭ پايدىسىمۇ بولماس[79]. خەير، ھۇزۇردىكىزغا ماڭدۇردۇم، كارغا يارامدۇ، يوق، ئۆزىڭىز قاراپ كۆرەرسىز، ھەرگىز سۇلكەتچىلىك قىلماسلىقىڭىزنى ئۆتۈنىمەن.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ،

ھۆرمەت بىلەن: گەن

5 - ئاينىڭ 4 - كۈنى كېچىدە

330618 ساۋ جۇيرېنگە[80]

جۇيرېن ئەپەندى:

مۇبارەك مەكتۇپىڭىزدىن ۋاقىپ بولدۇم. يېقىندىن بۇيانقى ئەھۋال يامانلىقتا ئەمەلىيەتتە مىڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرىدىكىدىن قېلىشمايدۇ، بىراق قاتناش - ئالاقىنىڭ كېڭەيگەنلىكى، ئىلىم - بىلىمنىڭ ئۆسكەنلىكى ئۈچۈن، ۋاستىلىرىمۇ بىرئاز سىرلىق ۋە لېكىن زەھەرلىك بولۇپ كەتتى. مىڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرىدا بەزى تۆرىلەر ۋېي جۇڭشيەننى كۆڭزى ئىبادەتخانىسىغا تون - يوپۇقلار بىلەن جور قىلىپ كىرگۈزمەكچى بولغانىدى[81]. ھازىر ئۇنداق قىلىشالمىغان بولسىمۇ، لېكىن خۇ شىزى جانابنىڭ شېرىن پاراڭ بىلەن تولىمۇ جوراپ يۈرگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئۇلارنىڭ چەم يۇزلۇكىدىن بىرئاز نومۇسۇم كېلىدىغان بولدى، لېكىن بۇنداق جانابلار ئۈچۈن قورۇنۇشنىڭ نېمە ھاجىتى؟!

يۇ جۇڭ[82]، تىڭلىن[83] ھەزرەتلەرگە مېنىڭچە، ھازىر يېتىشەلەيدىغان ئادەم يوق. ھازىر زامان ئۆزگەردى، مۇھىتمۇ باشقا، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇنىڭغىمۇ ئىلاج يوق. جۇڭگودا ئىلىم - بىلىمنىڭ يېڭىۋاشتىن رەتكە سېلىشقا توغرا كېلىدىغانلىرى ناھايىتى كۆپ، مەسىلەن، تارىخنى ئالسام، باشقىدىن يېزىپ چىقىش كېرەك. قەدىمكىلەر بىزگە تاڭ دەۋرىدە ئانداق مەمۇرچىلىق بولغان، مىڭ دەۋرىدە مۇنداق ياخشىلىقلار بولغان، دەپ سۆزلەپ بەرگەن بولسىمۇ، لېكىن تاڭ خانىدانلىقىدا ياۋا مىجەزلىك كۈچلۈك بولغان، مىڭ خانىدانلىقىدا بولسا مۇتتەھەملەر دەۋر سۈرگەن؛ ئۇلارنىڭ ھەشەمەتلىك تونلىرىنى سالدۇرۇپ تاشلاپ، ئەسلىدە

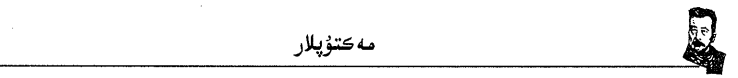

للي قىياپىتىنى كۆرسىتىپ بېرىش كېرەك، ياشلار سېسىق بۇس ئىچىدە قايمۇقۇپ يۈرمەسۇن. ئۇنىڭدىن باشقا، جەمئىيەت تارىخىنى، سەنئەت تارىخىنى، قىمارۋازلىق تارىخىنى، پاھىشىۋازلىق تارىخىنى، يېزىق بالاسى تارىخىنى... يېزىشقا تۇتۇش قىلغان ئادەم يوق. ئۇلارغا قانداقمۇ تۇتۇش قىلغىلى بولسۇن؟ ھازىرقى كۈندە دەريالارنىڭ سۇيى تېشىپ سۇ بېسىپ كەتكەن، ئايروپىلانلار بومبا تاشلىغان يەرلەردىن باشقا جايلاردىمۇ بىرنەچچە يىلغا يەتكۈدەك ئاشلىق تېپىش، بىرەر ئۆي كىتاب ھازىرلاش قىيىن. بۇنىڭدىن بىرنەچچە يىل ئىلگىرى، جۇڭگو ھەرپ شەكلىنىڭ ئۆزگىرىش تارىخىدىن بىر دىۋان، ئەدەبىيات تارىخىدىن بىر دىۋان يېزىشنى، ئاۋۋال تولۇق رەتلەشنى نىيەت قىلغانىدىم، لېكىن تولۇق رەتلەشنىڭ ئۆزىمۇ مۇشكۈل بىر ئىش بولۇپ قالدى. كېرەكلىك ماتېرىياللارنى كېسىۋالاي دېسەم، ئۇنچە كۆپ كىتاب يوق؛ كۈتۈپخانىلارغا بېرىپ كۆچۈرۈۋالاي دېسەم، شاڭخەي دېگەن يەردە كۈتۈپخانا يوق؛ بولغان تەقدىردىمۇ مەن بىر ئادەمنىڭ ئۇ قەدەر قۇۋۋىتىم ۋە ۋاقتىم يوق؛ بىرەر كاتىپ تەكلىپ قىلاي دېسەم، ماڭاشىنى تۆلىيەلمەي قالارمەنمىكىن، دەپ ئەندىشە قىلدىم، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ نىيىتىم ھازىرمۇ شۇ قۇرۇق گەپ ھالىتىدە تۇرۇۋاتىدۇ. ھازىر ياشاش ئۈچۈن پەقەت خەلقە پايدىلىق بىرەر ئىشنى توغرا كەلگىنىچە ئىشلەشلا، ئەگەر ئۇنىڭغا مۇمكىن بولمىسا، ئۆزىگە پايدىسى تېگىدىغان، باشقىلارغا زىيىنى تەگمەيدىغان ئىشلارنى قىلىشلا، بۇنىڭغىمۇ مۇمكىن بولمىسا، باشقىلارغا زىيىنى تېگىدىغان، ئۆزىگە پايدا كېلىدىغان ئىشلارنى قىلىشلا مۇمكىن بولىدىغاندەك تۇرىدۇ. قاراقچىلارنىڭ ئوت قويغىنىغا ئوخشاش، پەقەت باشقىلارغىلا زىيىنى تېگىدىغان، ئۆزىگە پايدىسى بولمايدىغان ئىشلارنىلا قىلىشقا مەن قارشى.

ھازىر زىيالىي بولمىغانلاردىن يازغۇچى چىقىشى مۇمكىن ئەمەس، گوركىي[84] زىيالىيلىقتىن كېلىپ چىقمىغان بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇ ناھايىتى كۆپ كىتابلارنى ئوقۇغان؛ جۇڭگونىڭ يېزىقى مۇشۇنداق قىيىن تۇرسا، ئىشچى ـ دېھقانلار ئۇنى قانداقمۇ ئوقۇيالىسۇن؟! شۇنىڭ ئۈچۈن يېڭى ئەدەبىيات جەھەتتە ئۇمىد پەقەت ياخشى ياشلارغىلا باغلىق. 10 نەچچە يىلدىن بۇيان، مەن يولۇقتۇرغان ئەدەبىياتچى ياشلار ھەقىقەتەن ئاز ئەمەس، لېكىن ئۇلارنىڭ ئىچىدە غەلىتە ئادەملەر كۆپ. ئۇلاردىكى ھەممىدىن چوڭ ئومۇمىي نۇقسان شۇكى، ئۇلار: بىز بولساق ياش، شۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىدىن قەدىرلىكمىز، ھەممىدىن دۇرۇس ئادەملەرمىز، دەپ ئويلايدۇ؛ باشقىلارنىڭ رەددىيىسى بىلەن تىلى تۇتۇلۇپ قالغاندا بولسا: ياش بولغانلىقىمىز ئۈچۈن، خاتالىقلاردىن خالىي بولماسلىقىمىز مۇمكىن، كەچۈرۈشۈڭلار كېرەك، دەيدۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ ئۆزگىرىشىمۇ قالتىس تېز، ئۇلارنىڭ ئۈچ ـ تۆت يىل ئىچىدە يۇمىلاق تاۋۇزدەك بىرنەچچە قېتىم بىر ئۇياققا دومىلاپ كەتكەنلىرىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى كۆرگەنسىز.

قەدىمكى زامانىدا ئۇستاز بولغان ئادەملەر ھەقىقەتەن تولىمۇ ھۆرمەتلىك بولغانىكەن، مەن بۇنىڭغا ناھايىتى رازى. مېنىڭچە، ئۇستاز بولغان ئادەم بىمەنە بولسا، ئۇنىڭ ئۇستىدىن ئىسيان كۆتۈرۈش كېرەك. لېكىن، ئەگەر ئۇستاز بولغان كىشىگە بىگۇناھ ئۇۋال قىلىنغان بولسا، دۈشمىنىنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىپ، شۇ يول بىلەن ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇپ قېلىش نىيىتى بىلەن، پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئۆلمەكنىڭ ئۇستىگە تېپىش يارىمايدۇ. تەبىيەن ئەپەندى ماڭا كونا يېزىق ئىلمىدىن دەرس بەرگەنىدى[85]، كېيىن جانلىق تىلنى تەشەببۇس قىلغانلىقىم ئۈچۈن ئۇنىڭدىن يەنە دەرس ئېلىش ئۈچۈن بېرىشقا پېتىنالمىدىم؛ كېيىن ئۇ لوڭقىغا ئوق چۈشۈرۈشنى تەشەببۇس قىلغاندا، كۆڭلۈمدە نارازى بولدۇم، شۇنداق بولسىمۇ گومىنداڭ ئۇنىڭ بىرنەچچە ئېغىز كونا ئۆيىنى مۇسادىرە

دىرە قىلماقچى بولغاندا، مەن ھۆكۈمەت دائىرىلىرىگە خۇشامەت قىلىشنى ئۆزۈمگە راۋا كۆرمىدىم، كېيىنكى چاغلاردا ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ قالغاندا، يەنىلا ئىززىتىنى قىلدىم (تەييەن ئەپەندى ئۆز شاگىرتلىرىغا ھەرگىز تەكەببۇرلۇق قىلمايتتى، خۇددى بۇرادەرلىرىگە مۇئامىلە قىلغاندەك مۇلايىملىق بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى). مېنىڭچە، ئۇستاز بىلەن شاگىرت ئوتتۇرىسىدىكى مۇئامىلە شۇنداق بولسا بولار.

ھازىرقى ياشلار بىزنىڭ ياشلىق دەۋرىمىزدىكى ياشلاردىن چەچىرەك بولسىمۇ، لېكىن كۆز ئالدىدىكى مەنپەئەتكە كۆپرەك بېرىلىپ كېتىدىغاندەك، ئازغىنا مەنپەئەتنى دەپ باشقىلارنى ئورنىغا ئىتتىرىدىغاندەك كۆرۈنىدۇ؛ مېنىڭ زادىلا ئويلىمىغان يېرىمدىن چىققان بىر ئىش شۇكى، مەن بىرەر ئېغىز سۆز بىلەن ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز دەرد ـ ئەلەملەرنى تارتتىم، شۇنداق بولسىمۇ، خۇددى ياۋا ھايۋانغا ئوخشاش، يالىڭىپ قالغان چاغلىرىمدا ئارقامغا بۇرۇلۇپ جاڭگالغا كىرىپ، ئۇستۈبشىمدىكى قانلارنى يالاپ تازىلايتتىم، ھېچبولمىغاندا بىرئاز ئاھ ئۇرۇپ قويماتتىم، خالاس. ھازىر بولسا، يېشىم بارا ـ بارا چوڭىيىپ قالغانلىقى، ماغدۇرۇمىنىڭ كېتىپ قالغانلىقى، بېشىمدىن ئىسسىق ـ سوغۇق كۆپ ئۆتكەنلىكى ئۈچۈن، بارا ـ بارا ئۆزۈمنى چەتكە تارتىدىغان بولدۇم.

توۋا قىلغان ئادەملەرگە پەرقلىق مۇئامىلە قىلىش كېرەك؛ باشقا ئەللەردە جىنايەتلىك ئادەملەرنىڭ كۆپ بولۇشىمۇ ئۇلارنىڭ دەھشەتلىك جازالىرىنىڭ جۇڭگونىڭكىدەك ئېغىر بولمىغانلىقىدىن بولغان. ياۋروپانىڭ ئىلگىرىكى چاغلاردا ناسارالارنى جەبىرلەپ ئۆلتۈرگەنلىكىگە[86] دائىر خاتىرىلىرىنى تەكشۈرۈپ كۆرگەنىدىم، ئۇلارنىڭ جەبرىسى ھەقىقەتەن جۇڭگونىڭكىدەك دەھشەتلىك ئەمەس ئىكەن. ھەتتا ئۆلۈم ئالدىدىمۇ تىز پۈكمىگەن ئادەملەرگە تارىختا

ئىسىم ـ فامىلىسىنىڭ ئالدىغا «سانكىت» (ئەۋلىيا) دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويغانىكەن. جۇڭگو ياشلىرى ئىچىدىمۇ ئۆلۈم ئالدىدا تىز پۈكمەيدىغانلار ئۇچراپ قالىدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ نامىئەمەلىنى ئېلان قىلماي سىر تۇتۇشىدۇ. بېشىغا ئۆلۈم كەلگۈدەك جەبىر ـ زۇلۇمغا بەرداشلىق بېرەلمىگەنلەر ئۆز سەپداشلىرىغا خىيانەت قىلماي قالمايدۇ. دېمەك، پاك ۋىجدانلىق قەيسەر ئادەملەر ھالاكەتتىن قۇتۇلالمايۋاتىدۇ، يۇمىلاق تاۋۇزلار بولسا بارغانسېرى چۇشكۈنلىشىپ ـ رەزىللىشىپ كېتىۋاتىدۇ. مۇشۇنداق كېتىۋېرىدىغان بولسا، جۇڭگودا بىرمۇ ياخشى ئادەم قالمايدۇ، جۇڭگونىڭ ئاخىر ھالاك بولۇشىغا ئەنە شۇنداق يولنى تۇتقانلار زامىن بولىدۇ.

خەيرلىكىزنى تىلەپ:

لۇشۈن

6 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى كېچىدە

330620 «گۈلنار» سەنئەت ئۇيۇشمىسىغا[87]

«گۈلنار» سەنئەت ئۇيۇشمىسىدىكى ئەپەندىلەرگە:

11 ـ كۈنى ئەۋەتكەن خېتىڭىزلەرنى ۋە «گۈلنار»نىڭ 1 ـ سانىنى بۈگۈن تاپشۇرۇۋالدىم.

ياغاچ ئويمىلارنى پوچتىدىن ئەۋەتىش خېلى چاتاق. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ يەردە ئاق تېررورلۇق ناھايىتى ئەۋج ئېلىپ كەتتى، پەقەت خەلق ھوقۇقىنى قوغداشنىلا تەشەببۇس قىلغان ياڭ شىگفۇ[88] ئەپەندىنى ئالدىنقى كۈنى يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈۋەتتى. ئاڭلىشىمچە، يەنە 10 نەچچە ئادەمنى ئۆلتۈرۈشنى پىلانلىشىۋېتىپتۇ[89]، مەنمۇ كوچىغا ئاشكارا چىقالمايدىغان بولۇپ قالدىم، شۇنىڭ ئۈچۈن باشقىلار بىلەن كۆرۈشۈپ، بەزى ئىشلار ئۈستىدە مەسلىھەتلىشىشىم تەس. شۇنداق بولسىمۇ، ئەگەر فېلىيەتون يېزىپ قالسام دەرھال ئەۋەتىپ بېرىمەن.

يېڭى ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەييۇەندە ھازىر تېخى ئۇندۇرمە ھالىتىدە تۇرماقتا، شۇنىڭ ئۈچۈن ئەسەرلەرنىڭ تېيىزرەك بولغىنى ياخشى. كەسكىن بولۇپمۇ كەتمەسۇن، بۇ جەھەتتە مۇھىتقا، ۋاقىتقا قاراش توغرا كېلىدۇ. باشقا يەرلەرنىڭ ئەھۋالىنى بىلمەيمەن، ئېھتىمال، خۇنۇك دەپ باھالاپ قويۇشمۇ مۇمكىن، لېكىن ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماسلىق كېرەك؛ ھەرگىز قۇرۇق ئابرۇيغا بېرىلىپ كېتىپ، نەشر قىلىش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم بولۇپ قالـ

ماڭلار.

كۆرەشتە ھەممىدىن ئاۋۋال قورغاننى مەھكەم ساقلاش كېـ
رەك، ئەگەر ئاتاكىغا ئۆتۈش بىلەنلا بولۇپ كەتسەڭلار، ئەكسىچە ھالاكەتكە ئۇچراپ قالىسىلەر.

پەمسىز باتۇر ھەقىقىي باتۇر ئەمەس.

ئامانلىقىڭلارنى تىلەپ:

لۇشۈن

6 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى

330625 شەنبېن چۈجى خانىمغا

رەسمىگىزنى تاپشۇرۇۋالدىم، رەھمەت. «ئەتە» نىڭ 4 - سانىنىمۇ تاپشۇرۇۋالدىم، ئاپتورلار سالامەت تۇرغانىدەك كۆرۈنىدۇ.

شاڭخەيدە ھاۋا ئىسسىپ كەتتى، پاشىلار كۆپىيىپ كەتتى، ئۇلار دائىم مېنى چاقماقتا، ھازىرمۇ چېقىۋاتىدۇ. لېكىن، بەختىمگە يارىشا، سىز ماڭا ئەۋەتكەن لەيلىگۈل ھازىر غۇنچىلىدى، بۇ ئېھتىمال مەن ئۈچۈن ئەزىيەتچىلىكتىكى خۇشاللىق بولسا كېرەك. يېقىندىن بۇيان جۇڭگوچە فاشىستلىق ئەۋج ئېلىشقا باشلىدى، بۇرادەرلىرىمنىڭ بىرى دېرەكسىز يوقىلىپ كەتتى، بىرى يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈلدى[90]؛ بۇنىڭدىن باشقا يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈلىدىغانلار يەنە خېلى كۆپ ئوخشايدۇ، لېكىن قانداقلا بولسۇن، مەن تېخى ھايات ياشاۋاتىمەن، ھاياتلا بولىدىكەنمەن، قولۇمغا قەلەم-نى ئېلىپ، ئۇلارنىڭ تاپانچىسىغا تاقابىل تۇرۇۋېرىمەن. ئەپسۇسكى، نېيشەن كىتابخانىسىغا پاراڭلىشىش ئۈچۈن ئەركىن بارالمىغىنىمغا بىرئاز ھەسرەت چېكىۋاتىمەن؛ بېرىشنى بېرىۋاتىمەن، كۇن ئارىلاپ بېرىۋاتىمەن. ئەتە - ئۆگۈن كېچىدىلا بارالىشىم مۇمكىن.

بۇ ئاق تېررورلۇق كارغا كەلمەيدۇ، بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن توختاپ قېلىشى مۇمكىن.

كۆچكەندىن كېيىن[91]، بالىمزنىڭ ئەھۋالى ناھايىتى ياخشى؛ ئۇ شوخ ھەم تىمەن، رەڭگىمۇ تۇزلىپ قالدى.

جىڭشاڭ خۇڭمى ئاغا شاڭخەيگە كەلدى، ناھايىتى كۆپ ھاراق ئىچكەندەك كۆرۈنىدۇ.

شۇ ئەرزىمەس خېتىم بىلەن سالام يوللاپ:

ھۆرمەت بىلەن: لۇشۈن

6 - ئاينىڭ 25 - كۈنى كېچىدە

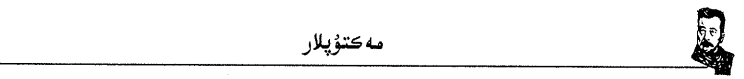

330708 لى لىيۇبنگە

لىيۇبن ئەپەندى:

مۇبارەك خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم، «يېڭى ئېقىم گېزىتى» نى ئادەتتە ئوقۇپ باقمايتتىم، بۇگۈن ئەتىگەندە ئىزدەپ تېپىپ قارىسام، تاڭ زىڭياڭنىڭ ئېلانى بار ئىكەن، ئۇمۇ زېڭ × گە ھۇجۇم قىپتۇ. بۇ بىرنېمىلەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا كىچىككىنە بىر ئەلەڭگۈلۈك بار ئوخشايدۇ، سۇي ۋەنچيۇمۇ شۇ قاتاردا ئىكەن، لېكىن بۇ سىرنى بىگانە ئادەملەر بىلمەيدۇ[92].

جۇڭگونىڭ يېڭى ئەدەبلىرى بىلەن ئالاقە قىلىپ كېلىۋاتقىنىمغا 10 نەچچە يىل بولدى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە غەلىتە ئادەملەر كۆپ ئىكەن؛ شاڭخەيگە توپلىنىپ قالغانلىرى تېخىمۇ غەلىتە؛ ئۇلار پىتنە ـ ئىغۇا پەيدا قىلىشنى، سەپداشلىرىغا خائىنلىق قىلىشنى ۋە ئۇلارنىڭ ئورنىنى كولاشنى گويا ھەقلىق ئىش دەپ قارايدىكەن؛ ھەممىدىن يامان يېرى شۇكى، ئۇلار ھە دېگەندىلا كىشىنىڭ جېنىغا زامىن بولىدىكەن. بۇنداق ئادەملەرگە يولۇقۇپ قالغاندا، بىرىنچىدىن، ئۆزىنىڭ غەزىپىنى بېسىپ، ئۇلارغا دەلمۇ دەل قارشى چىقماسلىق كېرەك، مېيىقىدا كۈلۈپ قويۇپ، چاندۇرماسىتىن ئەدىپىنى بېرىش توغرا كېلىدۇ. بىزنىڭ يۇرتىمىزدا بەزى مۇتتەھەملەر بىرەر ئادەم بىلەن ئۇرۇشۇپ قالسا، تېزەك سۇپۇرىدىغان سۇپۇرگىسىنى قولىغا ئالىدۇ، چۈنكى بۇنداق سۇپۇرگە باتۇرلارنىمۇ چېكىندۈرەلەيدۇ. جاڭ زىپىڭ[93] جانابنىڭ تاكتىكىسى دەل ئەنە شۇنىڭغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ «ئەركىن پاراڭ» دا ئېلان قىلغان بىرنەچچە پارچە تەنقىدىي ماقالىسىگە قارىسىڭىز، ھەممىدىن مۇلايىملىق چىقىپ تۇرىدۇ.

مۇشۇ خېتىم بىلەن بىللە بىر پارچە ماقالە ئەۋەتتىم، توغرا كەلسە ئىشلىتەرسىز. يېقىندا يەنە بىر پارچە يازماقچىمەن، چۈنكى جاڭ زىپىڭ جانابنىڭ ئېلانىدىكى «مەن ھېچقاچان ۋە ھېچقانداق جايدا ئىسىم ـ فامىلەمنى ئۆزگەرتكەن ئادەم ئەمەس، بەزىدە باشقا تەخەللۇس ئىشلەتكەن بولسامۇ، لېكىن ئېلان قىلغان سۆزلىرىمنىڭ ھەممىسىگە ئۆزۈم جاۋابكار» دېگەن سۆزلەرنىڭ خېلى گەپ ـ سۆز قىلغۇچىلىكى بار[94].

سىزگە خەيرلىك تىلەپ،

ھۆرمەت بىلەن: جياگەن

7 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى

330714 لى لىيۇبنگە

لىيۇبن ئەپەندى:

تۇنۇگۇن تەپسىلىي يېزىلغان مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئالدىراپلا بىر پارچە خەت يازغانىدىم، تەگگەن بولسا كېرەك. «ئۇلۇغ ئاخشام» گېزىتى بىلەن بولغان كونا ئاداۋەتلىرىمىزنى[95] قويۇپ تۇراي، ھەممىدىن بەك قاملاشمىغان ئىشى شۇكى، مەن ماقالىلىرىمنى «ئەركىن پاراڭ» دا ئېلان قىلىشقا مۇۋاپىق بولالمىغان چاغدا، ئۇلار خۇشاللىقىدىن دوپپىسىنى ئاسمانغا ئېتىپ مەسخىرە قىلىشتى. كېيىن بىر تەرەپتىن، لىيۇسى (يەنى ياڭ سۇڭرېن[96]) نىڭ «يېڭى ئۆلىمالارنىڭ غەيرىي رەسمىي قىسىسى» نى باستى، يەنە بىر تەرەپتىن، سۇي ۋەنچيۇ ماڭا، ئەگەر رەددىيە يازسىڭىز، ئۇنىمۇ باسىمىز، دەپ خەت يازدى[97]. ئۇلارنىڭ «مەشئەل» نى جانلاندۇرۇش نىيىتىنى كەچۈرۈشكە بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار مېنى تولىمۇ تەلۈە چاغلىغان. ئۇلار بۇ نۆۋەتمۇ شۇنداق ئۇسۇل قوللاندى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بىلەن مۇناسىۋەت قىلماسلىق نىيىتىگە كېلىۋاتىمەن.

زېڭ بايۇەچچە ھەقىقەتەن تولىمۇ ۋىجدانسىز ئادەم، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇنىڭ ئېلانى تېخىمۇ كۈلكىلىك[98]. ئۇ: ئەدەبىيات مۇنبىرى ئىپلاسلىشىپ كەتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭدىن قايتىپ چىقتىم، دەپتۇ. بۇ خۇددى «ئىزوفنىڭ مەسەللىرى» دىكى ئۈزۈمگە بويى يەتمىگەن تۈلكىنىڭ ئۈزۈمنى ئاچچىق ئىكەن، دېگىنىگە ئوخشاش بىر ئۇسۇل. لېكىن، ئۇ قايتىپ كېلىشى مۇمكىن، جۇڭگو

ئادەملىرى ئۇنتۇغاق كېلىدۇ، ئالتە ئاي — يېرىم يىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئۇنىڭ يەنىلا پاك ـ پاكىز ئەدەبىياتچى بولۇپ قېلىۋېرىشى مۇمكىن. جاڭ جانابنى[99] ئالسام، ئۇنىڭ ھېيلە ـ نەيرەڭلىرى ناھايىتى كۆپ، ھەرقانچە شىددەتلىك ھۇجۇم قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇ يېقىلمايدۇ. ئۇنىڭ ئۇسۇلى كۆپ، ئۇ ئۆز مۇددىئاسىدىكىدەك ئۆزگىرىۋېرىدۇ. يېقىنقى تۆت يىل ئىچىدە بىردەم پرولېتار بولۇۋالسا، بىردەم دېموكراتىيىچى بولۇۋالدى، يەنە بىردەمدىلا مىللەتپەرۋەر بولۇۋالدى. ئۇنىڭ بۇ رەڭۋازلىقلىرى ئېسىلمىزدە تۇرۇپتۇ، لېكىن بۇنداق يۇمىلاپ يۇرۇشتىن ئۇنىڭ ئۆزىگە بىرەر زىيان كەلگەن بولسا كاشكى. ماقالىنى ۋاستە قىلىپ تۇتۇشقاندا ھەممە ئادەم قەلەم ئىشلەتسە، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ غالىب ياكى مەغلۇپ بولغانلىقىنى ئايرىغىلى بولىدۇ. ئەگەر يەنە بىر تەرەپتىن، سۇيىقەستمۇ ئىشلىتىدىغان بولسا، يەنە كېلىپ تېزەك سۇپۇرگىسىنى كۆتۈرۈپ قوپسا، ئۇنى تۇتۇشۇش دېگىلى بولامدۇ؟ بىراق، ئۇ جانابقا ھازىر تۇزۇكرەك بىرەر ئامال قالمىدى، ئۇ پىستە ـ كۆچۈكلۈك رولىنىمۇ ئىشقا سالمىسا، مۇتتەھەملىك قىلمىسا، مەتبۇئاتتا (ئەدەبىياتتا ئەمەس، مەتبۇئاتتا) ھايات تۇرالمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالدى.

تەھرىرلىك خىزمىتى دەرد ـ ئەلەمگە ئۇچراپ تۇرىدىغان خىزمەت، لېكىن «دەرد ـ ئەلەمنى چىقىرىۋېلىش» ئۇچۇن ھەممە كىتابخانلارغا تۆھپە يەتكۈزۈش ئۇچۇن لەۋزى چىشلەش كېرەك. بىرئاز مۇلايىمراق بولۇشمۇ ئىشنىڭ بىر يولى، شۇنداقتىمۇ ھۇجۇمدىن خالىي بولغىلى بولمايدۇ، چۈنكى كەلگەن ھۇجۇمنىڭ ئەملىيەتتە مەزمۇن بىلەن ئالاقىسى بولمايدۇ. يېڭى چىققان ئەدەبلەرنىڭ تولىسى «زەكىي» مىجەز بولىدۇ، شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇلارنىڭ ئاچچىقى يامان بولىدۇ، بېيجىڭدىمۇ شۇنداق، شاڭخەيدىمۇ شۇنداق. لېكىن، شاڭخەيدىكىلەر بولسا تېخىمۇ ھېيلىگەر، ئەستا-

يىدىل تەھرىرلىك قىلىدىغان ئادەمنىڭ ئۇلارغا تاقابىل تۇرۇشى مۇشكۇل. مەن بېيجىڭدا بىر مۇھەررىرنى ئۇچراتقانىدىم. ئۇمۇ يېڭى چىققان ئەدەب ئىكەن، ئۇنىڭ ئالدىدا ماقالىلەر دۆۋىلىنىپ كەتسىمۇ، قاراپ قويمايدىكەن، شۇڭا تىللاپ يازغان خەتلەر دەستىلىنىپ كەتكەن بولسىمۇ، چۈشەنگىلى ئالمايدىكەن. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن ماقالە ئەۋەتكەن كىشىلەر ھېچبىر ئامال قىلالماپتۇ، ئاخىر مەغلۇپ بولۇپ، ئۆز دەردىنى ئۆزى بىلىپ قاپتۇ. لېكىن، كىمدۇر بىرى ئۆزىنىڭ يازغان خېتىگە ئادەمنىڭ زەكىرىنى سىزىپ، ئۇنىڭ ئۈستىگە شۇ مۇھەررىرنىڭ ئىسمىنى يېزىپ ئەۋەتىپتۇ. بۇنداق كۆرەش ئۇسۇللىرى كارامەت كۆرۈنسىمۇ، لېكىن بىزدەك ئادەملەرنىڭ دورىشىمىزغا يارىمايدۇ.

بىر پارچە ماقالە قوشۇپ ئەۋەتتىم، كېرەككە كېلەرمىكىن، قاراپ كۆرەرسىز.

يازلىق ئامانلىقىنى تىلەپ،

ھۆرمەت بىلەن: گەن

7 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى

330801 خۇ جىنشۇيگە[100]

جىنشۇي ئەپەندى:

7 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى 8 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى تاپشۇرۇۋالدىم، ھازىر مېنىڭ خەت ئالاقىلىشىشىمۇ بىرئاز تەس بولۇپ قالدى.

مېنى يېقىنقى ئىككى ـ ئۈچ يىلدىن بۇيان شۇك بولۇۋالدىڭىز ۋە ئۆزىڭىزنى پاناھقا ئېلىۋالدىڭىز، دەپ يېزىپسىز، بۇ توغرا ئەمەس، پاكىت دەل بۇنىڭ ئەكسى بولسا كېرەك. بىراق، مۇھىتىم ئىلگىرىكىگە ئوخشاشمايدۇ، ھەتتا ماقالىلىرىمنى ئىسمىمنى ئۆزگەرتىپ ئېلان قىلساممۇ، پىستەكلەر چېقىمچىلىق قىلىۋاتىدۇ. ئەگەر «ئاغرىتمايدىغان، سانجىمايدىغان» ماقالە يازسام، سىزمۇ ياراتماسلىقىڭىز مۇمكىن. «ئۈچ بىكار» نامىلىق توپلامدىن[101] كېيىن «ئالا كۆڭۈل»[102] دېگەن يەنە بىر توپلامنى چىقاردىم، ئۇنى كۆردىڭىزمىكىنتاڭ، بۇ بىرئاز ياخشىراق بولسا كېرەك.

«ئۈچ بىكار توپلىمى»دا ھاقارەتلىدى دېگەنلىرىم پاكىت. باشقا جايدىكى ئەھۋالنى بىلمەيمەن، شاڭخەيدىكىلەر ھەقىقەتەن شۇنداق قىلدى. ئەلۋەتتە، بۇ تېخى بىر قىسمى. ھەتتا مېنىڭ ئۆيۈمدە يېتىپ ـ قوپۇپ يۈرگەن ئوقۇغۇچىمۇ شۇ سەۋەبتىن: سىزنىڭ ئۆيىڭىزدە تۇرسام، يار ـ بۇرادەرلىرىمۇ مېنى قاتارغا ئالمايدىغان بولۇپ قالدى، دەپ مەندىن بەزدى[103]. مېنىڭ ئۆزۈمنى چەتكە تارتقانلىقىم ھەرگىزمۇ ئورۇنسىز بولمىغان، ئۇنىڭ ئورۇنسىز بولمىغانلىقىغا ھازىرمۇ ئىشەنچىم كامىل. بۇ يىل زېڭ

جىنكې بىلەن بىر كىچىككە كىرگەن بولساممۇ، ئىيتقان سۆزلىرىمگە ھەرگىز پۇشايمان قىلمايمەن.

ياخشى ياشلار بار، ئەلۋەتتە. ئۇلارنىڭ قەستكە ئۇچرىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ جەبىر - زۇلۇم تارتقانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆردۈم، ئۇلار بولمىغان بولسا، «ئۇھ دەپ ھاردۇق ئېلىش» مەن ئۈچۈن مۇمكىن بولاتتى. ھازىر قىلىۋاتقىنىم بىمەنە ئىشلار بولسىمۇ، لېكىن ئادەم بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ ئۆزىگە يارىشا ماھارىتى بولىدۇ، بىر قىسىم ئادەم زۆرۈرىيەتسىز دەپ قارىغان ئىشلارنى يەنە بىر قىسىم ئادەم زۆرۈر، دەپ قارايدۇ ۋە ئىككى قولى بىلەن شۇ ئىشلارنىلا ئىشلەيدۇ. ئىلمىي ماقالە يېزىش ئۈچۈن قوشۇمچە پايدىلىنىش كىتابلىرى كېرەك، ھېكايە يېزىش ئۈچۈنمۇ ئۆيەر - بۇيەرگە بېرىش، كۆزىتىش كېرەك، لېكىن مېنىڭ ھازىرقى مۇھىتىم بۇلارغا يار بەرمەيدۇ.

مەندىن كۇتكەن ئۇمىدلىرىڭىزگە كۆپ رەھمەت. قولۇمدىنلا كېلىدىكەن، ئەلۋەتتە، ئىشلەيمەن. بىراق، مۇھىتىمىز ئوخشاش بولمىغاچقا، بىر - بىرىمىزنىڭ ئەھۋالىنى تولۇق بىلمىگەچكە، خەتتە يازغانلىرىڭىزنىڭ بەزىسىنى ھەقىقەتەن زىممەمگە ئالالمايمەن. ئۆزىڭىز تۆپىدە ھازىر بولسىڭىز، ئاندىن چۈشىنىۋالالايسىز، قەلەم بىلەن يېزىپ تولۇق ئۇقتۇرۇپ كېتىشىم ھازىرچە مۇمكىن ئەمەس. لېكىن، تولۇق ئۇقتۇرۇشنىڭمۇ ھاجىتى يوق، مۇشۇ يەردە بەس قىلاي.

ئىلگىرىلىگەنلىكىڭىزگە ئاپىرىن ئوقۇپ:

لۇشۈن

8 - ئاينىڭ 1 - كۈنى كېچىدە

331007 خۇ جىنشۇيگە

جىنشۇي ئەپەندى:

2 - كۈنىدىكى خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. «تارمار»نى ئەۋەتىپ بېرىشنى نېيشەن كىتابخانىسىغا ھاۋالە قىلغانىدىم، بەلكىم تەگكەندۇر. قالغان ئىككى تۈرلۈك كىتابنىمۇ ئۆزىمىز باستۇرغان، ئۇ كىتابلارمۇ ۋېنجۇدا بولمىسا كېرەك، شۇڭا قوشۇپ ئەۋەتتىم.

«شاللاق»[104] دېگەن كىتاب ئۆزگەرتىپ ئىشلەنگەن، (مەجمۇئەگە كىرگۈزۈش) قولۇمدىن كېلەتتى، بىراق كىرىش سۆزى يېزىشقا ۋە كوپىيىسىنى كۆرۈپ چىقىشقا دەرمانىم ھەم ۋاقتىم يار بەرمىدى.

ھازىر OO[105] دا يۈز بېرىۋاتقان تۈرلۈك ھادىسىلەرنىڭ ئېغىر زۇلۇم ئاستىدا يۈز بېرىشى چوقۇم. 30 يىلدىن بۇيان ئۇنداق ھادىسىلەرنى كۆپ كۆردۈم. شۇنداق بولسىمۇ، بىر تەرەپتىن، بەزىلەر ئاسىيلىق قىلىۋاتسا، يەنە بىر تەرەپتىن، يېڭى جانلىق كۈچلەر ئوتتۇرىغا چىقىۋاتىدۇ، دېمەك، ئالغا باسىدىغانلار يەنىلا ئالغا باسماقتا.

ئەدەبىيات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم (1) چىداملىق بولسا، (2) ئەستايىدىل بولسا، (3) داۋاملىق بەرداش بولسا بولىدى. بەزى ئادەملەرنىڭ ئۆزگىرىپ كېتىشى تۈپەيلىدىن پىغان قىلماسلىق كېرەك.

ھۆرمەت بىلەن ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ: لۇشۈن

10 - ئاينىڭ 7 - كۈنى

331018 تاۋ كاڭدېغا[106]

كاڭدې ئەپەندى:

يولىورۇقلىرىڭىزدىن ژاقىپ بولۇپ، ناھايىتى تەسىرلەندىم. ئەمەلىيەتتە ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھېچقانچە توقۇنۇش يوق. ئەگەر بىراۋ ھاقارەتلىگەنىكەن، ئۇنىڭ مەيلىگە قويۇپ بېرىش كېرەك ياكى تىلىغا تىل ياندۇرۇش كېرەك.

ئەمەلىيەتتە، جۇڭگودا ھازىرقى ژاقىتتا خاتالىق بىلەن ھاقارەتنىڭ بىر - بىرىگە ئالاقىسى يوق. خاتالاشقان ئادەمنىڭ ھاقارەتلىنىشى ناتايىن، ھاقارەتلەنگەن ئادەمنىڭ خاتالاشقانلىقى ناتايىن. كاللىسى كېسىلىپ سازايى قىلىنغان ئادەملەرنىڭ ھەممىسىلا «خائىن» بولمىسا كېرەك.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

شۇن

10 - ئاينىڭ 18 - كۈنى كېچىدە

331031 ساۋ جىڭخۇاغا

يادەن ئاغا:

10 - ئاينىڭ 28 - كۈنى يازغان خېتىڭىز تەگدى. مېنىڭ قارىشىمچە، چوڭ قىزىڭىزنىڭ كېسىلى ساقايمايدىغاندەك تۇرىدۇ، شۇنداق بولسىمۇ قولىڭىزدىن كېلىشىچە سەۋەب قىلىپ كۆرەرسىز.

مېنىڭچە، سىزنىڭ بېيپىڭدە ئوقۇتقۇچىلىق قىلغىنىڭىز ياخشى بوپتۇ. ئوقۇغۇچىلارغا دەرس ئۆتۈش توغرىسىدا بۇرادەرلىرىڭىزنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىنىڭ يولى بار، ئۇلار بېيجىڭدا كۆپ تۇرغان، ئەھۋالنى خېلى ئوبدان بىلىدۇ، تەجرىبىسى بار. ياشلار ئاددىي ئويلايدۇ، ئۇلار مۇھىتنىڭ تەشۋىشلىك ئىكەنلىكىنى بىلمەيدۇ، ئۇلار ژاقىتىنچە بولسىمۇ ھۆزۈرلىنىپ ئاڭلاشنى، خۇمارىدىن چىققۇدەك سۆزلەشنى ياخشى كۆرىدۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە بولسا كۆپ زىيان تارتىدۇ. مەن بۇنداق ئەھۋالنى بىرقانچە قېتىم ئۆز بېشىمدىن ئۆتكۈزگەن. دەسلەپتە ئۇلار ئىشەنمەيدۇ، كېيىن ئىشەنمىسىمۇ ئولگۈرەلمەيدۇ. ژەھالەنكى، ناھايىتى كەسكىن ياشلارنىڭ زۇلۇمغا ئۇچرىغاندا بىر يۇمىلاپلا پايلاقچى بولۇپ كېتىدىغانلىرىمۇ بار، مەن بۇ يەردە شۇنداقلاردىن بىرنەچچىنى تونۇپ قويدۇم، دائىم ئۇلاردىن ئۆزۈمنى قاچۇرىمەن. سىزنىڭ قىزغىنلىققا بېرىلىپ كەتمىگىنىڭىز ياخشى.

«ئاندىرون»[107] مەندە بار، بىرنەچچە كۈن ئىچىدە ئۇچ - تۆت نۇسخا ئەۋەتىپ بېرەي، ئۆزىڭىز ئوقۇپ كۆرگەندىن كېيىن، باشقا ئادەملەرگە بېرىسىڭىزمۇ مەيلى. «41»[108] نىڭ خاتىمىسى «ئۇندۇرمە» گە بېسىلغان، مەندە ئەسلىدە بار ئىدى، لېكىن ئۇياق-

تىن ـ بۇياقتا كۆچۈپ يۇرگەنلىكىم ئۈچۈن ئىزدەپ تاپالمىدىم. «تومۇر ئېقىن» نىڭ كىرىش سۆزىنى[109] خېلى بۇرۇنلا تاپشۇرۇۋالغانىدىم، هازىرچە بېسىپ چىقارغۇدەك ئورۇن چىقمايۋاتىدۇ.

سولچىل كىتابلارنى مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە يەنە تەكشۈرۈپ پىچەتلىمەكچى بولۇشۇۋاتىسىتۇ، «تەرەققىيپەرۋەرلىك» كىتابخانىسىنىڭ خاتىرىدىكى شۆبىسىنى پىچەتلىشۇاتىسىتۇ. شاڭخەيدىكى كىتابخانىلار قورقۇنچ باسقانلىقى ئۈچۈن هەممە كىتابلارنى يوشۇرۇشۇۋاتىدۇ. بۇ بىرخىل يېڭى سىياسەت[110]، مېنىڭ ئىقتىسادىي جەهەتتە زۇلۇمغا ئۇچرىشىم مۇمكىن. بىراق، مېنىڭ تەييارلىقىم بار، هەر هالدا يېرىم يىلغا بەرداشلىق بېرەلەيمەن، شۇ چاغدا يەنە بىرگەپ يولار. هازىر «ئازاد قىلىنغان دون كىخوت»[111] نى باستۇرۇش ئۈچۈن دەسمايە بەردىم، بۇنىڭدىن يەنە زىيان تارتىشىم مۇمكىن.

ياغاچ ئويمىنى[112] ئەۋەتىپ بېرىڭ، چۈنكى كەمىنىڭىز بالدۇرراق كۆرۈشنى ئارزۇ قىلماقتىمەن. بىرنەچچە تاختا ئاق قەغەز سېتىۋېلىپ، كېسىپ، ياغاچ ئويمىنى شۇ قەغەزنىڭ ئارىسىغا سېلىپ، گېزىت ۋە مۇقاۋا قىلىنىدىغان قاتتىق قەغەزلەر بىلەن بىللە تۇرمەكلەپ (قاتتىق قەغەزنى «ئاندىرون» بىلەن بىللە ئەۋەتىپ بېرىمەن، «ئىككى جايدىن مەكتۇپ» دېگەن ئەسەردىن بىر نۇسخىنىمۇ سىزگە هەدىيە قىلىپ ئەۋەتىمەن)، كىتابخانىغا زاكاز قىلىپ ئەۋەتسىڭىز ماڭا گەپ ـ سۆزسىز تېگىدۇ. ئاپتورى توغرىسىدىكى ماتېرىياللار[113] نى ۋاقتىڭىز چىققاندا تەرجىمە قىلىپ ئەۋەتەرسىز. چۈنكى، قانداقلا بولسۇن، ياغاچ ئويمىنى كۆچۈرۈپ بېسىش زۆرۈر، بۇنداق ياغاچ ئويما جۇڭگودىمۇ، ياپونىيەدىمۇ كەم ئۇچرايدۇ.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ،

رەپىقىڭىزگىمۇ سالام يوللاپ،

هۆرمەت بىلەن: ئىنىڭىز يۈ

10 ـ ئاينىڭ 31 ـ كۈنى كېچىدە

331105 ياۋ كېغا[114]

Y.K ئەپەندى:

10 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى تۇنۇگۈن تاپشۇرۇۋالدىم. سوئاللار ۋە «تەزكىرە»[115] توغرىسىدىكى پىكىرلىرىمىنى ئايرىم يېزىپ ئەۋەتتىم، كۆرۈپ باقارسىز.

«تەزكىرە» نىڭ تەرجىمىسىنى بېسىپ چىقىرىدىغان ئورۇن چىقمىسا كېرەك، هېلىقى كىتاب توغرىسىدىكى باهامۇ شۇنداق بولۇشى مۇمكىن. شۇنداق بولسىمۇ، ئەگەر ۋاقتىڭىز بولسا بىزگە تەرجىمە قىلىپ بەرسىڭىز ناهايىتى ئالقىشلايمىز.

بۇ يەردىكى ئەمەلدارلار، نەشرىياتچىلار ۋە كىتابخانىلارنىڭ مۇهەررىرلىرى بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى بىر زىياپەت ئۆتكۈزۈپتۇ. زىياپەتتە ئاۋۋال ئەمەلدارلار، ئەكسىيەتچىل كىتابلارنى نەشر قىلدۇرماسلىق كېرەك، دەپ تاپشۇرۇق بېرىپتۇ، ئاندىن كېيىن شى جيېسۇن[116]، ئاخباراتنى تەكشۈرۈش قائىدىسى بويىچە ئاۋۋال ژۇرنال ماقالىلىرىنىڭ كوپىيىلىرىنى تەكشۈرۈش كېرەك، دەپتۇ؛ ئاندىن كېيىن جاۋ جىڭشېن قوشۇمچە قىلىپ، ياپونىيەدىن ئۇلگە ئېلىپ، ئۆچۈرۈۋېتىش، ئۆزگەرتىش ياكى ئۆچۈرۈلگەن سۆزلەرنىڭ ئورنىغا ×× بەلگىلىرىنى قويۇپ قويۇش كېرەك، دەپتۇ. ئۇلار سولچىل مەتبۇئاتلارنى پۈتۈنلەي مەنئى قىلىۋەتسە، كىتابخانىلارنىڭ تاقىلىشقا مەجبۇر بولىدىغانلىقىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن سول قانات يازغۇچىلارنىڭ نەرسىلىرىنى چىقىرىۋېتىش كېرەكلىكىنى، لېكىن ئۇلاردىن پايدا تېپىشنى كۆزدە تۇتۇش لازىملىقىنى، ئۇلارنىڭ قوۋۇرغىلىرىنى چىقىرىپ تاشلاش زۆرۈر-

لۇكىنمۇ بىلەتتى. ئەمەلدارلارنىڭ بەزىسى كىتابخانىلارنىڭ، باسمىخانىلارنىڭ ھەسسىدارلىرىدىن بولغاچقا، ئەنە شۇنداق قاپقان قۇرغان. مېنىڭچە، ئۇلار بۇ ئۇسۇلنى يولغا قويىدۇ، بۇنىڭدىن كېيىنكى مەتبۇئاتلارنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ئەنە شۇنىڭدىن پەرەز قىلغىلى بولىدۇ. شى، جاۋ ئەپەندىلەر، بۇلاردىن باشقا ئاتالمىش ئۇچىنچى خىل ئادەملەر[117] بىلەن بىرلىشىپ، ئۆزلىرى كۆرسەتكەن ئەقىلنى سىر تۇتۇش ئۇچۇن، مەتبۇئاتلارنى تەكشۇرۇشكە قارشى بايانات ئېلان قىلىپ، كىتابخانىلارنىڭ كۆزىنى بويىشى مۇمكىن.

شى جيېسۇن بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرامدا بولۇۋاتقان قەلەم دەۋاسى[118] ھەققەتەن تولىمۇ تېتىقسىز. بۇنداق مۇنازىرە «4 ـ ماي» ھەرىكىتى دەۋرىدىمۇ بولغانىدى[119]. ھازىر بۇنىڭ يەنە كېلىپ چىققانلىقى ئارقىغا چېكىنىش بولماي نېمە؟! مېنىڭچە، شى ئەپەندىمۇ «تاللانما»[120]نى تەتقىق قىلىپ كۆرمىگەن بولسا كېرەك. ئۇنىڭ مەقسىتى شۇ يول بىلەن ھاكىمدارلارنى خۇش قىلىش. ئەگەر ھەققەتەن تەتقىق قىلغان بولسا، ياشلارنى ئۇنىڭدىن يېڭى سۆز ـ ئاتالغۇلارنى تېپىشقا دەۋەت قىلمىغان بولاتتى. ئۇ جاناب سودىگەردىن كېلىپ چىققان، شۇنىڭ ئۇچۇن كونا كىتابلارنى كۆرۈپ قالسا، تېپىلماس گۆھەر دەپ قارايدۇ. ئۇنىڭ بۇ ئەھۋالى خۇددى لوڭگىدە كۆتۈرۈلۈپ قالغان ئادەملەرنىڭ ئەربابلارچە كىبىر پەيدا قىلىشنى ياخشى كۆرگىنىگە ئوخشىشىدۇ. ئۇنىڭ ماقالىلىرىگە قاراپ باقىدىغان بولسىڭىز، «جۇاڭزى» بىلەن «تاللانما»نىڭ پۇرىقىمۇ يوق.

تەرجىمىدە ئاتالغۇلارنى بىرلىككە كەلتۈرۈش، تەبىئىيكى، مۇھىم ئىش. يېڭى نەرسىلەرنىڭ ئىسىملىرىنى، يېڭى ئاتالغۇلارنىمۇ جانلىق تىلدىن ئېلىش زۆرۈر. مەسىلەن، ئېلېكتر چىراغ ئورنىتىشنى تەسۋىرلەشتە، بىرمۇنچە يېڭى ئاتالغۇلارنى —

گولدارىيىق، ئۆچۈرگۈچ، ئاچقۇچ — يېڭى ئەدەبىياتچىلار بىلمەيدۇ. مەن بىر كۈنى چاچ ئالدۇرغىلى بارغىنىمدا، ساتىراشنىڭ بىرقانچە ئەسۋابىنى كۆردۈم، لېكىن ئۇلارنىڭ نېمىدەپ ئاتىلىدىغانلىقىنى بىلمىدىم. شى جاناب ساراي ـ ئوردىلارنى تەسۋىرلەشتە «تاللانما» لازىم بولىدۇ، دەيدۇ. ئۇنىڭ بىردىنلا خەن، جىن سۇلالىسى ئوردىلىرىنى تەسۋىرلەشنىڭ غېمىنى يەۋاتقانلىقى ھەقىقەتەن «ئۆزۈم ھەر جايدا مەن، كۆڭلۈم سەندىدۇر» دېگەننىڭ ئۆزى.

ئەمەلىيەتتە، كونا كىتابلاردىن جانلىق سۆز تېپىش دېگەن گەپ ئالدامچىلىق، مەسىلەن، بىز «تاللانما»نى ۋاراقلاپ كۆرىدىغان بولساق، ئۇنىڭدىكى سۆزلەرنىڭ جانلىق ياكى ئۆلۈك ئىكەنلىكىگە نېمىگە ئاساسەن ھۆكۈم چىقىرىمىز؟ «جانلىق» دېگەن سۆز ئۆزى بىر قاراش بىلەنلا چۈشىنىدىغان سۆز دېگەندىن باشقا سۆز ئەمەس. لېكىن، نېمىشقا بىر قاراش بىلەنلا چۈشەنگىلى بولىدۇ؟ چۈنكى، ئۇنى ئۆزى ئەسلىدە باشقا بىر ئورۇندا كۆرگەن ياكى بولمىسا ئاڭلىغان. ئىلگىرى ئاڭلىغان، كۆرگەنىكەن، ئۇنداق سۆزلەرنىڭ باشقا ئورۇندا ئاللىقاچاندىن بار ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ، ئۇنىڭغا «تاللانما»نىڭ نېمە كېرىكى؟

بىز ئىلگىرىكىگە ئوخشاش تۇردۇق، «ئەركىن پاراڭ»غا ھازىرمۇ ماقالە بېرىۋاتىمەن، لېكىن تەخەللۇسنى ئۆزگەرتىپ تۇرماي بولمىدى، ئۇلار بىر توپلام قىلىپ نەشر قىلدۇرغۇدەك بولۇپ قالدى، بىراق نەشر قىلىپ بېرىدىغان ئورۇن چىقمايدىغاندەك تۇرىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆچۈرۈۋېتىشى، ئۆزگەرتىۋېتىشى ئېھتىمال، ئۇنىڭغا كۆڭلۈم ئۇنىمايدۇ. شۇڭا، توپلام قىلىپ باستۇرۇشنى توختىتىپ قويدۇم. يېڭىدىن ھېكايە يازاي دېسەم، ئۇنىڭغا مۇمكىن بولمايۋاتىدۇ، بۇ چولامنىڭ تەگمىگەنلىكىدىن ئەمەس، بەلكى ئىقتىدارىمنىڭ يەتمىگەنلىكىدىن بولدى، چۈنكى كۆپ يىل-

لاردىن بۇيان جەمئىيەتتىن ئايرىلىپ قالدىم، ئۆزۈم قاينامنىڭ مەركىزىدە ئەمەس. ھېس - تۇيغۇلىرىم يۈزە بولۇشى مۇمكىن، يازغان نەرسەمۇ ياخشى چىقماسلىقى مۇمكىن.

ھازىر يېڭىدىن ئوتتۇرىغا چىققان يازغۇچىلارنىڭ دىققەتىنى جەلپ قىلغۇدەك ئەسەرلىرىمۇ بار، ئەگەر ۋاقىت بولسا، مېنىڭچە، ھەربىر يازغۇچىنىڭ ئەسەرلىرىدىن بىرەر پارچىنى تەرجىمە قىلىپ، بىرەر پارچە كىتاب قىلىپ تونۇشتۇرساق، ناھايىتى ئەھمىيەتلىك بولاتتى.

شائخەيدىمۇ سوغۇق چۈشۈپ قالدى، ھاۋا پات - پات تۇتۇلۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئەدەبىيات مۇنبىرىنىمۇ قارا تۇتەك قاپلاپ كەتتى، ئۇمۇ «ھاۋا»غا ئوخشاش بولۇپ قالدى.

شى ئاغا ھايات ئىكەن، ئۇنىڭ رەپىقىسى بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋاپتۇ، لېكىن خەتنىڭ تەپسىلىي مەزمۇنىدىن خەۋىرىم يوق.

S ئەپەندىنى[121] ۋە ئۇنىڭ رەپىقىسىنى ئۇچرىتىپ قالسىڭىز، مەندىن سالام ئېيتارسىز.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ،

ھۆرمەت بىلەن: يۇ

11 - ئاينىڭ 5 - كۈنى

«تەزكىرە» توغرىسىدا پىكرىم

1 - ئابزاستا: ئىككىنچى جۇملىنىڭ ئاخىرىغا «18 - سېنتەبىردىن كېيىن، جۇڭگونىڭ مۇھىم خەۋەرلىرىنى ياپونىيىگە ساتقان، دېگەن بوھتانغا ئۇچرىغان» دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويۇش كېرەك (بۇ پىتنىنى جاڭ زېپىڭلار چىقارغان، ئۇلارنىڭ رەزىللىكىنى، زەھەرخەندىلىكىنى ئۇلۇغۇچە ئۇنتۇمايمەن).

2 - ئابزاستا: «بالا ۋاقىتىدا»، ... ئاتام ئۆلگەندە مەن 16 - 17 ياشقا كىرىپ قالغان. بۇ يەردە «ئۆسمۇر ۋاقتىدا» دېيىشكە توغرا كەلسە كېرەك.

3 - ئابزاستا: «ماتارىپ ۋازىرى بولغان دوستى...» بۇ ئادەم سەي يۈەنپەي ئەپەندى. ئۇ مېنىڭدىن چوڭ ئىدى، شۇڭا «دوست» دېگىلى بولمىسا كېرەك.

4 - ئابزاستا: «جۇڭگونىڭ گوركىيسى...» ئۆز ۋاقتىدا بۇنداق ئىبارە يوق ئىدى، بۇنى كېيىنكى چاغلاردا كىمدۇر بىرى پەيدا قىلغان.

5- ئابزاستا: «‹دەشت - باياۋان› ۋە ‹تىل رىشتىسى›» مەن پەقەت «دەشت - باياۋان» نىلا تەھرىرلىگەن، «تىل رىشتىسى»نى بولسا جۇ زورېن تەھرىرلىگەن، لېكىن مەن ماقالە بەرگەن.

6 - ئابزاستا: «... ئىچكى ئىختىلاپ تۇپەيلىدىن تۆكۈلگەن قان» مەن شۇ سۆزلەرنى يازغان چاغدا پارتىيىنى تازىلاش ئىشى ۋە ئىختىلاپلار تۈگەپ بولغانىدى.

7 - ئابزاستا: «ئۇلارنىڭ ئاچ كۆزلۈكى...» دېگەن سۆز «بىر قىسىم ئەكسىيەتچى ياشلارنىڭ ئاچ كۆزلۈكى...» دەپ ئۆزگەرتىلسە خېلى چۈشىنىشلىك بولىدىغاندەك تۇرىدۇ.

10 - ئابزاستا: «... ئۇشتۇمتۇتلا راۋاج تاپقانلىقى سىياسىي جەھەتتە ئىلھام بېرىلگەنلىكتىن ئەمەس، بەلكى...» دېگەن سۆز «ئۇشتۇمتۇت راۋاج تاپقانلىقى ئاممىنىڭ ئېھتىياجىدىن بولغان بولسىمۇ، لېكىن بەزى يازغۇچىلار...» دەپ ئۆزگەرتىلسە ياخشى بولىدىغاندەك تۇرىدۇ.

11 - ۋە 12 - ئابزاستا ئېنىق بولمىغان يەرلىرى بار ئىكەن. ئۇشتۇمتۇت راۋاج تاپقاندىن كېيىن، ئىنقىلابىي ئەدەبىيات يازغۇچىلىرى (كونا رەقىب ئىجادىيەت تەھرىراتى، يېڭى قۇرۇلغان «قۇياش» تەھرىراتى) نىڭ ھۇجۇم قىلىدىغىنى مەن بولدۇم، ئۇنىڭ

ئۇستىگە كونا رەقىب «يېڭى ئاي» تەھرىراتىمۇ قوشۇلۇپ قورشاپ ھۇجۇم قىلدى. دېمەك، «كۆپچىلىكنىڭ ئوقىنىڭ نىشانىسى» بولۇپ قالدىم، شۇ چاغدا يازغان ماقالىلىرىمنىڭ ھەممىسى «ئۇچ بىكار توپلىمى»دا. شۇ «ئىنقىلابىي ئەدەبىياتچى»لار 1930 - يىلىغا كەلگەندە بەرداشلىق بېرەلمىدى، ئىجادىيەت «قۇياش» تەھرىراتىدىكىلەر ئۆز ئىستراتېگىيىلىرىنى ئۆزگەرتىشكە باشلىدى، ئۇلار مېنى ۋە ئىلگىرى ئۆزلىرى قارشى تۇرغان يازغۇچىلارنى تېپىپ، سول قاناتلار ئىتتىپاقىنى تەشكىللىدى، شۇنىڭدىن كېيىن يازغان نەرسىلىرىمنىڭ ھەممىسى «ئالا كۆڭۈل توپلىمى» دا.

16 - ئابزاستىكى چېكىنىڭ تەنقىدى[122] ئەمەلىيەتتە پاپتا گەپ، ئۇ گەپ ماڭا تەنە قىلىپ ئېيتىلغان، چۈنكى شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ تەشەببۇس قىلغىنى «تالانت» ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن، «بىر قىسىم ئادەملەر» دېگەن سۆز «چاكىنا بىرنېمىلەر» دېگەن سۆز. ئۇلار مېنىڭ ئەسەرلىرىمنى چاكىنا ئادەملەر كۆرىدىغان چاكىنا ئەسەر، دېمەكچى.

17 - ئابزاستا: Sato[123] پەقەت «يۇرتۇم» نىلا تەرجىمە قىلغان، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ تىلغا ئېلىنمىسىمۇ بولىدۇ. «ياۋا گىياھ» ئىنگلىز تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان، تەرجىمان ئۇنى تېجا-رەت باسمىخانىسىغا سېتىپ بەرگەن، بۇلتۇر كۆيدۇرۇۋەتكەن بولسا كېرەك. «پارچە تەسىراتلاردىن تاللانما»نى باشقا ئادەم تاللىغان، ئۇ تىلغا ئېلىنمىسىمۇ بولىدۇ.

331220 شۇي ماۋيۈڭغا[124]

ماۋيۈك ئەپەندى:

18 - كۈنى يازغان خېتىڭىز تەگدى. خەن شىخېك ئەپەندىنىڭ دەسلەپكى ماقالىلىرىنى كۆرمىگەنىكەنمەن، ئەمدى مېنىڭ دىققىتىم چۈشكەندە، مۇنازىرە[125] ئاياغلىشاي دەپ قالدى. مېنىڭچە، سىز-نىڭ تەشەببۇسكارلىقىڭىز توغرا.

ماقالىنى ئەگىتىپ يېزىش خەن شىخېك ئەپەندىنىڭ خۇسۇسىيىتى، «مېخانىك» دېگەنگە ئوخشاش ماتېرىيالىستلارچە سۆزلەرنى ئىشلىتىشىمۇ ئۇنىڭ ماھارىتى، سىز ئۇنىڭ نىيىتىنى تېخى چۈشەنمەپسىز، ئۇ بىر تەرەپتىن، ئەدەبىياتتىكى رېئالىزمنى تەۋرەتمەكچى، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۆزىنى ئاقلىماقچى. ئۇ شانىنى[126] ئەمەلىيەتتە يوق دەيدۇ، روسىيىدە ھەقىقەتەن بار ئىدى، جۈملىدىن ئۇ يوق ئەمەس، بىراق ئۇ شانىن دەپ ئاتالمايدۇ.

ئەدەبىياتنىڭ جەمئىيەت بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى شۇكى، ئۇ ئالدى بىلەن جەمئىيەتنى چېچەنلىك بىلەن تەسۋىرلەپ بېرىدۇ، ئەگەر قۇۋۇتى يەتسە ئۆز نۆۋىتىدە جەمئىيەتكە تەسىر قىلىپ، ئىنقىلابنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. بۇ ئەھۋال خۇددى زىغىر يېغى ئەسلىدە زىغىردىن چىقىرىۋېلىنىپ، ئۇنىڭغا زىغىر چىلانسا زىغىر-نىڭ تېخىمۇ ياغلىق بولغىنىغا ئوخشىشىدۇ. خەن ئەپەندىنىڭ ئېيتىشچە، ھېكايىدىكى تېپلار ئەسلىدە يوق، ئۇنى ئاپتور جەمئىيەت-تە مەۋجۇت بولۇش ئېھتىمالىغا قاراپ، خىيالىي ئويدۇرۇپ چىقىدۇ، شۇنىڭ بىلەن جەمئىيەتتە شۇنداق تېپىتكى ئادەملەر بارلىققا كېلىدۇ. ئۇنىڭ ئۆزىنى ئىدېئالىست دەپ ھېسابلىماسلىقى ئەنە شۇ

«مەۋجۇت بولۇش ئېھتىمالى» (بۇ سۆزنى قالتىس ئىشلەتكەن) دېگەن سۆزدىن بولغان. ئۇنىڭ قارىشىچە، بۇنىڭ ئىجتىمائىي شەرت - شارائىتىنى نەزەردە تۇتقان يېرىمىش. ئەمەلىيەتتە، بۇ چۈشىدە جۆيلۇش. چوڭ يازغۇچىلار قەلەم تەۋرەتكەندە، چوقۇم قەستەن ئادەمگە قارىماي، جەمئىيەتكىلا قارامدىكەن (ئادەمگە چاتماي تۇرۇپ، جەمئىيەتتە نېمىگە قارايدىكەن)؟ تەييار تېپلارنى تاشلاپ قويۇپ، بارلىققا كېلىش ئېھتىمالى بولغان تېپلارنى يازامدىكەن؟ ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، ئۇ يازغۇچى دەل خۇدانىڭ ئۆزى بولۇپ قالىدۇ. دىندارلارنىڭ ئېيتقىنىدەك، خۇدا يارالتقان تەقدىردىمۇ، ئۇنىڭ بەلگىلىك دائىرىسى بولىدۇ، ئۇمۇ مەۋجۇت بولۇش ئېھتىمالى بىلەن چەكلىنىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئوت - چوغ ئىچىدە بېلىق، لاي - پاتقاق ئىچىدە قۇشقاچ يوق. دېمەك، خەن ئەپەندى ئەمەلىيەتتە قۇرۇق گەپ سالتقان. مېنىڭچە، ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماسلىق كېرەك، ئۇنىڭغا ئۆزرە ئېيتىشنىڭ ھاجىتى يوق.

بەدئىي چىنلىق تارىختىكى چىنلىق ئەمەس، بىز بۇ ئىبارىنى ئاڭلىغان. چۈنكى، تارىختىكى چىنلىقتا شۇ ۋەقەنىڭ بولغان بولۇشى شەرت. ئىجادىيەتتە بولسا ئومۇملاشتۇرۇش، تەسۋىرلەش مۇمكىن، ۋەقە چىندەك بولسىلا بولدى. شۇ ۋەقەنىڭ ئۆزىنىڭ بولۇشى شەرت ئەمەس. لېكىن، ئاپتورنىڭ ئومۇملاشتۇرۇشقا، تەسۋىرلەشكە ئاساس قىلغىنىنىڭ جەمئىيەتتىكى مەۋجۇدىيەتكە كىرمەيدىغىنى يوق، ئۇ ئەنە شۇ مەۋجۇت ئادەم، مەۋجۇت ئىشلارنى ئاساس قىلىپ، پەرەز بىلەن ئۇنى كېڭەيتىدۇ، بۇ ئەھۋال خۇددى ئالدىن قىلىنغان ھۆكۈمگە ئوخشىشىدۇ، چۈنكى كېيىن شۇ ئادەم ۋە شۇ ۋەقە ھەقىقەتەن تەسۋىرلەنگىنىدەك بولۇپ چىقىدۇ. خەن ئەپەندىنىڭ چوڭ يازغۇچىلارنىڭ ئىجاد قىلغانلىرىنىڭ ئىجتىمائىي مەۋجۇت تۇرۇش ئېھتىمالى بولىدۇ، دەپ ھېسابلىغان ئادەملىرى ۋە ۋەقەلىك ئەنە شۇ بولسا كېرەك.

مەن نەزەرىيىنى تەتقىق قىلغۇچىلاردىن ئەمەسمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن قانداق كىتابلارنى ئوقۇش كېرەكلىكىنى ئېنىق ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. مېنىڭ شەخسىي پىكرىمچە، ئاۋۋال تارىخ كىتابلىرىنى ئوقۇش كېرەك، ياپون تىلىدىكى «دۇنيا تارىخى كۇرسى»[127] (جەمئىي ئالتە توم، بەش تومى نەشرىدىن چىققان) نى بىرئاز ئوقۇغىنىمدىن كېيىن ئەنگلىيە بىلەن ئامېرىكىنىڭ خۇددى جۇڭگودىكى ۋاڭ شياۋلەي[128] ئەسكەرلەرگە باشچىلىق قىلغاندەك دۆلەت ئىكەنلىكىنى ياشلىق دەۋرىمدىكىدىن ئېنىق چۈشىنىۋالغانمەن. ئۇنىڭدىن قالسا، ماتېرىيالىزمنى ئوقۇش كېرەك، بۇ ھەقتە ياپون تىلىدا يېڭى چىققان كىتابلاردىن يۈكتىيەن گۇاڭزىنىڭ «ماتېرىيالىستىك دىئالېكتىكىدىن لېكسىيىلەر» («ئاق تېرەك» نەشرىياتى نەشر قىلغان، نەرخى 1 دوللار ياكى 80 تىيىن)، تارىخىي ماتېرىيالىزم» (پەن نەشرىياتى[129] نەشر قىلغان، جەمئىي ئۈچ توم، ھەربىر تومى 1 دوللار ياكى 80 تىيىن) بار. ئەدەبىيات تارىخى تۇغرىسىدا ھېچ نەرسىنى ئېيتىمالايمەن، شۇنداق بولسىمۇ G. Brandes[130] نىڭ «XIX ئەسىر ئەدەبىياتىدىكى ئاساسىي ئېقىم» دېگەن ئەسىرى ئىنسانپەرۋەرلىك مەيدانىدا تۇرۇپ يېزىلغان بولسىمۇ، ئوقۇپ كۆرۈشكە ئەرزىيدۇ، ياپونىيىنىڭ «يىلنامە دۇانى» دە تەرجىمىسى بار، ھازىر ئالتە تومى نەشردىن چىقتى (ھەربىر تومى 80 تىيىن). ئۇنىڭ 1 - تومى — «كۆچمەنلەر ئەدەبىياتى»، 2 - تومى — «دېتېسسىنىڭ رومانتىكى»، 4 - تومى — ئەنگلىيە ناتۇرالىزمى»، 6 - تومى — «ياش دېتېسى»، 4 - بىلەن 6 - تومى ئىككى قىسىمدىن، 3 - ۋە 5 - تومى تېخى چىقمىدى. نەزەرىيە توغرىسىدا، بۇ يىل رەتلەش ۋە تەرجىمە قىلىش يولى بىلەن «رېئالىزم توغرىسىدا» دېگەن بىر كىتاب تەييار بولدى، ناھايىتى ياخشى، ئاڭلىشىمچە، تىزلىپ بوپتۇ، لېكىن دەرھال نەشر قىلىشالماسلىقى مۇمكىن. يېقىندا

ياپون تىلىدا چىققان «سوتسىيالىستىك رېئالىزم مەسىلىسى»[131] دېگەن بىرلا كىتابنى كۆردۈم، ئالا قالغان ھەرپلىرى تولىمۇ كۆپ ئىكەن، ئوقۇش قىيىن.

جۇڭگونىڭ ماتېرىيالىزمنى ھاقارەتلەيدىغان كىتابلىرىنى كۆرمەسلىك كېرەك، ئۆزى چۈشەنمەي تۇرۇپ قۇۋۇەتلەپ يازغانلىرىنىمۇ كۆرمەسلىك كېرەك. دېمەك، مېنىڭچە، ئەڭ ياخشىسى، ئاۋۋال ئومۇمىي ساۋات توغرىسىدىكى كىتابلارنى بىرئاز ئوقۇش كېرەك، شۇ چاغدا مەسئۇلىيەتسىز گەپ سانقۇچى بولۇپ قېلىشتىن ساقلانغىلى بولىدۇ.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

شۇن

12 ـ ئاينىڭ 20 ـ كۈنى كېچىدە

340211 ياۋ كېغا

ياۋ كې ئەپەندى:

1 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنىدىكى 1 ـ نومۇرلۇق خېتىڭىزنى ۋە 2 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنىدىكى خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم.

چىن دەۋرىدىكى قائىدە ـ تۈزۈم يادنامىلەر توغرىسىدا ھېچ نەرسىنى بىلمەيمەن، ئاڭلىغان، كۆرگەنلىرىمنى ئېيتسامۇ، مەخسۇس ئالىم بارلىقىدىن خەۋىرىم يوق. ئەگەر كىتابلاردىن تەكشۈرۈپ كۆرگۈڭىز بولسا، شياۋ زېڭيۈنىڭ «جۇڭگونىڭ قەدىمكى زامان تارىخى»[132] (تىجارەت باسمىخانىسى نەشر قىلغان، باھاسى 3 دوللار) ناھايىتى ئىخچام، چۈشىنىشلىك. تۈرمۇش ئەھۋالى توغرىسىدا، مېنىڭچە، خەن دەۋرىدىكى تاش ئويمىلىرىدىن «ۋۇلياڭ مازىرىدىكى سۈرەتلەر»نى كۆرگەنگە يەتمەيدۇ. بۇ سۈرەتلەرنىڭ «مېتال ۋە تاش تەۋرۈكلىرى توپلىمى»[133] دا ۋە «مېتال، تاش خاتىرىلىرى»[134] دا كۆچۈرۈپ ئويۇلغان نۇسخىلىرى بار، ئۇلار ئەينەن بېسىپ ئېلىنغان نۇسخىلىرىغا قارىغاندا ياخشى. خەن دەۋرىدىكى ئۆرپ ـ ئادەت چىن دەۋرىدىكىدىن ئانچە پەرق قىلمايدۇ. بۇلارنى كۆرۈپ چىققاندىن كېيىن ئوخشاش ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ. باشقا تەرەپلىرىنى پەرەز بىلەن ئىشلەشتىن باشقا چارە يوق، ئەگەر ھەممە تەرەپلىرىنى تەتقىق قىلىپ ئايدىڭلاشتۇرغاندىن كېيىن ئاندىن قەلەم تەۋرىتىمەن دېيىلىدىغان بولسا، ئەمەلىيەتتە ئۇ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش تەس.

بېيپېڭدىكى ئاتالمىش ئالىملارنىڭ باشقىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن

كۆچۈرۈۋېلىشقا بېرىلىپ كېتىدىغانلىرى كۆپ، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇلارنىڭ ھالىنىڭ چوڭلۇقىنى كۆرمەمسىز تېخى. چۈنكى، ئۇلار ھال پەيدا قىلىپ گىدىيىۋېلىشنى ئالىم بولۇشنىڭ زۆرۈر شەرتى دەپ بىلىدىكەن. ئەگەر تونۇشتۇرۇش توغرا كەلسە، مېنىڭچە، ئۇلارنىڭ بىرنەچچىسىنى زىيارەت قىلىپ بارسىڭىزمۇ بولىدۇ، شۇ چاغدا «ئىلىم»نى كۆرگىلى بولمىسىمۇ، «ئالىم»نى كۆرگىلى، ئۇلارنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ، بۇنىڭ «جاھانسازلىق» قىلىشقا، ئىجاد قىلىپ يېزىشقا پايدىسى بار.

يېقىندا «ئەركىن پاراڭ»دا بىر پارچە ماقالىڭىزنى كۆردۈم، قالغان ماقالىلىرىڭىز يوقىلىپ كەتكەن بولۇشى مۇمكىن، چۈنكى لى لېيۇېننىڭ ماقالە كەلمەيۋاتىدۇ، دەپ قاقشاپ يۈرگەنلىكىنى پات - پات ئاڭلاپ قالىمەن. ئۇ تەھرىرلىك ئىشىدا ناھايىتى قىينىلىۋاتقان بولسا كېرەك. يېقىندا «ئايالار گۈلزارى» دېگەن بىر سەھىپىنى كۆپەيتتى، «ئەركىن پاراڭ»نى پارچىلىماقچى بولسا كېرەك. مەن بەزىدە ماقالە بېرىپ تۇرۇۋاتىمەن، ئېيىغا ئىككى - ئۈچ پارچىدىن ئاشمايدۇ. ئۇزۇنراق ۋە مۇھىم ماقالىلەرنى ئېلان قىلغۇدەك ئورۇن يوق. يېڭى چىققان ژۇرناللار كۆپ بولسىمۇ، لېكىن كۆرگۈچىلىكى يوق، ئۇلاردىكى ئاپتورلار يەنە شۇ بىر تۇركۇم ئادەم، ئىسىم - فامىلىسىنىلا ئۆزگەرتىۋالغان، خالاس.

تەكشۈرۈش باشلاندى، «ئەدەبىيات» نىڭ 2 - سانىدىن ئاۋۋال 10 پارچە ماقالە تەكشۈرۈشكە ئەۋەتىلگەنىكەن، ئۇلارنىڭ يېرىمى چىقىرىپ تاشلىنىپتۇ. دېمەك، ئۇنىڭ جانسىز، خۇنۇك بىر نەرسە بولۇپ چىقىدىغانلىقى بىلىنىپ تۇرىدۇ. 2 - جىلدىنىڭ 6 - سانى چىقىپ بولغاندىن كېيىن، ئەجىلى يېتىپ كېلىدىغاندەك تۇرىدۇ. «ھازىرقى زامان»[135] مۇ مىللىي ئەدەبىياتقا بېرىلىدىغاندەك ياكى مەنسىز ماقالىلەر بىلەن تولىدىغاندەك تۇرىدۇ.

ھازىر شاڭخەيدە ئەسەرلىرىنى ھەرقانداق ئورۇندا ئېلان قىلالايدىغانلار، مەسىلىسى چىقمايدىغان ئاپتورلار. ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ ئوندىن توققۇزى ئىلگىرى قەلەم بىلەن رىقابەتلەشكەن، ئاللىقاچان مەغلۇپ بولغان ئادەملەر ئىدى. شۇنداق ئادەملەر قورال كۆچى سايىسىدە ئەدەبىيات مۇنبىرىگە چىقىۋالغان، ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى غەلىتە ھادىسىلەرنى ئەنە شۇنىڭدىن پەملىگىلى بولىدۇ. ئۆزلىرى چىقارغان ژۇرناللارنى كىتابخانىلار ئالمىسا، باشقا ئۇستىلىقلارنى ئىشلىتىپ، ئاز - پاز ئىناۋەتى بار ژۇرناللارغا بىر ئامال قىلىپ كىرىۋېلىپ، ئۇنىڭ يازغۇچىلىرىنىڭ ئورنىنى ئۆز ھىماتىلىرىنىڭ ياردىمى بىلەن تارتىشىۋالىدۇ. بۇ يىلدىن باشلاپ ئەنە شۇنداق ئىستراتېگىيە يولغا قويۇلىدىغان دەۋر يېتىپ كەلسە كېرەك، بىراق بۇ ئۇسۇلمۇ باشقىلارنىڭ كۆزىنى ئۇزۇنغىچە بويالمايدۇ، يەنە يېرىم يىلدىن كېيىن، «ھازىرقى زامان» دەك بىرنەمىلەر نەزەردىن قېلىشى مۇمكىن.

مېنىڭ كونا ئادەتلىرىم كۆپ، جۇڭگونىڭ سالام خەت قەغەزلىرىنىمۇ ياخشى كۆرىمەن، ئۇلارنى گۈللۈك قەغەز ئورنىدا كۆرىمەن، بۇ نۆۋەت كونا ئۇسۇلدىكى ياغاچ ئويمىلارنىڭ خۇلاسىسى سۈپىتىدە «سالام خەت قەغەزلىرى ئۇلگىلىرى» دېگەن بىر توپلامنى رەتلەپ باستۇردۇم. S خانىم[136] سەنئەتنى ياخشى كۆرىدىكەن، ئۇنىڭغا بىر نۇسخا ئەۋەتىپ بەرگۈم بار، لېكىن قولۇمدىكى كىتاب چەكلىك بولغاچقا، S ئەپەندىگە ئەۋەتەلمەيمەن. مۇشۇنداق قىلىشىم قائىدە - يوسۇنغا توغرا كېلەرمۇ؟ ئەگەر چاتاق بولمىسا، مەن يېزىش توغرا كەلگەن سۆزلەرنىڭ ئىنگلىزچىسىنى يېزىپ ئەۋەتسەڭىز، شۇنىڭغا قاراپ كۆچۈرۈپ پوچتىدىن ماڭدۇرۇۋەتسەم.

ئىنىڭىزگە ئۆزىنىڭ تۇرار جايىنى ماڭا خەۋەر قىلىپ قويۇشىنى تاپىلاپ قويسىڭىز، خەت - ئالاقە ئادرېسىنىمۇ ماڭا خەت بىلەن ئېيتىپ بەرسە. چۈنكى، مەن ئادرېسىنى بىلمەيمەن، شۇڭا بىرەر

ئىشتا مەسلىھەت سورىيالمايۋاتىمەن.

هازىر شائخەيدە هاۋا ئىللىپ قالدى، چاغان يېڭى يىل بايرىمىدىنمۇ قىزىق ئۆتتى.

بىز ھەممىمىز سالامەت.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ، ھۆرمەت بىلەن

ئىنىڭىز: يۇ

2 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنى

340306 ياۋ كېغا

Y ئەپەندى:

2 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنىدىكى مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. خەتكە سېلىنغان نومۇرلارنى ئەمەلىيەتتە ئۆزۈممۇ ئەسلىيەلمەي قالدىم: خەت كەلسە ئۇتتۇرلۇق جاۋاب يازىدىغان، كوپىيىسىنىمۇ قالدۇرمايدىغان بولدۇم، كوپىيە قالدۇرۇشمۇ قۇلايسىز. دېمەك، خەتكە نومۇر سېلىش ئۇسۇلىمۇ قاملاشمايدىكەن، نومۇرنى كېرەكسىز قىلىش كېرەك، مەيلى مۇسادىر قىلىپ كەتسە كەتسۇن، سۈرۈشتۈرمىسىلا بولدى.

خەن دەۋرىدىكى تاشقا ئويۇلغان سۈرەتلەرنىڭ كۆچۈرمە نۇسخىلىرىنىڭ چاپاق چىققانلىرى كۆپ ئىكەن، تۇنجى كۆچۈرمىسى بولغان بولسا ئوچۇقراق بولۇشى مۇمكىن، لېكىن ئۇنى تېپىش تەس. بېيپېڭدىكى ۋاقتىمدا ئۇنىڭدىن بىر سانداق يىغقانىدىم، تۇرمۇش هالەتلىرىگە دائىر قىسىملىرىنى ئاجرىتىپ ئېلىپ بېسىپ چىقىرىپ، تارقىتىش نىيىتىگىمۇ كەلگەنىدىم، بىراق ۋاقىت هەم ئىقتىسادىمۇ جەهەتتە چەكلىنىپ قالغانلىقىم ئۈچۈن، تا هازىرغىچە ۋۇجۇدقا چىقىرالمىدىم، كېيىنچە پۈرسەت بولۇپ قالسا ئىشلىمەكچىمەن. خەن دەۋرى سۈرەتلىرى ئىچىدە «چۇيۇ تاش ئۆيلىرى سۈرەتلىرى» دېگەن سۈرەت بار، مېنىڭچە، ئۇ چىن دەۋرىدىن قالغان تاش ئويما سۈرەت بولسا كېرەك، ئۇنىڭدا تەسۋىرلەنگەن زىياپەتنىڭ كۆرۈنۈشى ناھايىتى جانلىق بولۇپ، خەن دەۋرىدىكى تاش ئويما سۈرەتلەرگە ئوخشاشمايدۇ، بىراق بۇنداق سۈرەتنى تېپىش ناھايىتى تەس، مېنىڭدىكىسى تولۇق ئەمەس، ئەگەر ئۇچرىسا

تالىسكىز، ھەرگىز قولدىن بېرىپ قويماڭ.

جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت جەھەتتىكى ئەھۋالىغا كەلسەم، داۋاملىق ماقالە ئېلان قىلىپ تۇرغانلىقىڭىز ناھايىتى ياخشى. مېنىڭچە، چەت ئەللىكلەر بۇ ئىشلارغا ئانچە ئەھمىيەت بېرىپ كەتمەيدۇ. ئاتالمىش «ئۇستاز»، «ئالىم» دېگەن بىرنېمىلەر ھەدەپ ئۆزىنى ئۆزى ماختاپ كۆككە ئۇچۇرماقتا، ئۇلارنىڭ يازغان بىرنېمىلىرىگە ھەرگىز ئىشەنگىلى بولمايدۇ. ياشلارنىڭ ئىچىدە چەت ئەل تىلىنى مۇكەممەل بىلىدىغانلار ئاز، ئۇلارنىڭ قورسىقىدا گەپ بار، لېكىن ئېغىز ئاچالمايدۇ، مۇھىتنى زۇلمەت قاپلاپ كەتتى. ياپونلارنىڭ خەنزۇ يېزىقىدىكى كىتابلارنى ئوقۇشى خېلىلا ئاسان ئىدى. لېكىن، ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرىگە قارىسىڭىز، قۇرۇق گەپ قىلىدىغانلىرى كۆپ. ئۇلار شاڭخەيگە كېلىپ يېرىم ئاي ئۆتمەيلا بىرەر كىتابنى يېزىپ چىقىدۇ - دە، چوڭ تاۋكالارنى، خۇسۇسىي پاھىشخانىلارنى، ۋەھاكازالارنى تەسۋىرلەپ، جۇڭگو گويا پاھىشۋازلارنىڭ، قىمارۋازلارنىڭ جەننىتى دېيىشىدۇ[137]. لېكىن، ھازىر ئۇلارنىڭ كۆتى ئېچىلىپ قالدى، كىتابخانلار ئۇلارنىڭ ئىشەنگۈچىلىكى يوق ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالدى. ئۆتكەن ئايدا ئۇچ پارچە قىسقا مۇلاھىزە يېزىپ «تەمىرات» ژۇرنىلىنىڭ شۇ ئايدىكى سانىدا ئېلان قىلىپ، جۇڭگوغا، ياپونىيىگە، مانجۇرىيىگە تەنە قىلغانىدىم، شاڭخەيدىكى ئەدەبىيات لۇكچەكلىرى شۇنى باھانە قىلىپ سۈيىقەست قىلىشقا كىرىشتى[138]. زۇلمەت دېگەن نەرسە بۇگۈنكى كۈندىمۇ چېكىگە يەتتى.

قىستۇرما رەسىم[139] ئۇچۇن رەسسام تېپىش ناھايىتى تەس بولسا كېرەك، ياغاچ ئويمىغا ئۇستىراق بولغان ئىككى - ئۈچ كىشى ھازىر ھەر ياققا كېتىپ قالدى، چۈنكى ئۇلار ئاچ قالغانىدى. ئەسلىشىمچە، ھازىر ئىزدەپ كۆرسە بولغۇدەك بىرلا ئادەم[140] بار، بىراق ئۇ ياغاچ ئويمىنى بىلمەيدۇ، پەقەت قەلەم

بىلەنلا سىزالايدۇ، ئانچە ياخشى ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ ياۋروپالىقلارنىڭ سىزغانلىرىغا قارىغاندا خېلى جايىدا. ئەتە ئىزدەپ بېرىپ، سۆزلىشىپ، ئاندىن ئۇچۇرىنى بېرەي.

ئۆتكەن ئايدا بۇ يەردە مېنىڭ «ئۆزۈم تاللىغان توپلام» قوشۇلۇپ 149 خىل كىتاب مەنئى قىلىندى. مېنىڭ تاللىغانلىرىم 10 يىل ئىلگىرىكى ئەسەرلىرىم ئىدى، ھازىرقى ھۆكۈمەت دائىرىلىرى ئۇ چاغدا ھۆكۈمەت بېشىدا ئەمەس ئىدى، شۇ چاغدىكى ئەسەرلىرىمدە ھازىرقى «ئەكسىيەتچىلىك»نىڭ بولغانلىقى ھەقىقەتەن ئەجەبلىنەرلىك بىر ئىش.

شاڭخەي تېخىچىلا سوغۇق، بەلكىم بېيىسكىدىن قېلىشمىسا كېرەك. بىز ھەممىمىز سالامەت.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ،

ھۆرمەت بىلەن: ئىننىكىز يۇ

3 - ئاينىڭ 6 - كۈنى كېچىدە

340506 ياڭ جىيۇنگە[141]

جىيۇن ئەپەندى:

4 ـ كۈندىكى مۇبارەك مەكتۇپىڭىزدىن ۋاقىت بولدۇم. يېقىندىن بۇيان فېلىيەتونىڭ ئەۋج ئېلىپ كەتكەنلىكىگە ئىچىنمايمەن. ئىسلاھاتپەرۋەرلىك قىلغانلىقى ياكى چەت ئەللەردە ئوقۇپ كەلگەنلىكى ئۈچۈن نامغا، ئابرۇيغا ئىگە بولغان، ھال ـ كۈنى بايقاتلىشىپ قالغان ئادەملەر شۇ يولغا ناھايىتى ئاسانلا كىرىپ كېتىدۇ. ئەسلىدە ئىلگىرىلا مەستانە بولۇپ كەتكەن، لېكىن ۋەزىيەتنىڭ تەقەززاسى بىلەن ئىسلاھات ئۆتكۈزۈشكە مەجبۇر بولغان ئادەملەر مۇرادى ھاسىل بولۇش بىلەنلا كونا كېسىلى قوزغىلىپ، بارا ـ بارا يەنە كونا مۇقاملارغا ھەۋەس قىلىشتىن خالىي بولالمايدۇ، ئۇلار «لاۋزى» بىلەن «جۇاڭزى»[142] نى كۆرگەندە، ئۇنى ئەجەبمۇ چوڭقۇر يېزىلغانىكەن، دەپ ھەيران بولىدۇ؛ «تاللانما» نى كۆرگەندە، ئۇنىڭ مۇكەممەللىكىگە ئەجەبلىنىدۇ؛ بۇددا كىتابىنى كۆرگەندە، ئۇنىڭ مەزمۇنىنىڭ كەڭلىكىگە قايىل بولىدۇ؛ سۇڭ زامانىسىدىكىلەرنىڭ ئىبرەتلىك سۆزلىرىنى كۆرگەندە، ئۇنىڭ ئاددىي، لېكىن چوڭقۇرلۇقىغا قايىل بولىدۇ، ھەيران ۋە قايىل بولغاندىن كېيىن، ئۇلارنى تەشۋىق قىلىدۇ. بۇ ئەمەلىيەتتە يەنىلا ئۇلارنىڭ دەسلەپتە نام قازىنىشقا قوللانغان كونا ئۇسۇلى. بىر قىسىم ياشلار ئۇلارنىڭ زىيىنىغا ئاز ـ پاز ئۇچرىماي قالمايدۇ، لېكىن بۇمۇ ئۇلارنىڭ مەجبۇرىيىتى بىر ـ بىرىگە يېقىن بولغانلىقىدىن بولىدۇ، بۇنىڭ ئۆمۈمىي ۋەزىيەتكە ئانچە ئالاقىسى يوق، مەسىلەن، «خەلقئىالەم»[143] نەشرىدىن چىققاندىن كېيىن، ئۇنىڭ

دىن نارازى بولغانلار ھەر ھالدا كۆپ. 3 ـ سانىغا پارچە تەسىراتلار بېسىلدى، ئۇلاردا سىلىق گەپلەر كۆپ بولسىمۇ، لېكىن مۇھەررىر تەشەببۇس قىلغان «كۆڭۈل خۇشى»غا زىت. بۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئۆزگىرىش بولۇشى مۇمكىن، لېكىن يەنىلا ۋەزىيەتتىن خالىي بىر نەرسە بولۇپ قېلىۋەرمىگۈچە ئۇزۇن ئۆمۈر سۈرەلمەيدۇ.

ماقالە يازغۇچىلارنىڭ ئىسىملىكىگە قاراپ باقىدىغان بولساق، جۇڭگودا ئاپتور ئەمەلىيەتتە كۆپ ئىكەن، ھازىر ئۇلارنىڭ ھەممىسى «خەلقئىالەم»گە توپلىشىۋالغان. بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ مالىقالمىرىگە، ئىدىيىلىرىگە قاراپ قويۇشنىڭ زىيىنى يوق. 3 ـ سانىلا ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇكى، ئاتالمىش مەشھۇر يازغۇچىلارنىڭ داستىخىنى يوغان، ئەمما قۇرۇق؛ ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى نامسىز شاكىچىكلەرنىڭ ئەسەرلىرىگىمۇ يەتمەيدۇ. مەسىلەن، «شېنباۋ» گېزىتىنىڭ شەھىرىمىزگە بېغىشلانغان قوشۇمچە سانىدىكى ياكى «مەشغۇلات سىرتىدىكى ھەپتىلىك سەھىپە» دىكى يازغۇچىلار شۇنداق، جۇ زورېننىڭ شېئىرلىرىدا[144] ھازىرقى ھالەتكە قارىتىلغان نارازىلىق بار، لېكىن تولىمۇ تۇتۇق، ئۇنى ئادەتتىكى كىتابخانلار چۈشىنەلمەيدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە لاپ گەپ كۆپ، ئۇنىڭغا دوست تارتقۇچىلارمۇ كۆپ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭدىن ھەممە ئادەم بىزار.

مېنىڭ توپلاملارغا كىرگۈزۈلمىگەن ماقالىلىرىم ئانچە كۆپ بولمىسا كېرەك، ئۇلارنىڭ بەزىسى ئونتۇلۇپ قالغان، بەزىسى قەستەن چىقىرىۋېتىلگەن، چۈنكى ئۆز نەزىرىمدە ئانچە كېرىكى يوق دەپ قارالغان. «جېجياڭ دولقۇنى»دا ئىشلەتكەن تەخەللۇسۇم يادىمدىن چىقىپ قاپتۇ، پەقەت يازغان نەرسىلىرىملا ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، ئۇلارنىڭ بىرى «رادئوم توغرىسىدا»؛ يەنە بىرى «سپارتانىڭ روھى» (؟). بۇلاردىن باشقا «زېمىن ساياھىتى»[145] بار، بۇنىمۇ مەن تەرجىمە قىلغان، نامدا تەرجىمە بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۆز-

گەرتىپ يېزىلغان، ئىشلەتكەن تەخەللۇسۇم «سۆزى» ياكى «سۇ-شى». لېكىن تولۇق بولمىسا كېرەك.

بۇنىڭدىن 30 يىل ئىلگىرى ئەدەبىيات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەملەر ناھايىتى ئاز ئىدى. يار - بۇرادەرلىرىمۇ يوق ئىدى، شۇڭا بەزى ئىشلىرىم پەقەت ئۆزۈمگىلا ئايان. ھازىر ھەممە ئادەم «سەۋدايى خاتىرىسى»نى مېنىڭ تۇنجى ھېكايەم دەپ قارايدۇ. ئەمەلىيەتتە مېنىڭ دەسلەپ مىخ مەتبەئىدە بېسىلغان نەرسەم «ھېكايە-زارلىق» (؟) قا بېسىلغان، كىتابىي تىل بىلەن يېزىلغان تۇنجى ھېكايە[146]. ئۇ چاغ ئىنقىلابتىن ئىلگىرىكى ۋاقىت ئىدى، ئۇنىڭ ماۋزۇسى ۋە تەخەللۇسى ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىپتۇ، ئۇنىڭدا كونا مەكتەپتىكى ئەھۋاللار بايان قىلىنغان، ئۇنىڭ ئاخىرىدا يۇن تېپچياۋنىڭ تەستىق سۆزىمۇ بار ئىدى، ئۇنىڭ مۇكاپاتى ھېسابىدا ماڭا بىرنەچچە ھېكايە كىتابىمۇ بېرىشكەنىدى. شۇ چاغدا «ئايغا ساياھەت» دېگەن بىر پارچە كىتابىمۇ بار ئىدى، ئۇنىمۇ مەن تەھرىر-لەپ، تەرجىمە قىلىپ، 30 دوللاردىن ساتقان، ئۇنىڭغا باشقا ئادەمنىڭ ئىسمىنى قويغان. يەنە دۇنيا تارىخىنىمۇ تەرجىمە قى-لىپ، ھەر 1000 خېتىگە 50 تىيىندىن ھەق ئالغان، ئۇنىڭ نەشر قىلىنغان - قىلىنمىغانلىقىنى ھازىرمۇ بىلمەيمەن.

جاڭ زېپىڭغا ئوخشاش قەلەم بېدىكلىرى، ئەمەلىيەتتە بۇنىڭ-دىن 30 يىل ئىلگىرىلا بار ئىدى، ئۇ ھازىر چەققان يېڭى نەيرەڭ ئەمەس. ماڭا ھۇجۇم قىلغان ياڭ سۇنرېنغا ئوخشاش ئادەملەرمۇ ئىلگىرىدىن بار ئىدى، بىراق ياڭ سۇنرېننىڭ ماقالىلىرى ئوتتۇرا-غا چىقىش بىلەنلا كۆلى كۆككە سورۇلۇپ تۇرغاچقا، بەزىلەر، ھازىرقى كۆندىكى پىستەكلەر ئىلگىرىكىگە يېتىشەلمەيدۇ، دەيدۇ؛ لېكىن مېنىڭچە، ئۇلاردىن ئانچە پەرقلەنمەيدۇ.

يېڭىجۇن ئەپەندى بىلەن تونۇشمىسام كېرەك، چۈنكى مېنىڭ ئۆز يۇرتۇمدىن چىقىپ كەتكىنىمگە 30 نەچچە يىل بولۇپ قالدى،

ئۇ 20 لەردە بولسا كېرەك. شۇڭا، بىزگە كۆرۈشۈش نېسىپ بولمىغان. ئالدىنقى كۈنى ئۇ ماڭا بىر پارچە خەت يېزىپتۇ، سىز-دىن سورىغاندىن كېيىن يازغاندەك تۇرىدۇ. خەتتە يازغان مەسىلە-لىرىگە جاۋاب يازغانىدىم، كېيىن يەنە خەت كەلمىدى.

«پەجمۇردە» دېگەن سۆز[147] ئاچچىقتا ئېيتىلغان سۆز. لې-كىن، شۇ چاغدا باشقىلارنىڭ ماقالىلىرىنى تۇزىتىشكە، تونۇشتۇ-رۇشقا، سېلىشتۇرۇپ بېرىشكە ھەقىقەتەن غەيرەت قىلاتتىم، ھازىر كۆپ ھۇرۇنلىشىپ قالدىم، شۇنىڭ ئۈچۈن جاۋاب خەت يېزىشقا چولام تېگىدىغان بولۇپ قالدى.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

لۇشۈن

5 - ئاينىڭ 6 - كۈنى كېچىدە

340522 ياڭ جىيۇنگە

جىيۇن ئەپەندى:

يولىورۇقلىرىڭىزدىن ۋاقىت بولدۇم. لىيۇ خەنيى[148] بىيجىڭغا كېتىپتۇمىش. ئۇ باستۇرغان كىتابلارنى كۆردۈم، ھەقىقەتەن «جاڭگال»، كارغا كېلىدىغانلىرى ئاز، لېكىن ئۇ كىتابلارنىڭ بەزىسىنى شۇنىڭغا ئوخشاش ئەخمەق جانابلار بولمىسا باستۇرالمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇمۇ نەپ تەگمەيدىغان ئادەم ئەمەس.

بىسلماي قالغان ئەسەرلىرىمنىڭ شۇنچە كۆپ ئىكەنلىكى ئويلىمىغان يېرىمدىن چىقتى، لېكىن باشقا تەخەللۇس بىلەن «تىل رىشتىسى» دە، «يېڭى ياش» تا، «سەھەر گېزىتىنىڭ قوشۇمچە سەھىپىسى» دە ئېلان قىلىنغان ۋە لېكىن كېيىن توپلامدىن چىقىرىپ تاشلانغانلىرىمۇ ئاز بولمىسا كېرەك. «تىل رىشتىسى» نىڭ 1 ـ يىلىدىكى دەسلەپكى سانلىرىدا شۇي جىمونىڭ شېئىرىنى دوراپ، تىللاپ يازغان بىر پارچە ماقالە[149] ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، ئۇنىمۇ مەن يازغان، شۇنىڭدىن كېيىن شۇي جىمو ئاچچىقىدا ماقالە بەرمەيدىغان بولغان. بۇ ئەھۋالنىمۇ باشقىلار بىلمەيدۇ. يەنە شياڭگاڭدا سۆزلىگەن «كونا مۇقاملار ئېيتىلىپ بولدى» سەرلەۋھىلىك بىر پارچە نۇتقۇم بار، ئورىگىنالى يوقلىپ كەتكەنلىكتىن توپلامغا كىرگۈزۈلمىگەن، لېكىن گېزىتكە بېسىلغان.

«لۇشۈن گۈاڭدۇڭدا» دىكى نۇتۇقلىرىم ناھايىتى چاتاق خاتىرىلەنگەنكەن. ئەسلىي مەزمۇنىغا ئانچە ئوخشاشمايدۇ، ئۆزۈممۇ تۇزىتىش بەرمىگەن، ئۇلارنى ئىشلەتمەسلىكىڭىزنى ئۆتۈنىمەن.

مېنىڭ تۇنجى ھېكايەم بېسىلغان ئورۇن «ھېكايىلەر مەجمۇئە-

سى» بولمىسا كېرەك، ئەگەر يۇەن تېپىچياۋ «ھېكايىزارلىق» نى چىقارمىغان بولسا، ئۇنى باھالىغان ئۇستاز، ئېھتىمال، باۋ تېەنشياۋ[150] دەك بىرنېمە بولسا كېرەك. شۇ تەھرىرات «پىداكار كىنىزەك» («مىڭ بىر كېچە» دىن پارچە «ئەلى بابا ۋە 40 قاراقچى») ۋە «ئالتۇن قوڭغۇز» (A. Poe[151] يازغان) نى نەشر قىلغان، بۇلارنى جۇ زورېن تەرجىمە قىلغان، شۇ چاغدا ئۇ نەنجىڭ سۇچىلار مەكتىپىنىڭ ئوقۇغۇچىسى ئىدى، مېنىڭ ھېلىقى ماقالەمنىمۇ جۇ زورېن پوچتىدىن ئەۋەتىپ بەرگەن، شۇ چاغ شۇەنتۇڭنىڭ 1 ـ يىللىرى بولسا كېرەك. ھازىر تىجارەت باسمىخانىسى باسقان كىتابلارنىڭ ئىچىدە «پىداكار كىنىزەك» نىڭ بولمىغانلىقىغا قارىغاندا، ئۇنى نەشر قىلغان نەشرىيات، ھەر ھالدا، «ھېكايىزارلىق» تەھرىراتى بولسا كېرەك.

مىڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرىدىكى غەيرىي رەسمىي تارىخلارغا قارىغاندا، ھازىرقى قورشاپ يوقىتىش ئۇسۇلىمۇ ئانچە دەھشەتلىك ئەمەس. ئالدىنقى ئايلاردا چىققان «تەر ۋە قان» ئايلىق ژۇرنىلىغا بېسىلغان بىر پارچە ماقالىدە[152] مىڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا تۆرىلەرنى «تېگى پەس ئادەملەرنىڭ چىشىغا تەگدى» دەپ قاتتىق تىللاپ، ئۇلارغا دۆلەتنىڭ ھالاك بولۇشىغا زامىن بولدى، دېگەن گۇناھ ئارتىلغان. بۇ ئۇسۇلنىڭ ئوخشىشىپ كېتىدىغانلىقىنى ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىمۇ ھېس قىلغان. تەبىئىيكى، شۇنداق ماقالىلەرنى توپلاپ باسقانلىقىدىنمۇ كېيىنكىلەرگە ئىبرەت قىلىشقا بولىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولىدۇ. لېكىن، كىتابخانلار بۇنى پەملەي، بۇلار بولسا شەخسىي ئادەملەرنىڭ ئىشى، دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭغا دىققەت قىلمايدۇ ياكى ئەكسىچە مېنى «تولىمۇ قەبىھ» دەيدۇ. مېنىڭ پارچە تەسىراتلىرىم ئىچىدە «سايىۋەن توپلىمى» دىكى ۋە ئۇنىڭ داۋامىدىكى ماقالىلەر كۆپىنچە شەخسىلەرگە قارشى كۆرەشتىن ئىبارەت بولسىمۇ، ئەمەلىيەتتە ئۇ خۇسۇسىي ئاداۋەت

ئەمەس، ئومۇمىي ئۆچمەنلىك. بىراق، ئۇ توپلاملارنىڭ خېرىدارى ناھايىتى ئاز بولدى، بۇنىڭدىن كىتابخانلارنىڭ ئىچىدە گۆدەكلەرچە ھۆكۈم قىلىدىغانلىرىنىڭ كۆپ ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ.

ھاياتىمدا قىلغان ئىشلىرىم ھەرگىز خېتىڭىزدە تەرىپلىگەندەك ئەمەس، لېكىن يۈرىكىمگە قولۇمنى سېلىپ باقىدىغان بولسام، نەچچە ئون يىلدىن بۇيان قوغدىغاندىن تاشقىرى، ھەر قاچان جۇڭگونى، كىلەچەكنى ئەس - يادىمدىن چىقارمىدىم، كۆڭچىلىك ئۈچۈن ئازغىنە بولسىمۇ كۈچ چىقىرىش نىيىتىدە بولدۇم، بۇنىڭغا ھۆكۈم قىلالايمەن. ئەگەر يەنە پىستەكلەر بىلەن تەڭ بولۇپ يۈرگەن بولسام، يۈرەك قېنىم تېخىمۇ زايە بولۇپ كېتىدىغاندەك تۇرىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن «قورشاۋدا قالغان ئون يىل» نى بىكارچىلىق كۈنلىرىدە يازماقچىمەن.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

شۇن

5 - ئاينىڭ 22 - كۈنى

يەنى، «شىمال يېڭىلىقلىرى» غا كۆز بويىپ كىرىۋالغان پىتەكلەر يوقىتەك تۇرىدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ مادارى قالمىدى. تىزىقلىق بەت بولسىمۇ باسمىدى، دەل شۇ پەيتتە «ئىتتىپاق جۇڭگو»[153] مەندىن ياردەم تەلەپ قىلىپ كەلگەنىكەن، شۇلارغا ئېلىپ بەردىم، بىراق ھەممىسى تولۇق ئەمەس. نېيشەن كىتابخانىسىغا باردىغان ۋاقتىمنىڭ قارارى يوق. ئەگەر كۆرۈشمەكچى بولسىڭىز، ئەڭ ياخشىسى، ئۈچ - تۆت كۈن بۇرۇن كۈن ھەم سائىتىنى بەلگىلەپ ماڭا بىر پارچە خەت يېزىۋېتىڭ، شۇ ۋاقىتدا بېرىپ سىزنى كۈتىمەن، ۋاقتى چۈشتىن كېيىن بولغىنى ياخشى.

340531 يادىكار جىيۇنگە

جىيۇن ئەپەندى:

30 - كۈنى يازغان خېتىڭىزنى ۋە «خۇ شى ئەسەرلىرىدىن تاللانما»[154] نى تاپشۇرۇۋالدىم، كۆپ رەھمەت.

شۇي ئەپەندىدىن خەت كەلدى، ئۇ ھەرگىز ئىشلىمەيمەن دەپتۇ، بۇ ناھايىتى ياخشى گەپ. ئۇنداق قىلمىغان بولسا، شاڭخەيدىكى ئاتالمىش يازغۇچىلارنىڭ ھىيلە - نەيرەڭلىرى كۆپ، ئۇ ھەرگىزمۇ ئۇلارغا تاقابىل تۇرالمايدۇ، چوقۇم ئۇلارنىڭ دامىغا چۈشۈپ قالىدۇ. بىراق، «يازغۇچى»لارنىڭ بىر ئۇنداق، بىر بۇنداق ئۆزگىرىپ تۇرغانلىقى، بىر تەرەپتىن، ئەدەبىيات مۇنبىرى ئۈچۈن بەختسىزلىك بولسا، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۇلارنىڭ ئەپت - بەشىرىسىنى تېخىمۇ ئايدىڭلاشتۇرۇپ بېرىدۇ؛ تولكىلا بولىدىكەن، ئۇنىڭ قۇيرۇقى ئاخىر چىقىپ قالىدۇ؛ ئۇنىڭ ئۈستىگە يېڭىدىن يېتىشكەنلەرمۇ كۆپىيىدۇ، شۇڭا پىغان قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق.

«تۇتىنىڭ ھېكايىسى»[155] نىڭ تەرجىمىسىنى كۆرگىنىم يوق، ئۇنىڭ ھىندىستانىنىڭ قەدىمكى ئەدەبىي ئەسىرى ئىكەنلىكىنىلا، نۇرغۇن ئۇششاق ھېكايىلەرنىڭ جەمئىيىسى ئىكەنلىكىنىلا بىلىمەن. ئۇنىڭدا جۇڭگونىڭ ئەھۋالى توغرىسىدىمۇ گەپ بولسا كېرەك، شۇڭا قىستۇرما رەسىملىرى ئىچىدە جۇڭگوغا دائىر بىر پارچە رەسىم بار. بىراق، ئۇ چاغلاردا جۇڭگودا ئۇرۇمە چاچ يوق ئىدى، ئاپتور بىزگە ئېسىپ قويۇپتۇ، كۆلكىلىك گەپ. ئۇلار جۇڭگولۇقلار ئەزەلدىن ئۇزۇن ئۇرۇمە چاچ قويىدىكەن دەپ ئويلىسا كېرەك. مەن 2 - ئاينىڭ باشلىرىدا ئۇلارغا قەدىمكى كىيىملىك

ئادەملەرنىڭ رەسىملىرى چۇشۇرۇلگەن بىرنەچچە كىتابنى ئەۋەتىپ بەردىم، ئەگەر تېگىپ قالسا، كەلگۈسىدىكى قىستۇرما رەسىملىرىگە بىرئاز تەسىر كۆرسىتەر.

«ئەقىل چىللىغۇچى»[156] نىڭ خاتىرىسىنىڭ بىر ژارىقى تەتۇر بېسىلىپ قاپتۇ، ئۇنى قايتا تۇپلەشكە ئامال بولمىدى، ئۈسىت. بۇ كىتاب سېتىلىپ بولسا، گېرمانىيىلىكلەرنىڭكىدىنمۇ بىر توپلام باستۇرغۇم بار.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

شۇن

5 ـ ئاينىڭ 31 ـ كۈنى ئاخشامدا

340602 ساۋ جۇيرېنگە

جۇيرېن ئەپەندى:

مۇبارەك مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. مەن رەسىم سىزىشنى بىلمەيمەن، شۇڭا سوئالىڭىزغا ئېنىق جاۋاب بېرەلمەيمەن؛ لېكىن قائىدە بويىچە پەرەز قىلغاندا، ھەرقانداق قەلەم بىلەن سىزسا بولار. بىراق، تۆمۈر قەلەم بىلەن سىزىدىغان بولسا، دەسلەپتە بىرئاز قىيىنچىلىق كۆپمەيدۇ — قەلەم قەغەزنى ئېلىۋالمايدۇ، سىياھى تۆگەپ قالمايدۇ، ۋەھاكازا. بۇ ھالدا ھەۋەسكارلار تېخىمۇ ئاۋارىچىلىك تارتىپ قالمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن قېرىنداش بىلەن — رەسىم سىزىشقا ئىشلىتىلمەيدىغان قېرىنداش قەلەم بىلەن — سىزغان ياخشى بولسا كېرەك.

ئىلگىرىكى خېتىمده تىلغا ئېلىنغان كىتاب «ساختا ئەركىنلىكنامه» دىن كېيىنكى «گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە». ئۇنى ئۆتكەن يىلنىڭ ئاخىرىدىلا بىراۋ نەشر قىلىش توغرىسىدا ۋەدە قىلىپ كەتكەنىدى؛ لى لىيېۋېن ئەپەندىنى تەكلىككە سېلىپ قويۇشتىن ئەندىشە قىلىپ مەتبەئەگە بەرمىگەن بولسا كېرەك. ھازىر نەشر قىلىش توغرا كەلسە، يەنىلا شۇ ئىلگىرىكى ۋەدە بويىچە بولىدۇ. ئاممىغا ئۇنى كۆتۈپ تۇرىدىغان بولدى ـ دە.

ماڭا خائىن دەپ بوھتان قىلغانلىقى[157] بۇ يىل ئىككىنچى قېتىم بولدى. ئەسلىشمچە، بۇنىڭدىن تەخمىنەن 10 يىل ئىلگىرى ئېروشىنكو[158] جۇڭگونىڭ كەمچىلىكلىرىگە ھۇجۇم قىلسا، شاڭخەي گېزىتلىرى مېنى ئەقىل كۆرسەتتى، دېگەنىدى؛ مېنىڭ ۋەتەنگە ئاسىيلىق قىلىشىم ئايالمىنىڭ ياپون ئايال بولغانلىقىدىن

بولغانمىش[159]. بۇ يىل كەينىدىن ئوتتۇرىغا چىققان جانابلار ۋە ئۇلارنىڭ كۇچۇكلىرى جۇڭگونىڭ ۋەتەن خائىنلىرى قولىدا سېتىلىپ تۇگەش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى ئوبدان بىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار بۇ گۇناھنى دۆڭگەشكە باشقا ۋەتەن خائىنلىرىنى تېپىشقا بارلىق كۇچى بىلەن ئۇرۇنماقتا. «تەر ۋە قان» ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ مىڭ خانىدانلىقىنىڭ مۇنەۋۋەر بولغانلىقىنى دۆڭلىنىچىلار[160] غا دۆڭگەپ قويۇۋاتقانلىقىنىڭ سىرى ئەنە شۇ يەردە.

لېكىن، ئۆزگىرىش ناھايىتى تېز بولۇۋاتىدۇ، زادى كىمنىڭ خائىن ئىكەنلىكى بىر - ئىككى يىلغا قالمايلا ئايدىڭلىشىدۇ.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

ھۆرمەت بىلەن: شۇن

6 - ئاينىڭ 2 - كۈنى

340603 ياڭ جىيۇنگە

جىيۇن ئەپەندى:

2 - كۈنى يازغان مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. پىستەكلەر-نىڭ تۇگىمەس ئەندىشىگە چۈشۈپ قالغانلىقى نەزەرىيە جەھەتتە توغرا، بۇ ئەھۋال خۇددى ھەرقانداق ئادەم ئاغزىنى ئېچىپ تاۋۇش چىقارسا، ھاۋانىڭ تىترىگەنلىكىگە، بۇ ئاۋاز بارا - بارا يىراقلا-شىپ، ئاجىزلىشىپ كەتسىمۇ، ھاۋا بارلىكى يەردە ھاۋانى تىترەت-كىنىگە ئوخشايدۇ. شۇنداق بولسىمۇ بەربىر، بارا - بارا يىراقلا-شىپ، ئاجىزلىشىپ كېتىدۇ. جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدە ئادەم داشقاللىرى ئەسلىدىلا كۆپ ئىدى. يېقىنقى 10 يىل ئىچىدە بەزى ياشلار پەننى ياراتماي، ئەدەبىيات بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولدى؛ يېزىش قولىدىن كەلمەيدىغانلىرى تەسۋىرىي سەنئەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بولدى، لېكىن رەسىم سىزىشنى مەشىق قىلىشقا خۇشياقماي، ئۇزۇن چاچ قويۇپ، يوغان گالستۇك باغلاپ، شۇنىڭ بىلەن ئىشنى تۇگىتىدىغان بولدى. بۇ نېمىدېگەن لامزەللىلىك. ئەگەر جۇڭگودىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق بولىدىغان بولسا، تۇگەشكىنى شۇ. لېكىن، جەمئىيەتنىڭ ئەدەبىيات مۇنبە-رىگە بىر چەتتىن تەسىر كۆرسىتىدىغان باشقا تەرەپلىرىمۇ بار، جەمئىيەتنىڭ ھازىرقى ھالىتىگە قاراپ باقىدىغان بولساق، جەمئى-يەت زاۋالغا يۈز تۇتماقتا، پىستەكلەرمۇ زاۋالغا يۈز تۇتماقتا. ئۇلار نەدىمۇ ئۆزىگە ئىشەنچ قىلالىسۇن؟! ئۇلاردا ھەتتا ئىتچىلىكمۇ ساداقەتلىك يوق. بىرەر ئۆزگىرىش بولۇپ قالسا، ئۇلار دەرھال باشقا بىر قىياپەتكە كىرىۋالىدۇ. لېكىن، ئۇ چاغدا ئۇلار ھازىرقى-

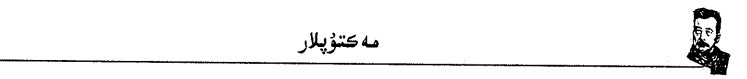

دىنمۇ خەۋپلىك بولىدۇ؛ ئۇلار ناھايىتى كەسكىن بولۇۋالىدۇ، لېكىن شۇ چاغدا ئۇلارغا قارشى كۈرەش قىلىدىغانلار چىقماي قالمايدۇ، چۈنكى ئۇلارنىڭ تېگى - پېيى ھەممىگە ئايان. نېمە ئۈچۈن؟ چۈنكى ھەممە ئادەم ھازىر تەجرىبىلىك بولۇپ قالدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىرقى ئەھۋال كەلگۈسى ئۈچۈن زىيانلىق بولۇپلا قېلىۋەرمەيدۇ. بىرمۇنچە قۇربانلارنى بېرىشتىن خالىي بولغىلى بولمايدۇ، لېكىن تەبىئىيكى، قۇربانىنى قانچىكى ئاز بەرسە شۇنچە ياخشى، مېنىڭ «ئاكوپ جېڭى»نى تەشەببۇس قىلىپ كېلىۋاتقانلىقىمنىڭ سەۋەبى ئەنە شۇ يەردە.

ئەسلىشىمچە، چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدىمۇ پىتەكلەر بار ئىدى، لېكىن ئۇلارنىڭ ماھارىتى ھازىرقىلارنىڭكىدەك ياخشى ئەمەس ئىدى. ئەمما، ئىنقىلابچىلارنىڭ ماھارىتىمۇ ئۆستى، ئۇ چاغدىكى ئىنقىلاب گويا كىچىك بالىلارنىڭ ئويۇنى ئىدى.

«يېڭى جەمئىيەت»[161] ناملىق يېرىم ئايلىق ژۇرنالنىڭ بىرنەچچە سانىنى كۆردۈم، ئۇنىڭ كەمچىلىكى «تولىمۇ ئاددىي»لىق ئىكەن، ئۇنى ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن كىشىدە بىرەر تەسىرات قالمايدىكەن، كىشىنىڭ دىققىتىنى جەلپ قىلالماسلىقىغۇ تۇرغان گەپ. يازغان خېتىگىزدە بايان قىلىنغان قىبلىنەما مېنىگچە بولىدۇ، ئوتتۇرىغا سەكرەپ چىقىش ئۈچۈن شۇنداق قىلمايمۇ بولمايدۇ. لېكىن، ئەپسۇسلىنىدىغان يېرى شۇكى، كىتابخانلارنىڭ تۇيغۇسى، كۆپ ھاللاردا، پىستەكلەرنىگكىدەك ئۆتكۈر ئەمەس. پىتەكلەر پەملەپ بولسا، كىتابخانلار تېخىچە چۈشەنمەيدۇ، ھەتتا تەنە، كىنايە ۋە ياپتى گەپلەرنىمۇ چۈشەنمەيدۇ. ھازىرقى ياشلارنىڭ دىققەت قىلىش دائىرىسى ئومۇمەن تار، بۇ ئەھۋال كىشىنى ئەدەبىيات مۇنبىرىدە پىستەكلەرنىڭ كۆپىيىپ كەتكەنلىكىدىنمۇ بەكرەك ئەندىشىگە سالىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، بۇلارغا پەرۋا قىلماسىتىن ئۆزى بەلگىلىگەن يول بويىچە ئىشلەۋېرىش كېرەك. پەشۋا يەپ

قېلىش ياكى دەم ئېلىش توغرىسىدا گەپ ئاچسام، ئۇنداق بولۇشى تەبىئىي، ھەم زۆرۈر.

رەسمىي چىقىرىشقا كىرىشكىنىگلارىدا مەن ماقالە بېرىپ تۇرمەن، ھەر سانىغا بېرىپ تۇرۇشۇم ناتايىن. تەخەللۇسۇمنى ئۆزگەرتكىنىم ياخشى، ئۇنداق قىلمىسام، يازغان ماقالەمنىڭ مەزمۇنى قانداق بولسا بولسۇن، چوقۇم دەرھال چاتاق چىقىدۇ، ژۇرنالىگلارغا زىيان بولىدۇ.

«ئەقىل چىللىغۇچى»[162] خېتىگىزدە پەرەز قىلغىنىگىزدەك سۇرۇپ كەتمىدى، بۇنداق كىتابنى ئالىدىغانلارنىڭ تولىسى كەمبەغەل ئوقۇغۇچى. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇ كىتابتىن 250 نۇسخا بار، بەزىلەرگە ئۆزۈم ئەۋەتىپمۇ بەردىم. پۇلى بار ياشلار بۇنداق نەرسىگە موھتاج ئەمەس. گېرمانىيىنىڭ ئويما رەسىملەر توپلىمىنى نەشر قىلدۇرماقچى بولۇۋاتىمەن، ئۇ رەسىملەرنىڭ ھەجمى چوڭ، شۇنىڭ ئۈچۈن باسقاندا كىتابنىڭ ھەجمىنى چوڭايتىش، سەھىپە سانىنىمۇ كۆپەيتىش توغرا كېلىدۇ، دېمەك، بىرنەچچە ھەسسە كۆپ دەسمايە سېلىش تىوغرا كېلىدۇ، ھازىر ئەنە شۇ مەسىلە ئۇستىدە باش قاتۇرۇۋاتىمەن.

نېيشەن كىتابخانىسىغا پات - پات بېرىپ قالىمەن، جۇڭگو ئادەملىرىنىڭ كىتاب سېتىۋېلىش ئەھۋالىنى كۆرۈپ، بىرمۇنچە ھادىسىلەرگە ھەسرەت قىلىمەن. مەسىلەن، ياپونىيە توغرىسىدىكى بىرمۇنچە كىتابلار (ياپونلارنىڭ ئۆزلىرى يازغان)نى سېتىۋېلىپ كېتىشكەندىن كېيىن، ئۇزۇن ئۆتمەيلا «ياپونىيە توغرىسىدا تەتقىقات» دېگەندەك كىتابلار پەيدا بولۇپ قالىدۇ. يېقىندىن بۇيان ياشلار فاشىزم توغرىسىدىكى كىتابلارنى ئىزدىشىپ يۇرىدۇ. سانائەت ساھەسىدىكىلەردىن كىتاب سېتىۋالغىلى كەلگەنلەر سانائەت توغرىسىدىكى ھېكمەتلەر يېزىلغان كىتابلارنى ئىزدەيدىكەن، ئەمەلىيەتتە ئۇنداق نەرسە نەدىمۇ بولسۇن؟! رەسساملارچۇ، ئۇلار ماتېرىيالنى ئۆزى تەييارلايدۇ، ئەدەبىيات ساھەسىدىكىلەر بولسا ئۇنداق ئەمەس. ئۇلار ئاۋۋال ئەسەرنى ئوقۇيدۇ، ئاندىن ئۇنى چۈشىنىدۇ، ئاندىن ئۇنى ئىجادىي ئۆزگەرتىدۇ، ئاندىن ئۇنى ئىجادىي ئۆزگەرتىدۇ، ئاندىن ئۇنى ئىجادىي ئۆزگەرتىدۇ.

رىياللارغا، تەتقىق قىلىپ ئۆزلەشتۇرگەندىن كېيىنلا كارغا يارايدىغان ياخشى كىتابلارغا نەزەر كۆزنىمۇ سالمايدىكەن، ئۇلار پۈۋەي يۈتقىلى بولمىغان سىزما رەسىم ياكى ئىسخىما ۋە ياكى ئېلان رەسىملىرىنى ھەتتا نىمىنىڭدۇر بىرنېمىنىڭ «جەۋھىرى» دېگەن بىر كىتابنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىكەن. بىر پارچە كىتاب قانداقمۇ «جەۋھەر» بولالىسۇن، ئۇلار بۇنى ئويلىمايدۇ. ھەتتا بەزىلەر بىرەر پارچە كىتابنى ۋاراقلاپ كۆرگەندىن كېيىن، ئۇ كىتابنى سېتىۋالماي، ئۇنىڭ ئىچىدىكى رەڭلىك رەسىملەردىن بىرنەچچە ۋاراقنى يىرتىۋېلىپ كېتىپ قالىدۇ.

ھازىر جۇڭگو ياش ئاپتورلىرىنىڭ ياغاچ ئويمىلىرىنى توپلاۋاتقىنىمىز، 20 پارچىسىنى «ياغاچ ئويمىچىلىقنىڭ تەرەققىيات جەريانى»[163] دېگەن سەرلەۋھە بىلەن بىر كىتاب قىلىپ باستۇرماقچىمىز، باستۇرۇپ قويساق، كېلەر يىلدا ئەسەرلەرنىڭ ئالغا باسقان ياكى باسمىغانلىقىنى كۆرۈپ بېقىشقا لازىم بولار. بۇ نۆۋەت پەقەت 100 نۇسخىلا باستۇرماقچىمىز، ھاجەتمەنلەرمۇ شۇنچىلىك چىقىشى مۇمكىن.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

ھۆرمەت بىلەن: شۇن

6 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنى كېچىدە

340609 ياڭ جىيۈنگە

جىيۈن ئەپەندى:

6 ـ كۈنى يازغان مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. ژۇرناللارنىڭ ماقالىلىرىنى ئاۋۋال تەكشۈرتۈش شەرت بولۇپ قالغانلىقى ئۈچۈن، ماقالە يېزىشقا قىيىن بولۇپ قالدى. ناھايىتى كۆچىگەنده، پەقەت «ئەركىن پاراڭ» دىكىگە ئوخشاش ماقالىلەرنىلا بېسىپ چىقىرىش مۇمكىن. ھۆكۈمەت گۇۋاھچىلىرىنىڭ كاتتا ئەسەرلىرىنى ئوقۇيدىغان ئادەم چىقمىغاچقا، ئۇلار باشقىلارغىمۇ زۇلۇم قىلىپ، باشقىلارنىڭ ئەسەرلىرىنىمۇ جانسىز، پۇچەك بىر نەرسىگە ئايلاندۇرماقچى، بۇ، ئۆزى دەس تۇرالمىغاندا، باشقىلارنىڭ پېشىگە ئېسىلىۋېلىپ، ئۇنىمۇ يىقىتىش ئۈسۈلى. ئەگەر ساۋ جۇيېرېن ئەپەندىگە تەھرىرلەتتۇرىدىغان بولسىڭلار، ئۇلار تېخىمۇ دىققەت قىلىشى مۇمكىن.

يازغان خېتىڭىزدە بايان قىلىنغان ئەندىشىلەر ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس، لېكىن ئۇنىڭ يۈز بېرىشىمۇ ناتايىن. چۈنكى، خۇددى خېتىڭىزدە يازغىنىڭىزدەك، جۇڭگونىڭ ئىشلىرى كۆپىنچە چەتنىڭ تۈپەيلىدىن روي بېرىدۇ. دېمەك، دۇنيادا چوڭ ئۆزگىرىش بولمايدىكەن، جۇڭگودىمۇ ئومۇمىي ۋەزىيەتنىڭ ئۆز ئالدىغا ئۆزگىرىشى ناتايىن، ئۆزگىرىش ئىمكانىيىتى تۇغۇلغاندا، جاھانگىرلار ئاللىقاچان ماغدۇرىدىن كەتكەن بولۇپ، سېتىۋالىدىغان خوجايىنمۇ چىقماي قالىدۇ. لېكىن، بەزىبىر پىستەكلەر بىردىنلا يۇمىلاپ، ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلەپ يېڭى ۋىۋىسكا ئېسىۋېلىپ، بىر تەرەپتىن، ئەمەلىي ئەھۋالنى پەردىلەپ، دۇنيانىڭ كۆزىنى بويايدىغان

غان ئەھۋاللارنى روي بەرمەيدۇ دېگىلىمۇ بولمايدۇ. بۇ جەھەتتە، شۇلارغا قارشى كۈرەش قىلىشتىن باشقا چارە يوق. بۇنداق كۈرەش-نى ئۇزۇنغىچە داۋام قىلدۇرۇشقا توغرا كېلىدۇ. دېمەك، ھازىرقى جىددىي ۋەزىيەلەرنىڭ بىرى، باتۇر ۋە زېھىنلىك جەڭگىۋارلارنى يېتىشتۇرۇش. ئۆزۈم سۆزۈم ئەرزىمەس بىر پېقىر بولساممۇ، ئۇنۇمىنى كۆرمىگەن بولساممۇ، بۇنىڭغا ئەزەلدىن دائىم ئەھمىيەت بېرىپ كېلىۋاتىمەن.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

شۇن

6 ـ ئاينىڭ 9 ـ كۈنى كېچىدە

340621 جېڭ جېندوغا

شىدى ئەپەندى:

6 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنىدىكى مەكتۇپىڭىزنى ۋە «10 تۈپ بامبۇكلۇق ئاشيانىنىڭ سالام خەت قەغەزلىرى ئۇلگىسى»نى بۇ-گۈن تاپشۇرۇۋالدىم. «سالام خەت قەغەزلىرى ئۇلگىلىرى» ناھايى-تى ياخشى بېسىلىپتۇ، چوڭ ۋاراقلىق تاغۇ دەريا مەنزىرىلىرى ۋە تەسۋىرىي گۈل ـ گىياھلار تولىمۇ سۈپەتلىك. بۇ كىتابنى، ئەڭ ياخشىسى، بۇ يىلدىن قالدۇرماي نەشرىدىن چىقىرىش كېرەك؛

9 ـ ياكى 10 ـ ئايلاردا ئاۋۋال كوللوتىپ[164] نۇسخىسىنى چىقا-رىش كېرەك. مېنىڭچە، سېتىۋالغۇچىلارنىڭ ئىقتىسادىي قۇۋۋىتى-نىمۇ نەزەردە تۇتۇش كېرەك، ئەگەر ھەر ئايدا بىر خىل نۇسخا-سى چىقسا، ئالتىنچى خىلى كېلەر يىلى 6 ـ ئايغىچە چىقىپ بولار، ئۇنداق بولغاندا كۆپچىلىك ئادەمنىڭ قۇربى يەتمەيدۇ، شۇ-نىڭ ئۈچۈن، ئەڭ ياخشىسى، ئوتتۇرا ھېساب بىلەن ھەر ئىككى ئايدا بىر خىلىنى چىقىرىپ، ھەۋەسكارلارغا ئالدىرىماي پۇل ھازىر-لاش ئىمكانىيىتىنى قالدۇرۇش كېرەك.

قەغەز توغرىسىدا مەن بىرنەرسە بىلمەيمەن، يېقىندىن بۇيان شاڭخەيدە بىرخىل «ئالاھىدە سۈت قەغەز» پەيدا بولۇپ قالدى، قېلىنراق؛ لېكىن مېنىڭچە، ئۇ ئانچە ياخشى ئەمەس، ئۇنى سىلىق-لىغانىڭمۇ[165] پايدىسى يوق، چۈنكى ئەسلىي يىرىك. ئىككىسى بىر قىلىپ قاتلىغىنىنى ئىشلەتسە، بەزىدە ئاجراپ كېتىپ قالىدۇ. مېنىڭ شاڭخەيدە كۆرگەنلىرىم، يۇقىرىقى ئىككى خىلدىن باشقا، بىر يۇزلۇك سۈت قەغەز، ئىككى يۇزلۇك سۈت قەغەز، سىلىق

سامان قەغەزمۇ بار. خاڭجۇدا «لىۋجى» دەپ ئاتىلىدىغان نېپىزرەك بىرخىل قەغەزمۇ بار ئىدى، لېكىن ئۇنداق قەغەزنى شاڭخەيدە كۆرمىدىم. مېنىڭچە، «بېيپىڭنىڭ سالام خەت يېزىشقا باپ قەغەز ئۇلگىلىرى» بېسىلغان قەغەزمۇ بولىدۇ. مىڭ دەۋرىدىكىدەك سىلىق سامان قەغەزنىڭ يېڭى ئىشلەنگىنىنى كۆرمىدىم.

ئىلگىرىكى خېتىڭىزدە ئېيتىلغان «تەسۋىرىي سەنئەتنىڭ غەيرىي رەسمىي توپلىمى» دىكى «سۇ بويىدا» نىڭ رەسىملىرىنى لاۋلىيەن[166] ئىشلىگەن ئەمەس؛ مىڭ دەۋردە ياشقا بىر ئادەم ئىشلىگەن نۇسخىسىنى ياپونلار كۆچۈرۈپ باسقان. لاۋلىيەن سىزغان رەسىملەردىن بىرنىمۇ كۆرگىنىم يوق. جۇ زىجىڭنىڭ كىم ئىكەنلىكى نامەلۇم، سەي ئەپەندىنىڭ[167] تۇغقانلىرىدىن بولمىغىيدى؟ ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭ بار يېرىنى سۈرۈشتۈرۈپ بىلگىلى بولىدۇ. مېنىڭچە، ھازىر بارلىرىنى ئالدى بىلەن نەشر قىلىشقا بولىدۇ؛ «سۇ بويىدا» نىڭ رەسىملىرى ۋە «قەدىمكىلەر» نىڭ سەھنىلىرى»[168] نىڭ بەت سانى كۆپرەك، كەلگۈسىدە بۇلارنى ھازىرلىغاندىن كېيىن ئايرىم - ئايرىم كىتابچە قىلىپ نەشر قىلىش مۇمكىن.

ياشلارغا بېغىشلىنىدىغان ئومۇمىلاشتۇرۇش نۇسخىسىغا كەلسەم، مېنىڭچە، مىڭ دەۋرى نۇسخىلىرىدىكى قىستۇرما رەسىملەرنى بېسىش كۇپايە قىلمايدۇ، چۈنكى مىڭ دەۋرىدىكى ئادەملەر ئىشلىگەن رەسىملەرنىڭ مىڭ دەۋرىگە دائىرلىرىدا سەۋەنلىك يوقتۇر، لېكىن قەدىمكى كىيىم - كېچەكلەرگە ئائىتلىرى ئىشەنچلىك ئەمەس؛ ۋۇلياڭ مازىرىدىكى سىزما رەسىملەر[169] ئىچىدە شاڭ، جۇ دەۋرىگە ئائىت ھېكايە رەسىملەرمۇ شۇنداق بولسا كېرەك. بىر بولسا (1) خەن دەۋرىدىكى تاش ئويمىلار ئىچىدىكى سىزما رەسىملەرنىڭ ئوچۇقلىرىنى؛ جىن، تاڭ دەۋرىدىكى ئادەم رەسىملىرىنى (مەسىلەن، گۈكەيجىنىڭ «ئايال مىرزىنىڭ ئىنشاسىغا دا-

ئىر رەسىملەر»[170] دېگەن ئەسىرگە ئوخشاشلارنى)؛ مىڭ دەۋرىدىكى «پادىشاھ يارلىقلىرىنىڭ ئىزاھلىق رەسىملىرى»[171] (شىئەنده باسما نۇسخىسى بار ئىكەن) نى تاللاپلىپ، ئىزاھات قوشقان ياخشى. (2) ئالتە خانلىق دەۋرىدىكى ۋە تاڭ دەۋرىدىكى ساپال ھەيكەللەرنى[172] تاللاپ، ئۇستا رەسساملارغا بويىتتۇرۇش كېرەك (بۇنداق رەسساملار جۇڭگودا ھازىر كەم تېپىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن فوتو بىلەن تارتقان ياخشى) ۋە بىر - بىرلەپ ئىزاھات بېرىلمىسە، بېرىش كېرەك. ياشلار ئېرىنچەك بولىدۇ، ئىزاھات بېرىلمىسە، كۆپ چاغلاردا ئىنچىكىلەپ قاراشنىمۇ، ئوبدانراق ئويلىنىپ كۆرۈشنىمۇ خالىمايدۇ؛ بۇنىڭ ئۈچۈن ھەقىقەتەن كۈچ چىقىرىش توغرا كېلىدۇ. لېكىن، مەرتىۋىسى ئۇستۇن، ئابرۇيى چوڭ ئادەملەرنىڭ، مەسىلەن، لى يىشى پروفىسسورغا ئوخشاشلارنىڭ، «مۇناجاتلارنىڭ تەسۋىرى»[173] دېگەندەك بىرنېمىلىرىمۇ مېيى لەنفاڭنى گۇاڭدۇڭدىكى كاتتا مېھمانخانىدا ئولتۇرغۇزۇپ قويغاندىن، راھىبقا سەككىز قۇرئەلىك تون[174] كىيدۈرۈپ، ئۇنى چاڭچىلىلەردىكى جۇگې لياڭغا ئوخشىتىپ قويغاندىن باشقا نەرسە ئەمەس. ياشلار بۇنىڭغا نېمىدەپ ئەيىب قويالىسۇن؟ ياپونلارنىڭ جۇڭگو ھېكايىلىرى توغرىسىدا سىزغان رەسىملىرىمۇ ئۇ دەرىجىگە چۈشۈپ قالغان ئەمەس.

«ئەدەبىيات» نىڭ 6 - سانى نەشرىدىن چىققاندىن كېيىن، بۇ يەردە ئۇ ھەقتە بىرەر تال - ھاقارەت ئوتتۇرىغا چىققىنى يوق، لېكىن ھەقىقىي رەقىبلىرىگە خىرىس قىلمايدىغان كوت - كوت گەپلەرنى قىلىدىغان باشقا بىرخىل قىلىق بار. بۇ ئەسلىدە كۆپ يىللىق كونا قىلىق ئىدى، ھازىر تەكرارلىنىۋاتىدۇ، بۇنىڭغا بەزى ئادەملەرنىڭ قورسىقى كۆپمەكتە، بۇنىڭغىمۇ ئامال يوق، بۇنداق تەنقىدچىلەرنىڭ كېسىلىنى ساقايتىشىمۇ تەس. ئۇلار ھېكايە يازغۇچىلارنى «كۆز ئالدىدىكى ئۇششاق - چۈششەك ئىشلارنى يېزىۋاتقان

دۇ» دەپ سۆكۈۋاتىدۇيۇ، ئۆزلىرىنىڭ «كۆز ئالدىدىكى ئوشۇشاق - چوششەك تەنقىد» بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقانلىقىنى ئويلاپ باقمايدۇ، يىراقتىكى چوڭ دۇشمەننى كۆرمەيدۇ، تىلغا ئالمايدۇ. لېكىن(!) بۇ يەردىكى فېلىيەتون دولقۇنى[175] مۇ كىشىنى بىزار قىلماقتا، ھەممە ژۇرنال فېلىيەتونلىشىپ كېتىۋاتىدۇ، فېلىيەتون بولغاچقا، ئۇنىڭدا بىرەر ئىدىيە يوق، تولىمۇ نۇرسىز، كوت - كوت گەپ كۆپ. لىن يۈتاڭنىڭ شىكايەتنامىسى[176] بىرنەچچە يىلدىن كېيىن ماقالىلىرىمۇ كۇندىن - كۇنگە پۇچەكلىشىپ كېتىۋاتىدۇ، شۇنداق تۇرۇقلۇق ئۇ يەنە ئۆز كۆڭلىنى ئۆزى خۇش قىلىپ پەخىرلەنمەكتە، ئۇنىڭ كىمنى ساقايتىشمۇ تەس.

باشقىلارنى ئىنقىلاب قىلمايۋاتىدۇ دەپ تىللايدىغانلار ئىنقىلابچى بولۇپ قېلىۋاتقان يەردە، ئۆزى ئىشلىمەي تۇرۇپ، باشقىلارنى ياخشى ئىشلىمەيۋاتىدۇ، دەپ تىللايدىغانلار، تەبىئىيكى، تېخىمۇ ئىشچان بولۇپ چىقىدىكەن[177]. مۇشۇنداق ئادەملەر بىلەن زوكۇنلاشقان ئادەم شۇنىڭ كاساپىتى بىلەن ئاغزىنى قۇرۇق ئۇپرىتىشى، ھېچبىر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالماسلىقى، يەنى ئۆمرىنى قۇرۇق گەپ بىلەن ئۆتكۈزۈشى مۇمكىن، بۇنىڭ ئۆزىگىمۇ، باشقىلارغىمۇ پايدىسى يوق. ھازىرشۇنداق بىر ئوبدان چارىنى تېپىۋالدىمكىن، پىتنە - ئىغۋا چىقسا، ئۇ ھەقتە تاكاللاشمايمەن؛ بوھتان - تۆھمەت كەلسە، ئۇنىڭدىن ئۆزۈمنى ئاقلايمەن، دەپ يۈرمەيمەن، ئۆز ئىشىمنى قىلىۋېرىپ، گېزى كەلگەندە غاچچىدىلا نەشتەر سالىمەن. ئۇلار، قانداقلا بولسۇن، يوقىلىدۇ؛ شۇنداق بولسىمۇ مېنىڭ نەشتەر ئۇرۇشتىن مەقسىتىم ئۇلارنى كۆتۈلمىگەن يەردە بىئارام قىلىش؛ بۇنىڭدا ئىنتىقامىمنى ئېلىۋېلىش مەقسىتىمۇ يوق ئەمەس.

«10 تۇپ بامبۇكلۇق ئاشىيانىنىڭ سالام خەت قەغەزلىرى ئۇلگىسى» نى ئويۇپ بەرگەنلىكىنىڭ ھەققىنىڭ بىر قىسمىنى ئاينىڭ

ئاخىرىدا، بىر قىسمىنى ئاينىڭ بېشىدا ئەۋەتىپ بېرىمەن.
ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

جۇن

6 - ئاينىڭ 21 - كۈنى

ماۋ ئاكىغا[178] ئەۋەتكەن خېتىڭىزنى ئۆز ۋاقتىدا يەتكۈزۈپ بەردىم، بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قالۇرسىز.

340711 شەنبەن چۇجى خانىمغا

مۇبارەك مەكتۇپلىرىنى تاپشۇرۇۋېلىپ، مەزمۇنىدىن ۋاقىپ بولدۇم. شاڭخەيدە ھاۋا ئىسسىقتا باشلىدى، ھەتتا ئۆي ئىچىدىمۇ گرادۇس 42 دىن ئېشىپ كەتتى، لېكىن بىز ھەممىمىز سالامەت. بالىمۇ ناھايىتى خۇشال ئوينىماقتا. جىڭلۇ ئەپەندىمۇ يازلىق تەتىل قىلىپ، ئۆيدە شوخلۇق قىلىپ يۈرىدىغاندۇر؟

ياپونىيىنىڭ گۈزەل مەنزىرىلىرى پات - پات كۆز ئالدىمغا كېلىدۇ، بىراق، ھازىر بېرىشىم تەس؛ مەن بارغان تەقدىردىمۇ مېنى ياپونىيە تەۋەسىگە يېقىن يولاتماسمىكەن. ئۆزۈمۈ ھازىر جۇڭگودىن چىقالمايدىغاندەك تۇرىمەن، ئەگەر كىشىلەر يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈلۈشتىن قورقۇپ كېتىدىغان بولسا، يوشۇرۇن ئۆلتۈرگۈچىلەرنىڭ نوخلىسى تېخىمۇ ئۆسۈپ كېتىشى مۇمكىن. ئۇلار ھازىر مېنى، چىڭداۋغا قېچىپ كېتىپتۇ[179]، دېگەن ئىغۋانى تارقىتىۋاتىدۇ. لېكىن، مەن شاڭخەيدە تۇرۇۋېرىمەن، ئۇنى - بۇنى يېزىپ، ئۇلارنى تىللايمەن تېخى؛ يازغانلىرىمنى نەشر قىلدۇرىمەن تېخى؛ قېنى، زادى كىم ھالاك بولىدىكەن، بىر كۆرەي. شۇنداق بولسىمۇ ناھايىتى ھوشيار بولۇۋاتىمەن، نېيشەن كىتابخانىسىغا ئانچە بارمايدىغان بولدۇم. يوشۇرۇن ئۆلتۈرگۈچىلەر ئۆيۈمگە كەلمەس، خاتىرجەم بولۇڭ.

زېڭتيەن ئەپەندى[180] يازغان خەتنى ۋە ئۇنىڭ ئۆزى سىزغان ھويلىنىڭ، مېھمانخانىنىڭ، بالىنىڭ رەسىملىرىنى ھازىرراقتا تاپشۇرۇۋالدىم. ئۇ: سۆھبەت - پاراڭ بولمىسىمۇ، لېكىن كىتاب

كۆرۈپ يۈرۈۋاتىمەن، دەپ يېزىپتۇ. بۇنىڭدىن قارىغاندا، تۇرمۇشى ناھايىتى ئازادە بولسا كېرەك، رەسىملەردىن قارىغاندا، زېڭتيەن ئەپەندىنىڭ يۈرتىنىڭ مەنزىرىسىمۇ ناھايىتى گۈزەل ئىكەن.

لازىملىق كىتابلار توغرىسىدا ھازىر تېخى ئويلانمىدىم. لازىم بولغاندا سىزنى ئاۋارە قىلىمەن. ھازىر تۇرۇۋاتقان جايىم ناھايىتى ياخشى، قورۇيىمىزنىڭ ئالدىدا بىرئاز بوش يەر بولسا كېرەك، يامغۇر ياغقاندىن كېيىن، پاقا خۇددى يېزىدىكىدەك كۇرۇلداپ كېتىدۇ. ئىتلار قاۋاشماقتا، ھازىر يېرىم كېچە سائەت 2 بولۇپ قالدى.

ھۆرمەت بىلەن:

لۇشۈن

7 - ئاينىڭ 11 - كۈنى

340729 ساۋ جۇيرېنگە

جۇيرېن ئەپەندى:

ئاممىۋى تىل مەسىلىسىنى تەتقىق قىلىپ كۆرمەپتىكەنمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن سوئاللىرىڭىز توغرىسىدا ھېچ نەرسە دېيەلمەيمەن. ھازىر خەتنى[181] تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن خىيالىمغا كەلگەن پىكىرلىرىمنى تۆۋەندە قىسقىچە بايان قىلاي:

بىرىنچى، يېڭى باسقۇچلارغا بۆلۈپ تەشەببۇس قىلىشىڭ زۆرۈرىيىتى بار. جانلىق تىل بىلەن ئانا تىلغا ھازىرچە «ۋارىسلىق» قىلىۋەرمەستىن، تاللاش كېرەك.

ئىككىنچى، شىۋىسەي ئىسيان كۆتۈرىمەن دەيدۇ، دەرىجىسى ئۆرلەپ جۇيرېن بولۇۋالغاندىن كېيىن ئەمەلدارلار تەلەپپۇزى بىلەن سۆزلەيدىغان بولۇپ قالىدۇ.

ئۈچىنچى، ھەممىدىن مۇھىمى شۇكى، كەڭ ئاممىا ھېچبولمىغاندا چۈشىنەلەيدىغان بولۇشى كېرەك. ئۇنداق بولمىسا، بىرخىل «ئاممىۋى تىل»نى ياساپ چىققان تەقدىردىمۇ ئۇ يەنە ئالاھىدە سىنىپقا خاس قورال بولۇپ قالىدۇ.

تۆتىنچى، ئاۋۋال كۆپ مەنبەلىك ئاممىۋى تىلنى گۈللەندۈرۈش كېرەك، ئاندىن كېيىن ئەھۋالغا قاراپ، يەنە مەركەزلەشتۈرۈش ياكى مەركەزلەشتۈرمەسلىك توغرىسىدا ئويلىنىش كېرەك.

بەشىنچى، ھازىرچە جاۋاب بېرەلمەيمەن.

مېنىڭچە، بۇنىڭدا ئەھۋال مۇرەككەپ، ناھايىتى مۇشكۈل.

بىر تەرەپتىن، رىم ئېلىپبەسىنى ئومۇملاشتۇرۇش مەسىلىسىنى تەتقىق قىلىش كېرەك؛ يەنە بىر تەرەپتىن، ئاممىغا تەربىيە بېرىش كېرەك، ئۇلار ئاۋۋال چۈشىنەلەيدىغان بولسۇن؛ يەنە بىر تەرەپتىن، شۇ تەشەببۇسچىلار ئاۋۋال يېزىپ باقسۇن. بارا - بارا ھەممە ئادەم يازالايدىغان بولغاندا، بۇ ئاممىۋى تىل ئاندىن ھەقىقىي ئاممىۋى تىل بولالايدۇ.

لېكىن، ھازىر كالدۇر - كولدۇر گەپ كۆپ. بەزىلەر زادى قولىدىن پوق كەلمىسىمۇ، ئاممىۋى تىلنى باھانە قىلىپ جانلىق تىلغا زەربە بېرىۋاتىدۇ، چۈنكى ئۇلار ئاممىۋى تىلنىڭ ھازىرچە جانلىنىپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى بىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئۆزلىرى ئۈچۈن روشەن زىيانلىق بولۇپ تۇرغان جانلىق تىلنى ئاۋۋال يوقىتىۋەتمەكچى[182]. ئاممىۋى تىلنى بەرپا قىلىشقا ئۇلار ئۇنىمايدۇ.

جۇڭگو تىلىنى لاتىنچىلاشتۇرۇشتا ئاما ئىچىگە بېرىپ ئۆگىنىش، يەرلىك شېۋىلەرنى قوللىنىش كېرەك، ئاممىنى ئۆزى يازالايدىغان ھالغا كەلتۈرۈش كېرەك، بۇنداق قىلىش يارايدۇ. لېكىن، قىستاپ كېلىۋاتقان ئەتە ياكى ئۆگۈنلۈككە قانداق قىلىش كېرەك؟ مېنىڭچە، شۇنداق بىر تۈركۈم ئادەم كېرەككى، ئۇلار دەرھال ئاددىيراق ماقالىلەرنى يېزىپ كۆرۈپ، بىر تەرەپتىن، سىناق قىلسا، يەنە بىر تەرەپتىن، كەلگۈسىدىكى ئاممىۋى تىلغا پايدىسى بار - يوقلۇقىنى كۆرۈپ باقسۇن. ياۋروپالاشتۇرۇلغان ماقالىلەرنىڭ مەدەت بېرىش كېرەك، لېكىن بۇنداق ماقالىلەرنىڭ قەستەن ئادەم كولدۇرلىتىدىغان ماقالە ئىكەنلىكىنى ياكى نەزەريىسىنى مۇكەممەللەشتۈرۈش ئۈچۈن شۇنداق يېزىشقا مەجبۇر بولغانلىقىنى پەرقلەش كېرەك.

ھازىرقى ئەھۋالدىن قارىغاندا، دىققەت قىلىنمىسا، ئاممىۋى

تىل نەتىجىسىز بولۇپ قالىدۇ، جانلىق تىل قانىتىق پەشۋا يەپ قالىدۇ، ئۇ چاغدا نەتىجىسى نېمە بولماقچى؟

بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قالۇرسىز.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

شۇن

7 ـ ئاينىڭ 29 ـ كۈنى

340813 ساۋ جۇيرېنگە

جۇيرېن ئەپەندى:

11 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى 13 ـ كۈنى تاپشۇرۇۋالدىم. تۈنۈگۈن مەن بارمىدىم، مەن «كەمىنلىرى ئەزەلدىن غىزا يېمەيدىغان ئادەم»[183] لەردىن بولمىساممۇ، زىيادەتتىن بىرئاز قورقىمەن. كىچىك ژۇرنال چىقىرىشتا، مېنىڭچە، چوڭ ئېلان چىقارماي، بازارغا ئوبدانراق بىر نەرسىنى چىقىرىش كېرەك. مۇھەررىرىنىڭ مۇستەبتىلىك قىلىشى، «راھىب بىر بولسا ئۆزى يالغۇز سۇ توشۇپ ئىچىدۇ، راھىب ئىككى بولسا تەڭ ـ ئورتاق توشۇپ ئىچىدۇ، راھىب ئۈچ بولسا ئىچىدىغان سۇيى قالمايدۇ» غان ئەھۋال يۈز بېرىشى جۈڭگولۇقلارنىڭ كونا كېسىلى. بۇ نۆۋەت يۈقىرىدىكىدەك ئىككى خىل كېسەل پەيدا بولدى، باسمىخانىلارنىڭ خوجايىنلىرى مۇھەررىرلەرنىڭ غېمىنى يېمەسمۇ، يولى ئوخشاشمىغاچقا ئىناۋەتسىز بولۇشى تۇرغان گەپ، كەلگۈسىدە ئىش پۈتتۈرۈش ئاسان بولمىسا كېرەك. لېكىن، مەن ماقالە يازىدىغانلىقىمنى ئېيتقانىكەنمەن، ئەلۋەتتە يېزىۋېرىمەن.

ئاممىۋى تىل مەسىلىسىگە كەلسەم، ئۇ ھەقتە ئىلگىرىدىن تەتقىق قىلىپ كۆرمىگەنمەن، شەخسلەر ئالدىدا ئۆز پىكرىمنى بايان قىلسام ھېچ گەپ ئەمەس، لېكىن ئاممانى ئالدىدا ئېلان قىلىشىڭلار توغرىسىدا بىرئاز ئىككىلىنىپ قالدىم، چۈنكى ئاشكارا ئېلان قىلىش نىيىتىدە بولمىغانلىقىم ئۈچۈن توغرا كەلگىنىچىلا يازغاندىم، ھەممە تەرەپنى نەزەردە تۇتالمىغان، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاسانلا چاتاق چىقىشى مۇمكىن. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن ئۆزۈم ئاسانلا چاتاق

چىقىپ تۇرىدىغان بىر ئادەم، كېيىنكى كۈنلەردە بەزىلەر بۇ سەۋەب بىلەن لۇشۈننى تىللاش بىلەن بولۇپ كېتىپ، ئاممىۋى تىلنى ئۇنتۇپ كېتىشى مۇمكىن. شاڭخەيدە شۇنداق «ئىنقىلاب» چى ياشلار[184] بارکى، ئۇلار شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۆزلىرىنىڭ «ئىنقىلاب» چى ئىكەنلىكىنى نامايان قىلىدۇ ۋە يەنە بىر تەرەپتىن مەلۇم تەرەپنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىدۇ. بۇ مېنىڭ گۇمانخورلۇقۇم ئەمەس، «بىلىق سۇنى ئىچكەندە، ئۇنىڭ ئىسسىق ياكى سوغۇقلۇقىنى ئۆزى بىلىدۇ»، تەنە ئوقى ئېتىلىپ كەلسە، ئۇنىڭ غەرىزىنى بىلىپ تۇرمەن. لېكىن، جانابىڭىز چوقۇم ئېلان قىلماقچىكەنسىز، شۇ خېتىمنىڭ ھەر ئىككىسىنى ئېلان قىلسىڭىزمۇ بولىدۇ، لېكىن «قولىدىن پوق كەلمەيدىغان»[185] دېگەن گەپلەر بار، ئەسلىسىنى ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن، شۇ سۆزلەرنى «ئوبيېكتىپ جەھەتتە دۇشمەننىڭ كەتمىنىنى چاپىدىغان» دېگەن مەنىگە ئۆزگەرتىپ قويۇشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن، ئەھمىيەتسىز جىدەلدىن خالىي بولايلى.

لىن يۈتاڭ بولسا مېنىڭ كونا بۇرادىرىم، مەن ئۇنىڭغا دوستلارچە مۇئامىلە قىلىۋاتىمەن. «خەلقئالەم» نامىلىق ژۇرنال نەشر قىلىنىشتىن ئىلگىرى، «مۇھاكىمىلەر» نىڭ پەيزى ئۇچۇپ كەتكەن بىر چاغدا، مەن ئۇنىڭغا سەممىيەت بىلەن بىر پارچە خەت يېزىپ، ئۇنى بۇ بىرنەچىمىلەردىن ۋاز كېچىشكە دەۋەت قىلغانىدىم، ئۇنىڭ ئىنقىلاب قىلىمەن دەپ جېنىنى سېلىپ بېرىشىنى تەشەببۇس قىلماي، ئۇنى ئەنگلىيىنىڭ بەزى مەشھۇر ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلىشقا ئۇندىگەنىدىم، ئۇنىڭ ئىنگلىز تىلىنى ئوبدان بىلگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ تەرجىمىلىرى ھازىرقى كۈندىلا ئەمەس، كەلگۈسىدىمۇ ئەھمىيەتلىك ئىدى. ئۇ ئۆزىنىڭ جاۋاب خېتىدە، ئۇ ئىشلار توغرىسىدا، قېرىغاندا بىر گەپ بولار، دەپتۇ. مېنىڭ پىكرىمىنىڭ لىن يۈتاڭنىڭ نەزىرىدە روھىنى چۈشۈرۈش بولۇپ چىققانلىقىنى ئەنە شۇ چاغدىلا پەملىدىم. لېكىن، مەن ئۆز پىكرىمىنىڭ ئۇنى جۈڭگو ئۈچۈن پايدىلىق ئىش قىلىشقا، جۈڭگودا يوقلىپ كەتمەستىن مەۋجۇت تۇرۇشقا ئۇندەيدىغان ياخشى سۆز ئىكەنلىكىگە ھازىرمۇ ئىمانىم كامىل. ئۇ تېخىمۇ رادىكال بولسا ناھايتى ياخشى بولاتتى، لېكىن مېنىڭچە، ئۇ ھەرگىز رادىكال بولالمايدۇ، مەن باشقا ئادەمنى ھەرگىز قىيىن كېچىككە سېلىپ قويمايمەن. بىراق، ئۇنىڭدىن باشقا ئېيتقۇدەك سۆزۈمۇ يوق.

يېقىندىن بۇيانقى «مۇھاكىمىلەر» دېگەنگە ئوخشاش بىرنەمىلەرگە قارىسام، لىن يۈتاڭ قىيىن كېچىككە كىرىپ قاپتۇ، ئۇ بۇنىڭدىن قورسىقى كۆپۈپ تۇرسىمۇ، لېكىن يەنە تېخىمۇ بېرىلگەن ھالدا چوڭقۇرلاپ كىرىپ كېتىۋېتىپتۇ. مەن ئۇنى بۇ ئەرزىمەس كۈچۈم بىلەن تارتىۋالالمىغۇدەكمەن. تاۋ بىلەن شۇي بولسا لىن يۈتاڭنىڭ قولتۇقىغا كىرىۋالغان يەن بىلەن زېڭ بولۇپ قاپتۇ. دېمەك، كۆڭزى موللامنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپ بېرەلمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. بۇنىڭغىمۇ ئىلاجى يوق.

ئامانلىقىنى سوراپ، ھۆرمەت بىلەن:

شۇن

8 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى

341013 قوشما باسمىخانىغا[186]

ھۆرمەت بىلەن مەلۇم بولسۇنكى، مۇبارەك ئالاقىڭلارنى تاپشۇرۇۋالدىم، قىرغىزىستىن ئېشىپ قالغان «ئالا كۆڭۈل توپلىمى»[187] نى نامىنى ئۆزگەرتىپ نەشر قىلماقچى بولغانلىقىڭلارغا نەشر ھوقۇقىنى ئاللىقاچان سېتىۋەتكەن ئاپتورنىڭ باشقىچە پىكرى يوق. لېكىن، 1 ـ بېتىگە: بۇ كىتاب مەركىزىي كىتاب تەكشۈرۈش ھەيئىتى[188] تەكشۈرۈپ قىرغىز بېكىتكەندىن كېيىن ئېشىپ قالغان قىسمى، دەپ ئىزاھلاپ قويۇشۇڭلارنى تەلەپ قىلىمەن. ئەگەر ئېلان چىقىرىش توغرا كەلسە، بۇ كىتابنىڭ «ئالا كۆڭۈل توپلىمى» نىڭ بىر قىسمى ئىكەنلىكىنى ئىزھار قىلىپ قويۇشۇڭلار شەرت. ئۇنداق بولمىسا، كىتابخانلارنىڭ كۆزىنى بوياغان جاۋابكارلىق نەشر قىلغۇچى بىلەن ئاپتورنىڭ ئۈستىگە چۈشىدىغان قالمايدۇ، مەنغۇ بىر ئامال قىلىپ ئۆزۈمنى ئاقلارمەن. قوشما باسمىخانىغا سالام يوللاپ:

لۇشۈن

10 ـ ئاينىڭ 13 ـ كۈنى

341101 دۇ يىنفۇغا[189]

يىنفۇ ئەپەندى:

خېتىڭىزنى ۋە «يېڭى شېئىرلار» نىڭ 3 ـ سانىنى تاپشۇرۇۋالدىم، رەھمەت. 2 ـ سانىنى ئىلگىرىلا تاپشۇرۇۋالغانىدىم.

شېئىر توغرىسىدا بىرنەرسە دېگىن، دېسىڭىز، ماڭا خۇددى ئاستىرونومىيە توغرىسىدا بىر نەرسە دېگىن، دېگەندەك تەس كېلىدۇ، بۇ ھەقتە نېمە دېيىشىمنى بىلمەيمەن. پەقەت شۇنداق بىر شەخسىي قارىشىم بارکى، سەھنە ئەسەرلىرى كىتاب جوزىسى ئۈستىدە تۇرىدىغان سەھنە ئەسىرى ۋە سەھنىدە ئوينىلىدىغان سەھنە ئەسىرى دەپ ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ، لېكىن بۇلاردىن سەھنىدە ئوينىلىدىغىنى ياخشى. شېئىرمۇ ئوقۇپ قويۇشقىلا بولىدىغان شېئىر ۋە ناخشا قىلىپ ئېيتىلىدىغان شېئىر دەپ ئىككى خىلغا بۆلۈنىدۇ، بۇلارنىڭمۇ ناخشا قىلىپ ئېيتىلىدىغىنى ياخشى. ئەپسۇسكى، جۇڭگودىكى يېڭى شېئىرلار ئالدىنقى خىلغا كىرسە كېرەك. رېتىمى، قاپىيىسى بولمىغاچقا، ناخشا قىلىپ ئېيتىش مۇمكىن ئەمەس؛ ئېيتىش مۇمكىن بولمىغاچقا، ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ، ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەچكە، كىشىلەرنىڭ مېڭىسىدىكى كونا شېئىرلارنى سىقىپ چىقىرىۋېتىپ، ئۇلارنىڭ ئورنىنى ئالالمايدۇ، بىرمۇنچە ئادەملەر «ئاھ جېنىم»[190] نىمۇ ئېيتىۋاتىدۇ، لېكىن بۇنىڭغا لى جىڭخۇينىڭ[191] ئېيتىپ يۈرگەنلىكى سەۋەبچى بولماقتا. لى جىڭخۇي ئېيتقانلارنى باشقا ئادەملەرنىڭمۇ ئېيتىپ يۈرگەنلىكى يېڭى شېئىرلارنى ئېيتقانلىق ئەمەس، يېڭى شېئىرلارنىڭ تەلىيى ھازىرمۇ تەتۈر بولۇۋاتىدۇ.

مېنىڭچە، مەزمۇنىدىن ھازىرچە گەپ ئاچماي تۇرايلى، يېڭى شېئىرنىڭ ئالدى بىلەن رېتىمى بولۇشى، قاپىيىلىرى ئاساسەن چۈشكەن بولۇشى، ھەممە ئادەم ئاسان تۇتۇۋالىدىغان، ئېغىزغا چۈشىدىغان، ئېيتقىلى بولىدىغان بولۇشى كېرەك. لېكىن، جاز-لىق تىلدا قاپىيىلىرىنى تەبىئىي يوسۇندا سىلىق چۈشۈرۈش ئانچە ئاسان ئەمەس. راستىنى ئېيتسام، شېئىر يېزىش مېنىڭ قولۇم-دىن كەلمەيدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن پەقەت مۇلاھىزە يۈرگۈزۈش بىلەنلا چەكلەندىم.

مەن ئۆزۈمنى گادايلىشىپ كەتتىم، دەپ ئېيتالمايمەن. لېكىن پۈلۈم بار، دەپ ئېيتساممۇ توغرا بولمايدۇ، باشقا جە-ھەتتىن ئاز - پاز تېجەپ، ئازغىنە ئىنئانە بەرسەم، ھازىرچە مەن ئۈچۈن قىيىن ئىش ئەمەس، لېكىن مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە مۇنداق قىلىشىم مۇمكىن ئەمەس، بىرئاز سەۋر قىلىپ تۇرۇڭ[192].

ماڭا ھاقارەت قىلىشقانلىقىنى ئاڭلىغىنىم يوق، ھېلىقى ماقا-لىنى ئىلگىرى كۆرگەنىدىم. ئۇنىڭدىمۇ ماڭا ھاقارەت قىلىنغاندەك ئەمەس. شاڭخەيدىكى ئەدەبىيات مۇنبىرىنىڭ خەۋەرچىلىرى پىتنە - ئىغۋا پەيدا قىلىشقا ئامراق. ئەگەر ئۇلارنىڭ ھەممىسگە بىر - بىرلەپ دەققەت قىلىدىغان بولسام، ئۇلارنىڭ دامىغا چۈشۈپ كېتىمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ئىلگىرىدىن پەرۋا قىلماي كېلىۋاتىمەن.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

شۇن

11 - ئاينىڭ1 - كۈنى كېچىدە

ھەتتا، بىزنىڭ سەپداشلىرىمىزنىڭ بەزىسىنىڭ مېڭىسى تولـ-مۇ ساددا، ئۇلار دوستىنى، دۈشمىنىنى ئايرىۋالالمايدۇ. «سەلكىن شامال تەھرىراتى»[193] مېنى «ئەدەبىيات جادۇگىرى» دەپ تىللـ-ىغانىدى. شۇنىڭ بىلەن بىزنىڭ سەپداشلىرىمىز «لۇشۈن ئەدەبىيات جادۇگىرى» دېگەن سۆزنى ئىززەت - ھۆرمەتنى بىلەن ئېسىدە چىڭ تۇتۇۋاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن «ئەدەبىيات جادۇگىرى» دېگەن سۆز-نى كۆرسىلا، لۇشۈننى تىللاۋاتىدۇ دەپ، بىر - بىرىگە مەلۇم قىلىشىپ يۈرىدۇ. بۇ تولىمۇ ئەپسۇسلىنارلىق ئەھۋال. لېكىن، مەن شۇنىمۇ ئاڭقىرىش ئىقتىدارى يوق بىر ھالغا چۈشۈپ قالغىنىم يوق، ھەرگىز ئەندىشە قىلماڭ.

341128 لیۇ ۋېيمىڭغا[194]

ۋېيمىڭ ئەپەندى:

15 ـ كۈنى يازغان مۇبارەك خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم.

دىمىقلىق ھۆكۈم سۈرۈۋاتقان دەۋردە ياشىغان ئادەم قەدىمىي كىتابلارنى كۆرۈشكە ئامراق بولۇپ قالمىدىكەن؛ تەتقىق قىلىش ئۈچۈن ئوقۇپ قويسىمۇ ھېچ گەپ يوق، لېكىن چوڭقۇرلاپ چۆكۈپ كېتىپ قالسا، ئۇنىڭغا ئاسانلا ببرىلىپ كېتىپ، ھازىرقى دەۋردىن چەتنەپ قالىدۇ.

ماڭا پۇل ئەۋەتمەسلىكىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. بىرىنچىدىن، ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلىرىم كۆپ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنتۇپ كېتىشىم، ئىسىمده تۇتالماسلىقىم مۇمكىن. ئىككىنچىدىن، يېقىندىن بۇيان ئىسمىمنى ئۆزگەرتىپ ماقاله يېزىۋاتقان بولسامۇ، يازغانلىرىم كۆپ ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە بېسىلىپ چىققاندىن كېيىن قارىسام، تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلار ئۆچۈرۈپ ـ چىقىرىپ تاشلاپ، كۆرگۈچىلىكى يوق بىرنەرسىگە ئايلاندۇرۇپ قويغان. ئەگەر ئايرىم توپلاملىرىم بېسىلىپ چىقسا، دەرھال ئەۋەتىپ بېرىمەن، ئۇ ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدۇ، پۇلىنى تۆلەشنىڭ ھاجىتى يوق.

«ئالا كۆڭۈل توپلىمى»نىڭ نەشر ھوقۇقىنى باسمىخانىغا سېتىپ بەرگەنىدىم؛ مەنئى قىلىنغاندىن كېيىن ئۇ باسمىخانا يەنە تەكشۈرتۈشكە يوللاپ بېرىپتۇ، نەتىجىده ئۇچتىن ئىككى قىسمىدىن ھۇ كۆپەكنى چىقىرۋېتىپتۇ، شۇنداق بولسىمۇ ئۇلار يەنە بېسىپ چىقارماقچى بوپتۇ، كىتابنىڭ ئىسمىنى «قالدى ـ قۇتتىلار توپلىمى» دەپ ئۆزگەرتمەكچى بوپتۇ، بىراق ئۇنىڭدا كۆرگۈچىلىكى بار

بىر نەرسىنىڭ بولماسلىقى چوقۇم.

ھازىر ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنىڭ ئىشى زۇلۇم قىلىش، بۇزۇش بولۇپلا قالدى، ئۇلار كەلگۈسىنى نەدىمۇ خىيالىغا كەلتۈرسۇن؟! ئەدەبىيات جەھەتتە زۇلۇمغا ئۇچراۋاتقانلار نەدىمۇ يالغۇز مەن بىرلا كىشى بولاي، ياش يازغۇچىلارنىڭ دەرد ـ ئەلەم تارتىۋاتقانلىرى ئاز ئەمەس، لېكىن بۇ ئەھۋالنى كىشىلەر بىلمەيدۇ. شاڭخەيده چىقىۋاتقان كىتاب ـ ژۇرناللارنىڭ ئىلغارلىرىمۇ توغرا-ماقتا، ئۇلارنىڭ تولىسى نەشر قىلىنىش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم بولۇپ قېلىۋاتىدۇ. بۇنداق دەھشەتلىك چاره، ئەلۋەتته بىر تەرەپتىن، ھۆكۈمەت دائىرىلىرىنىڭ نىيىتىدىن كېلىپ چىقىۋاتىدۇ، يەنە بىر تەرەپتىن، تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارنىڭ خۇسۇسىي ئۆچمەنلىكىدىن بولۇۋاتىدۇ، چۈنكى «ئەدەبىياتچى» بولمەن دەپ بولالماي قالغان بەزى ئادەملەر ھازىر مەخپىي تەكشۈرگۈچى ئەمەلدار بولۇۋالدى[195]، ئۇلار قولىدىن كەلسە ئۆز رەقىبلىرىنى بىرىنمۇ قويماي تورغا چۈشۈرسە.

يۇلتۇز قىتئەسىمۇ[196] سۆز ئەركىنلىكى يوق بىرجاي، گەزىتلىرىنىڭ خەۋەرلىرىمۇ شاڭخەينىڭكىچىلىك راست بولمىسا كېرەك، پوچتىدىن ئەۋەتىش ئاۋارىچىلىك، ماڭا ئەۋەتمىگىنىڭىز ياخشى.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

لۇشۈن

11 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنى كېچىده

341206 شياۋجۇن بىلەن شياۋخۇغا[197]

لىيۇ، يىن ئەپەندىلەرگە:

ئىككى پارچە خېتىڭىزلەرنى تاپشۇرۇۋالدىم. بىز دىدار كۆرۈشكەندىن كېيىن، سىزلەرنىڭ مەيۈسلىنىپ قالىدىغانلىقىڭىزلارنى بىلەتتىم. مېنىڭ ماقالىلىرىمنىلا كۆرگەندە، مېنىڭ شۇنچىلىك قېرىپ قالغانلىقىمنى ئويلىمىغان بولسىڭىزلار كېرەك. بىراق، بۇ تەبىئەتنىڭ قانۇنى، بۇنىڭغا ئىلاج يوق. ئەمەلىيەتتە مېنىڭ سالامەتلىكىم يامان ئەمەس. 16 ـ 17 يېشىمدىلا يالغۇز بېشىمنى ئېلىپ چىقىپ كەتكىنىمچە، 30 يىل ئەپلەپ ـ سەپلەپ جان بېقىپ كەلدىم، چەككەن رىيازەتلىرىم ئاز ئەمەس، لېكىن چوڭراق كېسەلگە مۇپتىلا بولغىنىم ياكى نەچچە ئون كۈنلەپ پېتىپ قالغىنىم يوق، بىراق ئىلگىرىكىدەك ماغدۇرۇم قالمىدى، 50 ياشتىن ئاشقان ئادەم، ھەر ھالدا شۇنداق بولسا كېرەك.

جۇڭگو كونا دۆلەت، تارىخى ئۇزۇن، رەڭگازلىقلىرىمۇ كۆپ، ئەھۋالى مۇرەككەپ، ياشىماقمۇ ناھايىتى تەس. باشقا دۆلەتلەردە ياشاش ئۇسۇلى ھەر ھالدا ئاددىي بولسا كېرەك، شۇنىڭ ئۈچۈن ھەربىر ئادەم ئاز ـ پاز ئىش قىلىشقا ۋاقىت چىقىرالايدۇ، جۇڭگودا بولسا پەقەت جان بېقىش ئۈچۈنلا ئۆمۈرنىڭ ھەممىسىنى دېگۈدەك سەرپ قىلىشقا توغرا كېلىدۇ. بولۇپمۇ بوھتان ـ تۆھمەت قىلىش ئۇسۇلى كىشىنىڭ ئويلىمىغان يېرىدىن چىقىپ قالىدۇ. مېنىڭ ئۇستۇمدىن چىققان بىرمۇنچە پىتنە ـ ئىغۋالارنى ئالسام، ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ تولىسى ئاتالمىش «ئەدەبىياتچى» لاردىن چىققان. ئاداۋەتنى نېمە؟ ناھايىتى كۆپ بولسا، ماقالە ئۇستىدىكى توقۇنۇش-

تىن باشقا نەرسە ئەمەس، ئۇلارنىڭ بەزىسى بىلەن قىلچە ئالاقەمۇ يوق، ئۇلار پىتنە ـ ئىغۋا پەيدا قىلىپ ئويناىدۇ. بۇلتۇر ئۇلار مېنى تېخى «خائىن»، ياپونىيە ھۆكۈمىتىگە ئىشپىيونلۇق قىلىدۇ دېيىشتى[198]. ئۇلارنى تىللىسام، ئۇلار تېخى مېنى قورسىقى تار، دېيىشتى.

بەزى ئەھمىيەتسىز ئىشلار ئۈچۈن بىرمۇنچە كۈچ سەرپ بولۇ-شى مۇمكىن. لېكىن، دۈشمەن قورقۇشقا ئەرزىمەيدۇ، ھەممىدىن قورقۇنچلۇقى ئۆز لاگېرىمىزدىكى مىتە، بىرمۇنچە ئىشلار ئەنە شۇلارنىڭ قولىدا بەربات بولۇپ كېتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بەزى چاغلاردا ئىچىم تىتىلداپ قالىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ئىلگىرىكىگە ئوخشاش ئىشلەۋېرىمەن، ھازىر ئىلگىرىكىدەك دەرمانىم قالمىغان، بىلىمىم چەكلىك بولۇپ، ياشلارنىڭ تەشنالىقىنى قاندۇرالمايدىغان بولساممۇ، لېكىن قىلچىلىكمۇ چېكىنىش نىيىتىدە ئەمەسمەن.

«ئىككى جايدىن مەكتۇپلار» ئەمەلىيەتتە ئاتالمىش «ئىشقنا-مە» ئەمەس. بىرىنچىدىن، بىز خەت ـ ئالاقىمىزنى يېڭى باشلىغا-دا، كىچىكچىكىمىز توغرىسىدا بىرەر مۆلچەرنى قورسىقىمىزغا پۇك-كەن ئەمەس، ئىككىنچىدىن، ھەر ئىككىمىز ياش ۋە مۇھىتىمىز جەھەتتىن قۇلاق تىنچلىقىنى خالاشقا مايىل ئىدۇق، شۇنىڭ ئۈچۈن بىرەر قىزغىنلىق ئىزھارلىرىمىز يوق ئىدى. جىمغۇرلۇق ئىككە-مىز ئوتتۇرىسىدىكى كەمچىلىك؛ لېكىن جېدەل ـ تالاشنىڭمۇ نۇقسانلىرى بار ئىدى، بىراق بىر ـ بىرىمىزنى دەرھال كەچۈرۈپ كېتەلىگەچكە، ئۇنىڭمۇ زىيىنى بولمايتتى. ئەمدى بالا توغرىسىدا گەپ ئاچسام، بالىغا گاھ ـ گاھىدا قاراپ قويۇشمۇ پەيزى بىر ئىش ئىكەن، لېكىن بېقىش، ئەتىدىن كەچكىچە بىللە بولۇش ھەقىقەتەن ئاۋارىگەرچىلىك. سىزلەر ھازىر خىزمەتىنىڭ بېشىنى تۇتالمىغاچقا، تىنىم تاپالمايۋېتىپسىزلەر. ھەرقانداق ئادەم ئۆز يۇرتىدىن ئايرى-لىپ يات بىر جايغا بارغاندا، ئۇ يەردىكىلەر بىلەن ئالاقە باغلاپ

كېتەلمىسە يەنى ئۇ يەردە تېخى يىلتىز تارتمىسا، ئاسانلا شۇنداق بىر ھالەتكە چۈشۈپ قالىدۇ. يازغۇچى بولغان ئادەمنىڭ ئۆز ۋەتەندىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ماقالە يازالماس بولۇپ قېلىشى ئادەتتە ئۇچراپ تۇرىدىغان بىر ئەھۋال. مەن شاڭخەيگە كەلگەندىن كېيىن ھېكايە يازالمىدىم، بۇ يەرمۇ كىشىنى ئۆزىگە خۇشتار قىلالمايدىغان بىر جاي ئىكەن. مېنىڭچە، سىزلەر ھازىرقى دەك تىت - تىت بولۇپ كەتمىگىزلەر، ئەڭ ياخشىسى، ئۇياق - بۇياققا چىقىپ، جەمئىيەتتىكى ئەھۋاللارنى ۋە ھەرخىل ئادەملەر-نىڭ بەت - بەشىرىسىنى كۆرىگىزلەر.

تۆۋەندە سوئاللارغا جاۋاب بېرەي:

بىرىنچى، مېنىڭ بالامنىڭ ئىسمى خەييىڭ، لېكىن چوڭ بولغاندا ئىسمىنى ئۆزى ئۆزگەرتىۋالار، ئۇنىڭ دادىسى ھەتتا ئۆزى-نىڭ فامىلىسىنىمۇ ئۆزگەرتىۋەتكەن. ئاپۇ بولسا ئۇچىنچى ئىنىم-نىڭ قىزى.

ئىككىنچى، يېغىننى ئاچقۇق[199]، كۆپ كۈچ كەتتى. يېغىن توغرىسىدىكى تۇرلۇك خەۋەرلەرنى گېزىتلەر باسماي قويدى، شۇڭا جۇڭگودا بۇنى بىلمىدىغان ئادەم ناھايىتى ئاز. نەتىجىسى يامان ئەمەس، ھەرقايسى ۋەكىللەر ئۆز دۆلەتلىرىگە قايتقاندىن كېيىن دوكلات بېرىپ، دۇنيانى جۇڭگونىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىدىن خەلى خەۋەردار قىپتۇ. مەن كىردىم.

ئۈچىنچى، «جۇنشەن»[200] مېنىڭ يېنىمدا يوق.

تۆتىنچى، «ئانا»مۇ يوق. بۇ كىتاب مەنئى قىلىنغان، شۇنداق بولسىمۇ بىرەر ئادەم ئارقىلىق ئىزدەپ كۆرەي. «زا-ۋاللىق»[201] نى كۆرگىنىم يوق.

بەشىنچى، «ئىككى جايدىن مەكتۇپلار» شەرقىي شىمالدا بول-سا كېرەك، «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى ئەۋەتىپ بېرىدۇ.

ئالتىنچى، مەن ئەمەلىيەتتە ھاراق ئىچمەيمەن، پەقەت چار-

چاپ قالغاندا ياكى غەزىپىم ئۆرلەپ قالغاندا، ئاز - ئاز ئىچىپ قويىمەن. ھازىر مېھماندارچىلىقنى ھېسابقا ئالمىغاندا، مۇتلەق ئىچمەيدىغان بولدۇم. مېنى، ھاراق خۇمارى، دېگەن گەپمۇ «ئەدە-بىياتچى»لار تاپقان پىتنە.

يەتتىنچى، مېنىنگىت توغرىسىدىكى گەپنىڭ چىققىنىغا ئۇ-زۇن بولدى، بۇ توغرىدا تۇزىتىش بېرىشنىڭ زۆرۈرىيىتى بولمىسا كېرەك.

بىز پەرزەنت كۆرگەندىن كېيىن، جىنسۇن قەلەم بىلەن بول-غان ئالاقىسىنى پۈتۈنلەي دېگۈدەك ئۈزۈۋەتتى، ماقالىنى تۇزىتىپ بېرىڭ دېسەك، ئۇ بۇ ئىشنى مۇناسىپ كۆرمەيدۇ. ئەگەر نەشر قىلىنىش ئىمكانىيىتى چىقىپ قالسا، ئىملا خاتالىقلىرىنى ۋە مۇۋا-پىق بولماي قالغان يەرلىرىنى ئۆزۈم جاۋابكار بولۇپ توغرىلاپ قويىمەن.

مەدەنىيەت تەشكىلاتلىرى پائالىيەتتىن توختاپ قالدى، ھۆكۈ-مەتسىز ھالەتتە تۇرىدۇ ... دەپ يېزىپسىلەر. راست، شۇنداق. بۇ ھەقتە مۇھاكىمە يوق ئەمەس، لېكىن تولىسى يېڭ باسمايدىغان قۇرۇق گەپ. يېڭ باسمايدىغان قۇرۇق گەپ ئەمەلىيەتتە بىيۇروك-راتلىق. مەن بەزىدە تىت - تىت بولۇپ قالىمەن، لېكىن قولۇم-دىن كەلگەنلىرىنى ئىشلەيمەن، بىراق بەزىدە «يېگانە جەڭ قە-لىش» ھەسرىتىنى تارتىمەن. ئەپسۇسكى، بەزى بۇرادەرلىرىم مە-نى ھۇرۇن، ئىشلىمەيدۇ، دەپ ئەيىبلەيدۇ، ئۇلار ھاڭۇاقتىلىق بىلەن مۇلاھىزە قىلغاندىن كېيىن، نەلەرگە تىكۈۋېتىدىكىنىتاڭ.

خېتىڭلاردا مەندىن ئەكەتكەن پۇلنى لازىم قىلغاندا ئىچىڭلار-نىڭ ئۆرتەلگەنلىكىنى يېزىپسىلەر. ئۇنىڭ ھاجىتى يوق. مېنىڭ روسىيىنىڭ بىرەر رۇبلىسىنى، ياپونىيىنىڭ بىرەر ئالتۇن دوللە-رىنى ئالغىنىم يوق، ئەلۋەتتە. لېكىن، قەلەم ھەققىنى نەشرىيات-چىلىق ساھەسىدىكى سالاھىيىتىم مۇناسىۋىتى بىلەن ياش يازغۇچە-

لارغا قارىغاندا ئاسانراق تاپىمەن، دېمەك، سىلەر ئەكەتكەن پۇلنىڭ ئىچىدە ياش يازغۇچىلارنىڭ قەلەم ھەققىدەك تەستە قولغا كەلگەن تەر يوق، ئىشلىتىۋېرىڭىزلەر، ھېچ گەپ يوق. بۇنچىلىك كىچىك بىر ئىشنى كۆڭۈللىرىڭىزلەردىمۇ ساقلىمىڭىزلەر، ئۇنداق قىلسىڭىزلەر ئاسانلا نەشرۋا ئاجىزلىقىغا گىرىپتار بولۇپ، غەمكىن ئادەملەر بولۇپ قالىسىزلەر.

خېتىڭىزلەردە ئۇلارنىڭ ماڭا زىيانكەشلىك قىلغانلىقىغا غەزەپلىنىپسىزلەر. ئۇ ھەيران قالغۇدەك بىر ئەھۋال ئەمەس، ئۇلارنىڭ قولىدىن شۇنىڭدىن باشقا نېمە كېلەتتى؟ مەن بەربىر دەيدىغان گېپىمنى دەۋېرىمەن. كۆرمىدىڭلارمۇ، پۇقرا غىڭ - پىڭ قىلمايلا ئۆزلىرىنىڭ تەر ۋە قانلىرىنى تۆھپە قىلىپ، ئۆزلىرى ئاچ - يالىڭاچ قېلىۋاتسىمۇ، ئۇلار يەنە پۇقرانىڭ جېنىنى ئالىدىغۇ؟ ئامانلىقىڭلارنى تىلەپ:

شۇن

12 - ئاينىڭ 6 - كۈنى

يەنە «شاپتۇل چېچىكى رەڭلىك بۇلۇت» بىلەن «كىچىك يۇھەننا» نى بۇنىڭدىن 10 يىل ئىلگىرى تەرجىمە قىلغانىدىم، ھازىر قايتا نەشر قىلىنىدى. سىلەرگە كېرەكمۇ؟ ئۇچۇرىنى بېرىشىڭلارنى كۈتىمەن.

341210 شياۋجۈن بىلەن شياۋخۇڭغا

لىيۇ، يىن ئەپەندىلەرگە:

8 - كۈنى كېچىدە يازغان خېتىڭىزلەرنى تاپشۇرۇۋالدىم. كېسىلىم ياخشى بولۇپ قالدى، ئىشتىهايىم بىرئاز ئېچىلدى، ئاستا - ئاستا ئوڭلىنىپ قالىدىغاندەك تۇرىمەن.

كىتابخانىغا ئىككى نۇسخا چۆچەك ئەۋەتىپ بېرىشنى تاپشۇرۇپ قويدۇم، ئۇنىڭغا تەرجىمىلەر[202] دىن ئىككى نۇسخا قوشۇپ قويدۇم، سىلەر ئۇنىمۇ كۆرمىگەن بولساڭلار كېرەك، توغرا كېلىپ قالغاچقا قوشۇپ قويدۇم. «لىرا»[203] دىكى كىرىش سۆزنى كېيىن تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلار چىقىرىۋېتىپتۇ، ھازىرقىسى يېڭى نەشرى، شۇڭا كىرىش سۆزى بار. كۆردۈڭلارمۇ، ئۇلار ھەتتا شۇنداق بىرنەچچە ئېغىز سۆزنى قىلىشىمىزغىمۇ رۇخسەت قىلمىغان.

ئەگەر سىزلەر تەرەپتە ھۆكۈمەت ئىلكىدە بولمىغان گېزىت بولسا، «مېنىنگىت» توغرىسىدىكى سۆزنى «ئەدەبىي خەۋەر» شەكلى بىلەن ئىزاھلاپ قويىسىڭىزلارمۇ بولىدۇ. بۇ پىتنە توغرىسىدا نەچچە ئون پارچە تۇزىتىش خېتى يازغان، ئىككى دوللاردىن كۆپرەك پوچتا ھەققى چىقىم قىلغانىدىم.

جۇڭخۇا نەشرىياتىنىڭ دۇنيا ئەدەبىياتىنى تەرجىمە قىلىدىغانلىقى توغرىسىدىكى مەسىلە ئاللىقاچان تۈگەپ كەتتى، ئەمەلگە ئاشمىدى. ئەمەلىيەتتە ئۇلارنىڭ ئىجرا قىلغۇسى يوق ئىدى. دەسلەپتە بىرنەچچە قىسمىنى تەرجىمە قىلىشقا كىرىشكەن بولسىمۇ، ئۇ ئىشنى ئاللىقاچان مەلۇم ئادەملەرگە يەڭ ئېچىدە كۆتۈرە قىلىپ

بەرگەن، يات ئادەملەرنىڭ نېسىۋىسى يوق. ھازىر جياڭ[204] ئۆلـ
دى. ئۇلار ئەسلىدە شۇ جياڭغا تەرجىمە قىلدۇرتماقچى بولغانلىقـ
نى ئېيتقانىدى؛ ئۇ ھايات بولغان بولسىمۇ، ئۇنىڭغا تەرجىمە
قىلىشقا بەرمەيتتى، چۈنكى ئۇنىڭغا بەرسە، تەرجىمە قىلىنىپ
قالسا، ئۇلارنىڭ ئۆزىگە چاتاق بولمامدۇ؟ شۇ چاغدا ئۇلار مەندىن
ساۋ جىڭخۇانىڭ ئادرېسىنى سوراپ، ئۇنىڭغا تەرجىمە قىلدۇرىدىغانـ
لىقىنى ئېيتقانىدى، ئۇلارنىڭ رەڭۋازلىق قىلىۋاتقانلىقىنى بىلىپ
رەت قىلغانىدىم. ھازىر «مەشھۇر دۇنيا ئەدەبىياتى» دېگەن گەپنى
تىلغا ئالمايدىغان بولۇپ قالدى.

مەشھۇر ئادەملەر، كاتتا ئادەملەر، سودىگەرلەر... دائىم شۇنـ
داق رەڭۋازلىق قىلىدۇ، ئۇلار، مانا بىز جان كۆيدۈرۈۋاتىمىز،
دېگەندەك قىلىپ، بىرمۇنچە كىتابنىڭ تىزىمىنى ئوتتۇرىغا چىقـ
ىرىدۇ، بېشىدىن ئىسسىق ـ سوغۇق ئۆتمىگەن ياشلار ئىشنىڭ
تېگى ـ پېيىنى بىلمەي، دائىم ئۇلارنىڭ دامىغا چۈشۈپ قالىدۇ.
بۇنداق پەشۋاغا ئۇچراش ھېچ گەپ ئەمەس، بەزىدە ھەتتا جانلىرىـ
دىنمۇ ئايرىلىپ قالىدۇ. ئەنە شۇنداق مەشھۇر خۇنخورلاردىن بىرـ
مۇنچىسىنىڭ ئىسىم ـ فامىلىسى ماڭا مەلۇم. مەن ئۆزۈمنى جاھانـ
نىڭ ئەلمى ـ تەلمىنى ئوبدان بىلىمەن، دەپ چاغلايتتىم، لېكىن
يېقىندا «مۇقەددەس ئەل تەھرىراتى»نىڭ دامىغا چۈشۈپ قالدىم.
ئۇلار مەن بىلەن توختام تۈزدى، مەن 12 ئادەم تېپىپ، ئۇلارنىڭ
ھەربىرىگە بىردىن مەشھۇر سوۋېت ئەسىرىنى تەرجىمە قىلدۇرتماقـ
چى بولدۇم، نەتىجىدە، بىرنەچچە كىتاب تەرجىمىدىن چىققانىدى،
ئۇلار ئالمىدى، توختاممۇ كارغا كەلمىدى، نا ئىلاج ئۇ تەرجىماـ
لارغا تەزىم قىلىپ، يېلىنىپ، تەرجىمىسىنى توختاتتۇرۇپ قويـ
دۇم؛ ساۋ جىڭخۇا يىراقتا بولغاچقا، ئۇچۇر بەرگۈچە تەرجىمىنى
پۈتتۈرۈپ بوپتۇ، ئۇنىڭ نەشر ھەققىنى ئۆزۈم تۆلەپ، بىر ئامال
بىلەن مەتبەئەگە بەردىم، «تۆمۇر ئېقىن» ئەنە شۇنداق ئوتتۇرىغا

چىقتى. لېكىن، بۇ كىتابنىڭ بېسىلىپ چىققان نۇسخىلىرىنىڭ
تولىسىنى ۋە ئىستىراتىپىنى كېيىن باشقا بىر نەشرىيات كۆز بويىاپ
ئەكەتتى.

ئۆز ۋاقتىدىكى يېغىن[205] كېمىدە ئەمەس، قۇرۇقلۇقتا ئېـ
چىلدى، تەخمىنەن 20 — 30 كىشى قاتناشتى، يېغىن تۈگىگەندە
ھەممە ئادەم ساق چىقىپ كەتكەنىدى، لېكىن بەزىلەرنى كېيىن
تۈتۈپ كېتىشىپتۇ. يېقىندىن بۇيان مەخپىي تۈتۈپ كېتىدىغان،
ئۆلتۈرىدىغان ئىشلار كۆپەيىپ قالدى، باشقىلار بىلەلمەي قالىدۇ.

ئېروشىنكو ئۆلمەپتۇ، تەرجىمە بىلەن شۇغۇللىنىۋېتىپتۇ.
لېكىن، بەزىلەر خەت يازغانكەن، ئۇچۇرى بولماپتۇ.

پىدائىيلار[206] توغرىسىدىكى خاتىرىنى كۆردۈم. ئەنە شۇنداق
ئادەملەرنى جەڭچى دېسە بولىدۇ، ئۇلار مەندەك قەلەم بىلەن شۇـ
غۇللىنىدىغان ئادەمنى ھەقىقەتەن خىجىل قىلىدۇ. مېنىڭچە، ئەـ
دىبىلەرنىڭ خۇسۇسىيىتى ئانچە ياخشى ئەمەس، چۈنكى ئەدىبىلەرنىڭ
بىلىمى، ئىدىيىسى مۇرەككەپرەك بولىدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇلار
بىر ئۇياققا، بىر بۇياققا ئېغىناپ تۇرىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ
ئىچىدە مەيدانى چىڭ ئادەم كۆپ ئەمەس. ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى
ھازىرقى ھۆكۈمەتسىزلىك ياخشى ئەمەس، ئەلۋەتتە؛ مۇشۇنىڭ
بىلەن بۇزۇلۇپ كېتىدىغانلارمۇ چىقماي قالمىسا كېرەك، لېكىن
مېنىڭچە، بۇ ئەھۋال ئۇزۇن داۋام قىلمايدۇ، بۆلگۈنچىلىك قىلىش
قۇرۇق گەپ سېتىش، ياسىما كەسكىن بولۇۋېلىش ھادىسىلىرى
بۇنىڭدىن تۆت ـ بەش يىل ئىلگىرىمۇ يۈز بەرگەنىدى؛ سول قاناتلار
ئىتتىپاقى بارلىققا كېلىپ ئۇنداق ھادىسىلەرنى تۇغەتتى، لېكىن
يىلتىزى تېخى قۇرۇمىدى، يېڭى ئامىللارمۇ كېلىپ چىقتى، شۇڭا
ھازىر كونا كېسەل يەنە قوزغىلىپ قالدى. لېكىن، قۇرۇق گەپ
ئۇزۇن داۋام قىلالمايدۇ، ئۇنىڭدىن نەتىجىمۇ چىقىرىشالمايدۇ،
ئۇنىڭ ئەسلىي قىياپىتى پاكىت ئەينىكىدە ئاخىر مەلۇم بولۇپ،

سىرى ئېچىلىپ قالىدۇ. ماقالە يېزىش يولى بىلەن كۆرەش قىلىش تېخىمۇ ياخشى ئىش ئىدى، بىراق بۇنداق مەتبۇئاتلار نەشر قىلىنالماي‌دۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاستىلاپ پاكىت بىلەن يېڭىش كېرەك.

ئۇنىڭدىن قالسا، سول قاناتلار ئىتتىپاقىنىڭ ئۇلى دەسلەپتە ئانچە ياخشى ئەمەس ئىدى، چۈنكى ئۇ چاغدا ھازىرقىدەك زۇلۇم يوق ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن بەزىلەر، سول قاناتلار ئىتتىپاقىغا كىرگەندىن كېيىن ئىلغارلاردىن بولۇپ قالمىز، ئانچە چوڭ خەۋپكىمۇ ئۇچرىمايمىز، دەپ ئويلاشقان. ئەپسۇسكى، زۇلۇم ھۆكۈم سۈرگەندە، ئۇلارنىڭ بىر تۈركۈمى بەدەر تىكىۋەتتى. بۇنىڭغا مۇ مەيلى، بەزىلەر ھەتتا، ئەكسىچە، خەۋەر ساتقىنغان بولۇپ قالدى. ئادەم ئاز بولسا ھېچ گەپ يوق، سۈپىتى ياخشى بولسا بولدى. لېكىن، ھازىر شۇنىڭغىمۇ مۇمكىن بولمايۋاتىدۇ، ياخشىلارمۇ يوق ئەمەس، بىراق بىر بولسا تەجرىبىسى ئاز، بىر بولسا سالامەتلىكى ياخشى ئەمەس (چۈنكى تولىسىنىڭ تۇرمۇشى قىيىن)، بۇ ئەھۋال كۆرەشكە دەخلى يەتكۈزمەكتە. زۇلۇمغا ئۇچرىغان ۋاقىتتا، ئومۇمەن بۇنداق ئەھۋال بولۇپ تۇرىدۇ، مېنىڭچە، بۇنىڭدىن غەم يەپ كەتمەسلىك كېرەك.

ئىپتىنى سېتىش مەسلىسىدىن مېنىڭ خەۋرىم يوق. لېكىن، شۇنداق ئەھۋال بولۇشى مۇمكىن، ئاياللارغا تاقابىل تۇرۇشتا جەنۇبنىڭ ئەمەلدارلىرى شىمالنىڭ ئەمەلدارلىرىدىنمۇ رەھىمسىز بولسا كېرەك. ئۇلارنىڭ قان قەرزى كۆپ.

ئامانلىقىنى تىلەپ:

شۇن

12 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى كېچىدە

341216 ياڭ جيۇنگە

جيۇن ئەپەندى:

14 ـ ۋە 15 ـ كۈنى يازغان ئىككى پارچە خېتىڭىزنى تەڭلا تاپشۇرۇۋالدىم.

بېيپېڭدا جەمئىيەت بەش قېتىم نۇتۇق سۆزلىگەندىم، قولۇمدا پەقەت ئىككىسىنىڭلا خاتىرىسى بار ئىكەن، بۇلار توغرا خاتىرىلەنمىگەن، ئىشلەتكىلى بولمايدۇ، بۇگۈن پوچتىدىن ماڭدۇردۇم، كۆرۈپ باقارسىز. ئۇنىڭدىن باشقا ئىككى نۇۋەتتىكىسىنى پويىزغا چىقىشتىن ئىلگىرى سۆزلىگەندىم، ئۇنىڭ بىرى «ئەدەبىيات ـ سەنئەت ۋە قورال كۈچى»: يەنە بىرىنىڭ ھەتتا ماۋزۇسىنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىپتىمەن[207]. شۇ چاغدا ئەملدارلار مېنى ناھايىتى ياماق كۆرەتتى، گېزىتلەرمۇ نۇتۇقنىڭ قىسقىچە مەزمۇنىنى باسماققان بولسا كېرەك.

گۇپپاڭچى ئەدەبىيات توغرىسىدىكى تەتقىقات ھەقىقەتەن مۇھىم بىر تەتقىقات ئىدى، ئۇ چاغدا چولام تەگمىگەچكە، شاڭخەيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن يەنە بىر قۇر ئەسلەپ يېزىش خىيالىغا كەلگەنىدىم، بىراق شاڭخەيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىنمۇ يازمىدىم؛ ھازىر ئەھۋال ئۆزگىرىپ قالغاچقا، يېزىش نىيىتىممۇ يوقلىپ كەتتى. دېمەك، ھېلىقى «بەش لېكسىيە، ئۇچ پوش ـ پوش» مەڭگۈ شۇنداق ماۋزۇ ھالىتىدىلا قالىدىغان ئوخشايدۇ.

بېسىش ئۈسۈلى، قەغەز توغرىسىدا يازغان خېتىڭىزدە ئېيتقانلىرىڭىزغا قوشۇلىمەن. ماقالىلەرنىڭ يېڭى قوشۇلغانلىرىنى ماڭا ئەۋەتىپ بەرسىڭىز، كۆرۈپ باقاي. ئىلگىرى بىر قىسمىنى

كۆرگەنىدىم، ئۇلارنى ئەۋەتمىسىڭىزمۇ بولىدۇ. ئەگەر نەشر ھەققى تېگىپ قالسا، ئۇنىڭ يېرىمىنى بەرسىڭىزمۇ بوپتۇ؛ ئەگەر يېرىمىنى ئالمايدىغان بولسام، سىزنىڭمۇ كۆڭلىڭىز ئۇنىمايدىغان ئوخشايدۇ. بۇنىڭغا كۆپ ئەجىر قىلدىڭىز، دەپسىز، ئۇنداق ئەمەس؛ مېڭە ئانچە سەرپ بولمايدىغان ئىش كىشىنى ئانچە چارچاتمايدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، يېقىندا بىرنەچچە كۈن دەم ئالدىم، چۈنكى كۈنىگە 4000 — 5000 خەت يېزىۋېرىپ، ئۆزۈمۇ مەنىۋى ۋە جىسمانىي جەھەتتە ئىلگىرىكىدىن خېلى ئاجىزلىشىپ قالغانلىقىمنى ھېس قىلدىم، يېزىغا كېتىپ، گېزىت ـ ژۇرنالنىمۇ كۆرمەي بىرەر ـ يېرىم يىل تاماشا قىلىش نىيىتىم بار ئىدى، بىراق يېقىندا «خەلقنىڭ مەجبۇرىي خىزمەت ئۆتەش نىزامنامىسى» چىقىپ قالدى، مېنى تاشيول ياساشقا تۇتۇپ كەتسە، ماقالە يېزىشتىنمۇ جەبرى بولۇشى مۇمكىن، بۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلىمەي بولمايدۇ.

ئىلگىرىكى خېتىڭىزدە «ئېروشىنكو چۆچەكلىرى توپلىمى»غا يېغىشلاپ يېزىلغان كىرىش سۆز توغرىسىدا يېزىپسىز، كېيىن ئويلاپ قارىسام، ئۇنى كىرگۈزمەسلىك كېرەك ئىكەن، چۈنكى ئۇ چۆچەكلەرنىڭمۇ ھەممىسىنى دېگۈدەك مەن تەرجىمە قىلغانىدىم.

شەرقىي شىمالدا ئەدەبىيات ساھەسى ناھايىتى مۇلايىملىق ۋە خۇشامەتگۈيلۈق ھاۋاسىغا چۆمۈپ كېتىپتۇ. ئاڭلىشىمچە، گېزىتىكى ماقالىلەرنىڭ ئوندىن توققۇزى گەپنى «ھىدايەتلىك سىياسىي» بىلەن تۈگىتىدىكەن. ھۆكۈمەت ئىدارىلىرىنىڭ مۇھەررىرگە چۈشۈرگەن ئۇقتۇرۇشنىمۇ كۆردۈم، ئۇنىڭدا: باي بىلەن گادايىنى ئايرىيدىغان، كۈرەشنى سۆزلەيدىغان ماقالىلەرنىڭ ھەرقاندىقى «ھىدايەت» كە ئۇيغۇن ئەمەس، بۇنىڭدىن كېيىن ماقالىلەرنى تەكشۈرتۈشكە ئەۋەتمەكچىلار، دېگەن گەپلەر بار ئىكەن. لېكىن، ھۆكۈمەتنىڭ پەيلى بىزنىڭ بۇ يەردىكى زالىملىق سىياسىتىدەك يامان ئەمەس ئىكەن. شۇنداق بولسىمۇ، بىزنىڭ بۇ يەردىكى زىيالىيلار

بىر ئىشنى چۈشىنىپ يەتكەن ئوخشايدۇ، بۇ ئەھۋال كىشىنى خۇرسەن قىلىدۇ. سۆز ئەركىنلىكى ـ پۈز ئەركىنلىكى دېگەن ئومۇمىي تېلېگراممىلارغا خۇ شىدىن باشقا قوشۇلىدىغان ۋە قوشۇمچە قىلىدىغان ئادەم چىقمىدىغۇ؟ مانا بۇ ھەقىقەتەن تولىمۇ ياخشى ئەھۋال.

سەپىرىڭىزگە ئاقيول تىلەپ،

ھۆرمەت بىلەن: شۇن

12 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنى

341218 ياڭ جىيۇنگە

جىيۇن ئەپەندى:

17 ـ كـۈنى يـازغان خېتىڭـز تـەگدى. ھېلىقى ئىككى نۇتۇقنى[208] كېرەك قىلماسلىق قارارىغا كەلدىم، چۈنكى ئەمەلـدە يەتتىن تولمۇ يىراق. خاتىرىلىگۈچى مېنىڭ سۆزلىرىمنى ئانچە چۈشەنمىگەن بولسا كېرەك، ئۇنىڭ ئۈستىگە پىكىرلىرىمۇ ئەينەن ئەمەس. دېمەك، مەن مۇھىم دەپ قارىغان مەسىلىلەرنى ئۇ خاتىرىلىمەي تاشلاپ قويۇپتۇ، چاقچاق دەپ قارىغان بولسا كېرەك. «ئىنقىلابىي ئەدەبىيات...» تىكى بىرنەچچە ئېغىز سۆز مېنىڭ سۆزۈمنىڭ پۈتۈنلەي دېگۈدەك ئەكسى ئىكەن. ئۇنى تېخىمۇ ئىشلەتكىلى بولمايدۇ. بۇ ئىككى ماۋزۇ ھەققەتەن مۇھىم، مەن قايتا يازماقچىمەن.

«قىزىل كۈلكە توغرىسىدا»[209] مېنىڭ قولۇمدا بار، بۇگۈن پوچتىدىن ئەۋەتىپ بېرەي، قايتا كۆچۈرۈشنىڭ ھاجىتى بولمىسا كېرەك، مەتبەئە نۇسخىسىنى تىزىشقا بېرىۋېرىڭ. بۇنداق تىللىشىدىغان ماقالىگە ۋاقىتنى زايە قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. بۇ نۆۋەت قايتا ئوقۇپ چىقتىم، خېشى ئەپەندى دېگەن تازىمۇ كۆڭلى قارا ئادەم ئىكەن.

پىستەكلەر قورقۇشقا ئەرزىمەيدۇ، ھەممىدىن قورقۇنچلۇقى تىلى شېكەر، دىلى زەھەر «سەپداش»لار، چۈنكى ئۇلاردىن مۇداپىئە كۆرگىلى بولمايدۇ. شاۋ بەيدەك بىرنېمىنى ئالسام، ئۇنىڭ مۇددىئاسىنىڭ زادى نېمە ئىكەنلىكىنى تېخىچە بىلمىدىم[210].

ئارقا تەرىپىمدىن مۇداپىئە قىلىش ئۈچۈن، دۈشمەنگە روبىرو تۇرماي، يېنىچىسىغا تۇرۇشقا توغرا كەلدى، چۈنكى ھەم ئالدى تەرىپىمگە، ھەم ئارقا تەرىپىمگە نەزەر سالىمەن دەپ ناھايىتى جاپا چېكىۋاتىمەن. سالامەتلىكىمنىڭ ياخشى بولمىغانلىقى يېشىم بىلەن ئالاقىدار، ئۇلار بىلەن ئالاقىسىز. بىراق، بەزىدە توغرا ئىشلارغا سەرپ قىلسام خېلى ياخشى نەتىجىلەرنى يارىتىش ئىمكانىيىتى بولغان بىرمۇنچە قۇۋۋەتنىمنىڭ زايە بولۇپ كېتىۋاتقانلىقىغا ئىچىم قاينىپ قالىدۇ.

ھازىر جۇڭگونىڭ يېزىلىرىدا ۋە كىچىك شەھەرلىرىدە بارغۇدەك يەر بولمىسا كېرەك، يەنىلا بېيجىڭنى ياخشى كۆرىمەن، ئاشۇ بىر كۈتۈپخانىنىڭ ئۆزىلا ماڭا بىرمۇنچە ئوڭايلىقلارنى يارىتىپ بېرەلەيتتى. بىراق، بۇمۇ بىر شېرىن خىيال، فېڭ يۈلەڭگە[211] ئوخشاش سىڭگەن نېنىمنى يەپ ياتاي دېسەم، قولغا ئېلىنىپ كېتىشىم مۇمكىن، باشقا ئەھۋالنى ئەنە شۇنىڭدىن پەملۇۋېلىش مۇمكىن، شۇڭا ھازىرچە بىر ياقتا يۆتكىلەلمىسەم كېرەك.

ئىلگىرىكى خېتىڭىزدە يۇرتتا قايتىشنى بىرئاز ئارقىغا سۈرگەنلىكىڭىزنى يازغانىكەنسىز. مۇقەددىمەمنى 24 ـ كۈنى پوچتىغا سالماقچىمەن، ئۇلگۈرۈپ قالار.

سەپىرىڭىزگە ئاقيول تىلەپ:

شۇن

12 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى

341225 جاۋ جيابىغا[212]

جيابى ئەپەندى:

ئەتىگەن بىر پارچە خەت يوللىغانىدىم، تەگكەندۇر. «ئەدەبىيات»[213] نىڭ كېلەر يىللىق 1 ـ سانىغا ئاتاپ تەخمىنەن 6000 خەتلىك بىر پارچە خاتىرە[214] يازغانىدىم، ئۇنىڭدا مىڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرىدىكى ۋەقەلەرنى تىلغا ئېلىپ، كونا كىتابلاردىن بەزى نەقىللەرنى كەلتۈرگەنىدىم، ئۇنىڭدا زەردىلىك سۆزلەرمۇ يوق ئەمەس ئىدى. بۈگۈن ئاخشام بىلدىمكى، تەكشۈرگۈچى ئەمەلدار تۆتتىن ئۈچ قىسمىنى چىقىرىۋېتىپ، پەقەت باش تەرىپىدىن 1000 خەتتىن ئارتۇقراقىنىلا قالدۇرۇپتۇ. بۇنىڭدىن قارىغاندا، ھەتتا ئەلمىساقتىكى چۆچەكلەرنى بايان قىلىپ بەرسەممۇ، ئۇلارنى مەمنۇن قىلالمايدىكەنمەن، مەن ئۆزۈممۇ ئۇلارنى مەمنۇن قىلىدىغان ماقالىلەرنى يازالمايمەن.

شۇ مۇناسىۋەت بىلەن «يېڭى جۇڭگو ئەدەبىياتى تىزمىسى»[215] كۆز ئالدىمغا كەلدى. ئۇنىڭغا تاللىغان ھېكايىلەرنى تەكشۈرتۈشكە ئەۋەتكەنىدە، كىمنىڭ تاللىغانلىقىنى بىلمىگەنلىكى ئۈچۈن مەسىلە چىقماس؛ لېكىن مۇقەددىمىسىنى ئەۋەتكەنىدە مەسىلە چىقىشى مۇمكىن. «4 ـ ماي» دەۋرى مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرقى دەۋرىگە يېقىن؛ ھېچقانداق قۇسۇر چىقمايدىغان، «ھا-ھا-ھا، بۇگۈن ھاۋا...» دەيدىغان 10 مىڭ خەتلىك ماقالە يېزىش مېنىڭ قولۇمدىن كەلمەيدۇ، ئەمەلدارلارنىڭ پىكرىگىمۇ ئوخشاش چىقىرالمايمەن، شۇنداق چاغلاردا چوقۇم چاتاق چىقىشى مۇمكىن. مەن ئۇلارنىڭ پىكرى بويىچە ئىش قىلىشقا، ماقالىنى تۈزىتىشكە ياكى

باشقا بىرەر پارچە يېزىشقا ماھىر ئەمەس. ئۇ چاغدا ئەگەر باشقا بىراۋنى تەكلىپ قىلىدىغان بولساق، ھېكايە قىسمىنى مەن تاللىغاچقا، ئۇنىڭ پىكرى ھەرگىز ئوخشاش بولۇپ چىقمايدۇ، ئىلاجسىز بولۇپ قېلىشىم تۇرغان گەپ. ياكى كىتابخانا بىكار چىقىمدار بولۇپ قالىدۇ، ياكى مەن بىكار ئاۋارە بولغان بولىمەن، ئىككىمىزنىڭ بىرىگە زىيان بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇ ئىشتىن قول ئۈزىمەن. دەسلەپتە ئۇلار ياماق كۆرمەيدىغان بىرەر ئادەم ئىشلىسە مۇۋاپىق بولىدىغاندەك تۇرىدۇ. تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلار، ئاپتورى بىلەن كارىمىز يوق، مەزمۇنىغىلا قارايمىز، دەپ خىتاب قىلغان بولسىمۇ، لېكىن تىلى بىلەن دىلى بىر يەردىن چىقىدىغان ئۇنداق جانابلار كۆپ ئۈچرىمىسا كېرەك، شۇنداق جانابلار بولغان تەقدىردىمۇ، تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلارنىڭ ئىچىدە بولمىسا كېرەك، ئۇلارنىڭ ئاز ـ پاز چاقچاق قىلىپ قويۇشى ناھايىتى ئاسان، مەن ئۇلارنىڭ ھېيلە دامىغا چۈشمەيمەن، ئۇلارغا قاتتىق قوللۇق قىلىش يولى بىلەن تاقابىل تۇرۇۋېرىمەن.

بۇ مېنىڭ ئۇجمە كۆڭۈل بولۇپ قالغانلىقىم ئەمەس، ئەمەلىي ئەھۋالغا قارىغاندا، بۇ بىھۇدە غەمكىنلىكمۇ ئەمەس، بۇنى چۈشىنىشىڭىزنى سورايمەن. شۇنىسىمۇ خىيالىمغا كېچىۋاتىدۇكى، بىرنەچچە مۇھەررىرىمۇ بار، ئۇلار تۇرغان يەردە ھېلىقى مۇقەددىمىنىڭ تەستىقىنى ئۆتۈپ كېتىشىمۇ ناتايىن.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

شۇن

12 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى كېچىدە

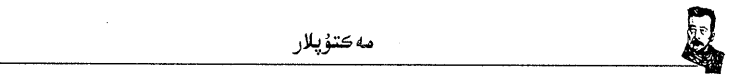

341226 شياۋجۇن بىلەن شياۋخۇغا

لىيۇ، يىن ئەپەندىلەرگە:

24 - كۈنى يازغان خېتىڭىزلەرنى تاپشۇرۇۋالدىم. 20 - كۈنى يازغان خېتىڭىزلەرمۇ تەگدى. كېسەل بولۇپ قالغىنىم يوق، بىرنەچچە كۈن بىرئاز ئالدىراش بولغاچقا، جاۋاب خەت يازالمىدىم.

جۇ خانىم[216] لار ئۇيۇشتۇرغان تىياتىر گۇرۇپپىسىنىڭ تېگى - تەكتىدىن خەۋىرىم يوق، لېكىن مېنىڭچە، ھېچ گەپ يوق. بىراق، شۇنىڭدىن كېيىن بىر - بىرىمىزنىڭ ئەينى ئەھۋالىنى چۈشىنىش تەس بولغان ئادەملەر كۆپىيىپ قالدى، گەپ - سۆزدە بىرئاز ئېھتىيات قىلىشقا، ئەگ ياخشىسى باشقىلارنى كۆپرەك سۆز-لىتىپ، ئۆزىمىز ئازراق سۆزلەشكە، سۆزلىگەن تەقدىردىمۇ قۇ-رۇق گەپنى كۆپرەك سۆزلەشكە توغرا كېلىۋاتىدۇ.

«گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە» تېخى ئاشكارا سېتىلمىدى، ئەمدى ئاشكارا قىلماسمىز، ئۇنىڭ مەنئى قىلىنغان كىتابلارغا ئايلىنىپ قېلىشى مۇقەررەر. شاڭخەيدىكى ئاتالمىش ئەدەبىياتچى-لارمۇ قورقۇنچلۇق بولۇپ قالدى، ئۇلار ئازغىنە مەنپەئەتنى دەپ، باشقىلارنىڭ جېنىغا زامىن بولۇشى مۇمكىن. شۇنداق بولسىمۇ ئۇنىڭ ئەھمىيىتى يوق، قورقۇنچلۇق ئەمەسلىرى كۆپرەك. بى-راق، ئۇلار كىشىنى تولىمۇ بىزار قىلماقتا، خۇددى پىت - بۇرگىگە ئوخشاش دائىم تۈيدۇرماستىن چېقىۋالىدۇ، ئۇنىڭ كارى چاغلىق بولسىمۇ، ھەر ھالدا سىزنى چېقىۋالغان يەرنى قاشلاشقا مەجبۇر قىلىدۇ. ئۇنداق ئادەملەر بىلەن تونۇشمىغان ياخشى. جە-نۇبلۇق نۆۋەرلەردىن تولىمۇ بىزار بولۇپ كەتتىم، ئۇلار تولىمۇ

مىيانە، ئۇلارنىڭ ئادەم تەلەتى يوق. ھازىر ئۇلارنىڭ تولىسى تېشىغا كاستۇم كىيىدىغان بولۇۋالغان بولسىمۇ، لېكىن ئىچى ئىلگىرىكىگە ئوخشاش. شاڭخەينىڭ يەرلىك ئادەملىرى يامان ئە-مەس، پەقەت باشقا جايلاردىكى نائەھلىلەرنىڭ تولىسى شاڭخەيگە كېلىۋالغان، شۇلار ئەسكىلىك قىلماقتا، شۇڭا شاڭخەي پەسكەش ئادەملەرنىڭ ماكانى بولۇپ قالدى.

«ئانا» ئۇزۇندىن بۇيان مەنئى قىلىنماقتا، قولىڭىزدىكىسىنى كىتابخانىدىكى بۇرادىرىم ئارقىلىق تاپقان، ئۇنىڭ قانداق تاپقانلىقى نامەلۇم. پۈل قىلىش ئۈچۈن ئالدىنقى كۈنى 7000 خەتلىك بىر پارچە ماقالە يېزىپ، «ئەدەبىيات تەھرىراتى» غا ئەۋەتكەنىدىم، تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلار تۆتتىن ئۈچ قىسمىنى چېقىرىۋېتىپ، پەقەت كاللىسىنلا قالدۇرۇپتۇ. دېمەك، پۈلغا يارىماس قىلىپ قويۇپتۇ.

يىن خانىمنىڭ ھېكايىسى ئۇنداق ئەھۋالغا قالماس، ئەگەر بىرنەچچە قىسمىنى چېقىرىۋېتىدىغان بولسا چېقىرىۋېتىۋەرسۇن، بېسىلىپ چېققىنى ئەلا.

مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ھەقىقەتەن ئىچىم تىتىلداپ قالدى. تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلار ئاپتونۇمىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۇرمەيدىغانلىقىنى، مەزمۇنىغىلا قارايدىغانلىقىنى ئاشكارا ئېيتقانىدى، يەنى شەخسىنى تەكىلكتە قالدۇرمايدىغانلىقىنى ئېيتقا-نىدى. بەزى نەشرىياتچىلار بۇ گەپتىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، «ئادالەت» ژۇرنىلىغا چېقىدىغان بولدى دەپ ئويلاپ، مېنى كونا ئىسىمىم بىلەن ماقالە يېزىپ بېرىشكە دەۋەت قىلىۋاتىدۇ، ئۆزىرە ئېيتىپمۇ ياندۇرالمايۋاتىمەن. ئەمەلىيەتتە ئۇلار (تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلار — تەرجىماندىن) سۈيىقەست ئىشلىتىۋاتىدۇ، مېنىڭ ماقالەمنى كۆرگەندە ئۆچۈرۈپ - قىرقىپ، ھېچ نەرسىگە ئوخشاش-مايدىغان قىلىپ قويىدۇ، بېسىلىپ چېققاندىن كېيىن، كىتابخانىلار

ئەھۋالىنىڭ تېگى ـ تەكتىنى بىلمىگەچكە، مېنى ئالجىپ قالغان ئوخشايدۇ، دېيىشى تۇرغان گەپ. ئەگەر كاللامۇ يېمەيدىغان، چىشمۇ چاقمايدىغان ئىبارىلەر بىلەن يازسام، تەستىقتىن ئۆتكۈزۈشى مۇمكىن، بىراق ئۇنداق يازغاندىن نېمە مەنە چىقسۇن؟!

بۇ يىل يەنە خەت يازمايمەن، كۆچۈپ بولغاندىن كېيىنكى يېڭى ئادرېسىمنى كۈتۈڭلار.

ئامانلىقىڭىزلارنى سوراپ:

يۇ

12 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى كېچىدە

341231 لىيۇ ۋېيمىڭغا

ۋېيمىڭ ئەپەندى:

12 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى خېلى بۇرۇن تاپشۇرۇۋالدىم، «يۇلتۇزلار قىتئەسى گېزىتى» دىنمۇ بىر نۇسخا تاپشۇرۇۋالدىم، مەزمۇنىمۇ شاڭخەي گېزىتلىرىنىڭكىدىن قېلىشمايدىكەن، رەھمەت.

«ئالا كۆڭۈل توپلىمى» دىن ئاخىر بىر نۇسخا تاپتىم، خاڭجۇدىكى بىر كىتابخانىدا سېتىلىپ بولغاندىن كېيىن قېپقالغانكەن. بۇگۈن چۈشتىن كېيىن ئۆزۈمنىڭ يېڭى بېسىلغان قىسقا مۇلاھىزىلەر توپلىمىدىن بىرنى قوشۇپ كىتابخانا ئارقىلىق پوچتىغا زاكاز قىلىپ ماڭدۇرغانىدىم، تېگەمدىكىنىتاڭ؟ بۇنداق كىتابلار ئۇچۇن ھەرگىز پۇل ئەۋەتىپ يۇرمەڭ، چۈنكى مەن كىتابخانىدىن ئاپتور سۈپىتىدە ئالدىم، ئۇنىڭغا پۇل خەجلىگىنىم يوق.

جۇڭگونىڭ ئىشلىرى توغرىسىدا سۆزلەيدىغان بولسام، گەپ جىق. كېلەر يىلدىن باشلاپ ژۇرناللارغا ماقالە بەرمەسلىك نىيىتىمگە كەلدىم، ئالدىنقى يېرىم يىلدا «ئەركىن پاراڭ» («شېنباۋ گېزىتى») گە ماقالە يېزىپ تۇرغانىدىم، كېيىن مۇھەررىرى يەڭگۇشلىنىپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا ماقالە بەرمەستىن، «ئۇچۇر» («جۇڭخۇا گېزىتى») گە بېرىدىغان بولدۇم. بىراق، بۇ قوشۇمچە سەھىپە كېلەر يىلى 1 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىن باشلاپ توختايدۇ. ئىسلاھاتنى تەشەببۇس قىلىدىغانلىكى ماقالىنى ئەمدى ئېلان قىلغىلى بولمىسا كېرەك، ھەتتا شۇ مەتبۇئاتقىمۇ كاشىلىسى تېگىشى مۇمكىن. دېمەك، گېزىتلەردە ماڭا ماقالە ئېلان قىلغۇدەك

ئورۇن قالمىدى. ژۇرناللاردىن «ئەدەبىيات»، «چولپان»، «كەتابخانلار تۇرمۇشى»، «ھەجۋىي رەسىم»[217] قاتارلىق ژۇرناللارغا ماقالە يېزىپ بېرىۋاتىمەن، بەزىدە ئەسلىي ئىسمىمنى ئىشلەتتىم، بەزىدە «گۇڭخەن» دېگەن تەخەللۇسنى قوللاندىم، لېكىن بۇ ژۇرناللار دائىم زۇلۇمغا ئۇچراپ تۇرغاچقا، يەنە قانچە سان چىقالايدىغانلىقى ناتايىن. نەشرىدىن چىققان بىرنەچچە توپلىمىمۇ، ئومۇمەن، ئۆچۈرۈپ - قىرقىپ تاشلانغاچقا، بۆلەكچىلا بىر نەرسە بولۇپ چىقتى.

بۇ يىل قۇرۇلغان كىتاب - گېزىت تەكشۈرۈش باشقارمىسىدا[218] خېلى كۆپ «ئەدەبىياتچى» ئەمەلدارلىق قىلىۋاتىدۇ، ئۇلار ماقالە يېزىشنى بىلمەيدۇيۇ، ماقالىلەرنى مەنئى قىلىشنى بىلىدىكەن، ئۇلارنىڭ دەستىدىن ھېچقانداق گەپ قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ھازىر ئەسلىي ئىسمىمنى ئىشلەتسەم ھېچ گەپ يوق، ئۇلار ماقالەمنى كۆپلەپ ئۆچۈرۈپ - شىلىپ، ھەتتا ئۇستىخانلىرىنىمۇ قويمايۋاتىدۇ. كېلەر يىلى چىقىدىغان «ئەدەبىيات»قا يېقىندا تەخمىنەن 7000 — 8000 خەتلىك بىر پارچە ماقالە ئەۋەتىپ بەرگەنىدىم، ئۇلار ئۆچۈرۈپ، 1000 خەتتىن ئارتۇقراق قالدۇرۇپ، كارغا يارىماس قىلىپ قويۇپتۇ. ئۇلارنىڭ ئىشىمۇ بىر قېلىپتا ئەمەس ئىكەن، ھېلىقى «قالدى - قۇتتىلار توپلىمى»نى ئالسام، ئۇ مەركەز تەكشۈرۈپ ئۆچۈرگەندىن كېيىن قالغان قىسمى ئىدى، ئۇنى ئۇلار سېتىشقا رۇخسەت قىپتۇ. لېكىن، خاڭجۇغا ئېلىپ بارغاندا مۇسادىرە قىلىشىپتۇ، بۇ ھەقتە ئۇلار: بۇ يەردە ئالاھىدە مەنئى قىلىنمىدۇ، دېگەن ۋەجنى كۆرسەتكەن.

زۇلمەت چېكىگە يەتكەندە گەپنى ئۆتكۈزۈش مۇمكىن ئەمەس ئىكەن، بۇنداق ئەھۋالنى ئۆمۈر بويى بىرىنچى قېتىم ئۇچرىتىشىم. شۇنداق بولسىمۇ مەن يەنىلا قارشىلىق كۆرسىتىۋېرىمەن. كېلەر يىلدىن باشلاپ بىرئاز غەيرەت قىلىپ، تولۇق كىتاب يازماقچىمەن. زۇلۇمدىن، مەنئى قىلىشتىن خالىي بولالماسلىقىم تۇرغان گەپ، لېكىن ئۇلارغا ھەر ھالدا ئۆچۈرتتۈرمەسمەن.

ئامانلىقىنىزنى سوراپ:

شۇن

12 - ئاينىڭ 31 - كۈنى كېچىدە

350104 شياۋجۇن بىلەن شياۋخۇڭغا

لىيۇ، يىن ئەپەندىلەرگە:

2 - كۈنى يازغان خېتىڭىزلەرنى 4 - كۈنى تاپشۇرۇۋالدىم. ئۆيۈمنى كۆچۈرگەنلىكىمدىن خەۋەر تېپىسپسىزلەر، يارايسىزلەر. بىراق، ئۇيان كۆچۈپمۇ، بۇيان كۆچۈپمۇ، خۇددى شىمالىي سىچۈەن كوچىسىدىلا ئايلىنىپ يۈرگەندەك، يەنىلا لادۇ كوچىسىدىن[219] چىقىپ كېتەلمىدىم. كۆرگۈچىلىكى بار چوڭ بىر پارچە چىملىق بار ئىكەن، شاڭخەيدە يېڭى يىل بايرىمى خېلىلا كۆڭۈللۈك ئۆتكۈزۈلىدىكەن. ئۆزۈم يېزىدا تۇغۇلغان بولساممۇ، بېيجىڭدا تۇرغان، كۆپ يەرلەرنى كۆرگەن، شۇڭا شاڭخەيگە يېڭى كەلگەندە، خۇددى توخۇ كاتىكىگە سولىنىپ قالغاندەك بولۇپ ئىككى - ئۈچ يىلدا ئاران كۆنۈككەندىم. ئۈچ كۈنلۈك يېڭى يىل بايرىمى ئىچىدە 6000 ھەرپلىك بىر چۆچەك[220] تەرجىمە قىلدىم. ئەسلىدە قىيىن ھەرپلەرنى ئىشلەتمەيمەن، سۆزلىرىنىمۇ ئاسان چۈشەنگۈدەك قىلىپ يازىمەن، دەپ ئويلىغانىدىم، ئەپسۇسكى، قەدىمىي تىل بىلەن يازغاندىنمۇ قىيىن چۈشتى. ھەر كۈنى يېرىم كېچىگىچە ئېيتىشتىم، ئۇخلىغاندىن كېيىنمۇ مالىمان چۈشلەرنى كۆردۈم، ئانامنى ئەسلەپ بېيپىڭغا بېرىشقا نەدىمۇ چولام تەگسۇن؟

ماقالىنى ئۆچۈرۈپ - ئۆزگەرتىپ تاشلىغانلىقىنى ئاشكارىلىۋېتىش كېرەك ئىدى، بىراق سىنكىغا ئېلىشىنىڭمۇ ھاجىتى يوق. ئۇلارنىڭ رەزىللىكلىرى كۆپ، ئۇلاردا نومۇس دېگەن نەرسە نېمىش قىلسۇن؟! نومۇسنى بىلىدىغان بولسا، ئۇنداق قىتىغۇرلۇقلارنى قىلمىغان بولاتتى، ئۇلار ئۆزلىرىنىمۇ ئادەم قاتاردا سانىمايدۇ.

يىن خانىم بەربىر خانىم - دە، ئۇنىڭ مەسىلىلەرنى كۆزىتىشى بىز ئەركەكلەردەك مۆكەممەل، ئىنچىكە ئەمەس. گەپنى ئاز قىلىش ياكى قۇرۇق گەپنى كۆپ قىلىش قانداقمۇ چاشقاننىڭ مۇشۇكتىن ئۆزىنى قاچۇرۇش ئۇسۇلى بولالىسۇن؟ ئەتىياز ۋاقتىنى ياكى مەلۇم بىرەر ۋاقىتنى ھېسابقا ئالمىغاندا، مۇشۇكنىڭ ئەتىدىن كەچكىچە مىياڭلاپ يۈرگىنىنى كۆرگىنىم يوق. مۇشۇك چاشقاندىنمۇ جىمغۇر. ئۇنىڭ ئەتىيازدىكى مىياڭلىشى باشقا گەپ، چۈنكى ئۇنىڭ ئەتىيازدا مىياڭلىشىدا باشقا مەقسىتى بار. ئادەتتە ئۇ ھەمىشە تىرىق - تىرىق قىلغان ئاۋازلارغا تىمتاس تۇرۇپ قۇلاق سېلىپ، پەيتى كەلگەندە بىردىنلا ئېتىلىدۇ، بۇ ئۇنىڭ يىرتقۇچلۇق ئۇسۇلى. تەبىئىيكى، ئۇ چاشقانغا ھەرگىزمۇ قۇرۇق گەپ قىلمايدۇ، لېكىن چاشقانمۇ مۇشۇككە قۇرۇق گەپ قىلمايدۇ.

سىز ئۇچراتقان ئادەملەر مېنىڭ غەيۋىتىمنى قىلماس، ئۇلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىدە ئاداۋەت ياكى ھاقارەت يوقلۇقىغمۇ ئىشىنىمەن. بىراق، «تولىمۇ يۇز - خاتىر قىلماستىن» بەرگەن تەنقىدلىرى ئىبرەت ئېلىشقا ھەرگىز ئەرزىمەيدۇ. قەلەم جېڭى باشلانغانىكەن، يۇز - خاتىر قىلىشنىڭ نېمە كېرىكى؟ يۇز - خاتىر قىلىش جۇڭگو ئەدەبىلىرىنىڭ ھەممىدىن چوڭ ئەيىبى. ئۇلار، قەلەمدە يۇز - خاتىر قىلسام، ئەتە - ئۆگۈن مەغلۇپ بولۇپ قالغىنىمدا رەقىبلىرىمۇ يۇز - خاتىر قىلار، دەپ ئويلايدۇ، لېكىن ۋاقتى كەلگەندە رەقىبلىرىنىڭ ھەرگىزمۇ يۇز - خاتىر قىلمايدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ، ھېچبىر تەسىرى يوق ماقالىنى يازغاندىن يازمىغان ياخشى.

ھازىرقى تەنقىدچىلەر «تىللاش» دېگەن سۆزنىمۇ ناھايىتى مۇجمەل ئىشلىتىدۇ. مېنىڭچە، ياخشى ئادەمنىڭ قىزىنى جالاپ دېسەك، مانا بۇ تىللاش بولىدۇ. جالاپنى جالاپ دېسەك تىللىغانلىق ئەمەس. مەن بەزى ئادەملەرنىڭ ئەسلىي ئەپت - بەشىرىسىنى

ئېچىپ، ئۇلارنىڭ ياكى جالاپ، ياكى پىستەك ئىكەنلىكىنى ئاشكارلىدىم. ئۇلار ھەقىقەتتە جالاپ ياكى پىستەك، شۇڭا مېنىڭ بۇنداق ئاشكارلىغانلىقىم ھەرگىزمۇ «تىللاش» قا كىرمەيدۇ. لېكىن، مۇلاھىزىچىلەرنىڭ بۇلارنىڭ ھەممىسىنى قارىقويۇقلا «تىللاش» دەپ يۇرگەنلىكى ئېچىنارلىق ئىش.

تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلارغا كەلسەم، ئۇلارنىڭ ھازىرقى ماھارىتى قىلچىلىكمۇ ئەجەبلىنىشكە ئەرزىمەيدۇ، ئۇلارنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ماھارىتىمۇ پەقەت شۇنچىلىك، ئەدەبىياتچى دەپ ئاتالغانلارنىڭ قولىدىن ماقالە يېزىش ئىشى كېلىشى لازىم ئىدى، لېكىن ئۇلارنىڭ قولىدىن پەقەت باشقىلارنىڭ ماقالىلىرىنى مەنئى قىلىشلا كېلىدىغانلىقى تولىمۇ كۈلكىلىك ئىش. بىراق، ھازىرقى ۋاقىت ۋەتەن قۇتقۇزۇش يولىدا ئىشلەيدىغانلار قەھرىمان ئەمەس، ئەكسىچە ۋەتەنگە خائىنلىق قىلىدىغانلار قەھرىمان بولىدىغان بىر ۋاقىت ئەمەسمۇ؟

شاڭخەينى كۆزىتىپ كۆرۈش ناھايىتى ياخشى ئىش، بىراق مەن بۇنىڭغا يارەملىشىدىغان مۇناسىپ ئۇلپەتنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن، ئۇزۇڭلارنىڭ ئۆز كۆزۈڭلار بىلەن كۆرۈپ كۆزىتكىنىڭلار ياخشى بولسا كېرەك. بىر - ئىككى قېتىم كېلىپ كەتسەڭلار ھېچ گەپ يوق، بىراق ئىشچىلار رايونلىرىغا بېرىش ئەپسىز، ئۇ يەردە ئىت كۆپ، غەيرىيەرەك بىرەر ئادەم ئۇ يەردىن ئۆتۈپ قالسا، ئىتلارنىڭ دەققىتى چۈشۈشى مۇمكىن.

يېقىندىن بۇيان يېزىقچىلىق ئۇستىدىكى زۇلۇم تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ قالدى، قىسقا ماقالىلەرنى ئېلان قىلغۇدەك ئورۇنمۇ يوق دېيەرلىك. بۇلتۇر يازغان نەرسىلىرىمنى قاراپ چىقسام، قىسقا مۇلاھىزىلىرىم بىر كىتابچە، پارچە مۇھاكىمىلىرىم بىر كىتابچە بولۇپ قاپتۇ[221]، بۇ يىل نەشر قىلدۇرىدىغانەك تۇرىمەن، ئەمدى يېڭى ماقالە يازماسمەن، بۇ بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ھەقىقەتەن

يېتەرلىك جاپا تارتتىم. يېقىندىن بۇيان يەنە بىرەر كىتاب يېزىپ، نائەھلىلەرنىڭ يەتمىش پۇشتىدىن تارتىپ چاۋسىنى چىتقا يېيىۋېتىش ئۈچۈن، قەدىمكى كىتابلارنى كۆرۈپ چىقىش نىيىتىگە كېلىۋاتىمەن.

بىر يىل ئۆتتى، ئوغلۇمۇ يەنە بىر ياش ئاشتى، ئۆزۈمۇ بىر ياش ئاشتىم، مۇشۇنداق كېتىۋەرسە، مېنىڭ ئۇنىڭغا كۆچۈم يەتمەيدىغانەك، ئىنقىلاب بېشىمغا كېلىدىغانەك تۇرىدۇ، قانداق قىلسام بولاركىنتاك؟!

ئامانلىقىنىزلارنى سوراپ:

گۇاڭچېنىدىنمۇ سالام

شۇن

1 - ئاينىڭ 4 - كۈنى

350207 ساۋ جىڭخۇاغا

رۇجىن ئاغا:

2 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىكى خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم.

ئۇ ژۇرنال ئەسلىدە بىزدە نەشر قىلىنغانىدى، ئىسمى «ئەدەبىي تۇرمۇش»[222]. ئەسلىدە ھەربىر ئادەمگە بىردىن ھەدىيە قىلىناتتى. لېكىن، بۇ نۆۋەت بېسىپ چىقارغاندىن ھەدىيە قىلمىدىمۇ، قىلمىدىمۇ، ماڭا نامەلۇم، كىتاب دۇكانلىرىدىمۇ ئۇچرىمىدى، مەنمۇ ئالمىدىم. بۇنىڭدىن كېيىن چىقارمايدىغان ئوخشايدۇ، چۈنكى كىمدۇر بىرى ئۇنىڭدىكى ھېلىقى تەنقىدكە قەغەز يۇزىدە ئېتىراز بىلدۇرۇپتۇ. ئەگەر داۋاملىق چىقىرىدىغان بولسا، شۇ ئېتىراز بىلدۇرۇپتۇ. ئەگەر داۋاملىق چىقىرىدىغان بولسا، شۇ ئېتىرازنى بېسىپ چىقىرىشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ، ئۇنىڭ بىردىنبىر چارىسى ئەمدى نەشر قىلماسلىق بولسا كېرەك، ھەممىلا يەردە تەدبىر كېرەك ئىكەن.

«گۈلشەن پاراكۇلىرىغا ئىستىئارە»نى كۆچۈرۈپ باسقان بولسا كېرەك، ئىملا خاتالىقلىرى ئاز بولسىلا، ئومۇملاشتۇرۇش جەھەتتىن ئېيتقاندا ھەر ھالدا ياخشى. «تاغدىن ـ باغدىن» توپلىمىنىڭ كۆچۈرۈپ باسقان نۇسخىسى بار ئىكەن، لېكىن ئۇ كىتابنى كۆرگۈم يوق، ئۆزۈمنىڭمۇ بولىدۇ.

بۇ يىلمۇ ئىككى پارچە فېلىيەتونلار توپلىمىنى[223] نەشر قىلىدۇرماقچىمەن، ئۇلارنى بۇلتۇر يازغانىدىم، بۇ يىل ئۇنداق كۆپ يازالمىسام كېرەك. ئادەتتىكى ماقالىلىرىمنىمۇ چىقىرىۋېتىۋاتىدۇ ياكى ئۆچۈرۈپ تاشلاۋاتىدۇ، بۇ ئەھۋاللاردىن قاتتىق رەنجىدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە تەنە ئوقلىرىمۇ مېنى ناھايىتى رەنجىتىۋاتىدۇ.

«شەھەر ۋە يىل»[224] نىڭ قىسقىچە مەزمۇنىدا شۇ كىتابتىكى ۋەقەلىك سۆزلەپ بېرىلسىلا بولدى، مۇشتەرىلەرنى ياغاچ ئويۇملىق قىستۇرما رەسىملەردىن تېخىمۇ ئوبدان خەۋەردار قىلىش ئۈچۈن، ئۇنى ياغاچ ئويمىلارنىڭ بېشىغا بەرمەكچىمەن. ياغاچ ئويما رەسىملەرنى 4 ـ ياكى 5 ـ ئايدا بېسىشقا بېرىدىغاندەك تۇرىمەن، قىسقىچە مەزمۇننى 5 ـ ئايدىن بۇرۇن يېزىپ بولسىڭىز بولىدۇ.

نۇقۇل ئەپەندىنىڭ ئورنى ھازىرمۇ بار بولسا، نېمىشقا شۇ ئورنىغا قايتىپ بېرىپ ئوقۇتقۇچىلىقنى قىلمايدۇ. بۇلتۇرقى ئىش[225] ھازىر ھەر ھالدا بىر تەرىقىلىك بولۇپ قالغاندۇر. بۇنىڭدىن كېيىن يەنە بىرەر مەسىلە چىقماس (مەن تەپسىلىي ئەھۋالنى بىلمىسەممۇ). ئەگەر باشقا بىر ئىشنى تاپىدىغان بولسا، يەنە بىر يېڭى مۇھىتقا كىرىدۇ، ئېشىغا توپا سالىدىغان يەنە بىر تۇركۇم يېڭى ئادەملەرگە دۇچ كېلىدۇ، بۇنداق بولغاندا تېخىمۇ ئاۋارىچىلىككە قالمامدۇ؟ قەبرە تاشلىرى يازمىلىرىنىڭ نۇسخىلىرىدىن قېپقالغانلىرىغا بەلگە ئۇرۇپ قويدۇم، جەمئىي 10 خىل ئىكەن، بۇگۈن ئەسلىي نۇسخىلىرىنى پوچتىدىن قايتۇرىدۇم. ياڭ جىيۈن ئاغىمۇ بىر چاغدا كۆچۈرمە نۇسخىلىرىنى ئەۋەتكەنىكەن، ئۇلاردىن «خەن دەۋرىدىكى سىزما رەسىملەرنىڭ قالدۇق پارچىلىرى» دىن تۆت نۇسخا قېپقالغانىدى، باھاسى 4 دوللار، بۇ نۇسخىلار بۇ تىزىمدا يوق.

بۇ يەردە نەشرىياتچىلىق ئىشى گادىرماچ بولۇپ كەتتى، بەزى «ئەدەبىياتچى»لار تەكشۈرگۈچى ئەمەلدار بولۇپ قالدى، بۇ نېمىدېگەن بىمەنىلىك؟! ئۆتكەن يىلنىڭ ئاخىرىدا بۇرادەرلىرىمدىن بىرى مېنىڭ كونا ماقالىلىرىمنى، بېسىلىپ چىققان توپلاملىرىمدىن قېپقالغان، چىقىرىپ تاشلانغان ماقالىلىرىمنى توپلاپ، «توپلام سىرتىدىكى توپلام» دەپ ئات قويۇپ، تەكشۈرۈشكە ئەۋەتكەنىكەن، نەتىجىدە 10 پارچىسىنى بېسىشقا رۇخسەت قىلماپتۇ. ھەممىدىن

قىزىقى شۇكى، ئۇلارنىڭ بىرنەچچە پارچىسى بۇنىڭدىن 10 يىل ئىلگىرىكى خەتلەر ئىدى، ئۇ چاغدا ھازىرقى «مىللىي ھۆكۈمەت» يوق ئىدى، يېزىلغان نەرسىلەرمۇ سىياسەت بىلەن ئالاقىسىز ئىدى. لېكىن، ئۇلار ناھايىتى كەسكىن يېزىلغان بىر نەچچە پارچە كونا ئۇسلۇبلۇق شېئىرنى چىقىرىۋەتمەپتۇ.

ھازىر ھەتتا تەرجىمە ماقالىلەرنىمۇ چىقىرىۋېتىدىغان ياكى ئۆچۈرۈپ تاشلايدىغان بولدى؛ قىستۇرما رەسىملەرنىمۇ چىقىرىۋېتىدىغان بولدى؛ ھەتتا ھازىرقى گىتلېرنىمۇ، XIX ئەسىردىكى ئىسپانىيە ھۆكۈمىتىنىمۇ تىللاتتۇرمايدىغان بولدى، تىللاپ يازساق، ئۆچۈرۈپ تاشلىشىدۇ.

ئۆتكەن يىلدىن بۇيان، «ئۇچىنچى خىل ئادەم» دېگەن بىرنەرسىلەرنىڭ ئەسلىي قىياپىتى ئاشكارلىنىپ قالدى. ئۇلار ئۆز خوجايىنلىرىغا يارەملىشىپ بىزگە زۇلۇم قىلىدىغان بولدى. شۇنداق بولسىمۇ ئۆز ئىچىمىزدىكى بەزى ئادەملەرنىڭ ئېيتىشچە، ئۇلارنىڭ شۇنداق قىلىشىغا مېنىڭ ئۇلارغا قاتتىق ھۇجۇم قىلغانلىقىم زامىن بوپتۇمىش. بۇلتۇر ئەتىيازدا بىرەيلەن[226] «ئۇلۇغ ئاخشام» گېزىتىگە ماقالە يېزىپتۇ. ئۇنىڭ ئېيتىشچە، مېنىڭ قىسقا مۇلاھىزىلىرىمدە دەللاللىق ئاڭ بارمىش. كېيىن ئۇقسام، ئۇ ماقالىنى ئۆز بۇرادىرىم يازغانىكەن، بىرمۇنچە ئادەم ئەيىبلەپ سوراپسا، ئۇ ماڭا ئىزاھلاپ خەت يازغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، لېكىن ئۇ خەتنى تا ھازىرغىچە تاپشۇرۇۋالغىنىم يوق. كۆزدە بىر ئادەم مېنىڭ بىر پارچە خېتىمنى «جەمئىيەت» ناملىق ئايلىق ژۇرنالدا ئېلان قىپتۇ، شۇ ژۇرنالغا ياڭ سۇنرېنىڭ ماقالىسىمۇ بېسىلىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن يەنە بىر دوستۇم (يەنى تېيەن خەن. ئۇنى سىزمۇ كۆرگەن) شاۋبەي دېگەن تەخەللۇس بىلەن ماقالە يېزىپ، مېنى ياڭ سۇنرېن بىلەن ھەمنەپەس بولۇۋاپتۇ، مۇرەسسەچى ئىكەن، دەپتۇ. باشقىلار سۇرۇشتۇرۇپ سورىسا، ئۇ ماقالىنى مەن يازمىغان، دەپتۇ. لېكىن، مەن ئاشكارا سۇرۇشتە قىلغاندا، ئۇ ئۆزىنىڭ يازغانلىقىنى ئائىلاج ئېقرار قىلدى. بىراق، ئۇ: ئۇ ماقالىنى سىزگە قەستەن ئۇۋال قىلىپ يازغانىدىم. ئۇنىڭدىن مەقسىتىم، سىزنى تېرىكتۇرۇپ، ياڭ سۇنرېنغا ھۇجۇم قىلدۇرۇش ئىدى، ئەپسۇسكى، سىز ئۆزۈمگە قايتۇرۇپ ھۇجۇم قىلدىڭىز، بۇ ئەھۋال مېنىڭ كۈتمىگەن يېرىمدىن چىقىپ قالدى، دېدى. مەن ئۇنداق جەڭ ئۇسۇلىنى خىيالىمغىمۇ كەچۈرۈپ باقماپتىكەنمەن. ئۇ ئەسلىدە ئارقامدىن ماڭا بىر قامچا ئۇرۇپ، مېنى تېرىكتۇرۇپ، باشقا ئادەمگە بىر قامچا ئۇردۇرتماقچى بولغانىكەن، مەن ئۇنىڭ قامچىسىنى تارتىۋاپتىمەن، بۇ ئەھۋال ئۇنىڭ «كۈتمىگەن يېرىدىن چىقىپ» قاپتۇ.

ئۆتكەن يىلنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىن تارتىپ شۇنى پەملەپ قالدىمكى، بىرنەچچە ئادەم ئەكسىچە «ئۇچىنچى خىل ئادەم»لەر بىلەن ھەمنەپەس بولۇۋېلىپ، مېنى يامان نىيەت بىلەن كولدۇرلاتماقتا.

مەن ئاخىر ھەيران بولدۇم، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ يىلدىن باشلاپ ئۇلاردىن نېرىراق تۇرۇش قارارىغا كەلدىم، ھەقىقەتەن سەۋر-تاقىتىم قالمىدى. بۇنىڭدىن باشقا غەلىتە ئىشلار ئاز ئەمەس.

ھازىر باشقا ئادەملەرنىڭ ھېكايىلىرىنى توپلام قىلىپ تاللاۋاتىمەن، بۇ بىر نەشرىياتنىڭ ھاۋالىسى بىلەن بولدى، بۇنىڭ بىلەن قورساق مەسىلىسىنى ھەل قىلماقچىمەن، 3 - ئايلاردا پۈتۈشى مۇمكىن. ئەدەبىيات ۋە تەسۋىر سەنئەتىنى تونۇشتۇرۇش خىزمىتىنى ئىلگىرىكىدەكلا داۋاملىق ئىشلەۋېرىمەن.

لېكىن، قىسقا مۇلاھىزىلەرنى يېزىشنىڭ مۇھىم ئىكەنلىكىنى، مەن يازمىسام، باشقىلارنىڭ يېزىشىمۇ ناتايىن ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرسامۇ، ئەمدى يېزىشىم ناتايىن. ئەمدى مۇمكىن بولمىسا كېرەك. چۈنكى، بىرىنچىدىن، تەكشۈرۈش چىڭىپ كەتتى،

باستۇرۇش تەس؛ ئىككىنچىدىن، يوشۇرۇن پەشۋا ئۇرىدىغان ئادەملەردىن ھەقىقەتەن جاق تويدۇق، بىرئاز دەم ئېلىپ، ئۇلارنىڭ غەيرىي دەللالارچە كۆرەشلىرىنى كۆرۈپ باقاي.

بىز ھەممىمىز سالامەت.

ئەتىيازلىق ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

ئىنىڭىز يۈ

2 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى

350209 شياۋجۈن بىلەن شياۋخۇڭغا

لىيۇ جۈن، چياۋ يىن ئەپەندىلەرگە:

ئەۋەتكەن خېتىڭىزلەرنى تاپشۇرۇۋالدىم. ھېكايىنىڭ ئورىگىنالىنىمۇ كۆردۈم، ناھايىتى ياخشى يېزىلىپتۇ — بۇ تەكەللۇپ ئەمەس — قىزغىنلىق بىلەن تولغان؛ ئۇستىلىق ئىشلىتىدىغان ئاتالمىش «يازغۇچى» لارنىڭ ئەسەرلىرىدىن پۈتۈنلەي پەرق قىلىپ تۇرۇپتۇ. چياۋ يىن خانىمنىڭ بىر پارچە ئەسىرىنى «چولپان» غا ئەۋەتىپ بەردىم. قالغان ئىككى پارچىسى توغرىسىدا بىرئاز ئويلىنىپ كۆرەي، مۇۋاپىقراق بىر جايىنى تاللاي. «ئەدەبىيات» تەھرىراتىغا ھازىرچە ئەۋەتكىلى بولمايدۇ، چۈنكى ئىلگىرىكى ئىككى پارچىسىنى[227] شۇلارغا ئەۋەتكەنىدىم، تېخىچە ئۇچۇر بەرمىدى.

«مەشئەل»[228] گە ئەۋەتمەكچى بولغان بىر پارچە ئەسىرىڭىزنى، مېنىڭچە، ئەۋەتىشنىڭ ھاجىتى يوق، ئۇلارنىڭ بېسىپ چىقارماسلىقى تۇرغان گەپ، ھازىرچە مېنىڭدە تۇرۇپ تۇرسۇن، ئېلان قىلىش ئۈچۈن بىرەر پۇرسەت چىقىپ قالار. ئېلان قىلغان تەقدىردىمۇ، مېنىڭچە، جۇڭگولۇقلارنىڭ ئۇنى كۆرۈشى تەس. ئاربلىقتا بىر ئۆتكەل بولسىمۇ، لېكىن ئەھۋالنىڭ باشقىچە بولۇشى ناتايىن، بۇنىڭدىن بىرنەچچە كۈن ئىلگىرى ھەممە ئادەم چاغان ئويناش بىلەن بولۇپ كەتتى، گېزىتلەرمۇ توختاپ قالدى، يۇەن شىكەي زامانىسىدىن تارتىپ ۋەتەنگە خائىنلىق قىلىدىغانلار ئەنە شۇ ۋاقىتتا ھەربىكەت قىلىپ كەلمەكتە، بۇ ئۇسۇل ھازىرغىچە داۋام قىلىپ كېلىۋاتىدۇ. ئىچكىرى ئۆلكىلىرىمىزمۇ پوجاڭزا سادالىرى ئىچىدە قولدىن كەتكەن بولسا كېرەك. بۇلتۇر ھەرقايسى گېزىت-

لەرگە «دۇشمەنمۇ ياكى دوستمۇ» سەرلەۋھىلىك ماقالە بېسىلغانلىقى ئېسىڭىزدە بارمۇ؟ ئۇنى شۇي شۇجېڭنىڭ ئوغلى[229]، ھازىرقى زامان دۆلەتمەنلىرىنىڭ گۇماشتىسى يازغان، ئۇ ھەتتا ياپونىيىنىڭ دوست ياكى دۇشمەن ئىكەنلىكىدىنمۇ گۇمانلانغان، گۇمانلىنىش نەتىجىسىدە «دوست» دېگەن ھۆكۈمنى چىقارغان. ئەتە - ئۆگۈن يەنە بىر پارچە «دوستمۇ ياكى «خوجىمۇ؟» دېگەن ماقالە چىقىشى مۇمكىن.

بۇ يىل «28 - يانۋار» ۋە «18 - سېنتەبىر» خاتىرىسى ئەمەلدىن قالدۇرۇلىدىغاندەك تۇرىدۇ، گېزىتلەردە مەكتەپلەرنىڭ تەتىل ۋاقتى قىسقارتىلىدۇ، دېگەن خەۋەرلەرنىڭ چىققانلىقى ئەنە شۇنىڭدىن دېرەك بېرىپ تۇرىدۇ. بىراق، ئۇلار چاندۇرماسلىق ئۈچۈن گەپنى پەردىلەپ سۆزلەيدۇ، «دوست» لىرىمىزنىڭ دۇشمەنى ئۆز دۇشمىنىمىز، ئۇنى «دوست» لىرىمىزغا ۋاكالىتەن يوقىتىشىمىز كېرەك ئىكەن. دېمەك، مېنىڭچە، بۇنىڭدىن كېيىنكى جۇڭگو گېزىتلىرى ياپونىيە توغرىسىدا بىرەر گەپ - سۆز قىلىشقا رۇخسەت قىلمايدىغاندەك تۇرىدۇ.

جۇڭگونىڭ بۇ چاغقىچە داۋام قىلىپ كەلگەن تارىخلىرىغا قارىغاندا، بىرەر ھاكىمىيەت زاۋالغا يۈز تۇتقاندا، ھامان ئۆزى ھەرىكەت قىلىپ، ئۆز دۆلىتىنىڭ ئىلگىرىكى ياخشىراق ئادەملىرىنى، نەرسىلىرىنى پاك - پاكىز سۈپۈرۈپ تاشلاپ، يېڭى خوجىلارنىڭ كۈچ سەرپ قىلماستىن كىرىشىگە ئىمكانىيەت يارىتىپ بەرگەن. ھازىرمۇ ئەھۋال شۇنىڭدىن باشقىچە بولۇپ قالغىنى يوق، ئۆز ئىتىلىرىمىز جۇڭگونىڭ ئەھۋالىنى ئۆزگە ئىتىلاردىنمۇ ئېنىق بىلىدۇ، ۋاستىدىنمۇ ئۇلاردىن ئۇستا.

خېتىڭىزلەردە يېقىندىن بۇيان ئېچىڭىزلەرنىڭ پۇشۇپ قالغانلىقىنى يېزىپسىزلەر. بۇنداق روھىي ھالىنىڭ پەيدا بولۇشى مۇمكىن، چۈنكى سىزلەر شاڭخەيگە تېخى يات، تېخى يىلتىز تارتىپ

كەتمىدىڭىزلەر. لېكىن، بۇنداق جەمئىيەتتە ئۇلار بىلەن بىللە چىرىكلەشمىگۈچە قانداقمۇ يىلتىز تارتقىلى بولسۇن؟! ياخشىراق دوستلار بىلەن بىللە بولاي دېسەك، ئۇلارمۇ ئېچى پۇشۇپ يۇرگەن، پۇت - قولى چۈشلىپ قالغان ئادەملەر. قەلەم ساھەسىدىكىلەرنىڭ چىرىكلىشىپ كەتكەنلىكى ئەلەم ساھەسىدىكىلەرنىڭكىدىنمۇ پەرقلەنمەيدۇ، ئەگەر شاڭخەي بىلەن بېيجىڭنىڭ ئەھۋالىنى ئوبدانراق بىلىدىغان بولسىڭىز، بىر تۇركۈم مىتىلەرنىڭ چىرايلىق ۋىۋىسكىلارنى ئېسىۋېلىپ، ھوقۇقدارلارنىڭ ياشلارنىڭ قەلبىنى يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈشىگە قانداق ياردەم بېرىپ، جۇڭگونى ئۇن - تىنسىز يوقىتىۋاتقانلىقىنى بىلىۋالالايسىز.

مېنىڭمۇ پات - پاتلا ئىچىم پۇشۇپ قالىدۇ، ئەدەبىيات جەھەتتىكى ئالغۇ - بەرگۈمنى ئۆزگەرتىۋېتىش، ئۇنىڭدىن قول ئۈزۈش ھەمدە شاڭخەيدىن كېتىش خىيالىغمۇ كېلىپ قالىمەن. بىراق، بۇ ۋاقىتلىق ئاچچىق. شۇڭا تاكى يېزىقچىلىق ئىشى ھەقىقەتەن قولۇمدىن كەلمەس بولۇپ قالغان ۋاقىت يېتىپ كەلگۈچە ھازىرقىدەك ئىشلەۋېرىدىغاندەك تۇرىمەن.

خەيرىڭ سالامەت، بىراق ناھايىتى كەپسىز، ھازىر جەڭ بەلىنلا بولۇۋاتىدۇ، جاھان ھازىرچە تىنچىيالمايدىغان ئوخشايدۇ. مېھمان چاقىرىشقا بەل باغلىيالمايۋاتىمەن، چۈنكى چاقىرغاندىكىن داستىخاننى ئوبدان راسلاش كېرەك؛ ئۇنداق بولمىسا، چاقىرمىغان ياخشى. بۇ مېنىڭ چىيا ۋېين خانىم بىلەن تەشەببۇس جەھەتتە ئوخشاشمايدىغان يېرىم. لېكىن، قاچانلا كەلسىڭىزلەر مەيلى، مەرھەمەت.

ئامانلىقىڭىزلەرنى سوراپ:

يۇ

2 - ئاينىڭ 9 - كۈنى

يەنە: ھېلىقى ئىككى پارچە ھېكايىگە قويۇلغان ئىمزانى ئۆزگەرتىۋېتەيلى، چۈنكى روسىيىدە «شياۋسەن»[230] دېگەن بىرى بار، ئۇ ئەدەبىيات جەھەتتە خېلى شاپاشلاپ يۈرىدۇ، ھازىر تەخەللۇسىڭىزدا «لاك» دېگەن ھەرپ ئارتۇق بولسىمۇ، ئىتتلار ئۇنى «شياۋسەن» دەپ قارىماي قالمايدۇ، نېمىگە ئۆزگەرتىش كېرەك؟ بۇ ھەقتە خېتىڭىزنى كۈتىمەن.

350423 شياۋجۈن بىلەن شياۋخۇڭغا

لىيۇ جۈن، شياۋ يىن ئاكىلارغا:

16 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزلەرنى خېلى بۇرۇنلا تاپشۇرۇۋالدىم.

بۇ يىل شىمالىي سىچۈەن كوچىسىدا يۇقۇملۇق زۇكام ناھايىتى كۆپىيىپ كەتتى، ئۆتكەن ھەپتىدىن بۇيان، بىزنىڭ ئۆيىمىزدە پەقەت شۈي گۈاڭپىڭلا زۇكامدىن ساق تۇرۇۋاتىدۇ. لېكىن، ئۇنىڭ بۇگۈن ئېيتىشىچە، ئۇ ماغدۇرسىزلىنىپ قاپتۇ. ھەممىدىن ئاۋۋال مەن زۇكام بولدۇم، لېكىن ھەممىدىن ئاۋۋال ساقىيىپ كەتتىم، بۇگۈن ئادەتتىكىدەك ئوڭلىنىپ قالدىم.

دوستۇمنىڭ دەردىگە دەرمان بولىمەن دەپ، ئاخىر ئۆزىنى ئاۋارىچىلىككە سېلىپ قويىدىغان ئىشلار دائىم بولۇپ تۇرىدۇ. سىزنىڭ دوستىڭىزنىڭ ئالىي مەكتەپكە كىرىپ كەتكەنلىكىگە قارىغاندا، ئۇ زىيالىي بولسا كېرەك. مېنىڭ بېشىمدىن شۇنداق تەجرىبىلەر ئۆتتىكى، بىرەر ئادەم مېنىڭ ياردىمىمگە موھتاج بولۇپ قالسا، ئۇ «ھەمكارلىشىش نەزەريىسى»[231] نى قوللىنىدۇ، ھاجىتىدىن چىقىۋالغاندىن كېيىن ياكى ماڭا ھۇجۇم قىلىدىغان چاغدا «تەدرىجىي تەرەققىيات نەزەريىسىنىڭ ھاياتلىق رىقابىتى تەلىماتى» نى قوللىنىدۇ؛ مېنىڭ كىيىمىمنى ئەكەتكەندىن كېيىن، قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلسام، ئۇ مېنى «شەخسىيەتچى»، ئۆزمەنپەئەتىنىلا كۆزلەيدىغان پىخسىق ـ بېخىل، دەيدۇ. بۇنداق ئەھۋالنىڭ ئالدى ـ كەينىنى سېلىشتۇرۇپ كۆرسىڭىز، كۈلۈۋەتكۈڭىز كېلىدۇ، لېكىن ئۇ بولسا سالاپەتتىدىن چۈشمەي، قىلچىلىكمۇ

خجىل بولماي، ئۆز گېپىنى يورغىلىتىۋېرىدۇ.

جۇڭگودا شۇنداق بىرمۇنچە زىيالىيلار بارکى، ئۇلار ئۆزىنىڭ قىلىقلىرىنى ھەرخىل تەلىمات ۋە نەزەرىيىلەر بىلەن پەردازلايدۇ، ئەملىيەتتە بولسا ئۆز راھىتى ۋە ئاسايىشلىقىنىلا كۆزلەيدۇ. ئۇلار ئۇچرانقانلىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى خۇددى كۆيىگە ئوخشاش يەپ كېتىۋېرىدۇ، ئۇلاردىن قالىدىغىنى بولسا پەقەت بىر پاتمان نىجاسەت. جەمئىيەتتە بۇنداق بىرنېمىلەر كۆپىيىپ كەتسە، جەمئى-يەتنى پالاكەت باسىدۇ.

مېنىڭ ماقالىلىرىم ئىچىدە «ئالا كۆڭۈل توپلىمى» ئۆتكۇر-رەك بولسا كېرەك، كېيىن يېڭى تەجرىبىلەرنى ھاسىل قىلغانلىقىم ئۈچۈن يېزىشقا قولۇم بارمايدىغان بولدى. دۇشمەن قورقۇشقا ئەر-زىمەيدۇ، كىشىنىڭ كۆڭلىنى ھەممىدىن بەك غەش قىلىدىغىنى ۋە كىشىنىڭ رايىنى ھەممىدىن بەك سۇۋۇتىدىغىنى دوستلار قوشۇن-دىن ئېتىلىپ چىققان، ئارقاڭدىن كېلىپ تېگىدىغان يوشۇرۇن ئوق ۋە جاراھەتلەنگىنىڭدىن كېيىن، ئۆز سېپىڭدىكىلەرنىڭ مۇرا-دى ھاسىل بولغانىدەك كۆلۈشلىرى. شۇنىڭ ئۈچۈن، يارىلانغاندىن كېيىن ئورمانلىقىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كېتىپ، قانلارنى يالاپ تازا-لاپ، جاراھەتنى تېڭىۋېلىپ، ھېچكىمگە بىلىندۇرمەي يۇرۇۋېرىش-كە توغرا كېلىدۇ. مېنىڭچە، بۇنداق كۈنلەر قورقۇنچلۇق بولىدۇ. لېكىن، مەن رايىمدىن قايتمايمەن. بىرئاز دېمىنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن، يەنە ئورنۇمدىن دەس تۇرىمەن؛ شۇنداق بولسىمۇ ئۇنىڭ تەسىرى بولماي قالمىسا كېرەك، بۇ تەسىر ماقالىلىرىمدە ئىپادىلە-نىش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى ئۆزۈمۇ يېقىندىن بۇيان تولا چاغلاردا «سوۋۇپ» قالغانلىقىمنى ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالدىم.

«جېنەستىگۈل»[232] نى تەكشۈرگۈچى جانابلار تەستىقلاپتۇ-مىش، ئىمزانى ئەمدى ئۆزگەرتىش مۇمكىن ئەمەس. ئالدىنقى كۈنى «چولپان»نىڭ ئېلانىنى كۆردۈم، ئىككى پارچە ماقا-

لىكىز[233] نى تەڭلا بېسىپ چىقىرىپتۇ، قەلەم ھەققىڭىزنى ئالدى-ڭىزمىكىن؟

«تۇپلام سىرتىدىكى توپلام» تېخى نەشىردىن چىقمىغانىدەك تۇرىدۇ.

بۇ خەتنى ئالدىراپلا يازدىم.

ئامان ـ ئېسەنلىكىڭلارنى سوراپ:

يۇ

4 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى

يېقىندىن بۇيان شىمالىي سىچۈەن كوچىسىدىكى پوچتىخانىدا مېنىڭ قەلەمىمنى تونۇيدىغان بىر ئادەم پەيدا بولۇپ قاپتۇ، مەن پوچتىغا سالغانلىكى كىتاب بولسا، ئۇلارنىڭ لېپاپىسىغا مەن خەت يازغان بولسام، ئالاھىدە ئېچىپ كۆرۈپ، ۋەيران قىلىۋېتىدىكەن، لېكىن خەتلەرنى ئۇنداق قىلمىسا كېرەك. ئەستاغپۇرۇللا، ئادەم تەلەت ئىتلار نېمانچە كۆپىيىپ كەتكەندۇر!

350629 لەي شاۋچىغا[234]

شاۋچى ئەپەندى:

5 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى خېلى بالدۇرلا تاپشۇرۇۋالدىم. ماقالىڭىزنىمۇ ۋە يەتتە پارچە ياغاچ ئويمىنىمۇ كېيىن تاپشۇرۇۋالدىم.

تولىمۇ ئۇلۇغ ئۆزگىرىشلەرنى ئىپادىلەپ بېرىشكە ئاجىزلىق قىلساق كېرەك، لېكىن بۇنىڭغىمۇ مەيۈسلەنمەسلىك كېرەك. ئۇ-نىڭ ھەممە تەرەپلىرىنى تولۇق ئىپادىلەپ بېرەلمىسەكمۇ، بىر تەرىپىنى بولسىمۇ ئىپادىلەپ بېرەلىشىمىز مۇمكىن. كاتتا بىنا ھەرقاچان ياغاچ ۋە تاشلاردىن بىر ـ بىرلەپ قوپۇرۇلىدۇ، ئەنە شۇنداق بىرەر تال ياغاچ، بىرەر پارچە تاش بولساق نېمە بوپتۇ؟ مېنىڭ دائىم ئۇششاق ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىدىغانلىقىمنىڭ ھېكمىتى ئەنە شۇ يەردە.

«چاتما رەسىملەر» ھەقىقەتەن ئاممىغا نەپ يەتكۈزىدۇ، لېكىن گەپ ھەممىدىن ئاۋۋال شۇ رەسىملەرنىڭ قانداقلىقىغا باغلىق، يەنى ئاۋۋال شۇ رەسىملەرنىڭ قايسى خىلدىكى ئادەملەرگە ئاتاپ سىزىل-دىغانلىقىغا قاراش كېرەك، رەسىمنىڭ قىيابېتىنى جايلاشتۇرۇش، ئويۇش ئۇسۇللىرى ئەنە شۇنىڭغا قاراپ پەرقلىق ئاتالغانلىرى كۆپ. دېمەك، «چاتما رەسىملەر» ئەنە شۇ ئۇسۇل بىلەن ئىشلىنى-دىغان بولسا، ئۇنى ئادەتتىكى ئاممىا چۈشىنەلمەيدۇ.

رەسىمنى كۆرۈشنىمۇ مەشىق قىلىش توغرا كېلىدۇ. XIX ئەسىرنىڭ ئاخىرىدىكى رەسساملىق ئېقىملىرىنى قويۇپ تۇرۇپ، ناھايىتى ئاددىي ھايۋانات، ئۆسۈملۈك رەسىملىرىنىلا ئالايلى، مەن

ئۇلارنى ئەزەلدىن رەسىم كۆرۈپ باقمىغان يېزا ئادەملىرىگە كۆر-سىتىپ باققانىدىم، ئۇلار بۇنىمۇ چۈشىنەلمىدى. ئۆرە نەرسە تۈز نەرسىگە ئۆزگەرتىلسە، ئۇلار بۇنداق ئەھۋالنىڭمۇ بولىدىغانلىقىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، چاتما رەسىملەرنى كونىچە ئۇسۇل بىلەن سىزىشنى تەشەببۇس قىلمەن.

ماقالىنى قانداق يېزىش كېرەكلىكىنى ئېيتىپ بېرەلمەيمەن، چۈنكى مەن ئۆزۈم ماقالىنى كۆپ ئوقۇش ۋە مەشىق قىلىش تۈپەيـ-لىدىن يېزىۋاتىمەن، بۇنىڭدىن باشقا تەسىراتىم ۋەئۇسۇلۇم يوق.

ھېلىقى «تاماكىچى ئىشچى»[235] نىڭ يېزىلىشى يامان ئە-مەس، بىراق تولىمۇ مەيۈسرەك يېزىلىپ قاپتۇ، ئەمما ئەمەلىي ئەھۋال شۇنداق بولغاچقا، ئۇنىڭغىمۇ ئىلاج يوق. مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان، ئۇنى «ياخشى دوست» شىركىتىنىڭ «يېڭى ھېكا-يىلەر» ژۇرنىلىغا يەتكۈزۈپ بېرىشنى ئويلاۋاتىمەن، ئۇلار بەسىپ چىقىرالارمىكىن، كۆرەرمىز. چۈنكى، يېقىندىن بۇيان شاڭخەيدە-كى ھۆكۈمەت ئىدارىلىرىنىڭ تەكشۈرۈشى ناھايىتى چىڭىپ كەتـ-تى. «پىراق»نىڭ بىر پارچە قىستۇرما رەسمى بىلەن «ئالQ»نىڭ رەسمىي تەرجىمھالى»[236] نىڭ بىر پارچە قىستۇرما رەسمىنى «ئەدەبىيات» ژۇرنىلىغا ئەۋەتىپ بەردىم، ئەگەر تەكشۈرگۈچى ئە-مەلدار سىياھ قۇتىسىدىكى رەسمىنىڭ مېنىڭ يۈزۈم ئىكەنلىكىنى تونۇيالماي قالسا، بەسلىپ چىقىشى مۇمكىن.

ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ:

شۇن

6 ـ ئاينىڭ 29 ـ كۈنى

يەنە: تاڭ يىڭۈيې ئەپەندىگە يازغان بىر پارچە خېتىمنى قوشۇپ قويدۇم، ئۇنىڭ ئادرېسىنى يوقىتىپ قويدۇم، يەتكۈزۈپ بېرىشـ-ىڭىزنى ئۆتۈنىمەن.

350824 شياۋجۇنگە

لىۋ ئەپەندى:

22 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى ۋە بىر بولاق كىتابىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. «يېڭى ھېكايىلەر» ژۇرنىلىدىن بىر نۇسخا ئەۋەتكەندىم، ئۇنىڭدا جىنرېننىڭ[237] بىر پارچە تەرجىمىسى بار، تاپشۇرۇۋالغانسىز؟ «ئەدەبىيات»قا ئەۋەتكەن ماقالە توغرىسىدا ئۇچۇر كەلدى، ئۇنى بېسىپ چىقارماقچى بوپتۇ، لېكىن 9 ـ ئاي سانىغا ئۈلگۈرمەيدىكەن، 10 ـ ئاي سانىغا قالدۇرۇپتۇ، مەيلى. «ياخشى دوست»تىنمۇ خەت كەلدى، بۈگۈنكى خېتىمگە قوشۇپ سىزگە ئەۋەتىپ بېرىمەن. چياۋيىن خانىمنىڭ ماقالىسىنى قايتۇرۇۋېتىپتۇ، «ئاجىزراق ئىكەن» دەپتۇ. ئۇلارنىڭ باھاسىمۇ يامان ئەمەس، ئۇنى خۇغا[238] تاپشۇرۇپ بەرمەكچىمەن، «ئاياللار تۇرمۇشى»[239] غا ئاپىرىپ باقسۇن. ئەگەر باسماي قويسا، تۇرۇپ تۇرار.

«ئۆلۈك جانلار»نىڭ ئاپتورىنىڭ ماھارىتى ھەقىقەتەن يامان ئەمەس ئىكەن؛ بىراق قانداقلا بولسۇن، كونا يازغۇچى ـ دە. ئۇ دائىم بىر تاغار گەپ ساتىدىكەن، ئۇنىڭ گەپلىرىنى تەرجىمە قىلىش ھەقىقەتەن قىيىن چۈشتى، قىينالغىنىمدىن ھەتتا تەرگە چۆمۈپمۇ كەتتىم. بۇ نۆۋەت نېمىسچە تەرجىمىسىگە ئاساسلاندىم، نېمىسچە بىلىمىم ناچار بولغاچقا، خاتالىقلار بولۇشى چوقۇم، شۇنداق بولسىمۇ ئىنگلىزچە تەرجىمىسىنىڭ قىسقارتىلىپ كەتكەنلىكىگە، ياپونچە تەرجىمىسىدە خاتالىقلارنىڭ تېخىمۇ كۆپ بولغانلى-

قىغا قارىغاندا بىرئاز ياخشىراق بولۇشى مۇمكىن. «ئەر ـ خوتۇن ئورۇقلار» نىڭ تەرجىمانى ئەسلىدە مەشھۇر ئادەم[240] ئىدى. بىراق، ئۇ باردى ـ كەلدى قىلىشقا كۆپرەك بېرىلىپ كەتكەندەك تۇرىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن تەرجىمىسى ئانچە ياخشى ئەمەس.

مېنىڭچە، مېنى چەت ئەلنىڭ قايسىبىر ئادەملىرىگە ئوخشىتىش ناھايىتى تەس[241]. چۈنكى، ھەممىدىن ئاۋۋال، بىزنىڭ مۇھىتىمىز بىر ـ بىرىمىزنىڭكىگە ئوخشاشمايدۇ. چېخوف بېيىش كويىدا بولغان، شۇ چاغدا روسىيىدە كاپىتالىزم راۋاجلانغانىدى. ئۇ چاغدا مەن فېئودالىزم جەمئىيىتىنىڭ بەگزادىسى ئىدىم. پۇلنى كۆزگە ئىلماسلىقمۇ شۇ چاغدىكى «ئوقۇمۇشلۇق ئادەملەرنىڭ پەرزەنت»لىرىنىڭ ئومۇمىي خۇسۇسىيىتى ئىدى. مېنىڭ چوڭ دادام مەنسەپدار بولغان، دادامنىڭ دەۋرىگە كەلگەندە ئائىلىمىز گادايلىشىپ قالغان. دېمەك، مەن ئەمەلىيەتتە «خانۇەيران بولغان ئائىلىنىڭ پەرزەنتى»، بىراق مەن دادامنىڭ گادايلىشىپ كەتكەنلىكىدىن (پۇل تېپىشنىڭ يولىنى بىلمىگەنلىكىدىن) مىننەتدارمەن، چۈنكى شۇ سەۋەبتىن مەن بىرمۇنچە ئىشلارنى چۈشىنىپ قالدىم. مەن ئەنە شۇنداق ئائىلىدىن كېلىپ چىققانلىقىم، شۇنداق ئائىلەرنىڭ تېگى ـ پېيىنى ئوبدان بىلىدىغان بولغانلىقىم ئۈچۈن، باشقا خۇراپاتلارنىڭ مۇغەمبەرلىكلىرىنى، ھارامدىن بېيىپ قالغانلارنىڭ ئۆزىنى ئېسىل چاغلاپ يۇرۇشلىرىنى — بۇ قىلىقلىرىنىڭ چاۋىسىنى چىتقا يېيىۋەتسەم، ئۇلار يەر بىلەن يەكسان بولۇپ كېتىدۇ، مەن بولسام «جەڭچى» بولۇپ قاپتىمىشمەن. ئۆزۈم ئېيتىدىغان بولسام، مەن ھازىرمۇ بىر خۇراپاتمەن، بىراق ئىدىيەم يېڭى، بەزىدە باشقىلارنىڭ ۋە كەلگۈسىنىڭ غېمىنىمۇ يەيمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ قەدەر تولىمۇ شەخسىيەتچى ئەمەسمەن. گوركىينى ئالسام، ئۇلۇغ ئادەم، ئۇنىڭغا تەڭلەشتۇرگۈدەك ئادەم بولمىسا كېرەك.

ئەجدادلار ئەۋلادلىرىغا قارايدىغان بولسا، ئومۇمەن، ئۇمىد-سىزلىنىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن «كۇلۇپ» قويۇش بىلەنلا ئۆتكۈزۈۋېتىشى تەبىئىي. ئانام مېنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدۇ، لېكىن بىر يەردە بولغان چاغلىرىدا، بەزى يەرلىرىمنى ئۇمۇ ياراتمايدۇ. پىكىر ئوخشاش بولمىغاندا، بۇنىڭغا باشقا ئىلاج يوق.

ھاۋا يەنە ئىسسىپ كەتتى، يېڭىۋاشتىن ئىسسىقلىق ئۆرلەپ چىقتى، لېكىن ئىلگىرىكىدەك يامان ئەمەس. بالىمىزنىڭ بالىلار باغچىسىدا ھەممىسى بولۇپ ئاران 10 نەچچە بالا بار، شۇنىڭ ئۈچۈن ئانچە ئارىلىشىپ كەتمەيدۇ، قۇلىقىم تىنچىسۇن دەپ، ئۇنى بالىلار باغچىسىدا كۈنىگە تۆت سائەت قالدۇرمىز، يەنى تۆت سائەت قاماپ قويىمىز. بىراق، ئۇنىڭ كەلگۈسىدە ئۆزىنىڭ كىمنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى بىلەلمەي قېلىشىدىن ئەندىشە قىلىۋاتىمەن. ئۇ ھازىر مېنىڭ ئىسمىمنى بىلمەيدۇ، بىلىپ قالسا ئاشكارىلاپ قويۇشى ئېھتىمال.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

يۇ

8 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنى

350824 خۇفېڭغا

ئەپەندىم:

22 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. ھامماننىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى تېخى بۇگۈن بىلدىم، ھەقىقەتەن كۆتۈلمىگەن ئىش بوپتۇ.

«مەكتۇپلەر توپلىمى» سېتىلىپ بوپتۇ، يەنە كەلمەكچى، شۇ چاغدا ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويايلى، سىزگە بىر نۇسخا ئېلىپ قويسۇن.

ھېلىقى مېھمان ئەھۋالىنى ئانچە ئوبدان بىلمىسە كېرەك، ئۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس، ئۇنى قىلىشىمىز قىلىمىز، ئىلاجىنى تېپىش كېرەك. خەتنى ماڭدۇرۇۋەتتىم، ئۇنى ئەكەتكەن ئادەم خېلى ئىشەنچلىك، تېگىشىدە شەك يوق ئىدى. لېكىن، ئۇچۇرنىڭ بولمىغانلىقىنى بۇ يەردە بىلىشكە مۇمكىن بولمىدى، ئامالمۇ يوق. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۇنىڭ بۇرادىرى ئۇ يەردە گۇۋاھلىق بېرىشكە ئۇنامدۇ، يوق، بۇمۇ بىر مەسىلە.

يې ئەپەندى[242] لەر ھەر ھالدا ئىشلەپتۇ، بۇ تەرىپى ياخشى. بىزنىڭ قوماندانىمىزنىڭ «پىخسىق» دېگەن سۆزىگە كەلسەم، ئۇنىڭ بۇ سۆزى بىرئاز كۇلكىلىك ئىكەن، ئۇ بۇ ۋەزىيەتنى مېنىڭ خۇسۇسىي مۇلكۈمگە ئوخشىتىپ خاتا چۈشىنىۋالغانەك تۇرىدۇ. ئالدىنقى كۈنى شۇي ئەپەندى[243] بىلەن كۆرۈشۈپ قالدىم، 1 ـ سان ئۇچۇن يەنە 10 نەچچە دوللار كەم ئىكەن... دەيدۇ. مەن: مەندە بىر تىيىنمۇ پۇل يوق، دېدىم. ئەمەلىيەتتە بۇنى ھەل قىلىش ئاسان ئىدى، بىراق مېنىڭچە، ھەممە ئادەم بىرئازدىن پۇل چىقىرىش كېرەك، يەنى ھەممىمىز ئاز ـ پاز جاۋابكار بولۇشىمىز

كېرەك. ئۆزۈمنى ئېلىپ ئېيتسام، ئىلگىرى ھەقىقەتەن بىرئاز «ئىسراپچىلىق» قىلغانىكەنمەن؛ ئەلۋەتتە، كىرىممۇ كۆپ ئىدى. لېكىن، ھەر كۈنى بىرمۇنچە خەت يېزىشمۇ ئېغىر ئىش - دە.

تېخىن بىلەن خۇانىڭ ئەركىنلىككە چىققانلىقى[244] راست بولسا كېرەك. كىنو ژۇرنىلىدا ئۇلارنىڭ جېڭچىۇغا[245] بېغىشلىغان مەرسىيىلىرى (مىس بەتكە چۈشۈرۈلگەن ئەينى قەلەملىرى) تۇرۇپتۇ. لېكىن، ئۇلارنىڭ بۇنىڭدىن كېيىن ئاز سۆزلىشىنى، ياكى سۆزىنى دورىماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمەن.

يازلىق ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

يۇ

8 - ئاينىڭ 24 - كۈنى

350912 خۇفېڭغا

ئەپەندى:

11 - كۈنى يازغان خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم.

سەنلاڭنىڭ ئىشى توغرىسىدا ئويلىنىپ ئولتۇرۇشۇمنىڭ ھاجىتى يوقتەك تۇرىدۇ. ئۆز پىكرىمنى ئېيتىدىغان بولسام: ھازىر كىرىمسۇن. دەسلەپكى ئەھۋاللارنى سۆزلەپ كەلسەم گەپ ئۇزۇن، ئۇ ھەقتە سۆزلىمەي قويايلى. پەقەت يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيانقى ئەھۋالنى ئالىدىغان بولسام، مېنىڭچە، ھامىي تەشكىلاتلار[246] دىكى ئادەملەردىن بىرنەچچە يېڭى يازغۇچى چىقىتى، ئۇلار بەزى يېڭى نەتىجىلەرنى يارىتتى، لېكىن ئۇلار كىرىش بىلەنلا ئەھمىيەتسىز جېدەللەر ئىچىگە پېتىپ قېلىپ، ئۇن - تىنسىز بولۇپ كەتتى. ئۆزۈمنى ئالسام، ھامان بوينۇمغا بىر تال زەنجىر سېلىنىپ قالغاندەك ھېس قىلىمەن: بىر دورغا ئارقامدىن قامچا بىلەن ئۇرىدۇ، ھەرقانچە كۈچەپ ئىشلىسەممۇ ئۇرىدۇ؛ ئارقامغا بۇرۇلۇپ ئۆز خاتالىقىمنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى سورىسام، ئۇ تەكەللۇپ بىلەن قۇللۇق بىلدۈرۈپ، ناھايىتى ياخشى ئىشلەۋاتىسەن، ئىككىمىزنىڭ كۆڭلىمىز ناھايىتى يېقىن، بۇگۈن ھاۋا، ھا - ھا - ھا... دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن دائىم مېنى ئامالسىز قىلىپ قويىدۇ. باشقىلارغا ئۆزىمىز توغرىسىدا گەپ - سۆز قىلىپ بېرىشتىن ھەزەر ئەيلەيمەن؛ چەتئەللىكلەرگە بولسا ئۇ ھەقتە گەپ - سۆز قىلىشتىن ئۆزۈمنى تارتىمەن، ئىلاج بولمىغاندا يالغان گەپ قىلىمەن. قارىڭ، بۇ نېمىدېگەن ئېغىر كۈلپەت؟!

مېنىڭ پىكىرلىرىم قوماندانىنىڭ نەزىرىدە چوقۇم جىنايەت بولسا كېرەك (لېكىن ئۇنىڭ كۆڭلى ماڭا ئىلگىرىكىدەكلا ياخشىمىش) . شۇنداق بولسىمۇ ئۆزۈمنىڭ توغرا ئىكەنلىكىمگە ئىمانىم كامىل. كەلگۈسىدە ئومۇمىي يوسۇندا كۆزدىن كەچۈرگەندە، يەنە مېنىڭ پىلانلىرىمنىڭ نەتىجىسى چوقۇم ياخشى بولۇپ چىقىدۇ. هازىر قوماندان بىلەن «توۋا قىلغۇچى»لارنىڭ ئالاقىسى ناهايىتى يېقىن (شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ سۆزلىرى بىزنىڭ ئىچىمىزدە چوڭ تەسىر كۆرسەتمەكتە) ، هۇجۇم سېپىنى قانات يايدۇرۇشۇۋاتىدۇ، جاهان قاچان سۈزۈلەركىنتاڭ. ئەگەر هامىي تەشكىلاتلارنىڭ كۈچى ئاجىزلاشتۇرۇلىدىغان بولسا، ئۇ چاغدا هەممىنىڭ بەربات بولۇشى مۇمكىن.

گۈيجىڭنىڭ[247] ماقالىسى، مەزمۇندىن قارىغاندا، كۆپىنچە ئۆز مەملىكىتى ئىچىدىكى كىشىلەرگە ئاتاپ يېزىلغان، ئۇنىڭدا «دەردنى هاراقتىن ئېلىش» تەلەپپۇزى يوق ئەمەس، ئەلۋەتتە. ئەمەلىيەتتە مېنىڭ بەزى تەشەببۇسلىرىم بىرمۇنچە ياشلارنىڭ قېنىنىڭ بەدىلىگە كەلگەن، بۇنى ئۇ بىر قاراش بىلەنلا بايقاپتۇ، بىزنىڭ ئىچىمىزدە بولسا ئۇنىڭغا دىققەت قىلغان ئادەم يوقتەك تۇرىدۇ، بۇ ئەهۋال مېنى «هەسرەت» لەندۇرمەي قويمىدى. «زەكىي» لى هازىر ماڭا خەت يېزىپ تۇرۇۋاتىدۇ، ئۇ ئۆز خېتىدە ئۆزىنىڭ «ئۇلارنىڭ قوۋمى» دىن ئەمەسلىكىنى، ئۇلارغا نائىلاج ماقالە بېرىدىغانلىقىنى يېزىپتۇ، مەنمۇ ئۇنىڭغا بىرنەچچە ئېغىز جاۋاب يېزىپ قويدۇم، لېكىن تېگى - تەكتىدىن ئالغاندا، بىزنىڭ پۇرچىقىمىز پىششىمايدىغانىدەك تۇرىدۇ، هازىرمۇ ئەهۋال «بۇگۈن هاۋا ها - ها - ها ...» دېگەندىن باشقا ئەمەس.

مەن ئىلگىرى چىڭ خانىدانلىقىنىڭ ئوردىسىغا بېرىپ كۆرگەنىدىم، لېكىن هازىرقىدەك ئوردىنى كۆرمەپتىكەنمەن، هازىر زىيارەت قىلىش شەرتىمۇ يوقىلىپ كەتتى، ئىسىت، ئىسىت. لې-

كىن، ئۇلارنىڭ ノ ソ ワ カ خېچىڭ[248] مېهمانغا چاقىرماقچى، شۇ چاغدا پاراڭلىشارمىز. بىز ئىككىنچى، ئۈچىنچى ... بولىدىغاندەك تۇرىمىز، قېنى بۇنىمۇ كۆرۈپ باقايلى. «قىرىنداق» نىڭ هېساب - كىتابىنى قىلدۇق، ئۇنىڭدىن 16 دوللاردىن ئارتۇقراق پۇل تەگدى، مېهمانغا بارغاندا ئۆز قولۇم بىلەن تاپشۇرۇپ بېرىمەن. قالغان نۇسخىسىدىن ئاران ئۈچ نۇسخىلا قالدى، ئۇنىڭدىن 20 — 30 نۇسخا ئالغاچ كېلىڭ، سېتىشقا بېرىپ قويايلى.

بۇگۈن «ئەدەبىيات» ژۇرنىلىغا مۇهاكىمە يېزىپ بەرمەكچىمەن؛ ئىككىنچى، ئۈچىنچى بولالمايدىغانلىقىمنى بىلىپ تۇرسامۇ، يەنە غوجامنى ماختاش توغرا كەلدى، يەنە بىر تەرەپتىن، ئۈچىنچى خىل ئادەملەرنى كۆزدە تۇتماي بولمايدۇ، ئۇلارنىڭ ئالدىدا بوش كەلمەسلىك كېرەك. «دوستۇمنىڭ كۆڭلىنى دەپ بويسۇمدا قالدى» دېگەن گەپ ئەنە شۇ؛ ئۆزۈم تاپقان دەردنى كىمگە ئېيتاي؟!

«شاهانە» ئامانلىقىنىڭ سوراپ:

يۇ

9 - ئاينىڭ 12 - كۈنى

351004 شياۋجۇنگە

لىيۇ ئاغا:

1 ـ كۇنى يازغان خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالغىنىمغا ئىككى كۈن بولدى. «تەرجىمىلەر»نىڭ نەشردىن توختاپ قالغانلىقىغا ناھايىتى تىت ـ تىت بولغان ئوخشايسىز، لېكىن مەن ئۇنداق ئەمەس. مەن ئۆز ھاياتىمدا ئۇنداق ئەھۋاللارنى كۆپ كۆرۈپ پىشىپ قاپتىمەن، بۇ تېخى كىچىككىنە بىر ئىشقۇ. لېكىن، كۆرەشنى داۋام قىلدۇرۇۋېرىش كېرەكمۇ؟ ئەلۋەتتە، داۋاملاشتۇرۇۋېرىش كېرەك، ئۇنىڭغا ھەر نېمە دۇچ كەلسىمۇ مەيلى.

خۇاڭ ئەپەندىنىڭ[249] چەت ئەلگە چىقىپ كەتمىگىنى ياخشى بولاتتى، بىراق مېنىڭ شۇنداق مەسلىھەت بېرىشىم ئەپسىز، بېرىنچىدىن، ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ تەپسىلىي ئەھۋالىنى بىلمەيمەن؛ ئىككىنچىدىن، ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ تېخىمۇ زور ئارزۇ ـ ئارمىنى بولۇشىمۇ مۇمكىن؛ ئۈچىنچىدىن، ئۇ بىرئاز ئەسەبىيلىشىپ قالغان بولسا كېرەك، كەينىدىن كۆڭۈل پاراكەندىچىلىكىگە ئۇچراۋېرسە كېسەل بولۇپ قالىدۇ — ئۇ يېقىندىن بۇيان بىرئاز جۇدەپ قاپتۇ — بىرنەچچە كۈن دەپ ئېلىپ، خوتۇنى بىلەن دىدارلاشقىنىمۇ ياخشى.

مەجمۇئە بىلەن ئايلىق ژۇرنالنى[250] چىقىرىۋېرىش كېرەك، ئەلۋەتتە. مەجمۇئەنى نەشر قىلىپ بېرىدىغان ئورۇننى سۆزلىشىپ قويدۇم، ئايلىق ژۇرنالنى باشقا يەردە نەشر قىلىشنى تەشەببۇس قىلىۋاتىمەن، تېخى تايىن تاپقىنى يوق. ئەگەر ھەر ئىككىسىنى بىر يەردە نەشر قىلدۇرىدىغان بولساق، دەسمايىسى ئازراق كىتابخا-

نا شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ھەربىرىدە قىلالماسلىقى، بۇنىڭ بىلەن ھەر ئىككى تەرەپ زىيانغا ئۇچرىشى مۇمكىن. گېرمانىيە پادىشاھى فرىدرىخنىڭ «مەركەزلەشتۇرۇپ ھۇجۇم قىلىش» ئۇسۇلى[251] ئۆز ۋاقتىدا ئۇلارنى جەڭدە غەلىبىگە ئېرىشتۇرگەن، لېكىن ھازىرقى ۋاقىتتا ئۇنداق ئۇسۇلنى قوللىنىش يارىمايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭ قوللانغان تاكتىكام: ئەسكەرلەرنى جەڭگە چېچىپ كىرگۈزۈش، ئاكوپ جېڭى، ئۇزاققا سوزۇلىدىغان جەڭ قىلىش. بىراق، مەن بولسام پىيادە ئەسكەر، مېنىڭ ئۇسۇلۇم سىزنىڭ توپچى ئەسكەرلەرچە ئۇسۇلىڭىز بىلەن ئوخشاش بولماسلىقى مۇمكىن.

«ئۆلۈك جانلار»نىڭ ئون بىرىنچى بابىنىڭ تەرجىمىسىنى ئۆتكەن ئايىنىڭ ئاخىرىدا تاپشۇرۇپ بەردىم، بىرىنچى قىسمى تۈگىدى، بۇ كىتابنىڭ «دۇنيا ئەدەبىياتى» خەزىنىسى»دە[252] بېسىلىشىنى توختىتىپ قويغۇم يوق. چۈنكى، كىتابخانلارغا ئەقىدە قىلىش كېرەك. لېكىن، تەبىئىيكى، يەنە بىر تەرەپتىن، بەزىلەر مېنى ئەخمەقمۇ تېپىۋاتىدۇ. بىراق، ھەر ئىشتا ئومۇمىي ھېسابىاتقا قاراش توغرا كېلىدۇ، خۇلاسە چىقىرىلىدىغان چاغدا، زادى ئۇلار مېنى ئەخمەق قىلامدۇ ياكى ئۆزلىرىنى ئەخمەق قىلامدۇ، بۇ ناتايىن. ئىككىنچى قىسمىنى «ئەسلىسىمۇ تۈگىگەن ئەمەس) يەنە شۇلارغا بېرەمدىمەن، بۇ ھەقتە تېخى بىر قارارغا كەلگىنىم يوق.

ھازىر بۇ كىتابنىڭ قوشۇمچىلىرىنى ۋە كىرىش سۆزىنى ئالدىراپ تەرجىمە قىلىۋاتىمەن، شۇڭا بويۇنلىرىمنى ئۇيۇشۇپ قالدى. 20 ـ چېسلا ئەتراپىدا تامام بولۇشى مۇمكىن. بۇ كىتابنىڭ ئاساسىي قىسمى ھازىر مەتبەئىدە تىزىلىۋاتىدۇ، كېيىن ئايىنىڭ بېشىدا نەشردىن چىقىشى مۇمكىن. بۇ كىتاب ئېھتىمال مەجمۇئەنىڭ بىرىنچى كىتابى بولۇپ قالىدىغاندەك تۇرىدۇ.

ئىلگىرى باشقىلارنىڭ مېنى ئەخمەق تاپقانلىقىغا كەلسەم، ئۇنداق بولۇشى تەبىئىي، لېكىن بىرىنچى قېتىم بولۇۋاتقىنىمۇ

يوق، ئۇ چاغدا ئۇلارنىڭ ئەسلىي قىياپىتى تېخى ئاشكارىلانمىغان-
ىدى، ئۇلار ئۆز ئىشىدا خۇددى جۇڭگوغا نەپ يەتكۈزۈۋاتقاندەك
قىلغاچقا، مەن كۆچ چىقارغانىدىم. مەن ئەزەلدىن ھەرقانداق ئىش-
نى ئىشلەشتە شۇنداق نىيەتتە بولاتتىم، بۇنىڭدا ئومۇمىي ھېسابات
مەسلىسىنى ئاساس قىلاتتىم. بىرىنچى قېتىم ئالدانغان بولسام،
ئىككىنچى قېتىمىمۇ ئالدىنىپ قېلىشىم مۇمكىن ئىدى، شۇنداق
بولسىمۇ ئىشلەۋەردىم. چۈنكى، بىر قېتىم ئوغرىغا يولۇقۇش بە-
لەنلا دۇنيادىكى ئادەملەرنىڭ ھەممىسىدىن ئوغرى بولسا كېرەك
دەپ گۇمانلىنىش يارىمايدۇ، شۇڭا يەنە خىزمىتىنى قىلىۋەردىم.
لېكىن، تەبىئىيكى، ئوغرى توغرىسىدا ھەقىقىي دەلىل - ئىسپات
تېپىلغاندىن كېيىن بولسا، باشقا گەپ.

ئۇ كۈنى ئۇلار مەجلىس[253] ئېچىپتۇ، مېنىمۇ چاقىرىشتى.
ئۇ مەجلىس خۇاڭ ئېپەندىگە قارشى مەجلىس ئىكەن، كاپىتا-
لىستلارنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ گۇپپاڭچىلىرىنىڭ ئەسلىي قىياپىتىنى،
ئۆكتەملىكىنى، پەس ۋە تار ئىكەنلىكىنى ئەنە شۇ چاغدىلا بىلدىم،
بۇ ئەھۋال مېنىڭ ئويلىمىغان يېرىمدىن چىقتى. مەن ئويلاپ قال-
ىدىمكى، بىرمۇنچە ئادەملەر مېنى گۇمانخور، تاش يۈرەك دېسىمۇ،
لېكىن مەن ئادەملەرنى پەرەز قىلىشتا ياخشى دەپ پەرەز قىلىشقا
تولىمۇ بېرىلىپ كەتكەنىكەنمەن، ئۇلار ئۆزلىرىنى ئۆزلىرى ئاشكا-
رىلىغاندا، ئۇلارنىڭ قىياپىتى تېخىمۇ يامان بولۇپ چىقتى.

ئەمدى ئادەتتىكى مەسىلىلىرىگىزگە جاۋاب بېرەي:

بالىمىز يەسلىگە بېرىشنى ھازىرمۇ ئارزۇ قىلىدۇ، لېكىن
ئۇنىڭ تىلى جياڭسۇچە چىقىپ قالارمىكىن دەپ ئەندىشە قىلىۋات-
مەن. جيـاڭسۇ تىلىـدا N تـاۋۇشى ئـاز ئىشلىتىلىدۇ، مەسـ-
لەن، « 三 » (سەن) دېگەن سۆزنى ئۇلار See دەيدۇ، « 南 »
(نەن) دېگەن سۆزنى ئۇلار Nee دەيدۇ، مېنىڭ قۇلىقىمغا ياقماي-
دۇ. ئۇ يەسلىگە بىر بېرىش بىلەنلا، دائىم بارىمەن دەپ تۇرۇۋالـ-

دىغان بولدى؛ يەكشەنبە كۈنى دەم ئالسا، ئەتىسى مەكتەپتىن
قاچقۇسى كېلىدۇ، ئۇ تىرىشمايدىغان ئادەم بولۇپ چىقىدىغاندەك
تۇرىدۇ.

بىز ھەممىمىز سالامەت. مېنىڭ بوش ۋاقتىم ناھايىتى ئاز،
شۇڭا بەزىدە غۇدۇراپ سالىمەن. «تۇرمۇش» كىتابخانىسى ۋەقەسـ-
نى ئېيتسام، ئۇ ھېچ گەپ ئەمەس، ئۇلار تىلغا ئېلىپ ئولتۇرغۇ-
چىلىكى يوق، بىز ئۆز ئىشىمىزنى قىلىۋېرەيلى.

تۇنۇگۈن «پارىژ» تىياتىرىغا بېرىپ، «ئالتۇن كۆل»[254] نى
كۆردۇم، خېلى ياخشى ئىكەن، سىلەر كۆردۇڭلارمۇ؟ كېلەر نۆۋەت
رومانتىك «زالىم پادىشاھنىڭ مەشۇقى»[255] قويۇلىدىكەن، ئۇمۇ
يامان ئەمەس بولسا كېرەك. مەن بېيىشنى، توي - تۆكۈننى
تەسۋىرلەيدىغان ئامېرىكىچە كىنو فىلىملىرىنى كۆرگەندىن «مىڭ
بىر كېچە» گە ئوخشاش غەلىتە فىلىملەرنى ياخشى كۆرىمەن.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

يۇ

10 - ئاينىڭ 4 - كۈنى

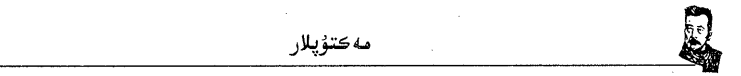

360203 زېڭ تېەنشېغا

1 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنى يازغان مەكتۇپىڭىزدىن ۋاقىپ بولدۇم. بىز ھەممىمىز سالامەت. لېكىن، تىنىم تاپمايدىغان، جېدەل قىلىپ، دائىم مالىمانلاشتۇرىدىغان ئادەمۇ بار[256].

«يېڭى ئەدەبىيات تىزمىسى» توغرىسىدىكى مەسىلىنى چاغان ھارپىسىدا سۆرۈشتۈرگەنىدىم. كىتابخانىنىڭ ئېيتىشىچە، بىرنەچچى قىسمىدىن توققۇزىنچى قىسمىغىچە پوچتىدىن ماڭدۇرۇۋېتىپتۇ، راستمىكىنتاڭ؟ بۇ ھەقتە ئۇچۇر بېرىشىڭىزنى كۈتىمەن. ئەگەر راست بولمىسا، يەنە سۆرۈشتۈرۈپ كۆرىمەن. ئوننىچى قىسمى تېخى نەشرىدىن چىقمىدى.

يېنىڭ[257] ھېكايىلىرىنىڭ تولىسى «كۆز ئالدىدىكى ئۇشاق ـ چۈششەك ئىشلار» ئىكەن، ماڭا يارىمىدى.

«يېڭى تۈزۈلگەن كونا ھېكايىلەر» رىۋايەتلەردىن ئۆزگەرتىپ يېزىلغان، ئانچە قىزىقارلىقى يوق. ئەتە خوجايىن ئەۋەتىپ بەرسۇن.

«د. نىڭ ئىشلىرى»[258] ئەسلىدە «ئۇچ قالپاق» نەشرىياتىنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن يېزىلغان، ئۇلار، ئىلان چىقىرىشقا كېرەك قىلمىز، دېگەندى، كېيىن ئۇنى «تەمىرات» تەھرىراتىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپتۇ. يېزىشتىن ئىلگىرى مەن ئۇلارغا، چۈشىنىشلىك قىلىپ ئۆزگەرتكىلار، دېگەنىدىم، شۇ چاغدا ئۇلار ئوبدان جاۋاب بەرگەنىدى، ئورىگىنالنى تاپشۇرۇۋېلىش بىلەنلا قىلچە ئۆزگەرتمەستىن بېسىپ چىقىرىپتۇ، بۇنداق ئەھۋال بىرقانچە قېتىم يۈز

بەردى. بۇنىڭدىن كېيىن، ئەگەر ياخشىسى، يازمايمەن، دېگەن خىيالغا كەلدىم.

مەشھۇر ئادەملەر بىلەن كۆرۈشۈشنى توختاتقان ياخشى. يېكۇ[259] ئەپەندى ئۆز ماقالىسىگە مېنىڭ سۆزلىرىمنىڭ ھەممىسىنى كىرگۈزمەپتۇ، يازغان قىسمىمۇ ئېلان قىلىشنى مەقسەت قىلغاچقا، ئەسلىي پىكرىم بويىچە بولماپتۇ. چاڭيۇ ئەپەندىنىڭ[260] ماقالىسىمۇ قاملاشماپتۇ. مېنىڭچە، ياپون ئاپتورلار بىلەن جۇڭگولۇق ئاپتورلار پىكىرده ھازىرچە ئۇقۇشالمايدىكەن، چۈنكى ھەممىدىن ئاۋۋال، مۇھىتى ۋە تۇرمۇشى ئوخشاش ئەمەس.

سېنشەن[261] ئەپەندىنىڭ ماقالىسىنى ئوقۇدۇم. لىن[262] ئەپەندىنىڭ ماقالىسى تېخى يېتىپ كەلمىدى. ژۇرنال بۆلۈمىگە بېرىپ ئىزدەپ كۆردۇم، سېتىلىپ بولغان ئوخشايدۇ. بىزنىڭ دۆلىتىمىزدىكى تېەن خەن جاناب شۇ ئەپەندىگە ناھايىتى ئوخشىشىپ كېتىدىكەن. تېەن خەن جاناب قولغا ئېلىنغاندىن كېيىن كېپىلگە قويۇپ بېرىلدى. ئۇ ھازىر نەنجىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ (ئەلۋەتتە، شۇنىڭ بىلەن تەڭ سەنئەتنىمۇ) كەتمىنىنى چېپىۋاتىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ تېخى، ئادالەت بىلەن ھەقىقەت ھەرقاچان مېنىڭ ئەترايىمدا تۇرىدۇ، دەيدۇ، مانا بۇ گېپى بىر مەسىلە بولسا كېرەك.

«10 بامبۇكلۇق ئاشىيانە سالام خەت قەغەزلىرى ئۇلگىلىرى» نى بېسىش ئىشى ناھايىتى ئاستا بولۇۋاتىدۇ، ئىككىنچى قىسمى تېخى نەشرىدىن چىقمىدى.

ھۆرمەت بىلەن: شۇن

2 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنى

360210 خۇاڭ پىڭسۇنغا[263]

پىڭسۇن ئەپەندى:

ئۇچ پارچە مۇبارەك مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋېلىپ، ھەرنە يازمىشلىرىڭىزدىن ۋاقىپ بولدۇم.

لېكىن، پېقىر بولسام بۇنىڭدىن ئالتە - يەتتە يىل ئىلگىرى بۇيۇك ئەركىنلىك ئىتتىپاقىغا قاتناشقانلىقىم تۇپەيلىدىن ھەممىدىن ئاۋۇال جېجياڭ پىرقە بۆلۈمىنىڭ مۇراجىئىتى بىلەن تۇتۇش توغرىسىدا ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش چىقىرىلغان ئادەممەن. «كۆيجى بولسا ئىنتىقامىنى ئېلىپ، نومۇسىنى يۇيىدىغان ئادەملەرنىڭ يۇرتى»[264]، مەن يۆ ۋىلايەتلىك بولغانلىقىم ئۈچۈن بۇ گەپنى ئۇنتۇغىنىم يوق، ئۇنداق بىر نېمىلەر ھۆكۈمرانلىق قىلىپ تۇرغان شارائىتتا، ئۇلارنىڭ ئاغزىدا قېلىشنى خالىمايمەن. ھەممىتىڭىزگە رەھمەت، كېيىنچە بىرگەپ بولار.

بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قالۇرسىز.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ،

ھۆرمەت بىلەن:

لۇشۈن

2 - ئاينىڭ 10 - كۈنى

360221 ساۋ جۇيرېنگە

جۇيرېن ئەپەندى:

مۇبارەك مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، تۇنۇگۈن بىر پارچە جاۋاب يازغانىدىم، مانا ھازىر 19 - كۈنى يازغان مەكتۇپىڭىزنىمۇ تاپشۇرۇۋېلىپ، ھەرنە يازمىشلىرىڭىزدىن ۋاقىپ بولدۇم. مېنىڭچە، ئۇ كىچىككىنە بىر ئىش[265] بولسا كېرەك، ئۆتۈپ كەتكەندىن كېيىن تۇگەيدۇ.

مەن جانابىڭىزنى خاتا چۈشىنىپ قالمايمەن. يېشىم چوڭىيىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن مەنمۇ ياشلىق دەۋرىنى ئۆز بېشىمدىن ئۆتكۈزگەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ياشلارنىڭ بىغەم، ئوت يۈرەك بولىدىغانلىقىنى چۈشىنىمەن، ئوتتۇرا ياشلىقلارنىڭ ھېسداش بولىدىغانلىقىنى، لېكىن دەككە - دۈككىسى بارلىقىنىمۇ چۈشىنىمەن. ھازىرقى مۇلاھىزىچىلەرنىڭ بىرمۇنچىسى مېنى، تېرىككەك بولۇپ قاپتۇ، دېيىشۈاتىدۇ، لېكىن مەن ھېچقاچان ئازغىنە بىرەر ئىشنى دەپ دوستقا ياكى رەقىبكە ئايلىنىپ قالىدىغان ئادەم ئەمەسمەن. مېنىڭ نەچچە ئون يىللىق كونا دوستلىرىممۇ ئاز ئەمەس. گەپ شۇ يەردىكى، بىز ئۆزئارا ئۈششاق - چۈششەك مەسىلىلەرنى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ، چوڭ مەسىلىلەردە چىقىشالايمىز.

«بوران قۇشى»[266] ئەدەبىي ژۇرنال بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئىلگىرىلەش يولىدا تىكەن كۆپتەك تۇرىدۇ. بۇنىڭ چوڭ سەۋەبى مەزمۇنىدا ئەمەس، ئاپتورلىرىدا. مەزمۇنىدا چاتاق بولمىسا، ھېچ گەپ چىقمايدۇ دېيىش ھازىرقى جۇڭگوغا باب كەلمەيدۇ. ئەمەلىيەتتە ساقچى ئىدارىسىنىڭ بۇ ژۇرنالغا ئالاھىدە دىققەت قىلى-

ۋاقانلىقىنىڭ ناھايىتى كۆلكىلىك سەۋەبى بار.
ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

شۇن

2 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى

يەنە بىر پارچە خەتنى ئىگىسىگە يەتكۈزۈپ بېرىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن.

360321 ساۋ بەيگە[267]

ساۋ بەي ئەپەندى:
خېتىڭىزنى ۋە بىر پارچە ياغاچ ئويمىنى تاپشۇرۇۋالدىم[268]؛ تېخىنكا جەھەتتىن ئالغاندا تېخى خام.
لېكىن، بۇ رەسىمنى ساقلاپ قويىمەن، چۈنكى بىرىنچىدىن، بۇ رىيازەت چەككەن ياشنىڭ ئەسىرى؛ ئىككىنچىدىن، ئۇنىڭدا پىرقە بېگىمنىڭ تۇياقلىرىنىڭ ئىزى بار ئىكەن؛ ئۈچىنچىدىن، بۇ ھازىرقى زۇلمەتنىڭ ۋە ئۇنىڭغا قارشى كۈرەشنىڭ ئازغىنە خاتىرىسى بولۇپ قالار.
ئەگەر پۇرسەت چىقىپ قالسا، بۇنى ئېلانمۇ قىلىمەن، ئۇلار كۆرۈپ قويسۇن.
ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

لۇشۈن

3 ـ ئاينىڭ 21 ـ كۈنى

360326 ساۋ بەيگە

ساۋ بەي ئەپەندى:

23 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى ۋە بىر پارچە ياغاچ ئويمىنى تاپشۇرۇۋالدىم. جۇڭگو ياغاچ ئويما كۆرگەزمىسى[269] ئېچىلىپ بولدى، شۇنىڭدىن كېيىن خۇددى ياغاچ ئويمىلارنى پەقەت كۆرگەزمە ئۇچۇنلا ئويغاندەك ئۇن ـ تىنى يوقىلىپ كەتتى. ئەمەلىيەتتە شۇ مۇناسىۋەت بىلەن بىرەر تەشكىلات قۇرۇش، ھەر ئايدا ياكى ھەر پەسىلدە ئەسەرلەرنى توپلاش، ئۇلارنى ئوبدان تاللىغاندىن كېيىن بىرەر ژۇرنال چىقىرىش كېرەك ئىدى، شۇنداق قىلغاندا ھەممە ئادەم بىر ـ بىرىنىڭكىنى كۆرۈپ ئىبرەت ئېلىپ، ئالغا باسالايتتى.

مېنىڭ تۇرمۇشۇم ئانچە ئېغىر ئەمەس. ئەڭگىزىمنىڭ يامانلىقى بولسا، 20 ياش ۋاقتىمدا ئاشقازان كېسىلى بولغانلىقىمدىن بولغان، ئۇ چاغدا داۋالىتىشقا قۇربىم يەتمىگەنلىكتىن، ئۇ كېسەل سۆرەلمە خۇسۇسىيەتلىك كېسەلگە ئايلىنىپ قالغان، شۇنىڭدىن كېيىن ئىلاج بولمىدى.

سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئويما رەسىملىرى ھەقىقەتەن يارايدۇ، لېكىن تولۇق ئەمەس ئىكەن، بىرنەچچە ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرى كىرگۈزۈلمەپتۇ. يېقىندا ئاڭلىشىمچە، قايسىبىر كىتابخانا نەشر قىلىشنى ئۇستىگە ئاپتۇ[270]، ئەگەر ئوبدان بېسىلسا، جۇڭگوغا پايدىسى تېگىدۇ.

سىز ئىككى كىتاب سورىغانكەنسىز، ئاڭلىشىمچە، كىتابخانا

ئىستىراتېپلىرىنى ھۆكۈمەت بېگىمگە يوللاپ بەرگەنىكەن، كۆيدۈرۈۋېتىپتۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن تېپىلمايدۇ. تېپىلغان تەقدىردىمۇ باھاسى قىممەت بولسا كېرەك، ئۇ جاپا چېكىپ ئىشلەپ تاپقان پۇلغا سېتىۋېلىشقا ئەرزىمەيدۇ. مېنىڭدە بار، سىزگە بېرەي، ئۇ كىتاب كىتابخانىدا، مۇشۇ خېتىم بىلەن بىر پارچە باغاق ئەۋەتىمەن، شۇ باغاقنى كۆتۈرۈپ بارسىڭىز، ئۇلار بېرىدۇ (لېكىن يەكشەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن سائەت 1 دىن 6 گىچىلا دۇكان ئېچىلىدۇ). خالتىدا يەنە بىر پارچە ھېكايىمۇ بار، يېڭى چىققان. «ئەقىل چىللىغۇچى» دىنمۇ بىر نۇسخا قوشۇپ قويدۇم، ئۇمۇ سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئويما رەسىملىرى، ئۇنىڭ بىرنەچچىسىمۇ بۇ قېتىم كۆرگەزمىگە قويۇلغان. بۇ كىتاب ئەسلىدە ياپونىيىدە باستۇرۇلىدى، بېسىش تېخنىكىسىمۇ ياخشى. خېتىڭىزدىكى سۆزىڭىزنىڭ ئۇرانىدىن قارىغاندا، بۇنى تېخى كۆرمىگەن ئوخشايسىز (ئەگەر قولىڭىزدا بولسا، بۇنى باشقىلارغا بېرىۋېتەرسىز، ماڭا قايتۇرۇپ بېرىمەن دەپ ئاۋارە بولماڭ)، 2 ـ نەشرى سېتىلىپ بولغاندىن كېيىن، 3 ـ قېتىم نەشر قىلمايمىز. ھازىر باشقا بىر ياغاچ ئويما رەسىملەر توپلىمىنى چىقارماقچى بولۇۋاتىمىز، بۇمۇ سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ؛ جەمئىي 60 پارچە رەسىم، ئۇنىڭغا «چەگمە گۈللەر توپلىمى» دەپ ئىسىم قويدۇق[271].

ئىنسانىي ھايات ھازىر ھەقىقەتەن غۇربەتچىلىك ئىچىدە قالىدى، شۇنداق بولسىمۇ يورۇقلۇققا ئېرىشىش يولىدا كۆرەش قىلىشىمىز كېرەك، ئۆزىمىز ئېرىشەلمىسەكمۇ، كېيىنكى ئەۋلادلىرىمىزغا قالار. بىز شۇنداق ياشاپ كېتىۋېرەيلى.

لېكىن، تولىمۇ ئېچ ئاغرىتىۋاتقاندەك تۇرۇپسىز. شۇنى ئالاھىدە بىلدۈرۈپ قويايكى، ھازىر مېنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالىم قېيىن ئەمەس، بىرنەچچە كىتاب ئەۋەتىپ بېرىسەم، تۇرمۇشۇمغا

قىلچە تەسىر يەتمەيدۇ، مېنى چىقىمدار بولۇپ قالارمىكىن دەپ ھەرگىز ئويلىماڭ.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

شۇن

3 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى كېچىدە

360401 ساۋۇ بەيگە

ساۋۇ بەي ئەپەندى:

3 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى ۋە ياغاچ ئويمىنى تاپشۇرۇۋالدىم (28 ـ كۈنىدىكىسىنىمۇ تاپشۇرۇۋالدىم).

«5.4» ناملىق زىننەت رەسىملەر[272] ھەر ھالدا بولىدۇ. بۇ ھەقتە مېنىڭدىن توغرا باھا ئاڭلىشىڭىز قىيىن، چۈنكى مەن بۇ ئىشنىڭ ئەھلى ئەمەس. شۇنداق بولسىمۇ، مېنىڭ قارىشىمچە، جۇڭگونىڭ ھازىرقى ياغاچ ئويمىچىلىرى ئادەم سۈرىتىنى ئويۇشقا تولىمۇ چولتا، بۇ نۇقسانىنىڭ يىلتىزى شۇ يەردىكى، ئۇلاردا ئاساسىي ماھارەت كەم. چۈنكى، ياغاچ ئويما ئويۇش قانداقلا بولسۇن رەسساملىق قىلىش دېمەكتۇر، شۇنىڭ ئۈچۈن ئاۋۋال شەكلىنى سىزىشنى ياخشى بىلىش كېرەك؛ بۇنىڭدىن باشقا، يىراق ياكى يېقىن كۆرۈنۈشلەرنى جايلاشتۇرۇش ئۇسۇلىنىڭ مۇھىملىقىنى ئېيتىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق؛ ئوچۇق ياكى توتۇق كۆرۈنۈشلەرنىمۇ جايلاشتۇرۇشمۇ مۇھىم. ياغاچ ئويما رەسىملەر پەقەت ئاق ۋە قارا دېگەن ئىككى خىل رەڭدىلا بولىدۇ، يورۇقلۇقى جايىدا بولمايلا قالسا، ھەممىسى بىكار. ھازىر مىسرىلدىن[273] ئۆگىنىۋاتقانلار بار؛ لېكىن قاراپ بېقىڭ، مىسرىلىنىڭ ياغاچ ئويمىلىرىنىڭ ئوچۇق ياكى توتۇق كۆرۈنۈشلىرى نېمىدېگەن ئېنىق.

يېزىقچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان مەندەك بىر ئادەمنىڭ قارىشىچە، ئەدەبىياتقا ۋە ياغاچ ئويمىچىلىققا قەدەم تاشلىغانلىقىڭىز ناھايىتى ياخشى، ئەلۋەتتە. سورىغانلىرىڭىزغا بىلىسىملا جاۋاب بېرىمەن، بۇنىڭدىن زېرىكمەيمەن. بىراق، شۇنى ئالدىن ئېيتىپ

قويماي: بەزىدە خېلى ئۇزۇن ۋاقىتلارغىچە جاۋاب خەت يازالماي قېلىشىم مۇمكىن، چۈنكى يېزىپ بېرىشكە ۋەدە قىلىپ قويغان ماقالىلەرنى يېزىش بىلەن ئالدىراپ قېلىشىم مۇمكىن ياكى كېسەل بولۇپ، خەت يازغۇدەك ماغدۇرۇم قالماسلىقى مۇمكىن.

«ئۆلۈك جانلارنىڭ قىستۇرما رەسىملىرى»[274] مۇشۇ ئايـنىڭ ئوتتۇرىسىدا نەشردىن چىقىشى مۇمكىن (بەلكىم نەشردىنمۇ چىقىپ قالغاندۇر، ماڭا ئانچە مەلۇم ئەمەس)، لېكىن ياخشىراق قەغەزگە بېسىلىدىغان يەنە بىرخىلى كېچىكىپرەك چىقىشى مۇمكىن، ئۇنىڭ قەغىزى ئاق ۋە قېلىن، بۇنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بەتلىرىنىڭ ياسلىشى ۋە بېسىش ئۇسۇلى تامامەن ئوخشاش. ئۇنى ئالدىراپ سېتىۋالماڭ، چۈنكى ۋاقتى كەلگەندە ماڭا نەچچە ئون نۇسخا تېگىدۇ، شۇنىڭدىن بىر نۇسخا ھەدىيە قىلىمەن. بىراق، ئۇلار تولىمۇ كونا ياغاچ ئويما، يەنى رەسساملار كوپىيىسىنى سىزىپ بەرگەن، باشقا بىر ياغاچ ئويمىچى ئەسلىي رەسىمنى شالاڭ ۋە قويۇق سىزىقلار بىلەن ئىپادىلىگەن؛ ئۇ «ئىجادىي ياغاچ ئويما» ئەمەس. ھازىر ئۇنىڭ ئۆگەنگۈچىلىك يېرى يوق.

ھوقۇقدارلار مېنى چېپىش، بوغۇزلاش يولىدا ھەقىقەتەن قالتىس تىرىشىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۇلارنىڭ پىستەكلىرىمۇ بار، دېمەك، ئۇلارنىڭ تەدبىرلىرى شىمالىي مىلىتارىستلارنىڭكىدىنمۇ ئەتراپلىق ۋە يامان. بىراق، ئۇنۇمىمۇ ئانچە زور ئەمەس، ھازىر بىرمۇنچە پىستەكلەر ئۆزلىرىنى چاندۇرۇپ قويۇپ، شۇك بولۇپ قالدى.

بىر ئەدىبنىڭ سۈرىتى مۇناسىۋىتى بىلەن شۇنچە كۆپ ئازاب چەككەنلىكىنى زۇلمەتنىڭ چوڭلۇقىنى بىلدۈرىدۇ، بۇمۇ تازا ئۆتۈپ كەتكەن كۈلكىلىك بىر ئىش، بۇ ھەقتە بىر پارچە ئوچېرك يېزىپ چەت ئەلدە ئېلان قىلماقچىمەن[275]. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئۆزىنىڭ قولغا ئېلىنىشىنىڭ سەۋەبىنى، يىل - ئايلىرىنى،

سوراق قىلىنىش ئەھۋالىنى، كېسىلگەن جازا مۇددىتىنىڭ ئۇزۇن - قىسقىلىقىنى (ئىككى يىل تۆت ئاي؟) ماڭا ئېيتىپ بېرىڭ، قىسقىچە بولسىلا كۈپايە.

ئامانلىقىنى سوراپ:

شۇن

4 - ئاينىڭ 1 - كۈنى

360402 يەن لىمىنگە[276]

يەن لىمىن ئەپەندى:

3 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنى خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. ئۇ خەت قولدىن ـ قولغا ئايلىنىپ يۈرگەن بولسىمۇ، ھەر ھالدا تېز تەگدى.

مېنىڭ قارىشىمچە، دادىڭىز ياخشى ئادەم ئىكەن، بىراق بىر-ئاز ئېسى يوق بولسا كېرەك. ئۇ ئۆزى بالا ۋاقتىدىمۇ قاراڭغۇ ئۆيگە سولىنىپ قېلىشنى ياخشى كۆرمىگەن بولۇشى مۇمكىن، لېكىن كېيىنچە شۇ چاغدا تارتقان ئازابلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىپ، ئۆز بالا-سىنى سولاپ قويغان بولسا كېرەك. لېكىن، بۇنىڭدىن كېيىن سىزنى سولاپ قويماس. ئۇنىڭغا پەرۋا قىلماڭ. سىزنىڭ ئەسلىك بولۇشىڭىزنى، كەلگۈسىدە ياشانغاندا بالىڭىزنى بولار ـ بولماس ئۇرماسلىقىڭىزنى ئۇمىد قىلىمەن. بالا دېگەننىڭ خاتالىقى بولىدۇ، ئۇبدان نەسىھەت قىلىش كېرەك.

سىزنىڭ ئالتىنچى تاغىڭىزدىن ئايلىنىپ كېتەي، بىر يىلدىن بۇيان خەت ـ خەۋىرى يوق، ناھايىتى ئەنسىرىدىم. لېكىن، ئۇنىڭ مىجەزى چۈسراق ئىدى، ئۇنىڭ مېنىڭ ئەسەرلىرىمنى 20 ياشقا تولمىغان ياشلارغا ئوقۇتتۇرۇشى مۇۋاپىق بولمىغان؛ مېنىڭ ئەسەرلىرىمنى 30 ياشلارغا كىرگەنلەر ئاسان چۈشىنىپ كېتەلەيدۇ. بىراق، ئوقۇتتۇرغانىكەن، مەن گەپ ـ سۆز قىلمىدىم.

سىزلەر سورىغان ئىككى كىتابنى تېپىپ قويدۇم، ئەتە كىتاب-خانا ئارقىلىق زاكاز پوچتا بىلەن ئەۋەتىمەن، «سائەت»[277] ۋە

يەنە بىر پارچە ژۇرنالنىمۇ قوشۇپ ئەۋەتىمەن. ژۇرنالنىڭ مەزمۇ-نىدا چۆچۈپ كەتكۈدەك بىر نەرسە يوق ئىدى، لېكىن ئەمەلدارلار-نىڭ يۈرىكى تولىمۇ كىچىك، ئەمما پەيلى ياماڭ، شۇنىڭ ئۈچۈن داۋاملىق چىقىرىش مۇمكىن بولمىدى.

يەنە بىر نۇسخا «ئەقىل چىللىغۇچى» نىمۇ قوشۇپ ئەۋەتىمەن، ئۇ ياغاچ ئويما رەسىملەر توپلىمى، ئۇنى ئۆزۈم نەشر قىلدۇرغان، كۆرۈپ باقارسىزلەر. ئەگەر ماڭا خەت يازسىڭىزلەر، شۇ كىتابنىڭ ئاخىرقى بېتىدىكى كىتابخانا ئارقىلىق تەگسۇن دېسىڭىزلەر بولىدۇ.

«ئەقىل چىللىغۇچى» نىڭ قەغەز قېپىغا بىر پارچە فوتو سۈرىتىمنى قىستۇرۇپ قويدۇم، بۇ سۈرەت «4 ـ ماي» دىن ئىلگىرى تارتىلغان بولسا كېرەك؛ يېڭىسى يوق، ئۆز چىرايىمغا قاراشنى ئانچە ياخشى كۆرمىگەنلىكىم ئۈچۈن سۈرەتكە ئانچە كۆپ چۈشمەيمەن. قاراپ بېقىڭ، ھازىرقى قىياپىتىمۇ خۇددى بالىسىغا زالىملىق قىلىدىغان ئادەمنىڭ چىرايىدەك تۇرامدۇ؟ بۇنى تامغا ئاسماي، تارتمىڭىزغا سېلىپ قويۇڭ.

قانداق كىتابلارنى ئوقۇشنى سورىغانلىقىڭىز مېنى بىرئاز تەڭ-لىك قىلىپ قويدى. ھازىر بالىلارغا ئاتاپ بېسىلغان كىتاب ناھايە-تى كۆپ، لېكىن بالىلار ئەدەبىياتىنى تەتقىق قىلىپ كۆرمىگەنلە-كىم ئۈچۈن دەققەت قىلماپتىمەن. ئۆزۈم ئوقۇپ كۆرگەنلەرگە ئاساسەن ئېيتسام، ئوقۇغاندىن كېيىن زېيىنى تەگمەيدىغىنى ياخ-شى، ئۇ كىتابلارنىڭ بەزىسى ھەتتا ئالجىغان ئادەمنىڭ سۆزى بىلەن تولغان. بۇنىڭدىن كېيىن دەققەت قىلماقچىمەن، ئەگەر ياخشىراقلىرىنى ئۇچرىتىپ قالسام، خەۋەر قىلىمەن. لېكىن، مېنىڭ پىكرىمچە، سىزلەر ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئوقۇش بىلەنلا چەكلىنىپ قالمىڭىزلەر، پەنگە دائىر (ئەلۋەتتە قىزىقارلىق ۋە چۈشىنىشلىك يېزىلغان) كىتابلارنى، سايادەت خاتىرىسىگە ئوخ-

شاش كىتابلارنىمۇ ئوقۇپ كۆرۈشكىزلەر كېرەك.

«تەرجىمىلەر» يېقىندا يەنە ئەسلىگە كەلدى، يەنى نەشر قىلىندى، ئۇنىڭدىكى ھەربىر پارچە نەرسە بالىلارنىڭ ئوقۇشىغا يارىمىسىمۇ، لېكىن 1 ـ تومىغا ئالاھىدە بېسىلغان «يىراقتا»[278] سەرلەۋھىلىك ماقالە خېلى ياخشى، ئۇ ژۇرنالنىڭ نەرخىمۇ ئۆرە ئەمەس، يېرىم يىلدا ئالتە توم چىقىدۇ، باھاسى 1 دوللار 20 تىيىن، بۇ بېيپىڭدىمۇ ئاسان تېپىلسا كېرەك.

يەنە مۇنداق بىر كىچىككىنە ئىشنى سەمىزگە سېلىپ قويای: «بېلىقنىڭ مەيۇسلۇكى»[279] نى مەن يازغان ئەمەس، مەن تەرجىمە قىلغان بولسام كېرەك، ئۇستازىكىز بۇنى ئاڭقىرالماپتۇ. لېكىن بۇنىڭ كارايىتى يوق، مەيلى.

بېيپىڭدا يەنە ئىككى يىل تۇرماقچى بولغانلىقىڭلارغا ناھايىتى قوشۇلمەن؛ مەنمۇ 17 يىل تۇرغان، بېيپىڭنى ناھايىتى ياخشى كۆرىمەن. بېيپىڭدىن كېتىپ قالغىنىمغا ھازىر 10 يىل بولدى، ئۇ يەرگە بارغۇم بار، لېكىن ئامال يوق؛ بۇنىڭ سەۋەبىنى بىلىسىڭىزلەر كېرەك.

خەير، يەنە سۆزلىشەرمىز.

ئالغا بېسىشىڭىزلارنى تىلەپ:

لۇشۈن

4 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى كېچىدە

360405 ۋاڭ يېچيۇغا[280]

يېچيۇ ئاغا:

3 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم، ئۇنىڭدىن ئىلگىرىكى ئىككى پارچە خېتىڭىزنىمۇ تاپشۇرۇۋالدىم. ئالدىراش بولغانلىقىم ئۈچۈن ۋاقتىدا جاۋاب يازالمىدىم.

بۇ يەردە بەزى قەھرىمانلار مېنى، ئىشلىمەيۋاتىدۇ، دەپ ئەيىبلىشىۋاتىدۇ. ئەمەلىيەتتە ھەر كۈنى تىنماي تەرجىمە قىلىۋاتىمەن، يېزىۋاتىمەن، ئىنسانىي ھاياتنىڭ شېرىن لەززىتىنى تېتىيالمايۋاتىمەن دېسەممۇ بولىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ بىرمۇنچە يوقىلاڭ خاپىلىقلارغا قېلىۋاتىمەن، گاھىدا غەزىپىم ئۆرلەپ، ھېچقانداق ئىشنى قىلمای، ئىشلىمىسەم ئەيىبلەشلەرمۇ يوقىلىدۇ، دېگەن خىيالغا كېلىپ قالىمەن. ھاردۇق يەتكەنلىكى ۋە سوغۇق تەگكەنلىكى ئۈچۈن، 3 ـ ئاينىڭ بېشىدا قاتتىق دەمسىقما بولۇپ قالدىم، ئۆلۈپ قالىدىغان بولدۇم دەپ ئويلىغان بولساممۇ، پەرۋا قىلمىدىم، ئاخىر دوختۇرنىڭ ئوكۇللىرى بىلەن بىرئاز ئارام تېپىپ قالدىم، بىرنەچچە كۈن تەكىيە تۇتۇپ يېتىپ، بارا ـ بارا ئورنۇمدىن تۇردۇم، تەرجىمە ۋە يېزىش ئىشى بىلەنمۇ بارا ـ بارا شۇغۇللاندىم، ھازىر تولۇق ساقىيىپ قالدىم دېسەممۇ بولىدۇ، بىراق ئازغىنا ئىشلىسەملا ھارغىنلىق يېتىدۇ. بۇ كېسەل يەنە تۇتامدۇ، يوق، بىر نەرسە دېيەلمەيمەن.

بىزنىڭ ××[281] دا، مېنىڭچە، ئەمەلىي ئىشلەيدىغانلار ئاز، تەپتىشلىك قىلىدىغانلار ناھايىتى كۆپ، ئۇلارنىڭ ھەممىسى «دورغا» لىق قىلىشنى ئارزۇ قىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن جاپا چېكىپ

ئىشلەيدىغانلار تېخىمۇ جاپا چەكمەكتە. ھازىر بۇ قانات تارقىلىپ كەتتى، باشقا بىرەر جەمئىيەت[282] تەشكىل قىلىنىپ قالسا، مەن ھەرگىز كىرمەيمەن. لېكىن، ئىلگىرىدىن قىلىپ كېلىۋاتقان ئىشلىرىمنى قىلىۋېرىمەن.

بىئولوگىيىنى تەتقىق قىلىدىغان ھېلىقى ئوقۇغۇچىنىڭ ئىشى توغرىسىدا سۆزۈشتۇرۇپ كۆردۈم، بۇ يەردە ئىلاج يوق ئىكەن. تىجارەت باسمىخانىسى قاتۇرما نۇسخىلارنى سېتىۋالغان بولسىمۇ، ئۇلارنى ئۆزلىرى باشقا يەرلەردىن سېتىپ ئەكەلگەنىكەن. قايسىبىرى ھۆددە قىلغان بولسىمۇ، لېكىن بىرەم بىر دانە ئۆرەك كېرەك دېسە، يەنە بىرەمدىلا بىر دانە ھۆۋقۇش كېرەك، دەيدىكەن، ناھايىتى چاتاق؛ ئۇ بۇنىڭدىن پايدا تاپالمىغاچقا، ھازىر قاقشاپ ئاسمانىنى بېشىغا كىيمەكتە.

مۇندەرىجىلەر بىلەن خاتىملەرنى توپلىسىڭىز[283]، ئۇنى نەشر قىلىپ بېرىدىغان ئورۇن تېپىلىدىغاندەك تۇرىدۇ. بىراق، ئۇلارنىڭ بىرمۇنچىسىنىڭ پەقەت مەندىلا ئورىگىنالى بار، مەسىلەن، چەت ئەل تىلىدا يېزىلغانلىرى، باشقىلارغا يېزىپ بەرگەن ۋە لېكىن شۇ كىتاب نەشر قىلىنماي قالغان چاغدا قېيقالغانلىرى، بۇلارنى سەپلەش مۇمكىن. ھېلىقى «4 ـ ئىيۇن» سەرلەۋھىلىك ماقالە «شۇزىنىڭ خېتى» گە يېزىلغان كىرىش سۆز، ئۇ كىتابنىڭ 1 ـ نەشرى سېتىلىپ بولغان. ئاڭلىشىمچە، كېيىن «ئىتتىپاق جۇڭگو» كىتابخانىسى نەشر قىپتۇ، لېكىن يېڭى نەشرىنى كۆرمىدىم، ئەگەر بۇ كىتاب قولىڭىزدا بولمىسا، مەن سەپلەپ بېرەي.

«ئەدەبىيات تىزمىسى» غا يېزىلغان مۇقەددىمىنى كۆچۈرۈپ بېسىشقا بولمايدۇ، دېگەن گەپ شۇ كىتابنى باشقىدىن بېسىشقا قارىتىلغان. ئەگەر «مۇقەددىمە ۋە خاتىملەر توپلىمى» غا كىرگۈزۈلسە مەسىلە چىقماس. ئۇلار مەن بىلەن توختاملاشقاندا، باشقىدىن باسماسلىق توغرىسىدا گەپ بولغانىدى، لېكىن ئۇلار قەلەم

ھەققىنى تۆلەش ۋاقتىدا توختامغا ريئايە قىلماسلىقنى ئاۋۋال ئۆزلىرى باشلاپ بەردى.

شېكىسپىر[284] ئەپەندىمۇ فرانسۇز تىلىنى ئانچە ياخشى بىلمەسمىش.

مېنىڭ ماقالىلىرىمنى مەلۇماتى يوق ئادەملەرنىڭ چۈشىنىپ كېتىشى ناتايىن. جۇڭگودا ئوقۇمۇشلۇق ئادەملەرنىڭ ئېقىم مەسىلىلىرىگە ئەھمىيەت بەرمەيدىغانلىرى كۆپ، بۇنىڭغا نېمە ئامال بولسۇن؟! يېقىندىن بۇيان چىققان ژۇرناللارغا قارايدىغان بولسىڭىز، جۆيلۇگەندەك گەپلەرنىڭ تولىلىقى بۇنىڭدىن 10 يىل ئىلگىرىكى ئەھۋالغا ئوخشىشىپ كېتىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ كىتابخانىلارنىڭ نەزىرى ھەر ھالدا ئۆسمەكتە، جۆيلۇگەندەك گەپ قىلىدىغان ژۇرناللارنىڭ ئۆمرى ئۇزاققا بارمايدۇ. قەھرىمانلارچە گەپلەر ھازىرمۇ ئادەم ئالدىيالايدۇ.

يېقىندا «يېڭى تۇزۇلگەن كونا ھېكايىلەر» نەشردىن چىقتى، ئۇنى تېخى كۆرمىگەن بولسىڭىز كېرەك، ئەۋەتىپ بېرىمەن. ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

شۇن

4 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى كېچىدە

360415 يەن لىمىنگە

يەن لىمىن ئەپەندى:

10 - كۈنى يازغان خېتىڭىزنى تۇنۇگۈن تاپشۇرۇۋېلىپ، هېلىقى كىتابلارنىڭ تەگكەنلىكىدىن ۋاقىپ بولۇپ، خاتىرجەم بولدۇم. مېنىڭ ئەسەرلىرىمنىلا يارىتىپ ئوقۇيدىغانلىقىڭىزنى يېزىپسىز، بۇ مېنىڭ دائىم ئېقىم مەسىلىلىرى ئۈستىدە يازىدىغانلىقىمدىن بولغان بولسا كېرەك. بىراق، بىرلا ئادەمنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇۋېرىشنىڭ نەتىجىسى ئانچە ياخشى بولمايدۇ، كۆپ تەرەپلىمە بەھرە ئېلىشتىن مەھرۇم بولۇپ قالىسىز. ھەسەل ھەرسىگە ئوخشاش بولۇش كېرەك، نۇرغۇن گۈل - چېچەكلەرنى شۇمىگەندە ئاندىن ھەسەل چىقارغىلى بولىدۇ، ئەگەر بىر جايغىلا قونۇۋالسا، نەتىجە ناھايىتى چەكلىك، بەرىكەتسىز بولۇپ قالىدۇ.

مەخسۇس ئەدەبىي ئەسەرلەرنىلا كۆرۈشمۇ ياخشى ئەمەس. ئىلگىرىكى ئەدەبىياتچى ياشلار ماتېماتىكا، فىزىكا، خىمىيە، تارىخ، جۇغراپىيە، بىئولوگىيىلەرنى ياراتمايتتى، ئۇلارنى ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدۇ دەپ قارايتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن كېيىنكى چاغلاردا ئاددىي ساۋاتلارنىمۇ بىلمەيدىغان بولۇپ قالغان. ئۇلار ئەدەبىياتنى تەتقىق قىلىش جەھەتتە بىر نەرسىنى بىلمىگەنلىكىڭ ئۈستىگە، ئۆزلىرى يازغان ماقالىلەرمۇ قاملاشمىغان. دېمەك، ئەدەبىياتقىلا بېرىلىپ كەتمەي، پەنگىمۇ بېرىلىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمەن. مەسىلەن ئېيتايلى، قەدىمكى ئادەملەرنىڭ ئاينىڭ كەمتۈك بولۇپ قالغانلىقىنى، گۈل - غۇنچىلارنىڭ پەجمۇردە بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرگەندە مەيۈسلىنىپ كۆزلىرىگە ياش ئالغانلىقىنى كەچۈرۈشكە بولىدۇ. ئۇ

چاغلاردا تەبىئىي پەن ئانچە تەرەققىي قىلمىغاچقا، ئۇلار ئۇنىڭ تەبىئىي ھادىسە ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى، ئەلۋەتتە. لېكىن، ئەگەر ھازىرقى ۋاقىتتىكى ئادەملەر كۆز يېشى قىلىدىغان بولسا، ئۇنداق ئادەملەرنىڭ ئۆزى ئەخمەق. مەن بالىلارنىڭ ئوقۇش كىتابلىرىغا ئەزەلدىن ئەھمىيەت بەرمەپتىكەنمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن قايسى كىتابلارنىڭ لايىق ئىكەنلىكىنى ھازىر ئېيتىپ بېرەلمەيمەن. «مەرىپەت» كىتابخانىسى نەشر قىلغان ئاممىباب پەننىي كىتابلارنىڭ ئىچىدىن بىرنەچچىسى تېپىلىپ قېلىشى مۇمكىن، تەكشۈرۈپ كۆرۈپ، ئاندىن ئۈچۈرىنى بېرەي.

ئاندىن قالسا، دۇنياۋى سايامەت خاتىرىلىرىنى كۆرسىڭىزلەرمۇ بولىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ھەرقايسى جايلاردىكى ئادەملەرنىڭ خۇسۇسىيەتلىرى، ئۆرپ - ئادەتلىرى ۋە ماددىي مەھسۇلاتلىرى بىلەن تونۇشقىلى بولىدۇ. كىنو كۆرۈۋاتامسىزلەركىنتاك. مەن كۆرۈپ تۇرىمەن، لېكىن «پەرىزاتقا مۇيەسسەر بولغان»، «گۆھەر تېپىۋالغان» دېگەندەك مەزمۇنلاردىكى كىنولارنى كۆرمەيمەن، ئافرىقا قىتئەسى ۋە جەنۇبىي، شىمالىي قۇتۇپ بىلەن ئالاقىدار فىلىملەرنى كۆرىمەن، چۈنكى، مەن شۇنداق ئويلايمەنكى، كەلگۈسىدە ئافرىقا قىتئەسىگە ياكى جەنۇبىي، شىمالىي قۇتۇپلارغا بېرىشىم ناتايىن، كىنو فىلىملىرىدىن بولسىمۇ ئاز - پاز ساۋات ئېلىپ قويايي.

شاپتۇل چېچىكىدىن گەپ ئاچسام، مەن ئۇنى شاڭخەيدىمۇ كۆرگەنمەن. سىز شاڭخەيگە كېلىپ باققانمىدىڭىزكىنتاك؟ بېيجىڭدا ئۆيلەر قەۋەت - قەۋەت تىك چىقىپ كەتكەن، ھەتتا كۆك توپىنى ئۇچرىتىشمۇ تەس. بىزنىڭ ئۆيىمىزنىڭ ئالدىدا تۆت چى كەلگۈدەك بىر پارچە كۆك توپلىق يەر بار ئىدى، بۇلتۇر بىر تۇپ شاپتۇلگۈل تىكىپ قويغانىدىم، بۇ يىل چېچەكلىدى. چېچەكلىرى ناھايىتى ئاز بولسىمۇ، ھەر ھالدا كۆرگەن بولدۇم. شاپتۇلگۈلنى كۆرىمەن دېگەن ئادەم ئۇنىڭ مەشھۇر ماكانى بولغان لۇڭخۇاغا بارسا

بولىدۇ، ئۇ يەردە قۇشخانىمۇ بار، مېنىڭ بىر نەچچە ياش بۇرادىرىم شۇ يەردە ئۆلدى[285]، شۇڭا مەن ئۇ يەرگە بارمايمەن.

مېنىڭ مەكتۇپىمنى ئېلان قىلىدىغان بولسىڭىز، ئېلان قىلىدىغان ئورۇن چىقسا مەيلى، مەن قوشۇلمەن. بىز ئوتتۇرىدا ئېيتقىلى بولمىغۇدەك گەپ - سۆز قىلىشمىدۇققۇ؟ ئەگەر ئۇنداق گەپ - سۆزلىرىمىز بولۇپ قالسا، ئۇ سۆزلەرنى قىلغانكەنمىز، ئېلان قىلىشتىن قورقماسلىق كېرەك.

ئاخىرىدا، سىزنىڭ بىخەستەلىك قىلغان بىر يېرىڭىزنى ئېيتىپ قويماي: سىز ئۆز ئىسمىڭىزنى ئۆچۈرۈپ ئۆزگەرتىپسىز. ئۆز ئىسمىنى خاتا يېزىپ قويىدىغان ئادەم ئاز بولىدۇ، دېمەك، بۇ ئەھۋالدىن ئۆز ئىمزايىڭىزنىڭ ياسىما ئىكەنلىكى مەلۇم بولۇپ تۇرىدۇ.

يەنە، سىز «ئاياللار تۇرمۇشى» دېكى «كىچىك بالا توغرىسىدا»[286] دېگەن ماقالىنى ئوقۇغان ئوخشىمامسىز؟

خەير، سۆزۈمنى ئاخىرلاشتۇراي.

ئامانلىقىڭىزلەرنى تىلەپ:

لۇشۈن

4 - ئاينىڭ 15 - كۈنى كېچىدە

360423 ساۋ جىڭخۇاغا

رۇجېن ئاغا:

قىستۇرما رەسىملىك «قىرىق بىرىنچى»[287] نى تاپشۇرۇۋالىدىم. نەشر قىلدۇرۇش ئىمكانىيىتى چىقسىلا قىستۇرىمەن.

«سەن» ئاغىدىن بىر پارچە ئامانەت خەت كەلگەنكەن، بۇگۈن ماڭدۇرۇۋەتتىم. جىيې ۋەتەنگە قايتىپ كەپتۇ، تۇنۇگۈن كۆرۈشۈپ قالدىم. لېكىن، ئۇنىڭ ئېيتىشچە، يۇرتىغا بېرىپ كېلىشى مۇمكىن.

بۇ يەردە يازغۇچىلار جەمئىيىتى قۇرۇشۇۋاتىدۇ، ئىلگىرىكى دوستلار بىلەن دۇشمەنلەرنىڭ ھەممىسى بىر سەپكە ئۆتۈپتۇ، ئىچكى ئىھۋالىنىڭ قانداقلىقىنى بىلمىدىم، ئۇلارغا ماڭ بەلەن جېڭ[288] قوماندانلىق قىلىۋاتقۇدەكمىش، ئۇلارنىڭ شاپاشلاشتىكى مۇددىئاسى «ئەدەبىيات»نى قۇتقۇزۇپ قېلىش. ئۆتمۈشتە ماڭا بەرگەن ئازارلىرىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭغا كىرمەسلىك قارارىغا كېلىۋاتىمەن، لېكىن مېنىڭ كىرمەسلىكىم يەنە چوڭ گۇناھ بولۇپ قېلىشى مۇقەررەر، مەيلى.

يېقىنقى 10 يىلدىن بۇيان ئەدەبىيات - سەنئەت يولىدا بىرمۇنەچە كۈچۈمنى سەرپ قىلدىم، نەتىجىدە ئازار يېدىم. ئەستايىدىللىق ئىشلەپ، بىرئاز ئىناۋەتكە ئىگە بولۇۋىدىم، ھەممىسى ماڭا ھۇجۇم قىلىشتى. بۇلتۇر تېخىن خەن ماقالە يېزىپ، مېنى مۇرەسسەچى دېگەنىدى، ماقالە يېزىپ سوئال قويسام، سىزنىڭ شۆھرىتىڭىز بار، ئورۇنسىز بىرنەرسە دەپ سالساقمۇ سىزگە زىيىنى تەگمەيدۇ، دەپ جاۋاب بەردى، كېيىن ئۇنىڭ ئۆزى شۇنداق قىلىپ يۈردى،

شۇنداق تۇرسا، بىزنىڭ «سەپداش» لىرىمىزنىڭ بىرى ئۇنى: ئۇ-نىڭ چوڭ پىلانى بار، ھازىر خۇلاسە چىقارغىلى بولمايدۇ، دەپ ئاقلىدى. ناھايىتى ئاق ئۇستا ئادەم بولمىسا، جۇڭگودا ياشىمىقى تەس بولسا كېرەك.

بىز ھەممىمىز سالامەت. مەن پۇتۇنلەي ئوڭلىنىپ قالدىم، بىراق ئالدىراش. تۇنۇگۈن ئىككى بولاق كىتاب ئەۋەتتىم، ئۇنىڭدا «يازغۇچى» دىن بىر نۇسخا بار، يېقىندا نەشردىن چىققان.

بۇ يىل ھەممە ژۇرنال گورکىنىڭ رەسىمىنى كۆپلەپ باسىدىغان بولۇپ قالدى، بۇ بۇرادىرىمىز بۇ يىل بىردىنلا بارلىق ياخشى - يامان بىرنېمىلەرنىڭ نىقاب بايرىقىغا ئايلىنىپ قالدى.

«ئەدەبىي يېتەكچى» ناھايىتى پۇچەك، لېكىن تولىمۇ چوڭ (قېلىن)، ئۇنى كۆرۈش ئۈچۈن بويۇننى ئۇزارتىپ، خېلى جاپا تارتىش توغرا كېلىدۇ.

مەن بىر ئىلاج قىلىپ «ئۆلۈك جانلارنىڭ قىستۇرما رەسىم-لىرى» نى نەشر قىلدۇردۇم؛ ئۇلارنى Agin[289] سىزغان. سىز ئەۋەتكەن 12 پارچە رەسىمنىمۇ ئاخىرىغا قوشۇپ قويدۇم، قېلىن قەغەزگە بېسىلغان يەنە بىرخىل نۇسخىسىمۇ بار، ئۇلار تېخى تۇپلىنىپ بولمىدى، پۇتكەندىن كېيىن ئەۋەتىپ بېرىمەن.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

ئىنىڭىز: يۇ

4 - ئاينىڭ 23 - كۈنى كېچىدە

360424 خې جياخۇەيگە[290]

جياخۇەي ئەپەندى:

خەتنى ۋە تەشەببۇسنامىنى[291] ئالدىنقى كۈنى تاپشۇرۇۋالدىم، پىكىرلەر ناھايىتى ياخشى.

مەن ئىلگىرى تەشكىلاتقا[292] قاتناشقانىدىم، ھازىر ئۇ تەشكىلاتنىڭ بار - يوقلۇقىنى بىلمەيمەن، ئاخىرقى «ئەدەبىي تۇرمۇش» نى كۆرۈشكىمۇ مۇمكىن بولمىدى، لېكىن ئۇنىڭ جامائەت ئىشىغا پايدىسى بولمىسا كېرەك. بۇ نۆۋەت دائىرىسى تېخىمۇ كەڭ، ئىشمۇ چوڭ بولىدىغاندەك تۇرىدۇ، مېنىڭ ئىقتىدارىمنىڭ يېتىشى تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس. قول قويۇش قىيىن ئەمەس، لېكىن قورۇق ئىسمىنى يېزىپ قويۇش تولىمۇ بىمەنىلىك بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن كىرمەسلىك قارارىغا كەلدىم. بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قالۇرسىز.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

(4 - ئاينىڭ 24 - كۈنى)[293]

360502 شۇي ماۋيۇڭغا

ماۋيۇڭ ئەپەندى:

خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. مېنىڭ خېتىم مۇناسىۋىتى بىلەن تۇغۇلغان مەسىلە توغرىسىدا[294] تۇڭۇندىكىچە جاۋاب بېرىمەن:

بىرىنچى، تەشكىلاتنىڭ تارقىتىلىدىغانلىقىنى ئاڭلىغانىدىم، شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ گەپنىڭ ئايىغى چىقمىدى، ئۇقتۇرۇشمۇ يوق، سىر تۇتۇشۇۋاتقان بولسا كېرەك. بۇنىڭمۇ زۆرۈرىيىتى بار. لېكىن، بۇ ئىش سەپداشلارنىڭ قارارىمۇ ياكى باشقىلارنىڭ پىكرىمۇ؟ ئەگەر ئەھۋال ئالدىنقىسىدەك بولسا، تارقىتىلغان بولىدۇ؛ كېيىنكىسىدەك بولسا، ۋەتۇەرىكى چىققىنى. بۇ كىچىك مەسىلە ئەمەس، مېنىڭ ھەقىقەتەن خەۋرىم يوق.

ئىككىنچى، مەن ئېيتقان ژۇرنال[295] شاپىگراپتا بېسىلىپتۇ. ئاخىرقى نۇسخىسىنى باشقا بىر جايدا كۆرۈپ قالدىم، شۇنىڭدىن كېيىن چىقمىدى. بۇ ئىشقا خېلى ۋاقىت بولدى، بۇ ئىش سىز مەسئۇل بولغاندىن كېيىنكى ئىشمۇ، ئۇنى سۈرۈشتۈرگىنىم يوق.

«راست ـ يالغان»، «پىتنە ـ ئىغۋا»، «ئادەتتىكى سۆز ـ چۆچەك» لەرنىڭ تېگىنى سۈرۈشتۈرگۈم ياكى يېشىپ بەرگۈم يوق. «قەلەم بالاسى» نىڭ دەردى يېتىپ ئاشىدۇ، «تىل بالاسى» ياكى «پىتنە بالاسى» دىن ساقلانغىلىمۇ بولمايدۇ، ئۆزىنى ئاقلاپ بولغىلىمۇ بولمايدۇ. «يۈزلەشكەن» تەقدىردىمۇ ئاجرىم قىلغىلى بولمايدۇ. «ھېلىقى بىر تۈركۈم ئادەم» دېگەن گەپكە كەلسەم، ھەتتا ئۆزۈمنىڭ «قايسىبىر تۈركۈم ئادەم» لەردىن ئىكەنلىكىمنىمۇ

بىلمەيمەن.

خەيرىيەت، ھازىر كونا تەشكىلات مەۋجۇت ئەمەس؛ يېڭىسى چۈ، ئۇنىڭغا كىرمىدىم، ئەمدى مېنىڭ سەۋەبىم بىلەن جېدەل ـ تالاش كېلىپ چىقماس. بۇ مېنىڭ ئاخىرقى خېتىم بولۇپ قالسۇن، كونا ۋەزىپىنى مۇشۇنىڭ بىلەن ئاخىرلاشتۇردۇم.

بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قالۇرسىز.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

لۇشۈن

5 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى

360504 ۋاڭ يېچيۇغا

يېچيۇ ئاغا:

5 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنىدىكى مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. بۇ توپلامغا[296] ئاز دېگەندە يەنە بەش ـ ئالتە پارچىنى قوشىدىغاندەك تۇرىمەن، ئۇلارنىڭ بىرنەچچە پارچىسى مەتبۇئات يۈزىگە چىقمىغان؛ لېكىن مېنىڭچە، «تەرجىماندىن كىرىش سۆز» نى ۋە «ئۆركەش» نىڭ خاتىمىسىنى چىقىرىۋېتەيلى («كۆرگەزمىگە كىرىش سۆز»، «‹شاۋقۇن› نى تەبرىكلەيمەن»، «‹مۇھاكىمىلەر› نىڭ بىر يىللىقى» قاتارلىقلارمۇ كېرەك ئەمەس). ئورىگىناللىرىنى زاكاز پوچتا بىلەن كىتابخانىغا ئەۋەتىڭ، يوقلىپ كەتمەيدۇ؛ نەشر قىلىدىغان ئورۇننى ئۆزۈم سۈرۈشتۈرەي، بېسىپ بېرىدىغان ئادەم چىقىدىغاندەك تۇرىدۇ، لېكىن بىرنەچچە پارچىسىنى چىقىرىپ تاشلاشنى تەلەپ قىلىشىمۇ مۇمكىن، چۈنكى ئۇلارنىڭ يۈرىكى پوك ـ پوك.

يېقىندا چۈشكەن سۈرىتىم يوق، يېقىنقىلىرىمۇ بۇنىڭدىن تۆت ـ بەش يىل ئىلگىرى تارتىلغان بىر پارچە سۈرەت، ئۇنىڭغا، بۇنىڭغا بېسىلغىنى ئەنە شۇ. بىرئاز كىرىش سۆز يېزىش كېرەك.

4 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى بۈرۈنلا تاپشۇرۇۋالغانىدىم، ھەر يىلى بىرئاز دەم ئالاي دەيمەن، بىراق جامائەت ئىشى، خۇسۇسىي ئىش، يوقلاڭ خاپلىق ئازىيىش بۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە كۆپىيىپ كېتىپ، تىنىم تاپتۇرمىدى، كىتاب كۆرۈشكىمۇ يار بەرمىدى، ھەتتا خەت يېزىشقىمۇ ئىمكان بەرمىدى، كېسىلىم ھەر ھالدا ياخشى بولۇپ قالدى، لېكىن ماغدۇرۇم

يوق، ئۇششاق ـ چۈششەك ئىشلارغا دەرمانىم يەتمەيدىغان بولۇپ قالدى، ئېسىمىمۇ يامانلىشىپ كەتتى. قەھرىمانلار بولسا تىنماي زەربە بېرىۋاتىدۇ. يېقىندىن بۇيان بۇ يەردە يازغۇچىلار جەمئىيىتى يېغىن ئېچىپ، دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى دەپ چۇقان كۆتۈرۈشۈۋاتىدۇ. مەن ئۆتمۈشتىن ئىبرەت ئېلىپ، ئۇنىڭغا كىرىشىدىم[297]، قەھرىمانلار، دۆلەتنىڭ چوڭ پىلانلىرىنى بۇزدى، دەپ قاراۋاتىدۇ، ھەتتا يېغىندا مېنىڭ جىنايەتلىرىمنى ئېلان قىلىشىپ تۇ. مەن ئەمدى ھېچ ئىش قىلمىساممۇ بولاتتى، ئىشلىمىسەم گۇناھسىز بولۇپ قالاتتىم، لېكىن جۇڭگو ئۇلارنىڭلا جۇڭگوسى ئەمەس، مەنمۇ ياشايمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن يېقىندا قايتۇرما زەربە بېرىپ ئىككى پارچە ماقالە[298] يازدىم. ئۇلار قۇرۇق شاكال، ئۇلار ئۇزۇنغا قالماي ئۆن ـ تىنى بىلەن يوقلىشى مۇمكىن، چۈنكى ئۇنداق ئادەملەر بۇنىڭدىن ئىلگىرى خېلى كۆپ ئۇچرىغان.

سىز ئېيتقان دورا كاناي ياللۇغىغا پايدا قىلىدىكەن، مېنىڭ دەمسىقما بولۇپ قالغانلىقىم ياللۇغدىن ئەمەس، نېرۋا ئۇيۇشۇشتىن بولغان. يەنە قوزغىلىپ قالامدۇ، يوق، ھازىر بىلگىلى بولمايدۇ. دەم ئالسام ۋە جاي يېڭىلىسەم كۆپ ياخشى بولۇپ كېتىشى مۇمكىن ئىدى، بىراق كۆپ ئويلاپ باقتىم، بارغۇدەك جاي تېپىلمىدى.

بۇ يەردە ھاۋا خېلى سوغۇق، غەلىتە گەپ ـ ھە. لى جىيې ۋەتەنگە قايتىپ كەپتۇ، كۆرۈشتۇم، لېكىن يۈرتىغا كەتكەنلىكىنى ياكى تېخىنچىگە كەتكەنلىكىنى ھازىر بىلمەيمەن.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

شۇ

5 ـ ئاينىڭ 4 ـ كۈنى كېچىدە

360508 لى جىيېگە[299]

جىيې ئاغا:

5 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنىدىكى خېتىڭىزنى ۋە پوچتىدىن ئەۋەتكەن پۇلىڭىزنى تولۇق تاپشۇرۇۋالدىم.

مەن ئۆز تەرجىمھالىمنى يازمايمەن، باشقىلارنىڭ مېنىڭ تەرجىمھالىمنى يېزىشىنىمۇ پاخشى كۆرمەيمەن[300]. چۈنكى، مېنىڭ ھاياتىم ناھايىتى ئاددىي ئۆتۈۋاتىدۇ، مۇشۇنداق ئاددىي ھاياتىمۇ تەرجىمھال يېزىش توغرا كېلىدىغان بولسا، جۈڭگودا بىر-ئاقلا 400 مىليون نۈسخا تەرجىمھال بارلىققا كېلىپ، كۈتۈپخانىلارغا پاتماي قېلىشى مۇمكىن. بىرمۇنچە كىچىك ـ كىچىك خىياللىرىم ۋە ئۇششاق ـ چۈششەك سۆزلىرىم بار ئىدى، شامال بىلەن ئۇنتۇرلۇق ئۇچۇپ كەتتى، بۇنىڭغا بىرئاز ئېچىنىمەن، ئەلۋەتتە، بىراق ئەمەلىيەتتە ئۇ چاغلىق گەپ.

يېقىندا بىر نۈسخا «ئۆلۈك جانلارنىڭ قىستۇرما رەسىملىرى»[301] نى باستۇرغانىدىم، كىتابخانا ئارقىلىق ئەۋەتتىم. يېقىندا تېگىپ قالار. بۇنداق كىتابنى كۆچۈرۈپ بېسىش جۈڭگو ئۈچۈن بىر يېڭىلىق ئىدى، بىراق بېسىش تېخنىكىسى ياخشى بولماي قاپتۇ.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

شۈن

5 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى

360514 ساۋ جىڭخۇاغا

رۇجىن ئاغا:

بۇنىڭدىن ئىككى ـ ئۈچ كۈن ئىلگىرى كىتابخانا ئارقىلىق «ئۆلۈك جانلارنىڭ قىستۇرما رەسىملىرى» دىن بىر نۈسخا ئەۋەتكەنىدىم، يېتىپ بارغانىدۇر؟ سىز ئەۋەتكەن 12 پارچە رەسىمنىمۇ ئاخىرىغا قوشۇپ قويغان. مەتبەئە تېخنىكىسى ئانچە يامانمۇ ئەمەس، بىراق ئەسلىي نۈسخىسىغا قارىغاندا كۆپ ناچار.

4 ـ ئايلىق ھېساب ـ كىتابىنى تۇغەتتۇق، «يۇلتۇز چېچەك»[302] ئۈچۈن 26 دوللار قەلەم ھەققى تەگدى، بۇگۈن مۇشۇ خەت بىلەن بىللە چەكنى ئەۋەتمەن، تىجارەت باسمىخانىسىنىڭ شۆبىسىگە بېرىپ ئېلىۋالارسىز.

بىراۋ مېنىڭ ئەسەرلىرىمنى توپلاپ بېسىشنى تەكلىپ قىلىپ «يازغۇچى» تەھرىراتىغا بىر پارچە ماقالە ئەۋەتىپتۇ[303]، ئۇنىڭ جاۋابىنى سىزدىن ئېلىش مۇمكىنلىكىنى ئېيتىپتۇ. ھەممە كىتابخانىلار ئاغزىدىن شېكەر تامدۇرۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئۇلار پايدىنى كۆزلىمەي قالمايدۇ. ئەسلىدە بۇ ئىشنى ئۆزۈم سۆزلىشەي دەپ ئويلىغانىدىم، بىراق ھازىر بىر قارارغا كېلەلمىدىم، ئۇلارنىڭ بېسىپ بەرمەسلىكى مۇمكىن. ھېلىقى ماقالىنىمۇ باسمىدى، بۇنى ئېيتىپ قويارسىز.

يەنە بىرمۇنچە قەھرىمانلار مېنى، بىرلىك سەپنى بۇزدى، دەپ، مېنىڭ جىنايىتىمنى ئېلان قىلىشىپتۇ. كۆكسۈمگە قولۇمنى سېلىپ باقسام، بىرقانچە يىلدىن بۇيان زادىلا ھورۇنلۇق قىلمايلا ئىشلەپتىمەن. ھەرقاچان بىرەر چوڭراق مەسلە[304] چىقسا، بەـ

زىلەر شۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، مېنى بوغۇپ ئۆلتۈرمەكچى بولىدۇ، بۇنىڭ سەۋەبى نېمىكىنىتاڭ؟ ناھايىتى يامان ئادەم بولسام كېرەك. يېقىندىن بۇيان ئىشتىن قول ئۈزگۈم كېلىۋاتىدۇ.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

ئىنىڭىز يۇ

5 ـ ئاينىڭ 14 ـ كۈنى

360523 ساۋ جىڭخۇاغا

رۇجىن ئاغا:

20 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى ۋە ئورىگىناللارنى تاپشۇرۇۋالدىم. «قىستۇرما رەسىملەر» دىن قەغەز مۇقاۋىلىقى 1000 نۇسخا، تاۋار مۇقاۋىلىقى 500 نۇسخا بېسىلدى، بۇ يىل ھەممىسى سېتىلىپ بولۇشى مۇمكىن، بۇنىڭدىن پايدا چىقمىغان تەقدىردىمۇ، زىيان بولماس.

خېتىڭىزدە يازغان خەۋەر پۈتۈنلەي پىتنە؛ لېكىن بۇ يەرگە تارقىلىپ كەلگىنى يوق، شىمال تەرەپتىن چىققان پىتنە بولسا كېرەك، لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ يەرگە تارقىلىپ كېلىشى تۇرغان گەپ.

يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ نامى ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىگە ئۆزگەرتىلدى، ئۇنىڭدا جان كۆيدۈرۈپ ئىشلەيدىغان ئادەملەر كۆپ ئەمەس، تولىسى كۈن ئۆتكۈزۈشكىلا تۇرغان، بەزىسى شۇ باھانە بىلەن ئۆز مەنپەئىتىنى كۆزلەيدۇ ياكى ئادەم خەيلى قىلىدۇ. مېنىڭچە، ئۇ پاسسىپلىشىپ قېلىشى ياكى ئۆزگىرىشى مۇمكىن. يېڭى يازغۇچىلارنىڭ ژۇرنىلى ئوتتۇرىغا چىقىش بىلەنلا ئاغرىقچان بولۇپ چىقتى. مەسىلەن، «يازغۇچى» ھەممىدىن ئاۋۋال بىر سەپتە يۇرۇش قىلغانلارنى چەتكە قاقماقتا، ئۇ ئۆزىنى خاتىرجەم ئورۇنغا قويماقچى، بۇ ئەھۋال كىشىنى ئېچىندۇرىدۇ. مېنىڭچە، شۇنداق شەخسىيەتچىلىكى كۈچلۈك ياشلارنى كەلگۈسىدە بىرئاز تەرتىپكە سالغان ياخشى.

شىياۋ ئاغىنى ۋاقىپ قىلىپ قويساقمۇ ياخشى بولاتتى، لېكىن

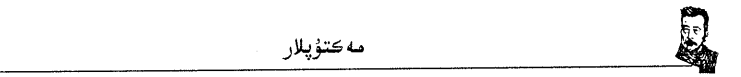

مەسىلە تولىمۇ چىگىش، گەپنى نەدىن باشلاش توغرا كېلەركىنە-تاك؟ چۈنكى بۇ مەسىلىنى ئاڭلىغان ئادەمنىڭمۇ بېشىغا ئاغرىق كىرىدۇ.

شاڭخەيدىكى ئاتالمىش «ئەدەبىياتچى»لار ناھايىتى ئوساللا-شىپ كەتتى، ئۇلار ئۇششاق نەيرەڭلەردىن باشقىنى بىلمەيدۇ. 50 — 60 مىڭ خەتلىك بىر پارچە ماقالە يېزىپ، قورسىقىمدىكى دەردلىرىمنى چىقىرىۋالغۇم بار، ئەمەلىيەتتە بۇ كەلگۈسى ئۇچۇن بىرئاز مىراس بولۇپمۇ قالىدۇ.

ئەگەر چىن ئەپەندىنى ئۇچرىتىپ قالسىڭىز ئېيتىپ قويار-سىز: مەن ئۇنىڭ پەقەت بىر پارچە مەكتۇپىنىلا تاپشۇرۇۋالدىم؛ پۇل لازىم ئەمەس، خاتىرجەم بولسۇن.

بۇ نۆۋەت يەنە 10 كۈندەك يېتىپ قالدىم، ئىسسىتمام ئۆرلەپ كەتتى، دوختۇر بۇنىڭ سەۋەبىنى تېخى ئېنىقلىيالمىدى، ھەر ھالدا ئېغىر كېسەل بولمىسا كېرەك، لېكىن بۇ نۆۋەت ساقايغاندىن كېيىن تازا بىر ئوينىۋالاي:

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ،

ھۆرمەت بىلەن: ئىنىڭىز يۇ

5 ـ ئاينىڭ 23 ـ كۈنى

360525 شى دەيگە(305)

شى دەي ئەپەندى:

15 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى 25 ـ كۈنى، يەنى توپتوغرا 10 كۈندىن كېيىن تاپشۇرۇۋالدىم.

يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ نامى ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىگە ئۆزگەرتىلدى، ئۇنىڭ تەشەببۇسچىلىرى ھەرخىل. ئۇلاردا تولىمۇ چوڭ خۇسۇسىي غەرەز بولمىسا كېرەك، بىراق بەزىسى شۇ يول بىلەن نام چىقىرىشنى ياكى شۇ مۇناسىۋەت بىلەن غۇسلى قىلىشنى كۆزلەيدۇ، بەزىسى ئۇنىڭ سايىسىدە ئۆز ئابرۇيى-نى ئەپلەپ ـ سەپلەپ ساقلاپ قېلىشنى كۆزلەيدۇ. چۈنكى، بىرەي-لەن تەشەببۇسچى بولغىن دەپ يوغان ۋىۋىسكا بىلەن تەكلىپ قىلا-سا، ئۇ تەكلىپنى رەت قىلىۋەتسە، چوڭ بەتنامغا قالىدۇ، مانا مەن شۇنىڭ بىر مىسالى بولۇپ تۇرۇپتىمەن. شاڭخەيدە ئۇزۇن تۇرغان ئادەملەرنىڭ تولىسى چېچەن بولىدۇ، شۇڭا ئۇلار قول قويۇۋېرە-دۇ، چۈنكى ئۇلار قولنى قويۇپ قويۇپ، ھېچبىر ئىش قىلمىسە-مۇ، قول قويمىغانغا ئوخشاش بولىدىغانلىقىنى بىلىدۇ.

مېنىڭچە، سىزنىڭمۇ كىرگىنىڭىز ياخشى، چۈنكى بېشىدىن ئىسسىق ـ سوغۇق ئۆتمىگەن ياشلار ئۇلارنىڭ دەستىدىن ساراڭ بولۇپمۇ قالىدۇ. كىرگەندىن كېيىن بولسا، بىرەر چوڭ كۇلپەتكە قالماسلىقىڭىز مۇمكىن؛ ناھايىتى بولسا ئاتالمىش يېتەكچىنىڭ مەلۇم ئادەملەرگە ھۇجۇم قىلىشىغا، مەلۇم ئادەملەرنى پۇژلەپ كۆتۈرۈشىگە يارەملىشىسىز ياكى جاپالىقراق ئىشنى ئىشلەيسىز، بەزى پىتنە ـ ئىغۋالىرىنى ئاڭلايسىز. دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتـ

دىن ئەسەر يارىتىلىشى مۇمكىن ئەمەس، ئۇ ئەسەرلەر، دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتىغا قارشى چىقتى، جىنايىتى چېكىدىن ئاشىدۇ، دەپ بىرەر ئادەمگە، بىرەر گۈرۇھقا ھۇجۇم قىلىدىغان ئەسەرلەر- دىن باشقا بىر نەرسە بولۇپ چىقمايدۇ. ئەنە شۇنداق غەزىلدىشىپ، ئاخىر ئۆزلىرىنمۇ، كىتابخانلارنىمۇ بىزار قىلىپ، شۇنىڭ بىلەن ئۇن - تىنسىز توڭشىدۇ. ئەگەر ئوتتۇرا يولدا بىرەر زۇلۇمغا ئۇچراپ قالسا، يېتەكچىلىك قىلغان قەھرىمانلار ھەممىدىن ئاۋۋال قۇيرۇقىنى ئىچىگە تىقىۋالىدۇ ياكى ئۇنىڭدىن چىقتىم دەپ بايانات ئېلان قىلىدۇ، كىچىك ئەزالار بىلەن كارى بولمايدۇ.

تەنە ئوقى شاڭخەيدىكى «يازغۇچى»[306] نىڭ ئالاھىدە مەھسۇ- لاتى، مېنىڭ يېنىمدا ئۇنداق ئوقتىن بىر تۇتام تۇرۇپتۇ. ھازىر كېسەل بولۇپ يېتىپ قالدىم، ساقايغاندىن كېيىن ئۇلارنى ئاشكارا ئېلان قىلىمەن، ھەممە ئادەم كۆرۈپ باقسۇن. مەسىلەن، يازغۇ- چىلار جەمئىيىتىنىڭ تەشەببۇسچىلىرىدىن بىرى يېقىندا ئۆز تەھ- رىرلىكىدىكى بىر ژۇرنالدا مېنى «تېپىلماس قۇل» دەپتۇ؛ يەنە بىر تەشەببۇسچى بولسا مېنى جەمئىيەتكە كىرىشكە دالالەت قىپتۇ. ئۇلار مېنى ھېلىقى تەنە ئوقىنى كىمنىڭ ئاتقانلىقىنى بىلمەيدۇ دەپ ئويلىسا كېرەك. كۆپچىلىك بىلەن مۇناسىۋەت قىلىسىڭىز، تېخىمۇ كۆپ ئەھۋاللارنى چۈشىنىپ قالىسىز.

ئۇلارنىڭ تەنە ئوقى ئېتىشنى ياخشى كۆرىدىغان كېسىلىنىڭ يىلتىزى شۇ يەردىكى، ئۇلار يازغۇچىنى ئۇنىڭ ئەسىرى ئارقىلىق ئەمەس، پەقەت ھېيلە - مىكىر بىلەنلا يېتىشتۇرگىلى بولىدۇ دەپ خاتا ئويلايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىرەر چوڭراق مەسىلە پەيدا بولۇپ قالسىلا، شۇ باھانە بىلەن بەزىبىر ئادەملەر بىلەن ئالاقىلىشىپ، بەزىبىر ئادەملەرگە پەشۋا بېرىپ، ئۆزىنى كۆتۈرۈش كويىغا چۈشە- دۇ. لېكىن، بۇنىڭدىن چوڭراق بىرەر ئۇنۇم ھاسىل قىلىشالماي- دىغانلىقىنى بىلمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، شاڭخەيدە ئۈچ - تۆت

يىلغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغان يازغۇچى ناھايىتى ئاز. «يازغۇچى» ژۇرنىلىنى ئالسام، ئۇ ئەسلىدە سوۋېتلەرنىڭ ئىلكىدىكى بىرنەر- سە، ئەدەبىيات تەشكىلاتىنىڭ نەشر ئەپكارى ئەمەس، ئۇنىڭ راۋاج تېپىشى ياكى سۇنۇپ قېلىشى «دۆلەت مۇداپىئە ئەدەبىياتى» بىلەن ئالاقىسىز، شۇنداق بولسىمۇ ئۇلار ئۇنى شۇنداق قەدىرلەۋاتىدۇ. دېمەك، ئۇلارنىڭ كورلۇقىنى ۋە ئۆزىگە ئۆزى ئىشەنچ قىلالمايدە- غانلىقىنى ئەنە شۇنىڭدىن بىلىۋالغىلىمۇ بولىدۇ.

«يازغۇچى» نەشر ئەپكار ئەمەس ئىكەن، «پارچىلاش» دېگەن گەپمۇ مەۋجۇت ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ مەن نارازىمەن، چۈنكى ئۇلار مەسىلىنى تىجارەت نۇقتىسىدىنلا ئويلاپ، مېنىڭ ئېتىرازلە- رىمغا قۇلاق سالمايۋاتىدۇ، مېنىڭ ئەسىرىمنى بىرىنچى ماقالە سۈپىتىدە باسماقچى بولۇشۇۋاتىدۇ.

مەن ئەمدىلا رابىتە قىلىشقا باشلىغان ياشلارنىڭ «ياخشى»- «يامان» لىقىنى ئويلاپ ئولتۇرمايمەن. ئەگەر «يامان ئادەم دەپ قارىغان» ئىكەنمەن، ئۇنىڭ بىلەن رابىتە قىلىشمىنىڭ نېمە زۆرۈ- رىيىتى بولسۇن؟

ساۋ ئەپەندى مەن مۇشۇ خەتنى يېزىۋاتقان چاغقا قەدەر ساق - سالامەت تۇرۇپتۇ (لېكىن بەزىلەرنىڭ نېمىشقا شۇنداق پىتنە - ئىغۋا پەيدا قىلىشقا ئامراق ئىكەنلىكىنى بىلمەيمەن)، خاتىرجەم بولۇڭ.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

لۇشۈن

5 - ئاينىڭ 25 - كۈنى

360706 لۇ رۇيگە[307]

مۆھتەرەم ژالىدەمگە سالامدىن كېيىن ھۆرمەت بىلەن مەلۇم بولغايكى، خەت يازمىغىنىمغا ئىككى ئاي بولۇپ قالدى، شۇ ئارىلىقتا قىسقىچە ئەھۋالىمنى كەنجى ئىنىمدىن[308] ئېيتىپ بەرگەندىدىم، ۋاقىپ بولغانلىقىڭىزدىن خەۋەر تاپتىم.

كەمىنە پەرزەنتلىرى 5 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۈنىدىن باشلاپ ئۇشتۇمتۇتلا بويۇم قىزىپ قالدى، ئۇنىڭ ئۇستىگە دېمىم سىقىلىدىغان بولۇپ قالدى، شۇنىڭدىن تارتىپ كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىپ، ئاي ئاخىرىدا قىل ئۈستىدە قالدىم. بەختىمىزگە يارىشا، بىر ـ ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن خېلى ساقىيىپ قالدىم، لېكىن ئىسسىتمام يانمىدى. 7 ـ ئاينىڭ بېشىدا ئۆپكەمنى توك نۇر[309] بىلەن تەكشۈرتسەم، كەمىنە پەرزەنتلىرى بالا ۋاقتىمدىلا ئۆپكە كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالغانلىقىم، بۇ كېسەل كەم دېگەندە ئىككى قېتىم تۇتقانلىقى، بىر قېتىم قاتتىق قوۋۇرغا پەردىسى يالليۇغى پەيدا بولغانلىقى مەلۇم بولدى. ھازىر قوۋۇرغا پەردىلىرىم قېلىنلاپ، توك نۇر ئۆتمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. ئۆز ۋاقتىدا داۋالاتتۇرماپتىمەن، ئۇ كېسەل ئېغىر بولسىمۇ تېنىمنىڭ تېگىدىن ناھايىتى ياخشى بولغانلىقى ئۈچۈن ئۆز ـ ئۆزىدىن تولۇق ساقىيىپ كەتكەنىكەن. ھازىر ياشىنىپ قالغانلىقىم، تەن قۇۋۋىتىمنىڭ ئاجىزلىشىپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن، كونا كېسىلىم قايتا قوزغىلىپ، ھازىرقىدەك ھالسىرىتىپ قويدى. مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بۇيان ئىسسىتمام پۇتۇنلەي دېگۈدەك يانغان، ئىشتىھايىمۇ ئەسلىگە كەلگەن، چىرايىمۇ تۈزىلىپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن

ھەر كۈنى بويۇم ئاز ـ پاز قىزىپ تۇرۇۋاتىدۇ، ئەمما ئانچە يۇقىرى ئەمەس. ئۆپكە كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ئادەمنىڭ شۇنداق بولىمايدىغىنى يوق. دوختۇر ھەر كۈنى ئوكۇل قويۇپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇنىڭ ئېيتىشچە، يەنە بىرنەچچە كۈندىن كېيىن ئىسسىتمام توختاپ قالىدىكەن، يەنە ئىككى ھەپتىدىن كېيىن دورا ئىچىشنى توختاتسامۇ بولىدىكەن.

دېمەك، كېسىلىم ئوڭلىنىپ قېلىۋاتىدۇ، ھەرگىز ئەندىشە قىلماڭ.

خەيىڭ يەسلىنى بىرىنچى بولۇپ پۇتتۇردى، ئەمەلىيەتتە «ئۆينىڭ ئىگىسى بولمىسا، ئۆچكە موللاخۇن بوپتۇ» دېگەن گەپ. تىن باشقا بىر ئىش ئەمەس.

ئالتۇن تېنىڭىزگە ئامانلىق تىلەپ،

ھۆرمەت بىلەن پەرزەنتىڭىز:

شۇ

7 ـ ئاينىڭ 6 ـ كۈنى

گۈاڭپىڭ ۋە خەيىڭدىنمۇ سالام.

360806 شى دەيگە

شى دەي ئەپەندى:

5 - كۈنى يازغان خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. يېقىنقى ئۇچ ئايدىن بۇيان ھەقىقەتەن قاتتىق ئاغرىدىم، ئۆلۈپ قالغىلى تاس قالدىم، كېيىن بىرئاز تۈزلىپ، بارا - بارا ياخشىلىنىپ قالدىم، بۇنىڭدىن ئۇچ ھەپتە ئىلگىرى ئاز - پاز بىر نەرسە يېزىشقا قۇربىم يەتتى، لېكىن كۆپرەك يېزىپ قالسام، ھېلىمۇ ئىسسىتمام ئۆرلەپ كېتىدۇ.

ئالدىنقى نۆۋەت يازغان خېتىڭىزنى ئوقۇغان - ئوقۇمىغانلىقىم ئېسىمدە يوق؛ ياكى كېسەل ياتقانلىقىم ئۈچۈن ماڭا كۆرسەتمىگەن بولۇشى مۇمكىن، ياكى ئۇ چاغدا تولىمۇ ئاجىزلىشىپ كەتكەنلىكىم ئۈچۈن ئوقۇغان بولسامۇ ئۇنتۇپ كەتكەن بولۇشۇم مۇمكىن.

«ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرىنىڭ خىتابنامىسى»[310] نى پەقەت پىكرىمىزنى بايان قىلىش يۈزىسىدىنلا چىقارغان، تەشكىلات ياكى جەمئىيىتىمىز يوق؛ خىتابنامىنى چىقارغاندىن كېيىنلا ئىش تۈگىدى، ھەر كىم ئۆز مەشغۇلاتىغا كىرىشىپ كەتتى. بۇ خىتابنامىنى بەزىلەر قوللاپتۇ، بۇنىڭدىن ناھايىتى مەمنۇن بولدۇم؛ بىراق ئالاقىلىشىش ۋاستىلىرىنى قوللانمىدۇق؛ تەسىرىمىزنى كېڭەيتىش نىيىتىمىزمۇ يوق؛ بەزىلەر قارشى چىققان بولسا ئۇمۇ ئۇلارنىڭ ئۆز ئىختىيارى، ئۇنىڭ بىلەن كارىمىز يوق.

«يازغۇچى» ماقالە قوبۇل قىلىشتا مەشھۇر ئادەملەرنىڭ تونۇشتۇرۇشىنى شەرت قىلامدۇ، بۇنى بىلمەيمەن؛ مەن بولسام «يازغۇچى» ئۈچۈن پەقەت ماقالە بەرگۈچى ئادەمدىنلا ئىبارەت؛ چاتاق

چىقىرىدۇ - چىقارمايدۇ دېگەن گەپنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس.

يېقىندا دورا ئىچىشنى توختاتسام، كىتاب كۆرۈش، خەت يېزىش ئىشىنىمۇ توختىتىشقا توغرا كېلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن، يازغۇچىلىق توغرىسىدىكى سوئاللارغا جاۋاب بېرىشكە ئىلاجىم يوق.

ئاخىردا، كەچۈرۈڭ، گەپنىڭ لوندىسىنى قىلاي: مېنىڭچە، سىزنىڭ يار - بۇرادەرلىرىڭىزدىن ۋە گېزىتلەردىن بىلگەنلىرىڭىز- نىڭ تولىسى ھېچ نەرسىگە دال بولالمايدىغان بىمەنە ئەھۋال؛ ئۇلار چۈشكۈن ئەدىبلەرنىڭ تېتىقسىز ئويدۇرمىلىرى. ئۇنداق ئىشلار كىشىنى چاكىنىلاشتۇرۇپ قويىدۇ. ئەگەر شاڭخەيدە تۇرۇپ - بەش يىل تۇرىدىغان بولسىڭىز، مېڭىڭىز ئەنە شۇنداق خەۋەرلەر بىلەن تولۇپ كېتىدۇ - دە، شۇلارغا ئوخشاش ئادەملەردىن بولۇپ قال- ىسىز، ئۇنداق بولۇش ئەرزىمەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى شۇنداق تېتىقسىز خەۋەرلەرگە ئاز قولاق سېلىپ، تەرجىمە قىلىنغان نەزەريىۋى ماقالە ۋە ئەسەرلەرنى كۆپرەك كۆ- رۈشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن.

ئالدىراش يازدىم.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

شۇن

8 - ئاينىڭ 6 - كۈنى

360828 ياڭ جيۇنگە

جيۇن ئەپەندى:

24 ـ كۈنى يازغان مەكتۇپىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم. بۇ نۆۋەت چاپلاشقىنى راست ئۆپكە كېسىلى ئىكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەممە ئادەمنى قورقۇتىدىغان ئۆپكە تۇبېركۇلىيوزى ئىكەن. بىزنىڭ ئۇل-پەتلىشۇاتقىنىمىزغا 20 نەچچە يىل بولۇپ قالدى، شۇ جەريانىدا تۆت ـ بەش قېتىم قوزغالدى، لېكىن مەن كېسەل بولۇپ قالدىم دەپ ۋايساپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرمەيمەن، ھاياتنى ئانچە ئەزىزلەپمۇ كەتمەيمەن، بىپەرۋا بولغانلىقىم ئۈچۈن، كېسىلىمدىن ھېچكىم-نىڭ دېگۈدەك خەۋىرى يوق ئىدى. ئەمدى، ياشىنىپ قالغانلىقىم ئۈچۈن، ئىلگىرىكىدەك ئاسان بەند قىلغىلى ۋە ئوڭلىنىپ كەتكىلى بولمايدىغاندەك تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، قوۋۇرغا پەردىسى كېسەل-لىنىڭ چاپلاشقانلىقىغا ئۇچ ئايدىن ئېشىپ كەتتى، دورىنى تېخى ئۇزەلمەيۋاتىمەن، ئۇزگىلى مۇمكىن بولۇپمۇ قالار، بەلكىم.

شۇنداق، يېزىقچىلىق ئىشى بۇ كېسەلگە تېخىمۇ مۇناسىپ ئەمەس، تېنىمنىڭ ئاجىزلىشىپ قالغانلىقى بۇ يىل ئۆزۈمگە مەلۇم بولۇپ تۇرغاچقا، يازغانلىرىممۇ ناھايىتى ئاز. ھەممە ئىشتىن قول بوشتىپ، بىرقانچە ۋاقىت دەم ئېلىپ، مەخسۇس تەرجىمە قىلىش بىلەنلا قورساق باققۇم بار ئىدى. ئەپسۇسكى، يەنە كېسىلىم قوز-غىلىپ قالدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە جەمئىيەتكە كىرىشكەنلىكىم ئۈچۈن ئەۋلىيالار قورشاپ يوقىتىش سەپلىرىنى ھەدەپ تۇزۇۋاتىدۇ؛ شۇي ماۋيۇڭمۇ يېقىندا كېسەل بىلەن ئۆلگۈدەك ھالغا كېلىپ قالغانلى-قىمنى بىلىپ تۇرۇپ، ھەممىدىن ئاۋۋال گىدىيىپ ئىشكىم ئالدى-

غا ھۇجۇم قىلىپ كەلدى.

ئۇنىڭ ئۆزگىرىپ كەتكەنلىكى ئەجەبلىنەرلىك بىر ئىش ئە-مەس. ئىلگىركى چاغلار ئۇنىڭ قاتتىق پەشۋا يېگەن چاغلىرى ئىدى، شۇنىڭ ئۈچۈن مېنى «ئابرۇيى ياخشى» دەپ قارىغان. مانا ئەمدى ئۇ ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزا-سى، «ئەدەبىيات ساھەسى»[311] نىڭ مۇھەررىرى بولۇپ قالدى، «ئەمەلىي ھەل قىلىش» قۇۋۋىتىمۇ بار، قولىدا يېڭىنسى تەييار، باشقىلارنىڭ كېپەنلىرىنى تىكىپ قويغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. مۇ-ھىتىنىڭ ئۆزگىرىشى ئۇنىڭ تەبىئىتىنىمۇ ئۆزگەرتىۋېتىپتۇ. ھازىر ئۇنىڭ مېنى «يارىماس»، «كۆلكىلىك»، «ناچار خاھىشلارغا مە-دەت بېرىپ قويدى»، «بۇنقا ئوخشايدۇ» دېگەنلىكى ئەجەبلىنىپ كەتكۈدەك بىر ئىش ئەمەس[312].

ئەمەلىيەتتە شۇ خەتنى ئۇ ئۆزى يالغۇز يازغان بولسىمۇ، مەلۇم بىر توپ ئادەمگە ۋەكىللىك قىلىدۇ. تەپسىلىي ئوقۇپ كۆرە-دىغان بولسىڭىز، تەلەپپۇزىدىن چۈشىنىۋالالايسىز. شۇنىڭ ئۇ-چۈن، ئاشكارا جاۋاب بېرىشنىڭ زۆرۈرىيىتى بار، دەپ ئويلايمەن. پەقەت ئۆزئارا شەخسىي مەسىلە بولۇپ، ئومۇمىي ۋەزىيەت بىلەن ئالاقىسى بولمىغان بولسا، نېمىشقا مەتبۇئات يۈزىدە تىنماي كاپ-شىيدۇ؟! بۇ ئىش «بىكار ئاۋارىچىلىك» بولۇپ قالارمىكىن دەپ ئويلاپسىز، ئەمەلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس. مەشئەلدىن بىرنى ئاتسا-ڭىز، چوڭ تۇغنىڭ دالدىسىغا كىرىۋالغان مەلئۇنلارنىڭ بەتبەشە-رىسى مانا مەن دەپ مەلۇم بولىدۇ. كۆرگەندۇرسىز، يېقىندىن بۇيان شاڭخەيدىكى كىچىك گېزىتىلەردە بۇنداق ئۇسۇل ناھايىتى ئايان بولۇپ قالدى. ئۇلارنىڭ ئەسلىي قىياپىتى ئاخىر كۆپچىلىك ئالدىدا ئاشكارا بولىدۇ.

«ئويما رەسىملەر توپلىمى»[313] نى كېسەل ھالەتتە تۇرۇپ باستۇردۇم، ئۇنىڭدىن ئوبدان خەۋەر ئالالمىدىم. ئۇنىڭ ئۈستىگە

تىراژى ئاز بولغاچقا، ئۇزۇنغا قالمايلا سېتىلىپ بولدى، كىتابخا-
نىدىمۇ بىرەر نۇسخا قالماپتۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ھۇزۇرىڭىزغا ئەۋە-
تەلمەيمەن، بۇ ھەقتە ئۆزرە ئېيتىمەن.
بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قالارسىز.
يازلىق ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

لۇشۇن

8 ـ ئاينىڭ 28 ـ كۈنى

يەنە: ھازىر دوختۇر مېنىڭ مېھمانلار بىلەن كۆرۈشۈشۈمگە
ۋە كۆپرەك سۆزلىشىمگە رۇخسەت قىلمايۋاتىدۇ. بىرئاز ياخشى
بولۇپ قالسام، باشقا بىر جايغا يۆتكىلىپ، شۇ يەردە بىرنەچچە
ھەپتە دەم ئالماقچىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن 10 ـ ئايدىن ئىلگىرى
دىدارلىشالمىساق كېرەك، بۇنىڭغا ھەسرەتلىنىمەن.

360915 زېڭ تيەنشېغا

زېڭ تيەن ئاغا:

9 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزدىن ھۆرمەت بىلەن ۋاقىپ
بولدۇم. «بۇيۇك زېمىن»[314] نى بىرنەچچە كۈن ئىچىدە
خۇفېڭغا[315] كۆرۈپ بېقىش ئۈچۈن يەتكۈزۈپ بېرىمەن.
خۇ جۇڭچىنىڭ[316] تەرجىمىسى ئانچە ئىشەنچلىك بولمىسا كې-
رەك. ئەگەر شۇ تەرجىمە ئاساس قىلىنىدىغان بولسا، ئەسلىي
ئاپتورىغا مۇناسىپ بولمايدۇ.

بويۇم ئىلگىرىكىدەكلا قىزىپ تۇرۇۋاتىدۇ، شۇيتېڭ[317] ئە-
پەندىنى ئوكۇل قويۇشقا تەكلىپ قىلىۋاتىمەن، كېسىلىمدە بۇنىڭ-
دىن كېيىن قانداق ئۆزگىرىش بولىدىغانلىقىنى تېخى بىلگىلى
بولمايدۇ، لېكىن ئىلگىرىكىگە قارىغاندا بىرئاز سەمرىپ قالدىم.

شۇي ماۋيۇڭلارغا قارىتىلغان ماقالىنى[318] (ماغدۇرۇم بول-
مىغاچقا تۆت كۈن ۋاقىت كەتتى) ئىلاجسىزلىقتىن يازدىم. شاڭ-
خەيدە شۇنداق بىر توپ ئادەم[319] بارکىن، بىرەر مەسىلە يۈز
بەرسىلا ئۇلار دەرھال ئۇنىڭدىن پايدىلىنىش كويىغا چۈشىدۇ،
شۇنىڭ ئۈچۈن بىرئاز زەربىسىنى بېرىپ قويۇش كېرەك.

ھۆرمەت بىلەن:

لوۋېن (چۈكۈن ئەدەب)

9 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى

360915 ۋاڭ يېچيۇغا

يېچيۇ ئاغا:

8 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى يازغان خېتىڭىزنى تاپشۇرۇۋالدىم، ناھايىتى چىرايلىق رەسىم قارتىلىرىنىمۇ ئەۋەتكەنىكەنسىز، كۆپ رەھمەت.

بۇنىڭدىن ئىككى ئاي ئىلگىرى بولسا كېرەك، ناھايىتى قىسقىچە بىر پارچە خەت يازغانىدىم؛ خېتىڭىزگە قارىغاندا، تەگمىگەن ئوخشايدۇ.

مېنىڭ ھازىرغىچە شاڭخەيدىن يۆتكەلمەسلىكىمنىڭ سەۋەبى كېسىلىم بەزىدە ياخشى، بەزىدە يامان بولۇپ، دوختۇردىن ئايرىلالمىغانلىقىمدىن باشقا نەرسە ئەمەس، ھازىرمۇ پات ـ پات بويۇم قىزىپ تۇرۇۋاتىدۇ، قاچان ياخشى بولاركىنىتاڭ ياكى تۇزىلەلمەسمەنمىكىن. شىمال تەرەپكە بېرىپ تۇرغۇم بار، بىراق ھاۋاسى قۇرغاق ھەم سوغۇق، ئۆپكىگە خىل كەلمەسمىكىن، شۇنىڭ ئۈچۈن بارالمايمەن. ئۇنىڭدىن باشقا لايىقراق بىرەر جايىنىمۇ خىيالىمغا كەلتۈرەلمىدىم، چەت ئەلگە چىقاي دېسەم، خىلمۇ خىل قىيىنچىلىقىم تۇرۇپتۇ، مەملىكەت ئىچىدە بولسا، ھەممىلا يەردە تىكەن ـ يانتاق.

شاڭخەينىڭ ھاۋاسى ئوساللىشىپ كېتىش بىلەنلا قالماي، ئەدەبىي ھاۋاسىمۇ قاملاشمايدۇ. ھېلىقى ماقالەمدە[320] ناھايىتى ئازغىنە بىر قىسمىنىلا بايان قىلدىم. بۇ يەردە بىرخىل ئەدەبىياتچىلار بارکى[321]، ئۇلار تېخنىكىلەرنىڭ قىزىل كۆز دېگەنلىرىنىڭ نەق ئۆزى. ئۇلار پىتنە ـ ئىغۋا پەيدا قىلىش، پوپوزا

قىلىش، ھىيلە ـ نەيرەڭ ئىشلىتىش بىلەنلا شۇغۇللىنىپ، تېگى ـ پېيىنى ئۇقمايدىغان ئەدەبىياتچى ياشلارنى ئۆز تەرىپىگە تارتىپ، شۇ يول بىلەن ئۆز ئورنىنى ئۆستۈرىدۇ. ئۇلارنىڭ ئەسەر دېگەن نەرسىسى يوق. ئۇلارنىڭ قولىدىن گىڭ ـ گىڭ قىلىشتىن باشقا ئىش كەلمەيدۇ. شۇڭا ماۋيۇڭنى ئالسام، ئۇ ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقۇدەك دەرىجىدە قارا يۈرەك بولۇپ كېتىپتۇ، ماڭا «ئەمەلىي ھەل قىلىش»[322] دېگەن گەپ بىلەن پوپوزا قىپتۇ. باشقا ياشلارنىڭ ئەھۋالىنى ئەنە شۇنىڭدىن قىياس قىلغىلى بولىدۇ. ئۇ بىر توپ ئادەملەر ئۆزئارا ئېغىز ـ بۇرۇن يالىشىپ، ئەدەبىيات ساھەسىنى چاڭگىلىغا ئېلىۋېلىپ، ئاسمانىنى بېشىغا كىيمەكتە[323]. كېسەلدىن بىرئاز ياخشى بولۇپ قالسام، ئۇلارنى پاش قىلمەن، شۇنداق قىلغاندا، جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئىتىنىڭ ئىستىقبالىنى بىرئاز ئوڭشاپ قېلىش مۇمكىن. ئۇلار ھازىر «كىچىك گېزىت» لەردىن پايدىلىنىپ ماڭا ئازار بېرىۋاتىدۇ[324]. ئۇلارنىڭ پەسكىنى ئەنە شۇنىڭدىن بىلگىلى بولىدۇ.

كوللىۋېتسىيىنىڭ رەسىملەر توپلىمىدىن پەقەت 100 نۇسخىلا بېسىلدى، كېسەل يېتىپ تۇرۇپ تۈپلىگەنىدىم، ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئەكېتىشىپ، سېتىپ بوپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، ھازىرچە ئەۋەتىپ بېرەلمەيمەن. «مەدەنىي تۇرمۇش» نەشرىياتىدىكى فاڭ مۇ يېقىندا مىس سېنكىسىدىن قايتا ئىشلىمەكچى، مۇشۇ يىل ئىچىدە نەشرىدىن چىقىشى مۇمكىن، شۇ چاغدا ئەۋەتىپ بېرەي.

تەي جىڭزۇڭ يازدا شاڭخەي ئارقىلىق يۇرتىغا كەتكەنىدى، شۇنىڭدىن بۇيان خەت ـ خەۋىرى يوق، ئۇنىڭ يېقىنقى ئەھۋالىدىن خەۋىرىڭىز بارمۇ؟

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ:

شۇ

9 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى

خانىمىڭىزغا، ئوغلىڭىزغا سالام.

360928 لى لىيۇبنغا

لىيۇبن ئەپەندى:

يېقىندىن بۇيان ناھايىتى ئالدىراش بولسىڭىز كېرەك. بويۇم ئارىلاپ - ئارىلاپ قىزىپ تۇرۇۋاتىدۇ، لېكىن گېزىتنى ھەر ھالدا كۆرمەي تۇرالمىدىم؛ كۆرسەملا، ئۇنىڭدىكى جۆيلۇشلەر چاچلىرىنى تىك تۇرغۇزۇۋېتىدۇ، مەسىلەن، بۇ قېتىمقى «بالىلارغا بېغىشلانغان سان» دىكى بىر پارچە ماقالىدە، جۇڭگولۇقلار ياپونىنى ئۆلتۈرۈۋەتسە، ھەسسىلەپ ئېغىر جازا بېرىش كېرەك، دەپ تەشەببۇس قىپتۇ. بۇنداق تەشەببۇسنى قىلىشقا ياپونلارمۇ پېتىنالمىغانىدى. بۇنىڭ ئاپتورى ھەقىقەتەن ھايۋان ئىكەن. «خاتىرىدە تۇرۇپ تۇرسۇن»[325] دىن بىر پارچە ئەۋەتتىم، مۇمكىن بولسا ئىشلىتەرسىز.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ،

ھۆرمەت بىلەن: شۇن

9 - ئاينىڭ 28 - كۈنى

361015 تەي جىڭنۇڭغا

بوجيەن ئاغا:

9 - ئاينىڭ 30 - كۈنىدىكى خېتىڭىزنى خېلى بۇرۇنلا تاپشۇرۇۋالغانىدىم. ماغدۇرسىزلىق - ئالدىراشلىق سەۋەبى بىلەن ئۇچۇرىنى كېچىكتۈرۈپ قويدۇم.

يازدا باشقا بىر يەرگە بېرىپ دەم ئالغۇم بار ئىدى، لېكىن كېسەلدىن خالىي بولالمىغانلىقىم، ئۆزۈم دوختۇردىن ئايرىلالمىغانلىقىم ئۇچۇن شاڭخەيدىن يۆتكىلەلمىدىم. مانا ئەمدى كەچ كۈز كىرىپ قالدى؛ دورىنى ئۇزۇپ قويىدىغان بولسام، ئىسسىتمام يەنە كۆتۈرۈلۈپ قالىدۇ. ئىلگىرى ئاشقازىنىم كۇچلۇك بولغاچقا، ئۆپكە كېسىلىم تۇزلىپ كەتكەنىدى، ھازىر ئاشقازىنىمۇ ئاجىزلاپ كەتتى، شۇڭا كېسەل چىرمىۋالدى، لېكىن ھاياتىمغا زىيان يەتكۈزەلمىگىنى يوق. يېقىندىن بۇيان يەنە داۋالىنىۋاتىمەن. قىسقىسى، يازدىكىگە قارىغاندا ئەھۋالىم يامانراق تۇرىدۇ.

بېشىمدىن ئىسسىق - سوغۇق ئۆتكەچكە، يوقىلاڭ ئىشلارغا ئازراق ئارىلىشىپ، مەخسۇسلا تەرجىمانلىق قىلىپ، شۇنىڭ بىلەن قورساق بېقىش نىيىتىگە كەلگەنىدىم، شۇنىڭ ئۇچۇن بۇ يىل يازغان ماقالىلىرىمۇ كۆپ ئەمەس. ئېغىر كېسەل چىرمىۋالغاندىن كېيىن بىرنەچچە ئاي يېتىپ قالدىم، ئىلگىرىكى چاغلاردا بالا - قازادىن قورقۇپ قۇيرۇقىنى ئىچىگە تىقىۋالغان چۈپرەندىلەر دولقۇنىدىن پايدىلىنىپ كەينى - كەينىدىن ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئېغىر ئەھۋالدا يانقان پەيتىمدە ھە دەپ ھۇجۇم قىلغىلى تۇردى. شۇنىڭ ئۇچۇن ياستۇقتا يانپاشلاپ تۇرۇپ، بىرنەچچە قامچا يانداۋر-

دۇم.[326] ئۇ بىرنەمىلەر خەسكە ئوخشاش پەس بولسىمۇ، كىشىلەرگە مەنىۋى زىيان سالىدۇ. ئۆزىگىزمۇ كۆرۈپ تۇرغانسىز، شائىخەيدە ئەدەبىيات ھاۋاسى يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بۇيان ئادەمىلىك تۇسىنى يوقاتتى.

بۇ يىل بىرنەچچىمىز يىغىش قىلىپ، مەرھۇم بۇرادەرلىرىمىزنىڭ تەۋەررۈك ئەسەرلىرىنى خاتىرە تەرىقىسىدە باستۇرغانىدۇق، ئۇنىڭ 1 - تومى پۈتۈپتۇ، بىرنەچچە كۈن ئىچىدە كىتابخانا ئارقىلىق ئەۋەتىپ بېرەي، تاپشۇرۇۋالارسىز. 2 - تومىنىڭ كورىكتورى پۈتتى، مۇشۇ يىلنىڭ ئىچىدە تۈپلىنىپ بولىدۇ. بۇنىڭدىن ۋاقىپ بولۇپ قالۇرسىز.

ئامانلىقىڭىزنى سوراپ، ھۆرمەت بىلەن:

شۇ

10 - ئاينىڭ 15 - كۈنى كەچىدە

ئىزاھلار:

(1) چېەن شۇەنتۇڭ (1887 — 1939) — جەجياڭ ئۆلكىسىنىڭ ژۇشىن ناھىيىسىدىن، ياش ۋاقتىدا ياپونىيىدە ئوقۇغان؛ بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا، بېيجىڭ پېداگوگىكا ئۇنىۋېرسىتېتىدا پروفېسسورلۇق قىلغان؛ «4 - ماي» ھەرىكىتى دەۋرىدە «يېڭى ياش» نىڭ تەھرىر بۆلۈمى ئەزالىرىدىن بىرى بولۇپ، يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىگە قاتنىشىپ، يېزىق ئىسلاھاتىنى تەشەببۇس قىلغان.

(2) «يېڭى ياش» — «4 - ماي» دەۋرىدىكى مۇھىم بىر ژۇرنال بولۇپ، 1915 - يىل 9 - ئايدا نەشر قىلىنىشقا باشلىغان؛ 1918 - يىلىدىن تارتىپ لى داجاۋ تەھرىرلىككە قاتناشقان، 1912 - يىل 7 - ئايدا نەشرىدىن توختىغان. بۇ ژۇرنال ماركسىزمنى تەرغىب قىلاتتى.

(3) چىمبىڭ يەنى جۇ زورېن، لۇشۈننىڭ ئىككىنچى ئۇكىسى. ئۇ ياش چېغىدا ياپونىيىدە ئوقۇغان، ۋەتەنگە قايتقاندىن كېيىن بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا پروفېسسورلۇق قىلغان.

(4) بۇ يەردە «مېنىڭ ئەقىدە ۋە پىداكارلىق توغرىسىدىكى قارىشىم» دېگەن ماقالە كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(5) «4 - ماي» ھەرىكىتىدىن ئىلگىرى ۋە كېيىن، فېئودالىزمنى تىرىلدۈرگۈچى بەزى جاھىللار مەملىكىتىمىزنىڭ فېئودالىق ئەخلاقىنى ۋە فېئودالىق مەدەنىيىتىنى «مىللىي تەۋەررۈك» دەپ تەرىپلەپ، شۇنىڭ بىلەن باشقا بارلىق يېڭى شەيئىلەرنى يەكلىگەنىدى.

(6) «بىر چاغلاردا ئادەم قەلبىگە قىلتاق قويۇپ، ئادەم گۆشىنى سېتىپ يۈرگەن ئاغلاقچىنى يىگىتۈېشى قىلىشۋاپتۇ» — بۇ يەردە لىيۇ شىپېي كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ چىڭ خانىدانلىقى دەۋرىدە جەجياڭ ۋە جياڭشىنىڭ ئەمىرى رۇيفاڭغا پايلاقچى بولۇپ خىزمەت قىلىپ، رۇيفاڭغا، يۈەن شىكەيگە ئىنقىلابچىلارنى ئۆلتۈرۈشۈپ بەرگەن. لىيۇ شىپېي ئالتە خانلىق ئەدەبىياتىنى تەنقىد قىلغان؛ ئالتە خانلىق دەۋرىدە ياشىغان لىيۇشىپېي «ئەدەبىياتنىڭ جەۋھىرىگە خال قويۇش» ناملىق بىر كىتاب يازغان. شۇڭا، لۇشۈن «ئادەم قەلبىگە قىلتاق قويۇش» دېگەن سۆز بىلەن لىيۇ شىپېيغا دارتقان.

يىگىتۈېشى — قەدىمكى زامانلاردا زىيادەت بولغاندا، ئابرۇيلۇق بىرەر

ئادەم مەيگە ئېغىز تېگىشنى باشلاپ بېرىشكە قويۇلاتتى، بۇنداق ئادەم «يېگىتـ ژېشى» دەپ ئاتىلاتتى. خەن سۇلالىسىدىن كېيىن، «يېگىتژېشى» مەنسەپ ئىسمى بولۇپ قالغان.

(7) يۇەن شىكەي زامانى — بۇ يەردە يۇەن شىكەي ئۆزىنى پادىشاھ قىلىۋالغان مەزگىل كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(8) ئەۋلىيايىئەزەم، پىر ئۇستاز — كۇڭزىنىڭ سۇيەتلىرىدىن بىرى.

(9) فۇ سىنيەن — سەندۇق ئۆلكىسىنىڭ لياۋچېڭ ناھىيىسىدىن، «4 ـ ماي» دەۋرىدە بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى ئىدى، «يېڭى دولقۇن» ژۇرنىلىنى تەھرىرلىگەن؛ كېيىن ئەنگلىيە ۋە گېرمانىيىگە بېرىپ ئوقۇغان؛ 1926 ـ يىلى جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىدا پروفېسسورلۇق قىلغان؛ بۇ خەت 1919 ـ يىل 5 ـ ئايدا «يېڭى دولقۇن» نىڭ 1 ـ جىلد 5 ـ سانىدىكى «مەكتۇپلار» ئىستونىغا «〈يېڭى دولقۇن〉غا قىسمەن پىكرىم» دېگەن سەرـ لەۋھە بىلەن بېسىلغان.

(10) «يېڭى دولقۇن» — ئۇنىۋېرسال ئايلىق ژۇرنال، 1919 ـ يىل 1 ـ ئايدىن باشلاپ چىققان، مەسئۇل مۇھەررىرى لو جيالۇن ۋە فۇ سىنيەن ئىدى.

(11) بۇ ئۆز ۋاقتىدىكى سۆز. كەشپ قىلىنغان خىمىيۋى ئېلېمېنتـ لار ھازىر 100 خىلدىن ئاشتى.

(12) ئوچ سۇلتان، بەش پادىشاھ — بۇ يەردە بۇرۇنقى زامان كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(13) «قار كېچىسى» «يېڭى دولقۇن» نىڭ 1 ـ جىلد 1 ـ سانىغا بېسىلغان، «بۇمۇ ئادەم!» «مۇھەببەتمۇ ياكى رىيازەتمۇ؟» — بۇلار «يېڭى دولقۇن» نىڭ 1 ـ جىلد 3 ـ سانىغا بېسىلغان.

(14) «ۋىندىمىر خانىمنىڭ يەلپۇگۈچى» — سەھنە ئەسىرى، ئەنگلىـ يىلىك يازغۇچى ئوسكار ۋىلدى يازغان، جەنجياشۇن تەرجىمە قىلغان، «يېڭى دولقۇن» نىڭ 1 ـ جىلد 3 ـ سانىغا بېسىلغان.

(15) «شەپەق» — سەھنە ئەسىرى، گېرمانىيە يازغۇچىسى سۇدىرمان يازغان، سۇڭ چۇنفاڭ ئەدەبىي تىل بىلەن تەرجىمە قىلغان، «يېڭى دولقۇن» نىڭ 1 ـ جىلد 2 ـ سانىغا بېسىلغان.

(16) سۇڭ چۇنيى (؟ — 1942) — يەنە بىر ئىسمى جىڭاڭ، جېجياڭلىق، لۇشۇننىڭ ئوقۇغۇچىسى، خاڭجۇدىكى «ژۇڭژۇبن» ئوتتۇرا مەكـ تىپىدە، خاڭجۇدىكى سەنئەت تېخنىكومىدا مۇئەللىملىك قىلغان، بۇ خەت 1941 ـ يىل 10 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى «مەدەنىيەت» ژۇرنىلىنىڭ 1 ـ جىلد 3 ـ سانىغا بېسىلغان.

(17) مۇدىر جياڭ — جېجياڭلىق؛ توكيودىكى ئالىي دارىلمۇئەللىـ

مىننى پۇتتۇرگەن، جېجياڭ 1 ـ دارىلمۇئەللىمىنگە مۇدىر بولغان.

(18) خۇ شى (1891 — 1962) — يەنە بىر ئىسمى خۇ شىجى، ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ جىشى ناھىيىسىدىن، ئامېرىكىدا ئوقۇغان، ئۆز ۋاقتىدا بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئىجتىمائىي پەنلەر پروفېسسورى، «يېڭى ياش» ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى، «4 ـ ماي» يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ ئوڭ قانات ۋەكىلى ئىدى. كېيىن گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرى بىلەن شىمالىي مىلىتارىستلارنىڭ قولتۇقىغا كىرىۋالغان.

(19) خۇ شى «يېڭى ياش»نىڭ خاراكتېرىنى ئۆزگەرتىش غەرىزى بىلەن 1920 ـ يىل 12 ـ ئايدا چېن دۇشيۇغا ئۆز تەشەببۇسىنى بىلدۈرۈپ خەت يازغان. لۇشۇن قاتارلىق كىشىلەردىنمۇ پىكىر سورىغان. ئۇ ئۆز خېتىدە ئۇچ تۈرلۈك چارىنى ئوتتۇرىغا قويغان: (1) «يېڭى ياش»نىڭ ئالاھىدە خۇسۇسىيەتلىك ژۇرنالغا ئايلىنىپ قېلىشىغا يول بېرىپ، باشقا بىر پەلسەپە، ئەدەبىيات ژۇرنىلى چىقىرىش؛ (2) خىتابنامە چىقىرىپ، «يېڭى ياش»نىڭ سىياسىي مەسىلە ئۇستىدە گەپ قىلمايي، پەقەت ئىلىم، ئىدىيە ۋە سەنئەت ئىسلاھاتىغىلا ئەھمىيەت بېرىدىغانلىقىنى ئېلان قىلىش؛ (3) نەشىردىن توختىتىپ قويۇش.

(20) ئۇنىڭ شۇ خېتىدە يەنە مۇنداق گەپلەرمۇ بار ئىدى: «ھازىر شاڭخەيدىكى ئۇلۇپەتلىرىمىز بۇنداق قىلىشقا ئۇنىمايدىغاندەك تۇرىدۇ، جانابلـ رى تېخىمۇ ئۇنىمايدىغاندەك تۇرىدىلا، چۈنكى باشقىلارغا ئۆزىمىزنى ئاجىز كۆرسىتىشنى خالىمايمىز دەپ ئويلىسىلا كېرەك. لېكىن، بېيجىڭدىكى سەپـ داشلىرىمىز شۇنداق خىتابنامە چىقىرىشنى لايىق كۆرمەكتە.»

(21) تەي جىڭنۇڭ — يەنە بىر ئىسمى بۇجيەن، ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ خاۋچيۇ ناھىيىسىدىن، «نامسىز تەھرىراتلار» نىڭ ئاساسىي ئەزالىرىدىن بىرى.

(22) شۇبتسىيىلىك سۇننخىدىن لىيۇ بەننۇڭ بىلەن كېلىشىپ، لۇـ شۇننىڭ «نوبىل مۇكاپاتى»نى قوبۇل قىلىشىنى ئۆتۈنۈپ، تەي جىڭنۇڭ ئارقىلىق لۇشۇنگە خەت يازغاندى. لۇشۇن قەتئىي رەت قىلىپ جاۋاب يازغان.

(23) نوبىل (1833 — 1896) — شۇبتسىيىلىك خىمىيە ئالىمى. ئۇ ۋاپات بولغاندىن كېيىن، نوبىل فوندى ھەيئىتى قۇرۇلۇپ، بۇ ھەيئەت ھەر يىلى نوبىل ۋاپات بولغان كۇنى پەن ۋە ئەدەبىياتقا دائىر مۇكاپات تارقـ تىشنى قارار قىلغان. بىرىنچى قېتىملىق نوبىل مۇكاپاتى 1901 ـ يىلى تارقىتىلغان.

(24) لياڭ چىچاۋ ئۆز ۋاقتىدىكى يېڭىلاش ھەرىكىتىنىڭ رەھبىرى، ياپونىيىگە قېچىپ بېرىپ، سۇن جۇڭشەن رەھبەرلىكىدىكى دېموكراتىك

ئىنقىلابىي ھەرىكەتكە قارشى چىققان.

(25) چىن خوەنجاڭ — گۇئاڭدۇڭ ئۆلكىسىنىڭ دۇەنشى ناھىيىسىدىن، شىنخەي ئىنقىلابىدىن كېيىن، كۆڭزى دىنىي ئۇيۇشمىسى قۇرۇپ رەئىس بولغان.

(26) دەي جىتاۋ (1890 — 1949) — گومىنداڭنىڭ سىياسەتۋازى، كېيىن جياڭ جيېشىنىڭ ئىقىلابقا خائىنلىق قىلىشىغا مەدەتكار بولۇپ، ئەكسىلئىنقىلابىي جامائەت پىكرى پەيدا قىلىشىپ بەرگەن.

(27) ۋېي سۇيۇەن (1902 — 1932) — ئەنخۇيلۇق، تەرجىمان، «نامسىز تەھرىرات» نىڭ ئەزاسى.

(28) «تەسۋىرىي سەنئەت پىكىر ئېقىمى توغرىسىدا» — يەنى «ھازىرقى زامان تەسۋىرىي سەنئەت تارىخىي ئېقىمى توغرىسىدا»، بۇنى ياپونىيىلىك بەنخېك يىگسۇي يازغان، لۇشۈن تەرجىمە قىلغان. بۇ تەرجىمە ۋە قىستۇرما رەسىملىرى ئاۋۇال «شىمال يېگىلىقلىرى» نامىلىق ژۇرنالدا داۋاملىق بېسىلغان.

(29) «تەپەككۇر، تەبىئەت مەنزىرىسى، پېرسوناژ» — ياپونىيىلىك خېجيەن يۈفۇ يازغان، لۇشۈن تاللاپ تەرجىمە قىلغان.

(30) بۇ يەردە «ئىجادىيەت تەھرىراتى» نىڭ كېيىنكى چاغلاردىكى ئەزالىرى گو مورو، يۈ دافۇ، چېڭ فاڭۇ، لى چۇلى، فېڭ نەيچاۋ قاتارلىق ئادەملەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(31) ۋېي سۇيۇەن بېيجىڭدىكى شىسەن تېغىغا جايلاشقان ئۆپكە كېسەللىرى ساناتورىيىسىدە ئۇزۇنغىچە داۋالىنىپ ياتقانىدى.

(32) جاڭ تىڭچيەن — يەنە بىر ئىسمى ماۋچېن، تەخەللۇسى چۇەنداۋ، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىن ناھىيىسىدىن، ئىلگىرى «تىل رىشتىسى» نىڭ قەلەم ئىگىلىرىدىن بىرى ئىدى.

(33) «نامسىز تەھرىرات» — لۇشۈن قۇرغان ۋە مەدەت بەرگەن ئەدەبىي تەشكىلات بولۇپ، 1925 ـ يىلى بېيجىڭدا قۇرۇلغان؛ «نامسىز مەجمۇئە» نى چىقارغان. «دەشت ـ بايا‌ۋان» ۋە «نامسىز» ناملىق يېرىم ئايلىق ژۇرناللارنى چىقارغان، روسىيە ۋە شەرقىي ياۋروپا ئەدەبىياتىنى تەرجىمە قىلغان ۋە تونۇشتۇرغان.

(34) «قۇيۇن تەھرىراتى» — 1924 ـ يىلى بېيجىڭدا قۇرۇلغان ئەدەبىي تەشكىلات بولۇپ، «قۇيۇن»، «قۇياش مەجمۇئەسى» قاتارلىق ئەسەرلەرنى نەشر قىلغان.

(35) «سەھەر غۇنچىسى تەھرىراتى» — 1920 ـ يىل 11 ـ ئايدا لۇشۈن، رۇشى قاتارلىق بىرنەچچە ياش يازغۇچى بىلەن بىرلىكتە قۇرغان ئەدەبىي تەشكىلات بولۇپ، ئىلگىرى ـ كېيىن «سەھەر غۇنچىسى» ناملىق

ھەپتىلىك ژۇرنال، 10 كۈنلۈك ژۇرنال ۋە «سەنئەت گۈلشىنىدىكى سەھەر غۇنچىسى» نامىلىق ژۇرنال چىقىرىپ، سوۋېت ئىتتىپاقى ۋە ياۋروپا ئەللىرىدىكى ئەدەبىي ۋە تەسۋىرىي سەنئەت ئىجادىيەتلىرىنى تەرجىمە قىلغان، تونۇشتۇرغان.

(36) خەييىڭ — لۇشۈننىڭ ئوغلى.

(37) سەي ئەپەندى، يەنى سەي يۈەنپېي (1868 — 1940) — يەنە بىر ئىسمى سەي جۈيمىن، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىن ناھىيىسىدىن، مائارىپچى.

(38) چياۋفېن يەنى جۇ جيەنرېن — لۇشۈننىڭ ئۇچىنچى ئۇكىسى، بىئولوگىيە ئالىمى.

(39) باداۋان — بېيجىڭنىڭ غەربىي شەھىرىدە، لۇشۈن 1919 ـ يىلىدىن 1924 ـ يىلىغىچە ئولتۇرغان يەر. لۇشۈن كۆچۈپ كەتكەندىن كېيىن جۇ زورېن داۋاملىق ئولتۇرۇۋەرگەن. شۇڭا بۇ يەردە «باداۋان» دېگەن سۆز جۇ زورېننى بىلدۈرىدۇ.

(40) ساۋجىڭخۇا، يەنە بىر ئىسمى لىيەنيا — خېنەن ئۆلكىسىنىڭ لۇسى ناھىيىسىدىن، تەرجىمان؛ موسكۋادىكى شەرق ئۇنىۋېرسىتېتىنى پۈتتۈرگەن، موسكۋادىكى جۇڭشەن ئۇنىۋېرسىتېتىدا، لېنىنگرادتىكى شەرق ئىنستىتۇتىدا ۋە دۆلەتلىك ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان؛ 1933 ـ يىلى ۋەتەنگە قايتىپ، ئىلگىرى ـ كېيىن بېيپىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ قىزلار ئىجتىمائىي، تەبىئىي پەن ئىنستىتۇتىدا، جۇڭگو ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ جۇڭگو ئەدەبىياتى فاكۇلتېتىدا لېكتور بولغان.

بۇ خەتنىڭ ئەسلىي كوپىيىسىنىڭ باش تەرىپى يوقالغان.

(41) «چۈشكۈن ئەدەب» — گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ لۇشۈنگە قىلغان ھاقارىتى. لۇشۈن 1930 ـ يىل 2 ـ ئايدا «جۇڭگو بۇيۇك ئەركىنلىك ھەرىكىتى ئىتتىپاقى» نىڭ تەشەببۇسچىلىرى قاتارىغا كىرگۈزۈلگەندىن كېيىن، گومىنداڭ جېجياڭ ئۆلكىلىك پىرقە بۆلۈمى قورچاق مەركەزدىن «چۈشكۈن ئەدەب لۇشۈن» نى تۈتۈش توغرىسىدا ئومۇمىي ئۇقتۇرۇش چىقىرىشنى تەلەپ قىلغان؛ قورچاق مەركەز بۇ تەلەپنى تەستىقلاپ، تۈتۈش توغرىسىدا ئومۇمىي مەخپىي بۇيرۇق تارقاتقان. شۇ چاغدا لۇشۈن ئۆزىدىن باشقا يەرگە كېتىپ، ئۆزىنى ۋاقتىنچە دالدىغا ئالغان.

(42) «ئىجادىيەت تەھرىراتى» بىلەن «قۇياش تەھرىراتى» نىڭ قىسمەن ئەزالىرى 1928 ـ يىلى چۈي چيۇبەينىڭ تەسىرى بىلەن «ئىنقىلابىي ئەدەبىيات» دېگەن شوئارنى ئوتتۇرىغا قويغانىدى.

(43) گومىنداڭ ھۆكۈمىتى 1930 ـ يىلى لۇشۈننى تۈتۈش توغرىسىدا ئومۇمىي مەخپىي بۇيرۇق تارقىتىش بىلەن تەڭ، گېزىتلەردە پىتنە ـ ئىغۋا

پەيدا قىلىپ، لۇشۇنگە «ئالتۇندەك پارقىراپ تۇرىدىغان رۇبلىغا سېتىلغان» دەپ بوھتان قىلغان. ئۇنىڭ كەينىدىنلا لياڭ شىچيۈمۇ «يېڭى ئاي» ژۇرنىلىنىڭ 2 - جىلد 9 - سانىدا ماقالە ئېلان قىلىپ، سول قانات يازغۇچىلارغا «... لار پارتىيىسىدىن رۇبلى ئالدى» دەپ تۆھمەت قىلىپ، گومىندانىڭ ھۆكۈمىتىنىڭ ئىنقىلابىي يازغۇچىلارغا زۇلۇم قىلىشىغا شۇ يول بىلەن باھانە تېپىپ بەرمەكچى بولغان.

(44) شاڭخەيدىكى ئەدەبىيات - سەنئەت ساھەسىدىكى بەزى ئىلغار ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر 1930 - يىل 9 - ئاينىڭ 17 - كۈنى چۈشتىن كېيىن، ئۆز ۋاقتىدىكى «فرانسىيە كونسېرسىيىسى» دىكى بىر گوللاندىيە رېستورانىدا لۇشۇنگە ئاتاپ خاتىرە يىغىنى ئۆتكۈزگەن.

(45) ئىنىم — لۇشۇننىڭ ئوچىنچى ئوكىسى جۇ جيەنرىن.

سول قانات يازغۇچىلاردىن رۇ شى، يىڭ فۇ ۋە باشقىلار 1931 - يىل 1 - ئايدا گومىندانىڭ ئەكسىيەتچىلىرى تەرىپىدىن قولغا ئېلىنغاندا، لۇشۇن ئۆزىنى دالدىغا ئېلىش ئۈچۈن ئۆز ئۆيىدىن ۋاقتىنچە چىقىپ كەتكەنىدى. شۇ چاغدا «لۇشۇنمۇ قولغا ئېلىنىپتۇ» دېگەن ئىغۋا تارقالغان.

(46) گاۋ چاڭخۇڭ «نەشرىياتچىلار ساھەسىگە بارغىنىمدا» سەرلەۋھەلىك ماقالىسىدە لۇشۇنگە: «ئۆزىنىڭ تارىخىي كۆچىگە تاينىپ، ياشلارنىڭ ئايىغى ئالدىدا يېتىۋېلىپ پۈتلىكاشاڭ بولۇش، يەنى دەۋرنىڭ چاقىنى ئارقىغا قايتۇرۇش نەيرەڭلىرىنى ئىشلەتمەكتە» دەپ ھۇجۇم قىلغان.

(47) GIadkov يەنى گلادكوف — سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىسى. ئۇنىڭ نامايەندە ھېكايىسى «Zement» (سېمېنت) نى دۇڭ شاۋمىڭ قاتارلىق كىشىلەر خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان.

«سېمېنت» نىڭ قىستۇرما رەسىملىرى — بۇ يەردە گېرمانىيىلىك «مانفېردنىڭ سېمېنت ئۈچۈن تەييارلىغان ياغاچ ئويما رەسىملىرى» دېگەن كىتاب كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ كىتابنى لۇشۇن باسمىغا تەييارلاپ، 1931 - يىلى «ئۇچ بىكار» باسمىخانىسى ناملىدىن ئۆز پۇلى بىلەن نەشر قىلغان.

(48) Fadejev يەنى فادېيېف — سوۋېت ئىتتىپاقى يازغۇچىسى. ئۇنىڭ نامايەندە ئەسىرى «تارمار» 1927 - يىلى نەشر قىلىنغان. لۇشۇن ئۇنى تەرجىمە قىلىپ، 1931 - يىلى «ئۇچ بىكار» باسمىخانىسى ناملىدىن ئۆز پۇلى بىلەن نەشر قىلغان.

(49) لى بىڭجۇڭ — سىچۈەنلىك، ئەسلىي ھېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇغۇچىسى، كېيىن خۇاڭپۇ ھەربىي ئەمەلدارلار مەكتىپىگە كىرگەن، 1926 - يىلى س س س ر غا ئەۋەتىلگەن، ئۇ يەردە موسكۋادىكى سۇنياتسېن (جۇڭشەن) ئۇنىۋېرسىتېتىغا كىرگەن، ئىككىنچى يىلى ياپونىيەگە ھېرىپ، قۇرۇقلۇق ئارمىيە جەھەتتە بىلىم ئالغان، 1932 - يىلى

ۋەتەنگە قايتىپ، گومىنداڭنىڭ نەنجىڭدىكى ھەربىي ئورگىنىدا تەربىيىچى بولغان.

(50) لۇ - خۇاڭنىڭ ئىشقىي سەۋداسى — ئۆز ۋاقتىدا خوجايىن لۇ گېنرۇڭ بىلەن خىزمەتكار خۇاڭ خۇيرۇنىڭ شاڭخەيگە پۇر كەتكەن مۇھەببەت ۋەقەسى.

(51) ماجىڭخۇانىڭ ئۆلۈشى — ما جىڭخۇا ئۆز ۋاقتىدا ئالدىنىپ قالغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى سۇغا تاشلاپ ئۆلگەن.

(52) شياۋ خانىم (شياۋ شىڭيەن) — ئەسلىي نەنجىڭدا ئوقۇتقۇچىلىق قىلاتتى، كېيىن تەكلىپكە بىنائەن جەنۇبىي ئوكيانىيىگە ئوقۇتقۇچىلىققا ماڭغاندا، گوللاندىيە پاراخوتىنىڭ ئىككى خادىمى باسقۇنچىلىق قىلغان.

(53) بۇ «ئۇرۇشقاق دۆلەتلەر تەدبىرى» نامىلىق كىتابتىكى ھېكايە: بىرەيلەن زېڭسېڭنىڭ ئانىسىغا «زېڭسېڭ ئادەم ئۆلتۇرۇپتۇمىش» دېگەن بىر خەۋەرنى يەتكۈزۈپتۇ، ئانىسى دەسلەپكى ئىككى قېتىمدا ئىشەنمەپتۇ، ئۈچىنچى قېتىمدا راست ئوخشايدۇ، دەپ ئىشىنىپ، قولىدىكى رەخت توقۇۋاتقان موكىسىنى تاشلاپ قېچىپ كېتىپتۇ. لۇشۇن بۇ يەردە پىتنە - ئىغۋانىڭ يامانلىقىنى كۆزدە تۇتىدۇ.

(54) بۇ سۆز ئەسلىي «خەن سۇلالىسى تارىخى. ۋاڭ جيانىڭ تەزكىرىسى» دىن كېلىپ چىققان بولۇپ، غەيۋەتنىڭ يامانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

(55) بۇ يەردە گەپ ئۆز ۋاقتىدا ياپونىيىدە تۇرغان لى بىڭجۇڭنىڭ لۇشۇننى ياپونىيىگە ھېرىپ بىر مەزگىل تۇرۇشقا ئۈندەپ خەت يازغانلىقى ئۈستىدە بارىدۇ.

(56) زېڭتيەنشي — ياپونىيىنىڭ مەشھۇر جۇڭگو ئەدەبىياتى تەتقىقاتچىسى، ئۇ 1931 - يىل 3 - ئايدا شاڭخەيگە كېلىپ، بېيشەن ۋەنزاۋ ئارقىلىق لۇشۇن بىلەن تونۇشقان. شۇ يىلى 3 - ئاينىڭ ئوتتۇرىسىدىن تارتىپ 7 - ئاينىڭ ئوتتۇرىسىغىچە لۇشۇن ھەر كۈنى چۈشتىن كېيىن ئۆچ سائەتچە ۋاقىت چىقىرىپ، ئۆز ئەسىرى «جۇڭگو ھېكايىلىرىنىڭ قىسقىچە تارىخى»نى ۋە باشقا مەسىلىلەرنى زېڭتيەنشىغا ئۆز ئاغزى بىلەن ياپونچە سۆزلەپ يېشىپ بەرگەن؛ زېڭتيەنشي ياپونىيىگە قايتقاندىن كېيىن «جۇڭگو ھېكايىلىرىنىڭ قىسقىچە تارىخى»نى تەرجىمە قىلىشقا كىرىشكەن، گۇمانلىق مەسىلىلەر ئۈچرىغاندا، ئۇتتۇرلۇق خەت يېزىپ لۇشۇندىن سورىغان، لۇشۇن قىزغىنلىق بىلەن جاۋاب يازغان.

(57) شەنبېن خانىم يەنى شەنبېن چۇجى — ياپونىيىلىك ناخشىچى، جۇڭگو ئەدەبىياتىنىڭ ھەۋەسكارى. ئۇ 1931 - يىلى يازدا شاڭخەيگە كەلگەنىدە لۇشۇن بىلەن تونۇشقان، مەملىكىتىگە قايتقاندىن كېيىن، جۇڭگونىڭ قەدىمكى ئەدەبىياتىغا دائىر مەسىلىلەر توغرىسىدا لۇشۇندىن يارەم سوراپ

خەت يېزىپ تۇرغان.

(58) جيېشەن ئەپەندى يەنى يەنگۇڭېن — ياپونىيەلىك خەنزۇ ئەدەبىياتشۇناس، توكيو ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پەخرىي پروفېسسورى، ئۇنىڭ «جۇڭگو ئەدەبىياتى توغرىسىدا» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار، ئۇ زېڭتيەنشېنىڭ ئۇستازى.

(59) مانجۇرىيە دۆلىتى — ياپونلار 1931 - يىلى ئېلىنمىزنىڭ شەرقىي شىمالىنى بېسىۋالغاندىن كېيىن پەيدا قىلغان قورچاق ھاكىمىيەت بولۇپ، 1932 - يىل 3 - ئايدا چاڭچۇندە قۇرۇلغان، ئۇ چاك سۇلالىسىنىڭ ئورنىدىن قالدۇرۇلغان پادىشاھى فۇيىنى «ھاكىم» قىلىپ تىكلەپ، 1932 - يىل 3 - ئايدا «مانجۇرىيە پادىشاھلىقى» دەپ ئاتالغان؛ «ھاكىم» «پادىشاھ» قا ئۆزگەرتىلگەن، «كاڭدې» دەپ رۇزنامە بېرىلگەن.

(60) راھىب مەنشۇ، ئەسلىي ئىسمى سۇ شۇەنىيەك (1884 — 1918) — شائىر، گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسىنىڭ جۇڭشەن ناھىيىسىدىن، ياپونىيەنىڭ خېڭبىن شەھىرىدە تۇغۇلغان، ياش ۋاقتىدا گاھىدا جۇڭگودا، گاھىدا ياپونىيەدە تۇرغان، «سۇمەنشۇ ئەسەرلىرى» توپلىمى بار.

(61) «گۇدۇڭ دوۋەن» — ياپون تىلىدا چىقىدىغان ژۇرنال، مەنىسى — شېرىن پاراك. بۇ ژۇرنال زوتېك چۇنفۇنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرلىكىدە چىققان.

(62) بۇ يەردە «گۇدۇڭ دوۋەن» نىڭ لۇشۈننىڭ «ئۇچ بىكار» ياسىمىخانىسى نامىدا ئۆز پۇلى بىلەن نەشر قىلغان، كارل مېغىرت ياغاچقا ئويغان «سېمېنتنىڭ قىستۇرما رەسىملىرى»نى كۆچۈرۈپ باسقانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(63) لىەنتيەن ئەپەندى يەنى لىەنتيەن چىكيى — شاڭخەيدىكى بېيشەن كىتابخانىسىنىڭ خادىمى.

(64) چۇشاك ئەپەندى — ئەسلىي ياپونىيەدە چىقىدىغان «كۈندىلىك شاڭخەي خەۋەرلىرى»نىڭ مۇخبىرى.

(65) «ئەدەبىيات فرونتى» ۋە تېكىستتىكى «پرولېتارىيات ئەدەبىياتى» — بۇلار ياپونىيەنىڭ سول قانات ئەدەبىي ژۇرنىلى.

(66) «ئەدەبىيات - سەنئەت ئاخباراتى» — سول قاناتلار ئىتتىپاقىنىڭ ھامىي ژۇرنىلى، ھەپتىلىك ژۇرنال، 1931 - يىل 3 - ئاينىڭ 16 - كۈنى نەشر قىلىنىشقا باشلاپ، جەمئىي 60 سان چىققان.

«جۇڭگو ئەپكار مۇنبىرى» (China Forum) — 1933 - يىللىرى شاڭخەيدە چىققان ئىنگلىزچە ژۇرنال (كېيىن خەنزۇچە ھەم ئىنگلىزچە قوشما سان بولۇپ چىققان). ئۇنىڭ ئاساسچىسى ۋە مۇھەررىرى — ئامېرىكىلىق يەھۇدىي ئىساق.

(67) «مەرھۇم سادىق ۋاڭ جانابنىڭ ئەسەرلىرى» — ۋاڭ گوۋېي ئەسەرلىرىنىڭ توپلىمى، جەمئىي تۆت تۇم، 1927 — 1928 - يىللىرى نەشر قىلىنغان.

(68) لۇشۈن ئۆز ۋاقتىدا ئۆزى پۇل جايلاپ، «ئۇچ بىكار» ياسىمىخانىسى دېگەن نام بىلەن كىتاب (مەسىلەن، «تۆمۈر ئېقىن»، «تارمار» ۋە «سېمېنتنىڭ رەسىملىرى» ناملىق ئويما رەسىملەر توپلىمى ۋە باشقىلار) نەشر قىلغان.

(69) كوراگان — پادىشاھنىڭ كۆيئوغلى.

جاۋ جىڭشېن ئۆز ۋاقتىدا «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتىنىڭ مۇھەررىرى ھەم شۇ نەشرىياتنىڭ دىرېكتورى، لى شيافېڭنىڭ سىڭلىسىنىڭ ئېرى ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن لۇشۈن بۇ يەردە «كوراگان» دەپ كىنايە قىلغان. جاۋ جىڭشېن: چەت ئەل ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلىشتا «دۇرۇس بولۇپ راۋان بولمىغىنىدىن كۆرە، راۋان بولۇپ دۇرۇس بولمىغىنى تۈزۈك» دەپ قارىغان. لۇشۈن بۇنىڭغا «بىرنەچچە «راۋان» تەرجىمە»، «ئات - كالا قاچىرىقلىرى»، «تەرجىمە توغرىسىدا خەت» دېگەن ماقالىلىرىدە رەددىيە بەرگەن.

(70) ئالىم لىيۇ — لىيۇ بەننۇك. ئۇ فرانسىيەگە ئوقۇشقا بېرىپ، مەخسۇسلا تىل ئىلمى بىلەن شۇغۇللىنىپ، ۋەتەنگە «ئالىم» دېگەن ئۇنۋان بىلەن قايتقان.

(71) «ئەنياك قېزىلمىلىرى توغرىسىدا دوكلات» — ئەنياڭدىكى (يىلك سۇلالىسى خارابىلىرىدىكى) ئاسارئەتىقىلەرنى قېزىش ئىشىغا دائىر ماتېرىياللار بېسىلغان قەرەلسىز ژۇرنال؛ 1929 - يىل 12 - ئايدىن 1933 - يىل 6 - ئايغىچە جەمئىي تۆت سان چىققان.

(72) ۋېي سۇيۈەن 1932 - يىل 8 - ئاينىڭ 1 - كۈنى بېيجىڭدا ۋاپات بولغان.

(73) «شىنبل» — گوگول يازغان، ۋېي سۇيۈەن تەرجىمە قىلغان ئەسەر. «شىنبل»نى يەنى ھەربىي پەلتونى ھەدىيە قىلغانلىقى توغرىسىدا لۇشۈن «كونس بوتكىسى فېلىيەتونلىرى، ۋېي سۇيۈەن ئەپەندىنى ئەسلەيمەن» دېگەن ئەسىرىدە مۇنداق دەپ يازغان: «بىر كۈنى ئۇشتۇمتۇتلا بىر پارچە كىتاب تاپشۇرۇۋالدىم، ۋېي سۇيۈەن تەرجىمە قىلغان رەخت مۇقاۋىلىق «شىنبل» ئىكەن. ئۇنى كۆرۈپلا ئەھۋالنى چۈشەندىم - دە، تېنىم جۇغۇلداپ كەتتى: بۇ ئۇنىڭ ماڭا ئەۋەتكەن تەۋەررۈكىغۇ، ئۇ ئۆز ھاياتىنىڭ ۋاقتى - قەرەلى توشۇپ قالغانلىقىنى پەملىگەن ئوخشىمامدۇ؟»

(74) جېك ئەپەندى يەنى جېك جېندو (1898 — 1958) — تەخەللۇسى شىدى، يازغۇچى، ئەدەبىيات تارىخچىسى، «ھېكايىلەر ژۇرنا-

لى» ، «ئەدەبىيات» ناملىق ژۇرناللارنى چىقارغان؛ «قىستۇرما رەسىملىك جۇڭگو ئەدەبىياتى تارىخى» ، «جۇڭگو ئېتنوگرافىيە تارىخى» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

(75) «ئاشىق ـ مەشۇقلار دۇرنامىسى» — رومان، مەزمۇنى ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن تولغان، جەمئىي 60 باب، چىڭ دەۋرىدىكى چېن سېن يازغان.

(76) مىرشەپ — بۇ يەردە ئادەم تۇتىدىغان ساقچى، دېگەن مەنىدە.

(77) شياۋلىندو شىئېر (1903 — 1933) — ياپونىيىنىڭ ئىنقىلابي يازغۇچىسى، كەمبەغەل دېھقان ئائىلىسىدە تۇغۇلغان؛ 1931 ـ يىلى ياپونىيە كومپارتىيىسىگە كىرگەن؛ ياپونىيە «پرولېتارىيات يازغۇچىلىرى ئىتتىپاقى» نىڭ مەركىزىي ھەيئەت ئەزاسى ھەم سېكرېتارى بولغان؛ «سەرەتانچىلار كېچىسى» ناملىق رومانلارنى يازغان. ئۇ 1933 ـ يىلى 2 ـ ئايدا ياپونىيە ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن قولغا ئېلىنىپ، قىينىلىپ ئۆلتۈرۈلگەن. لۇشۈن جاھانگىرلىككە قارشى خەلقئارا ئىتتىپاقىنىڭ مەدەت بېرىپ، ياپون فاشىستلىرىغا قاتتىق ئېتىراز بىلدۈرۈش ئۈچۈن، شياۋلىندو شىئېرنىڭ بالا ـ چاقىلىرىغا ئاتالغان بۇ تەسىللى تېلېگراممىسىنى يازغان. ياپونىيىدىكى جۇمو نەشرىياتى 1955 ـ يىل 4 ـ ئايدا «شياۋلىندو شىئېر» ناملىق كىتابنى نەشر قىلغاندا بۇ تېلېگراممىنى سېنكىغا ئېلىپ باسقان.

(78) لى لىيېۋېن — خۇنەن ئۆلكىسىنىڭ شياڭتەن ناھىيىسىدىن. ئۆز ۋاقتىدا «شېنباۋ» گېزىتىنىڭ «ئەركىن پاراڭ» سەھىپىسىنىڭ ۋە «ئوتتۇرا ئېقىن» ناملىق يېرىم ئايلىق ژۇرنالنىڭ مۇھەررىرى ئىدى.

(79) لۇشۈن 1933 ـ يىل 1 ـ ئاينىڭ ئاخىرىدا «شېنباۋ» ئەركىن پاراڭ»غا ماقالە بېرىشكە باشلىغاندىن تارتىپ، كۆپىنچە «خې جياگەن» دېگەن تەخەللۇسنى قوللانغانىدى.

«تەخەللۇسۇمنى ئۆزگەرتىپ قويدۇم» دېگەن سۆزى «ئەركىن پاراڭ» دا «دېڭمىڭ» دېگەن تەخەللۇس بىلەن ئېلان قىلغان «دەرىلىك ئاي» سەرلەۋھىلىك ماقالىسىگە قارىتىلغان. 1933 ـ يىل 5 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى «ئەركىن پاراڭ» نىڭ مۇھەررىرى نائىلاج «مەملىكەت ئىچىدىكى مەشھۇر ئەدىبلەرگە مۇراجىئەت قىلىمىزكى، بۇنىڭدىن كېيىن گۈلشەن توغرىسىدا كۆپرەك يېزىڭلار» دەپ ئېلان چىقارغاندىن كېيىن، لۇشۈن تۇرلۇك تەخەللۇس بىلەن داۋاملىق ھالدا جەڭگىۋار فېلىيەتونلىرىنى ئېلان قىلىپ، دۈشمەنلەرگە قارشى باتۇرلۇق بىلەن كۈرەش قىلغان.

(80) ساۋ جۇيرېن — جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ پۇجياڭ ناھىيىسىدىن، ئۆز ۋاقتىدا جىنەن ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ پروفېسسورى ۋە «شاۋقۇن» ناملىق ھەپتىلىك ژۇرنالنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ئىدى.

(81) ۋېي جۇڭشيەن (1568 — 1627) — خېبېيلىك، مىڭ سۇلالەسىنىڭ تەنچى يىللىرىدا ناھايىتى كۆرەڭلەپ كەتكەن ئاغۋات (ھەرەمبېگى) بولۇپ، ئىشپيونلۇق ئورگانلىرىدىن پايدىلىنىپ قىرغىنچىلىق قىلغان. «مىڭ سۇلالىسى تارىخى» نىڭ 305 ـ جىلددىكى «ۋېي جۇڭشيەننىڭ تەزكىرىسى» گە قارىغاندا: «كېچىك ئەمەلدارلارنىڭ ھەممىسى خۇشامەت قىلىپ» ، «جۇڭشيەنگە ئەل بولغان» ، «پادىشاھلىق مەدرىسىنىڭ تالىپى ۋەزىلىن ھەتتا جۇڭشيەننى كۇڭزىغا جور قىلىشنى ئىلتىماس قىلغان» .

(82) يۈ جۇڭ يەنى جېڭ جياۋ (1103 — 1162) — سۇڭ دەۋرىدىكى فۇجيەنلىك تارىخچى: «ئۇمۇمىي تارىخ» ، «جياجىلىق موللىنىڭ تەۋەررۇك قولىيازمىلىرى» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

(83) تىڭلىن يەنى گۇ يەنۇۋ (1613 — 1682) — يەنە بىر ئىسمى نىڭرېن؛ جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ كۇنشەن دېگەن يېرىدىن؛ مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرى ۋە چىڭ سۇلالىسىنىڭ باشلىرىدا ياشىغان ئالىم ھەم مۇتەپەككۇر؛ «كۇندىلىك بىلىم» ، «ئالەمدىكى بەگلىك ۋە دۆلەتلەرنىڭ ياخشىلىقلىرى، نۇقسانلىرى توغرىسىدا» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

(84) گوركىي (1868 — 1936) — س.س.ر يازغۇچىسى.

(85) تەييەن يەنى جاڭ تەييەن (1869 — 1936) — ئەسلىي ئىسمى جاڭ يىڭلىن، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ يۈجاڭ ناھىيىسىدىن؛ چىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدىكى ئىنقىلابچى، ئالىم، نۇرغۇن ئەسەر يازغان.

(86) ناسارالارنى جەبرلەپ ئۆلتۈرگەن — مىلادىيىنىڭ 29 ـ يىللىرىدا ياۋروپادا بىر قىسىم ناسارا (ئەيسا دىنىدىكىلەر) جەبر ـ زۇلۇم بىلەن ئۆلتۈرۈلگەن: بەزىسى دارغا مىخلانغان، بەزىسى كۆيدۈرۈلگەن، ھەتتا بەزىسى مەشىق مەيدانلىرىدىكى شىرلارغا يەم قىلىپ تاشلاپ بېرىلگەن.

(87) «گۈلنار» سەنئەت ئۇيۇشمىسى — ئۆز ۋاقتىدا سەنشى ئۆلكىسىنىڭ تەييۈەن شەھىرىدە قۇرۇلغان، ياغاچ ئويما سەنئىتىنى تەتقىق قىلىدىغان ئەدەبىيات ـ سەنئەت جەمئىيىتى.

(88) (89) ياڭ شىڭفۇ (1893 — 1933) — جياڭشىلىق؛ ئامېرىكىدا ئوقۇپ قايتقاندىن كېيىن شەرقىي جەنۇب ئۇنىۋېرسىتېتى سانائەت ئىنستىتۇتىنىڭ مۇدىرى ھەم مەركىزىي تەتقىقات يۇرتىنىڭ مەسئۇل خادىمى ئىدى، 1932 ـ يىلى سۇڭ چىڭلىن، لۇشۈن قاتارلىق كىشىلەر بىلەن بىرلىكتە جۇڭگو خەلق ھوقۇقىنى قوغداش ئىتتىپاقىنى تەشكىل قىلغان ۋە ئىتتىپاقنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى ھەم مەسئۇل خادىمى بولغان، 1933 ـ يىل 6 ـ ئاينىڭ 18 ـ كۈنى شاڭخەيدە گومىنداڭ ئىشپيونلىرى تەرىپىدىن يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈلگەن. شۇ چاغلاردا ئەكسىيەتچىلەر، قارا ئىسىملىكتە يەنە 10 نەچچە ئادەم بار ئىكەن، شۇ قاتاردا لۇشۈنمۇ بار ئىكەن، دېگەن گەپنى

تارقىتىپ، جامائەت پىكرى پەيدا قىلغان.

(90) بۇ يەردە دىك لىڭنىڭ قولغا ئېلىنغانلىقى، ياكى شىڭفۇنىڭ يوشۇرۇن ئۇلتۇرۇلگەنلىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(91) لۇشۈن 1933 ـ يىل 4 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنى شىمالىي سىچۈەن كوچىسىدىكى ھۆكۈمەت ياتاقخانىسىدىن سىگوتا كوچىسى (ھازىرقى سەنيىڭ كوچىسى) دىكى يېڭى قىتئە مەھەللىسى 9 ـ قورۇغا كۆچۈپ بارغان.

(92) زېڭ— × زېڭ جىنكې، جياڭشىلىق ئەدەب.

بۇ ماقالىدىكى «ئەلەڭگۈلۈك»نىڭ ئۆتمۈشى مۇنداق: زېڭ جىنكې 1933 ـ يىل 2 ـ ئايدا «ئىككى يۇلتۇز» نامىلىق بىر شېئىرلار توپلىمىنى چىقاردى، ئۇنىڭغا ئۇنىڭ ئۆز ئەسىرىنى ماختاپ يېزىلغان، سۈي ۋەنچيۇ ئىمزاسى قويۇلغان «كىرىش سۆز» كىرگۈزۈلگەن. سۈي ۋەنچيۇ 7 ـ ئاينىڭ بېشىدا «ئۇلۇغ ئاخشام» گېزىتىنىڭ «مەشئەل» نامىلىق قوشۇمچە بېتىدە (ئىككىنچى كۈنى) ۋە «شېنباۋ» گېزىتىدە (ئۈچىنچى كۈنى) ھېلىقى «كىرىش سۆز»نى ئۆزىنىڭ يازغانلىقىنى رەت قىلىپ ئېلان چىقاردى. زېڭ جىنكېمۇ «شېنباۋ» گېزىتىدە (تۆتىنچى كۈنى) ئېلان چىقىرىپ، كىرىش سۆز «سۈي ئەپەندىنىڭ يازغان خېتىدىن ئۈزۈندىلىش» نەتىجىسىدە كېلىپ چىققان، دېگەن.

(93) جاڭ زىپىڭ جانابىنىڭ ئېلانى 1933 ـ يىل 7 ـ ئاينىڭ 6 ـ كۈنى «يېڭى ئېقىم گېزىتى»گە بېسىلغان. بۇ ھەقتە «ساختا ئەركىنلىكنامە. خاتىمە»گە قارالسۇن.

(94) لۇشۈننىڭ بۇ ماقالىسى كېيىن 1933 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 8 ـ كۈنى «شېنباۋ» گېزىتىگە بېسىلغان «يوغان گەپنىڭ كەم سۇندۇرۇلۇشى» دېگەن ماقالىدىن ئىبارەت.

(95) «ئۇلۇغ ئاخشام» گېزىتى — 1932 ـ يىل 2 ـ ئايدا شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلىغان كەچكى گېزىت بولۇپ، دەسلەپتە تەنقىداتچىلار تەركىبىدىكى گېزىت ئىدى، كېيىن كۇك شياڭشىغا سېتىلغان، 1949 ـ يىل 5 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى نەشردىن توختىغان.

(96) يىڭ سۇڭرېن (1901 — 1955) — گىۋاڭدۇڭلۇق، ئىۋ 1928 ـ يىلى «قۇياش تەھرىراتى»غا قاتناشقان.

(97) سۈي ۋەنچيۇ — سەندۇڭلۇق، ئۆز ۋاقتىدىكى «ئۇلۇغ ئاخشام» گېزىتى قوشۇمچە سەھىپىسىنىڭ مۇھەررىرى.

(98) زېڭ بايۇەچچە (1901 — 1971) — ئەسلىي ئىسمى زېڭ جىنكې. ئۇ «يېڭى دەۋر» ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى ئىدى.

زېڭ جىنكې 1933 ـ يىل 7 ـ ئاينىڭ 10 ـ كۈنى «يېڭى ئېقىم گېزىتى»دە «زېڭ جىنكېنىڭ ئېلانى»نى چىقىرىپ، «پېقىر يېقىندا شاڭخەيـ

دىن سايادەتكە يۈرمەكچىمەن ۋە يازغۇچىلىق ئىشىدىن قول ئۈزمەكچىمەن، بۇنىڭدىن كېيىن باشقىلارنىڭ ماڭا قىلغان بوھتان ۋە تۆھمەتلىرىگە پىسەنت قىلمايمەن» دەپ بايانات ئېلان قىلغان.

(99) جاڭ جاناب يەنى جاڭ زىپىڭ (1893 — 1959) — گۇاڭدۇڭلۇق. ئۇ دەسلەپتە «ئىجادىيەت تەھرىراتى»غا قاتناشقان.

(100) خۇ جىنشۇي — جېجياڭ ئۇلكىسىنىڭ ۋېنجۇ ناھىيىسىدىن، ئۆز ۋاقتىدا جېجياڭ ئۇلكىسىنىڭ ۋېنجۇ شەھىرىدە گېزىت مۇھەررىرى ئىدى.

(101) «ئۇچ بىكار» توپلىمى — لۇشۈن فېلىيەتونلىرىنىڭ توپلىمى، بۇنىڭغا 1927 ـ يىلىدىن 1929 ـ يىلىغىچە يېزىلغان 34 پارچە فېلىيەتون كىرگۈزۈلگەن، 1932 ـ يىل 9 ـ ئايدا شاڭخەي «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان.

(102) «ئالا كۆڭۈل» توپلىمى — لۇشۈن فېلىيەتونلىرىنىڭ توپلىمى، بۇنىڭغا 1930 ـ يىلىدىن 1931 ـ يىلىغىچە يېزىلغان 34 پارچە فېلىيەتون كىرگۈزۈلگەن، 1932 ـ يىل 10 ـ ئايدا شاڭخەيدىكى «قوشما» باسمىخانىسى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان.

(103) لۇشۈن «ئۇچ بىكار» توپلىمىنىڭ كىرىش سۆزىدە مۇنداق يازغان: «بالايىئاپەتتىن ساقلىنىش ئۈچۈن قېچىپ كەلدىم دەپ گۇاڭدۇڭدىن كېلىپ، مېنىڭ ئۆيۈمگە چۈشكەن لياۋ ئەپەندىمۇ ئاخىر ماڭا زەردە بىلەن: ‹مېنىڭ دوستلىرىم، شۇنداق ئادەم بىلەن بىر يەردە تۇرىدىكەنسەن دەپ، مېنى كۆزگە ئىلمايدىغان، ئارىغا ئالمايدىغان بولۇپ قالدى› دېگەنىدى.» لياۋ ئەسلىدە لۇشۈننىڭ شياھېندىكى ئوقۇغۇچىسى لياۋ لىئاۋ ئىدى.

(104) «شاللاق» — ھولولوپ، شاللاق دېگەن مەنىدە بولۇپ، بۇ يەردە فادىيېفنىڭ «تارمار» نامىلىق رومانىنىڭ خەنزۇچە ئۆزلەشتۈرۈپ تەرجىمە قىلىنغاندىن كېيىنكى ئىسمى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(105) OO — بۇ يەردە «سول قاناتلار ئىتتىپاقى» كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(106) تاۋ كاڭدې — ئۆز ۋاقتىدا «مۇھاكىمە» نامىلىق يېرىم ئايلىق ژۇرنالدا تەھرىرلىك قىلغان؛ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى ئۇرۇش دەۋرىدە خائىن بولۇپ كەتكەن.

(107) «ئاندىرون» يەنى «توغرا يولدا ماڭمايدىغان ئاندىرون» — سوۋېت ئىتتىپاقىلىق نۇۋروفىنىڭ پوۋېستى، ساۋ جىڭخۇا تەرجىمە قىلغان، 1933 ـ يىل 5 ـ ئايدا شاڭخەيدە «ياۋا گىياھ» باسمىخانىسى نەشر قىلغان.

(108) «41» يەنى «41نچى» — سوۋېت ئىتتىپاقىلىق لاۋرىنېۋ يازغان، ساۋ جىڭخۇا تەرجىمە قىلغان، كېيىن «نامسىز تەھرىرات» نەشر قىلغان.

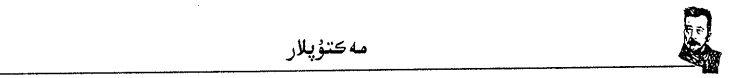

(109) «تۆمۇر ئېقىن» — سوۋېت يازغۇچىسى سىرافىمۇۋىچ (1863 — 1949) نىڭ رومانى، ئۇنىڭدا گراژدانلار ئۇرۇشى دەۋرىدە بىر تۈركۈم پارتىزانلارنىڭ كۈرەشتە ئۆسكەنلىكى ھېكايە قىلىنىدۇ. ساۋ جىڭ-خۇانىڭ تەرجىمە نۇسخىسىنى ئەسلىدە لۇشۈن «ئۇچ بىكار» باسمىخانىسى نامىدا ئۆز پۇلى بىلەن نەشر قىلدۇرغان، كېيىن «نۇرلۇق جۇڭگو» باسمىخانىسى قايتا نەشر قىلغان. بۇ يەردىكى «تۆمۇر ئېقىن» نىڭ كىرىش سۆزى دېگەن سۆزدە ئەسلىي ئاپتورنىڭ 1933 ـ يىل 4 ـ ئايدا خەنزۇچە تەرجىمىسى ئۈچۈن قوشۇمچە يازغان كىرىش سۆزى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، 1 ـ نەشرىدە بۇ كىرىش سۆز مەتبەئەگە ئۇلگۈرمىگەن.

(110) بۇ يەردە گومىنداڭ ھەربىي كومىتېتىنىڭ ئىلغار كىتاب ـ ژۇرناللارنى مەنئى قىلىش تەدبىرلىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. 1933 ـ يىل 10 ـ ئاينىڭ 30 ـ كۈن گومىنداڭ ھۆكۈمىتى 4841 ـ نومۇرلۇق مەخپىي بۇيرۇق چۈشۈرۈپ، پرولېتارىيات ئەدەبىياتىنى پۈتۈنلەي مەنئى قىلغان.

(111) «ئازاد قىلىنغان دون كىخوت» — سوۋېت ئىتتىپاقىلىق لۇنا-چارسكىينىڭ سەھنە ئەسىرى، 1934 ـ يىل 4 ـ ئايدا شاڭخەي «ئىتتىپاق جۇڭگو» باسمىخانىسى نەشر قىلغان.

(112) ياغاچ ئويما — سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ياغاچ ئويمىچىلىرى ئىشلىگەن 56 پارچە ئويما رەسىم.

(113) بۇ يەردە سوۋېت ئىتتىپاقى ياغاچ ئويمىچىلىرىنىڭ قىسقىچە تەرجىمىھالى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(114) ياۋ كې، يەنە بىر ئىسمى شىڭنۇڭ — جېجىياڭلىق، تەرجىمان، دراماتورگ، ئىلگىرى ئىنگلىزچە «جاھان» ژۇرنىلىنى چىقارغان ھەمدە «چولپان» كىنو فىلىم شىركىتى سېناريە ھەيئىتىنىڭ يازغۇچى مۇدىرى بولغان، ئېدگار سنوغا يازغۇچىلىرىنى تەرجىمە قىلغان.

(115) بۇ يەردە ئېدگار سنو يازغان «لۇشۈن تەزكىرىسى» كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

ئېدگار سنو (Edgar Snow)— ئامېرىكىلىق مەشھۇر مۇخبىر ۋە يازغۇچى، 1905 ـ يىلى مىسسۇرى شتاتىنىڭ كانزاس شەھرىدە تۇغۇلغان، 1927 ـ يىلى ئاخباراتچىلىق خىزمىتىگە كىرىشكەن، 1928 ـ يىلى جۇڭگو-غا كېلىپ، شاڭخەيدە «مىللىر ئەپكارى» گېزىتىدە يازغۇچى مۇھەررىر بولغان، 1930 ـ يىلى بىرلەشكەن گېزىتچىلىك جەمئىيىتىنىڭ مۇخبىرلىقىغا تەيىنلىنىپ، جۇڭگونىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا مۇخبىرلىق قىلىپ بارغان، جۇڭگو خەلقىگە دوستانە ھېسسىياتتا بولغان. «جۇڭگو ئاسمىنىدىكى قىزىل يۇلتۇز» (Red Star Orer China) يەنى «غەرب سىياھىتى» خاتىرە-

سى») ناملىق كىتابنى يېزىپ، جۇڭگو خەلقىنىڭ ئىنقىلابىي كۈرىشىنى پۈتۈن دۇنيا خەلقىگە تونۇشتۇرغان، يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغاندىن كېيىن جۇڭ-گوغا ئۈچ قېتىم زىيارەتكە كەلگەن، 1972 ـ يىل 2 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى شۇ ھېتسارىيىدە كېسەل بىلەن ۋاپات بولغان.

(116) شى جيېسۈن — جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ سۇڭجياڭ ناھىيىسى-دىن، ئەدەب، «ھازىرقى زامان» ژۇرنىلىنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى بولغان.

(117) «ئۇچىنچى خىل ئادەم» — 1930 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدا پەيدا بولغان، ئۆزىگە «سولمۇ ئەمەس، ئوڭمۇ ئەمەس» «ئۇچىنچى خىل ئادەم»، «ئەركىن ئادەم» دەپ تەمەننا قىلغان ئەدەبىلەر. ئۇلار ئەدە-بىيات ـ سەنئەت سىياسەتتىن خالىي تۇرىدۇ، دەيدىغان سەپسەتىنى تەرغىب قىلىپ، سول قانات ئەدەبىيات ـ سەنئەت ھەرىكىتىگە ھۇجۇم قىلغان. سۇۋېن (دۇخېڭ) قاتارلىق ئادەملەر ئۇلارنىڭ ۋەكىللىرى ئىدى.

(118) بۇ يەردە لۇشۈن بىلەن شى جيېسۈن ئوتتۇرىسىدا بولغان «جۇاڭزى، ۋە تاللانما» توغرىسىدا بولغان مۇنازىرە كۆزدە تۇتۇلىدۇ. شى جيېسۈن «جۇاڭزى» بىلەن «تاللانما» ياشلارنىڭ ئەدەبىيات جەھەتتە تەلىم ئېلىشىغا يارەم بېرىدۇ» دېگەن پىكرىنى ئوتتۇرىغا چىقارغان. لۇشۈن «3 ـ ئاينىڭ 3 ـ كۈنىدىكى ئەسلىمىلەر»، «〈ئەسلىمە〉دىن كېيىن (1)»، «〈ئەسلىمە〉دىن كېيىن (2)»، «بىكار بولۇپ چىقتى»، «〈قوشۇمچە ئىشارەت〉كە جاۋاب» (بۇلار كېيىن «گۈلشەن پاراڭلىرى ئىستىئارە» گە كىرگۈزۈلگەن) دېگەن فېلىيەتونلارنى يېزىپ مۇنازىرە-لەشكەن.

(119) جۇاڭزى — فامىلىسى جۇاڭ، ئىسمى جۇ، ئۇرۇشقاق دۆلەتلەر دەۋرىدە سۇڭ دۆلىتىنىڭ مېڭ دېگەن يېرىدە (ھازىرقى خېنەن ئۆلكىسىنىڭ شاڭچيۇ ناھىيىسىدە) تۇغۇلغان، پەيلاسوپ.

«جۇاڭزى» — 33 پارىلىق كىتاب. ئۇنىڭ «ئىچكى پارە» سەرلەۋھە-لىك يەتتە پارىسىنى جۇاڭ جۇنىڭ ئۆزى يازغان دەپ قارىلىپ كەلمەكتە؛ «تاشقى پارە» سەرلەۋھىلىك 15 پارىسىنى، «تۇرلۇك پارە» سەرلەۋھىلىك 11 پارىسىنى كېيىنكى چاغلاردا تەرىقەتچىلەر توقۇغان دەپ قارىلىپ كەلمەك-تە.

(120) «تاللانما» — لياڭ سۇلالىسى دەۋرىدە پادىشاھ جاۋمىڭنىڭ شاھزادىسى شياۋتۇڭ رەتلىگەن، جەمئىي 60 جىلد؛ ئۇنىڭغا چىن، خەن ۋە چې، لياڭ سۇلالىلىرى دەۋرىدىكى شېئىر، غەزەللەر كىرگۈزۈلگەن.

(121) S ئەپەندى — ئېدگار سنو.

(122) چېڭنىڭ تەنقىدى — بۇ يەردە چېڭ فاڭۋۇنىڭ لۇشۈننىڭ «چۇقان» ناملىق توپلىمىنى «ھېچقانچە قىممىتى يوق» دەپ تەنقىدلىگەنلىكى

كۆزده تۇتۇلىدۇ.

(123) Sato— زوتېك چۇنفۇ (1892 — 1964)، ياپونىيىلىك شائىر، رومان يازغۇچى.

(124) شۇي ماۋيۇك (1910 — 1977) — جەجيالىك ئۆلكىسىنىك شائىيۇ ناھىيىسىدىن، يازغۇچى، «يېڭى ئىبارىلەر» قاتارلىق ژۇرناللارنى تەھرىرلىگەن.

(125) بۇ يەردە شۇي ماۋيۇك بىلەن خەن شىخېڭنىك «رېئاللىقنى چۈشىنىش» ۋە «بەدئىي ئىپادىلەش» توغرىسىدىكى مۇنازىرىسى كۆزده تۇتۇلىدۇ.

(126) شانىن — روسىيىلىك يازغۇچى ئارسپاشېفنىك «شانىن» نامىلىق ھېكايىسىدىكى باش قەھرىمان.

(127) «دۇنيا تارىخى كۇرسى» — روسىيىلىك ي. م. بوچاروف ۋە باشقىلار يازغان.

(128) ۋاك شياۋلەي — جەجيالىك ئۆلكىسىنىك چىڭشيەن ناھىيىسىدىن. ئۇ شائىخەي باش سودىگەرلەر ئۇيۇشمىسىنىك رەئىسى بولغان، ئۆز ۋاقتىدا لۇكچەكلەر باشلىقى ئىدى.

(129) ياپونىيىدىكى Hayk (يەنى پەن) نەشرىياتى.

(130) برانديس — دانىيىلىك ئەدەبىي تەنقىدچى ۋە ئەدەبىيات تارىخچىسى. ئۇنىڭ نامايەندە ئەسىرى «XIX ئەسىر ياۋروپا ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىي ئېقىمى» بولۇپ، جەمئىي ئالته تومى، 1872 ـ يىلىدىن 1890 ـ يىلىغىچە نەشر دىن چىققان.

(131) يەنى «سوتسىيالىستىك رېئاللىزم مەسىلىسى».

(132) شياۋ زېخيۇ (1865 — 1924) — جەجيالىك ئۆلكىسىنىك خاڭيەن ناھىيىسىدىن، گۇاڭشۇي يىللىرىدىكى ئۆلىما، ئۇ مەنچىڭ خانىدانلىقىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا تەن ستۇڭ، لياڭ چىچاۋ قاتارلىق ئادەملەر بىلەن بىللە يېڭىلىق ھەرىكىتىنى تەرغىب قىلغان. «جۇڭگو تارىخىدىن دەرسلىك» دېگەن ئەسەرنى يازغان، ئۇنىڭدا قەدىمكى زامانىدىن تارتىپ سۇي سۇلالىسىغىچە يېزىلغان. بۇ ئەسەرنىڭ نامى كېيىن «جۇڭگونىڭ قەدىمكى زامان تارىخى» دەپ ئۆزگەرتىلگەن.

(133) «مېتال ۋە تاش تەۋەررۇكلىرى توپلىمى» — چىڭ دەۋرىدىكى ۋاك شۇي رەتلىگەن 160 جىلدلىق كىتاب بولۇپ، ئوچ خانىدانلىق دەۋرىدىن تارتىپ سۇڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرىغىچە خەت ئويۇلغان 1500 پارچىدىن ئارتۇق مېتال ۋە تاش يازمىلار رەتلەپ كىرگۈزۈلگەن.

(134) «مېتال، تاش خاتىرىلىرى» — چىڭ دەۋرىدىكى فېڭ يۈنپېڭ، جېڭ يۈنيۈەن رەتلىگەن. ئۇنىڭدا تارىختا بارلىققا كەلگەن قوڭغۇراق، داڭ-

قان، ئىسرىقدان ۋە قەبرە تېشى ھەم خىشلاردىكى رەسىم ـ گۈللەر تەتقىق قىلىنغان.

(135) «ھازىرقى زامان» — «ئوچىنچى خىل ئادەم» لەردىن بولغان شى جېيسۈن، دۇخېڭ (سۇۋېن) تەھرىرلىگەن ئەدەبىي ژۇرنال، 1932 ـ يىل 5 ـ ئايدا نەشر قىلىنىشقا باشلىغان.

(136) S خانىم — ھايرون فوستىر، تەخەللۇسى نىم ۋېرىس. ئۇ 1932 ـ يىلى ئېدگار. سىنو بىلەن تۇرمۇش قۇرغان، «غەرب سايا ھېتى خاتىرىسىنىڭ داۋامى» نىڭ ئاپتورى.

(137) چوڭ تاۋكا — زور كۆلەملىك قىمار. ياپونىيە يازغۇچىسى گۇ چىرۇڭ يىلاڭ شائىخەيگە سايا ھەتكە كەلگەندە، قىمارخانا ۋە پاھىشخانىلارغا بېرىپ تاماشا قىلغان، ۋەتىنىگە قايتقاندىن كېيىن جۇڭگونى پاھىشۋازلار، قىمارۋازلار دۆلىتى دەپ تەسۋىرلىگەن. شۇڭا لۇشۈن بۇ يەردە ئۇنىڭغا رەددىيە بەرگەن.

(138) 1934 ـ يىل 2 ـ ئايدا لۇشۈن ياپونىيىدە چىقىدىغان «تەمىرات» ژۇرنىلىدا «تۇرمە توغرىسىدا»، «ھىدايەت»، «ئوت» دېگەن ئۇچ پارچە قىسقا مۇلاھىزىسىنى (يەنى كېيىن «كونس. بوتكىسى فېلىيەتونلىرى» غا كىرگۈزۈلگەن «جۇڭگودىكى بەزى ئىشلار توغرىسىدا» نى) ئېلان قىلدى. 3 ـ ئايدا ئەدەب جاڭ كېبياۋ «تۇرمە توغرىسىدا» نى تەرجىمە قىلىپ، شاۋ شۇنمېي، جاڭ كېبياۋ تەھرىرلىكىدىكى «ئادەم سۆزى» نىڭ 1 ـ جىلد 3 ـ سانىدا ئېلان قىلدى، ئۇلار ئاۋۋال تەرجىمانىنىڭ ئىلاۋىسىدە، كېيىن تەھرىر ئىلاۋىسىدە: «لۇشۈن ئەپەندىنىڭ ماقالىلىرى يېقىندىن بۇيان مەنئى قىلىنىۋاتىدۇ. بۇ ماقالە ياپونچىدىن تەرجىمە قىلىنغاچقا، ھەربىي سوئال ـ سوراقتىن خالىي بولۇپ قېلىشى مۇمكىن. لېكىن، بىزنىڭ بۇ ماقالىنى بىسىشتىن مەقسىتىمىز، بۇ ماقالىنىڭ گۈزەل يېزىلغانلىقى ياكى مۇھاكىمىلىرىنىڭ ئۆتكۈرلۈكى ئەمەس، بەلكى ئۆز مەملىكىتىدە تەقىب قىلىنغانلىقىتىن چەت ئەللىك نوپۇز ئىگىلىرىنىڭ باشپاناھلىقىدا مۇھاكىمە يۈرگۈزگەنلىكىنىڭ مىسالىنى كۆرسىتىپ بېرىش» دەپ بوھتان ۋە زىيانكەشلىك قىلغان.

(139) بۇ يەردە سىنو تەرجىمە قىلغان «ئا Q نىڭ رەسمىي تەرجىمىسى» نىڭ قىسقۇرما رەسىملىرى كۆزده تۇتۇلىدۇ.

(140) بىرلا ئادەم — ۋېي مېڭكې.

(141) ياڭ جىيۈن — جياڭسۇلۇق، ئۆز ۋاقتىدا فۇدەن ئۇنىۋېرسىتېتىدە ئوقۇنقۇچىلىق قىلغان؛ 1934 ـ يىلى لۇشۈننىڭ باشقا توپلامىلارغا كىرمەي قالغان ئەسەرلىرىنى توپلاپ، «توپلام سىرتىدىكى توپلام» قىلىپ نەشر قىلغان.

(142) «لاۋزى»، «جۇاڭزى» — چۇنچيۇ دەۋرىدە يېزىلغان ئەقىدە كىتاب - نامەلىرى.

(143) «خەلقىئالەم» — لىن يۈتاڭ، تاۋ كاڭدې، شۇيۈلەر تەھرىرلەكىدە 1934 — 1935 - يىللىرى نەشر قىلىنغان ئەدەبىي ژۇرنال.

(144) بۇ يەردە جۇ زورىننىڭ 50 ياشتا يازغان «50 ياشقا كىرىشىم مۇناسىۋىتى بىلەن ئۆز بايانىم» دېگەن شېئىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(145) «رادئوم تونۇرىسىدا»، «سپارتاننىڭ روھى» نى «توپلام سىرتىدىكى توپلام» دىن كۆرۈڭ. «زېمىن ساياھىتى» ۋە «ئايغا ساياھەت» ئەسلىي فرانسىيىلىك ژېرنا يازغان ئىلمىي فانتازىيە ھېكايىلىرى.

(146) بۇ يەردە «كوننى سېغىنىش» سەرلەۋھىلىك ماقالە كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ ئەسلىدە 1911 - يىلى قەشتا يېزىلىپ، 1913 - يىل 4 - ئايدا نەشردىن چىققان «ھېكايىلەر مەجمۇئەسى» نىڭ 4 - جىلد 1 - سانىغا بىرىنچى قېتىم جۇجاۋ دېگەن تەخەللۇس بىلەن بېسىلغان. بېسىش ۋاقتىدا شۇ ژۇرنالنىڭ مۇھەررىرى يۈن شۇپۇي (يۈن تىبچياۋ) ئىلاۋە بەرگەن.

(147) لۇشۈن 1926 - يىل 11 - ئاينىڭ 9 - كۈنى شۇي گۇاڭپىڭغا يازغان خېتىدە مۇنداق دېگەن: «مېنىڭ ھاياتىم باشقىلارنىڭ ماقالىسىنى تۇزىتىش، كۆرۈپ بېرىش، تەھرىرلەش، سېلىشتۇرۇش بىلەن پەجمۇرىدە بولۇپ كەتتى؛ شۇ ئىشلاردا ماڭا ھەمراھ بولۇپ ئولتۇرغانلار ئاز ئەمەس، لېكىن ئۇلارنىڭ بەزىلىرى شۇ مۇناسىۋەت بىلەن خوجايىنلىق قىلىۋاتىدۇ، كۆڭلىگە سەل - پەل ياقمايلا قالسا تەرەپ - تەرەپتىن ئەيىبلەيدۇ.»

(148) لىيۇ خەنيى يەنى لىيۇ جىڭگەن — چىڭ دەۋرىدىن قالغان مويسىپەت. ئۇ «خەيرىيەتخانا مەجمۇئەسى»، «مەغپىرەتخانا مەجمۇئەسى» قاتارلىق كىتابلارنى باستۇرغان، بۇ كىتابلارنىڭ بەزىسى چىڭ خانىدانلىقى مەنئى قىلغان كىتابلار.

(149) بۇ يەردە كېيىن «توپلام سىرتىدىكى توپلام» غا كىرگۈزۈلگەن «‹مۇزىكا›» سەرلەۋھىلىك ماقالە كۆزدە تۇتۇلىدۇ. شۇي جىمو — «يېڭى ئايچى» شائىر.

(150) باۋ تيەنشياۋ (1876 — 1973) — «قوشماق ئۆرەك ۋە جۇپ كېپىنەك» چى ئاساسىي يازغۇچىلارنىڭ بىرى.

(151) ئارون پوئې (1809 — 1849) — ئامېرىكىلىق شائىر، ھېكايىچى، ئۇنىڭ «قارا مۇشۇك» قاتارلىق ھېكايىلىرى بار.

(152) بۇ يەردە «تەر ۋە قان» ناملىق ئايلىق ژۇرنالنىڭ 2 - جىلد 3 - سانىدا (1933 - يىل 12 - ئايدا) بېنجۇن ئىمزاسى بىلەن بېسىلغان «مىڭ دەۋرىدىكى تۆرىلەرنىڭ تېگى پەسلەرنىڭ چىشىغا تەگكەنلىكى ۋە دۆلەت-

نىڭ ھالاك بولۇشىغا زامىن بولغان جىنايىتى» سەۋلەۋھىلىك ماقالە كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ ژۇرنال پەن گۈڭجەننىڭ رىياسەتچىلىكىدە چىققانىدى.

(153) «ئىتتىپاق جۇڭگو» — بۇ باسمىخانا لۇشۈننىڭ «گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە»، «تاغدىن - باغدىن» قاتارلىق توپلاملىرىنى نەشر قىلغان.

(154) «خۇ شى ئەسەرلىرىدىن تاللانما» — خۇ شىنىڭ ئۆز تاللانمىسى، 1933 - يىلى شەرقىي ئاسىيا باسمىخانىسى نەشر قىلغان.

(155) «تۇتىنىڭ ھېكايىسى» — س س س ر دا نەشر قىلىنغان ھىندى ھېكايىلىرى.

(156) لۇشۈن 1931 - يىلىدىن 1933 - يىلىغىچە ئۆز ۋاقتىدا س س ر دا ئولتۇرۇشلۇق ساۋ جىڭخۇانىڭ ۋاستىسى بىلەن س س س ر ياغاچ ئويمىچىلىرىنىڭ 100 پارچىدىن ئارتۇق ئويما رەسىملىرىنى توپلىغان. 1934 - يىلى 3 - ئايدا ئۇلاردىن 60 پارچىنى تاللاپ، «ئەقىل چىللىغۇچى» دېگەن سەرلەۋھە بىلەن ئۆزى چىقىم قىلىپ، «ئۇچ بىكار» باسمىخانىسى نامىدىن نەشر قىلغان. بۇ كىتابنى نەشر قىلىشنىڭ مەقسىتى توغرىسىدا لۇشۈن «‹ئەقىل چىللىغۇچى› غا خاتىمە» دە مۇنداق يازغان: «دائىم شۇنداق ئويلايمەنكى، مۇشۇنداق ئەسلىي نۇسخىدىكى ياغاچ ئويما رەسىملىرىدىن 100 پارچىدەك توپلىغانلار جۇڭگودا پەقەت مەنلا بولسام كېرەك، بۇلارنى ساندۇقۇمدا ساقلاپ كەلگەنلىكىم ئاپتورلىرىنىڭ ياخشى نىيىتىنى يەردە قالدۇرغانلىق بولماسمۇ؟ بۇلارنىڭ بىر قىسمى يوقلىپ كەتتى، بىر قىسمى ئورۇش ئاپىتىگە يولۇقتى؛ ئونىڭ ئوستىگە ھازىر ھايات ئادەملەر ئۆزىنىڭ ئەتىلىكىگە كۆز يەتكۈزەلمەيۋاتىدۇ، بۇ رەسىملەر ئۆزۈم بىلەن بىللە يوقلىپ كەتسە، ماڭا گويا جېنىمدىن ئايرىلغاندىنمۇ قاتتىق ئېچىنىشلىق بولىدۇ. ۋاقىت تېز ئۆتمەكتە، ئارىسالدىلىق ئىچىدە يېڭى يىلمۇ ئۆتۈپ كەتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ياش سەنئەت ھەۋەسكارلىرىغا ۋە ياغاچ ئويما ھەۋەسكارلىرىغا يادىكار بولۇپ قالسۇن، دېگەن نىيەت بىلەن 60 پارچىسىنى تاللاپ كۆچۈرۈپ بېسىش قارارىغا كەلدىم.»

(157) بۇ ھەقتە 139 - ئىزاھاتقا قارالسۇن.

(158) ئېروشىنكو (1889 — 1952) — روسىيىلىك ئەما شائىر، دۇنيا تىلىدا ۋە ياپون تىلىدا بىرقانچە چۆچەك يازغان؛ 1921 - يىلى ياپونىيەدىن جۇڭگوغا كېلىپ، بېيجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتىدا دۇنيا تىلى ئوقۇتقۇچىسى بولغان، شۇ چاغدا لۇشۈن بىلەن تونۇشقان، لۇشۈن ئونىڭ ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلغان.

(159) لۇشۈن «قەبرە، بۇرۇت توغرىسىدا» دېگەن ئەسىرىدە ئۆز ۋاقتىدىكى ئەكسىيەتچى ئەدەبىلەرنىڭ بوھتانلىرىغا پەشۋا بېرىپ: ئۇلار «ماڭا

ياپون قىزىنى ئەمرىگە ئالغان، شۇنىڭ ئۈچۈن ياپونلارنىڭ تەرىپىنى ئېلىپ، جۇڭگونى ھاقارەتلەپ، جۇڭگونىڭ يامان تەرەپلىرىنى تەشۋىق قىلىۋاتىدۇ، دېيىشىمگەنمىدى؟ مەن ئىلگىرى جۇڭگونىڭ بىرنەچچە كەمچىلىكىنىلا كۆرسەتكەنىدىم، شۇنىڭ كاساپىتى بىلەن مېنىڭ «خوتۇنۇم» نىڭ دۆلەت تەۋەسىنسىمۇ ئۆزگەرتىۋېتىشتى، ھازىرچۇ، ھازىرقىسى ياپونىيە بىلەن ئالاقدار مەسىلىغۇ؟» دەپ يازغانىدى.

(160) بۇ ھەقتە 153 - ئىزاھاتقا قارالا.

(161) «يېڭى جەمئىيەت» — يېرىم ئايلىق ئۇنىۋېرسال ژۇرنال، يۇ سۇڭخۇا قاتارلىق كىشىلەرنىڭ تەھرىرلىكىدە 1931 - يىل 7 - ئاينىڭ 1 - كۈنىدىن باشلاپ چىققان.

(162) «ئەقىل چىللىغۇچى» — بۇ ھەقتە 156 - ئىزاھاتقا قارالا.

(163) «ياغاچ ئويمىچىلىقنىڭ تەرەققىيات جەريانى» — لۇشۈن يېڭىدىن ئەۋج ئېلىۋاتقان ياغاچ ئويمىچىلىقنى تەشەببۇس قىلىش، ياش ئاپتورلارنى يېتىشتۇرۇش ۋە ئۇلارغا مەدەت بېرىش ئۈچۈن ئۆزى تاللاپ رەتلىگەن ياغاچ ئويمىلار توپلىمى بولۇپ، ئۆز خراجىتى بىلەن بېسىپ تارقاتقان.

(164) كوللوتىپ، ئىنگلىزچە Collotype— فوتولۇق مەتبەئەنىڭ بىر تۈرى. بۇنىڭدا قېلىن قوتۇر ئەينەك بەت ماتېرىيالى قىلىپ ئىشلىتىلىدىغان بولغاچقا، «ئەينەك بەت» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

(165) بۇ يەردە قەغەزنى تاش بىلەن سۈرۈپ سىلىقلاش دېگەن مەنىدە.

(166) لاۋلىيەن — مىڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرىدىكى رەسسام چېن خۇڭشۇي (1598 — 1652) نىڭ تەخەللۇسى. ئۇنىڭ «سۇ بويىدا» ناملىق جەڭنامىگە ئاتاپ سىزغان رەسىملىرى لياڭشەن كېچىكىدىكى 40 نەپەر قەھرىمانىنى ئۆزئىچىگە ئالىدۇ.

(167) سەي ئەپەندى — سەي يۈەنپېي.

(168) «قەدىمكىلەرنىڭ سەھىپىلىرى» — چېن خۇڭشۇي ئاخىرقى ئۆمرىدە سىزغان تارىخىي ئادەملەرنىڭ رەسىم سەھىپىلىرى، جەمئىي قىرىق سەككىز ئادەمنىڭ رەسىمى سىزىلغان.

(169) ژۇلىيانىڭ مازىرىدىكى سىزما رەسىملەر — شەرقىي خەن دەۋرىدىكى رەسىم سىزىلغان تاش.

(170) گۇ كەيجى (344 — 405) — شەرقىي جىن دەۋرىدىكى رەسسام.

«ئايال مىرزىنىڭ ئىنشاسىغا دائىر رەسىملەر» — گۇ كەيجى جىن دەۋرىدىكى جانۇك خوانىڭ «ئايال مىرزىنىڭ ئىنشاسى» سەرلەۋھىلىك ماقالىسىگە ئاساسەن سىزغان رەسىم.

(171) «پادىشاھ يارلىقلىرىنىڭ ئىزاھلىق رەسىملىرى» — چىڭ

دەۋرىنىڭ كاڭشى 20 - يىلى لىياڭ يەننىيەن رەتلىگەن؛ ئۇ كاڭشىنىڭ 9 - يىلى (1670 - يىلى) ئېلان قىلىنغان «ژاپادارلاردىن بولۇشقا دەۋەت قىلىش، نەسلى - نەسەپكە ئەقىدە باغلاش...» دېگەن مەزمۇندا ئېلان قىلىنغان 16 پارچە «پادىشاھ يارلىقى» غا ئاساسەن رەسىم ۋە ئىزاھات كىرگۈزۈپ ئىشلىگەن، جەمئىي 20 جىلد. لۇشۈن بۇ يەردە مىڭ دەۋرى دەپ سەۋەن يازغان.

(172) ھەيكەل — قەدىمكى زامانىدا ئۆلگەنلەرگە ئىسقات قىلىپ بىللە دەپنە قىلىدىغان ھەيكەل؛ ئادەتتە ياغاچ ياكى ساپالدىن ياسىلىدۇ؛ بۇنداق ھەيكەللەر خەن، تاڭ دەۋرىدىن قالغان قەبرىلەردە ناھايىتى كۆپ.

(173) «مۇناجاتلارنىڭ تەسۋىرى» — كېنىزەك ياكى گۈيفېيىنىڭ ھېكايىسى توغرىسىدا لى يىشى ئىجاد قىلغان رەسىملىك توپلام.

(174) سەككىز قۇرئەلىك تون — پالنامىدىكى باگۇانىڭ شەكىللىرى چۈشۈرۈلگەن تون چاپان.

(175) بۇ يەردە ئۆز ۋاقتىدا بىر تۈركۈم پومېشچىك - دەللاللار سىنىپىنىڭ ئەدىبلىرى تەرغىب قىلغان مۇنازىرە فېلىيەتون توغرىسىدا قوزغالغان بەس قىلغان مۇنازىرە كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(176) شىڭتەن، يەنى جىن شىڭتەن (تەخمىنەن 1608—1661) — ئەسلىي ئىسمى رېنرۇي، ۋۇشيەن ناھىيىسىدىن، مىڭ دەۋرىنىڭ ئاخىرى ۋە چىڭ دەۋرىنىڭ باشلىرىدا ئۆتكەن ئەدىب.

(177) بۇ يەردە بەزىبىر كەززاپ ئەدىبلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇلار ئىنتايىن «سول» قىياپەتتە تۇرۇپ، لۇشۈنگە بوھتان ۋە ھۇجۇم قىلغان. لۇشۈننىڭ بۇ سۆزى ئەنە شۇنداق بىرنېمىلەرگە بېرىلگەن قايتۇرما پەشۋا.

(178) ماۋ ئاكا — ماۋدۇن.

(179) «ئىجتىمائىي ئاخبارات» ژۇرنىلىنىڭ 4 - جىلد 1 - سانىدا «داۋ» ئىمزالىق بىر پارچە ماقالە بېسىلغان، ئۇنىڭدا: سول قانات يازغۇچىلار «توخۇ يۈرەك بولسىمۇ، ئايىغى ناھايىتى تېزلىشىپ كەتتى. ئۇلار يازلىق سەيلىگە بارىمەن، دېگەن باھانە بىلەن شاڭخەيدىن كېتىشتى» ۋەھاكازا دېيىلگەن. لۇشۈن «ساختا ئەركىنلىكنامە. خاتىمە» سىدە بۇ غەلىتە پىتىنگە كەسكىن رەددىيە بېرىپ مۇنداق يازغان: «چىڭداۋمۇ ياخشى جاي ئىمىش، لېكىن ئۇيەر پروفېسسور لياڭ شىچيۇ مۇدەررىسلىك قىلغان مۇقەددەس جاي، ماڭا ئۇ جايغا يىراقتىن كۆز تاشلاشمۇ نېسىپ بولغان ئەمەس. «داۋ» ئەپەندىنىڭ كارامىتى بار ئىكەن، ئۇنىڭ مېنىڭ غېمىمنى يەپ تەسەۋۋۇر قىلغان ۋەھىمىلىرى ئەمەلىيەتتە يوق گەپ. ئەگەر بولىدىغان بولسا، بىر تۈركۈم لۇكچەكلەر بىرنەچچە تاپانچا بىلەنلا ئالەمنى سورىغان بولاتتى.»

(180) زېڭتيەن ئەپەندى — ياپونىيەلىك دوست زېڭتيەنشي.

(181) ۋاڭ ماۋزۇ 1934 ـ يىل 5 ـ ئايدا نەنجىڭدا چىقىدىغان «دەۋر ئەپكار ئاممىسى» ژۇرنىلىنىڭ 110 ـ سانىدا «كىتابىي تىلنى ئۆگىنىشنى مەنئى قىلىپ، كىتاب ـ ناملەرنى زورلۇق بىلەن ئوقۇتايلى» سەرلەۋھىلىك بىرنەمىنى ئېلان قىلىپ، كىتابىي تىلنى ئوقۇشنى، «مۇھاكىمە ۋە بايان»، «ئۇلۇغ ئىلىم»، «مۇرەسسە ـ مادارا»نى ئوقۇشنى ئوتتۇرىغا قويغان، شۇنىڭ بىلەن مەدەنىيەت ساھەسىدە كەسكىن مۇنازىرە باشلانغانىدى.

6 ـ ئاينىڭ 18 ـ ۋە 19 ـ كۈنى «ئەركىن پاراڭ»دا چېن ۋاڭداۋ قاتارلىق ئادەملەرنىڭ تىل ئىسلاھاتىغا ئائىت ئاممىۋى تىل مەسىلىسى ئوتتۇرىغا قويۇلغان ماقالىلىرى بېسىلىپ چىقتى، شۇنىڭ بىلەن گېزىتتە مۇزاكىرە باشلىنىپ كەتتى. شۇ چاغدا «ئىجتىمائىيەت» ناملىق ئايلىق ژۇرنالنىڭ مۇھەررىرى ساۋجۇيرېن 7 ـ ئاينىڭ 25 ـ كۈنى ئاممىۋى تىل توغرىسىدا پىكىر سوراش خېتىنى تارقىتىپ، مۇنداق بەش مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويدى: بىرىنچى، ئاممىۋى تىل ھەرىكىتى، ئەلۋەتتە، جانلىق تىل ھەرىكىتىگە ۋە ئانا تىل ھەرىكىتىگە ۋاراسلىق قىلغان ھالدا ئوتتۇرىغا چىققان، ھازىر ئاممىۋى تىلنى يېڭى باسقۇچلارغا بۆلۈپ تەشەببۇس قىلىشنىڭ زادى زۆرۈر-يېتى بارمۇ، يوقمۇ؟ ئىككىنچى، جانلىق تىل ھەرىكىتى نېمىشقا توختاپ قالىدۇ؟ نېمىشقا يېڭى ئەدەبىلەر («4 ـ ماي» ھەرىكىتىدىن كېيىنكى ئەدەبىلەر) دە كونىلىقنى تىرىلدۈرىدىغان غۇۋا خاھىش بولىدۇ؟ ئۈچىنچى، جانلىق تىل ئالاھىدە سىنىپ (زىيالىيلار) غا خاس قورال بولۇپ قېلىپ، ئادەتتىكى ئامما بىلەن ئالاقىسىز بولۇۋاتىدۇ، جانلىق تىلنى زادى قانداق قىلغاندا كەڭ ئاممىنىڭ قورالىغا ئايلاندۇرغىلى بولىدۇ؟ تۆتىنچى، ئاممىۋى تىلنى گۈللەندۈرۈشتە ئاۋۋال قېلىپلاشتۇرۇلغان بىر مەنبەلىك ئانا تىلنى قارارلاشتۇرۇپ، بارا ـ بارا ئومۇملاشتۇرۇپ، يەرلىك شېۋىنى بارا ـ بارا يوقىتىش كېرەكمۇ ياكى ئاۋۋال ھەرقايسى چوڭ رايونلارنىڭ شېۋىلىرى ئاساسىدا كۆپ مەنبەلىك ئاممىۋى تىلنى گۈللەندۈرۈپ، ئاستا ـ ئاستا مەركەزلەشتۈرۈپ، شۇ يول بىلەن بىر مەنبەلىك ئانا تىلنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش كېرەكمۇ؟ بەشىنچى، ئاممىۋى تىلدىكى ئەسەرلەرنى قايسى ئۇسۇل بىلەن يېزىش كېرەك؟ ئامما ئادەتلىنىپ قالغان ئۇسۇلنى قانداق ئىلغاش كېرەك؟

لۇشۈننىڭ بۇ خېتى دەل ئەنە شۇ بەش نۇقتا ئۈستىدە يېزىلغان.

(182) بۇ يەردە «ئاممىۋى تىل» مۇزاكىرىسىدە ئوتتۇرىغا چىققان ماقالىلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ. 6 ـ ئاينىڭ 22 ـ كۈنى «شېنباۋ. كىتابخانلار-نىڭ سوئاللىرىغا جاۋاب» دېگەن سەھىپىدىكى «ئاممىۋى ئەدەبىياتنى قانداق گۈللەندۈرۈش كېرەك» سەرلەۋھىلىك ماقالىدە ھەممىدىن ئاۋۋال «ھازىرقى ئاممىۋى تىل ھەرىكىتى قەدىمكى تىلغا قارشى؛ شۇنىڭ بىلەن بىللە بىيۇروك-

رات ـ دەللاللارنىڭ جانلىق تىلىغمۇ قارشى» دېگەن سۆز ئوتتۇرىغا چىققانىدى. «شېنباۋ. شەھرىمىزگە بېغىشلانغان قوشۇمچە سەھىپە. تىل توغرىسىدا» دا 26 ـ، 28 ـ ۋە 30 ـ كۈنى گۇفو، جياۋېي ۋە بەيشىنىڭ جانلىق تىلغا «ھۇجۇم» قىلىشنى، «جانلىق تىلنى تارىخىي ئاجايىپخانىغا تىزىپ قويۇش»نى تەرغىب قىلىدىغان ماقالىلىرىمۇ بېسىلغان.

(183) بۇ شىمالىي مىللىتارىستلار ھۆكۈمىتى ئېچىكى ئىشلار باش ۋازىرى چۈي ياڭگاۋاڭنىڭ سۆزى. لۇشۈن كېيىنكى چاغلاردا بۇ سۆز بىلەن ئۇنىڭغا «كەمسىنىلىرى ئەزەلدىن غىزا يېمەيدۇ» غان ئادەم دەپ تەنە قىلغان.

(184) بۇ يەردە بەزىلەرنىڭ ماقالە ئېلان قىلىپ، لۇشۈنگە بوھتان قىلغان ھەمدە «ئاممىۋى تىل»نى تەشەببۇس قىلىش باھانىسى بىلەن «4 ـ ماي» دىن بۇيانقى جانلىق تىل ئەدەبىياتى ھەرىكىتىنى ئىنكار قىلىپ، لۇشۈن-نىڭ «ئاممىۋى تىل» توغرىسىدىكى توغرا تەشەببۇسىغا قارشى تۇرغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(185) لۇشۈن 1934 ـ يىل 7 ـ ئايىڭ 29 ـ كۈنى ساۋ جۇيرېنگە يازغان خېتىدە «ئاممىۋى تىل» مەسىلىسىدە قۇرۇق گەپ سانىقان ياكى «ئاممىۋى تىلنى باھانە قىلىپ جانلىق تىلغا زەربە بەرگەن» ئادەملەرنى «قولىدىن پوق كەلمەيدىغان» دەپ ئاتىغان.

(186) قوشما باسمىخانا — 1932 ـ يىلى شاڭخەيدە فاڭ جيالۇڭ قۇرغان.

(187) «ئالا كۆكۈل توپلىمى» 1932 ـ يىل 10 ـ ئايدا شاڭخەيدە نەشر قىلىنغان، لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا گومىنداڭ دائىرىلىرى تەرىپىدىن مەنئى قىلىنغان. مۇھىم ماقالىلەرنىڭ ھەممىسى قىرقىپ تاشلانغان. نەشر قىلغۇچى قوشما باسمىخانا ئېشىپ قالغان 16 پارچە ماقالىنى «قالدى ـ قاتتىلار توپلىمى» دېگەن نام بىلەن نەشر قىلىشقا مەجبۇر بولغان.

(188) مەركىزىي كىتاب تەكشۈرۈش ھەيئىتى — گومىنداڭ مەركىزىي تەشۋىقات ھەيئىتىنىڭ كىتاب ـ ژۇرناللارنى تەكشۈرۈش ھەيئىتى، يەنى ئىلغار كىتاپ ـ ژۇرناللارنى مەنئى قىلىش، مەدەنىيەتنى نوختىلاش ئورگا-نى. شاڭخەيدىكى تەكشۈرۈش ھەيئىتى 1934 ـ يىل 5 ـ ئايلاردا قۇرۇلغان. بۇ ئورگان قۇرۇلغاندىن كېيىن، ئىلغار كىتاب ـ ژۇرناللارغا تۇرلۈك بەتنامىلارنى چاپلاپ، ئۇلارنى قىرقىپ ـ ئۆزگەرتىپ تاشلىغان ۋە مەنئى قىلغان.

(189) دۇ يىنفۇ، ئەسلىي ئىسمى دۇتەن — خېنەنلىك، «سول قاناتلار ئىتتىپاقى» نىڭ ئەزاسى، 1934 ـ يىلى «يېڭى شېئىرلار» ژۇرنىلىنى تەھرىرلىگەن.

(190) «ئاھ جېنىم» — بۇ يەردە بىرخىل بىمەنە ئاھاڭدىكى ناخشا

كۆزده تۇتۇلىدۇ. ئۇ ئەسلىده ئەل ئارىسىدا تارقىلىپ يۈرگەن چاكسىنا ناخشا ئىدى، كېيىن لى جىڭخۇينىڭ قايتا ئىشلىشى بىلەن 1928 ـ يىلىدىن ئىلگىرى ۋە كېيىن ئومۇملىشىپ كەتكەن.

(191) لى جىڭخۇي (1891 — 1967) — خۇنەنلىك، مۇزىكانت.

(192) بۇ يەردە گەپ «يېڭى شېئىرلار» ژۇرنىلىغا ئىئانە توپلاش ئۇستىده بارىدۇ.

(193) «سەلكىن شامال تەھرىراتى» — گومىنداڭنىڭ شاڭخەي شەھەرلىك پىرقە بۆلۈمى 1934 ـ يىلى قۇرغان ئەكسىيەتچى ئەدەبىي تەشكىلاتى. ئۇ ئۆزىنىڭ بىر قارارىدا لۇشۈننى «ئەدەبىيات جادۇگىرى» دەپ ھاقارەتلىگەن ۋە ئۇنى «قانتىق جازالاش»نى تەشەببۇس قىلغانىدى.

(194) لىيۇ ۋېيمىڭ — گۇاڭدۇڭلۇق، ئۆز ۋاقتىدا سىنگاپوردا مۇھاجىرەتته ئىدى، لۇشۈن ئەسەرلىرىنىڭ كىتابخانى ئىدى.

(195) بۇ يەردە بەزى ئىككى يۈزلىمە ئادەملەر كۆزده تۇتۇلىدۇ.

(196) يۈلتۇز قىتئەسى — ئۆز ۋاقتىدا سىنگاپور شۇنداق تەرىپلىنەتتى.

(197) شياۋجۇن — يەنە بىر ئىسمى لىيۇجۇن، تېخەن جۇن، ئۇنىڭ «8 ـ ئايدىكى يېزا» ناملىق رومانى بار.

شياۋخۇڭ (1911 — 1942) — ئايال، ئەسلىي ئىسمى جياڭ چېنباۋ، يەنە بىر ئىسمى چياۋيىن، ئۇنىڭ «ھايات ـ مامات مەيدانى» قاتارلىق پوۋېستلىرى بار، ئۆز ۋاقتىدا شياۋجۇننىڭ خوتۇنى ئىدى.

(198) 1934 ـ يىل 5 ـ ئايدا، شاڭخەيدىكى «ئىجتىمائىي ئاخبارات» ناملىق ژۇرنال «س» دېگەن تەخەللۇس بىلەن ماقالە ئېلان قىلىپ، لۇشۈنگە، ئۆزىنىڭ ھۆكۈمەتنى سۆكۈپ يازغان ماقالىلىرىنى توپلاپ، كونا دوستى نىشەن ئارقىلىق ياپونىيە ئاخبارات ئىدارىسىگە ئۆتكۈزۈپ نەچچە ئون مىڭ دوللار ھەق ئالدى، خائىن بولدى، دەپ بوھتان قىلغان.

(199) بۇ يەردە 1933 ـ يىل 9 ـ ئايدا لۇشۈننىڭ جاھانگىرلىك ئۇرۇشىغا قارشى دۇنياۋى ھەيئەتنىڭ يىراق شەرق يىغىنىغا قاتناشقانلىقى كۆزده تۇتۇلىدۇ. لۇشۈن شۇ يىغىندا يىغىن ھەيئەت رىياستىنىڭ پەخرىي رەئىسلىرىدىن بىرى بولۇپ سايلانغان.

(200) «جۇنشەن» — ۋېي سۆكۈۋۇنىڭ شېئىرلار توپلىمى. ئۇ لۇشۈن رەتلىگەن «نامسىز يېڭى توپلام» مەجمۇئەسىگە كىرگۈزۈلگەن، 1927 ـ يىلى 2 ـ ئايدا «نامسىز تەھرىرات» تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان.

(201) «ئانا»، «زاۋاللىق» — گوركىنىڭ رومانلىرى.

(202) تەرجىمىلەر — بۇ يەردە «لىرا» (قەدىمكى يەتته تارلىق چالغۇ) ۋە بىر «كۈنلۈك خىزمەت» كۆزده تۇتۇلىدۇ.

(203) «لىرا» — لۇشۈن تەرجىمە قىلغان (ئۇنىڭ ئىككى پارچىسىنى رۇشى تەرجىمە قىلغان، بىر پارچىسىنى ساۋ جىڭخۇا تەرجىمە قىلغان، قالغانلىرىنى پۈتۈنلەي لۇشۈن تەرجىمە قىلغان) ۋە تەھرىرلىگەن سوۋېت ھېكايىلىرى توپلىمى، جەمئىي 10 پارچە. ئۇنىڭ «لىرا، غا كىرىش سۆز» دېگەن مۇقەددىمىسى كېيىن «تاغدىن ـ باغدىن» توپلىمىغا كىرگۈزۈلگەن.

(204) جياڭ يەنى جياڭ گۇاڭشى (1901 — 1931) — ئەسلىي ئىسمى جياڭ گۇاڭچى، ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ لىيۇئەن ناھىيىسىدىن، سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئوقۇغان، ھازىرقى زامان يازغۇچىسى؛ «كالته ئىشتانلار»، «دالا شامىلى» قاتارلىق ئەسەرلەرنى يازغان.

(205) بۇ يەردە جاھانگىرلىك ئۇرۇشىغا قارشى دۇنياۋى ھەيئەتنىڭ يىغىنى كۆزده تۇتۇلىدۇ.

(206) پىدائىيلار — شەرقىي شىمالدىكى ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى پىدائىيلار قوشۇنى.

(207) لۇشۈن 1932 ـ يىلى بېيجىڭغا بارغىنىدا، بېيجىڭدىكى ئالىي مەكتەپلەرنىڭ تەكلىپى بىلەن بەش قېتىم نۇتۇق سۆزلىگەنىدى. شۇ نۇتۇقلىرىنىڭ ماۋزۇلىرى مۇنداق: «يارىدەم ئەدەبىياتى ۋە گۈپپاڭچى ئەدەبىيات»، «بۇ يىل ئەتىيازدىكى ئىككى خىل تەسىراتىم»، «ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ۋە پەرمانبەردار ئەدەبىيات»، «يەنە «ئۆچمىچى خىل ئادەم» توغرىسىدا»، «ئەدەبىيات ـ سەنئەت ۋە قورال كۈچى».

(208) بۇ يەردە «يارىدەم ئەدەبىياتى ۋە گۈپپاڭچىلىق ئەدەبىياتى» بىلەن «ئىنقىلابىي ئەدەبىيات ۋە پەرمانبەردار ئەدەبىيات» كۆزده تۇتۇلىدۇ.

(209) «قىزىل كۈلكە توغرىسىدا» نى ئەسلىده خېشى يازغان، خېشى بۇنىڭدا: مېيچۇەن تەرجىمە قىلغان «قىزىل كۈلكە» ئەسلىده مېنىڭ تەرجىمە نۇسخامدىن كۆچۈرۈلگەن، دەپ ئەيىبلىگەنىدى.

(210) بۇ يەردە تېخەن خەننىڭ شاۋبەي دېگەن تەخەللۇس بىلەن ئېلان قىلغان «مۇرەسسە» سەرلەۋھىلىك ماقالىسى كۆزده تۇتۇلىدۇ. بۇ ھەقتە مۇشۇ كىتابتىكى 350207 ـ خەتكە قارالسۇن.

(211) فېڭ يۈلەن — يەنجىڭ ئۇنىۋېرسىتېتى، چىڭخۇا ئۇنىۋېرسىتېتى قاتارلىق مەكتەپلەردە پەلسەپە پروفېسسورى بولغان. 1938 ـ يىل 11 ـ ئايدا سوۋېت ئىتتىپاقىغا سايا‌ھەتكە بارغانلىقى ئۈچۈن، بېيپىڭدا گومىنداڭ تەرىپىدىن سوراقتا تارتىلىپ، ئىككىنچى كۈنى قويۇپ بېرىلگەن.

(212) جاۋ جيابى — جياڭسۇ ئۆلكىسىنىڭ سۆڭجياڭ ناھىيىسىدىن، ئۆز ۋاقتىدا شاڭخەيدىكى «ياخشى دوست» كىتاب شىركىتىنىڭ مۇھەررىرى ئىدى.

(213) «ئەدەبىيات» — 1933 — 1937 ـ يىلىغىچە چىققان

ئەدەبىي ژۇرنال.

(214) بۇ يەردە كېيىنكى چاغلاردا «كونس بوتكىسى فېلىيەتونلىرى» غا كىرگۈزۈلگەن «كېسەل بولغاندىن كېيىنكى پاراك» كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ ماقالە ئەسلىي تۆت قىسىمدىن ئىبارەت ئىدى، «ئەدەبىيات» نىڭ 4 ـ جىلد 2 ـ سانىغا بېسىلغاندا پەقەت 1 ـ قىسمىلا قالغان.

(215) بۇ يەردە «جۇڭگو يېڭى ئەدەبىياتىنىڭ تىزمىسى» كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ 1917 ـ يىلىدىن 1926 ـ يىلىغىچە بولغان 10 يىل ئىچىدە بارلىققا كەلگەن يېڭى ئەدەبىي ئىجادىيەت ۋە نەزەرىيىلەرنىڭ تاللانمىسى بولۇپ، جاۋ جيابى رەتلىگەن، «ياخشى دوست» كىتاب شىركىتى نەشر قىلغان. بۇنىڭ «ھېكايىلەر» دېگەن 2 ـ توپلىمىنى لۇشۈن تاللاپ رەتلەگەن.

(216) لۇشۈن ئۆز ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ يازغان خەتلىرىدە «سول قاناتلار ئىتتىپاقى» دېگەن سۆز ئورنىغا دائىم «جۇلىيەن» دېگەن سۆزنى يازاتتى. بۇ يەردىكى «جۇ خانىم» دېگەن سۆزمۇ «سول قاناتلار ئىتتىپاقى» نى بىلدۈرىدۇ.

(217) «چولپان» — ئاساسەن فېلىيەتونلارنى باسىدىغان يېرىم ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال، مەسئۇل مۇھەررىرى چېن ۋاڭداۋ، 1934 ـ يىل 9 ـ ئايدىن 1935 ـ يىل 9 ـ ئايغىچە چىققان.

«كىتابخانلار تۈرمۇشى» — مەسئۇل مۇھەررىرى لى گۈڭپۇ، 1934 ـ يىل 11 ـ ئايدىن تارتىپ چىقىشقا باشلىغان.

«ھەجۋىي رەسىم» — مۇھەررىرى ژۇلاڭشى، خۇاڭ سىيىك، 1934 ـ يىل 9 ـ ئايدىن تارتىپ چىقىشقا باشلىغان ھەجۋىي رەسىم، فېلىيەتون ژۇرنىلى.

(218) گومىنداڭنىڭ كىتاب ـ ژۇرناللارنى تەكشۈرۈش ھەيئىتى.

(219) لادۇ كوچىسى — كونا شاڭخەي رەستىلىرىنىڭ بىرى، ھازىر جەنۇبىي شياڭياك كوچىسى دەپ ئۆزگەرتىلگەن.

(220) بۇ يەردە سوۋېت يازغۇچىسى ل. پانتېلېيېفنىڭ «سائەت» ناملىق پوۋېستى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(221) بۇ يەردە 1934 ـ يىلى يازغان «چىلتەكلىك ئەدەبىيات» ۋە «كونس بوتكىسى فېلىيەتونلىرى» كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(222) «ئەدەبىي تۈرمۇش» — «سول قاناتلار ئىتتىپاقى» نىڭ كاتەبات باشقارمىسى چىقارغان يېرىم ئايلىق ئىچكى ژۇرنال، 1934 ـ يىل 1 ـ ئايدا بىر سان چىقىپلا توختىغان.

(223) بۇ يەردە «كونس بوتكىسى فېلىيەتونلىرى» بىلەن «چىلتەكلىك ئەدەبىيات» كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(224) «شەھەر ۋە يىل» — سوۋېت يازغۇچىسى فىدېننىڭ رومانى.

(225) بۇ يەردە نۇك (تەي جىڭنۇك) نىڭ قولغا ئېلىنىپ كەتكەنلىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(226) بىرەيلەن — لياۋ موسا، خۇنەنلىك، يازغۇچى. ئۇ «لىنمۇ» دېگەن تەخەللۇس بىلەن يازغان ماقالىسىدە: لۇشۈننىڭ «ئوبزورلىرىدا دەللاللىق ئاڭ بار» دېگەن.

(227) ئىككى پارچە — شياۋ جۇننىڭ «كەسىپ» ۋە «جېنەستىگۈل» ناملىق ئەسەرلىرى.

(228) «مەشئەل» — شاڭخەيدە چىققان «ئۇلۇغ ئاخشام» گېزىتىنىڭ قوشۇمچە سەھىپىسى. سۇي ۋەنچيۇ مەسئۇللۇقىدىكى بۇ سەھىپىدە لۇشۈنگە ھۇجۇم قىلىدىغان ماقالىلەر بېسىلغانىدى.

(229) بۇ يەردە شىمالىي مىلىتارىست شۇي شۇجېڭنىڭ ئوغلى شۇي داۋلىن كۆزدە تۇتۇلىدۇ. ئۇ گومىنداڭ ھۆكۈمىتىنىڭ مەمۇرىي پالاتا سىياسىي ئىشلار باشقارمىسىنىڭ باشلىقى بولغان. شۇي داۋلىن يازغان ماقالىنىڭ تولۇق ماۋزۇسى: «دۇشمەنمۇ ياكى دوستمۇ؟ — جۇڭگو ـ ياپونىيە مۇناسىۋىتى توغرىسىدا مۇلاھىزە».

(230) شياۋجۇن «سەنلاك» دېگەن تەخەللۇسنى قوللانغانىدى. لۇشۈن 1935 ـ يىل 3 ـ ئاينىڭ 31 ـ كۈنى شياۋجۇنگە يازغان خېتىدە: «ھازىرقى سەنلاك دېگەن تەخەللۇسنى ھەرقانچە ياخشى كۆرسىڭىزمۇ، مېنىڭچە، باشقا بىر تەخەللۇسقا ئۆزگەرتكىنىڭىز ياخشى» دېگەن.

(231) «ھەمكارلىشىش نەزەرىيىسى» — روسىيە ئانارخىستى كروپوتكىن (П. А. КРОПОТКИН, 1842 — 1921) ئۆزىنىڭ «ھەمكارلىق توغرىسىدا» ناملىق ئەسىرىدە جانلىقلار، ئىنسانلار ئۆز تەرەققىياتىدا زىددىيەتلەرنى ھەمكارلىشىش يولى بىلەن ھەل قىلىشى كېرەك، دەپ تەشەببۇس قىلغان.

(232) «جېنەستىگۈل» — شياۋجۇن يازغان ھېكايە.

(233) ئىككى پارچە ماقالە — شياۋجۇن يازغان «ياشاش ئۈچۈن» ۋە «بىر قوزا».

(234) لەي شاۋچى — گۇاڭدۇك ئۆلكىسىنىڭ خەيفېك ناھىيىسىدىن، ياغاچ ئويمىچى، ئۆز ۋاقتىدا گۇاڭجۇدا ياغاچ ئويمىچىلىق، ھەجۋىي رەسىم ۋە يېڭى شېئىر ئىجادىيىتى بىلەن شۇغوللانغان.

(235) «تاماكىچى ئىشچى» — لەي شاۋچى يازغان ھېكايە.

(236) لەي شاۋچى ئىشلىگەن بۇ ئىككى پارچە ياغاچ ئويما، كېيىن «ئەدەبىيات» ژۇرنىلىنىڭ 1935 ـ يىل 7 ـ ئايدىكى سانىغا بېسىلغان. ئالدىنقىسى لۇشۈننىڭ 1924 ـ يىلى جانلىق تىل بىلەن يازغان «مېنىڭ

پىراقىم» سەرلەۋھىلىك شېئىرنىڭ ئاساسەن ئىشلەنگەن؛ كېيىنكىسىدە بىر جوزا، جوزا ئۇستىدە بىر سىياھ قۇتىسى سىزىلغان، قۇتىغا لۇشۇننىڭ باش سۈرىتى چۈشۈرۈلگەن.

(237) جىنرېن (1910 — 1971) — ئەسلىي ئىسمى جاڭ جۇندى، خېبېيلىك، تەرجىمان، ئۇ سوۋېت يازغۇچىسى زوچىنكونىڭ «كۆلكىلىك ھېكايە» ناملىق ھېكايىسىنى تەرجىمە قىلغان.

(238) خۇ — خۇ يۈجى، ئۆز ۋاقتىدىكى ژۇرنالىست.

(239) «ئايالار تۇرمۇشى» — 1935 - يىل 7 - ئايدا شاڭخەيدە چىقىشقا باشلىغان ئايلىق ژۇرنال، باش مۇھەررىرى شېن زىجيۇ.

(240) «مەشھۇر ئادەم» — جۇ جيەن. ئۇ تەرجىمە قىلغان گوركىينىڭ پوۋېستى «ئەر - خوتۇن ئوروفلار» دەسلەپ جېڭ جېندونىڭ باش مۇھەررىرلىكىدىكى «دۇنيا ئەدەبىياتى خەزىنىسى» (1935 - يىل 5 - ئايدىن باشلاپ تارقىتىلغان) گە جۇجيەن دېگەن ئىسمزا بىلەن بېسىلغان.

(241) ئۆز ۋاقتىدا بەزىلەر لۇشۈننى «جۇڭگونىڭ چېخوفى»، «جۇڭگونىڭ گوركىيسى» دەپ ماختىغاندى.

(242) يې ئەپەندى — يې زى.

(243) شۇي ئەپەندى — شۇي ماۋيۇك.

(244) «تىيەن بىلەن خۇا» — تىيەنخەن، خۇاخەن (يەنى ياڭ خەنشېڭ)، ئۇلار 1935 - يىل 2 - ئايدا گومىنداڭ ھۆكۈمىتى تەرىپىدىن تەقىلا قولغا ئېلىنىپ، 7 - ئايدا تۇرمىدىن چىققان.

(245) جېڭ جېڭچيۇ (1888 — 1935) — گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسىنىڭ چاۋياڭ ناھىيىسىدىن، ئۆز ۋاقتىدىكى كىنو رېژىسسورى.

(246) ھاملىي تەشكىلاتلار — «سول قاناتلار ئىتتىپاقى» نىڭ ھىمايىچى تەشكىلاتلىرى.

(247) گۇيجىك — گۇيجىك شېكىيلاك، ياپونىيىلىك ئاسارئەتىقىشۇناس.

(248) خېچىك — خۇاڭ يۈەن.

(249) بۇ يەردە «تەرجىمىلەر» ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى خۇاڭ يۈەن كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(250) بۇ يەردە «تەرجىمىلەر مەجمۇئەسى» ۋە «تەرجىمىلەر» ئايلىق ژۇرنىلى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(251) گېرمانىيە پادىشاھى فىرىدرىخ — پروسسىيە پادىشاھى فىرىدرىخ II (1712 — 1786). ئۇ بىرمۇنچە تاجاۋۇزچىلىق ئۇرۇشلىرىنى قوزغىغان. بۇ يەردىكى «مەركەزلەشتۈرۈپ ھوجۇم قىلىش» دېگەن سۆزدە ئۇ قوللانغان لىنىيىچە تاكتىكا كۆزدە تۇتۇلىدۇ، يەنى قوشۇن تۇزلەشلىكتە

جەڭ قىلغاندا، ئوچ لىنىيە بولۇپ تىزىلىدۇ، ھەربىر لىنىيىدە ئۈچتىن ئالتە قاتارغىچە ئەسكەر تۇرىدۇ، ئېتىشىش ۋاقتىدا ئەسكەرلەر دەس تۇرۇپ ئاتىدۇ، ئاندىن كېيىن ئاتاكىغا ئۆتىدۇ.

(252) «دۇنيا ئەدەبىياتى خەزىنىسى» — جېڭ جېندونىڭ تەھرىرلىكىدە 1935 - يىلىدىن تارتىپ چىقىشقا باشلىغان، ئايدا بىر توپلام چىقىرىلاتتى، ئۇ مەزمۇن جەھەتتە جۇڭگونىڭ كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە چەت ئەللەرنىڭ مەشھۇر ئەسەرلىرىنىڭ تەرجىمىسى دېگەن ئىككى قىسىمغا بۆلۈنگەن. لۇشۈن تەرجىمە قىلغان «ئۆلۈك جانلار» نىڭ بىرىنچى قىسمى شۇ ژۇرنالنىڭ 1 - يىللىق توپلاملىرىغا داۋاملىق بېسىلغان.

(253) مەجلىس — «تۇرمۇش» كىتابخانىسى 1935 - يىل 9 - ئاينىڭ 17 - كۈنى «يېڭى ئاسىيا» رېستورانىدا لۇشۈن باشلىق بىرنەچچە كىشىنى زىياپەتكە تەكلىپ قىلىپ، «تەرجىمىلەر» نىڭ مۇھەررىرى خۇاڭ يۈەننى يۆتكەۋېتىش توغرىسىدا مەسلىھەتلەشمەكچى بولغان، لېكىن لۇشۈن بۇنى رەت قىلغان.

(254) «ئالتۇن كۆل» — سوۋېت كىنو فىلىمى.

(255) «زالىم پادىشاھنىڭ مەشۇقى» — فرانسىيە كىنو فىلىمى.

(256) بۇ يەردە لۇشۈننىڭ ئوغلى خەييىڭ كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(257) يې — يې شېكتاۋ، مەملىكەتلىك مەزمۇنىڭ ھازىرقى زامان يازغۇچىسى.

(258) «د. نىڭ ئىشلىرى» — بۇ يەردە لۇشۈن يازغان «دوستويېۋسكىنىڭ ئىشلىرى» سەرلەۋھىلىك ماقالە كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ ماقالە دەسلەپ ياپونىيىنىڭ «ئەدەبىيات - سەنئەت» ژۇرنىلىنىڭ 1936 - يىل 2 - سانىغا بېسىلغان؛ خەنزۇچە تەرجىمىسىمۇ 1936 - يىل 2 - ئايدا «ياشلار» نىڭ 9 - جىلد 2 - سانىغا ۋە «بوران قۇشى» ناملىق ئايلىق ژۇرنالنىڭ 2 - سانىغا بېسىلغان؛ كېيىن لۇشۈن تەرىپىدىن «كونس بوتكىسى فېلىيەتون» لىرىنىڭ 2 - توپلىمى» غا كىرگۈزۈلگەن. لۇشۈن شۇ كىتابىنىڭ «خاتىمە» سىدە مۇنداق يازىدۇ: «‹دوستويېۋسكىنىڭ ئىشلىرى› نى ‹ئوچ قالپاق› نەشرىياتىنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن يازغانىدىم، ئۇ مۇشتەرىلەرگە ئاتالغان تونۇشتۇرغۇچى ماقالە ئىدى، لېكىن مەن ئۇنىڭدا: مەزلۇملار زالىملارنىڭ نەزىرىدە ياكى قۇل ۋە ياكى دۇشمەن؛ ئۇلار ھەرگىز دوست بولالمايدۇ، شۇنىڭ ئوچۇن ئۇلارنىڭ ئەخلاقلىرى بىر - بىرىگە ئوخشاشمايدۇ، دېگەنىدىم.»

(259) يېكۇ — ياپونىيىنىڭ ئۆز ۋاقتىدىكى شائىرى يېكۇ مىسلاك. ئۇ 1935 - يىل 10 - ئاينىڭ 21 - كۈنى ھىندىستانغا زىيارەتكە كېتىۋېتىپ شاڭخەيگە چۈشكىنىدە، لۇشۈن بىلەن كۆرۈشۈشنى تەلەپ قىلغان؛ كېيىن

ياپونىيە «ئەتىگەنلىك خەۋەرلەر» گېزىتى شاڭخەي شۆبىسىنىڭ باشلىقى مۇشـ
يا ۋە نېيشەن ۋەنزاۋنىڭ مۇناسىۋىتى ئارقىسىدا، «3 ـ ئىيۇن» رېستورانىدا
لۇشۇن بىلەن كۆرۈشكەن. زىياپەت ئۈستىدە يېكۇ ئىغۋاگەرچىلىك قىلىپ،
جۇڭگو ئۆزىنىڭ ھەربىي، سىياسىي مەسىلىلىرىنى باشقۇرۇشقا ياپونىيىدىن
ياردەم سورىشى كېرەك، دېگەندى، لۇشۇن دەرھال ئۇنىڭغا قاتتىق رەددىيە
بەرگەن. يېكۇ ۋەتىنىگە قايتقاندىن كېيىن ئۆز ماقالىسىدە لۇشۇننىڭ پىكرى
نى قەستەن بۇرمىلىغان.

(260) چاڭيۇ يەنى چاڭيۇشەنلاڭ — ياپونىيە يازغۇچىسى، دراما
تورگى، 1888 ـ يىلى دۇڭجىڭدا تۇغۇلغان؛ ئۇنىڭ «شياڭ يۇ ۋە
لىيۇباڭ»، «پادىشاھى ئەزىم كاڭشى» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار. كېيىن
ياپونىيە سەنئەت يۇرتىغا ئەزا بولغان. لۇشۇن 1935 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ
1 ـ كۈنى زېڭتيەنشېغا يازغان خېتىدە: چاڭيۇ يازغان لۇشۇن سۆزلىرى
«ئەمەلىيەتتە مېنىڭ سۆزلىرىمنىڭ پەقەت بىر قىسمىدىنلا ئىبارەت. مېنىڭ
شۇ چاغدا جۇڭگوغا ئالاقىدار بولغان بىرمۇنچە ناھايىتى ياخشى ماتېرىياللار
توغرىسىدا ئېيتقان سۆزلىرىمنى ئاياغ ئاستى قىلىۋېتىپتۇ» دېگەن.

(261) سېنشەن يەنى سېنشەنچى (ئەسلىي ئىسمى سېنسۇڭ چېڭـ
جى) — ياپونىيە يازغۇچىسى، 1904 ـ يىل شىنشى ئاھىيىسىدە
تۇغۇلغان، 30 ـ يىللارنىڭ باشلىرىدا «ياپونىيە پرولېتارىيات مەدەنىيەت
ئىتتىپاقى»غا قاتناشقان، ئۇنىڭ «ئارال»، «يېراقتىكى ئادەم» دېگەن ئە
سەرلىرى، «دولقۇن» ناملىق شېئىرلار توپلىمى، «ئەدەبىي مۇلاھىزە» نام
لىق مۇلاھىزىلەر توپلىمى بار.

(262) لىن يەنى ياپونىيە يازغۇچىسى لىن فاڭشيۇڭ (ئەسلىي ئىسمى
خۇتىڭ شۇفۇ) — 1903 ـ يىلى دافېن شەھرىدە تۇغۇلغان، 20 ـ يىللاردا
«ياپونىيە پرولېتارىيات سەنئەت ئىتتىپاقى»غا، «پۈتۈن ياپونىيە پرولېتار
سەنئەت ئىتتىپاقى»غا قاتناشقان. 1930 ـ يىل 2 ـ ئايدا قولغا ئېلىنغاندىن
كېيىن خائىنلىق قىلىپ، «بۇرۇلۇش» ياسىغانلىقىنى ئېلان قىلىپ،
1932 ـ يىلى 4 ـ ئايدا تۇرمىدىن چىققان ۋە «تۇرمە خاتىرىلىرى»نى ئېلان
قىلغان، مىللىتارىزمنى ۋە پادىشاھ تۇزۇمىنى ھىمايە قىلغان.

(263) خۇاڭ پىڭسۇن ئەسلىي جېجياڭلىق، گومىنداڭ ئەدەبىي، «يۇ
بورانلىرى» يېرىم ئايلىق ژۇرنىلىنىڭ مۇھەررىرى.

(264) بۇ ئەسلىدە مىڭ سۇلالىسىنىڭ ئاخىرىدا مىللىي ۋۇجدانى بىلەن
مەشھۇر بولغان ئەدەب ۋاڭ سىرىنىڭ سۆزى. مەنچىڭ لەشكەرلىرى
1645 ـ يىلى نەنجىڭنى قولغا چۈشۈرگەندە، مىڭ خانىدانلىقىنىڭ باش
ۋەزىرى ما شىيىڭ جېجياڭغا قېچىپ بارغان، شۇ چاغدا ۋاڭ سىرىن ئۇنىڭغا:
«باسمىچىلار بېسىپ كەلگەندە خۇدۇڭنى يوقاتتىڭ، كۆچلۈك دۈشمەن دەۋ

رەپ كەلگەندە قۇيرۇقۇڭنى ئىچىڭگە تىقىپ ھەممىدىن ئاۋۋال بەدەر
قاچتىڭ ... بىزنىڭ يۇي ژىلايىتىگە قېچىپ كەلمەكچى بوپسەن، يۇي ژىلايىتى
ئىنتىقام ئېلىپ، ئۆز نومۇسىنى يۇيغۇچىلارنىڭ ماكانى، پاسىق تېجىمەللەر
گە پاناھ بولىدىغان يەر ئەمەس» دەپ تىللاپ خەت يازغان.

كۈەيجى — جېجياڭ ئۆلكىسى شاۋشىن ناھىيىسىنىڭ كونا ئىسمى.
يۇي ژىلايىتى — جېجياڭ دائىرىسىنىڭ قەدىمكى ئىسمى.

(265) «بوران قۇشى» نىڭ تۇنجى سانىغا مەسئۇل مۇھەررىرنىڭ ئىسـ
مى يېزىلمىغانلىقى ئۈچۈن ھۆكۈمەت دائىرىلىرى چاتاق سالغان. كېيىن ساۋ
جۇيرېننىڭ نامى بىلەن چىقىرىلغاندا، ساۋ جۇيرېن جاۋابكارلىقتىن قورقۇپ
ئۆزىنى چەتكە ئالغان. بۇ يەردە ئەنە شۇ «ئىش» كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(266) «بوران قۇشى» — لۇشۇننىڭ مەدەتكارلىقى بىلەن چىقىرىلغان
ئەدەبىي ئايلىق ژۇرنال. شى چىڭۇېن تەھرىرلىگەن. 1936 ـ يىل 1 ـ
ئاينىڭ 19 ـ كۈنى 2 ـ سانى چىققان، 2 ـ سانى چىققاندىن كېيىن
مەجبۇرىي توختىتىلغان.

(267) ساۋ بەي — ئەسلىي ئىسمى لېۋېڭرو، سەنشىلىك؛
1933 ـ يىلى جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ خاڭجۇ شەھىرىدىكى دۆلەتلىك سەنئەت
تېخنىكومىدا ئوقۇغان، ئۆز ۋاقتىدا ياغاچ ئويما رەسسامچىلىقى بىلەن شۇغۇل
لانغانلىقى ئۈچۈن تۇرمىگە تاشلانغان؛ 1935 ـ يىلى تۇرمىدىن چىققاندىن
كېيىن باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بولغان.

(268) ساۋ بەينىڭ «مەڭگۈلۈك خاتىرىدە يازدىم» سەرلەۋھىلىك ماقا
لىسىدە يېزىشچە، ئۇ 1935 ـ يىلى تۇرمىدىن چىققاندىن كېيىن، «لۇشۇن
نىڭ سۇرىتى» ۋە «لۇشۇننىڭ شياڭلىن ھەدىنى ئۇچرىتىشى» دېگەن ئىككى
پارچە ياغاچ ئويما رەسىمنى ئىشلەپ، شاڭخەيدە ئۆتكۈزۈلگەن ياغاچ ئويىملار
نىڭ مەملىكەتلىك بىرلەشمە كۆرگەزمىسىگە قاتناشتۇرغان؛ لېكىن «لۇشۇن
نىڭ سۇرىتى» نى ئۆز ۋاقتىدىكى گومىنداڭ شاڭخەي شەھەرلىك پىرقە بۆلۈ
مىدىكى تەكشۈرگۈچى ئەمەلدارلار چىقىرىپ تاشلىغان؛ ياندۇرۇقى يىلى
3 ـ ئايدا ساۋ بەي شۇ ياغاچ ئويمىنى لۇشۇنگە ئەۋەتىپ بەرگەن. لۇشۇن
شۇ ياغاچ ئويمىغا مۇنداق سۆزلەرنى يېزىپ قويغان: «ساۋ بەي ئويغان.
1935 ـ يىلى يازدا شاڭخەيدە مەملىكەتلىك ياغاچ ئويما كۆرگەزمىسى ئۆتكۈ
زۈلگەندە، ئەسەرلەرنى ئاۋۋال شەھەرلىك پىرقە بۆلۈمى تەكشۈرگەن؛ «بە
گىم، بۇ ياغاچ ئويمىنى كۆرىستىپ تۇرۇپ: «بۇ، بولمايدۇ!» دەپ،
چىقىرىپ تاشلىغان.»

(269) بۇ يەردە «ياغاچ ئويمىلارنىڭ مەملىكەتلىك بىرلەشمە كۆرگەز
مىسى» كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ كۆرگەزمىنى ياغاچ ئويمىچى تاڭ خې قاتارلىق
كىشىلەر بېيپىڭ، تيەنجىن ياغاچ ئويمىچىلىق تەتقىقات جەمئىيەتلىرى نامـ

دىن ئاچقان، 1935 ـ يىل 1 ـ ئايدىن باشلاپ سەييارە ئۆتكۈزۈلۈپ، بېيجىڭ، جىنەن، شاڭخەي قاتارلىق جايلاردا كۆرگەزمە قىلىنغان.

(270) كېيىن شاڭخەيدىكى «ياخشى دوست» ناملىق كىتاب شىركىتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان، ئۇنىڭغا «سوۋېت ئىتتىپاقى ئويما رەسىملىرى توپلىمى» دەپ نام بېرىلگەن، كىرىش سۆزىنى لۇشۈن يازغان.

(271) بۇ توپلام كېيىن نەشر قىلىنمىغان.

(272) بۇ يەردە ساۋ بەينىك «4 ـ ماي» ھەرىكىتىنى خاتىرىلەش مۇناسىۋىتى بىلەن ئىشلىگەن ياغاچ ئويما بېزەك رەسىملىرى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، رەسىمدە «تۆت. بەش» (4 ـ ماي) دېگەن ئىككى ھەرپ بار ئىدى.

(273) مىسرىل — ھېلگىينىك يېقىنقى زامان ياغاچ ئويمىچىسى. لۇشۈن ئۇنىڭ «بىر ئادەمنىڭ چەككەن رېيازىتلىرى» ناملىق ياغاچ ئويما توپلىمىنى جۇڭگوغا تونۇشتۇرغان ۋە كىرىش سۆز يېزىپ، 1933 ـ يىلى شاڭخەيدىكى «ياخشى دوست» كىتاب شىركىتىدە نەشر قىلدۇرغان.

(274) «ئۆلۈك جانلارنىڭ قىستۇرما رەسىملىرى» — XIX ئەسىردە ياشىغان روسىيىلىك ئاگىن سىزغان، ئىرنالدىسكى ئويغان؛ گوگولنىڭ «ئۆلۈك جانلار» ناملىق رومانىدىكى بۇ قىستۇرما رەسىملەر 1936 ـ يىلى «ئۇچ بىكار» كىتابخانىسى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان.

(275) لۇشۈن ساۋ بەينىك گۈناھسىز ھالدا تۇرمىگە تاشلىنىپ ئازاب چەككەنلىكىگە ئاساسەن، «يېرىم كېچىدە يېزىلدى» سەرلەۋھىلىك بىر پارچە ماقالە يېزىپ، ئىنگلىزچە «جۇڭگونىڭ ساداسى» ناملىق ژۇرنالغا بېسىتۇرغان؛ ئۇنىڭ خەنزۇچىسى دەسلەپ 1936 ـ يىل 5 ـ ئايدا «بۇلبۇل» ناملىق ئايلىق ژۇرنالنىڭ 1 ـ جىلد 3 ـ سانىغا بېسىلغان.

(276) يەن لىمەن (1913 ـ 1947) — ئەسلىي سىچۈەندىن، 1934 ـ يىلى بېيپىڭدا ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇغان. ياندۇرقى يىلى «گۈمانلىق كوممۇنىست» دېگەن بەتنام بىلەن تۇرمىگە تاشلانغان، تۇرمىدىن چىققاندىن كېيىن ئىسىم ـ فامىلىسىنى ئۆزگەرتىپ، بالىلارچە تەلەپپۇز بىلەن لۇشۈنگە خەت يازغان. لۇشۈن 4 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى ئۇنىڭغا يازغان بىر پارچە خېتىدە: «ئۆز ئىسمىڭىزنى ئۆچۈرۈپ ئۆزگەرتىۋېتىپسىز؛ ئۆز ئىسمىنى خاتا يېزىپ قويىدىغان ئادەم ناھايىتى ئاز بولىدۇ، دېمەك، بۇ ئەھۋالدىن ئۆز ئىمزايىڭىزنىڭ ياسما ئىكەنلىكى مەلۇم بولۇپ تۇرىدۇ،» دېگەن.

(277) «سائەت» — سوۋېت يازغۇچىسى ل. پانتېلېيېفنىڭ ئەسىرى، لۇشۈن 1936 ـ يىلى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلغان.

(278) «يىراقتا» — «دوستلىرىم» ناملىق ھېكايىلەر توپلىمىدىكى ئۇچ ھېكايىنىڭ بىرى، سوۋېت يازغۇچىسى گايدار يازغان؛ فېيچيۇ بىلەن جىڭخوا تەرجىمە قىلغان؛ 1936 ـ يىلى «تەرجىمىلەر» نىڭ 1 ـ جىلد

1 ـ سانىغا بېسىلغان.

(279) «بېلىقنىڭ مەيۇسلۇكى» — روسىيىلىك ئەما شائىر ئىروشىنكو يازغان چۆچەك؛ 1921 ـ يىلى لۇشۈن تەرجىمە قىلغان، ياندۇرقى يىلى «ئايالار» ژۇرنىلىغا 1 ـ قېتىم بېسىلغان.

(280) ۋاڭ يېچيۇ — ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ خاۋچيۇ ناھىيىسىدىن، مائارىپچى، يادنامىلەر خادىمى، ئۇنىڭ «شىنخەي ئىنقىلابىدىن ئىلگىرىكى لۇشۈن ئەپەندى» قاتارلىق ئەسەرلىرى بار.

(281) «بىزنىڭ ×××» — بۇ ئەسلىي «قانات» دېگەن سۆز بولۇپ، «سول قانات يازغۇچىلار ئىتتىپاقى» غا قارىتىلغان.

(282) بۇ يەردە 1936 ـ يىلىنىڭ ئوتتۇرىسىدا قۇرۇلغان «جۇڭگو ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى» كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(283) بۇ يەردە ۋاڭ يېچيۇ ئۆز ۋاقتىدا رەتلەۋاتقان «لۇشۈن مۇقەددىمە ۋە خاتىرىلىرىنىڭ توپلىمى» دېگەن كىتاب كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇ كىتاب كېيىن نەشرىياتنىڭ ئورىگىناللارنى يوقىتىپ قويىدۇق دەپ تۇرۇۋالغانلىقى ئۈچۈن نەشر قىلىنماي قالغان.

(284) شېكچېك — جياڭسۇلۇق، فرانسىيىدە ئوقۇغان. ئۇنىڭ فرانسۇز تىلىدا يازغان «ئانام» قاتارلىق ئەسەرلىرى نەشر قىلىنغان.

(285) گومىنداڭنىڭ 1931 ـ يىل 1 ـ ئايدا رۇشى، خۇيپېڭ، يىنغۇ قاتارلىق بەش نەپەر سول قانات ياش يازغۇچىنى قولغا ئېلىپ، شاڭخەي لۇڭخوا جىڭبېي سىلىڭبۇسى تۇرمىسىدە مەخپىي ئۆلتۈرگەنلىكى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(286) «كىچىك بالا توغرىسىدا» — نەسر، گوركىي يازغان.

(287) «قىرىق بىرىنچى» — س س س ر يازغۇچىسى لاۋرىنېۋنىڭ پوۋېستى «قىرىق بىرىنچى».

(288) ماۋ — ماۋدۇن؛ جېك — جېك جېندو.

(289) ئاگىن — روسىيە رەسسامى، «ئۆلۈك جانلارنىڭ قىستۇرما رەسىملىرى» نىڭ ئاپتورى.

(290) خې جياخوەي — ئۆز ۋاقتىدىكى «سول قاناتلار ئىتتىپاقى» نىڭ ئەزاسى.

(291) «خەت» — خې جياخوەينىڭ لۇشۈننى «يازغۇچىلار جەمئىيىتى» نىڭ قۇرغۇچى تەشەببۇسكارلىرىدىن بولۇشقا تەكلىپ قىلىپ يازغان خېتى.

«تەشەببۇسنامە» — «يازغۇچىلار جەمئىيىتى» نى قۇرۇش توغرىسىدىكى تەشەببۇسنامە.

(292) «تەشكىلات» — «سول قاناتلار ئىتتىپاقى».

(293) بۇ خەت 1936 ـ يىل 11 ـ ئايدا «نۇر» ناملىق يېرىم ئايلىق ژۇرنالنىڭ 10 ـ سانىغا بېسىلغان مىس سىنكىدىن كۆچۈرۈپ ئېلىندى. لۇشۈننىڭ ئىمزاسى توغرىسىدا، خەتنى تاپشۇرۇۋالغۇچى: «قاچان يىرتىلىپ كەتكەنلىكىنى بىلمەيمەن» دەيمەن.

(294) لۇشۈن 1936 ـ يىل 4 ـ ئاينىڭ 24 ـ كۈنى خې جياخۇەيگە جاۋاب خەت يېزىپ، «يازغۇچىلار جەمئىيىتى»گە قاتنىشىشنى كەسكىن رەت قىلغان.

(295) بۇ يەردە «سول قاناتلار ئىتتىپاقى»دا شاپىگىراپ بىلەن مەخپىي ھالدا «ئەدەبىي تۈرمۈش»نى باسقانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(296) بۇ يەردە «لۇشۈننىڭ مۇقەددىمە ۋە خاتىمىلىرى توپلىمى» كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(297) بۇ يەردە لۇشۈننىڭ «يازغۇچىلار جەمئىيىتى»گە كىرىشنى رەت قىلغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(298) بۇ يەردە لۇشۈننىڭ 1936 ـ يىل 4 ـ ئايدا يازغان «مارت ئېيىدىكى كونسېرتسىيىدە»، «‹ئېغىزدىن چىقىش، تىكى ‹ئېغىز›» دېگەن ئىككى پارچە ماقالىسى كۆزدە تۇتۇلىدۇ، بۇ ماقالىلەر كېيىن «كونس بوتكىسى فېلىيەتونلىرىنىڭ ئاخىرقى توپلىمى»غا كىرگۈزۈلگەن.

(299) لى جىيې — ئەنخۇي ئۆلكىسىنىڭ خاۋچىيۇ ناھىيىسىدىن، يازغۇچى، «نامسىز تەھرىرات»نىڭ ئاساسىي ئەزالىرىدىن بىرى.

(300) خەتنى تاپشۇرۇۋالغۇچىنىڭ ئەسلىشچە، ئۇ ئۆز ۋاقتىدا لۇشۈنگە ئۆزىنىڭ تەرجىمھالىنى يېزىش ياكى شۇي گۇاڭپېڭنىڭ «لۇشۈن تەرجىمھالى»نى يېزىشىغا ياردەم بېرىشنى تەكلىپ قىلغانىكەن.

(301) «ئۆلۈك جانلارنىڭ قىستۇرمىسى رەسىملىرى» — لۇشۈن 1936 ـ يىلى ئۆز پۇلى بىلەن نەشر قىلدۇرغان قىستۇرما رەسىملەر توپلىمى.

(302) «يۇلتۇز چېچەك» — لاۋرېنېفنىڭ ساۋ جىڭخۇا تەرجىمە قىلغان ھېكايىسى؛ كېيىن «لىرا»غا كىرگۈزۈلگەن.

(303) لى خېلىن ئۆز ۋاقتىدا «يازغۇچى» تەھرىراتىغا خەت يېزىپ، لۇشۈننىڭ ئىجادىي پائالىيەتلىرىنىڭ 30 يىللىقىنى (1907 — 1936) خاتىرىلەش ئۈچۈن، لۇشۈن ئەسەرلىرىنى بېسىپ تارقىتىشنى تەكلىپ قىلغان.

(304) «چوڭراق مەسىلە» — بۇ يەردە سىياسىي، مەدەنىيەت، ئىدىيە سەپلىرىدىكى زور ۋەقەلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ. مەسىلەن، ئۆز ۋاقتىدىكى «ئىككى شوئار»نىڭ تالاش ـ تارتىشىشى «چوڭراق مەسىلە» بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

(305) شى دەي — ئۆز ۋاقتىدىكى ياش يازغۇچى.

(306) «يازغۇچى» — مېڭ شىخۇەن تەھرىرلىكىدىكى ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال. 1936 ـ يىل 4 ـ ئايدا شاڭخەيدە نەشر قىلىنىشقا باشلاپ، 1936 ـ يىل 11 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى نەشردىن توختىغان، جەمئىي سەككىز سان چىققان. لۇشۈن بۇ ژۇرنالدا «تۇنجى ئۇستازىم»، «يازنىڭ يېرىمىدىكى ئۇششاق خاتىرىلەر» قاتارلىق فېلىيەتونلىرىنى ئېلان قىلغان.

(307) لۇ رۇي (1927 — 1843) — لۇشۈننىڭ ئانىسى، جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ شاۋشىن ناھىيىسىدىن، ئۆز ۋاقتىدا بېيجىڭدا ئولتۇرۇشلۇق ئىدى.

(308) بۇ يەردە لۇشۈننىڭ كەنجى ئىنىسى جۇ جيەنرېن كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(309) بۇ يەردە رېنتگىن (χ نۇرى)نى دېمەكچى.

(310) ئۆز ۋاقتىدا جۇڭگو ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىگە كىرمىگەن بەزى يازغۇچىلار ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەرنىڭ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىك سەپ تەشكىلاتىنى قۇرماقچى بولغان، كېيىن «جۇڭگو ئەدەبىيات ـ سەنئەت خادىملىرىنىڭ خىتابنامىسى»نى ئېلان قىلغانىدى. بۇ خىتابنامە لۇشۈن قاتارلىق 63 كىشىنىڭ بىرلەشمە ئىمزاسى بىلەن 1936 ـ يىل 6 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى ئېلان قىلىنغان. بۇ خىتابنامىدە جۇ ياڭ قاتارلىق بىرنەچچە رەنىڭ «جۇڭگو ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر جەمئىيىتى»نىڭ خاتا تەشەببۇسىغا قارشى، ئەسلىي مەيداننى ۋە لۇشيەننى ساقلاپ قېلىش، «ئەدەبىيات ـ سەنئەت بىلەن شۇغۇللانغىنىمىزدىن بۇيان مىللىي ئەركىنلىكنى قولغا كەلتۈرۈش يولىدا باشلانغان خىزمەتلىرىمىزنى جىددىي ئىشلەۋېرىش» تەكىتلەنگەن.

(311) «ئەدەبىيات ساھەسى» — شۇ جۇيۇەن تەھرىرلىكىدىكى ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال، 1936 ـ يىل 6 ـ ئايدىن 9 ـ ئايغىچە نەشر قىلىنغان.

(312) بۇ يەردە شۇي ماۋيۇڭ كۆزدە تۇتۇلىدۇ. تۆۋەندىكى «ئەملىي ھەل قىلىش»، «يارىماس»، «كۇلكىلىك»، «ناچار خاھىشلارغا مەدەت بەردى»، «بۇتقا ئوخشايدۇ» دېگەن سۆزلەر شۇي ماۋيۇڭنىڭ 1936 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى لۇشۈنگە يازغان خېتىدىكى سۆز.

(313) بۇ يەردە «كەيس كوللىۋېتسىنىڭ ياغاچ ئويما رەسىملىرى توپلىمى» كۆزدە تۇتۇلىدۇ. بۇنى لۇشۈن 1936 ـ يىل 5 ـ ئايدا «ئۇچ بىكار» ناسىمخانىسى نامىدا بېسىپ تارقاتقان.

(314) «بۇيۇك زېمىن» — ئامېرىكىلىق ئايال يازغۇچى سەي جىڭجۇ (پېئارل. س. بوسىن)نىڭ جۇڭگو خەلقىنى ھاقارەتلەپ يازغان ئەكسىيەتچىل ھېكايىسى.

(315) خۇ فېئل ئۆز ۋاقتىدا «سول قاناتلار ئىتتىپاقى» نىڭ ئەزاسى، ئەدەبىيات نەزەرىيىچىسى. ئۇ «بۇيۇك زېمىن»نى باھالاپ ماقالە يازغان.

(316) خۇ جۇڭچى — «بۇيۇك زېمىن»نىڭ تەرجىمانى.

(317) شۇيتېئل يەنى شۇيتېئل ۋۇبەيسەن — ھەربىي سەپتىن قايتقان ياپون دوختۇر، ئۆز ۋاقتىدا شاڭخەيدە دوختۇرلۇق قىلىپ، لۇشۈننىڭ كېسىلىنى كۆرگەن. ئازادلىقتىن كېيىن يولداش جۇ جەنرىلنىڭ يازغان ماقالىسىگە قارىغاندا، لۇشۈننىڭ كېسىلىنى شۇيتېئل چاتاقلاشتۇرغان بولۇشى مۇمكىن («خەلق» گېزىتىنىڭ 1949 ـ يىل 10 ـ ئاينىڭ 19 ـ كۈنىدىكى سانىغا قارالسۇن).

(318) بۇ يەردە «شۇي ماۋيۈئىغا جاۋاب ۋە ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىك سەپ توغرىسىدا» غا قارالسۇن.

(319) بۇ يەردە بىر قىسىم ئاغمىچى ئەدىبلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(320) بۇ يەردە «شۇي ماۋيۈئىغا جاۋاب ۋە ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىك سەپ توغرىسىدا» كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(321) بۇ يەردە بىر قىسىم ئاغمىچى ئەدىبلەر كۆزدە تۇتۇلىدۇ.

(322) «ئەمەلىي ھەل قىلىش» — بۇ شۇي ماۋيۈئىنىڭ 1936 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 1 ـ كۈنى لۇشۈنگە يازغان خېتىدە لۇشۈنگە تەھدىت سالغان سۆزى.

(323) ئۆز ۋاقتىدا بەزى پۈرسەتپەرەسلەر كۆز بويىاپ قولغا كىرگۈزۈۋالغان ھوقۇقلىرىدىن پايدىلىنىپ، بۆلگۈنچىلىك بىلەن كەڭ شۇغۇللىنىپ، ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىك سەپنى بۇزۇپ، ئەدەبىيات ـ سەنئەت ساھەسىنى مالىماتاڭ قىلىۋەتكەن. بۇنىڭغا قارشى، لۇشۈن 1936 ـ يىل 8 ـ ئاينىڭ 27 ـ كۈنىدىكى خېتىدە: «مېنىڭچە، ئەدەبىيات ساھەسىدىكى خارابلىقنى سۈپۈرۈپ تاشلاش كېرەك» دەپ يازغان.

(324) بۇ يەردە بەزى پۈرسەتپەرەس بىرنېمىلەرنىڭ ئۆز ئىسىملىرىنى ئۆزگەرتىپ، كىچىك گېزىتىلەردە لۇشۈنگە ھۇجۇم قىلغانلىقى كۆزدە تۇتۇلىدۇ. لۇشۈن 1936 ـ يىل 9 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى ساۋ جىڭخۇاغا يازغان خېتىدە: «ھازىر ئۇلار ئاشكارا قەلەم كۆرىشى قىلماي، كىچىك گېزىتىلەردە رەڭۋازلىق قىلىدىغان — كونا ھۇنەرنى ئىشلىتىدىغان بولۇپ قالدى» دەپ يازغان.

(325) «خاتىرىدە تۇرۇپ تۇرسۇن» — بۇ يەردە «بۇ يەردە خاتىرە بولۇپ تۇرۇپ تۇرسۇن (7)» دېگەن ماقالە كۆزدە تۇتۇلىدۇ. لۇشۈن بۇ ماقالىسىدە مىڭسۇنىڭ «بالىلارغا بېغىشلانغان سان» دىكى «باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىدا بولۇشقا تېگىشلىك چۈشەنچە» سەرلەۋھىلىك ماقالىسىنى كۆچۈرۈپ، ئۇنىڭدىكى جۇڭگولۇقلار ياپونلارنى ئۆلتۈرۈپ قويسا «بىر

ھەسسە ئېغىر جازا بېرىش» دېگەن، «چوڭ مىللەتنىڭ پەزىلىتى ئەنە شۇنداق بولىدۇ» دېگەن خائىنانە سەپسەتىنى پاش قىلىپ، مۇنداق جىددىي كۆرسەتكەن: «ئۆزىمىز جۇڭگولۇقلار مەيدانىدا تۇرىدىكەنمىز، ئۆزىمىزدىمۇ شۇنداق «چوڭ مىللەتنىڭ پەزىلىتى» بولۇشىنى «ئارزۇ» قىلىدىكەنمىز، ئۆز خەلقىمىزنىڭ ھاياتىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنى چەت ئەل مۇھاجىرلىرىنىڭ ھاياتىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنىڭ يېرىمىچىلىك قىلىپ قويماسلىقىمىز، ھەتتا «بىر ھەسسە ئېغىر جازا بەرمەسلىكىمىز كېرەك.»

(326) 1936 ـ يىل 6 ـ ئايدىن كېيىن لۇشۈننىڭ كېسىلى كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىپ كەتكەندى، پۈرسەتپەرەس بىرنېمىلەر شۇ پۈرسەتتىن پايدىلىنىپ لۇشۈنگە داۋاملىق ھۇجۇم قىلغان. بۇ خەتتىكى «بىرنەچچە قامچا ياندۇردۇم» دېگەن سۆزى لۇشۈننىڭ كېسەل يېتىپ تۇرۇپ يازغان «تروتسكىچىلارنىڭ خېتىگە جاۋاب»، «ھازىرقى ئەدەبىيات ھەرىكىتىمىز توغرىسىدا»، «يازغۇچىلار يېرىمىدىكى پارچە خاتىرىلەر»، «شۇي ماۋيۈئىغا جاۋاب ۋە ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى بىرلىك سەپ توغرىسىدا»، «بۇمۇ تۇرمۇش، ...» قاتارلىق ماقالىلىرىگە قارىتىلغان.

تەرجىماندىن

تالانت (ئەقىل) قەيەردە؟ باشقىلار ۋاقتىنى قەنت چاي ئىچىپ ئولتۇرۇشقا سەرپ قىلسا، مەن ئىشقا سەرپ قىلدىم.

— لۇشۇن

تۇرمۇشتا ئارتۇقچە راھەت ـ پاراغەتكە بېرىلىپ كەتسەك، تۇرمۇشۇڭ ئىشىڭغا پۇتلىكاشاڭ بولۇپ قالىدۇ.

— لۇشۇن

ھازىرقى جەمئىيىتىمىزدە، ئەدەبىيات زېمىنىمىزدا بەد بوي سېپىق ئەمەنلەر ئۆسۈپ قېلىۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مېغىزلىق، مەنىلىك گەپ قىلىدىغان لۇشۇننى ئونتۇپ قالماسلىقىمىز كېرەك، لۇشۇننى قايتا ئوقۇپ، ئۆزىمىزنى دەڭسەپ كۆرۈشىمىز كېرەك. بىزگە غەپلەتتىن ئويغانغان ھوشيار ئادەملەر كېرەك؛ غەپلەتتىن ئويغانغاندىلا شەخسىمۇ، جەمئىيەتمۇ، زامانىمۇ مەنىۋى تۇمان ئىچىدە قالماي، ئۆزىنىڭ ئىلگىرىلەيدىغان يولىنى ئېنىق تېپىپ، قايماي ماڭالايدۇ.

— ۋۇخەن ئۇنىۋېرسىتېتى تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىنىڭ «ئېنتېرنېتچى ئىستۇدېنت» سۆزىدىن

«لۇشۇن» دېگەندە، ھەممىدىن ئاۋۋال كىشىلەرنىڭ كۆز ئالدىغا ئۇنىڭ قەيسەرلىك روھى، جەڭگىۋارلىقى، ئۆتكۈر زېھنى، پاراسىتى، شۇنىڭدەك چوڭقۇر ھەم شېرىن سۆزلىرى كېلىدۇ؛

ئۇنىڭ قەلبىنىڭزدە تۇتقان ئورنى سىزنى ھەرقاچان چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ.

يېقىندا ئىنتېرنېت توربېتىدىن بىر مەلۇماتنى كۆرۈپ قالدىم. ئىنتېرنېت توربېتىدىكى مەلۇماتقا قارىغاندا، خەنزۇ تىلىدىكى «يېڭى دولقۇن» پونكىتى «مەدەنىيەت قانىلى» دا پۈتۈن مەملىكەت ئىچىدىكى ئاخبارات ۋاستىلىرى بىلەن بىرلىشىپ، 2003 ـ يىلى 6 ـ ئىيۇندىن 20 ـ ئىيۇنغىچە «جۇڭگو بويىچە 20 ـ ئەسىرىدىكى ئۇلۇغ ئادەملەرنى باھالاش» پائالىيىتى ئۆتكۈزگەن. شۇ پائالىيەتتە «ئۇلۇغ ئادەم» لەرگە نامزات قىلىپ كۆرسىتىلگەن 10 ئادەم جەمئىيەتتە ناھايىتى قىزغىن زوق قوزغاپ، جەمئىي 140 مىڭدىن ئارتۇق سايلىغۇچى تورىدا ئاۋاز بەرگەن. نەتىجىدە باجىن، لاۋ شې، مىي لەنفاڭ، لىي فېڭ قاتارلىق 10 نامزات قاتارىدىكى لۇشۇن تۇرىدىن «بىرىنچى» بولۇپ ئورۇن ئالغان. بۇ نەتىجە ئېلان قىلىنغاندا «يېڭى دولقۇن» پونكىتى لۇشۇنگە مۇنداق باھا بەرگەن:

«لۇشۇن — يېڭى مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ سەركەردىسى، يېڭى زامان ئەدەبىياتىنىڭ باشلامچىسى. ئۇ ئۆز ئۆمرىدە ‹مىللىي مىجەزىمىزدىكى ئىللەتلەر› نى ئۆزگەرتىشكە تىرىشىپ، ‹ئىسىق قېنىمنى ئېلىمگە ئاتاپ قويدۇم› دېگەن ئەقىدىسىدىن زادىلا تەۋرەنمىدى. ھايات ۋاقتىدا مۇستەبىتلەرنىڭ تەقىبلىرىدىن، ئۇلارنىڭ چوماقچىلىرىنىڭ، گۇپپاڭچى ئەدىبلىرىنىڭ زۇلۇم ـ سىتەملىرىدىن خالىي بولالمىدى؛ سولقانات تەنتەك ـ رادىكاللارنىڭ شىددەتلىك ھۇجۇملىرىدىنمۇ چەتتە قالمىدى. شۇنداق ھالەتلەردىمۇ، ‹غەزەپ بىلەن ھومىيىمەن قەبىھ زالىملارغا، قۇل بولۇپ ئىشلەيمەن نارەسىدە بالىلارغا›، ‹رەقىبلىرىمنىڭ ھېچقايسىسىنى كەچۈرمەيمەن›

دېگەن ئىراده بىلەن ھەقىقەت ۋە ئادالەت بايرىقىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ، ئاخىرغىچە كۈرەش قىلدى. ئۇ ۋاپات بولغان چاغدا، يەرلىكىگە ئۇزاتقۇچىلارنىڭ كۆپلۈكى، ئۇزىتىش مۇراسىمىنىڭ كۆلىمىنىڭ ھەيۋەت زور بولغانلىقى، مۇردىسىنىڭ ئۈستىگە «مىللەتنىڭ غۇرۇرى» دېگەن يوپۇقنىڭ يېپىلغانلىقى جەھەتتە ئۇنىڭ ماتەمى بايرونىنىڭ ماتەملىرىدىن قېلىشمايدۇ. (باھا: ئۇ تۆردىن ئورۇن ئېلىشقا ھەقلىق. مەيلى ئۇنى يامان كۆرىدىغان «ئالىيجاناب» لار ئۇنى ھەرقانچە قارىلسۇن، بۇرمىلسۇن، خۇنۇكلەشتۇرسۇن، ئۇ ھامان يېڭى زامان جۈڭگو ئادەملىرىنىڭ مەڭگۈ سۇنماس «مەنۋى تۇغرۇكى.»)»

(«شاڭخەيدە چىقىدىغان لۇشۈن تەتقىقاتى» ژۇرنىلىنىڭ 2005 - يىل 16 - سانىدىكى گېزىتاڭ ئىمزالىق «لۇشۈن ئىنتېرنېتتا» سەرلەۋھىلىك ماقالىگە قارالسۇن).

«لۇشۈن» بىز ئۈيغۇر خەلقى ئۈچۈنمۇ ئىلھامبەخش مەنۋى ئوزۇق.

لۇشۈن ئەسەرلىرىنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى شىنجاڭدا ئۆتكەن ئەسىرنىڭ 30 - يىللىرىدىلا تارقىلىشقا باشلىغان. ئىشەنچلىك تارىخىي خاتىرىلەرگە قارىغاندا، 1930 - يىللاردا سابىق سوۋېت ئىتتىپاقىدىن كىرگەن ئۇيغۇر، قازاق، تاتار، ئۆزبېك تىللىرىدىكى ئوقۇش قوراللىرى، سىياسىي - نەزەرىيىۋى كىتابلار، ئەدەبىي ئەسەرلەر قاتارىدا «لۇشۈن. ھېكايىلەر» دېگەندەك ناملاردىكى ئەسەرلەرمۇ كىرگەن. ئەينى ۋاقىتتا سوۋېت ئىتتىپاقىغا بېرىپ ئوقۇپ قايتقان بىر تۈركۈم زىيالىيلىرىمىزمۇ «لۇشۈن» نى ئۈيغۇر خەلقى ئىچىگە ئېلىپ كەلگەن. مەرھۇم ئەخمەتجان قاسىمى، سەيپىدىن ئەزىزى، ئەنۋەر خانبابا، ئابدۇشۈكۈر يالقۇن،

نۇر بوساقۇپ ۋە باشقىلار ئەنە شۇنداق مەدەنىيەت ئەلچىلىرىدۇر؛ مەرھۇم لۇتپۇللا مۇتەللىپ، مەننان قەييۇم، ئابدۇقادىر زۇنۇن قاتارلىق پېشقەدەم زىيالىيلىرىمىز ۋە ماۋدۇن، جاك جۇڭشى، بەي دافاك، جاۋدەن قاتارلىق خەنزۇ ئالىملار شىنجاڭ دارىلفۇنۇنى، گىمنازىيە، كۇرسلاردا لېكسىيە سۆزلەش، سۆھبەت بايان قىلىش، ھەتتا دەرس بېرىش، مەتبۇئاتلاردا ماقالە ئېلان قىلىش، خاتىرە يېغىنلاردا دوكلات بېرىش ۋاستىلىرى بىلەن «لۇشۈن» نى تەشۋىق قىلغان. لۇشۈننىڭ ئەسەرلىرى — ئەسەرلەردە ئەكس ئەتكەن پاك ۋىجدانى، ئۆتكۈر نۇقتىئىنەزەرلىرى، جەڭگىۋار ھاياتى، گۈزەل ۋە چوڭقۇر مەنىلىك تىلى خەنزۇ خەلقى بىلەن ئوخشاش سەرگۈزەشتىلىك ئۇيغۇر خەلقىدە، بولۇپمۇ ئىلىم - بىلىم ئەھلى بولغان زىيالىيلاردا ئورتاق سادا، ئورتاق ئۇمىد پەيدا قىلىشقا باشلىغان. شۇ چاغلاردا ئۇ ئەسەرلەرنىڭ تارقىلىش مىقدارى، كۆلىمى ۋە دائىرىسى تولىمۇ چەكلىك بولسىمۇ، كىتابخانلار ئۇلارنى گويا گۆھەردەك قەدىرلەپ، قولدىن - قولغا ئېلىپ ئوقۇغان؛ بەزىلەر ھەتتا ئوقۇش تەسىراتلىرىنى قىزغارلىق يېڭى خەۋەر، يېڭى بىلىم سۆپىتىدە پىكىرلىشىدىغان ئەھۋاللار خېلىلا ئومۇملاشقان؛ ل. مۇتەللىپنىڭ ماكسىم گوركىينى پرولېتارىيات ئەدەبىياتىنىڭ «پەرى»، لۇشۈننى «جۇڭگونىڭ گوركىيسى»، «لۇشۈن بىزنىڭ گوركىيمىز» دەيدىغان مەشھۇر تەرىپلىرى بىر چاغلاردا بىلىم ئەھلىلىرىنىڭ ئاغزىدىن چۈشمەيدىغان مۇلاھىزە تېمىسىغا ئايلىنىپ قالغان. ل. مۇتەللىپنىڭ 1942 - يىلى 9 - ئاينىڭ 30 - كۈنى ئۇيغۇرچە «شىنجاڭ گېزىتى» دەئېلان قىلغان «ئەدەبىي ئەسەردىكى تىپ يەنى قەھرىمان» سەرلەۋھىلىك ماقالىسىدە: «پۇشكىننىڭ ئېۋگېنى ئونگىنى، گورگىيىنىڭ پاۋېل ۋىلاسوۋى، لۇشۈننىڭ ئاQ سى، ماۋدۇننىڭ ۋۇسۈنفۇسى، شولوخوفنىڭ داۋىدوۋى ئەدەبىي ئەسەردە تىپ يارىتىشنىڭ يارقىن ئۈلگىسى...» دەپ، لۇشۈن-

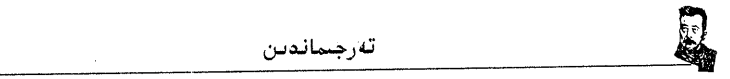

نىڭ ئەدەبىي ماھارىتىگە ۋە ئۇنىڭ تەسىرىگە بەرگەن توغرا ھەم يۇقىرى باھاسى ھازىرقىدەكلا ئېسىمدە تۇرۇپتۇ. «لۇشۈن» ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى دائىرىسىدىن ھالقىپ، كەڭ كىتابخانلار ئامىسىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىشقا باشلىغانلىقىنى مۇنداق بىر پاكىت بىلەنلا ئىسپاتلاش مۇمكىن:

«لۇشۈن ئەسەرلىرى. (ئالQ نىڭ رەسمىي تەرجىمھالى) نىڭ رۇس تىلىدىكى نەشرىگە كىرىش سۆز ۋە ئاپتورنىڭ قىسقىچە تەرجىمھالى» دېگەن كىتابچە 1976 - يىلى سىنتەبىردە شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن بىرىنچى قېتىمدىلا 30 مىڭ تىراژدا بېسىپ تارقىتىلغان.

«لۇشۈن ئەسەرلىرى. كەچتە ئۇزۇلگەن سەھەر غۇنچىسى» دېگەن كىتابچە 1977 - يىلى ئاۋغۇستتا شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىدا «لۇشۈن ئەسەرلىرىنى تەرجىمە - تەھرىرلەش گۇرۇپپىسى» تەرجىمە قىلدى دېگەن نامدا يېڭى يېزىقتا 5000 تىراژدا، كونا يېزىقتا 5000 تىراژدا بېسىپ تارقىتىلغان.

ئادەتتە كىتابلارنىڭ تىراژى ئىنتايىن ئاز بىر شائىرنىڭ، لۇشۈن ئەسەرلىرىنىڭ شۇنچە كۆپ تىراژدا بېسىپ تارقىتىلىشى تاسادىپىي ئەھۋال ئەمەس. بۇ ئەھۋال ئۇيغۇر خەلقى ئىچىدە «لۇشۈن» ئىخلاسمەنلىرىنىڭ كۆپلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

بىزدە «دەرد يۇتماق — تاغ يۇتماق» دەيدىغان ماقال بار. تاغنى يۇتۇش ئۇچۇن تاغدەك جاسارەت كېرەك، تاغنى يۇلۇۋالغۇدەك قۇۋۋەت كېرەك. لۇشۈن ئەسەرلىرىنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسىنى باشتىن - ئاخىر قىيىن شائىرنتتا ئىشلەندى دېسەم مۇبالىغە بولماس. 1940 - يىللاردا «لۇشۈن» بىلەن بىرىنچى قېتىم تونۇشقاندىن تارتىپ تاكى 1980 - يىللارغىچە ئۇنى ئوقۇش - ئۆگىنىش، تەرجىمە قىلىش ئىشلىرىم پەلەك چەرخىنىڭ تەتۇر چۆرگىلىشى سەۋەبىدىن ئوڭۇشسىز ھالەتتە ئۆتتى. يەنى بىگۇناھ تۇرمىگە

تاشلانغان، ناھەق بەدنام — «قالپاق»لار ئاستىغا كۆمتۇلگەن، ئەمگەك بىلەن «ئۆزگەرتىش» مەيدانلىرىغا ھەيدەلگەن، ئاممىدىن ئايرىپ يېتىم قالدۇرۇلۇپ، «نازارەت» رىجىمى بىلەن «بەند» قىلىنغان شائىرتلاردا، جىسمانىي ۋە مەنىۋى بېسىم كەينى - كەينىدىن ئۇلىنىپ كەلگەن بولسىمۇ، «لۇشۈن» نى ئۆگىنىش، تەرجىمە قىلىش ئىخلاسىم شۇنىڭغا لايىق كۇچەيگەن ھالدا داۋام قىلدى. لۇشۈننىڭ: «خەۋپ كىشىنى ئاسقىتۇرىدۇ، لېكىن شۇ خەۋپلەر كىشىنى ئۆزىنىڭ ھاياتىي كۇچىنىڭ قەدىرىگە يەتكۇزىدۇ. خەۋپ ئىچىدە سەيلە قىلىش تولىمۇ راھەتدۇر» دېگەن سۆزىنىڭ مەنىسى شۇ بولسا كېرەك. ھەركىم ئۆزى ئىخلاس قويغان نەرسىدىن شۇنداق راھەتلەنسە، شۇ راھەتنى ئەل بىلەن ئورتاق كۆرسە تولىمۇ راھەت ئەمەسمۇ؟!

«تاما - تاما كۆل بولار» دېگەندەك، دەردكە دەرمان، رەنجگە شىپا ئۆگىنىش، تەرجىمەقىلىش مەشغۇلاتلىرىم قىيىن شائىرتتا ئاز - ئاز ئىشلەنسىمۇ، كۇنلەرنىڭ ئۆتۇشى بىلەن كۆپەيدى. لۇشۈننىڭ ھېكايە، پوۋېست، شېئىر - نەزمە، نەسىرلىرىنى، فېلىيەتون - ئوبزورلىرىنى، ئەدەبىيات تارىخىغا دائىر مۇھاكىمىلىرىنى، ئىلمىي مۇلاھىزىلىرىنى، ئەسلىمىلىرىنى ۋە باردى - كەلدى مەكتۇپ - سالام خەتلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، مەركىزىي خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتى تەرىپىدىن 1956 - يىلى نەشر قىلىنغان تولۇق 10 قىسىملىق توپلىمىنىڭ سەككىز تومى ئاساسەن تەرجىمە قىلىنىپ بولغانىدى، 8 - 9 مىڭ ژاراق تەرجىمە ئوردىگىنالى، چوڭ - كىچىك بەش جان ئادەمنىڭ روزىغارى بولغان 14 كۆادرات مېتىرلىق بىر ئېغىز ئۆينىڭ بۇلۇڭ - پۇچقاقلىرىدا دەستە - دەستە بولۇپ ئاسىرلىپ ساقلانماقتا ئىدى. دەۋرنىڭ جەبىر - زۇلۇملىرى بىلەن پەرىشان بولغان كۆڭلۈم ئەنە شۇ ببباھا مەنىۋى بايلىق بىلەن توق ئىدى.

ئەپسۇس، بۇ بايلىقنىڭ كۆپ قىسمى بىۋاپا پەلەكنىڭ «تۆت كونىنى يوقتىتىش» ھەرىكىتى بىلەن «ئۆينى تىنىتىش» جۇدۇنىدا «مۇسادىرە» قىلىنىپ كەتتى؛ بىر قىسمى ئانا تىلىنىڭ يېزىقىنى تونۇمايدىغان 6 ـ سىنىپ ئوقۇغۇچىسى (پەرزەنتىم) نىڭ قولىدا ئۇچاققا تۈتۈرۈق بولۇپ يوقالدى؛ بىر قىسمى نەشرىيات بىناسىنى رېمونت قىلىش سەۋەبى بىلەن ئىشخانا ۋاقتىنچە باشقا ئورۇنغا كۆچۈرۈلگەندە يوقالدى؛ يەنە بىر قىسمى ئىشخانىنىڭ پار تۇرۇبىسىدىن جىرغىپ چىققان پار سۇيىدە نابۇت بولدى. دېمەك، كۆپ يىل جاپا چېكىپ تەييارلىغان تەرجىمە ئەسەرلىرىمنىڭ بىر قىسمى ئوت ئاپىتى، سۇ ئاپىتى دېگەندەك تاسادىپىي تەبىئىي بالا ـ قازادا ئەمەس، بەلكى «سولچىل» لىق چېكىدىن ئاشقان سۇنئىي پاراكەندىچىلىكتە زايە بولدى.

خەيرىيەت، لۇشۈن ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلىۋاتقانلىقىم ۋە شۇ مۇناسىۋەت بىلەن تەرجىمە ئورىگىناللىرىمنىڭ بەزى «مەدەنىيەت كورلىرى» نىڭ زىياندىشلىقىغا ئۇچرىغاندا قىلغان پىغانلىرىم، قانداق سەۋەب بىلەندۇر، ئۆز ۋاقتىدىكى شىنجاڭنىڭ ئالىي رەھبىرى مەرھۇم سەيپىدىن ئەزىزىنىڭ قۇلىقىغا يېتىپتۇ. «بۇ تەرجىمىلىرىمگە كەلگەن زىياننىڭ ئورنىغا بۇنىڭدىن باشقا ھەرقانداق بالا ـ قازا يەتكەن بولسىمۇ، مۇشۇ تاپتىكىدەك كۆڭۈل ئازابىنى تارتمىغان بولاتتىم!» تۆتۈنىنىڭ ئاچچىقىنى مورا بىلىدۇ دېگەندەك، دەرد تارتقان بۇ ئاھىم سەيپىدىن ئەزىزىنى تەئەججۈپكە قالدۇرۇپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ «پەرزەنتىدىنمۇ قەدىرلىك تەرجىمە ئورىگىناللىرى زادى نېمىدۇ؟» دەپ ئويلىغان بولسا كېرەك، دەرھال لۇشۈن ئەسەرلىرىنىڭ تەرجىمە ئورىگىناللىرىنى ئالدۇرۇپ كېلىپ، تۆت ـ بەش ئاي ئوقۇپ كۆرگەندىن كېيىن، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ سابىق باشلىقى پەيزۇللاغا رەتلەپ نەشر قىلىش توغرىسىدا يازما يوليورۇق بېرىپتۇ. (شىنجاڭنىڭ ئەڭ ئالىي رەھبەرىنىڭ ئەينى زامانىدا «ئالتە خىل قارا ئۇنسۇر» نىڭ بىرى بولۇپ تۇرغان بىر تەرجماننى بىباھا مەرىپەتپەرۋەرلىك، ئىلىمپەرۋەرلىك غەيرىتى بىلەن قوللاش روھى مەڭگۈ ياشىنىسۇن!)

شۇنداق قىلىپ، ئىغىر كۈنلەردە، بۇلۇڭ ـ پۇچقاقلاردا، ئومۇمەن يوشۇرۇن ھالەتتە، ھەم سىجىل، ھەم ئارىلاپ تەرجىمە قىلىنغان لۇشۈننىڭ ئەسەرلىرى رەسمىي يورۇقلۇققا چىقىشقا باشلىدى. شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى لۇشۈن ئەسەرلىرىنىڭ تەرجىمە ئورىگىناللىرىنى تامامەن تاپشۇرۇۋالغاندىن كېيىن، ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە «لۇشۈن ئەسەرلىرى گۈرۈپپىسى» قۇرۇپ، مېنى شۇ چاغدا ئىشلەپ تۇرغان شىنجاڭ گېزىتى ئىدارىسىدىن، ھەسەن مامۇت ئەپەندىنى شىنجاڭ دارىلفۇنۇنىدىن ۋاقىتلىق يۆتكەپ كەلدى. مەشھۇر تەرجىمان ـ تەھرىر ئەخمەت پاسار ئەپەندىنىڭ رىياسەتچىلىكىدىكى بۇ گۈرۈپپا لۇشۈن ئەسەرلىرىنىڭ تەرجىمە ئوردىگىناللىرىنى رەتلەپ كۆرۈپ، بىر تەرەپتىن ئايرىم كىتابچە، توپلام، تاللانما شەكلىدە نەشرگە تەييارلىسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئىلگىرى ـ كېيىن يوقىلىپ چالا قالغان قىسىملىرىنى قايتا تەرجىمە قىلىپ تولۇقلاش پىلانىنى تۈزۈپ، جەمئىيەتتىن ياردەم سورىدى. ھەرقايسى ئىدارە، مەكتەپ ۋە ئاممىۋى تەشكىلاتلاردىكى لايىق تېپىلغان مەشھۇر، پىشقان تەرجىمانلار قىسقا ۋاقىت ئىچىدە تەلەپنى ئورۇنداپ، «لۇشۈن ئەسەرلىرى» نىڭ ھەرخىل نۇسخىدا — پارچە كىتاب، توپلاملار بويىچە ئارقا ـ ئارقىدىن نەشر قىلىنىپ تارقىلىشىغا ئۇنۇملۇك ھەسسىلىرىنى قوشتى. كونىلار-نىڭ: «خەيرلىك ئىش ھەرقاچان، ھەر جايدا، ھەر تەرەپلىمە ياردەمگە مۇيەسسەر بولالايدۇ» دېگەن ئاقىلانە سۆزلىرىنىڭ ھەقىقەت ئىكەنلىكى ئەمەلىيەتتە ئىسپاتلاندى. «مەيخانىدا» سەرلەۋھەلىك ئەسەرنى مەرھۇم قاسىم ئارىشى تەرجىمە قىلدى؛ مىنگونىڭ «14 ـ يىلى ‹كالامنامىلەرنى ئوقۇش› نىڭ تەشەببۇس قىلىنىشى

شى» نى مەرھۇم پروفېسسور ئابلەت ئۆمەر تەرجىمە قىلدى؛ «ئىسسىق شامال» ناملىق توپلامنىڭ ئىزاھاتلىرىنى تەرجىمە قىلىش ئىشى مەرھۇم ئەبەيدۇللا باستىنىڭ قولىدىن چىقتى؛ مەشھۇر تەرجىمە مۇتەخەسسىسلىرىدىن ئۆمەر توختى، جۇيىكۆۋ، ھەسەن مامۇت، ئەخمەت ياسار، كې پېيلىن، پروفېسسور رەززاق، ياڭ چۇنفۇ، ماجۇنمىن، ئەخمەت يارى، جامالىدىن گاجىت ئەپەندىلەر جىددىي زۆرۈر بولۇپ تۇرغان پارچە ئەسەرلەرنى ۋاقتىدا تەرجىمە قىلىپ قىممەتلىك ھەمكارلىقىنى ئىپادىلىدى. «قەبرە»، «ئىسسىق شامال»، «چۇقان»، «سايىۋەن»، «ئۇچ ئەبكار»، «ئالا كۆڭۈل»، «چىلتەكلىك ئەدەبىيات»، «گۈلشەن پاراڭلىرىغا ئىستىئارە»، «لۇشۈن فېلىيەتونلىرى (تاللانما)»، «لۇشۈننىڭ ھېكايە، شېئىر ۋە نەسىرلىرى»، «لۇشۈن مۇھاكىمىلىرىدىن تاللانما» (1 ـ 4)»، «ئالQ نىڭ رەسمىي تەرجىمھالى»، «خالاس» ۋە «لۇشۈن مەكتۇپلىرى» ناملىق ۋە باشقا ئەسەرلەر بەزىسى يېڭى يېزىقتا، بەزىسى كونا يېزىقتا ۋە بەزىسى كونا يېزىق بىلەن يېڭى يېزىقتا نەشر قىلىندى. مانا ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق ئاخبارات ـ نەشرىياتچىلىق ئىدارىسىنىڭ ماقۇلىشى، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىنىڭ پىلانلىشى، بولۇپمۇ ھۆرمەتلىك مۇھەررىر ئەخمەت ئىمىن ئەپەندىنىڭ سەئىيى — ئىجتىھاتى بىلەن قايتا رەتلىنىپ، ئوقۇرمەنلىرىمىزگە سۇنۇلغان بۇ سەككىز تومлۇق ئەسەر ئەنە شۇ ئىلگىرىكى بۆلەك ـ بۆلەك ئايرىم كىتابچىلار، تاللانمىلارنى قايتا رەتلەپ ـ تەھرىرلەپ چىقىش ئاساسىدا تەييارلاندى. مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن شۇ مەدەتكار كەسىپداش يولداشلارغا مىننەتدارلىق بىلدۇرمەي تۇرالمايمەن. ھەقىقەتنى ئىزلەپ ھەق يولدا مېڭىپ، ھەق ئىش قىلغان ئادەمگە ھەرقاچان، ھەر يەردە ياردەم قولىنى سۇنغانلارنىڭ تۆھپىسى مەڭگۈ ئۆچمەيدۇ.

لۇشۈن ئەسەرلىرى مەزمۇنىنىڭ كەڭلىكى، پىكىرلىرىنىڭ

چوڭقۇرلۇقى، تىلىنىڭ ئۆتكۈر ھەم نازۇكلۇقى ۋە يېزىش ـ بايان قىلىش ئۇسۇلىنىڭ غەيرىيلىكى بىلەن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇرىدۇ. غان بۆلەكچە ئەسەر. كەمىنە تەرجىمانىنىڭ سەۋىيىسىنىڭ چەكلىك بولغانلىقى، ئۇنىڭ ئۇستىگە تىلىمىزدىكى سۆز ـ ئاتالغۇلارنىڭ ئىلمىي ئاساستىكى ئۇلگىلىك قېلىپى بىر ئوڭغا، بىر سولغا قىڭغىيىپ تۇرغان تارىخىي شارائىتتا تەرجىمە قىلىنغانلىقى ئۈچۈن، بۇ چوڭ قورۇلمىنىڭ ھازىرقى ۋۇجۇدى بەزى كەمچىلىكلەردىن خالىي بولالماسلىقى مۇمكىن. تۇرلۇك دەۋرلەرنىڭ سىناقلىرىدىن ئۆتۈپ كېلىۋاتقان بۇ قەدىرلىك ئەسەرنىڭ كېيىنكى نەشرلىرىدە تېخىمۇ مۇكەممەللىششىگە ياردەم ئۈچۈن ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ قىممەتلىك پىكىرلىرىگە ئىنتىزارمىز.

2006 ـ يىل 10 ـ مارت

借 书 还 期 表

证　　号	还　　期

21500009806

بۇ كىتاب خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتىنىڭ 1981 ـ يىلى 1 ـ نەشرى 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى. (ئىزاھاتلاردا خەلق نەشرىياتىنىڭ 2005 ـ يىلى 3 ـ ئايدا 1 ـ قېتىم نەشر قىلىنغان «لۇشۈن فېلىيەتونلىرىدىن تاللانما» دىن پايدىلىنىلدى)

本书根据人民文学出版社 1981 年第 1 版，第 1 次印刷本翻译出版。（注文参照《鲁迅杂文选读》，人民出版社 2005 年 3 月第一版）

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەخمەت ئىمىن
مەسئۇل كوررېكتورى: ئابلىز ئاببباس
ياسىن زايىدوف، ۋەلى
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: مەمەت نەۋبەت

لۇشۈن ئەسەرلىرى (8)

ئاپتورى: لۇشۈن
تەرجىمە قىلغۇچى: توختى باقى ئارتىشى
*
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جەنۇبىي ئازادلىق يولى №348)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 ـ باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 880×1230 مىللىمېتىر، 1/32
باسما تاۋىقى: 15.375 قىستۇرما ۋاراقى: 2
2006 ـ يىلى 3 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
2006 ـ يىلى 3 ـ ئاي 1 ـ بېسىلىشى
تىراژى: 1—3000
ISBN 7—228—09897—8
باھاسى: 28.00 يۈەن